הלכה · משנה תורה · מפרשים · דברי ירמיהו · ספר זמנים

דברי ירמיהו על משנה תורה, הלכות שבת

רבי ירמיה לעוו

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

דברי ירמיהו על משנה תורה, הלכות שבת

רבי ירמיה לעוו

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/דברי-ירמיהו-על-משנה-תורה-הלכות-שבת/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה 39-202611200317v של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פרק ב 41
פרק ג 55
פרק ד 60
פרק ה 61
פרק ו 69
פרק ז 101
פרק ח 103
פרק ט 117
פרק י 131
פרק יא 139
פרק יב 145
פרק יג 157
פרק יד 170
פרק טו 177
פרק טז 183
פרק יז 187
פרק יח 194
פרק יט 202
פרק כ 220
פרק כא 230
פרק כב 236
פרק כג 241
פרק כד 248
פרק כה 252
פרק כו 291
פרק כז 294
פרק כח 296
פרק כט 298
פרק ל 302

פרק א

הלכה א

שביתה בשביעי ממלאכה מצות עשה שנאמר ביום השביעי תשבות וכל העושה בו מלאכה ביטל מצות עשה ועבר על לא תעשה שנאמר לא תעשה כל מלאכה וכו'. במס' שבת כ"ד ע"ב גבי אין מדליקין שמן שריפה ביו"ט. בגמרא מ"ט לפי שאין שורפין קדשים ביו"ט מה"מ אמר חזקיה וכו' ולא תותירו וכו' בוקר שני לשריפתו אביי אמר וכו' עולת שבת בשבתו וכו' רבא אמר הוא לבדו וכו' ולא מילה שלא בזמנו רב אשי אמר שבת שבתון עשה והו"ל יו"ט עשה ול"ת ואין וכו' עיי"ש. ובתוס' שם בד"ה ולא דגם רבא כרב אשי ס"ל ובמסכת ביצה דף ח' ע"ב בד"ה סוף כתבו דרבא לא ס"ל דהוי עשה ול"ת עיי"ש. ובירושלמי ביצה דף ב' ע"ב נראה דס"ל דלא הוי עשה ול"ת. ועיין בטו"ז או"ח בסי' תצ"ח ס"ק י"ב ובפנ"י ביצה ח' בסוגיא דדקר נעוץ. ורבינו פסק כר"א כאן ובהל' יו"ט פ"א ה"ב ועי' בתוספות פסחים פ"ד ע"א בד"ה ולא עיי"ש ועי' מ"ש בס"ד להלן בפ"א מהל' יו"ט הל' כ"ג עיי"ש ועי' מ"ש לקמן הל' יו"ט פ"ג ה"א עיי"ש. וי"ל דגם רבא ס"ל כר"א אלא דנפק"מ עוד מטעם דלבדו וכו' למ"ש המל"מ בהל' שופר באם עבר על הל"ת אין לוקין דעשה דוחה ל"ת ועל עשה לא שייך מלקות ותליא בדעת התוספות במסכת חולין וקדושין עיי"ש ומטעם לבדו וכו' נאמר אהדרא לאיסורא קמא ולוקין ועיין בתוספות ביצה י"ב ע"א ומצאתי כן בטעם המלך בהל' נדרים פ"ג ה"ו עיי"ש:

והנראה לומר הנה יש להעיר דבהל' יו"ט פ"א ה"ב כתב רבינו "כל השובת ממלאכת עבודה באחד מהן הרי קיים מ"ע שהרי נאמר בהן שבתון כלומר שבות וכל העושה באחד מהן מלאכה שאינה לצורך אכילה וכו' הרי ביטל מ"ע ועבר על ל"ת שנאמר כל וכו'" הנה כאן לענין שבת לא כתב רק מהעובר שביטל מ"ע ועבר על ל"ת ובהל' יו"ט כתב ג"כ בהשובת שקיים מ"ע ולמה לא כתב לענין שבת הקדום בהלכתו ג"כ מהמקיים:

ונראה ובראשונה יש להבין מ"ש כל השובת וכו' באחד מהן קיים מ"ע וכי שייך לומר קיים בשב ואל תעשה ממלאכה וכמה בטלנים איכא בשוקא כל ימות החול דביטל מ"ע שייך שפיר בעבר אבל קיים לכאורה בלתי מובן וגם דא"כ בעובר על כל המלאכות חסר אחת נאמר כי באחת שלא עשה קיים מצות עשה דתשבות:

ונראה דכונת רבינו במכוין לשבות ומונע את עצמו ממלאכה שעוסק בה ומסלק את עצמו ממנה בבוא שבת ויו"ט וכיו"ב דרק שבת ויו"ט המונעים אותו מלעשותה שייך גם בשב ואל תעשה קיום העשה ובכה"ג י"ל גם בעבר על אחת ומונע מאחרים מזה שמנע את עצמו מטעם שבת ויו"ט קיים המ"ע ולשון באחד מהן וכו' לפי פשוטו דלא ימצא

שימנע בשביל שבת בכל מלאכות דמי העושה כל ל"ט מלאכות ולכן אמר באחד מהן דשייך שימנע בשביל שבת ויו"ט משא"כ באלה שאין מדרכו לעסוק בהן לא שייך קיום העשה במה שאינו מונע משום שביתה ועי' בפכ"ז הי"ב משביתה הניכרת עיי"ש:

והנה בעבר על אחת ומונע מאחרות משום שביתה יש לעיין אם שייך בכה"ג לומר דמקיים מ"ע דשביתה דמענין שביתה שישבות מכל המלאכות וברמב"ן בפרשת אמור בפי' שבתון שתהיה לנו מנוחה מן הטורח והעמל עיי"ש. ואף דשבת ממקצת מלאכות לא שייך שקיים באחרות דעכ"פ לא נח ולא שבת וממצות שביתה שישבות כל היום. והנה בזה יש לספק דיש מקום לומר דאף בקיום השביתה במקצת היום אף דביטל בקצתו קיים מ"ע בזמן ששבת ולכאורה השביתה ומ"ע וקיומה ביו"ט יוכיח דאף בכה"ג מקרי שביתה לענין מ"ע דהרי ביו"ט מותר בכל מלאכת אוכל נפש ואפ"ה קיים השביתה במונע ממה שאינו לצורך אוכל נפש וגם לא מתוך שייך בהם. וי"ל משו"ה בהל' יו"ט דס"ד לומר כמ"ש כיון דלצורך אוכל נפש מותר בכל מלאכה וא"כ לא שייך קיום מ"ע דשביתה וכיון דל"ש שביתה אף בעבר ביטל השביתה הנוספת מטעם ל"ת אבל קיום העשה ס"ד דלא שייך בכה"ג שאינו שובת משאר מלאכות ולכן קמ"ל דגם ביו"ט שייך קיום מ"ע דשביתה ובשבת אין צריך לפרש כן דכמו בביטולו כן בקיומו שייך לומר במ"ע וכיו"ב ביוהכ"פ עיי' בהל' שביתות עשור פ"א ה"א:

אמנם לפ"ז גם בשבת ימצא דצריכין ללמוד מיו"ט כגון בחולה שיש בו סכנה דדוחה שבת ואפ"ה שייך שביתה וקיום מ"ע במה שמקיים במה שאינו לצורך החולה. אבל כל זה במה ששובת אחרי זה שעשה ההכרחי להחולה אבל בהמלאכה בזמן שעובר אותה משום החולה לא שייך שקיים מ"ע במה שמונע מאחרות דאותו הזמן עכ"פ לא שבת ולא שייך שביתה אז וא"כ ימצא מקום דלא שייך דשבת הוי עשה ול"ת דכה"ג דנדחה הל"ת ועשה מדינא כגון לחולה שיש בו סכנה ויש כאן שמן שריפה של תרומה טמאה דאף דהדלקה מותרת ביו"ט אפ"ה לא בשמן שריפה ועי' ברש"י שבת שם בד"ה ואין עשה דבאש תשרופו דוחה יו"ט דהוא ל"ת ועשה ואע"ג דהדלקת נר ביו"ט מלאכה המותרת היא הואיל והבערת שאר קדשים שאין נהנין מהן נאסרים גם זו לא יצא מן הכלל עכ"ל ועיין ברש"י ביצה דף כ"ז ע"ב בד"ה חלה עיי"ש ולפ"ז ביש כאן שמן אחר ושמן של תרומה טמאה דמטעם דאין עשה דוחה לעשה ול"ת בכה"ג דעכ"פ באותו הזמן נדחה המ"ע דשביתה עבור החולה לא שייך כלל מ"ע אז ונשאר רק ל"ת דנדחת ממ"ע דבאש תשרופו. אבל מטעם לבדו וכו' ושאר דרשות בגמרא שם י"ל אף דכה"ג ביש שמן אחר להחולה אסור בשל שריפה וא"כ כיון דיש מקום דלרב אשי מותר ולטעמא דרבא

אסור י"ל דלא פליג רבא על ר"א אלא מוסיף מקרא עבור הנפק"מ היכא דלא שייכא טעמא דר"א ואף דבכה"ג לומר דאסור להוסיף בביטול השביתה אף באותו הזמן במאי שאינו לצורך החולה אבל זה איסור ל"ת אבל העשה וקיומה לא שייך בזה אז ועיין במסכת מנחות דף ס"ד בתולש לחולה בשבת ביש ב' גרוגרת באחד וג' בב' חייב עיי"ש וכמ"ש מל"ת:

אמנם לטעמא שכתבו בתוספות דאסור בשמן שריפה ביו"ט דלא מקרי לכם בכה"ג עיי"ש וא"כ ליכא למידק דאסור בחולה משום דלא הוי נוסף במלאכה במאי דהוי תרומה טמאה רק לדעת רש"י לומר כן דס"ל דרחמנא אחשביה למלאכה ולתוס' י"ל דמלכם לא הוי עשה ול"ת למ"ש בתוס' דלא אמרינן אהדרא לאיסורא ביצה י"ב וא"כ צ"ל משום לבדו ועי' עוד מ"ש לקמן פ"א ה"א מהל' שביתות עשור בזה עיי"ש ובהל' יו"ט פ"א ה"ב:

הלכה ג

וכ"מ שנאמר שהעושה דבר זה פטור ה"ז פטור מן הכרת וכו' אבל אסור לעשותו אותו הדבר בשבת ואיסורו מדברי סופרים והוא הרחקה מן המלאכה והעושה אותו בזדון מכין אותו מכת מרדות וכו'. עי' בהמגיד משנה שכתב מכין וכו' מפני שעבר על ל"ת של דבריהם בדבר שיש לו עיקר מן התורה ועיין במל"מ ולשון רבינו והוא הרחקה וכו' נראה מסכים לזה:

ונראה דזה דיש בכח הרבנן להכות מכת מרדות במסכת יבמות דף צ' ע"ב דלמגדר מלתא אמרינן שבי"ד מכין ועונשין שלא מן התורה ולא לעבור על ד"ת אלא לעשות סייג לתורה ועיין בהל' סנהדרין פ' כ"ד ה"ד אבל כמ"ש שם מהוראות שעה ולא לדורות ודעת המ"מ דמכת מרדות גם כן משום סייג וזה בעיקרו מדאורייתא דשייך סייג ומלשון רבינו והוא הרחקה מן המלאכה יש לדייק להוציא אלה דמשום שבות ולא משום גזירה עי' בפכ"ד מהל' שבת כמ"ש שם שאינו משום מלאכה עיי"ש באלה ל"ש מכות מרדות ובהל' סנהדרין פי"ח ה"ה וכל אלו שלא קיבלו עליהן ההתראה מכין אותו מכת מרדות הואיל וחטאו מ"מ אפי' על איסור של דברי סופרים מכין אותו מכת מרדות עיי"ש. ובספר תבואות שור בחי' לשבת דף מ' ע"ב עמד על לשון זה של רבינו מהאי דאיתא במס' מנחות דף ע' אמר אביי בשלמא אי אשמעינן לוקה מכת מרדות מדרבנן שפיר אלא אסור מאי קמ"ל וכו' אלמא דאיכא אסור ואינו לוקה עיי"ש. ורבינו מפרש כאן וכמ"ש בהמ"מ:

ובהבדל בין מכות מרדות למכות דאורייתא עיין בשיטה מקובצת במסכת כתובות דף מ"ה בשם הריטב"א דקיל ממלקות דאורייתא ועיין בתוספות נזיר דף כ' ע"ב בד"ה ע"י עיי"ש. ועיי' ברש"י נדרים ט"ו ע"א בד"ה ומי איכא בל יחל מדרבנן עיי"ש ובסמ"ע בסי'

ע"ג ס"ק י"ז ובמג"א בסי' תצ"ו ס"ק ב' ומאאמ"ו הגאון ז"ל נ"ב בסמ"ע הנ"ל לעיין במס' נזיר הנ"ל ובמרדכי בפרק מי שמת בחי' אנשי השם שם ובבאר שבע סי' נ"ה ומחלוקת רש"י ור"ת בשיעורו עיי"ש. והנה הבדל בין עבירה נמשכת עי' בפר"ח בסי' תע"א באו"ח ועיין בספר קהלת יעקב סי' קע"א ח"א סי' קע"ב בדיבור מכות מרדות עיי"ש ועי' מ"ש בכ"מ ה"ד דנראה מדברו בפטור מכלום איסור איכא ועי' בפ"ב הט"ז עיי"ש וצ"ע:

הלכה ה

דברים המותרים לעשותן בשבת ובשעת עשיתן אפשר שתעשה בגללן מלאכה ואפשר שלא תעשה אם לא נתכוין לאותה מלאכה מותר כיצד גורר אדם כסא וספסל וכיו"ב בשבת ובלבד שלא יתכוין לחפור חריץ בקרקע בשעת גרירתן ולפיכך אם חפרו הקרקע אינו חושש בכך לפי שלא נתכוין. וכן מהלך אדם על גבי עשבים בשבת ובלבד שלא יתכוין לעקור אותן לפיכך אם נעקרו אינו חושש. רוחץ אדם ידו בעפר הפירות וכיוצא בו ובלבד שלא יתכוין להשיר השער לפיכך אם נשרו אינו חושש. וכן פרצה דחוקה מותר להכנס בה בשבת אע"פ שמשיר צרורות. וכן כל דבר שאין מתכוין כגון זה הרי זה מותר. ורוחץ ידיו וכו'. עי' בלח"מ ובמל"מ בפי' פסיק רישא והאיך שייך מחלוקת אם הוי פסיק רישא או לא וגם בשאר חלוקים שכתבו מיושב מ"ש בלח"מ עיי"ש גם מ"ש ברש"י במס' זבחים דף צ"א ע"ב בד"ה הא ר"ש וכו' וא"ת פסיק רישא הוא אפשר דמזלף ליה טיפין דקין מאוד הילכך אי נמי מכבה בטיפים גסות דבר שאין מתכוין הוא עכ"ל ועי' במרכבת המשנה מש"כ בזה ומה שכתב לעיל עוד אבל כמ"ש י"ל דמכוין לטיפין דקין והוי "אם" למ"ש ברוב פעמים לא הוי פסיק רישא וי"ל דלא הוי במכוין לטיפין דקין רק על המיעוט שלא יוכל לדקדק כ"כ שלא יהי' טיפה גדולה ג"כ אינו מתכוין ואם דוקא בשוה בשוה הוי שאינו מתכוין צ"ל דהוי רק שוה בשוה למדקדק ואין כונת רש"י דיוכל לטפטף בגסים רק כמ"ש אי נמי מכבה בטיפים וכו' ולא כתב אי נמי מטפטף בגסים וכמ"ש דאם יקרה דבכל דקדוקו יהיה טיפה גדולה לא הוי פסיק רישא דאפשר שיהיה רק טיפין דקין להמדקדק ורק יקרה בשוה בשוה ועכ"פ לאו פסיק רישא הוי וע"ע בכפות תמרים סוכה ל"ג על מ"ש רבינו בפסיק רישא שאין סוף מגמתו להריגת העוף בלבד עיי"ש:

הלכה ו

אבל עשה מעשה וכו' ונעשה בגללו מלאכה שודאי תעשה בשביל אותו מעשה אע"פ שלא נתכוין לה חייב שהדבר ידוע שאי אפשר שלא תעשה אותה מלאכה כיצד הרי שצריך לראש העוף לצחק בו הקטן וחתך ראשו בשבת אע"פ שאין סוף מגמתו להריגת

העוף בלבד חייב שהדבר ידוע שאי אפשר שיחתך ראש החי ויחיה אלא המות בא בשבילו וכן כל כיו"ב. ועיין בהמ"מ והנה המחלוקת דדבר שאין מתכוין מובא בכמה דוכתי לענין שבת ר' שמעון ור' יהודה ר"ש האומר גורר אדם כסא וספסל ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ. ומחלוקת דר"י במס' יו"ט דף כ"ג ע"ב במשנה שם עיי"ש ובמס' שבת דף כ"ב ודף מ"ו וי"ב וכיו"ב מצינו בגמרא דפליגי כן גם בשאר איסורים במסכת ב"ק קי"ב וזבחים צ"א ובכורות כ"ד ול"ד ובמסכת שבת ק"י ע"ב וקל"ג עיי"ש. ובטעם מחלוקתם אם מקראי או מסברא לא נמצא מפורש ובפנ"י במס' שבת דף מ"ב ע"א בד"ה למימרא כתב דיליף ר"ש ממלאכת מחשבת דילפינן במס' כריתות דף י"ט ע"ב דמתעסק פטור דמלאכת מחשבת אסרה התורה ובמס' חגיגה דף י' איתא דמהאי טעמא מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור לר"ש ועי' ברש"י שם ומשבת ילפינן מק"ו לשאר איסורים משבת דחמירי ור"י דלא ס"ל כן משום דלא דרש מלאכת מחשבת דבמשכן כתיבי עיי"ש ועיין במס' חגיגה שם דף י' ע"ב ברש"י בד"ה מלאכת וכו' זה רמז מועט דאלו מלאכת מחשבת בשבת לא כתיבא אלא במשכן הוא דכתיב ולפי שסמך בפרשת ויקהל פרשת שבת לפרשת המשכן אנו למדין מלאכת מחשבת לשבת עכ"ל:

והנה האי דרשה דמלאכת מחשבת מצינו לענין כמה דברים לענין שבת במס' ביצה י"ג ע"ב דלכמה דברים הוי גמר מלאכה כמו למעשר ולא לשבת כדאיתא שם מאי אית לך למימר מלאכת מחשבת אסרה התורה וברש"י אע"ג דלמעשר הוי מלאכה לשבת מלאכת מחשבת שהיא מלאכת אומנות אסרה התורה שנסמכה פרשת שבת למלאכת משכן דהתם מלאכת מחשבת כתיב עכ"ל. ובמס' זבחים דף מ"ד ע"א בענין מחשב וזה עובד לחלק במחשבת חבירו להצניע משום דבשבת מלאכת וכו' עיי"ש ובמס' ב"ק דף ס' ע"א לחומרא ג"כ אמרינן בזורה ורוח מסייעתו ה"מ לענין שבת דמלאכת וכו' אבל הכא גרמא הוא וכו' ופטור. וכיו"ב בכמה דברים לקולא ולחומרא וכל זה יהיה למ"ש דתליא במלאכת מחשבת לסמוך למשכן הכל לר"ש ולא לר' יהודה לפ"ז דלית ליה האי סמיכות וכמ"ש בפנ"י הנ"ל. ולפ"ז ג"כ מתעסק דמודה ר"י לפטור על כרכך לאו ממלאכת מחשבת יליף לה כן וברש"י במס' כריתות דף י"ט ע"א אשר חטא בה עד שיודע לך במה חטא ור' אליעזר האי בה מה עביד ליה פרט למתעסק וברש"י שם דר"א לא דרש ממלאכת מחשבת פרט למתעסק עיי"ש. וא"כ יש לומר דר' יהודה כמו ר"א דרש מתעסק לפטור מאשר חטא בה והנה ר"י לא דרש סמוכין רק במשנה תורה ועי' בפ"ק דיבמות בסוגיא דעליה עיי"ש:

אמנם לא נראה כן במס' חגיגה הנ"ל דאיתא שם במשנה הלכות שבת וכו' הרי הן

כהררים התלויים בשערה שהן מועט והלכות מרובות וכו' ובגמ' הלכות שבת מכתב כתיבי לא צריכא לכדר' אבא דאר"א החופר גומא וא"צ אלא לעפרה פטור עליה כמאן כר"ש דאמר מלאכה שא"צ לגופה פטור עליה אפ"ה לר' יהודה התם מתקן הכא מקלקל הוא מאי כהררים התלויים בשערה מלאכת מחשבת אסרה התורה ומלאכת מחשבת לא כתיבי וא"כ נראה דגם ר"י ס"ל האי דמלאכת מחשבת ומזה למד לפטור המקלקלין ועי' בתוס' סנהדרין ס"ב ע"ב בד"ה להגביה ועל מ"ש דר"י לא דרש סמוכין ראיתי שעמד ע"ז אאזמ"ו הגאון ז"ל בשו"ת שמן רוקח ח"א סי' י"ז וי"ח עיי"ש אם הוי מופנה דכתבו בתוס' ביבמות דדרש בכ"מ עיי"ש:

גם מ"ש בפנ"י הנ"ל דלר' שמעון ילפינין שאינו מתכוין בשאר איסורין לפטור מק"ו משבת. אמנם דעת התוס' נגד זה במס' כתובות דף ה' ע"ב בד"ה את"ל שכתבו אף דלר"ש מתעסק בחבורה חייב עם כל זה יוכל לסבור אינו מתכוין בחבורה פטור דשאני מתעסק דטעמא משום מלאכת מחשבת והיכא דמקלקל חייב ולא אזלינן בתר מלאכת מחשבת וז"ל אבל שאינו מתכוין לאו משום דבעינן מלאכת מחשבת מפטרי דהרי בשאר מקומות נמי מפטרי אינו מכוין כמו גבי כלאים וכו' ותנן נזיר חופף וכו' הילכך בחבורה נמי שרי עכ"ל וזה שלא כדברי הפנ"י וכ"כ ברא"ש במס' שבת דף ק"י כתב לדעת הערוך דס"ל דבעי פסיק רישא דניחא ליה דזה דוקא בשבת דבעי מלאכת מחשבת ולא בשאר איסורין ועיי' בתוס' במס' שבת דף ע"ה בד"ה מתעסק שכתבו כ"כ דאינו מתכוין מותר אע"פ דלא בעי מלאכת מחשבת כמו בכל איסורי תורה כמו בכלאים ובמס' כתובות בפ"ק עיי"ש. וכיו"ב מלאכה שא"צ לגופה דהוי משום מלאכת מחשבת כדאי' במס' חגיגה הנ"ל ואינו רק בשבת ועיי' בתוס' במס' זבחים דף צ"ב ע"א בד"ה אבל דלא שייך מלאכה שא"צ לגופה רק בשבת דמלאכת מחשבת אסרה התורה עיי"ש וראיתי בס' בית יעקב להגאון בעל חות דעת שכתב במס' כתובות בסוגיא דמפקד פקיד דמשאצל"ג אינה מטעם מלאכת מחשבת דאל"כ מקלקל דפטור חייב בחבורה ושאצל"ג פטור בחבורה עיי"ש וצ"ע מהנ"ל ועיי' במס' סנהדרין פ"ה ובמס' שבת ק"ו בתוס' שם וא"כ נפק"מ לדינא אם נלמד שאין מתכוין בשאר איסורים משבת וכמ"ש ויש להבין למה לא נלמד כן וכמ"ש בפנ"י מק"ו דשבת דחמיר (ובענין מתעסק בשבת ושאר איסורים עיי' ברש"י כריתות י"ט ע"א בד"ה מבעיא ובתוס' שבועות י"ט בד"ה מתעסק ובמהרש"א שם ובתוס' שבת ע"א ע"א בד"ה אלא עיי"ש):

ועי' עוד בפנ"י שם במס' שבת דף מ"ב לדעת הגמ' שם לחלק בין שאצל"ג ושאין מכוין דלפ"ז שאין מתכוין לאו ממלאכת מחשבת ילפינן רק מסוגיא דיבמות דף ד' ע"ב דאיתא

שם דאי כתב רחמנא לא יעלה עליך הו"א כל דרך העלאה אסר רחמנא ואפי' מוכרי כסות כתב רחמנא לא תלבש שעטנז דומיא דלבישה דאית ביה הנאה וכו' וברש"י בד"ה ואפי' מוכרי כסות שאין מתכונים להנאת חימום עכ"ל וציין לעיין ברשב"א שם וברשב"א וברמב"ן שם חלקו על רש"י ופי' דמיירי בימות החמה שאינו נהנה כלל ועיקר קושיא דהאי לר' יהודה נאמר דס"ל דבעי' מוכח ומופנה עיי"ש ובס' אוהל דוד כתב לתרץ דעת רש"י עם מ"ש הרמב"ן דגם לדידן דס"ל סמוכין בכל מקום בציצית בעינן מוכח ומופנה דאל"כ לא נדע סמוכין בשום מקום דהאי סמוכים לעד אסמכתא בעלמא היא וא"כ דברי הגמ' לר"י דגם לדידיה צריכין בפעם אחד למופנה ומשם נלמד סמוכין אף היכא דליכא מופנה ועוד דליכא למימר אתי עשה ודחי ל"ת עד שירבה אותו הכתוב בפירוש עיי"ש ברמב"ן בד"ה והאי ור"י כמ"ש בפנ"י מוקי לקרא באופן שאינו נהנה:

והנה כמ"ש דבמס' חגיגה מוכח דר"י ג"כ ס"ל מלאכת מחשבת ומש"ה מקלקל פטור ונקרא שם כהררים וכו' משום דלא נדע כן רק מסמוכין והרי ר' יהודה לא דריש סמוכין ולכאורה יקשה ביותר במאי דאיתא במס' שבת מ"ט ע"ב האי דתנן אבות מלאכות ארבעים וכו' כנגד עבודת המשכן וברש"י אותן המנויות שם בפ' כלל גדול היו צריכין למשכן ופרשת שבת נסמכה לפרשת מלאכת המשכן ללמוד הימנה עכ"ל וא"כ יקשה לר"י מנ"ל כן וראיתי בס' שמן רוקח לאאמו"ז הגאון ז"ל שעמד על זה וכתב הגאון מפרשבורג ז"ל די"ל ממלאכה ומלאכתו כדאיתא שם אבל עיי' בתוס' שם בד"ה כנגד שאף לדרש זו צריכין ללמוד ממשכן ג"כ דאל"כ האיך נדע אבות ותולדות וגם דאיתא שכך היו עבודות הלוים במשכן וכו' עיי"ש גם מ"ש הגאון מהר"ם ברבי מפרשבורג ז"ל דהוי מופנה אינו לפי פשוטו ועי' מ"ש אאמו"ז הגאון ז"ל על דבריו:

ונראה דר"י לאו מסמוכין ילפינן ממשכן רק מסברה מאי דהוי מלאכה במשכן וחיובו על הלוים דוקא שם מלאכה גבי שבת כמו שחישבה התורה לעבודה במשכן כן חשיבי מלאכה ועבודה לאיסורא דשבת ועל כרחך כמ"ש ר"י ס"ל ג"כ דלמדין ממשכן כמו כן ממלאכת מחשבת במשכן נלמד דמקלקל פטור והאי דנקרא כהררים וכו' ולא כל מלאכת שבת ל"ט מלאכות דלמדין ממשכן נראה לומר דזה מסתבר ופשוט רק לפטור מקלקל משום במשכן היה הכל במלאכת מחשבת אינו מוכרע כ"כ די"ל בעבודת ה' צריך בכונה ותיקון ביותר ומשו"ה כהררים וכו' ודוקא מקלקל פטור לר"י ולא שאינו מתכוין דלר"י לא אזלינין בתר כונתו רק אם הוי מצד עצמו תיקון או קלקול ועי' בתוס' שבת ע"ה ע"א בד"ה ולחייב דלר"י דס"ל מקלקל בחבורה פטור בתיקן קצת מחייב עיי"ש נראה דלר"י בכלל מלאכת מחשבת להוציא קלקול גמור בלבד ובתיקן קצת מצד עצמו מחייב ואף

דלא הוי לכונתו תיקון:

והנה לדעת התוס' דבר שאינו מתכוין בשבת לר' יהודה מדרבנן אסור וכמ"ש לעיל י"ל גם לרש"י כן א"כ בלא"ה אתי שפיר אף דס"ל מלאכת מחשבת מהתורה מ"מ מחייב בשבת ואין מדמין שאר מלאכות לשבת ואף להסוברים דס"ל מדאורייתא שאין מתכוין אסור יש לחלק בין מקלקל דיליף ממלאכת מחשבת דודאי קלקול פסול במלאכת המשכן אבל שאין מכוין לא מצינו דפסול במלאכת המשכן:

והנראה לומר לר' שמעון דפוטר בשאינו מתכון כמ"ש בפנ"י בב' טעמים שכתב מק"ו משבת לשאר איסורים ועם כל זה צריכין גם לקרא דכלאים דהנה מצינו חלוקים באיסורים מהם שאסרה התורה הדבר שלא תהיה ומהם העשיה בלבד שלא יעשה אותו באופן הראשון האיסור על העושה ובהשני על הנעשה כמו בהקפת הראש שרצון התורה שלא נהיה מוקפים ומהאי טעמא נאסר להקיף ועיי' בתוס' במס' תמורה דף ד' בד"ה ר"א שכתבו דבאופן השני מקרי תועבה ולא באופן הראשון עיי"ש וכיו"ב לענין מצות מצינו כן עי' בס' מחנה אפרים הל' שלוחין סי' י"א במעקה ע"י גוי דאף שאין שליחות לגוי מ"מ המצוה שתהיה המעקה ולא העשיה ומהני בגוי בלי שליחות עיי"ש ובמס' מנחות מ"ב כל מצוה שעשיתה גמר מצוה מברכין על העשיה ובאיסורין בתוס' במס' יבמות צ' שאזהרה שלא נהיה מלובשים בכלאים עיי"ש וכמו כן לכלל זה כל איסורי אכילה ועיי' בטו"ז יו"ד סי' ק"כ ס"ק י"ז בטבילת כלים ע"י עכו"ם עיי"ש ובמס' חולין בסוגיא דלא תאכל כל תועבה וברש"י שם קי"ד ע"ב בד"ה כל עיי"ש וכן מצאתי בשו"ת בשמים רא"ש סי' י"ח בתשובה מיוחס לרא"ש שם וז"ל כמה דברים יש בתורה כיו"ב שאין הכונה על הפועל הידים ממש אלא על עשות הפעולה אפי' ע"י ציווי וכו' שלא צותה התורה רק על הפעולה שתעשה היתה הדעת נותנת אף לענין עבירה זו דעת התורה וכו' שלא יהיו מוקפים ראש ומגולחי זקן שיהיה ע"י מי שיהיה וכו' עכ"ל ונאמר כמו כן לענין שאינו מכוין באיסורין שמצד עצמן האיסור כמו באסורי אכילה שרצון התורה שלא יבוא מאכל איסור בתוכינו אף שלא במכוין עכ"פ נעשה האיסור הבלתי תלוי בהעשיה ואפי' במתעסק בחלבים ועריות חייב מהאי טעמא אבל כשהאיסור משום העושה והעשיה בלבד כמו בשבת כשנעשה המלאכה ממילא בשבת ואפי' ע"י שגרם כן מערב שבת מותר עי' שבת י"ד במשנה אין שורין וכו' וב"ה מתירין עיי"ש וכל הנעשה ממילא כל היכא דלא שייך מוקצה ונולד אפי' מדרבנן מותר ורק לעשות אסור בכה"ג מסתבר לחלק אם העושה במכוין להעושה שלא במכוין דלא הוי בכלל פעולה ומעשה חשובה ויש לומר דמעשה בלי כונה לא הוי בכלל עשיה שאסרה התורה:

וכאשר נבחין נמצא בשאר איסורים אשר נמצא בהם לומר שאינו מתכוין מותר המה: לענין בכור במס' בכורות דף כ"ד ולענין נזיר במס' נזיר דף מ"ב ולענין פרה במס' בכורות דף כ"ד ול"ד ולענין מילה במס' שבת קל"ד בכולן רק העשיה האיסור אבל מצינו עוד ג' איסורים אשר אינו מתכוין ימצא בהם א' האיסור סירוס במס' שבת ק"י ב' כיבוי אש המזבח מס' זבחים צ"א ג' לענין כלאים במס' ב"ק קי"ג ובמס' פסחים ובכמה דוכתי:

והנה לענין סירוס דלמדין מבארצכם לא תעשו מלשון זה בלתי מוכח רק העשיה לאסרה ולא כי רצון התורה נגד הנעשה וגם הרי סירוס אחר סירוס אסור ומזה נראה דבעשיה האיסור וגבי כיבוי אש המזבח דאסרו משום דכתיב אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה מראשית המקרא מאש תמיד תוקד יש לנו שלא יכבה הכל למען יהיה אש תמיד גם עי' מנחות צ"ט בלחם הפנים דבלא ילין הוי תמיד עיי"ש רק מסיפא דקרא דכתיב לא תכבה פליגי אם כבוי במקצת שמיה כיבוי עיי"ש זבחים צ"א ע"ב ויש לומר כמו כן דרק העשיה אסורה ואין שיעור כמה יוקד האש רק שלא יכבה הוא ואם כבה ממילא א"צ להוסיף אם נשאר שלהבת כראוי ולפ"ז באלו אין לנו טעם לחלק בשאינו מתכוין לשבת וע"ע בשלטי גבורים במס' שבועות ס"פ שבועות העידות באינו מתכוין במחיקות השם עיי"ש:

ואחר שכתבתי ראיתי בס' מקור חיים בהל' פסח בסי' תל"א שכתב וז"ל נראה דדוקא בדבר שאסרה התורה לעשות מעשה בזה אמרינן דלא אסרה התורה לעשות המעשה רק בכונה ודבר שאין מתכוין מותר אבל כשאסרה התורה דבר שאין בו מעשה כגון הכא שאסרה התורה שלא יהי' חמץ בביתו אפי' בשאינו מתכוין אסור עכ"ל ולמ"ש י"ל אפי' במעשה לפעמים שאינו מתכוין אסור ואכילות איסורים וי"ב יוכיחו ע"ז ובכה"ג אם הנעשה בכל האיסור ג"כ וכמ"ש:

והיוצא מכלל שאר האסורים הנאמר בענין זה הוא האיסור כלאים דהוי האיסור בהנעשה ואפ"ה מוכרי כסות מוכרין כדרכן ובלבד שלא יתכונו וא"כ אין לדמותו לשבת דרק העשיה האיסור ולא הנעשה וי"ל דכל שאר איסורין שכתבתי למעלה למדין משבת דחמיר ושאין מתכוין מותר מק"ו ומדמיון וסברה כמ"ש לעיל אבל בכלאים דיוצא מכללם ושאני באיסורו משבת וכיו"ב צריכין ללמודא בפני עצמו וכמ"ש ברש"י במס' יבמות הנ"ל מדכתיב לא תלבש וכו' ומכלאים לא נוכל ללמוד לשבת דשאני שבת דחמירי וצ"ל ממלאכת מחשבת ואתי שפיר:

(**ב**) בלא אפשר ולא קמכוין לר' יהודה:

במס' פסחים דף כ"ה ע"ב מחלוקת בב' לשונות שם וללישנא בתרא שם בלא אפשר

ולא קמכוין גם לר"י מותר ובמגיני שלמה במס' שבת דף מ"א ע"ב בסוגיא דמיחם שפינהו כתב לחלק בין דאורייתא ודרבנן בזה והחליט מהסוגיא שם ומתרץ הסתירה שהקשו בתוס' על רש"י במס' יומא דגריס שם ה"מ דאורייתא אבל צירוף דרבנן ול"ג אין שבות במקדש ומפרש דדוקא במידי דאורייתא ס"ל לר"י שאין מכוין אסור מסוגיא דשבת דמשמע דבצירוף אסר ר"י בשאין מכוין וכתב דשם הוי אי אפשר אבל במס' שבת לדעת הסוברים דצירוף בצונן וא"כ הוי ודאי אפשר שלא יתן היותר מהמפשר ולמאן דס"ל דפושרים ג"כ מצרף האי פורתא שנותן כדי למלאותו בשביל האי לא שייך אי אפשר עיי"ש:

ובפנ"י הקשה עליו דאם נאמר דבעשישות של כהן גדול ביומא שם הוי אי אפשר א"כ למה לאביי לומר דהוי שאינו מכוין הרי אביי סבירא ליה במס' פסחים שם בלישנא בתרא לר"י לא אפשר ומכוין מותר עיי"ש:

ונראה לענ"ד לומר דהנה עיי' בפנ"י במס' פסחי' שכתב דא"א לפרש כפשוטו להתיר לר"י בא"א ומכוין וביותר למ"ש בתוס' דטרחא מקרי אי אפשר אלא דרק בשב ואל תעשה או בדרבנן נאמר כן וכתב דדעת התוס' אינו כן עיי"ש:

ולענ"ד נראה דהנה י"ל כמ"ש לעיל דגם ר"י ס"ל דמלאכת מחשבת אסרה התורה בשבת ומשו"ה מקלקל פטור אלא דלאביי הכל תלוי לר"י באם הוי אפשר או לא וזה בעושה מלאכה ועמה נגררת מלאכת מלאכה אחרת ממילא דזאת הבאה ממילא לא הוי בכלל מלאכת מחשבת אף שמכוין עליה רק באפשר לעשותה באופן אחר ובוחר באופן זה וא"כ בבחירה הזאת הוי כעושה שניהם לעיקר והנגרר יחשב כמו העיקר אבל בא"א הוי בתורת נגרר בלבד וכבא ממילא כיון שאין לעיקר לו הוי כמלאכת מחשבת ובבחר באופן שאפשר בזאת שגורר עוד מלאכה אסורה אפי' בלא מתכוין אסורה דהכל תלוי בהמעשה אם לדון אותה כעיקר או כממילא ונגרר ורבא ס"ל דרק לחומרא ס"ל לר"י אינו מכוין כמכוין ולא לקולא כדאיתא שם רק דס"ל לר"י באפשר לא מקרי אינו מכוין ממש כיון שבוחר בזה ולא במעשה אחרת ועי' מ"ש בפנ"י במחשבתו נכרת מתוך מעשיו בשאין מתכוין עיי"ש ומובן ביותר זה שכתבתי:

והנה האי אפשר בהאי דעשישות כתב בפנ"י על מ"ש בירושלמי דאי אפשר לתת חמין שלא יאמרו כהן גדול טובל בשאובין עיי"ש וא"כ לפ"ז הוי האי אפשר מחמת איסורי דרבנן ומקרי כמו כן אי אפשר ונאמר דשאני בא"א מחמת עצמו לא"א מחמת איסורא דרבנן דבא"א מחמת עצמו הוי רק נגררת כמ"ש אבל בא"א מחמת איסורא דהוי מחמת דעתו שאינו רוצה באיסורא זה המשוי לא"א והרי מחמת דעתו מכוין למלאכה

זאת וממ"נ אם מחמת דעתו נאמר שלא תהיה תורת מלאכת מחשבת עלה הרי דעתו להחשיבה אבל בא"א ואינו מכוין אז מהני שפיר א"א מחמת האיסור דהוי מחמת דעתו כיון שאין כאן דעתו המתנגדת להחשיבה למלאכה ואף דס"ל דבאפשר לא מהני במה שאין הכונה למלאכה זאת לסתור המעשה דהוי באפשר כאלו עושה המעשה מיוחדת בעבור מלאכה זאת ג"כ ולא הוי בתורת נגררת אבל בכה"ג לסתור דעתו מהני כונה הסותרת דעתו בכה"ג דאי אפשר מדעתו שלא לעשות איסורא אבל הכונה שיהיה למלאכה זאת לו וא"כ מיושב קושית הפנ"י על המגיני שלמה הנ"ל דצריך אביי לומר בהאי דעשישות דהוי שאין מתכוין דוקא ואתי שפיר וע"ע בתוס' פסחים שם שכתבו דא"א ומכוון וי"ב מירי בליכא פסיק רישא ובפנ"י הקשה ע"ז כיון דאפי' מכוין מותר מאי שנא אם הוי ג"כ פסיק רישא עיי"ש:

אבל למ"ש י"ל כה"ג דהוי פסיק רישא לא שייך לומר דהוי בתורת נגרר בלבד כיון דשניהם נעשה בערך שוה ומה העיקר ומה הנגרר רק כשאחד בודאי הוא העיקר ולא השני דהוי כספק אם יהיה או לא וא"כ לפי מ"ש י"ל כמ"ש לעיל דגם לר"י ס"ל מלאכת מחשבת כמו ר"ש וכמ"ש:

והנה מחלוקת הפוסקים ז"ל אם צירוף הוי דאורייתא או דרבנן עיין בתוס' ורשב"א וברמב"ם בפי"ב מהל' שבת וההמ"מ והראב"ד שם ובמג"א בסי' שי"ח ס"ק ל"ו עיי"ש וההמ"מ כתב דצירוף דאורייתא וסוגית הגמ' דמיחם מוכח כן והקשו עליו מנ"ל כן ועיין בלח"מ ובשער המלך בזה:

ונראה לענ"ד גם עיי' בשעה"מ בפי"ב מהל' שבת בשם הריטב"א לדייק דצירוף מדרבנן משום דאיתא ולצרף לכתחילה מי שרי משמע דלא הוי רק מדרבנן עיי"ש ונאמר דלכאורה יש לעיין אפי' למאן דאמר דאף בלא אפשר ולא מכוין אסר ר"י מ"מ כשנתן כבר מים בתוכו עד כדי לחמם נראה דיהיה מותר להוסיף שלא יהיה בתורת בישול ועדיף להיות מצרף לדעת הסוברים דהוי מדרבנן וגם אינו מכוין משיעבור למפרע על בישול דאורייתא במכוין כמצינו כיו"ב במס' שבת דף ד' ברודה פת דהתירו לו לעבור על איסור דרבנן בידים שלא יעבור למפרע על דאורייתא עיי"ש ואיסור בישול אין לבטלו למפרע רק ע"י הוספה וכמ"ש בפנ"י עיי' שהקשה דהרי מסתמא אי אפשר לצמצם לשפוך כל המים המרובים בפעם אחת אלא בכמה שפיכות וא"כ אפי' בלא לצרף בתחילת השפיכה הוי מבשל וכתב וז"ל והנראה בזה דכל היכא ששופך המים רצופים בלי הפסק בנתיים וגליא דעתיה שאינו רוצה בחימום אלא כדי להפשירן מותר וכו' דאפי' לר"י מותר בכה"ג כיון שאין מלאכת הבישול כיו"ב מתקיימת וא"כ לא דמי למבשל כלל וכו' עכ"ל וא"כ

רק כששופך עוד בתוכו לא יהיה בכלל בישול למפרע וא"כ הוי אי אפשר משום האיסור בישול ובכה"ג אף אם נאמר בלא אפשר ג"כ אסור שאין מתכוין לר"י מ"מ יהיה עדיף מלעבור איסורא דאורייתא ובמכוין:

והנה אם נאמר צירוף אסור מדאורייתא כמו בישול אם גם לפ"ז יהיה עדיף שאינו מתכוין בידים ממכוין למפרע בזה יש לעיין ולדעת התוס' במסכת שבת בסוגיא דמיחם דלר"י שאינו מתכוין מדרבנן ודאי עדיף גם לפ"ז ולדעת רש"י דנראה דהוי דאורייתא י"ל כנראה בסלקא דעתך במסכת פסחים לר"י שא"מ ומכוין שוין ולמסקנא דאמרינן כי אמר ר"י שא"מ כמכוין לחומרא לקולא לא אמר עיי"ש בסוגיא דאפשר ולא קמכוין יש לעיין:

וא"כ לפי מ"ש מדויק היטב סוגיא הגמרא במסכת שבת הנ"ל דמקשינן לצרף לכתחילה מי קשרי דלשון לכתחילה בלתי מובן וכמו כן מ"ש הריטב"א בזה ולפי מ"ש מובן שפיר דבדיעבד יש מקום לומר דיהיה שרי לצרף ולהוסיף רק לכתחילה קשיא גם אתי שפיר דיקשה דמנ"ל לשמואל דמותר לצרף במכוין לכתחילה:

אמנם לפי מ"ש המגיני שלמה הנ"ל דלר"י אי אפשר ולא מכוין מותר לכתחילה רק כמ"ש להפשיר גם האי פורתא עד שימלאהו כולהו משום האי פורתא לא חשיב אי אפשר עיי"ש יקשה שהרי אם הוי בכה"ג דע"י האי פורתא לא יהיה חמין ובישול וא"כ הוי אי אפשר בכה"ג אם נאמר צירוף דאורייתא והרי אמרינן לא שנו אלא שיעור להפשיר אבל לצרף אסור וכו' משמע בכל פעם אסור לצרף והרי ימצא דאין מפשר עד שימלאהו כולו וא"כ הוי אי אפשר ולא מכוין ודוחק לומר דהאי פורתא לא משוי לפושרין אבל אם נאמר דאורייתא וא"כ אינו מרויח במה שימלאהו ויוצא מידי בישול ויביאו בידים לידי צירוף אם לא נאמר כמ"ש לעיל דגם בדאיכא שאינו מתכוין עדיף למפרע גם כמ"ש במג"ש בדאורייתא אפי' בלא אפשר ולא מכוין אסור וא"כ יהיה מפורש בזה בדעת המג"ש דעת הרה"מ הנ"ל דמוכח בסוגיא דצירוף דאורייתא:

אמנם לדעת התוס' וסייעתם דצירוף מדרבנן וע"ע בתוספות בד"ה מידי מיחם וכו' שכתבו דמשום דאיכא למטעי הוי לדייק בלשון פינהו עיי"ש. וי"ל עם מ"ש בצל"ח בריש מסכת ביצה בפי' כחא דהתירא עדיף דזה בדאורייתא דאמרינן בלשון סתמי מספק להחמיר משא"כ בדרבנן כחא דאיסורא עדיף לאשמעינן עיי"ש. וא"כ י"ל דאם צירוף דאורייתא ניזל לחומרא כמו כן בלשון סתמי ומובן עם מ"ש ולדעתם ז"ל י"ל לכאורה לפרש לא שנו אלא שיעור להפשיר אבל שיעור לצרף אסור עמ"ש בתוס' ישנים לדעת הסוברים דדוקא בצונן מצרף וז"ל דמשמע ליה פינהו כאביי וקאמר לא שנו אלא שיעור להפשיר שלא נתן בו מים כ"כ שיצטננו אבל נתן בו מים כ"כ עד שיצטננו אסור ואע"פ

שאינו מתכוין לצרף מיתסר עכ"ל. וא"כ יש לפרש לא שנו להפשיר אבל לצרף דהיינו עד שיהיה צונן אסור משום דזה הוי אפשר שלא יתן רק כדי הפשר ויצא מידי בישול:

גם י"ל לדעת הסוברים בפושרין ג"כ מצרף אבל לא רק באותו מקום שיגיע בו המים בלבד וא"כ י"ל לא שנו אלא להפשיר דאז מותר אפי' במצרף משום דימצא מקום בכה"ג להתיר דיהיה בגדר א"א אבל לצרף כשדעתו לצרף שימלאו עד שיהיה צונן או אפי' בפושרין אם בלא"ה פושרין ומוסיף להפשירו עד שימלאהו זה הוי בגדר אפשר ואסור. אמנם עי' בתוס' בד"ה ל"ש וז"ל והא דפריך והא מצרף משום דמשמע ליה הא דקאמר אבל נותן לתוכו מים מרובים שיש בו כשיעור לצרף מדקאמר מרובין וכו' עכ"ל והרי למ"ש אפשר שיתן מרובים גם כן ואף שמצרף כיון שמפשיר י"ל דעם כל זה לשון מרובין מיותר דהו"ל כדי להפשיר בלבד וא"כ לראיה אתיא דאף כשאין להפשיר עוד מותר משום שאין מכוין לצרף רק ליתן בתוכו בלבד וצ"ע לפי מ"ש באמת לר"י בא"א להפשיר בלעדי שיתן כדי צירוף אם מותר אם נאמר צירוף מדרבנן:

(**ג**) בפי' שאינו מכוין ופסיק רישא ודעת הראשונים ז"ל בזה:

הנה יש לחקור בפי' שאינו מתכוין אם דהוי ספק השקול אם יעשה המלאכה בגללו או לא ובכה"ג בא"מ מותר ובפסיק רישא אם ברוב פעמים יבוא בגללו וא"כ לדעת רבינו דס"ל ספיקא דאורייתא מהתורה לקולא לר' יהודה יהיה מותר מהתורה ככל הספיקות ויהי מחלוקתם בזה דר"י ור' שמעון מדרבנן ואפי' בשאר איסורין והרי כמ"ש בתוס' רק בשבת לר"י מדרבנן אסור ולא בשאר איסורין וכדמוכח במס' שבת דף קל"ג דאיתא "בשר" אתיא להתיר דבר שאין מתכוין במילה דבעלמא מדאורייתא אסור וגם לר"ש דס"ל מותר אפי' מדרבנן מותר דפשיטא דבהאי לא יפלוג ר"י אם בכ"ד לפ"ז יהיה מדרבנן לא שייך לגזור כמ"ש בתוס' דגזרינן שבת אטו שאר איסורים וע"כ נפרש שא"מ מותר לר"ש אפי' כשברוב פעמים בא בגללו המלאכה ויקשה לפרש פסיק רישא דלפ"ז צריכין לפרשו דבודאי יבוא מלאכה בגללו וזה יקשה לומר דמאי שנא מבכל דוכתין דאמרינן רובא ככולה:

ואם נדייק בלשון רבינו באין מתכוין כתב אפשר שתעשה בגללן וכו' ואפשר שלא תעשה בגללן וכו' והיה נראה דבספק השקול מקרי א"מ ובפסיק רישא כתב שודאי תעשה בשביל אותו מעשה וכו' נראה לכאורה מלשונו דברוב לא הוי פ"ר רק בודאי והדיוקים סותרים זה את זה דבמ"ש בא"מ היה נראה ברוב הוי פ"ר ובמ"ש בפסיק רישא לא נראה כן:

וראיתי בשו"ת הריב"ש בסי' שצ"ד דנראה מדבריו שם דגם ברוב פעמים נעשה מלאכה

בעבורו הוי פסיק רישא עיי"ש אמנם דעת הריטב"א דאם נעשה באופן שאפשר שיקרה שלא יעשה איסור לא מקרי פ"ר במס' כתובות דף ה' ע"ב מובא בשיטה מקובצת בד"ה את"ל וז"ל וכתב הריטב"א ואין פי' הלשון הוה דבעיין מיירי בבקיאים בהטייה דא"כ אין כאן דבר שאין מתכוין וליכא למימר פתחא ממילא הוי אלא ה"ק דכיון דיש בקיאין בהטייה ואין בו דם ולא פתח ואפשר שיזדמן זה אין כאן פ"ר וכו' דכל שאפשר שלא יעשה איסור אפי' בצד רחוק לא חשיב פסיק רישא ולשון פ"ר מוכיח כן עכ"ל וכיו"ב ברשב"א בחי' שם בד"ה א"כ טורד למה וכו' וז"ל ותו קשיא דאסיק דמותר לבעול ולא מסיים בה בבקי ושיכוין להטות ומי שיודע בעצמו שאינו בקי האיך יבעול ומעשים בכל יום שמתירין לבעול לכתחילה אפי' לבבלים שאינן בקיאין ובאמת כן הוא כיון דאפשר בהטייה לכו"ע שרי דאפשר שיזדמן להם הטייה ואע"פ שלא יכונו להטות וכדאמרינן גורר מטה וספסל ולא בעינן בקי שלא יעשה חריץ וכן כל דבר שאין מתכוין עכ"ל:

הנראה מדבריהם דאף דברוב פעמים יעשה המלאכה כיון דעל המיעוט שלא יעשה מקרי שאינו מתכוין וכן נראה מלשונם עד כי דוחק לפרש ולומר דבאין בקיאין הוי ספק השקול וגם הוי נגד המציאות ועי' בשלטי גבורים שבת ק"כ בסוגיא דגרם כבוי אות ג' מ"ש:

אמנם ראיתי ברא"ה שם שכתב דלרוב פעמים בא בהטייה וז"ל ולפיכך מותר לכולן לבעול בתחילה בשבת כיון דאפשר בלא דם ואע"ג דאיכא מעוטא שלא תזדמן להם הטיה לעולם ולדידהו הוי פסיק רישא אחרי הרוב כל עולם נידון אי נמי אפשר דלכל העולם הטיה מזדמנת ונקיט רוב דהכי אורחא דתלמודא עכ"ל הרי נראה מדעתו דברוב הוי פ"ר אבל גם בדעת הרא"ה נראה שמסכים לדעת הראשונים הנ"ל אלא שכונתו דאפשר האי גברא באלה שלא יזדמן לעולם כלל דבכה"ג הוי פ"ר וע"ז נאמר דמסתמא מרובם שמזדמן לפעמים ובאי נמי כתב דלכל העולם מזדמן לפעמים וא"כ בנזדמן לפעמים לא מקרי פ"ר:

אמנם כאשר נדייק בלשון רש"י במס' ביצה דף כ"ג ע"א בד"ה ור' אלעזר הואיל ואין מתכוון לחבורה אע"ג דזימנין דמתרמי שרי וכו' עד כאן לשונו הלשון זמנין דמתרמי היה נראה דרק על המיעוט שיהיה מלאכה מקרי שאינו מתכוין אבל מלשון רש"י שם כ"ג ע"ב בד"ה תרי תנאי אליבא דר' יהודה חד סבר העגלה נמי כשאר כלים דעושה חריץ בגרירתה שפעמים שאין האופן מתגלגל והוא נגרר וחופר ואידך סבר לא שכיח הכי ואינה אלא כובשת תחת גלגולה עכ"ל הנה מדבריו אלה נראה דאם הוי לא שכיח שיבוא מלאכה בגללו אפי' לר"י מותר ולפ"ז ע"כ שא"מ בספק השקול ודוחק לפרש לא שכיח

במעוטא דמעוטא שלא יהיה סותר ללישנא דלעיל ונראה ביותר שכתב כן לעיל כאשר הוא במציאות על המיעוט ועי' ברש"י שבת דף נ' ע"ב בד"ה אלא הא והא ר"י הנך תרתי וכו' ר"י ומאן דאסר סבר זמנין דגריר ור"י האמר דבר שאינו מתכוין אסור ומאן דשרי סבר לא גריר כלל ואין כאן משום ממחק עכ"ל נראה דנעשה על המיעוט לר"י אסור וזה שלא כמ"ש במס' ביצה הנ"ל וצ"ע:

ובתוס' במס' נזיר דף מ"ב ע"א בד"ה נזיר וכו' אף כי פעמים שמשיר שער דבר שאין מתכוין הוי ומותר כר' שמעון ומפספס שמבדיל שערות זו מזו אף כי פעמים שמשיר עכ"ל הנה לשון פעמים נראה דרק על המעט מ"מ נראה דלאו דוקא דודאי מסתברא בספק השקול אם יהיה מלאכה מקרי שא"מ כנראה בכמה דוכתי:

ובתוס' במס' פסחים דף ק"א ע"א בד"ה והלכה וז"ל ושמא ר' יוחנן לא סבר ליה כותיה בגרירה לפי שקרוב לעשות חריץ ודמי לפסיק רישא עכ"ל והנה נראה מדברי התוס' דלומר לר' יוחנן אף דס"ל שאינו מתכוין מותר בכה"ג דקרוב לעשות המלאכה הוי לדידיה פ"ר ולפ"ז ר' שמעון דמתיר בגרירה אפי' בקרוב לעשותו מקרי שא"מ ויש לפרש ג"כ מ"ש בתוס' ודמי לפ"ר דגם לר' יוחנן לא הוי פ"ר ממש רק דומה וי"ל דאסור בכה"ג מדרבנן אבל פ"ר מדאורייתא בודאי יבוא בגללו וגם זה כתבו בלשון שמא ומסופק בדבר. ועי' בתוס' במס' שבת דף צ"ה ע"א בד"ה המכבד וז"ל וי"ל דבהא פליגי ר' אליעזר סבר דהוי פ"ר ורבנן סברי דלא הוי והא דאמר האידנא דס"ל כר"ש שרי לכתחילה אע"ג דאפשר דסבר ר"ש דהוי פסיק רישא מ"מ הש"ס סבר כרבנן דלא הוי פ"ר הלכך שרי לכתחילה כיון דקיי"ל כר' שמעון עכ"ל ויקשה לפרש דפליגי במציאות אם הוי פ"ר או לא ונראה כמ"ש דפליגי אם אזלינן בתר רובא למשוי פ"ר ועיין בכ"מ בפ"א מהל' שבת להלן ה"ה בשם רמ"כ וגירסתו אבל בגדולים ד"ה אסור דדמי לפ"ר עיי"ש ומסכים לדברי התוס' במס' פסחים הנ"ל ועיין בשו"ת רבינו מנחם עזריה סי' ל"ג שסיים שם בפ"ר ודאי אבל בדדמי וא"מ לא אסור וכו' עיי"ש ועי' במל"מ (פ"א) [פ"י] ה"א מהל' טומאת צרעת בשם הספרי עיי"ש שלא יחלקו במציאות י"ל כמ"ש:

אמנם יש לעיין במס' כתובות הנ"ל דאיתא שם כדשמואל דאמר שמואל פרצה דחוקה מותר להכנס בה בשבת אע"פ שמשיר צרורות וברש"י וז"ל והאי דילמא מחבל פורתא ומספיקא לא אסרינן ליה עכ"ל עיי"ש ויקשה בס"ד דדבר שאין מתכוין אסור וא"כ אם פי' דהוי ספק השקול א"כ הוי שא"מ ועל כרחך פי' דרוב פעמים אינו משיר ויקשה א"כ למה נחזיק הדם בדם בתולים נגד הרוב לטהר האשה ומן בקיאין בהטייה אכתי לא ידעינן והנה י"ל דראיה בתשמיש הוי ספק הרגשה וספק דם בתולים והוי ספק ספיקא

אף דספק דם בתולים הוי נגד הרוב מ"מ לדעת הרשב"א דס"ס מטעם רובא י"ל ספק ספיקא כה"ג ואף דיש רוב דמים באים בהרגשה אבל זה כשנדע בודאי דהוי דם נדה אבל כאן ע"ז דנין שמא דם בתולים והוי לדון בעיקר הרוב ובמס' כתובות כתבתי יותר בזה:

והנראה דלכאורה היה נראה דפי' פ"ר ושאינו מתכוין אם בספק השקול או אף ברוב תליא במחלוקת הרמב"ם ורשב"א אם ספק דאורייתא מתורה לחומרא או רק מדרבנן אבל אשר אחזה לענ"ד דלהסוברים דרוב לא משוי לפ"ר אף דספיקא דאורייתא מתורה לחומרא בשא"מ מותר ורובא דבודאי מדאורייתא לכו"ע:

ובראשונה נדבר בפי' פסיק רישא ובדעת הערוך דס"ל פסיק רישא דלא ניחא ליה מותר והנראה דהנה עיין בתוס' במס' יומא דף ל"ד ע"ב בד"ה הנ"מ שכתבו וז"ל וי"ל דהתם פ"ר הוא שא"א בשום ענין כשחותה שלא יובערו התחתונות וכיון דהוי פ"ר כמתכוין דמי וכו' עכ"ל הנה פירשו לנו דפ"ר הוי בגדר מתכוין ובערוך בערך פסק וז"ל מודה ר' שמעון בפ"ר ולא ימות וכו' ואם אמר אינו מכוין וכו' אין ממש בדבריו אלא הרי הוא כמכוין וכו' עיי"ש והנה צריך פירוש למה הוי בערך מתכוין אף שאין כונתו לה כלל:

ונראה דטעמא דפסיק רישא הוא דכיון דכיון להפעולה אשר ממנה באה המעשה האיסור אע"פ שלא כיון בפרט למעשה האיסור גופא הבא מגללו עם כל זה מקרי מלאכת מחשבת כיון דכיון להפעולה אשר המעשה האיסור יוצא ממנו ודוקא כשיש לומר שלא כיון הפעולה ג"כ כגון שיש ספק אם תבוא בגללה וא"כ אין המעשה נכלל בכלל הפעולה דנאמר דהכונה להפעולה הוי כונה לכל הנגרר ממנה דהפרט בכלל הכלל דהרי אפשר שיעשה הפעולה והמעשה האיסור לא יהיה וא"כ אינה נכללת בכלל כונה על הפעולה ודוקא בבא בודאי הוי בכלל הפעולה משום דנגרר אחריה בודאי והכונה על פעולת ההתר ככונה על הנגרר האיסור משא"כ בספק בלא כיון ונעשה במקרה לא הוי כונה ע"ז והוי כמכוין ע"ז ולא ע"ז ולא שייך לומר דכונה על ההתר ממילא כונה על האיסור והוי כיון ע"ז ונעשה זה ולכן מצינו לשון מתעסק אצל נטילת נשמה שבת דף ע"ה ובתוס' שם בד"ה מתעסק שפי' אין מכוין עיי"ש ובמס' כריתות גבי החותה גחלים דאיתא נמי לשון מתעסק תחת אין מכוין אף דודאי אינו בחדא מחתא מכמה חלוקים מ"מ לשון מתעסק המורה בכיון ע"ז ועשה אחרת יורה נמי ע"ז ומובן מ"ש בתוס' ובערוך הנ"ל דפ"ר כמתכוין דהוי ע"י דהוי פ"ר מתכוין ממש כיון דנכלל בכלל כונתו על מעשה ההתר שהיה מתכוין עליה:

וראיתי בס' קרית ספר למבי"ט פרק א' אזהרה ס' וז"ל אע"ג דכל דבר שאין מתכוין מותר מדאורייתא וכו' אפ"ה אי הוי פסיק רישא חייב דאורייתא אע"פ שלא נתכוין

דהו"ל כנתכוין כיון שא"א אלא עשות המלאכה באותו מעשה והוי מלאכת מחשבת עכ"ל ומבואר ביותר לפי מ"ש:

ולפ"ז י"ל אף למאן דס"ל בעלמא ספיקא דאורייתא לחומרא לענין פסיק רישא בעינן שיהיה עכ"פ נעשה בודאי דאל"כ י"ל דהוי כאין מכוין דלא נכלל בהפעולה שעשה על הבא מחמתה ואין דומה לשאר מילי דאורייתא דאמרינן רובו ככולו ג"כ ואתי שפיר:

אמנם לספק לדעת הרבינו דס"ל ספק דאורייתא מתורה לקולא אם גם במכוין ס"ל כן די"ל דוקא כשאינו מתכוין אבל בכיון שדעתו לעשות האיסור י"ל דאסור מהתורה דוקא כשא"מ אף דאפשר שיעשה אותו מותר אבל להיות דעתו לאיסור י"ל דאסור דדוקא ספק ממזר התירה התורה כשנושא משום ספק אבל לא כשדעתו שתהיה ממזרת וחפץ באיסור ומיניה בכל ספק דרבנן י"ל נמי כשמכוין אסרו אפי' בספיקן ומכ"ש לפי מ"ש ז"ל דכל דרבנן בכלל לא תסור והקילו החכמים בדבריהן בספק ובכה"ג שמכוין לעבור י"ל דלא הקילו וצ"ע:

ומיניה נמי אם ברוב פעמים לא יבוא לאיסור דמותר לעשותו אם מותר לכוין ועי' במס' פסחים בסוגיא דאפשר ולא מכוין לאביי לר' יהודה באי אפשר ומכוין מותר ולר' שמעון אסור וצ"ע בכה"ג אבל עכ"פ לדעת הרבינו צ"ל לר"י בספק השקול בשאינו מתכוין רק מדרבנן אסור וא"כ במצרף דאמרינן לר"י דאסור ע"כ אם נאמר צירוף דאורייתא ואסור מדרבנן אבל אם נאמר צירוף מדרבנן צ"ל במצרף ברוב פעמים מצרף ועם כל זה לא הוי פסיק רישא ודעת הרה"מ בדעת רבינו דצירוף דאורייתא ולהסוברים מדרבנן צ"ל כמ"ש דלרוב מצרף ולא הוי פ"ר ותליא במ"ש לעיל בדעת הראשונים ז"ל הנ"ל ולדעת המ"מ בדעת רבינו דצירוף עשישות דרבנן צ"ל ג"כ לדעתו כדאמרינן דשאינו מתכוין פי' ברוב פעמים ג"כ דאל"כ בלא"ה מותר ועכ"פ כמו כן לר"י לחיוב חטאת בשא"מ נראה דוקא כשרוב פעמים כן:

ובמ"ש נראה ליישב דעת רש"י במסכת יומא דף ל"ד שכתב דבדרבנן גם לר' יהודה אינו מתכוין מותר ובתוס' שם ובמסכת שבת דף מ"א ע"ב הקשו ע"ז מגורר אדם וכו' דהוי כלאחר יד רק איסורא דרבנן ואפ"ה פליג ר"י ואוסר עיי"ש:

וי"ל למ"ש בפי' שאינו מתכוין אם הוי בספק או אפי' ברובא ובספק, בדרבנן מאי נאמר וראיתי בספר מגן אבות שהקשה למה נאמר בספק דרבנן באינו מתכוין לאיסור וכתב ג"כ במתכוין אף בספק אסור משום כונתו לאיסור לעבור דרבנן עיי"ש וזה כמ"ש וכונתי לדעת הגדול בס"ד אבל בשא"מ לא יהיה נאסר וכתב דאפשר דלא אמרינן ספק דרבנן להקל רק בלא נתברר לבסוף איסורו אבל היכא דנתברר אחר המעשה דעביד איסורא לא

נאמר כן וכתב שהוא דוחק וכתב עוד די"ל משום דהוי לכתחילה ושלא להכניס בספק לכתחילה עיי"ש. והנה בזה בספק דרבנן שיוכל להתברר עיין במסכת טהרות פ"ה מ"א בהר"ש שם דאף דספק טומאה ברה"ר טהור ביכול להתברר שנטמא אזלינן להחמיר לר"ע ולר"י עיי"ש:

ולפי מ"ש לעיל י"ל דבאמת ספק דרבנן באין מתכוין להקל. ואין מתכוין בדרבנן לא מצינו להחמיר רק היכא דרוב פעמים נגרר המלאכה דאיסורא וכמ"ש לעיל דהרבה מהסוברים גם ברוב פעמים מקרי שא"מ ולא הוי פסיק רישא רק בודאי וא"כ יש ליישב קושית התוספות על רש"י הנ"ל די"ל בגרירה דהוי ברוב פעמים חריץ ועיין בתוספות פסחים ק"א הנ"ל ומשו"ה אף בדרבנן שא"מ אסור לר' יהודה אבל במצרף בעשישות י"ל דהוי רק ספק בלבד ולכן מותר בדרבנן וכמ"ש ברש"י ואתי שפיר:

ונאמר להבין בדברינו זה דעת השלטי גבורים במסכת שבת בס"פ האורג דדעת הרשב"א שם וז"ל בירושלמי שהתירו לנעול בתחילה ביתו ובלבד שלא יתכוין לשמור את הצבי לבד וכו' ובר"ן השיג עליו וכתב ודברים תמוהין בעיני הרבה האיך אפשר שאפי' במתכוין לנעול בעדו ובעד הצבי יהיה מותר וכי מפני שהוא צריך לנעול ביתו נתיר לו לעשות מלאכה בשבת ולא עוד שאני אומר שאפי' אינו מתכוין לנעול בעד הצבי כל שהוא יודע שהצבי בתוכו וא"א לו שלא יהיה הצבי ניצוד בתוכו אסור והיינו דאמרינן בכל דוכתי פסיק רישא אפי' לר' שמעון אסור וכו' עכ"ל:

וכתב בשלטי גבורים שם וז"ל ואני כתבתי בחידושי שכל מעשה שאפשר לגמור בלא פסיק רישא אם אפי' עשהו בפ"ר מותר כי לא מתכוין לעשות בפ"ר וכו' ומדברי הרשב"א סיוע גדולה לדברי כי ק"ו המה דברי מדבריו עכ"ל ועי' בספר מרכבת המשנה בפירושו בהש"ג דכיון שיכול לצוד בהתר מותר אף באיסור דלא הוי כמתכוין ומפרש בזה דברי רש"י זבחים צ"ו ביוכל לזלף בטיפין דקין יוכל לזלף בגדולים עיין מ"ש בזה ליישב דעת רבינו בהל' כלאים בזה ובאמת יפלא לענ"ד וכי מותר לעשות איסור כשיש לו התר ולמה לא הוי עוד פסיק רישא אף דיוכל לעשות בהתר והוי אפשר לו בענין אחר ולכאורה יגרע בכה"ג:

אמנם לדעתי נראה דאין כן דעת השלטי גבורים אלא דעתו בכה"ג דצידה דיוכל לעשות הנעילה בלי איסור והנעילה בעצמה מותרת וא"כ אף שיש השתא צבי בתוך הבית מ"מ כיון שלא נתכוין לצידתו ו

הלכה ז

כל העושה מלאכה בשבת אע"פ שא"צ לגופה של מלאכה חייב עליה כיצד הרי שכבה את הנר מפני שהוא צריך לשמן את הפתילה כדי שלא יאבד או כדי שלא ישרף או כדי שלא יבקע חרש של נר מפני שכבוי מלאכה והרי נתכוין לכבות ואע"פ שאצל"ג הכבוי ולא כבה אלא מפני השמן או מפני החרש או מפני הפתילה ה"ז חייב וכן המעביר את הקוץ ד' אמות ברה"ר או המכבה את הגחלת כדי שלא יזוקו בהן רבים חייב ואע"פ שאינו צריך לגוף הכבוי או לגוף ההעברה אלא להרחיק ההזק הרי זה חייב וכן כל כיוצא בזה. ועי' בראב"ד ובכ"מ ובהפרש בין מלאכה שא"צ לגופה ופסיק רישא שכתב בכ"מ דבשאצל"ג מכוין הקשו דא"כ יגרע משאצל"ג מפ"ר דאין מכוין והנה כפי מ"ש לעיל בפ"ר הוי ממילא כיון. ובכפות תמרים במס' סוכה דף ל"ג וכן במרכבת המשנה דפ"ר בניחא ליה ושאצל"ג בלא ניח"ל וההחולקים על הערוך בפ"ר דלא ניח"ל רק במ"ש להתיר אף מדרבנן דלדידן הוי משאצל"ג ומדרבנן אסור:

ובפי' משאצל"ג כנראה כמ"ש בכפות תמרים מלשון רבינו כרש"י במס' שבת דף צ"ג ע"ב בד"ה ור"ש דהוי רק לסלק המזיק ולא נרצה לו ועיין בתוס' שם צ"ד ע"א בד"ה ר"ש וברשב"א שם ובעה"מ בדף ק"ו עי"ש:

והנה משאצל"ג במחלוקת שנויה דר' יהודה ור' שמעון ור"ש מפורש צ"ג ע"ב במשנה את המת במטה וכו' ור"ש פוטר ולר"י דמחייב בתוס' צ"ד ע"א בד"ה את כתבו משום דת"ק דר"ש ר"י ובשם הרשב"א מהאי דלעיל דף צ' ע"א במשנה ר"י אומר אף המוציא ע"ז כל שהוא שנאמר לא ידבק בידך מאומה ויפלא דבירושלמי שם בפרק ר' עקיבא פ"ט ה"ו במשנה הנ"ל בגמ' שם תני אף ריח רע כל שהוא א"ר אילא אף ר' שמעון מודה בה מודי ר"ש באיסורי הנייה ובקרבן העדה שם אע"ג דסובר ר"ש מלאכה שאצל"ג פטור עליה וה"נ א"צ למשמשין אלו ואפ"ה מודה דחייב גבי איסורי הנאה שהוא רוצה בביעורן שלא יכשל בהן עי"ש ועי' בפ"י ה"ה שם ובקרבן העדה וראיתי בס' שלום ירושלים שהעיר ע"ז עי"ש:

והנה בלתי מבואר למה באיסורי הנאה במבערן שלא יכשל לא יהיה בכלל מלאכה שאצל"ג דלרש"י הוי שאצל"ג דהוי רק לסלקו ולתוס' אינו עושה בהדבר לצורך לו כבמשכן וי"ל באיסורי הנאה דהביעור מצוה והוצאתו מביתו ומכ"ש ע"ז דאסור להיות בביתו ואף במשמשי ע"ז מצות ביעור איכא ולהוציאו מביתו מהביעור וא"כ משום קיום המצוה הוי לצורך גופו ושאני במוציא מת לקברו דאין הוצאה המצוה רק הקבורה שתהיה למחר משא"כ בביעור דהוצאה בכלל ביעור ובקברו בשבת אם חייב גם על

הוצאה כיון דהוי מצוה הבאה בעבירה לא הוי התחלה דמצוה כלל ועיין במס' שבת ק"ו ע"א בד"ה בחובל שכתבו לר' אבהו הוי מצוה צריך לגופיה אף דלצורך מצוה לא חשיב תיקון עיי"ש ועי' ברשב"א שם שכתב דמצוה לא הוי צריכה לגופה וקבורת מת מצוה לר"ש הוי שאצל"ג והאי דאמרינן קבורת מת מצוה אינה דוחה שבת אינה לר"ש עיי"ש ולפי דבריו י"ל דברי התוס' בשם הרשב"א דס"ל כותיה ומשו"ה לדעתו הבבלי דלא כירושלמי אמנם בירושלמי פי"ג ה"ג בקורע על מתו דפטור מוקי כר"ש ואף דהוי מצוה וכדאיתא שם דלא הוי מצוה הבאה בעבירה ולבסוף שם מחלוקת בזה וי"ל דר' אילא לעיל ס"ל דלא הוי מצהב"ע וא"כ הוי תיקון וא"כ יש ליישב דעת הרשב"א בתוס' שם דס"ל דהוי מהב"ב וצ"ע בכה"ג דלא שייך דלתקנו בענין אחר לא שייך מהב"ב וי"ל דמ"מ כיון דאינו רשאי לכתחילה כן לאו מצוה קעביד ותליא אם מהב"ב דאורייתא:

ועי' בתוס' שבת ע"ג ע"ב בד"ה וצריך בזומר לא שייך אצל"ג חייב לכו"ע דלא הוי באצל"ג דרך זמירה ועי' מ"ש בפ"ח הט"ו ועי' בעל המאור [דף] ק"ו בזורה ובורר בכלל מלשאצל"ג והתורה חייבו ועי' בריב"ש בסי' שצ"ד עיי"ש. והנה דעת רבינו כר"י דמלאכה שאצל"ג חייב ובהמגיד משנה דאף מאן דפוטר בשאינו מתכוין מחייב בשאצל"ג כנראה במס' שבת מ"ב. ויש להבין דר"י דדרש לענין מקלקל מלאכת מחשבת אסרה התורה במס' חגיגה דף י' ולמה לא למשאצל"ג כדאי' שם ג"כ מהאי טעמא ומשו"ה כמ"ש בתוס' בכמה דוכתי דרק בשבת לר"ש שאצל"ג פטור ולא בשאר איסורים ובשא"מ למ"ש בתוס' לר"י מדרבנן אבל בשאצל"ג ס"ל מדאורייתא כן ועי' מ"ש לעיל:

ולכאורה נראה דהנה בשבת עשה ול"ת כדאי' בכמה דוכתי ועשה דשבתון כמ"ש לעיל בשם הרמב"ן שלא יהיה עמל וטורח בשבת וא"כ יש להבין בשאין מתכוין ושאצל"ג אף דמסתברא דמשום לא תעשה דמלאכה לא הוי בכלל זה משום דלא הוי מלאכת מחשבת בתר כונתם מ"מ לענין שבתון דמ"מ המלאכה מצד עצמם נעשית כראוי יהיה באיזה כונה שתהיה לא שבת מעמל וטורח מלאכה וא"כ לענין ביטול שבתון מה לנו לחלק בין שא"מ ושאצל"ג וא"כ יש לנו סברה לומר אף דדרשינן מלאכת מחשבת לענין מקלקל לפטור ושא"מ ושאצל"ג ג"כ לפטור משום דלא עבר על ל"ת מ"מ איסורא הוי ומצוה דשבתון ביטל אבל מזה רק מקום לומר דשאצל"ג יהיה אסור משום ביטול מצות שביתה ולא לנו עוד טעמא לר"י לומר חייב חטאת וי"ב:

ונראה בעשה ול"ת דשבת דשאיסורן משום מלאכה וא"כ הלא תעשה לאסור המלאכה והעשה לשבות מענין הל"ת ונפק"מ בהעשה אם לדחיה שאין עשה דוחה ל"ת ועשה וגם כמ"ש כשנמנע ממלאכה קיים מ"ע אבל מצינו ל"ת בלעדי מלאכה כמו הוצאה בזה

הלאו דאינו על איסור מלאכה בשביל ביטול שביתה ומנוחה וכיו"ב ראיתי בס' החינוך סי' כ"ד בתחומין שכתב משרשי המצוה וכו' וינח ביום השביעי ע"כ לזכור הדבר ראוי שננוח במקום אחד כלומר שלא נלך בדרך רק דרך טיול ועונג ובהליכתו י"ב מילין יש בו טורח רב עיי"ש וא"כ באלה הל"ת בשביל השביתה דהוי ג"כ עשה ובדבר דאינו מלאכה העשה בפני עצמו והל"ת בפני עצמו (ועיין ברמב"ן וריטב"א במס' קדושין דף ל"ד שכתבו במעקה ושילוח הוי הל"ת בשביל העשה ובכה"ג הל"ת בגדר עשה עיי"ש) וא"כ הל"ת ועשה בדבר דאינו מלאכה כמ"ש העשה בפני עצמו והל"ת בפני עצמו ובדבר שאינו במלאכה הל"ת נגרר ונצמח מהעשה שלא יבטל השביתה והמנוחה וי"ל מ"ש בתוס' ריש מס' שבת דהוצאה מלאכה גרוע ונראה לפרש משום דלא הוי בגדר מלאכה דהוי בשנוי מעשה בהדבר גם מהאי טעמא גרוע דהלאו על ביטול השביתה ונגרר מהעשה וכמ"ש ואפ"ה הוי עשה ול"ת בהוצאה וזה הי' נראה שלא כדעת הריטב"א במס' קדושין הנ"ל ויש ליישבו למעיין בדבריו שם:

ולפ"ז נאמר במלאכה שאצל"ג דכמ"ש די"ל לר"י דאסור דמטעם מ"ע דשביתה אין לחלק למכוין ונהנה דמלאכה נעשית כראוי וביטל השביתה דעל ביטול השביתה לא שייך שאינו צריך לגופה לפטרו ואף דבכלל ל"ת לא הוי מטעם מלאכה דלא הוי מלאכת מחשבת מ"מ הרי בשבת בהוצאה וי"ב דהוי הל"ת על ביטול השביתה דליכא מלאכה כמו כן י"ל לר"י כיון דאיכא עשה דשביתה בשאצל"ג הוי הל"ת על ביטול שביתה כמו בהוצאה וי"ב דא"ל בהוצאה נאמר בפירוש הל"ת דהוי כמ"ש על השביתה דלא מסתבר הוצאה מלאכה יהיה בל"ת על ביטול שביתה ושאר מלאכות לא:

ונאמר ליישב במ"ש בסוגיא דכתובות דף ה' ע"ב אבעיא מותר לבעול בתחילה בשבת דם מפקד פקיד וכו' לדם הוא צריך וכו' ואת"ל לדם הוא צריך וכו' הלכה כר' יהודה וכו' ואת"ל הלכה כר"י מקלקל הוא וכו' ובתוס' שם בד"ה דם אע"ג דר"י ס"ל מקלקל פטור אבל אסור בצירף שאינו מתכוין מותר לכתחילה עיי"ש ושם בגמ' דף ו' מתיב רב אמי המפיס מורסא בשבת אם לעשות לה פה חייב ואם להוציא ממנה ליחה פטור התם פקיד ועקיר הכא פקיד ולא עקיר וברש"י בד"ה פקיד הוא ולא עקיר לגמרי אלא נבלע קצת בכתלים אע"פ שאינו מחובר כשאר דם האברים אלא כנוס מיהו דומה למחובר הוא שאינו מוכן לצאת כליחה עכ"ל ונראה מ"ש דדומה למחובר והוי כמו מחזי כחבורה ובתוס' שם בד"ה ואם פירשו דלשמואל שאצל"ג פטור אבל אסור שם במפיס מורסא התירו ומשום צערא וכמו כן משום מצוה נשרי לכתחילה ואפי' תימא צערא עדיף ממצוה מ"מ כאן לא הוי פסיק רישא ושאצל"ג והקשו הרי שמואל כר"י ס"ל משאצל"ג

מדאורייתא אסור כדאי' במס' שבת מ"ב והניחו בתימה עיי"ש וכונתם דרק אם משאצל"ג מדרבנן שייך להקל בצירוף שא"מ להתיר לכתחילה משא"כ אם משאצל"ג מדאורייתא:

והנה בין אם נאמר כמ"ש בתוס' דמצוה דומה לצערא או מצד שניים דרבנן יקשה ג"כ כמ"ש ברש"י הנ"ל משום דמחזי כחבורה דג"כ אסור מדרבנן ודוחק דהוי נוסף עוד דרבנן להחמיר עליו:

ונראה לענ"ד עם מ"ש ליישב קושית התוס' דאפי' לר' יהודה דמלאכה שאצל"ג מדאורייתא יש מקום להתיר במקום מצוה דהנה כפי מ"ש לעיל לר"י נאמר דשאצל"ג במצות עשה דשביתה והלאו משום ביטול שביתה כמו דמצינו בהוצאה וי"ב ואם כן לפ"ז לא שייך הל"ת רק במקום דשייך העשה דשבתון ובליכא העשה לא הוי ממילא ל"ת ונפק"מ בעוסק במצוה דפטור ממצוה ולא שייך העשה דשבתון גם הלאו ליכא וא"כ לפ"ז נאמר אף דעשה דשבתון קדים לעשה דבעילת מצוה מיד כשקידש היום מ"מ בכה"ג דביטול שבתון הוי ספק שמא יטה ורוב בקיאין הן ולדעת קצת הרוב הבקיאים ברוב פעמים מטין והמצוה ודאי קודמת לספק שאינו מצוי וא"כ נאמר במקום מצוה מותר שיהיה עוסק במצוה בודאי ולא יעבור כלל דעוסק במצוה פטור ממצוה וכיון דליכא קדימה לשבת כמ"ש ממילא מותר (ואפי' אם נאמר דלשבת קדימה מ"מ בעבר לא עבר על ל"ת דהרי עוסק מקרי וכיון דלא הוי עשה ממילא ליכא לאו בשאצל"ג ובזה יש לספק די"ל בהקודם העיקר האחר אינו בכלל חיוב ולדעת הסוברים באפשר לקיים שניהם משום דאינו בכלל חיוב פטור ומזה ג"כ י"ל בכהאי גוונא חייב שאין המאוחר בכלל חיוב וצ"ע):

וא"כ לפ"ז דבמקום דליכא עשה ליכא ל"ת יש לפרש קושית הגמ' ממפיס מורסא דכמו שם הוי כאן שאצל"ג וכמ"ש בתוס' ואי' דשמואל ס"ל כר' יהודה במשאצ"ל דאסור מדאורייתא אבל כמ"ש במקום מצוה י"ל אף לר"י שהוא מותר ומשני דמפקיד ולא עקיר וכמ"ש ברש"י שדומה לחבורה ואיכא חשש גזירה ואיסור דרבנן מצינו שהעמידו דבריהם נגד דאורייתא ולא שייך עוסק במצוה דלא אמרינן אלא העוסק במצוה פטור ממצוה ולא לעשות איסור היכא דלא שייך עשה דוחה לל"ת כן נראה לענ"ד ליישב קושית התוס' ולפרש דברי רש"י וא"כ לפי זה י"ל דאף לר"י דס"ל מלאכת מחשבת ופוטר במקלקל דלא נעשית מלאכה כראוי ממילא ג"כ וכמו כן מתעסק דלא נחשב כעשיה מאומה וכנעשה מעצמו ואפ"ה בשאצל"ג ושאינו מתכוין אסור מדאורייתא לדבריו ולא שייך לומר דמצוה משוי לצל"ג דהמלאכה א"צ להמצוה והנה לעיל בהלכה הקודמת כתבתי אף לר' שמעון דס"ל שאצל"ג פטור אבל אסור מדרבנן דמדרבנן הוי בכלל שבתון

ולא מטעם גזירה ומטעם שבתון י"ל בקיומו קיים הדאורייתא וכמ"ש שם עיי"ש:

ובזה יש ליישב קושית הפנ"י במס' שבת דף ל' ע"א דמקשינן אי בחולה שיש בו סכנה מותר מבעי ליה ואי בחולה שאין בו סכנה לר' יהודה חייב חטאת מבעי ליה והקשה אם גם נוקי כר"ש יקשה מותר מבעי ליה דגם ר"ש ס"ל פטור אבל אסור והקשה על הרמב"ם דפוסק כל חולה שאין בו סכנה מותר ע"י ישראל ויקשה הסוגיא דמותר מבעי ליה וכתב לתרץ עם מ"ש בב"י דיש לחלק בין שבות לשבות ועי' בב"י בסי' שכ"ח עיי"ש ולמ"ש יש טעם לומר דשבות דשאצל"ג שלא להתיר בשאין בו סכנה אף דמדרבנן דחמיר משאר שבות ועיין בהמגיד משנה פכ"ג הל' כ"ו עיי"ש ועי' בראש בכורות כ"ה ע"א עיי"ש ובתוספות בד"ה דהוה עיי"ש ועי' בשער המלך פכ"ה הכ"ד מהל' שבת שכתב מטעם אחר להחמיר בשאצל"ג ומ"ש בשם הרא"ש עיי"ש ועי' מ"ש להלן בפ"ב ה"י עיי"ש ומ"ש לעיל בפ"ה הי"ב עיי"ש ופ"ו ה"ד אות י"ג עיי"ש ובתוס' שבת מ"ז ע"ב בד"ה מפני עיי"ש:

והנה אם מצוה הוי מלאכה שאצל"ג כבר כתבתי לעיל מחלוקת התוספות ורשב"א בזה ובדעת הירושלמי הנ"ל. ולכאורה י"ל כמ"ש בתוספות במסכת שבת דף מ"א ע"ב ובמס' יומא דף ל"ד בנהנה ואנן סהדי דניחא ליה מלאכה שאצל"ג חייב ובמצוה הוי מסתמא נהנה:

אמנם יש להבין דבמס' שבת ק"ו ע"א איתא דטעמא דר' שמעון דמקלקל בחבורה חייב מדאיצטרך קרא למשרי מילה הא חובל דעלמא חייב דילמא צריך הקרא דביום אפי' בשבת אפי' היכא דהוי תיקון כגון מילה בצרעת דהוי תיקון בלא מצוה אם דזה נדע מק"ו דשבת במס' שבת קל"ב ע"ב דחמירא מילה ומצרעת והאי דלא דחי צרעת עבודה דגברא לא חזי וא"כ הוי ק"ו משבת דנדחה ממילה דמזה לא נדע בשבת גופה דמילה דוחה אותה ועל כרחך דא"כ בשר מיותר למאן דס"ל שם דמבשר ילפינן בשר אף שיש בו בהרת עיי"ש דף קל"ג ע"א תנאי היא וכו' עיי"ש וא"כ ר"ש מבשר יליף צרעת דנדחה ואם מביום נדע צרעת בשבת מכ"ש בחול אבל יקשה דמקשינן שם לאביי לס"ד דס"ל פסיק רישא מותר בשר ל"ל הא בעי בשר אפילו יש שם בהרת מותר בשבת דמקלקל בחבורה חייב ואף דהוי שאין מתכוין עיין ברשב"א שהקשה דהוי מכוין רק שאצל"ג ותירץ דקציצה מצד עצמה מותרת רק שלא יכוין לטהר זה אסרו לקצוץ ובשא"מ מותר עיי"ש וזה שפיר לענין צרעת אבל לענין המילה דעל כרחך לקציצה מכוין והקציצה אסורה בשבת ולא הוי שאצל"ג משום המצוה כמ"ש בתוס' דאף דלמקלקל לא מהני מצוה לשאצל"ג מהני ואיכא למימר כיון דהמילה מותרת בשבת והטהרה א"צ לגופה כיון דצריך לקציצה אין דומה לחופר בור דלא צריך להגומא כלל (וביותר כמ"ש בנהנה

לא שייך משאצל"ג דיקשה למה מהני שא"מ במקום בהרת) ועי' בתוס' שבת ק"ז ע"א בד"ה החובל בסובר באיסורי הנאה שיכול ליהנות מקרי צל"ג עיי"ש ונראה דאזלינן בתר מחשבתו אף דהוי בטעות:

הלכה ח

כל המתכוין לעשות מלאכה ונעשה לו מלאכה אחרת שלא נתכוין לה פטור עליה שלא נעשת מחשבתו וכו'. עד הנה מדובר משאינו מתכוין להמלאכה אף שמכוין לאותה המעשה וגם במכוין ואצל"ג שלא ניחא ליה באותה מלאכה הנגררת ובכל אלה מחלוקת דר' יהודה ור' שמעון אבל בהמדובר עתה כו"ע מודו דהוי מתעסק דפטור והנה במס' כריתות דף י"ט ב' למודים על מתעסק דפטור מאשר יודע בה פרט למתעסק וממלאכת מחשבת אסרה התורה:

יש לעיין במתעסק ונהנה אם חייב או פטור דלכאורה היה נראה מדאיתא במס' כריתות שם ור' אליעזר האי בה וכו' פרט למתעסק מתעסק דמאי אי' דחלבים ועריות האמר רב נחמן המתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה אלא מתעסק דשבת מ"ט מלאכת מחשבת אסרה התורה וכו' וא"כ הטעם לחייב בחלבים וכו' שכן נהנה ולפ"ז בשבת כשנהנה ג"כ יהי' חייב או דנאמר דאף שנהנה לא מקרי מלאכת מחשבת בשבת:

ועיין בתוס' במס' סנהדרין ס"ב ע"ב בד"ה להגביה שהקשו למה לשמואל טעמא דמלאכת מחשבת תיפו"ל מאשר חטא בה ותירצו דמלאכת מחשבת לפטור בשבת אפי' בנהנה עיי"ש וצריכין לחלק עם מ"ש בתוס' במס' שבת דף מ"ב ובתרומת הדשן סי' רס"ה דבנהנה אנן סהדי דמכוין זה שיש מקום לומר כן כיון דעכ"פ מכוין לאותה המעשה ואנו דנין אם גם על הנגרר כונתו ואמרינן בהנאה גם לזה כיון אבל כשאינו מכוין כלל על אותה המעשה לא שייך לומר כן אלא דיש להבין למה בחלבים וכו' מחייב כשנהנה אף דלא כיון על אותה המעשה כלל:

ונראה לומר ונייישב ג"כ לענ"ד קושית התוס' במס' שבועות דף י"ט ע"א בד"ה פרט דאם טעמא דנהנה עיקר למה למפטרא בשבת ואי טעמא דמלאכת מחשבת עיקר למה לי הטעם לחייב בחלבים וכו' משום שכן נהנה עיי"ש:

ונדבר במה שיש להבין במס' פסחים דף ל"ג ע"א דאי' לא אם אמרת בשאר מצות שלא עשה בהן שאינו מתכוין כמתכוין שאם נתכוין לחתוך את התלוש וכו' שפטור תאמר במעילה שאם נתכוין להתחמם בגיזי חולין ונתחמם בגזי עולה שמעל וכו' עיי"ש ויקשה לכאורה הרי במעילה דנהנה גם בשאר מצות מתעסק בחלבים וכו' חייב וראיתי בפנ"י שם שעמד ע"ז וכתב לומר בחלבים ועריות שייך שכן נהנה שטועם טעם האיסור משא"כ

במעילה שאין הנאה לו מהאיסור שאם היה חולין הי' ג"כ נהנה עיי"ש ובזה אמרתי לפרש דברי הר"ן בפ' גיד הנשה שכתב אף במוכרי כלאים דהוי פסיק רישא מותר דבהנאה שלא הוי הנאת הגוף לא שייך פ"ר רק במתעסק בחלבים וכו' עיי"ש ובמאי מחלקינן בהנאת הגוף דכלאים להנאת הגוף דחלבים וכו' ולמ"ש בפנ"י מובן שפיר דבכלאים אינו נהנה כיון שהוא כלאים אבל באמת דברי הפנ"י בלתי מובנים לענ"ד דא"כ בקסבר שהיא אשתו והיא אחותו או הטהורה והיא אשתו הנדה דג"כ נאמר שאם היתה טהורה וי"ב הי' ג"כ כרצונו ואינו נהנה כיון שהוא אסור:

וי"ל מטעם אחר וכמ"ש לעיל בסוגיא דשאינו מתכוין לחלק בין האיסור מצד העשיה להעושה ובין האיסור מצד עצמו דהיכא דההתורה קפדה על הנעשה דאז אינו מתכוין ומתעסק חייב דעכ"פ נעשה מעשה שהיא נגד רצון התורה רק היכא דהאיסור מצד העושה אז לחלק בין אם עשה כדרך העשיה וזה הכונה שכן נהנה האיסור מצד עצמו שלא נהיה נהנין מחלבים וכו' ונהנה עכ"פ וחייב בשוגג חטאת משא"כ היכא דמצד עצמו לא הוי דבר המתועב בעיני התורה כמ"ש יש לחלק מטעם שא"מ וי"ב וגם בכלל זה דבר שמצד עצמו מותר רק רבעי עליה איסור הקדש או כלאים דמצד עצמם המה שוים כשאר דברים בשר הקדש כבשר חולין ובגד כלאים כשאר בגדים וא"כ לא הוי מצד עצמו דבר [המתואב] רק התורה אסרה הלבישה והנאה מצד הנהנה ובכה"ג י"ל במתעסק ונהנה ג"כ פטור ושאני חלבים ועריות דאיסור מצד עצמו ומטמאין נפש האדם כנאמר בתורה ולא תטמאו וכו' באיזה שתהיה נעשה דבר הבלתי ראוי להיות בו וגם בדברים זה יש לפרש דברי הר"ן הנ"ל:

ולמ"ש מיושב קושית התוס' הנ"ל דבאמת הכל טעם אחד הוא שכן נהנה וא"כ חייב בדברים האסורים מצד עצמם ומלאכת מחשבת פטור משום דתליא בהעשיה כראוי דהיא קודש ואין מעשיה קודש כדאיתא במס' חולין ובכמה דוכתי בכה"ג מתעסק פטור אף שנהנה ואוכל הקדש וזר תרומה דחייב באינו מתכוין כמ"ש ברש"י פסחים דוחטאה בשגגה כל דבר קאמר עיי"ש גם נראה לומר בהאי שכן נהנה ולמה בשבת אף שנהנה פטור די"ל בפי' שכן נהנה דמתעסק לפטור בכל מקום רק דאם נהנה לא הוי בתורת מתעסק דכמו באינו מתכוין דלא הוי שא"מ אלא בשא"מ להמלאכה אבל במכוין למלאכה ולא לעבור האיסור מתכוין מקרי ובלא ידע מהאיסור שוגג וחייב בקרבן כמו כן במתעסק דפטור משום שנעשה שלא מרצונו ואנו דנין באם היה יודע היה חפץ בהדבר אף שהיה פורש משום האיסור מהאי טעמא לא מקרי עוד מתעסק כמו בשא"מ לאיסור ובכל שוגג דלא היה דעתו לאיסור וחייב חטאת רק כשנאמר שלא היה דעתו על הדבר

מצד עצמו אז שייך מתעסק וא"כ כשנהנה וחפץ ליהנות ממנו וא"כ בוחר ורצון לו בהדבר רק כמ"ש משום האיסור לא היה בוחר בו כשהיה יודע זה לא מהני לפטור וכן בכל האיסורים דאמרינן כיון שנהנה בהנעשה ובוחר בו והטעות רק משום האיסור זה בלתי מוציאו מתורת שוגג וכל זה בשאר איסורין אבל בשבת דמלאכת מחשבת אסרה התורה והוי כלא עשה מאומה דרק במחשבתו לאותה המעשה כבמשכן שהיה במחשבה נכונה וא"כ אף שנהנה מ"מ הוי מתעסק דבלא מחשבה לכך לא הוי האיסור כלל ושאני בשאר האיסורים דהוי האיסור עומד ולא נפקע רק הוא מתעסק בו אבל בשבת במתעסק לא הוי האיסור מעיקרא כלל וזה דאי' בכ"מ מלאכת מחשבת אסרה התורה ולא חייבה התורה דהרי במתעסק דלא שייך לכתחילה רק לענין חיוב (וי"ל משום דשא"מ ג"כ מהאי ילפינן מ"מ רב נחמן דאמר במתעסק הו"ל חייבה התורה) הו"ל חייבה התורה אבל בזה מפרש דבריו דלא אסרה התורה רק במלאכת מחשבת ובלעדיה לא הוי בכלל האיסור מעיקרא ואפי' בנהנה כמ"ש פטור ומובנים דברי התוס' במס' סנהדרין ס"ב שכתבו דצריכין בה ומלאכת מחשבת דאפי' נהנה פטור בשבת כמ"ש דאף דבעלמא נהנה כמכוין בשבת לא:

ולשון רש"י במס' ר"ה דף כ"ח ע"א בד"ה מהו דתימא התם אכול מצה קאמר רחמנא והא אכיל ונהנה באכילתו הילכך לאו מתעסק הוא שהרי אף לענין חיוב חטאת אמרינן כריתות י"ט המתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה עכ"ל. ונראה דבמצות מצה האכילה ולדעת הסוברים דאין צריך כונה נראה דעכ"פ צריך שאחר עשות המעשה שלא בכונה יכוין שיהיה לו לצאת דאם לא כן אם אינו רוצה לצאת ודאי לא שייך שעשה המצוה וא"כ באכילה עשה המעשה שאכל ולצאת דעתו אחר זה. ובכה"ג דעביד מצוה ודאי ניחא ליה שאם היה ידע היה בוחר בו ולכן בתוקע לשיר אמרינן מהו דתימא מתעסק וכו' קמ"ל ומובן כמ"ש דקמ"ל דלא הוי מתעסק משום דודאי בניח"ל גוף המעשה וגם לאחר זה אם היה יודע היה עלה על דעתו היה בוחר אותו למצוה ותרתי לטיבותא לומר דלא הוי מתעסק ומובן עמ"ש:

והנה למ"ש בתוספות במס' שבת דף ע"ב ובמס' סנהדרין הנ"ל ועי' במהרש"א שם דבשחוטי חוץ גם כן מתעסק פטור ויקשה לכאורה למה לא אמרינן במס' כריתות שם דבה במתעסק דשחוטי חוץ וההבדל דבשחוטי חוץ וי"ב אם היה נהנה היה חייב ובשבת בכל גונא פטור וי"ל דמשום הכי נקטי שבת דאפי' בנהנה פטור ומשו"ה א"ר נחמן בחלבים וכו' ובשבת פטור בכה"ג אף שנהנה וגמ' לישנא דר"נ נקטי וכמ"ש ברש"י והו"ל מצי למימר שחוטי חוץ גם כן גם למ"ש במגן אבות דהוי עבודה שאינה מתקבלת בפנים ולא הוי שחוטי חוץ דמתעסק בקדשים פסול עיי"ש ואם כן א"צ לבה ע"ז ובמ"ש לעיל יש

להבין הנאה הבאה בעל כרחו ברש"י מפרש לה באיסורי הנאה בריח של ע"ז וברמב"ם פי"ד מהל' מאכלות אסורות הל' י"ב אחרי שכתב באוכל במתעסק הואיל ונהנה חייב כמי שמתכוין לגוף האכילה כתב אחר זה והנאה הבאה לו לאדם בע"כ באיסור מכל האיסורים אם נתכוין אסור ואם לא נתכוין מותר עכ"ל לכמ"ש הר"ן בהנאה לא שייך פסיק רישא דבלא מכוין לא הוי נהנה וריח וצל לא הוי דברים שנכנסים להגוף כמו אכילה שנאמר בהם דבא התועבה להתורה בקרבו והוי בכלל הדברים דתליא בכונה בלבד כמו בכלאים והקדש וכמ"ש לעיל:

אמנם יש להבין בדעת רש"י במס' כריתות שם בד"ה מבעי שכתב ואי קשיא אם כן דר' אליעזר אית ליה דר' נחמן האי בה דדריש פרט למתעסק לא צריך דממלאכת מחשבת דמייתי ליה ר"נ מצי למילף נ"ל דר"א לית ליה דר"נ דדריש מלאכת מחשבת אסרה התורה דלא משמע ליה האי דרשא וכו' אבל ר' יהושע דדריש אשר חטא בה עד שיודע וכו' איהו דריש כר"נ מלאכת וכו' עכ"ל עיי"ש. ונראה אף דלענין מקלקל דריש מלאכת מחשבת במתעסק לא דריש. ויש להבין אם כן מנ"ל לר"א מתעסק בשבת דחמיר משאר איסורים ואי דבה כדאיתא בגמרא דלא שייכי בשאר איסורים שנהנה ורק לשבת קאתי ואף למ"ש בתוס' דבשחוטי חוץ שייך גם כן פרט למתעסק מ"מ כמ"ש כיון שאינו מתכפר בפנים לא צריך מעוטא דקרא ע"ז ועל כרחך רק לשבת אבל לפי זה בשבת בנהנה דשוה לר"א לשאר איסורים ומסתברא למאן דלא דריש מלאכת מחשבת חמירא משאר איסור ומנ"ל בשבת במתעסק ונהנה דפטור וצ"ל לפי זה לר"א לדעת רש"י מתעסק בנהנה גם בשבת חייב וצ"ע ועיין בפי' משניות לרמב"ם בפי' למתעסק נראה גם כן בשבת אפי' נהנה פטור עיי"ש:

וברש"י הנ"ל אבל ר' יהושע דריש וכו' איהו דריש כר' נחמן וכו' וצריך לומר גם כן לשחוטי חוץ לא צריכין קרא דאם לא כן שאני שבת דהוי מלאכת מחשבת ובתוס' יו"ט כתב ע"ז ותמהני דהיכן מצינו למימר הכי והא אליבא דר' יהושע במשנה בה פרט למתעסק וגם דברש"י גופא בד"ה על מה כתב דבה וכו' בין אידיעה ובין אחטאת היא לר' יהושע עד שיתכוין לחטוא בה ולעת הידיעה ידע במה חטא וכו' עיי"ש:

ונראה ונאמר במה שיש להבין במשנה א"ר יהודה אפי' נתכוין ללקוט תאנים וליקט ענבים וכו' שחורות וכו' ר' אליעזר מחייב חטאת ור' יהושע פוטר וכו' א"ר שמעון תמהני אם פוטר בה ר"י אם כן למה נאמר בה פרט למתעסק ולהלן בגמרא דף כ' ע"א מתיב ר"א ר"ש שזורי וכו' ועי' ברש"י ותוספות שם בד"ה היינו עיי"ש. והנראה דר' יהודה ממחלוקת דר"א ור' יהושע הנאמר בראשונה נמשך לומר כן והרי במחלוקתם הוי באינו

יודע במה חטא ומנ"ל דפליגי בחסרון ידיעה מתחילתו דכנראה מחסרון ידיעה לבסוף בלבד פליגי וברש"י בד"ה על מה נחלקו וכו' דבה וכו' בין אידיעה בין אחטאת וכו' עיי"ש כתב כן גם לר"ש ור"ש שזורי דלא מפרשינן דבריהם בנתכוין לזו וכו':

והנראה דבמחלוקת דר' אליעזר ור' יהושע לכאורה נאמר מה דהוי ידיעה וכונה לכתחילה הוי ידיעה לבסוף ולפי זה בחלבים ועריות דאפי' מתעסק חייב והוי כונה לכתחילה כמו כן הוי ידיעה לבסוף לר"א אף שאינו יודע מאיזה חטא דגם לכתחילה הוי ידיעה לחייב וכל זה בהאי דנדה ואחותו. אבל בשבת ויו"כ וכדאמר ר' יוסי דבשבת מתעסק לא הוי כונה לכתחילה ואפ"ה לר"א הוי ידיעה לבסוף ומזה אמר ר' יהודה דאפי' משחורות ולבנות דבמין אחת מ"מ לא הוי כונה לכתחילה ופליגי ר"א ור"י ור' שמעון פליג דכה"ג הוי כונה לכתחילה וכמ"ש ברש"י ולר' יהושע דאפי' בחלבים וכו' מחייב וק"ו בכה"ג דלא הוי כונה לכתחילה אבל בכה"ג לר"ש הוי כונה גמורה לכתחילה לדעתו הוי ידיעה שלימה לבסוף גם לר"י ולפי זה במתעסק גמור דלא הוי ידיעה בתחילה ודאי לא הוי ידיעה לבסוף ומובן דאמרינן אם כן למה נאמר בה הרי צריך בה לאשר יודע במה חטא אבל ממילא כמ"ש נתמעט מתעסק לכתחילה דלא הוי ידיעה לא בסוף ולא בתחילה לר"י דאם בחלבים וכו' דהוי מתעסק ידיעה מתחילה לא הוי ידיעה לבסוף מכ"ש מאי דלא הוי ידיעה בתחילה דלא הוי ידיעה לבסוף ואם כן דברי רש"י מיושבים לענ"ד ועי' בירושלמי פ"י ממסכת שבת ה"ד דתולה מתעסק במחלוקת דידיעה בב' שמות עיי"ש:

כיצד זרק אבן או חץ בחבירו או בבהמה כדי להרגן והלך ועקר אילן בהליכתו ולא הרג הרי זה פטור הרי זה ק"ו אם נתכוין לאיסור קל ונעשה איסור חמור כגון שנתכוין לזרוק בכרמלית ועברה האבן לרה"ר שהוא פטור וכן כל כיו"ב וכו'. ועי' בהמגיד משנה וכ"מ ולח"מ ובמרכבת המשנה כתב לפרש למ"ש רבינו בפי"ג בנתכוין לזרוק שמונה וזרק ארבע שהוא חייב וטעמא דמתקרב בארבע והועיל מחשבתו וכמו כן במתכוין לזרוק שמונה וזרק י"ב הועיל גם כן מחשבתו שנתקרב בד' והואיל שהיה ברה"ר פטור שדעתו לא היה לרה"ר עיי"ש. והנה גם לדבריו יקשה דגם ברה"ר אם לא היה דעתו לכך פטור שלא נעשה מחשבתו. ונראה דרבינו ס"ל דזה בזרק לד' ונח בשמונה דפטור משום שלא נעשה מחשבתו אף דהוי עקירה והנחה ומלאכה גמורה עם כל זה הוי כמכוין לדבר אחר ובגדר מתעסק ואמר דאם בלעשות חמור פטור במתעסק ק"ו במתכוין לקל בכה"ג ונעשה חמור כגון נתכוין לכרמלית ונח ברה"ר והכל מטעם מתעסק ובאמת ברה"ר בלא נעשה מחשבתו פטור גם כן ומטעם מתעסק וק"ו אם היה דעתו לכרמלית ונח ברה"ר דהוי

ודאי מתעסק דמשל הראשון שאמר רבינו הוי כמכוין לעשות במחובר זה ועשה במחובר אחר ובמשל האחרון כמתכוין לתלוש ועשה במחובר אלא דיקשה דאם כן לאביי דס"ל דחייב במתכוין לחתוך למה יפטור בכה"ג ועיין בתוספות במסכת ב"ק דף כ"ו ע"ב בד"ה נתכוין שכתבו דגם לאביי פטור דדוקא בתלוש ונמצא מחובר חייב לאביי ולא לנתכוין לזה וחתך זה עיי"ש וכ"כ בתוס' בכמה דוכתי ודלא כרש"י במס' סנהדרין ועיין בתוס' שם ס"ב ובמס' כריתות הנ"ל ובכמה דוכתי בזה וכנראה מהתוס' הנאמר גם כן דעתו דהוי מטעם מתעסק בזה אבל דעת רבינו דס"ל דנתכוין למחובר זה ועשה במחובר אחר חייב יש לעיין במ"ש לעיל וראיתי בראש יוסף להפרי מגדים במס' שבת שכתב לחלק דבמכוין לחתוך מחובר זה וחתך זה דהוי הנושאים שוין מה שאין כן במכוין לד' וזרק שמונה שאין הנושאים שוין דשמונה וד' הוי כשני ענינים לגמרי:

ועי' בלח"מ שהקשה למה לא כתב רבינו בנתכוין לעשות דבר האסור וכו' דפטור אבל אסור עיי"ש ובלתי מובן דהאיך שייך במתעסק אסור בלא ידע שעושה איסור וראיתי במרכבת המשנה ובמגן אבות שעמדו ע"ז עיי"ש:

הלכה י

היו לפניו שתי נרות וכו'. עי' בראב"ד ובלח"מ ובמגיני שלמה במס' שבת ע"ג ודעתו שם דלרבא אליבא דידיה במין אחד חייב וגורס רבינו בב' נרות דולקות שם חייב וכן איתא בתוספתא עיי"ש:

הלכה יב

כל המתכוין לעשות מלאכה ונעשית ביותר מכונתו חייב וכו'. עי' בירושלמי פ"י ה"ד ממס' שבת דתולה אם בב' שמות הוי ידיעה במחלוקת דר' אליעזר ור' יהושע הנ"ל ובבבלי לא נראה כן רק כמ"ש רבינו וכמ"ש בפי' היא דעת ר"א דאמר תברא וכו' כירושלמי הנ"ל עיי"ש:

בלח"מ עיין במעשה רוקח שכתב דט"ס בדבריו וצריך להיות לאחריו ובא לאחריו חייב דהא אתעבדא מחשבתו וכן איתא בגמרא עיי"ש. גם במרכבת המשנה השיג על הלח"מ וכתב דגם רבינו בפי"ב לא נראה כדבריו עיי"ש:

הלכה יד

כל המתכוין לעשות מלאכה והתחיל בה ועשה כשיעור חייב אף על פי שלא השלים כל המלאכה שנתכוין להשלימה וכו'. עי' בבונה ק"ג בשם משמעון וכיו"ב להלן בב' בתי נירין וכיו"ב בכמה דוכתי שם:

הלכה טו

כל מלאכה שהיחיד יכול לעשות אותה לבדו ועשו אותה שנים בשותפות בין שעשה זה מקצתה וזה מקצתה כגון שעקר זה החפץ מרשות זה והניחו השני ברשות אחרת בין שעשו אותה שניהם ביחד מתחילה ועד סוף כגון שאחזו שניהם בקולמוס וכתבו או אחזו ככר והוציאוהו מרשות לרשות הרי אלו פטורין. במס' שבת ג' ע"א תניא רבי אומר מעם הארץ בעשותה העושה את כולה ולא העושה את מקצתה יחיד ועשה אותה חייב שנים ועשו אותו פטורין ובדף צ"ג ע"א לר' יהודה מאם נפש אחת תחטא בעשותה חד למעוטי זה עוקר וזה מניח וחד למעוטי זה יכול וזה יכול וחד למעוטי יחיד שעשאה בהוראת בי"ד עיי"ש:

וברש"י שם דעוקר ומניח מסתבר ביותר למפטר דכל אחד קעביד פלגא ובשניהם ביחד דבהדדי עשו בכולה מ"מ בזה יכול וזה יכול לאו אורחייהו בהכי עיי"ש:

והנה בכה"ג דעביד חצי המלאכה בערב שבת וגמרה בשבת במס' שבת שם ג' בטעון אוכלין ומשקין מבעוד יום והוציאן לחוץ מחשיכה חייב משום דעקירת גופו כעקירת חפץ דמי בלאו הכי היה פטור אף דגמרה בשבת ובמס' כריתות דף י"ט ע"ב בעושה מלאכה בין השמשות דאנו אומרים מקצתה ביום ומקצתה בלילה ולר' יוסי גמר מלאכה לר' אליעזר פטור הא שמענא ליה דמחייב וכו' א"ר יוסף ר"י אליבא דר"א וכו' ועי' שם י"ד ע"א ושבת ק"ה ע"א אי' דלר"א מחייב וכ"כ ק"ד ע"ב ושם להשלים הבגד לכו"ע חייב והנה מלהשלים לא יקשה דבלהשלים הוי זה שיעור שלם אבל לר"א דס"ל אף שלא להשלים הגומר השיעור חייב אף שלא עשה תחילת השיעור ולא מצינו שתליא בשנים שעשו מלאכה ונראה דשאני בב' שעשו מלאכה דעביד כל אחד פלגא וכמו כן בעביד פלגא מבעוד יום כמו בטעון וכו' הנ"ל אבל באורג דתליא בשיעור ולר"א בחסר רק חוט אחת הוי חוט אחת שיעורו השלם כמו לדידן בלהשלים הבגד הוי חוט אחת שעורו השלם ואינו דומה למלאכה דבלתי תלוי בשיעור:

והנה מצינו האי שנים שעשו רק בשבת ועי' בפנ"י בדף צ"ג שכתב דלר' שמעון בשאר איסורים דמצינו בשחוטי חוץ דשנים אחזו בסכין ושחטו חייבין ובשנים אחזו באבר והעלאוהו דפטור בזבחים בפ' השוחט ילפינן מקרא עיי"ש ועי' זבחים ק"ח ע"א ובמס' קדושין מ"ג דשנים ששחטו בשחוטי חוץ פטורים וט"ס בדברי הפנ"י וכונתו ג"כ דשם מקרא ע"ז ובב' אחזו באבר והעלאוהו אי' שם במשנה דחייב ונהפכו הדברים בפנ"י וכונתו להיפוך בהעלאהו חייב ובשחטו קרא למפטרו. והנה בשנים שהעלאוהו לחייבו גם מקרא וי"ל שצריכין קרא שלא לדמותו לב' שוחטין אבל עיין בריטב"א במס' קדושין

דף מ"ג שהקשה ל"ל קרא למעוטי ב' אוחזין בשחוטי חוץ דפטורין תיפו"ל מבעשותה אחד שעשה חייב ב' פטורין ותירץ קרא שלא לדמות להעלאה דחייב עיי"ש וא"כ דעת הריטב"א דשייך שנים שעשו פטורין בכל האיסורין ודייק ברבוי ומיעוט דקראי להיפוך מהפנ"י והרי בעשותה וכו' נאמר לכל איסורין:

והנה בתוס' שבת צ"ג ע"א בד"ה חד וז"ל וזה כתב אות אחד ובא חבירו וכתב אות שניה לא אצטרך קרא אלא אהוצאה דה"א אהכנסה ואהוצאה הוא דקפיד רחמנא וליחייב אפי' בלא הנחה עכ"ל ובלתי מובן עוד דהרי אם נאמר דאהכנסה ואהוצאה בלבד בלי הנחה קפיד קרא וא"כ הוצאה והכנסה בלי הנחה מעשה מלאכה שאסרה התורה הוה וא"כ הרי בכלל בעשותה כולה ומנ"ל למעט מבעשותה בכה"ג כל זמן שס"ד דהוי בכה"ג מעשה כולה:

ונראה דהנה יש לנו לדון בכל דבר לפי המעשה ולפי האיסור דלפי המעשה מלאכת הוצאה לא נגמרה רק בהוצאה בעקירה והנחה מרשות לרשות אבל מצד האיסור הוצאה מאל תוציאו וכו' לא נדע רק כמ"ש בתוס' הוצאה והכנסה ולא הנחה וצריכין בעשותה דצריך להמעשה כולה לחייבו גם בהנחה דהאיסור לא נגמר רק בגמר המעשה וזה לא שייך רק במלאכה לענין איסור שבת דבעי מלאכה כולה ולא שייך חצי שיעור דחציה של מלאכה בהוצאה לאו כלום הוא אבל באיסורין דלא תליא רק באיסורא ולא במלאכה ומעשה אם תהיה שלימה לא הוי בכלל בעשותה לענין זה שיהיה בגדר זה עוקר וזה מניח:

והנראה דלפטור מסקילה בשנים שעשו מלאכה לא צריכין כלל דבכל עונשין אזלינן להקל ולומר דרק במאי דנוכל לומר דילמא בכה"ג לא חייבה התורה פטור ותפסינן האופן החמור לחייבו ומנ"ל לומר בלא מעוטא לחייבו בעושה מקצתו וראיתי בפנ"י שכתב דלענין עונש לא צריכין קרא רק לפטרו מחטאת עיי"ש והנה גם לענין חטאת למאן דס"ל חולין בעזרה דאורייתא ג"כ אזלינן לקולא ולא צריך קרא רק לענין איסור ולאיסור לא נמעט מבעשותה דהוי לקרבן בלבד ולאיסור נאמר דאסור ולכאורה י"ל משום דהוי במשכן צריך קרא למעטו ועיין בתוס' דף ג' בד"ה בעשותה מ"ש בזה אם הוי במשכן עיי"ש והנה למ"ש בכה"ג דעושה האיסור כולה ולא המעשה המלאכה בכולה כמו בהוצאה והכנסה בלי הנחה דלא נדע מסברה וצריך לקרא ע"ז שפיר וזה רק בשבת ולא בשאר איסורין כמ"ש:

אבל בשנים שעשו מלאכה בזה יכול וזה יכול ועשו בבת אחת דכמ"ש ברש"י דלאו אורחייהו בהכי ולמה צריך קרא לזה לפטרו מעונש ומקרבן וכמ"ש בתוס' בד"ה

בעשותה הנ"ל דזה אינו יכול וכו' היה במשכן שם הוי אורחייהו בהכי וצ"ל אף דלא הוי אורחייהו בהכי מ"מ לא נתמעט ממלאכת מחשבת וצריך קרא ע"ז אבל בכה"ג שכתבו בתוס' בעושה במקצת כמו כותב אות אחת א"צ לקרא באלו שניהם הנאמרים ראשונה כיון דלא הוי בכלל שאינה מלאכת מחשבת והאחרונה דהוי סברה לפטור לכאורה למה בשאר איסורים לא נאמר כן וכמ"ש בפנ"י הנ"ל דרק בשבת אמרינן זה יכול וכו' פטור הנה מסברה י"ל כמ"ש לעיל לחלק בין שבת ושאר איסורים היכא דתליא האיסור בהעושה אז לחלק בין אחד ושנים וי"ב בהדרך שנעשה אבל היכא דהאיסור מצד הנעשה דעכ"פ נעשה מה שאסרה התורה שלא תהי' ובכלל זה שאר איסורים ועי' מ"ש לעיל למה בכלאים וי"ב דבר שאינו מתכוין מותר עיי"ש וא"כ מהאי טעמא היה מסתבר לומר דשאני שבת דהיא קודש ואין מעשיה קודש ופורסין מצודה מערב שבת עי' בפ"ק דמס' שבת עיי"ש משו"ה ב' שעשו מלאכה פטורין ולא בשאר איסורין אבל כמ"ש דעת הריטב"א אינו כן ובזה אתי שפיר דיקשה לר' שמעון דס"ל חולין בעזרה דאורייתא בחולין דף פ"ה למה צריך קרא לזה יכול דלמ"ש דלא נתמעט ממלאכת מחשבת ולא נדע מסברה לפטרו:

ובמ"ש יש לפרש הסוגיא דף ג' ע"א שנים פטורים הא אתעבדא מלאכה מבינייהו תני רבי אומר מעם הארץ בעשותה וכו' ועי' בתוס' בד"ה שניהם פטורין שכתבו דהקושיא ואמאי הא אתעבדא להגומר דעל המתחיל אין סברה לחייבו דע"י השני שעשה הנחה יחייב הוא ע"ש (ולכאורה זה נגד מ"ש בתוס' הנ"ל דס"ד דחייב משום דעביד הוצאה והכנסה אף בלא הנחה וא"כ יקשה הא וכו' גם על המתחיל) ולשון מבינייהו צריך עוד ישוב למ"ש בתוס' אבל למ"ש הקושיא היא דנאמר כמו בכל שאר איסורין דב' שעשו חייבין משום דאזלינן בתר המעשה כמו כן מקשינן והא איתעבדא מלאכה מבנייהו וניזל בתר המלאכה ולא בתר העושה ומשני בעשותה וכו' וזה לדעת הפנ"י הנ"ל ויש ליישב בזה קושית הפנ"י בדף צ"ג דכאן ממעטינן זה עוקר וכו' מבעשותה ולהלן מנפש דלמ"ש דעל הקושי' דניזל בתר המלאכה ולא בתר העושה מתורץ מבעשותה הרי תליא התורה מעם הארץ בעשותה מהעושה ולא בתר הנעשה המעשה אבל להלן לענין גוף הלימוד לא צריכא לבעשותה ותירצה הגמ' דמסתבר בשבת לאוקמי הקרא במה שתליא בהעושה ולא בתר המלאכה כנראה מלשון בעשותה ובשאר איסורים תליא בדעת הריטב"א ופנ"י (ולפי מ"ש לעיל בזה עוקר וזה מניח מיושב דיקשה למה נקטו במשנה בהוציאו שנים בהוצאה דהוי מלאכה גרועה לאשמעינן ביותר בשאר מלאכות אבל כמ"ש לעיל רק בהוצאה צריך לאשמעינן בכה"ג ועי' בתוס' הנ"ל שהקשה לר' שמעון דפוטר זה אינו

יכול וכו' שהרי היה במשכן ולדידן לא יקשה דכמ"ש זה יכול לא נפטר מסברה לא שייך לומר דקרא לפטור אינו יכול וגם צריכין לזה אינו יכול וכו' בזה עוקר וזה מניח):

ועי' במס' פסחים דף פ"ה ע"ב א"ר אמי המוציא בשר פסח מחבורה לחבורה אינו חייב עד שיניח הוצאה כתיב ביה כשבת מה שבת עד דעבד עקירה והנחה אף ה"נ עד דעבד עקירה והנחה וברש"י דעבד ליה עקירה והנחה דעד שיניח לא נגמרה מלאכה וגבי שבת וכל חיובי חטאת כתיב בעשותה בעושה את כולה ולא בעושה מקצתה בשבת צ"ב ע"ב והאי נמי אף על גב דלאו בר חטאת הוא הוצאה כי התם בעינן עכ"ל:

הנה מדברי הגמ' למ"ש בתוס' שבת צ"ג הנ"ל דס"ד הוצאה והכנסה בלי הנחה הוי מלאכה וכנראה רש"י ג"כ כיון למ"ש בתוס' שם דמבעשותה נילף וכמ"ש דבעי גמר מלאכה ולא אמרינן דהאיסור קודם לזה ולכן הביא דכל חיובי וכו' בעשותה וכו' ומסוף דברי רש"י שכתב אע"ג דלאו בר חטאת וכו' מסכים למ"ש בחטאת מסתבר יותר לפטרו אפ"ה בזה הוצאה כי התם בעינן ומלשונו וכל חיובי חטאת כתיב בעשותה וכו' נראה לכאורה דס"ל דלאו דוקא בשבת כמ"ש בפנ"י רק בכל חיובי חטאת והנה י"ל דזה בעושה מחצית המלאכה כמ"ש לעיל מסתבר דהוי בכל האיסורים ומשבת לא ילפינין רק דגם מקרי מחצית המלאכה כיון דחסר עקירה וצ"ע דלכאורה היה נראה מלישנא דרש"י דס"ל בכ"מ דרשינן האי בעשותה עם כל זה י"ל כמ"ש דזה אינו דומה לשנים שעשו וכו' והנה בס' יד המלך הביא דברי רש"י הנ"ל והאריך בזה ולמ"ש מיושב ממה שהקשה שם גם הוא החליט דרש"י ס"ל דשנים שעשו פטורים בכל האיסורי' עיי"ש ולמ"ש בלתי מוכרע דס"ל כן:

ובמס' קדושין בסוגיא דאין שליח לדבר עבירה כתבתי דלכאורה למאן דס"ל יש שליח לדבר עבירה א"כ בשניהם עושים בדעת אחת הוי שניהם שלוחים זה לזה ועי' במס' ב"ק דף ע"ח ע"ב כאן בשותף שטבח לדעת חבירו וכאן בשותף שטבח שלא לדעת חבירו וכו' וברש"י שם שותף וכו' משלמים בין שניהם דאיכא וטבחו כולה בחיובה דהטובח חייב על חלקו וחבירו נמי שעשאו שליח והא רבינן דף ע"א דיש שליח לדבר עבירה הכא דאמרינן תחת לרבות את השליח עכ"ל והנה לפמ"ש בתוס' במס' ב"ק ע"א כשהשליח שוגג יש שלד"ע וא"כ לפ"ז למה לא יהיה בשנים שעשו בשותפות בעשותה כולה מטעם שליחות על חצי האחר והנה י"ל דלא פטרו שניהם רק שכל אחד עושה שלא לדעת חבירו וכדאי' במס' ב"ק אבל יקשה לצייר בעושים ביחד שלא נאמר דהוי בדעת חבירו ושם ב"ק מיירי כשאין טובח עמו כלל וי"ל דמשום איסור אין ברצונו שיהיה שלוחו אף דניחא ליה בזה אבל א"כ בשוגג דלא ידע מהאיסור ודאי ניח"ל שיהיה שלוחו ואפשר

לומר דכל אחד עביד לדעתא דנפשיה לא מקרי שליחות אם לא עשאו שליח בפירוש כמו דמצינו בשבת לענין נכרי כה"ג אף דיש לחלק וצ"ע:

והנראה דבכה"ג דנאמר דשניהם חייבים לא שייך לחייבם אף מטעם שליחות דלא שייך לומר דשניהם עשו כולהו דהוי נגד המציאות וע"ז לא שייך שלוחו כמותו דסותרים זה את זה דלומר על שניהם שליח כמותו ושניהם עבדו כולהו דאין לו שייכות ובזה אינו יכול וכו' ובשיעור אחד שאני כמ"ש ברש"י שבת ק"ו ע"ב במשנה בד"ה לא יכול עיי"ש ועי' מ"ש לעיל בפ"ו ה"א עיי"ש ועי' ב"מ ו' ע"א שנים שגנבו ומ"ש שם בפי' הריטב"א שם עיי"ש:

ועיין ביד המלך שהקשה ממס' יבמות דף ו' דמייתי דעשה דוחה ל"ת מדאצטרך דמיתות בי"ד אינו דוחה שבת הא לאו קרא אמינא עשה דוחה לל"ת והרי אפשר בשנים שעושין בבת אחת עיי"ש והקשה שם בראשונה בהעדים שנים דצריכין בראשונה ואח"ז הקשה בליכא עדים דאפשר בשנים כאחד. והערני בני מו' אלעזר נ"י ע"ז דמשנה מפורשת במס' סנהדרין דף מ"ה ע"א אחד מן העדים דוחפו וכו' ועי' בגמ' שם וברמב"ם פט"ו מהל' סנהדרין ה"א דדוקא אחד מן העדים ושם בה"ג בנשרפין ג"כ והוא זורק וכו' רק בנחנקין דא"א רק בשנים עיי"ש וא"כ צריכין קרא למעוטי דלא דחה עשה לל"ת בכה"ג דאיכא עדים ועי' שם מ"ה ע"ב בליכא אותן עדים אינו נהרג ונקטעה ידם כמו כן אינו נהרג ועי' ברמב"ם פי"ג ה"י ופי"ד ה"ח:

הלכה טז

ואם אין אחד יכול לעשותה לבדו עד שיצטרפו כגון שנים שאחזו קורה והוציאוה לרה"ר הואיל ואין כח באחד מהן לעשותה לבדו ועשו אותה בשותפות מתחילה ועד סוף שניהן חייבין ושיעור אחד לשניהן וכו'. ועיין ברש"י במס' שבת דף ק"ו ע"ב במשנה לא יכול אחד לנעול ונעלו שנים חייבין אורחיה הוא לנעול בשנים והרי לכל אחד מלאכה דבלא איהו לא מתעבדא עכ"ל והנראה דאזלינן בתר הדבר לפי כבידו וגדלו אם אורחיה לעשותו בשנים ולא בתר הדרך שעשה אותו אם בדרך הזה אי אפשר באחד וכן נראה ממשלם בהגמ' ובדברי רבינו בקורה וכו' אמנם בתוס' צ"ג ע"א הנ"ל בד"ה אמר מר כתבו דאפי' בעל כח הרבה שנושא בענין שאלמלא אחר אי אפשר לו לנושאה בלבדו כגון באצבע מקרי אינו יכול וכו' אף דבאופן אחר היה אפשר לו עיי"ש ולדעת רש"י צ"ע דנראה מדבריו שכתב שם משום דהוי אורחיה באינו יכול לבדו אבל לומר דאורחייהו לנשאו באצבע יקשה לכאורה לומר כן:

והנה בזה שא"א לבדו אף דלשאר ולרוב הוי אפשר מקרי אינו יכול וכמו שכתב ברשב"א

במסייע דכיון דעשה מה שבכוחו עדיף מיכול וכו' עיי"ש בכה"ג אזלינן בתר האדם ולא בתר הדבר:

בגמ' שם ע"ב מבעיא למאן דאמר זה יכול וזה יכול חייב אם בעי שיעור אחד לשניהם ובתוס' בד"ה אמר מר הקשו ע"ז למה אבעיא למאן דס"ל זה יכול וכו' חייב דלא קיי"ל כותיה ור"ח גורס זה אינו יכול עיי"ש ובכ"מ כתב דרבינו גורס זה אינו יכול עיי"ש ועי' במרכבת המשנה דגם לגירסת רש"י באינו יכול וכו' גם כן בשיעור אחד סגיא וראיה מנעלו וכו' עיי"ש:

וי"ל דלמאן דס"ל זה יכול וזה יכול חייב על כרחך ס"ל דכיון דשניהם יכולין המעשה נגרר בתר שניהם לכל אחד ואחד וכאלו שניהם עשו מעשה אחת כולה בפני עצמה וא"כ נאמר לדידיה על השיעור ג"כ דהוי כאילו נשא כל אחד שיעור בפ"ע אבל למאן דס"ל דזה יכול וכו' פטור רק זה אינו יכול וכו' חייב וא"כ ס"ל בזה יכול לא גריר המלאכה בתר כל אחד בפ"ע ומסתברא באינו יכול וכו' יותר לומר שכל המלאכה גריר לכל אחד בפ"ע כיון שאין בכח כל אחד לעשותה וא"כ היה מסתבר ביותר דצריך ב' שיעורים אלא כמ"ש ברש"י ק"ו ע"ב הנ"ל דכיון דא"א לגמור הדבר בלעדי שניהם המלאכה נקרא על שניהם עיי"ש אבל בענין השיעור י"ל עוד דהוי חצי שיעור על שניהם וא"כ מצד השיעור יהיה זה יכול עדיף משאינו יכול דבזה יכול שייך ביותר לומר דהוי שיעור לכל אחד משאינו יכול דעל כרחך לא יצא רק מכח שניהם השיעור כולה ופשטינן מצבי שנכנס וכו' ועיין בתוס' שכתבו אבל לגירסת הספרים דפליגי בזה יכול וכו' איכא למימר דבאינו יכול מודו כולהו דשיעור אחד לכולן ומאן דמייתי סייעתא מצבי שנכנס לבית אין נראה לו לחלק בין שניהם יכולין לאין יכולין עיי"ש ולמ"ש י"ל דפשטינן מצבי שנכנס וכו' דהוי זה אינו יכול וזה אינו יכול ואפ"ה די בשיעור אחד מכ"ש בזה יכול למאן דס"ל דמחייב וא"כ הספק בגמ' י"ל היה למאן דס"ל זה יכול וכו' דבעל אבעיא ס"ל באינו יכול צריך שני שעורים ונפשט דאפי' באינו יכול די בשיעור אחד והנראה דשיעור דהוי דרך הוצאה בכך וכיון דא"א רק בשנים ואם כן הוי דרך הוצאה בפחות כמצינו כמה פעמים בענין שיעור דלפי חשיבותו קטן שיעורא וביותר בכה"ג ואם כן מ"ש ברש"י כיון דא"א בלבדו אורחא בכך הוי סברה גם כן לענין שיעור גם כן אבל באופן שכתבו בתוספות דאפשר רק באותו אופן אי אפשר צ"ע אם יהני בכהאי גונא בשיעור אחד:

היה כח באחד להוציא קורה זו לבדו והשני אינו יכול להוציאה לבדו ונשתתפו שניהם והוציאוה זה הראשון שיכול חייב והשני מסייע הוא ומסייע אינו חייב כלום וכן כל כיו"ב. עי' בטו"ז יו"ד סי' קצ"ח ס"ק כ"א ובנה"כ שם ובמג"א בסי' ש"מ ס"ק א' וטו"ז

או"ח סי' שכ"ח ס"ק א' ובסדרי טהרה ביו"ד הנ"ל בענין מסייע אין בו ממש ובריטב"א במס' מכות שמחלק בין המסייע לענין איסור מלענין היכא דהאיסור מצד עצמו בלי מעשה הוי מסייע מעשה לקרוא לאו שיש בו מעשה כמו בהקפה דהלאו על הניקף ומשום מסייע מקרי יש בו מעשה וכמו עקימת שפתים דהוי מעשה בלאו וצ"ע לדעת החינוך היכא דאפשר בלא מעשה מקרי לאו שאין בו מעשה די"ל כה"ג הוי א"א וכמ"ש בטו"ז דאי אפשר שלא יסייע להטות לו או כיון דבלי הטיתו יכול לעשותו הוי אפשר בלי מעשה ונראה יותר דהוי כאי אפשר ועי' בשו"ת חכם צבי סי' פ"ב:

הלכה יז

כל המקלקלין פטורין וכו' חפר גומא וא"צ אלא לעפרה הרי זה מקלקל ופטור אע"פ שעשה מלאכה הואיל וכונתו לקלקל פטור. עי' בכ"מ בשם רמ"ך ובמרכבת המשנה כתב דלדעת רבינו אפי' במתקן כשאין כונתו לכך רק לקלקול פטור עיי"ש. וכיו"ב בשו"ת תה"ד סי' (רכ"ה) [רס"ה] שכתב באב הוי המילה תיקון גברא ולא באחר למאן דס"ל תיקון מצוה לא הוי תיקון עיי"ש. אף דממילא הוי תיקון אלא דלא היה כונתו לכך ועיין בספר מגן אבות דף ה' ע"א ועי' עוד שם דף ב' ע"א שכתב דאף דהוי תיקון לעפרה שמ"מ צריך שיהיה התיקון בהמלאכה עיי"ש:

הלכה יח

כל המקלקל ע"מ לתקן חייב וכו'. בתוס' במס' שבת צ"ד ע"א בד"ה ר"ש כתבו וז"ל ואע"ג דבהוצאה לא בעי ר' שמעון שיהיה לגמרי כמו שהיה במשכן דלא בעי מר לעשות בו טס וס"ת להגיה אע"פ שבמשכן הוצאת הנדבה היה כדי לתקנה לעשות ממנה משכן וכלים. במקלקלים כגון מכבה וסותר וקורע מסתברא דצריך שיהיה ע"מ לתקן כמו במשכן ולא חשיבי המקלקלים צריך לגופה עד דהוי לגופו ולגופה והא דלא קרי לה לגופו ולגופה כיון דבעי תרוייהו בכלל לגופה היא אבל לגבי מר וס"ת כיון דלא בעי אלא לגופו דהא לא בעי במר לעשות בו טס וס"ת להגיה לא הוי בכלל לגופה ולפי שצריכות לגופה כמו שהיה במשכן הוצרך לאשמעינן במר וכו' דלא בעינן לעשות לו טס כמו שהיה במשכן עיי"ש:

ובמהרש"א כתב ע"ז דמסתברא דלא תלה במשכן אלא בצריך לגופו ולא בצריך לגופו של כלי אבל במקלקל מסברה לא תלה הכתוב שיהיה מלאכה ותיקון אלא בשניהם שהיו במשכן עיי"ש:

והנה לא פי' הסברה. והנראה דהנה למדין מאל יוציא דהוצאה מקרי מלאכה אלא דיהיה דומיא דמשכן לצורך הדבר שהוציא אבל לא דומיא דמשכן גם כן שיהיה הצורך

בהדבר אלא שיהיה צורך עם הדבר שהוציא דזה המסתבר צריך שיהיה דומה דודאי לא נאמר דוקא במיני הוצאה במשכן דוקא ולכן כיון דהוי לצורך אף דלא היה בהדבר הצורך זה בלתי מסתבר לחלק וכל זה לענין צורך כיון דהוי צורך לדבר אחד מקרי לצורך אבל במקלקל דמצד עצמו הוי מלאכה רק דבכל מלאכה צריך מלאכת מחשבת ותיקון והקלקול גורע מעלת המלאכה והמחשבה לתקנו אחר זה מסלק הקלקול ונשארת מלאכה כאשר היא מצד עצמה וכל זה אם התיקון בהדבר גופו אבל אם התיקון בדבר אחר ובזה שבא בו הקלקול נשאר בגופו קיים וניכר אף דהוי תיקון מבחוץ לא מקרי ע"מ לתקנו כיון דמהקלקול לעצמו לא יבוא תיקון להדבר הנשאר מקולקל. ובזה יש לומר דבעי דומיא דמשכן ממש דהוי סברה לומר דלא הוי דומה ממש והרי בהוצאה צריך להיות צריך לגופה אף דהוצאה עכ"פ צריך לו ובזה די הצורך לדבר אחר עם הדבר משום דהוי עכ"פ צורך בהדבר אבל בקלקול לא נתקן עוד בהגופו וזה כונת התוספות שזה בכלל לגופה משום דבמקלקל גופו וגופה אחת היא דאם לא הוי לתיקון גופו לא הוי לצורך גופה דתיקון לדבר אחר לא מקרי צריך לגופה דומיא דמשכן וכמ"ש במאי דסברה מחייבת דיש לחלק לא הוי דומה למשכן. ועיין עוד בתוספות שבת דף ל"א ע"ב בד"ה וסותר כתב דבסותר ע"מ לבנות במקומו צריך שע"י הסתירה יותר תיקון מה שלא היה בבנין הראשון והקשו במכבה שייך כן אבל בסותר היכי ימצא שיהיה עדיף מלא היה בנוי וכתבו דממשכן ילפינן ובכבוי לא היה במשכן רק באופן לפחמין דעדיף בהסתירה יותר מלפנים משא"כ סותר במשכן במאי דלא הוי תיקון ביותר מלפנים עיי"ש ודף צ"ד בתוספות הנ"ל קיימו לדבריו דגם בסותר צריך שיהיה עדיף מלפנים עיי"ש ובמהרש"א עמד ע"ז. ומ"ש במהרש"א דלא ילפינן מהקמת המשכן רק מעבודה במשכן כבר הקשו על דבריו במרכבת המשנה דבגמרא לעיל ל"א איתא מפורש דילפינן מהקמת המשכן וצ"ע ועיין עוד בשלטי גבורים ריש האורג עיי"ש. ודעת רבינו בכל אלה צריך ביקור ועיון ועיין בפי"א ה"ט ובמרכבת המשנה שם עיי"ש:

הלכה יט

כל העושה מלאכה בשבת מקצתה בשוגג ומקצתה בזדון בין שהזיד ולבסוף שגג ובין ששגג וכו' פטור עד וכו'. עי' מ"ש רבינו בפ"ו מהל' שגגות דיש ידיעה לחצי שיעור ועי' בספר מעשה רוקח עיי"ש:

פרק ב

הלכה א

דחויה היא שבת אצל סכנת נפשות כשאר כל המצות וכו'. ועיין בכ"מ שכתב דתליא בפלוגתא דטומאה דחויה או הותרה בציבור ורבינו פוסק בפ"ד מהל' ביאת מקדש טומאה דחויה בציבור וכ"כ בפקוח נפש וכן דעת הרשב"א וכן דעת הר"ן עיי"ש ועיין בב"י או"ח בסי' שכ"ח עיי"ש ועיין בשו"ת הרשב"א בסי' תרפ"ט שכתב דהכל תלוי אם אמרינן דחויה וכו' וכדרך שאמרו בטומאה וכו' וכמדומה שהלכה שבת דחויה וכו' עיי"ש וכ"כ בר"ן בפ"ב דביצה גבי ממלאה אשה פת וכו' עיי"ש. אבל דעת הר' מאיר בר ברוך מובא בראי"ש במס' יומא בסוגיא דבולמוס דס"ל דלענין שבת פקוח נפש הותרה אף דלשאר איסורים הודחה עיי"ש וכיו"ב משמו בשו"ת הרא"ש כלל כ"ו דין ה' עיי"ש ולכאורה אם נדמה לטומאה מ"ש משאר איסורין דאמרינן הודחה:

והנה ראיתי בשו"ת עטרת חכמים מהגאון מו' ברוך מלייפניק ז"ל שהקשה לו אחד מדברי הכ"מ נגד גמ' מפורשת במס' יומא דף מ"ו בפלוגתא דרבא ור"ח לענין סופו כתחילתו מתרץ רבא שבת הותרה טומאה דחויה עיי"ש. וראיתי בשו"ת תשב"ץ ח"ג סוף שאלה ל"ז שהקשה כמו כן על רבינו מגמרא הנ"ל וגם ממה דאי' מה לשבת דהותרה מכללה דף פ"א ע"א במס' יומא וברש"י מלאכה הותרה מקצתה אצל גבוה עיי"ש שהאריך בזה ומ"ש מרש"י לכאורה מרש"י שכתב הותרה לגבוה בעבודה לא נדע עוד בפקוח נפש והנה כתב כמו כן שם מהלמודא דר' עקיבא מעם מזבחי נראה דהותרה כמו עבודה גם ממילה דדעתו דהותרה עיי"ש. והנה במילה אם אמרינן הותרה עיין בתוספות ריש פרק ר' אליעזר ובמהרש"א שם:

והגאון הנ"ל מתרץ קתריץ זאת למ"ש הרמב"ן בס' תולדות אדם כפי מה שמפרש כונתו שם דלא אמרינן הותרה רק כמו בעבודה בשבת דבכל פעם דוחה שבת ואי אפשר בענין אחר וע"כ הותרה אבל דבר באקראי כמו בטומאה בציבור תליא במחלוקת בזה דשם י"ל הודחה גם כן כיון דאפשר בלי העבירה ומזה כתב בפקוח נפש לענין שבת דהוי גם כן דבר הבא במקרה הוי כמו טומאה ותליא שפיר בטומאה הודחה או הותרה עיי"ש ודברי רש"י הנ"ל שכתב הותרה מכללה לגבוה ולא כתב מפני פקוח נפש מסכים גם כן לזה אף כי בלתי מוכרע כ"כ שדעתו כן וע"ע שם דברי נועם בשו"ת הנ"ל בסי' ד':

והנה כמ"ש לדעת מהר"מ ב"ב יקשה מ"ש משאר איסורים דאמרי' הודחה:

ונראה דמחלוקת בטומאה אם הודחה או הותרה לא שייך רק היכא דלא שייך לומר דידחה עשה לל"ת דבכ"מ דשייך לומר דעשה דוחה לל"ת מנ"ל עוד לומר דהתירה

התורה בכל אופן ולמה נמציא התירא בלי מוכיח ע"ז ובכ"מ אמרינן היכא דאפשר לקיים שניהם אין עשה דוחה לל"ת רק היכא דלא שייך דעשה ידחה לל"ת ואפ"ה התירה התורה שם יש מקום לומר דלאו מטעם דחיה אלא לגמרי הותרה דהרי מטעם דחיה אין מקום לזה וטומאה דאסורה לקודש בלבד וליחיד גם בעבודה אסורה רק לציבור הותרה ודאי לאו מטעם דחיה רק למדין מרבוי דקרא מאיש איש כדאיתא ביומא דף ז' ומשו"ה לרב נחמן שם הותרה וכמו כן שבת דהוי עשה ול"ת ולא שייך דחיה ועל כרחך דעת הרמב"ב לומר הותרה בפקוח נפש אבל בשאר איסורים די"ל דוחי בהם דוחה הל"ת דשאר איסורים וי"ל מטעם דחיה בלבד ועיין בר"ן בפ"ב דביצה גבי ממלאה אשה קדירה וכו' דנראה למ"ש שם מסוגיא דמנחות [דף] ס"ד דשבת דחויה אצל חולה עיי"ש:

והנה רבינו כתב דחויה וכו' כשאר כל המצות וכו' נראה שאין דעתו לחלק בין שבת לשאר איסורים דמפורש דמאכילין הקל תחילה וי"ל לר' שמעון בן מנסיה דאמר ביומא פ"ה ע"ב ושמרו בני ישראל את השבת אמרה התורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה ואם כן הוי מסברה לדחות אף דהוי עשה ול"ת דהרי שבתות אחרות גם כן עשה ול"ת וידחה שבת אחת מפני הרבה אף כמ"ש ברש"י דאית ליה פירכא בר משמואל משום די"ל דוקא בודאי סכנה ולא בספק מ"מ השתא דידעינן מוחי בהם וכו' אמרינן דלא נדע רק הודחה די"ל משום חלל שבת אחת וכו' ואם כן הוי משום דחיה וכמ"ש הגאון הנ"ל מעם מזבחי וכו' ילפינן הותרה לר' עקיבא ולשמואל לא נדע רק כמו בשאר איסור ועיין בתשב"ץ הנ"ל שכמו כן כתב מלמודא דר"ע הותרה ובגמרא אי' לכולן אית להו פירכא בר מדשמואל והנה בספק אם הודחה או הותרה לא שייך ספק נפשות להקל דלנפשות לא נפק"מ דשייך הצלה גם אם אמרינן הודחה ולכן י"ל כיון די"ל כר"ש בן מנסיה לחומרא אמרינן דתפסינן רק המוכח והסברה מסייע לה וכמו בשאר איסורים והנה בשאר איסורים דלא שייך סברת ר"ש בן מנסיה ועל כרחך ר"ש בן מנסיה בשאר איסורים מטעמים אחרים הנאמרים שם ס"ל דדוחה והוסיף בשבת די"ל כמ"ש דהותרה על כרחך משום דהוי עשה ול"ת ולכן כתב טעמא די"ל הודחה גם בשבת והנה גם י"ל לכאורה בשאר איסורים עושה הוא האיסור אבל בשבת הוי חטא בשביל שיזכה חבירך ובזה י"ל כמ"ש בתוספות בפ"ק דשבת כשלא פשע לא אמרינן כן וגם המצוה על הכל להציל נפש מישראל אף דשם הוי מל"ת דלא תעמוד וכו' מ"מ ענינו עשה וכמ"ש כעין זה בריטב"א בפ"ק דקדושין בלא תשים וכו' במעקה וגם כמ"ש בכפות תמרים מרודף עיי"ש ואם כן למ"ש גם כן מיושב לדעת רבינו מהקושיא ממס' יומא דף מ"ו הנ"ל דשאני שבת לענין עבודה מלענין פקוח נפש ועי' במס' שבת קנ"א ע"ב דרשב"ג שם אמר גם כן

האי דחלל עליו שבת אחד וכו' וכמ"ש דנפק"מ בטעם הזה ובירושלמי יומא פ"ח ה"ה בשם ר' יוחנן אך את שבתותי וכו' איתי דבעי מימר וכו' חלל וכו' נראה שהיה מקובל טעם זה ועיין בב"י ובמג"א בסי' ש"ו ס"ק כ"ט לענין לעבור להציל מלטמע באינם יהודים דאמרינן מוטב לחלל שבת אחת שלא יחלל שבתות הרבה עיי"ש:

לפיכך חולה שיש בו סכנה עושין לו כל צרכיו בשבת על פי אומן של אותו מקום ספק שהוא צריך לחלל עליו את השבת ספק שאינו צריך. וכן אם אמר רופא לחלל עליו השבת ורופא אחר אמר אינו צריך מחללין עליו את השבת שספק נפשות דוחה את השבת. והנה במ"ש רופא אומן ובדפוס ווינציע שאצלו המעשה רוקח איתא רופא נאמן לאו דבלי אמירת רופא אומן לא מחללין והרי כתב מיד אחר זה ספק שהוא צריך וכו' ואם בכל פעם ברופא אומן מחללים הרי לא הוי ספק. וספק שהוא צריך וכו' נוכל לפרש שרופא עצמו מסופק אם צריך ואחר זה כתב כשאנן מסופקים ע"י סתירת הרופאים זה את זה ובהגהות מיימוני והשיב ר"י שכל בני אדם חשובים בקיאין במקצת וספק נפשות להקל עיי"ש ויש לפרש על פי רופא אומן שאומר שהוא חולה שיש בו סכנה דרק אומן יודע כך ואם גם הוא מסופק לקולא אזלינן בפקוח נפש גם שנדע שהדבר לרפואה נדע גם כן רק ע"י רופא וכתב של אותו מקום שאם גם בלתי מוחזק לבקי כ"כ וכמ"ש בהגהות מיימוני הנ"ל הבקי ביותר באותו המקום על פיו נדע ונשאל במ"ש ועי' ע"ז כ"ח ע"א אמר רב כל מכה שצריכה אומד מחללין עליה את השבת ועיין ברש"י ועיין יומא פ"ב ביו"כ אין מאכילין אלא על פי מומחה עיי"ש ועי' תוספות שבת קכ"ח ע"ב בד"ה קמ"ל עיי"ש. ועיין בהל' ה' וכן כל חולי שהרופאים וכו' עיי"ש ובהמגיד משנה שם ועי' במג"א סי' שכ"ח ס"ק ז' עיי"ש:

הלכה ב

אמדוהו ביום השבת שהוא צריך לכך וכן לשמונה ימים אין אומרים נמתין עד הערב כדי שלא לחלל עליו שתי שבתות אלא מתחילין מהיום שהוא שבת ומחללין עליו אפי' מאה שבתות כל זמן שהוא צריך ויש בו סכנה או ספק סכנה מחללין וכו'. ומגמ' יומא פ"ד ע"ב ולכאורה יש להבין מאי שנא שבת אחת לב' שבתות והנה י"ל כשאינו בסכנה למות היום וכמ"ש ברש"י וא"כ י"ל דוקא בעומד בספק למות היום שייך מוטב לחלל וכו' דגם היום יקיים השבת במה שלא יעשה במה שאינו לצורך לו וכמ"ש בפ"א ה"א דמצות עשה דשביתה מקיים גם החולה בשאר מלאכות שמונע את עצמו אף דביטלו בהצורך לו ויו"ט יוכיח ע"ז דבאוכל נפש מותר ושייך מ"ע דשביתה בשאר מלאכות אבל בשביל שבת הבאה דבחולה שיש בו סכנה הוי חשש שמא ימות חשש קרוב וא"כ לא יהיה שייך

לומר חלל שבת אחת וכו' דלשבת הזאת א"צ להחילול ולשבת הבאה שמא ימות ולא יקיים בשום פעם השביתה בשבת אבל באמת לאו דוקא משום שבת דגם משום שאר מצות שייך חלל וכו' וגם למאה שבתות אף דנראה דיצא ימיו בביטול שבת תמיד עם כל זה לא נחוש לזה אבל עוד יקשה למה נקטי ב' שבתות גם בחול יש מקום לומר כנ"ל וברשב"א המובא בב"י יו"ד סוף סי' קל"ד נראה שמפרש באמדוהו לח' ימים ויש עוד זמן קצר ללילה בבסוף יום השבת לא נאמר להמתין ועי' ברמ"א סוף סי' קנ"ה שם וגם לפי' בלתי מובן מ"ש לב' שבתות ורבינו נראה שהוסיף אפי' מאה וכו' לומר דב' שבתות לראוי הרבה קאתי ואולי נאמר בזה למאי שארשב"י במס' שבת קי"ח ע"ב אלמלא שמרו בני ישראל ב' שבתות כהלכתו מיד היו נגאלים וא"כ נראה חומר ב' שבתות בקיומם וכמו כן בחילול אותם ועבור פרסום זה המאמר אמרו להיפוך ג"כ דאפי' בב' שבתות לא נאמר נמתין ואמרו שמרו ב' שבתות כי פעם אחת בגדר מקרה ובלתי נידון האדם לפי מעשה אחת לא לרע שאינו נעשה מומר בפעם אחת וכמו כן לטוב צריך להחזיק בו ב' פעמים להחשב:

הלכה ג

כשעושים דברים האלו אין עושין אותן ע"י עכו"ם וכו' אלא ע"י גדולי ישראל וחכמיהם שנאמר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלום בעולם ואלו האפיקורסים שאומרים שזה חילול שבת ואסור עליהן הכתוב אומר גם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם. ממ"ש רבינו הא למדת וכו' מיושב מה שעמד בס' כפות תמרים במס' יומא שם דמנ"ל מוחי בהם שאחרים יחללו השבת בעבור חולה אחר עיי"ש. ולדברי רבינו מפורש הכל ומ"ש רבינו ואלו האפיקורסים וכו' ונראה דרבינו כיון להאי דאי' במס' שבת קכ"א ע"ב ההורג נחשים וכו' אין רוח חסידים נוחה הימנו ואותן חסידים אין רוח חכמים נוחה מהם עיי"ש. ונראה שהיו אותן חסידים ההולכים בשיטת האומרים אין פקוח נפש דוחה שבת וכנראה מאלו שלא היו רוצים ללחום במלחמה נגד אויבים בשבת מכת איסיים שקראו רז"ל במס' סוטה חסיד שוטה דף כ' ע"א עיי"ש. וקראם אפיקורסים שלא החזיקו בדברי רז"ל וקבלתם הנאמנה ובמ"א כתבתי בזה והנה בגמ' גירסת הבה"ג ובתוספתא אבל מצטרפין לדעת אחרת וכמ"ש ברא"ש וגירסת הרי"ף מפני שמצטרפות לדעת אחרת וברא"ש שם פי' לטעות שאין חוששין שעושין עבירה ואתיא לידי סכנה עיי"ש ולפי הנאמר נוכל לפרש דעת אחרת כמו בכל מקום שפי' דעת המינים והכונה על הנזכרים דס"ל פקוח נפש אינו דוחה שבת שקראם רבינו האפיקורסים ועיין בהמגיד

משנה שרבינו גורס ג"כ מפני שמצטרפין וכו' ומובן מ"ש רבינו כאן וכאשר ביארתי באריכות במ"א בעה"י ואולי מפרש גדולי ישראל ג"כ כפשוטו ולא קטנים וחכמים למעוטי אלו שנקראו חסידים שוטים שיתעצלו בזה ועי' בכ"מ ובב"י בסי' שכ"ח:

הלכה ז

חולה שאמדוהו הרופאים להביאו לו גרוגרת אחת ורצו עשרה וכו' פטורין מכלום וכו'. עיין במעשה רוקח שכתב אע"פ שסיים רבינו "שהרי כולן ברשות הביאו" מ"מ למ"ש בכ"מ בפ"א ה"ד דאינו חייב כלום עכ"פ איכא איסורא א"כ ברשות הביאו דמשו"ה פטור עיי"ש. ועי' בשו"ע או"ח בסי' שכ"ח סעיף ט"ו דאי' ויש להם שכר טוב מאת ה' אפי' הבריא בראשונה עי' שם וזה נגד דבריו וכן מסתברא:

הלכה ח

חולה שהיה צריך לשתי גרוגרת ולא מצאו אלא שתי גרוגרת בשני עוקצין ושלש גרוגרת בעוקץ אחד כורתין העוקץ שיש בו שלש אע"פ שאין צריכין אלא לשתים כדי שלא ירבו בבצירה אלא יכרתו עוקץ אחד ולא יכרתו ב' וכן כל כיו"ב. ובר"ן בפ"ב דביצה מובא בכ"מ דמוכח בגמ' מנחות ס"ד דזה פשיטא בעוקץ שבאחד ג' ובאחד ב' אף דבזה שמובא ברבינו מיבעיא שם בהאי פשיטא דקוצץ שיש בו ב' עיי"ש ועיין בתוס' מנחות שם וברשב"א במס' חולין בסוגיא דשוחט בשבת ובר"ן הנ"ל הקשה על דבריהם דנראה דהוספה בקציצה אחת רק מדרבנן וא"כ מאי מיבעיא במס' מנחות וכתב דהוספה דאורייתא וביו"ט דהתירו להרבות בקדירה אחת משום דיו"ט הותרה משא"כ שבת דהודחה וא"כ לפ"ז לדעת רבינו שכתב לעיל ה"א דשבת הודחה לחולה יש לו סעד גדול מסוגיא דמס' מנחות הנ"ל וכמ"ש הר"ן אמנם לפ"ז בקצץ בכה"ג דאחד בג' דקיי"ל כמ"ש רבינו דקוצץ שיש בו ג' דלמעט בקצירה עדיף ואם קצץ ב' שבכל אחד ואחד י"ל דלא עשה נגד דאורייתא דהרי ההוספה לר"ן ג"כ דאורייתא רק מדרבנן אף דשניהם דאורייתא למעט בקצירה עדיף אבל לדעת הסוברים הוספה מדרבנן הוי בכה"ג בקוצץ שנים שיש בכל אחד ואחד איסור דאורייתא והנה מסברה דברי הר"ן צ"ע כיון דעיקר האיסור רק הקציצה והי' בשביל החולה ברשות למה ההוספה אסור מדאו' כיון שנעשית באופן המותר מדאו':

ולכאורה האי דאיתא שם במנחות [דף] ס"ד שמע שטבע תינוק בים והפריש מצודתו להעל' דגים והעלה דגים ותינוק רבה אמר חייב ורבא אמר פטור רבא אמר זיל בתר מעשיו ורבה אמר זיל בתר מחשבתו ועי' ברש"י דאפי' בלא שמע פטור לרבא עיי"ש ורבינו להלן הל' ט"ז נתכוין להעלות דגים ותינוק פטור אפי' לא שמע שטבע וכו' עיי"ש

והרי להר"ן אפי' בשמע שטבע התינוק הרי הוסיף במעשה דאסור מדאורייתא והנה י"ל דלא היה אפשר להעלות התינוק מבלי שיצודו גם דגים אבל עכ"פ אם גם ניזל בתר מעשיו היה ג"כ באיסורא דהוספה הוי איסור מדאורייתא וכונתו ג"כ לאיסורא ורבינו כתב פטור דפי' בכל מקום אבל אסור דמדרבנן לא שייך בזה דכונתו היה לעבור איסור דאורייתא וצ"ל כיון דעכ"פ באי אפשר מבלעדי שיצודו הדגים לא הוי המעשה באיסור ג"כ וא"כ לדעת הר"ן במתכוין לשניהם לתינוק ולדגים והעלה שניהם ג"כ לרבה חייב משום הוספה והנה מסתימות לשון הגמ' לכאורה היה נראה דמירי אפי' באפשר וצ"ל די"ל דהוי במציאות באי אפשר דפורס מצודה שלא יעלה גם דגים עמו ועי' במס' חולין פ"ב במחלוקת סומכוס עיי"ש ויש לחלק לשם עיי"ש במשנה ובגמ' ובדעת תוס' ור"ן שם:

והנה לדעת במחשבתו ומעשיו לאיסור ולהתר ואפשר לעשות ההתר בלעדי שיעשה גם האיסור חייב מדאורייתא אף דהתר צריך ג"כ לעשות במעשה האסורה מדאורייתא וצ"ע אם יש לומר דלא הוי בעשותה כולה כיון דחצי המעשה היה בשביל המותר עכ"פ וי"ל דשם הטעם דלא הוי מלאכת מחשבת אבל לדעת הסוברים גם בשאר איסורים פטור בשנים שעשו משום דלא הוי בעשותה כולה:

וראיתי בכפות תמרים יומא דף פ"ב גבי ראה תינוק שנפל בים וכו' ואע"ג דקא צייד כוורי שכתב בראשונה לפרש אפי' במתכוין לעשות שניהם ועיקר להתינוק ופלוגתא דרבא ורבה בעיקר דעתו לדגים ואח"ז כתב דכאן מיירי בלא מכוין לדגים ורבה ורבא פליגי במכוין לשניהם וחקר במתכוין לעשות שניהם ועלה דגים אם חייב עיי"ש שכתב שנראה בכה"ג דחייב וציין שם הר"ן ס"פ האורג עי' שכתב דאפי' נתכוין לשניהם מותר בפקוח נפש שלא ימנע התירו החכמים עיי"ש שהביא דעת הרשב"א בשם ירושלמי להתיר לנעול בשביל מה שיש לו בבית גם הצבי בתוכו והביא האי דתינוק עם דגים והר"ן השיג עליו עיי"ש. והנה משם אין ראיה דהוי באי אפשר זה בלא זה אבל לכאורה לכוין לשניהם הוי ג"כ אפשר שלא יכוין ואם שם מותר צ"ע למה יהיה בכה"ג אסור מדאורייתא:

והנה לעיל כתבתי דלא הוי בעשותה כולה וא"כ לרבה למה יהיה חייב בהעלה תינוק ודגים באם היה מחשבתו לשניהם וע"ז י"ל דבמחשבה לא שייך לחלק ולומר בעשותה את כולה דוקא במעשה נאמר כן וגם כיון דאפשר בלי מחשבה לשניהם הוי כזה יכול וזה יכול אבל במעשה כה"ג דקוצץ ג' לא שייך לומר כיון דאפשר בשנים דעכ"פ באותו המעשה אי אפשר לו ואולי י"ל דדעת הר"ן כראב"ד גם בהאי דגרוגרת דקיי"ל כרבה דאזלינין בתר מחשבתו משו"ה פסק דהוי איסור דאורייתא בהוספה במחשבתו לשניהם

ולפ"ז לרבינו דפוסק כרבא דאזלינן בתר מעשיו י"ל דהוי מדרבנן ועל קושית הר"ן לדעת הרשב"א וסייעתו דהוי מדרבנן מאי קמיבעיא במס' מנחות פשיטא דעדיף שיעשה בדרבנן ולא יעבור מדאורייתא י"ל דהאי גופא מספקינן ליה אם ההוספה מדאורייתא או מדרבנן ועי' מה שאכתוב בס"ד להלן הל' ט"ז עיי"ש ועי' עוד ברשב"א במס' שבת דף ק"ל ע"ב בד"ה הא דתניא עיי"ש:

הלכה י

חולה שאין בו סכנה עושין לו כל צרכיו ע"י עכו"ם כיצד אומרין לעכו"ם לעשות לו והוא עושה לבשל לו ולאפות ולהביא רפואה מרשות לרשות וכיו"ב וכן כוחל עיניו מן העכו"ם בשבת אע"פ שאין סכנה. הנה פי' כיצד וכו' לבשל וכו' דאפי' מלאכות דאורייתא מותר לומר לעשות ע"י עכו"ם אף דלענין צרכי מילה עיי' בפ"ב ה"ט מהל' מילה דוקא שבות מותר ע"י עכו"ם ולא מלאכה וכפי' במאי דאיתא במס' ערובין שבות דאין בו מעשה וכו' עיי"ש. בחולה שאין בו סכנה הקילו אפי' במלאכה גמורה ע"י אמירה לנכרי. וכמ"ש בהמגיד משנה בשם הרמב"ן וכיו"ב ברשב"א במס' שבת קכ"ט דוקא בחולה מחמת צער ולא בהולך כבריא עיי"ש ולפ"ז במפיס מורסא וקוץ בחולה ע"י הצער מהם התירו והביאו ראיה מחושש בגרונו ורפואה שאסרו בשבת:

והנה מלשון רבינו עושין לו וכו' ע"י עכו"ם וכו' אומרין לעכו"ם לעשות לו וכו' ובגמ' שבת קכ"ט אי' נעשין ע"י עכו"ם אומר לעכו"ם ועושה וכו' נראה דרבינו לאשמעינן כמו בחולה שיש בו סכנה דאפי' אחרים מותרין לחלל בעבורו כמו כן בשאין בו סכנה מותר האמירה לעכו"ם לאחרי' ג"כ ועי' בס' אליה רבה בסי' ש"ו דאפי' באיסורי דרבנן שייך לומר אין אומרים חטא וכו' ובמקום אחר כתבתי בזה:

ואם היו צריכים לדברים שאין בהן מלאכה עושין אותן אפי' ישראל לפיכך מעלין אזנים בשבת ומעלין אנקלי ומחזירין את השבר וכיו"ב מותר. הנה עבור הסתירות בגמ' דמצינו דאסרו שבות לישראל בעצמו ומצינו דהתירו דעת הרמב"ן ומובא ברשב"א שבת הנ"ל בכל אחר יד שאינו דומה ונראה כמלאכה מותר גם ע"י ישראל ושאר איסורי דרבנן אסורים ע"י ישראל ובסכנת אבר עושה הישראל כדרכו. ובהמגיד משנה לדעת רבינו לחלק בין חולה כל הגוף דאז מותר לישראל לעשותו בשבות מדרבנן ולא באבר אחד שאין בו סכנה ולהכ"מ אין חלוק לדעת רבינו בין אבר אחד לכל הגוף רק בין להשבות עיקרו במלאכה אז ע"י עכו"ם דוקא עיי"ש ועי' מ"ש לעיל בהל' יו"ט בפ"ד ה"ב עיי"ש ולפ"ז תליא מ"ש רבינו וכן כוחל עיניו וכו' ועי' בטו"ז בסי' שכ"ח:

ובב"ח שם הקשה ממס' ע"ז כ"ח ע"ב עין שמרדה וכו' דס"ד דנעשית מערב שבת משום

דלא הוי בס"ד סכנת כל הגוף רק סכנת אבר והוכיח מזה הר"ן בפ' שמונה שרצים דלסכנת אבר אין מחללין שבת אבל ע"י שבות מותר אפי' בהדומה למלאכה דמכחל הוי דומה למלאכה ומשום גזירה דמלאכה אסור עיי"ש וזה נגד דעת הכ"מ וע"ז י"ל לדעת רבינו דבס"ד מדראה דשרי ס"ל דשבות בכל גונא מותר אבל למסקנא דהוי סכנה י"ל בשבות כה"ג לא שריא ע"י עצמו ולכאורה יקשה ממפיס מורסא דמותר משום שאצל"ג ועכ"פ הוי מטעם מלאכה מדרבנן אסור עי' שבת ק"ז ע"ב וברש"י דאין דעתו לפתח ועכ"פ יקשה לדעת הכ"מ למה יהיה מותר ע"י ישראל אמנם לדעת רבינו בפ"י הל' ז' אין במפיס מורסא מטעם שאצל"ג דלדעתו אסור מדאורייתא ועי' בהמגיד משנה שם:

ועי' בשעה"מ שכתב לתרץ מה שיקשה במס' שבת דף ל' ע"א אי בחולה שיש בו סכנה מותר מבעי וכו' ואי בחולה שאין בו סכנה חייב חטאת מבעי ליה וכו' והתני בברייתא לא יכבה וכו' ואנן דקיי"ל כר' שמעון וא"כ האיך הביאו הברייתא דלא יכבה דהרי כשאין בו סכנה מותר שבות דרבנן אבל כיון דעיקרו משום כבוי דאורייתא אסור אף בשבות עיי"ש וזה כדעת הכ"מ ועיין בפ' כ"ה שכתב ג"כ לחלק במשאצל"ג להחמיר עיי"ש ויקשה ממפיס מורסא דהוי שאצל"ג ועיקרו מלאכה ואפ"ה מותר בישראל ומאי שנא כיבוי דלדעת רבינו כמ"ש לא יקשה דס"ל שאצל"ג אסו' ומפיס מורסא לא הוי בתורת מלאכה כלל אבל לשאר הראשונים ז"ל יקשה מאי שנא כבוי מפני חולה ממפיס מורסא דשניהם מלאכה שא"צ לגופו:

והנה בפ"א כתבתי דאיסורי דרבנן דמטעם שבות יש יותר להחמיר בספק מאלה שהם מטעם גזירה ולמ"ש ברמב"ן בכלאחר יד יש יותר להתיר והרי בכלאחר יד כמה פעמים שייך שבות יותר מאלה שהם מטעם גזירה כמו לכחול עין דלא הוי טורח ועמל ונראה דמשום צערא י"ל יותר מסתבר להתיר האסור מטעם שבות משום דלהסר צערא בשבת ג"כ בכלל שביתה משא"כ דמטעם גזירה דמשום איסורא דאורייתא ובזה מובנים ביותר דברי הכ"מ דדברים שיש בו סמיכה למלאכה גזרו והחמירו ביותר:

הלכה יא

היולדת וכו' ואם היתה צריכה לשמן וכיו"ב מביאין לה וכל שאפשר לשנות משנין בשעת הבאה כגון שתביא לה חברתה כלי תלוי בשער ואם א"א מביאה כדרכה. ובכ"מ אף דלדעת רבינו אין סחיטה בשער מ"מ איסור דרבנן הוי ועדיף להרבות בהוצאה בכלי בשלא כדרכה מלעשות שבות אחר דסחיטה עיי"ש והנה יש לדמותו כמו באיסור דאורייתא דאמרינן במנחות ס"ד דעדיף ג' בעוקץ אחד מב' בב' עוקצין ויש לחלק דשם עושה קציצה אחת בשוה לג' כמו לב' אבל בהוצאה בשמן והכלי לכל אחד הוי הוצאה

ומוסיף גם בהוצאה ושם אינו מוסיף במלאכה כלל וביותר י"ל למ"ש הרמב"ן שבת קכ"ט ומובא ברשב"א הנ"ל דבכלאחר יד הקילו ביותר וא"כ ההוצאה שהוסיף בהכלי דרך שערות הוי כלאחר יד אבל הסחיטה מהשער הוי כדרכה וכעין בדאורייתא חילקו בשבות מדרבנן ג"כ ובחרו בשלא כדרכו ביותר וגם כמ"ש במ"א ומוכח במס' ביצה דף י"ד ע"א דיש בענין שנוי ב' טעמים משום שיהיה עי"ז כלאחר יד וגם שלא יהיה כעובדא דחול:

ועי' בהמגיד משנה שכתב דלדעת רבינו רק בחיה לעשות באפשר בשנוי משא"כ בחולה דא"צ שנוי משום דרוב יולדות אינן מתים דהוי דבר טבעי משא"כ בחולה עיי"ש ונראה לומר בהחולה הסכנה לפנינו ועלינו לסלקה הקילו ביותר ובחיה אינה הסכנה לפנינו וכמ"ש בהמגיד משנה דרוב אינן מתים אלא דאם לא נעשה אלה הדברים תוכל לבוא לידי הסכנה ובזה נעשה ע"י שנוי באפשר דשאני באיכא סכנה מאם שלא תהיה סכנה ולכן הקילו בחולה ביותר:

הלכה יג

חיה משיתחיל הדם להיות שותת וכו' ואחר שתלד עד שלשה ימים מחללין עליה את השבת וכו'. ובהמ"מ דרב אחא גאון סובר דאפי' ברופא אומר אין צריך מחללין ורמב"ן חולק עליו ונראה דדעת הגאון דכיון שאמדוהו החכמים שעד ג' ימים בחזקת סכנה אפי' אומרת איני צריכה וכמ"ש ז"ל דנגד מה שאמדוהו רז"ל לא מהני עדים ורופאים עי' בשו"ת הרשב"א ומובא בש"ך יו"ד סי' נ"ז ס"ק מ"ח בענין טריפה אינה חיה ועיין בשו"ת חכם צבי סי' ע"ז ובמסכת בכורות דף כ"ח ע"ב במפני המשתנין בשעת מיתה במומין שם אבעיא כולהו משתני או איכא דמשתני וכו' ואיכא דלא משתני למאי נפק"מ לאכחושי סהדי עיי"ש ומכל אלה דנגד מה שאמדוהו רז"ל אין רופא נאמן ובכלל זה חיה תוך ג' ולדעת הרמב"ן י"ל דרז"ל אמדוהו לספק ובמיעוט נשים דבפקוח נפש חיישינן למיעוט וע"ז הרופא נאמן שזאת מהמיעוט ושאני במה שאמדו רז"ל לודאי ובאם הוי נגד הרוב כמ"ש בפ"י לברר המיעוט מהרוב עד א' נאמן וכנראה מדעת הרשב"א במסכת כתובות בסוגיא דנשאת אחד מעדים עיי"ש וברופא גוי צ"ע בזה דהוי משום לא מרע אומנתו דהוי חזקה וי"ל דהוי בגדר אנן סהדי וצ"ע גם בזה. גם י"ל ברופא שהתורה אמרה רפא ירפא ועיין בטור יו"ד סי' של"ו בב"י בשם הרמב"ן בפי' שנתנה התורה רשות לומר שאין אסור משום שגגה עיי"ש. ואם כן האמינו התורה ויוכל לדון באומד דעתו אף דיוכל לשגוג ואם כן י"ל דנאמנות הרופא מהתורה:

הלכה טו

האשה שישבה על המשבר ומתה מביאין סכין בשבת אפי' דרך רה"ר וקורעין את כריסה ומוציאין את הולד שמא ימצא חי שספק נפשות דוחה את השבת אפי' לזה שאין חזקתו חי. ועי' בשו"ע או"ח סי' ש"ל סעיף ה' וסעיף ז' ובמג"א שם ס"ק ט"ו ובשו"ת מהרי"ט חלק א' סי' צ"ז עיי"ש. ובספר מעשה רוקח עיי"ש:

הלכה טז

מפקחין פק"נ בשבת וא"צ ליטול רשות מבי"ד וכו' כיצד ראה תינוק שנפל לים פורש מצודה ומעלהו. ואע"פ שהוא צד הדגים עמו שמע שטבע תינוק בים ופרש מצודה להעלותו והעלה דגים בלבד פטור נתכוין להעלות דגים והעלה דגים ותינוק פטור אפי' לא שמע שטבע הואיל והעלה תינוק עם דגים פטור. ועי' בראב"ד והמגיד משנה ועי' מ"ש לעיל ה"ח עיי"ש ועי' בספר שיח יצחק במסכת יומא דף פ"ד ע"ב כלשון רבינו כאן מפקחין וכו' הא כיצד ראה תינוק שנפל בים פורש מצודה ומעלהו ואע"ג דקא צייד כווֹרי וכו' בשם המאירי שמפרש אע"פ דקא צייד כווֹרי דודאי יצוד ובלבד שלא יתכוין לצוד דגים ופי' כן בירושלמי הנ"ל דפטור אבל אסור במתכוין ולא דמותר כמ"ש בר"ן הנ"ל בהל' ח' עיי"ש:

ולכאורה יקשה בשלא מכוין ואי אפשר בלי שיצוד מאי קמ"ל דבאפשר בלי צידה ודאי צריך שיעשה בלי צידה ובא"א ולא מכוין פשיטא דמותר בפקוח נפש ובא"א ולא מכוין עי' במס' פסחים בפ"ב אפי' בלא פ"נ עיי"ש והנה לפי' הר"ן במתכוין יקשה גם כן שכתב דאפי' הכי מותר שהקילו בפקוח נפש עיי"ש לדעתו דס"ל בפ"ב דמס' ביצה הנ"ל דלא אמרינן הותרה בפ"נ ואם כן כיון דבלא מתכוין לא יעשה איסור כלל למה נתיר לו לכוין דהוי אי אפשר ומכוין במסכת פסחים כ"ה ע"ב בא"א ומכוין ללישנא בתרא גם כן לר' שמעון לכו"ע אסור ואנן קיי"ל כר"ש ונראה דהוי אסור מדאורייתא:

וי"ל דשאני שם דהוי אי אפשר אבל אפשר לו שלא ילך או יעשה בדבר שיבוא לו האי אי אפשר אבל בפקוח נפש דמוכרח לעשותו וכיון דהוי אי אפשר ואם כן הוי פסיק רישא וכמ"ש בתוספות במס' שבת דף"ר הוי כמכוין ואם כן כיון דהוי כמכוין בלא"ה דעת הר"ן בפ"נ להיות מזריזין כמ"ש שם התירו לו דמצד המלאכה הוי בכל פעם מלאכת מחשבת משום הפ"ר דמשוי למכוין והנה לדעת הערוך דפ"ר דלא ניחא ליה מותר ואם כן בלא כונה יהיה בהתר יקשה עוד ולדעת התוספות דבלא ניח"ל מדרבנן אסור וכמ"ש בכפות תמרים דהוי שאצל"ג ואם כן י"ל לדעת הר"ן כיון דלא הוי רק מדרבנן התירו בפ"נ ואם כן לפי זה באם היה אפשר שלא יצוד יהיה אסור לכוין דבשאין מתכוין מותר

ובפ"ר להיפוך יהיה מותר וצ"ע. ורבינו שכתב נתכוין וכו' פטור ולא כמו שכתב מקודם לזה פטור מכלום נראה דס"ל פטור אבל אסור כדעת המאירי ובהל' י"ז שובר את הדלת וכו' דאי' בגמ' אע"פ דמכוין למתבר בשיפי לא כתב מכוין ועי' בלח"מ שכתב ג"כ דדעת רבינו כמ"ש אבל מ"ש דלכן כתב ואע"פ שהוא מפצל אותה כמין עצים שראוין למלאכה לפרש הגמרא דאיירי בזה אף על פי שמכוין וכו' דאף דעושה מעשה המוכח דדעתו לעשותו למלאכה אפ"ה מותר ע"ש בלתי מובן לענ"ד דאם אינו מכוין מאי לנו בהדרך שעושה כיון דגם במתכוין פטור והוא יודע מה שבלבו ואם כי יש מ"ע בדבר למה נתירו לעשות כן לכתחילה כיון דאפשר בלעדי זאת ואין לו שום תכלית מזה אבל באמת הרי"ף והרא"ש אינם גורסין אע"פ דמכוין עיי"ש וכן העיר בשיח יצחק הנ"ל וכן נראה היה גירסת רבינו ואפשר לומר לדעת רבינו מיירי באפשר ולא מכוין דכלישנא בתרא במס' פסחים הנ"ל לר"ש מותר וזה קמ"ל במס' יומא שם (ולמאירי דודאי יצוד דאופן שעושה ודאי יצוד אלא דלא מתכוין י"ל כמ"ש לעיל) ומיושב בלא נתכוין מאי קמ"ל כמ"ש לעיל ולא יקשה דלמה לא הביאו במס' פסחים ברייתא דמס' יומא דהרי יש לפרשו כמ"ש לדעת המאירי וליכא למידק משם:

הלכה יז

נפל וכו' וכל הקודם להציל הרי זה משובח ואינו צריך ליטול רשות מבי"ד בכל דבר שיש בו סכנה. והנה כבר כתב לעיל שאין צריך ליטול רשות וכו' ונראה דלעיל כתב כן היכא דהסכנה בודאי שנטבע תינוק בים אבל במ"ש כאן משויא בגמרא לצריכותא ונראה דהוי בספק סכנה וס"ד היכא דהוי ספק יהיה צריך לרשות בי"ד קמ"ל דגם בזה א"צ רשות כל שיש בו סכנה אפי' על הספק:

הלכה יח

מי שנפלה עליו מפולת ספק הוא שם ספק אינו שם מפקחין וכו'. ובהמגיד משנה מבואר בגמרא אפי' בספק ספיקא כגון ספק יש אדם אם לאו ואם יש שם ספק וכו' ועי' בלח"מ שכתב האיך מוכח לפרש הגמרא בס"ס עיי"ש וי"ל ג"כ דהנה נתפרש במשנה כל אופני הספיקות בזה ולמה לא פי' דאפי' ברוב לא אזלינן בתר פקוח נפש גם במשנה דמכשירין בלתי מפורש לכן פי' בס"ס דמטעם רוב וכמ"ש המ"מ דמדבריו שכתב ברוב עובדי כוכבים מפקחין נדע גם כן ס"ס משום דס"ס כמ"ש ז"ל מטעם רובא:

הלכה כ

היתה חצר שיש בה עכו"ם וישראלים אפי' ישראל אחד ואלף עכו"ם ונפלה עליהם מפולת מפקחין על הכל מפני ישראל פירש ישראל אחד מהם לחצר אחרת ונפלה עליו אותו

חצר מפקחים עליו שמא זה היה ישראל והנשארים עכו"ם. הנה מ"ש רבינו היתה וכו' מפני ישראל וכו' לא נמצא בגמרא דשם אי' לא הלכו בפקוח נפש אחר הרוב וכו' וכמ"ש ברש"י שאם לא ידעינן מי שנפל עליה אם ישראל או עכו"ם הוא ורבינו כתב כשידעינן שנפל על העכו"ם ועל ישראל וכנראה כבר נכלל זה במ"ש רבינו לעיל הט"ז ואחרי זה. והבדל דלעיל בעושה במעשה אחת בשביל פ"נ ונגרע מזה דבר אחר כגון תינוק ודגים משא"כ זה דצריך לעשות בכל אחד ואחד חילול שבת בפני עצמו ונגד הרוב אפ"ה מותר ובספר מעשה רוקח ראיתי שמפרש בנפל על אחד מהן ומשום קבוע עיי"ש והלשון לא נראה כן:

הלכה כא

נעקרו כולן מחצר זו לילך לחצר אחרת ובעת עקירתם פירש אחד מהן ונכנס לחצר אחרת ונפלה עליו מפולת ואין ידוע מי הוא אין מפקחין עליו שכיון שנעקרו כולם אין כאן ישראל וכל הפורש מהן כשהן מהלכין הרי הוא בחזקת שפירש מן הרוב לפיכך אם היה הרוב ישראל אע"פ שנעקרו כולם ופירש אחד מהם לחצר אחרת ונפלה עליו מפולת מפקחין. עי' בהמגיד משנה וכ"מ ולח"מ ובספר כפות תמרים במסכת יומא שם שהרחיב בדברי רבינו עיי"ש וברמב"ם בספר מעשה רוקח ובהמגיד משנה איתא כאן ישראל קבוע וכו' ועיין במג"א סימן שכ"ט ס"ק ב':

ולכאורה יש להבין בין לפי' רבינו והרא"ש וסייעתו ובין לפי' רש"י וראב"ד מנ"ל לר' יוחנן לחלק ככה בפקוח נפש כיון דלא אזלינן בתר רובא ויצא מכלל שארי דיני התורה ומנ"ל לחלק דברוב כה"ג אזלינן והנה בהאי דלא אזלינן בפ"נ בתר הרוב כתבו בתוס' יומא דף פ"ה ע"א בד"ה ולפקח אמר ר"י דהיינו טעמא דאין הולכין בפ"נ אחר הרוב משום דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם שלא יוכל לבוא בשום ענין לידי מיתת ישראל עכ"ל וכיו"ב בר"ש בפ"ב דמכשירין עי' שם ודבריהם צריכין ביאור עוד:

והנה מצינו בממון ודיני נפשות דגם כן לא אזלינן בתר רובא ובנפשות לא מהני ידיעה שלא בראיה רק עדים ולא אומדנא אף דאיכא מ"ע דבערת הרע מקרבך ולא נאמרה רק בעדות ברורה בדרישה וחקירה ונאמר ושפטו והצילו העדה וא"כ בנפשות לא אזלינן בתר רובא גם מצינו בנפשות במס' סנהדרין דף ע"ג ע"א מנין לרואה את חבירו שהוא טובע בנהר או חיה גוררתו או ליסטין באין עליו שהוא חייב להצילו ת"ל לא תעמוד על דם רעך וכו' והא מהכא נפקא מהתם נפקא אבידת גופו מנין ת"ל והשבותו לו אי מהתם הו"א ה"מ בנפשיה אבל מיטרח ומיגר אגורי אימא לא קמ"ל ועי' ברמב"ם פ"א מהל' רוצח הל' י"ד ובכ"מ דבירושלמי מסיק אפי' להכניס עצמו בספק סכנה חייב

משום שהלה בודאי סכנה עיי"ש ועי' בשו"ע חו"מ סי' תכ"ו עיי"ש וא"כ הוי הצלת נפש עשה ול"ת וא"כ נאמר דלמדין מוחי בהם וכו' דלא תעמוד וכו' והשבות וכו' דוחה שבת ושאר איסורין וכמו דלענין ובערת וכו' לא אזלינן בתר רובא ואמרינן ושפטו וכו' כמו כן לענין לא תעמוד ג"כ לא אזלינן בתר רובא וא"כ וחי בהם וכו' נאמר לדחות שבת אפי' נגד הרובא:

אמנם יקשה כמ"ש מנ"ל לחלק בין בחצר אחרת לאותה חצר לענין פקוח נפש והנה כמ"ש בתוס' במס' כתובות ספ"ק ויומא שם אף דבממון לא אזלינן בתר רובא זה כשיש חזקת ממון כנגדו עיי"ש ועי' במהרי"ק ובשו"ת מיימוני' שכתבו בערוה וממון כשאינו מוחזק מהני עד א' עיי"ש והנה בפקו"נ עיין ערכין דף ז' דאפי' בליכא חזקת חיותא דוחה עיי"ש אבל בפ"נ נגד הרוב לדחות שבת לכאורה למ"ש לא נוכל למילף מדיני נפשות דהוי הלה מוחזק בגופו ולא מהני רוב אכן בכה"ג דאנן נחלל השבת נגד הרוב ושאני בדיני נפשות דהוי להרגו דהוי להוציאו ע"י הרוב מחזקת גופו משא"כ בשלא לחלל עליו בכה"ג דאנו מסופקים אם הוא ישראל לא שייך שמוחזק בגופו ומשו"ה בס"ס וכמ"ש בהמגיד משנה ועי' בסי' שכ"ט סעיף ג' אפי' בכמה ספיקות מחללין שבת משום דידעינן שהוא ישראל ואית ליה חזקת גופו ושייך לא תעמוד וכמו בד"נ דלא אזלינן בכה"ג בתר רובא. ובדעת רבינו לר"י דמחלקינן בין פירש מקצתו דנשאר הקביעות לא מהני פירש ושאני מבכל מקום בפירש דאזלינן בתר רובא דבפיקו"נ הוי הספק כודאי דמותרין לחלל עליו שבת וי"ב שאני משאר פירש מהקביעות דבעת שהיה בקביעות היה בספק ועתה בפירש הוי כנתברר הספק ע"י הרוב כי עתה במעמד הרוב ועיין [יו"ד] בסי' ק"י במחלוקת בפירש חציה של בהמה לומר דהוי כבירור על חציה שנקבע עוד ועיין בש"ש ש"ג פ"ג ופ"ד מ"ש בזה אם הוי ע"י מקצתו בירור על הנשאר בקביעות עיי"ש דבספק שייך בירור משא"כ בפקו"נ דמשוינן הספק כודאי לא שייך בירור ע"י הפירוש אם גם דהוי עתה במעמד הרוב מ"מ להוציא מידי ודאי לא מהני רובא ודוקא כשנתפזרו כולהו ונפסק הקביעות אז שייך רובא שפיר כיון דהספק היה אחרי שנפסק הספק המשוי לודאי. ובדעת רש"י בס' כפות תמרים הנ"ל:

ועי' בכפות תמרים הנ"ל שמפרש הגמ' דמס' יומא שם דאיכא ה"ד אי נימא דאיכא ט' ישראל ועכו"ם אחד רובא ישראל נינהו אי נמי פלגא ופלגא ספק נפשות להקל דבלתי מובן וכי ס"ד ברוב ישראל שאין מפקחין ופירש באיכא ט' ישראל ופירש אחד לחצר אחרת דלא הוחזק שם ישראל עיי"ש וגם בלתי מובן דמ"ש מט' חניות ופירש אחד אבל י"ל דשאני בסלקא דעתך דבט' חניות כאשר נמצא הבשר פירש לדון עליו מהמקום שיצא

משם אשר שם רוב בכשרות משא"כ כאן דעד שנפל עליו מפולת בפירשותו אין לדון עליו ובלתי נמשך וכנפסק ממקומו הראשון שהיה בו הרוב ישראל והוי כבפני עצמו בספק אם ישראל או גוי ומשו"ה ס"ד לומר בכה"ג לא אזלינן בתר רובא ומקשינן והא רובא וכו' ואי נמי פלגא וכו' ספק נפשות קושיא אחת היא דמידי ספיקא לא יצאה ועיין בכפות תמרים שם מ"ש בפי' אי נמי פלגא עיי"ש אמנם למ"ש מצד ספק אם נאמר דהוי כבפני עצמו בספק בליכא שום חזקה דמעיקרא לא אזלינן בתר רובא צ"ל דבהקושיא דלא נחלק בין כי נדון עליה מיד בפרישות ובין כשמקרה מביא לדון עליה:

והנה זה שכתבתי דשייך מוחזק בגופו לענין שלא להרגו נגד הרוב וכמו כן בפקוח נפש יש סמך לזה ממ"ש הרא"ש ותוס' ב"ק וגיטין דעבד מוחזק בעצמו לענין שעבוד ומכ"ש שנאמר מוחזק בעצמו שלא לקחת חיותו ועי' עוד בב"ש ובטו"ז אהע"ז בסי' ד':

הלכה כב

המהלך במדבר וכו' ואסור לו לעשות יותר על פרנסתו שכל יום ויום ספק שבת הוא וכו'. בירושלמי בפ' כלל גדול ה"א בגמ' שם הקשה ויחוש לכל הימים כהדא קידש אשה בעולם וכו' חושש לכל הנשים וכו' תמן יש תקנה וכו' הכא מה אית לן תקנה תמן אמרינן חושש לכל הימים ועושה כדי קיום הנפש וכו' ובקרבן העדה הקשה לדעת תוס' במס' נזיר דבנשים הוי משום קנסא דלא שייך כאן עיי"ש ובמג"א סי' שמ"ד ס"ק א' כתב ואע"ג דרוב ימים הם חול זה מקרי קבוע עכ"ל ועי' בפרי מגדים כיון דלכל העולם ניכר וא"כ הוי קבוע דאורייתא עיי"ש ובס' מעשה רוקח כתב דהאיך שייך קבוע בדבר שאין בו ממש עיי"ש ולכאורה בזמן העובר האיך שייך קבוע דיום הבא אין עוד לפנינו ויום העבר עבר ועיין בראב"ד ומ"ש אח"ז ולכאורה נראה כהמג"א מירושלמי דהוי קבוע ונראה דבכל מקום שאנו דנין בפעם אחת על הרוב ועל המיעוט מקרי קבוע וכמו בקבוע אחד בודאי האסור וכמו כן שבת יבטל ביום אחד בודאי אף בקבוע בניידי מתירין כולם מ"מ דנין על כל אחד בפ"ע מה שאין כן בזה דיום הבא בודאי יבוא ודנין על הכל וצ"ע עוד בזה:

ואם ידע שהוא שמיני ליציאתו וכו' הרי זה מותר לעשות מלאכה באותו היום שהרי הדבר ודאי שלא יצא בשיירה בשבת ושאר הימים חוץ מיום זה עושה כדי פרנסה בלבד. ובראב"ד פי' יום אחד יותר על שביעיות אותו יום ניתר בכל מלאכה עכ"ל ותמוה לרבים מה הוסיף ומפרש בזה וראיתי בס' קרבן חגיגה סי' ל"ח שכתב דעל מ"ש רבינו הרי זה מותר לעשות מלאכה באותו היום דנראה דלא הוי רק מותר ובאמת מחויב שיעשה כל היום וירבה בו במלאכה שלא יהיה צריך לעשות בימים אחרים דהוי בספק דאורייתא וע"ז כתב הראב"ד מותר וכו' שכתב רבינו קאי על אותו היום דהיום המותר לעשות בו

מלאכה ועל היום נכון לומר רק מותר אבל על האדם הוי חובה לו לעשות עיי"ש ותליא אם הוי קבוע בשאר ימים מדאורייתא:

ועי' עוד במג"א סי' מ"ד ס"ק ג' שכתב דאפי' איסורי דרבנן חוץ מתחומין אסור ביום שנמנה להשביעי כמו ביו"ט שני עיי"ש ועי' בפרי מגדים שם:

פרק ג

הלכה א

מותר להתחיל מלאכה בע"ש אע"פ שהיא נגמרת מאליה בשבת שלא נאסר עלינו לעשות מלאכה אלא בעצמו של יום אבל כשתעשה המלאכה מעצמה בשבת מותר לנו ליהנות במה שנעשה בשבת מאליו. כתב רבינו מהתירא דלהתחיל מע"ש מותר להתחיל ומהתירא דהנאה בשבת מותר לנו ליהנות וכו' דמלאכה שנעשית בהתר לא מצינו אף מדרבנן לאסור ליהנות דגם במבשל לחולה בשבת דאסור לבריא משום שמא ירבה בשבילו ובשוחט לחולה דלא שייך שמא ירבה מותר לבריא וכמ"ש רבינו בפ"ב לעיל ודעת רש"י במס' ביצה דף כ"ד ע"ב בנכרי שהביא דורן לישראל לערב אסור כדי שיעשו וכתב משום שלא יהנה ממלאכת שבת עיי"ש ואף דשם נעשה בהתר ויותר הוי כממילא להישראל שכאן עכ"פ הישראל הגורם שיעשה בשבת ושם הכל ע"י הנכרי. ובתוספות שם בד"ה ולערב הקשו לרש"י ממבשל בשבת בשוגג דיאכל ולא אמרינן שלא יהנה ממלאכת שבת עיי"ש ולכאורה יקשה לרש"י גם כן דמ"ש מהנאמרים בפירקין ומפורשים בגמ' ולב"ה מותר אף שנעשה ע"י ישראל מע"ש ולכאורה כמ"ש ע"י הגוי בלי אמירת הישראל הוי ממילא ביותר דלא הוי הישראל אף גורם:

אמנם שם כתבתי דמבשוגג שהקשו בתוספות יש לומר בשוגג לא שייך נהנה ממלאכת שבת דבשבת רק העשיה אסורה ובנעשה ממילא מותר ובשוגג דלא יחשב העשיה לאיסורא וא"כ לא שייך נהנה ממלאכת שבת והאי דצריך שימתין כדי שיעשה משום שלא יהנה וכו' הנה בלאו הכי יקשה כיון דמהתורה מעשה שבת במזיד מותר היא קודש ואין מעשיה קודש ומדרבנן רק משום קנסא ומנ"ל לומר בנעשה ע"י נכרי בהתר שלא יהנה וכו' מאי דלא מצינו מדאורייתא ולא בדאורייתא בחומרא מדרבנן נאמר טעמא אחרינא וי"ל דהנה בתוספות כתבו דגזרו כשעושה בשביל ישראל שלא יאמר לו הישראל בעצמו עיי"ש ולכאורה הוי גזירה לגזירה דאמירה לנכרי שבות ולרש"י י"ל דהנה בטעמא דאמירה לנכרי ג"כ כדעת הסוברים שליחות לנכרי לחומרא ואם כן י"ל לדעת הסוברים זכיה מטעם שליחות ורש"י ס"ל כן במסכת פסחים וי"ב ואם כן יש מקום לומר זכיה

לנכרי לישראל לחומרא גם כן ולא שייך לומר דאיסורא לא ניחא ליה דלזכי כדאמרינן במס' ב"מ בפרק השואל דהרי אנו חוששין כמ"ש בתוספות שמא יאמר לו ולרש"י ביותר שלא יאמר לו רק כיון שיהיה נהנה במלאכת שבת הוי לזכיה לו וגם אם נאמר דמותר יהיה ודאי ניח"ל ולזכיה לו ומשו"ה בשביל ישראל אסור שלא יהנה אבל בכה"ג דידן דנעשה מע"ש ובשבת ממילא לא שייך לכו"ע שלא יהנה וכו' ומותר ליהנות מהנעשה ממילא:

והנה שלא יהיה נהנה בעשה מע"ש לא מצינו אף לבית שמאי לומר כן וכתבו רבינו דלא נאמר מדמצינו בשביל ישראל אסור מטעם דמדרבנן אסור ליהנות ממלאכת שבת ובית הלל המתיר רק ליהנות אחר זה בכדי שיעשה רק דמותר להתחיל מע"ש דכמ"ש יותר מסתבר להתיר ע"י נכרי בשביל ישראל אבל באמת כמ"ש אף לרש"י לא הוי מטעם איסור הנאה רק משום חשש שליחות ולתוס' משום שלא יאמרו לו ואם כן לא לחינם הוסיף רבינו לומר מותר ליהנות וכו' ועי' ברש"י שבת י"ח ע"ב בד"ה בכדי שיעשה עיי"ש שם צ"ל דפי' דקנסו בהנאה שלא יהנה ועי' בר"ן בפ' כירה בעבר ושכח עיי"ש ובירושלמי כירה מ"א דאי' גם כן שלא יהנה עיי"ש. ועיין בירושלמי ובמכילתא למוד אחר דמותר לעשות מע"ש לשבת ועי' בקרית ספר למבי"ט:

הלכה ב

כיצד פותקין וכו' וטוענין בקורות בית הבד וכו'. הנה נקיט רבינו בראשונה הנאמר בברייתא עד ושורין שהביא לשון המשנה ונראה משום דהנשנין בברייתא למאן דאמרינן שביתות כלים ב"ש הברייתא לב"ש אתיא ומותרים לכו"ע וכן בירושלמי דמוקי פלוגתייהו דב"ש וב"ה בקראי וכנראה באסמכתא ואמרינן דב"ש מוקי קרא דדריש ב"ה להאי דפותקין וכו' ולכן נקיט רבינו לישנא דברייתא דהנאמרים פשוטים בהתר לכו"ע בראשונה והאי דנקיט וטוענים בבית הבד אחר זה אף בזה אי' ושורין וכו' בזה הלך בסידור המשנה דהוי באחרונה:

ועיין בהמגיד משנה ובריטב"א במס' שבת ובשו"ת חכם צבי סי' ז' בפי' המ"מ עיי"ש ובהמגיד משנה דיש מקשים למה לא חילק רבינו בין מחוסרי דיכה עיי"ש לכאורה בלתי מובן דהרי אנן קיי"ל כב"ה דשרי אפי' במלאכה דאורייתא הנעשה בשבת ממילא ע"י שעשה מע"ש וראיתי במרכבת המשנה שעמד ע"ז:

והנראה דכונת היש מקשים כיון דמחוסר דיכה דאורייתא למה לא נגזור גם לב"ה כמו שגזרו במשקין שזבו שמא יסחוט ועיין בתוספות שם ויש לומר לר' אלעזר דפליג על ר' יוסי בר חנינא דאמר ר' ישמעאל היא דאליבא דר"י אפי' לב"ה לא נתיר במחוסר דיכה

משום שמא יסחוט כמו בכל משקין שזבו וע"ז תירץ המ"מ דאף אם נאמר דמחוסר דיכה דאורייתא מ"מ כיון דבמחוסר שחיקה לא גזרינן ומותר לכו"ע לר"י ולא גזרו אטו מחוסר דיכה וע"כ בהנעשה ממילא לא שייך שמא יסחוט כיון שנעשה בלא"ה אף במחוסר דיכה לב"ה כיון שנעשה ממילא לא שייך לגזור שמא יסחוט לריב"ח ושאני במשקין שזבו היכא דלא נעשה ממילא בלי סחיטתו כראוי וכיו"ב כתבו בתוספות במסכת שבת ל"ו ע"ב בד"ה חמין בדבר דבלא חתוי יהיה כל צרכו לא חיישינן לחתוי עיי"ש וחשש שמא יסחוט הוי רק באופן כזה וכיון דבאופן כזה לא שייך שמא יסחוט לא גזרו והאי דגזרו ביצה אטו משקין שזבו יש לחלק או לומר דלא קאי לריב"ח:

הלכה ג

מניחין קדירה על גבי האש או בשר בתנור וכו'.

הלכה ד

כיצד תבשיל שלא בשל כל צרכו וחמין שלא הוחמו כל צרכן וכו' אין משהין אותו ע"ג האש בשבת אע"פ שהונח מבעוד יום גזירה שמא יחתה בגחלים וכו' לפיכך אם גרף האש או שכיסה הגחלים וכו' או שהסיקוה בקש וכו' או בגללי בהמה דקה שהרי וכו' שהרי הסיח דעתו מזה התבשיל ואין גוזרין שמא יחתה באש. בכ"מ בשם הרמ"ך שכתב דצ"ע האיך הסיח דעתו שהרי בדעתו לאכלה בלילה וכתב דהטעם הנכון בגרף וקטם לא אתא לחתוי עיי"ש:

ולכאורה ההסח הדעת שכתב רבינו הוי מהחתוי דהרי זה שגרפה וכיסהו מוכח ע"ז שאין ברצונו בהאש אף שדעתו לאכלה וכן מצאתי במרכבת המשנה שכתב ליישב דברי הרמ"ך דאין פי' דמסיח דעתו מהאכילה רק מהחימום ע"י האש להלהיבו עיי"ש. אמנם אם מטעם הוכחה דמסלק נפשו מהליבוב וכן נראה מדברי הר"ן שכתב דמשו"ה די בקיטום בקצת ולרז"ה בגרף לצד אחד עיי"ש אם כן מאי שנא בתנור שכתב רבינו בהל' אחר זה דלא מהני גירוף וקטום משום דחומו רב ועי' בכ"מ שם וגם בהסיקהו בקש וכו' דלא הוי הוכחה כזאת וע"ז י"ל דבקש מעיקרא לא ישום לבו לחתוי דלא שייך כלל והסח הדעת קאי על גריפה וקטימה אבל מתנור יקשה וגם לכאורה החשש שמא יחתה הוי שישכח ולא שיעשה כן במזיד ומאי מהני הגריפה וקטימה כיון דמצד עצמו ניחא ליה בהחום רק משום דדינא הכי שיקטום ויגרוף ואכתי שייך שישכח ויחתה כיון דמצד עצמו ניח"ל דודאי אם לא דמדינא גרפו רק מצד עצמו ואם כן לא שייך חשש חיתוי אבל כיון דצריך לעשות כן מדינא ואם כן לא הוי עוד הסח הדעת משום הוכחה דלא ניח"ל בחתוי והנה כמ"ש בר"ן הוי משום הכירה ומובן ביותר להרז"ה שמגרפו לצד אחד עיי"ש

וביותר ההכר וכמ"ש בתוספות במס' ביצה דף ג' ע"א בד"ה גזירה כיו"ב ולעיל דף י"ח ע"ב בטוחה עיי"ש דבכה"ג דאיכא טירחא או הכירה לא שייך שכחה. ויש ג"כ להבין למה לא הוי הכירה בתנור וי"ל בתנור לא הוי הכירה שאין בו גחלים משום דחומו רב לפעמים אין בו גחלים דחומו די ומספיק אבל בתנור נשאר פעמים שם הגחלים וכשאין בו גחלים הוי הכירה תמידית ולא שייך שכחה והוי הגריפה הסח הדעת דלא שייך בו שכחה בכירה ולא בתנור ומ"ש רבינו או בגללי בהמה וכו' בירושלמי פ' כירה ובב"י בסי' רנ"ג היה נוסחא אחרת כמו שלפנינו ועיין בקרבן העדה שם עיי"ש:

ובמ"ש דצריך הכירה תמידית אף שדעת רבינו בתנור לא מהני גריפה ועי' בכ"מ בשם רמ"ך שהקשה ע"ז דעכ"פ הוי הכירה ולמ"ש מיושב ובהמגיד משנה כתב משום דחומו מועט אין ראוי להתחמם לא שייך חתוי עיי"ש וקשה למ"ש בירושלמי ומובא בר"ן שא"צ רק כיסה מעט וא"כ שייך עוד ראוי להתחמם וכמ"ש משום הכירה אתי שפיר ועי' בכ"מ ה"ח שצ"ע למ"ש שם עיי"ש:

הלכה ח

תבשיל חי שלא בשל כלל וכו' וכן כל תבשיל שבשל ולא בשל וכו' אם השליך לתוכו אבר חי סמוך לבין השמשות נעשה הכל כתבשיל חי ומותר להשהותו וכו'. ובכ"מ דבפי' משניות כתב רבינו בשר או ירק נראה דאפי' באפשר להתבשל מע"ש מותר דהוי כמו גריפה וקטימה דסגי בכל דהו משום הכירה עיי"ש ועיין בטו"ז בסי' רנ"ג ס"ק ב' שהביא דברי הפי' משניות וכתב אבל בחיבורו כתב הרמב"ם אבר חי משמע דוקא בשר וכן ראוי להלכה עכ"ל ועיין במג"א שם סק"ב שכמו כן דעתו כן ולמ"ש בה"ד דצריך לרבינו דאוסר בתנור הגרוף הכירה תמידית ולא די רק בבשר חי דהוי הסח הדעת ממש דבלא"ה בהכר העובר שייך שכחה ואתוי לחתוי:

ובהמגיד משנה והדינים האלו וכו' וחלוקי התנור והכירה והכופח על תבשיל חי כולם בחזרה בשבת דוקא וכו' עיין במרכבת המשנה שהגיה עד תבשיל חי וכו' דודאי בחזרה בשבת לא שייך בחי דהוי מבשל ממש ואפי' כמאכל בן דרוסאי ג"כ אסור עיי"ש:

הלכה ט

כל תבשיל שאסור להשהותו אם עבר ושיהה אותו אסור לאכלו עד מוצ"ש בכדי שיעשו ואם שכחו אם תבשיל שלא בשל כל צרכיו הוא אסור עד מוצ"ש ואם תבשיל שבשל כל צרכו הוא ומצטמק ויפה לו מותר לאכלו מיד בשבת. ועי' בראב"ד ובהמגיד משנה ובר"ן במס' שבת שם דראב"ד דמפרש עבר ושיהה בשוגג באומר מותר משום דיקשה על מאי דאיתא בגמרא שם מאי לאו לאותה שבת לא לשבת הבאה עיי"ש ומאי שייך

שכחה לשבת הבאה שאם ישכח גם בשבת הבאה יהיה מותר לו והמ"מ מתקן בלשונו שכתב שיזהרו שלא יעשו כן בשבת אחרת אע"פ שהיו שוכחין וכו' עיי"ש והיה אזהרה בלבד שישמרו שלא ישכחו עוד ואולי יש לומר כמו דמצינן במס' ביצה בפ"ב בסמיא בעירוב תבשילין דשמואל חשבו ליו"ט הבא ששכח למזיד דבב' פעמים הוי שכחה מזיד ואם שם מיו"ט ליו"ט נאמר כן ומכ"ש משבת לשבת הבאה והנה י"ל דוקא בדבר דתלוי ביד אחר לשמואל שיוציאו חשבו למזיד אבל כאן דתלוי בדעתו והוא יודע שאינו מזיד אבל הרי אנן נאמר דשכחה באמת בב' פעמים הוי בגדר מזיד וגם בתפילה מצינו דרק אונס בהשלמה ובב' פעמים לא מהני השלמה ונראה כמזיד חשבינן בשוכח ב' פעמים. ואם לענין מצוה ומכ"ש לענין איסורא אבל לא מצינו לפ"ז האי דינא דבב' פעמים הוי מזיד והו"ל לרבינו לפרשו:

ובר"ן כתב לדעת הראב"ד דשוגג קיל משוכח והנה בגמרא איתא שוגג ושוכח בשניהם רק משום גזירה דהערמה ואם נאמר דגזירה היה רק על השוכחים כדאיתא משרבו וכו' ואמרו שוכחים אנו אם כן למה לדעת הראב"ד דוקא במצטמק ויפה לו כן נאמר בכל גוונא יהיה מותר בשוגג:

ולכאורה יש לומר דכאן שוכח קיל משוגג דהנה אם שכחה הוי אונס או שוגג עי' ביו"ד בסי' רל"ב סעיף י"ב דעות בזה עיי"ש. והנה עיקר החשש שמא יחתה דהוי שישכח ואם שכחה הוי לא שכיח ואפ"ה תיקנו לאסור וחשו וצ"ל בכה"ג שכחה שכיח וכמ"ש בתוספות ביצה דף ג' בדבר שנעשה במהירות שייך שכחה ואם כן לפי זה הוי שכחה אונס ולא שייך קנסא ואם הוי לא שכיח וא"כ לא שייך כלל הגזירה ואיסורא דשמא ישכח וא"כ הטעם לאסרו מביא להתירו בשכח דממ"נ אם דלא שכיח או דהוי אנוס ויש מקום לומר בכה"ג דידן שלא לקנוס בשכחה ואין ראיה מזה למקום אחר ועיין שבת דף י"א בחפצים הצריכים דשייך שכחה עיי"ש דנראה דיש דברים דשכחה שכיח בהם וכמו כן שמא יחתה וכיו"ב דגזרו ואם כן כמ"ש מהאי טעמא להקל בשוכח:

ומ"ש שיש לחלק מסברה בשכח בין מצטמק ויפה לו לבשל ולא בשל לדעת רבינו י"ל עמ"ש במהרמ"ל במס' שבת י"ח גבי לא תמלא אשה וכו' שהקשה למה נאסר בכדי שיעשה מאי ולא יהנה ממלאכות שבת שייך באיסור גזירה שמא יחתה והרי לא חיתה וכתב דחיישינן שמא עבר וחיתה ולאו אדעתיה עיי"ש וא"כ י"ל במצטמק ויפה לו אף דחששו וגזרו על שמא יחתה להבא מ"מ לומר שמא חיתה לא חיישינן בשאין בהול ע"ז כ"כ והנה בזה דאומר מותר לראב"ד להקל ועי' בבית שמואל בסי' י"ג ס"ק ט"ז דדעת התה"ד להחמיר וכיו"ב בכ"מ מצינו להחמיר וכמ"ש במ"א אבל גם הראב"ד בלתי מתיר

רק במצטמק ויפה לו וסוגיית הגמ' מדינא להתיר בשוגג וא"כ ליכא למידק מזה בעלמא ועי' במג"א סי' רמ"ח ס"ק י"ח ובמ"ש לעיל מיושב מ"ש בפנ"י דבמס' גיטין נ"ג אמרינן אף בדאורייתא לא קנסינן בדרבנן קנסינן שוגג אטו מזיד עמ"ש ע"ז אבל למ"ש בשוכח כה"ג דידן דאיסור משום שכחא שאני דממ"נ שייך להתירו וגם שאני במס' ביצה י"ז במעשר בשבת עיי"ש דשם לא הוי האיסור משום שכחה:

פרק ד

הלכה א

יש דברים שאם טמן וכו' ומוסיפין בבישולו כעין האש כגון הגפת וכו'. עיין בכ"מ ולח"מ מ"ש על כי סתם רבינו בגפת ובגמ' איבעיא אם של זיתים או של שומשמין ועי' מ"ש ע"ז והגאון מהר"א מוילנא ז"ל בשו"ע בסי' רנ"ז הוסיף על דבריהם מדר' זירא שאמר בקופה שטמן אסור להניחה על גפת של זתים דהוי באסוקי הבלא וא"כ נראה בלא"ה אף שומשין נמי ולא הוי דחוי האי לעולם וכו' אלא דיש להבין למה הביא האי דאסוקי הבלא וראיתי במרכבת המשנה שעמד ע"ז ועי' מ"ש בזה:

או זגין ומוכין ועשבים בזמן ששלשתן לחים אפי' מחמת עצמן וכו'. ועיין במגיד משנה וכ"מ ולח"מ שהקשו דהוי אבעיא דלא אפשטא ובדרבנן לקולא. ובירושלמי ריש פ' במה טומנין לא סוף דבר לחין אפי' יבישין שנתלחלחו מן אלין מוכין ומוכין לא כיבשין שנתלחלחו הן ובקרבן העדה שם כתב דרבינו הוציא מזה דמאי דאבעיא בבבלי נפשט בירושלמי לחומרא אלא דיקשה דמירושלמי לא נראה פי' דמחמת דבר אחר להחמיר ביותר ממחמת עצמן עיי"ש ובמרכבת המשנה כתב לפרש דעת רבינו לא סוף דבר לחין ממש אלא אפי' יבישין ולחין קצת מן אילין מוכני דביני אטמי דהו"ל לחין קצת:

הלכה ב

מן הדין וכו' גזירה שמא תרתיח וכו' ויצטרך לגלותה וכו'. עיין בירושלמי ובמרכבת המשנה עיי"ש ועל קושית הלח"מ עיין בריטב"א שכתב במוסיף הבל דמחדש חום בכל שעה הוי כהטמנה חדשה וכן מוכח בירושלמי עיי"ש:

הלכה ג

וכן מן הדין וכו' גזירה שמא יטמין ברמץ ויהיה ניצוצות וכו'. ועיין בלח"מ ובמרכבת המשנה כתב דרבינו לא גריס אקורי מיקר וכן אי' בתוספתא והטעם דלא שכיחא ולא גזרו בו רבנן עיי"ש:

פרק ה

הלכה א

הדלקת נר בשבת אינה רשות אם רצה מדליק ואם רצה אינו מדליק ולא מצוה שאינו חייב לרדוף אחריה עד שיעשנה כגון עירובי חצרות או נטילת ידים לאכילה אלא זה חובה ואחד אנשים ואחד נשים חייבין להיות בבתיהן נר דלוק בשבת אפי' אין לו מה יאכל שואל על הפתחים ולוקח שמן ומדליק את הנר שזה בכלל עונג שבת. האריך רבינו לפרש מ"ש במס' שבת כ"ה ע"ב שאני אומר הדלקת נר בשבת חובה שפי' מצות חובה לאפוקי מיש שרוצים לומר המובאים בתוס' שם בד"ה חובה דאין לברך מדקרי ליה חובה כמו דאמרינן במים אחרונים ואומר ר"ת דשיבוש הוא דמים אחרונים רק להצלה אבל הדלקת הנר חובה של מצות עונג שבת וכמה חובות הן דטעונין ברכה עיי"ש ולכאורה היש מפרשים בלתי מובנים וגם מ"ש בתוס' דכמה חובות הן שצריכין ברכה בלתי מובן הרי רוב המצות שטעונין ברכה חובה המה תפילין וסוכה ומצה וי"ב ונראה שי"מ ס"ל כיון דהוי מעונג שבת ובכלל כל הדברים שהמה לעונג כמו אכילה ושתיה והרי רחיצה דאמרינן שם דהוי מצוה ועי' בהל' שבת פ' ל' ה"א שנתפרשו ע"י הנביאים כבוד ועונג וכו' ובה"ב איזה כבוד שאמרו החכמים שמצוה על האדם לרחוץ וכו' וי"ב שכתבו שם מכבוד ועונג שבת וכבוד ועונג מקרא אחד וקראת לשבת עונג ולקדוש ה' מכובד ולא מצינו ברכה בכל אלה משום דהוי בכלל שביתות השבת שאנו מברכין על מצות שביתות השבת וכונת הי"מ דכל מה שבחובות היום ונכלל בשביתות וכבודו שמברכין בקידוש בכוס ובתפילה נכלל גם המצות מדרבנן העונג והכבוד היום ודעתם בלשון חובה שהוא משביתות השבת ובכללו ולכן א"צ לברכה בפני עצמם וע"ז כתבו בתוס' שמצינו כמה חובות שמברכין עליהם כמו בסוכות דמברכין על לולב אף דהוי מענינו של היום ולא אמרינן דנכלל בכלל קידוש היום וצריך ברכה בכל יום ויום ואף דהוי ענין בפ"ע מהשביתה שמברכין בקידוש כמו כן כבוד ועונג ג"כ בפ"ע מהשביתה והברכה על הנר הוי ברכה על העונג וכבוד היום והדלקה הנאה החשובה וקודמת לכולם שהיא קודם שחשכה לכן מברכין עליה ולכן כמ"ש ביאר רבינו פי' חובה וכמ"ש אח"ז דהוי בכלל עונג שבת:

ואחד אנשים ונשים וכו'. בס' מעשה רוקח עמד ע"ז למה פי' כן במצוה זאת יותר מבכל דיני שבת דמהיכי תיתי לפטור אותם הא אתקיש כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה וכתב דאפשר לפי מ"ש לקמן בה"ג ונשים מצוות על דבר זה יותר וכו' וכמ"ש ז"ל דעיקר מצותה לנשים עיי"ש ולפי מ"ש לעיל י"ל להיפוך דאף דאיתנייהו בכלל קידוש היום דנשים

בקידוש היום מדאורייתא כל שישנו כדאי' במס' ברכות וכמ"ש כיבוד ועונג היום אינו נכלל בכלל קידוש דהוי הזכירה דמכלל זכור ושמור כל שישנו בשמירה לכן קאמר דאף המה בכלל זה וכמ"ש אח"ז דנצטוו ביותר ע"ז אף דאינו בכלל שביתה כמו שהם בכלל לענין שמירה וזכירה כמו כן גם מבזה לא יצאו:

אפי' אין לו וכו' שואל על הפתחים וכו'. עי' בביאור הגאון מהר"א מוילנא ז"ל בהל' שבת רס"ג ס"ק ז' וסי' תרע"א ה"ב דאמרינן בפ' ערבי פסחים ולא יפחתו אפי' מהתמחוי וברשב"ם שואל או וכו' ואמרינן דקידוש קודם לכבוד היום בערבי פסחים ק"ה וכבוד היום דבר מועט שוה לד' כוסות בפסחים קי"ב ע"א אע"פ שא"ר עקיבא עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות אבל עושה דבר מועט בתוך ביתו עיי"ש ועי' כיו"ב במג"א שם ס"ק ה' וז"ל דהוא עיקר סעודת שבת ואין זה בכלל עשה שבתך חול עיי"ש אבל למ"ש בתוס' בד"ה הדלקה דעיקר חיוב הדלקה שלא בשעת הסעודה פשיטא לכו"ע רק דבשעת סעודה ג"כ חידוש רבא א"כ לא יספיק מ"ש במג"א דעיקר סעודות שבת וכו' ונראה שמפרש כן לדעת הרבינו:

ועיין במג"א שם ס"ק ד' על אין לו מה שיאכל וכו' דאכילה קודם לנר שבת עיי"ש ולשון רבינו ואפי' אין לו מה יאכל היה נראה שבא לומר דאפי' שא"צ הנר לסעודתו ישאול להדלקה. והנה בפ"ז ה"ו מחמץ ומצה כתב ואפי' עני המתפרנס מן הצדקה לא יפחתו לו מד' כוסות כתב כלשון המשנה בערבי פסחים ובהל' חנוכה פ"ד הי"ב כתב אפי' אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה שואל וכו' וכאן כתב סתם שאין לו מה יאכל ולא כתב אלא מן הצדקה היה נראה שר"ל דאפי' דלא הוי לצורך סעודתו צריך לשאול להדלקה כמ"ש הנ"ל י"ל דמפרש עושה דבר מועט בשבת ואינו חושש שיבוא לידי הבריות בשביל דבר מועט וכמ"ש רז"ל לוו עלי ואני פורע ולא נאמר ע"ז עשה שבתך חול וא"כ נראה דרבינו ס"ל דנר קדים לסעודה ולא כדעת המג"א אבל א"כ מנ"ל דשואל על הפתחים כיון דלא נלמד כן מעשה שבתך וכו' ועושה דבר מועט וצ"ע והנה סמיכת הלשון שאין לו מה יאכל שואל על הפתחים נראה שאין לו לאכל מעניות וכלל רבינו בלשון הזה לעני ששואל על הפתחים וגם למ"ש בתוס' הנ"ל דאפי' בלאו הסעודה צריך שיהיה לו נר וגם ע"ז שואל על הפתחים וכי כל אדם מחויב בנר אף שלא בשעת אכילה:

וראיתי בס' מרכבת המשנה כתב דרבינו מפרש נר ביתו וקידוש היום נר ביתו עדיף לא בקידוש היום על היין אלא בפת ומזה שכתב בשאין לו לאכל עיי"ש ולא כמ"ש במג"א הנ"ל וגם לא כדעת הרא"ש בערבי פסחים ועיין להלן בפכ"ט הל' ט':

ורבינו שכתב שזה בכלל עונג שבת וכו' ובגמ' אמרינן כ"ה ע"ב ותזנח משלום נפשי א"ר

אבהו זו הדלקת נר בשבת ועי' ברש"י שם ודף כ"ג ע"ב נר ביתו וכו' עדיף משום שלום ביתו אבל כנראה עוד טעם אחר בהדלקת הנר דאמרינן שם הרגיל בנר הוין ליה בנים ת"ח וברש"י כי נר מצוה ותורה אור ע"י נר מצוה דשבת וחנוכה בא אור דתורה עכ"ל ודף ל"ב ע"א נשמה שנתתי בכם קרויה נר על עסקי נר הזהרתי אתכם וכו' וברש"י בשם בראשית רבה היא כיבתה נרו של עולם וכו' עיי"ש ובירושלמי שם אדם הראשון נרו של עולם היה שנאמר נר אלקים נשמת אדם וגרמה לו חוה מיתה לפיכך מסרו מצות הנר לאשה ונראה שאור ביום הנבחר להעיר את האדם להרים לבבו לה' פועל כל הנבראות ויוצר ומטיב לכל ויום הזה יאר לנו בהשתכלות בתורה ובהלכה ומעשיו הבלתי בעל תכלית לכל ימי המעשה ולכן השכר ע"ז בנים ת"ח שהמה אורם של העולם. ודמיון נר חנוכה זכר לנר במקדש שהיה אורו של העולם ואם נאמר דידחה האכילה מסתברא דג"כ טעמא כזה בלעדי דעונג שבת בהדלקת הנר וכתב עונג שבת דמהאי טעמא גדול מעלתו וכבר כתבתי במ"א דהרבה הסוברים דהוי מדאורייתא וגם למ"ש בה"ב דמהאי טעמא מותר להשתמש בו דמשו"ה נדלק:

וחייב לברך קודם הדלקה ברוך וכו' וצונו להדליק נר של שבת כדרך שמברך על כל הדברים שהוא חייב בהם מדברי סופרים. ועיין בסי' רס"ג בב"י ובשו"ע סעיף ה' דיש שאומרים שצריך לברך לאחר הדלקה דברכה הוי קבלת השבת עיי"ש ובמג"א ס"ק י"ב ובדגול מרבבה שם ביו"ט ורבינו נראה דלא ס"ל כן שכתב לברך קודם הדלקה ועי' בהגהות מיימוני מה שהביא בשם הירושלמי ולא מצאתי:

ועי' בס' תוספת שבת בסי' רס"ג שעמד ע"ז דרבינו כתב כאן דהדלקת הנר משום עונג שבת ובפ' ל' ה"ח כתב משום כבוד שבת עיי"ש מש"כ ע"ז ובס' ברכי יוסף והנראה דביוה"כ דלא שייך עונג דלהיפוך דאסור ומחויב בעינוי נפש ומ"ש בתוספות שבת הנ"ל דשלום בית ועונג שבת ב' מילי נינהו לכאורה נראה דהוי בזה תרי מילי דבלא נר הוי צערא המשותף לכל בני ביתו וגדול צערו בזה אבל בכולהו הטעם משום עונג שבת אפי' מי שאינו מקפיד ע"ז בחול והנראה דהוי משום עונג ומשום כבוד וכאן לדחות האכילה כתב משום עונג וכמ"ש משום דהוי גם עונג וביתר מזה לכבוד וזה להנ"ל דס"ל לרבינו דדוחה האכילה וקדום לה ועיין בתוס' במס' שבת ובשו"ע הנ"ל באם הודלקה צריך לכבותה ולהדליקה לטעם זה צריך לומר משום כבוד שבת או כמ"ש לעיל שיש טעמים אחרים בהדלקה דמטעם שלום בית די בהודלק מקודם רק משום כבוד צריך שידליקו לשם שבת וכמו כן לטעמים האחרים ובסמ"ג עשין ט' ועיקר ציווים מפי הנביאים שצוו

לכבד את השבת וכו' והדלקת נר עיקר הכבוד מברכין וכו' ציונו וכו' דגבי נביא כתיב אליו תשמע וגם בכלל לא תסור עיי"ש:

הלכה ג

המדליק צריך להדליק מבעוד יום קודם שקיעת החמה. עי' בכ"מ מדלא הביא רבינו תוספות שבת וכמ"ש בהל' שביתות עשור פ"א ה"ו רק לענין ענוי תוספות עיי"ש ועיין בפנ"י ר"ה ט' ובכפות תמרים יומא פ"א עיי"ש ובס' שיח יצחק יומא שם בשם הרדב"ז לפרש דעת רבינו עם הסוברים תוספות שבת למלאכה ובשבת ויו"ט ג"כ עיי"ש ועי' במרדכי במס' מגילה פ"ב גבי מה שכתוב למה סומא מוציא בקידוש עיי"ש ומה שמחלק לומר סוף היום תוספות דאורייתא ולא בכניסתו ועי' בשו"ת מהר"מ אלשקר סי' צ"ו מ"ש בשם רבינו אברהם בנו של רבינו דתוספת שבת כמו שהוסיפו בערבי פסחים בשש שעות עיי"ש:

ונשים מצוות על דבר זה יותר מן האנשים לפי שהן מצויות בבתים והן העסוקות במלאכת הבית ואעפ"כ צריך האיש להזהירן ולבדוק אותן על כך ולומר להן ולאנשי ביתו ע"ש קודם שתחשך הדליקו את הנר. הנה כתב לפי שהן וכו' העסוקות וכו' וכמו בשאר הדברים לעונג שבת באכילה וכיו"ב כמו כן בהדלקה על האשה אבל אם הקדימה לאשה אם ירצה הבעל להדליק כמו דמצינו רב ספרא מחריך רישא וכו' למ"ש בירושלמי הנ"ל [אדם הראשון] הקדימה לאשה ולמ"ש רבינו בלתי מוכח ואפשר לומר כיון שהטילו החכמים ביותר עליה הקדימה וי"ל דמשו"ה צריך לומר הדליקו את הנר דכדאיתא ברב יוסף דמצוה בו יותר מבשלוחו ובזה עכ"פ תהיה גם שלוחו עכ"פ ויצווה עליה משו"ה ע"ז. אמנם לשון ולבדוק אותן על כך וכו' צריך פי' ועמ"ש להזהירן וכו' ולומר וכו' י"ל כמ"ש שבא לכלול האזהרה וגם השליחות בהאי דאי צריך לומר הדליקו כמו בעשרתם דלא הוי מטעם שליחות אבל לשון ולבדוק אותן וכו' דלא שייך רק על עשרתם דהוי לבדוק על לעבר ומאי שייך על להבא לבדוק ורחוק לפרש שיבדקם בלילה אם לא הדליקו בין השמשות בזמן האסור ואז אסור ליהנות להם וצ"ע ובמעשה רוקח כתב כי בכת"י לא נמצא להן רק ולומר לאנשי ביתו עיי"ש:

ספק חשיכה ונכנס השבת ספק לא נכנס אין מדליקין. עי' בתוספות במסכת ר"ה דף ט' בד"ה ור' עקיבא שהקשה דאם תוספת שבת דאורייתא וא"כ למה נקטו ספק חשיכה שהרי גם לזה אסור ותירצו כיון דסגי בתוספות משהו נקיט הכי עיי"ש. ורבינו שמפרש ונכנס שבת וכו' היה נראה דוקא שבת ולא תוספת וכנ"ל דלא ס"ל תוספת שבת וכמ"ש בכ"מ והנה מהאי שהקשה בתוס' יהיה ראיה לדבריו דגם בתוס' כתב על תירוץ זה ושמא

וכו' עיי"ש וכמ"ש במרדכי מגילה הנ"ל לא ס"ל ר"ע תוספות שבת עיי"ש ולא כתוס' במס' ר"ה הנ"ל אמנם מלשון ונכנס שבת אין הכרע כ"כ נגד דעת הרדב"ז שהבאתי לעיל ועיין בר"ן במסכת ביצה שכתב דבין השמשות אסור מדאורייתא למאן דס"ל ספיקא דאורייתא מהתורה לחומרא עיי"ש וא"כ לרבינו יהיה אסור מדרבנן ועיין בספר שער המלך בהל' טומאת מת הי"ב שהר"ן סותר את עצמו למ"ש במס' יומא דהוי דאורייתא וחייב אשם תלוי עיי"ש ומשום דביה"ש הוי אקבע איסורא עיי"ש:

ובשו"ע או"ח בסי' רס"א בב"ח שם לפרש דברי רש"י שכתב ספק חשיכה כגון בין השמשות דבא ליישב למה לא מפורש ביה"ש משום דאי תני ביה"ש ס"ד במסופק אם הוי ביה"ש דהוי ספק ספיקא מותר ולכן תני ספק חשיכה אפי' בספק כהאי אין מדליקין וכו' ומובא בקצרה במג"א שם ס"ק א' ועי' בפרי מגדים דהוי חסרון ידיעה עיי"ש:

והנה בסי' שמ"ג מחלק במג"א בין עיולי יומא לאפוקי יומא בביה"ש עיי"ש ולכאורה לענין תוספות שבת דאורייתא דאם נאמר משום חזקת יום בע"ש זה לא שייך רק לענין ביה"ש דהוי ספק לילה אבל בתוספות שבת דהוי ביום לא שייך חזקת יום דלא נראה לומר דהוי בחזקת רחוק מהלילה אבל י"ל משום חזקת חול גם על תוספות שבת דהרי כל ספק ביה"ש הוי גם על תוספות שבת ועי' בתוס' ר"ה ט' הנ"ל. ולכאורה ספק ביה"ש הוי ספק אחד אם יום או לילה אבל לענין תוספות שבת הוי ספק ספיקא לחומרא שמא הוי לילה ואת"ל יום שמא בזמן תוספות שבת דהוי ביום ויהיה נפק"מ בדברים המותרים שהקילו ביה"ש בשבות דרבנן משום דהוי ספק דרבנן ולמ"ש הרי הוי ס"ס לחומרא בדרבנן:

ועי' בשו"ע הנ"ל בסעיף א' בהגה"ה וכן מי שקיבל עליו שעה או ב' קודם חשיכה יכול לומר להדליק הנר ושאר דברים שצריך עיי"ש דנראה דלא שייך שבות בתוספות שבת אפילו שלא במקום מצוה שהתירו דביה"ש לא התירו לומר להדליק:

אמנם בדגול מרבבה שם כתב לחלק בין קיבל עליו תוספות שבת לאומר ברכו שכתב דמסתמא קיבל על עצמו קדושת שבת עיי"ש ונראה כונתו דאף שאין שבות בתוספות שבת דלא גזרו מ"מ בקיבל על עצמו שבות דשבת הוי כמו קבילי עליה דהוי כמו נדר דאף בקיבל על עצמו קודם זמן התוספות לא מהני מידי וכמ"ש ז"ל דאז הוי חול ולא שייך שיקבל ע"ע בחול שביתות השבת אבל בהזמן התוספות דהוי שבת מהתורה ואף מה שלא גזרו הרבנן יכול לקבל ע"ע כיון דהזמן נכון וראוי לקבלת תוספות ועיין ברבינו יונה במס' ברכות בפ' תפילת השחר שכתב דתוספות שבת שאין לו שיעור הוי כמו תרומה דחטה אחת פוטרת הכרי ומה שהוסיף הוי הכל תרומה דאורייתא עיי"ש זה

נראה להבין דברי הדג"מ הנ"ל:

ועיין במג"א שם ס"ק ד' מ"ש בין קיבל קהל דבעל כרחו מקבל על עצמו עיי"ש דלכאורה נראה להיפוך דברצון שייך ביותר הוספה אבל כמ"ש י"ל בעל כרחו אז מקבל ע"ע ככל הקהל שבת ממש אבל סוף דברי המג"א צ"ע לפ"ז שכתב עם כל זה להקל עיי"ש וא"כ י"ל דוקא בשעה וי"ב כמ"ש בהג"ה שם מותר בתוספות שבת באמירה לנכרי אבל בזמן הראוי לקבלה דנראה שדעתו כשבת ממש כמו באומר ברכו ולכאורה יש לעיין בכל ביה"ש דהוי תוספות שבת ודאי ממילא דמשום ספק פורש את עצמו וא"כ יהיה כודאי מדאורייתא משום התוספות וצ"ע בזה וי"ל דמה שמקבל ע"ע משום ספק בעל כרחו לא הוי ודאי וגם זה צ"ע ובמג"א שם דתוספת שבת מצות עשה ועי' בסה"מ וכן נראה בגמ' ועי' בתוספות במס' מנחות דף ה' אם גזרו בעשה עיי"ש ומובא בפרי מגדים בפתיחה כוללת שלו עיי"ש ונפק"מ דאם הוי איסור עשה או מצות עשה לענין דחיה דבמ"ע לא שייך דחיה ובתוספות שבת דלא הוי עשה ול"ת אם הוי איסור עשה יהיה שייך בו דחיה גם במ"ש לעיל הוי לענין אמירה לנכרי להקל ויש לעיין אם לא לחלק בין אמירה לנכרי לשאר שבות וראיתי בישועות יעקב שחקר בזה ועי' בפנ"י במס' ר"ה דף ט' ע"א עיי"ש:

הלכה ד

משתשקע החמה עד שיראו שלש כוכבים בינונית הוא הזמן הנקרא ביה"ש בכל מקום והוא ספק מן היום ספק מן הלילה ודנין בו להחמיר בכ"מ ולפיכך אין מדליקין וכו'.

ועי' בלח"מ מה שהקשה על דעת ר"ת דהוי כדעת חכמי ישראל דאיתא במס' פסחים דף צ"ד ע"ב ונצחו האו"ה לחכמי ישראל עיי"ש ובמרכבת המשנה כתב ע"ז שאף לחכמי אומות העולם י"ל כר"ת ועי' בשו"ת מהר"מ אלשקר סי' צ"ו בשם רבינו האי גאון ז"ל ורבינו ניסים גאון ז"ל שכתבו דתליא באם הגלגל קבוע וכו' עיי"ש. אמנם הנוסחא שכתב בלח"מ ונצחו וכו' אינה לפנינו דבגמ' שלפנינו איתא אמר רבי תשובה לדבריהם מעולם לא מצינו עגלה בדרום ועקרב בצפון ועי' ברש"י וא"כ הוי להיפוך שלא הודו לדבריהם אבל רבינו במורה נבוכים ח"ב פ"ח הנוסחא ונצחו וכו' עיי"ש ועי' בשיטה מקובצת במס' כתובות דף י"ג ע"ב השבתנו על מעוברת וכו' וי"ל אף דנצח אותם בטענות מ"מ קבלתם אמת היה יחיד ורבים הלכה כרבים וכן שמעתי משמו של ר"ת ז"ל שהיה אומר כן על הא דאמרינן בפ' מי שהיה חכמי וכו' ואמרינן התם אמר רבי תשובה וכו' דאמר ר"ת ז"ל דאע"ג דנצחו חכמי אומות לחכמי ישראל היינו נצחון בטענות אבל האמת הוא כחכמי ישראל והיינו דאמרינן בתפילה ובוקע חלוני רקיע ועוד אמרו בפ' אלמנה לכהן גדול מתיב ר' זכאי זו עידות שהעיד ר' יוסי מפי שמעיה ואבטליון והודו לו אמר

רב אשי מי קתני וקבלו והודו לו קתני דמסתבר טעמא עכ"ל עיי"ש הנה גורס כלפנינו ופי' ונצחו וא"כ ר"ת לשיטתו לא יקשה קושית הלח"מ ועי' בספר נחמד ונעים שער א' סי' כ"ה שכתב כי חכמי או"ה האחרונים אומרים כי צדקו דברי חכמי ישראל ועי' מה שהביא בשם האברבנאל בפי' לפרשת בראשית בפסוק ויעש אלקים את שני המאורות וכו' עיי"ש:

בפנ"י במס' שבת ל"ד ובספר מנחת כהן ומובא בספר יד דוד הקשו הרי ילפינן מצאת הכוכבים ומיעוט כוכבים שנים ותפסת מועט תפסת ועמ"ש ע"ז וקושיא זאת בירושלמי ריש מס' ברכות א"ר פנחס בשמיה דר' אחא בר פפא כוכב אחד ודאי יום ב' ספק לילה ג' ודאי לילה ב' ספק הוי כתיב עד צאת הכוכבים מיעוט כוכבים ב' קדמייהו לא מתחשב עכ"ל. ומובא ברשב"א במס' ברכות דף ג' ועוד שם בירושלמי אר"י בר בון ובלבד דיתחמון תלתא כוכבים בר מהאי כוכבא ומובא ברשב"א ובהגהות מיימוני כאן הגירסא ובלבד דיתחמון תלת כוכבא כמין חדא כוכבא ובר"ן במס' שבת ובלבד דיתחמון כחדא ומזה למד דהוספת לשבת מחול בסוף היום עד ג' רצופין ובשו"ע או"ח בסי' רצ"ג מובא בפשיטות דצריך שיהיו רצופין והנה תליא בב' נוסחות ועי' בדגול מרבבה שם:

הלכה יב

לא יתן אדם כלי מנוקב מלא שמן ע"פ הנר בשביל שיהיה מנטף ולא ימלא קערה שמן ויתננה בצד הנר ויתן ראש הפתילה לתוכה בשביל שתהא שואבת גזירה שמא יקח מן השמן שבכלי שהרי לא נמאס בנר ואסור ליהנות בשבת מן השמן שהודלק בו ואפי' כבתה הנר ואפי' נטף מן הנר מפני שהוא מוקצה מחמת איסור ואם חיבר וכו'. עי' בלח"מ דנראה מדבריו שמפרש דמ"ש רבינו מפני שהוא מוקצה קאי אלעיל דמשו"ה שייך גזירה שמא יקח מהמוקצה והקשה למה לא כתב רבינו משום מכבה כמ"ש ברש"י במסכת שבת ובמסתפק מן השמן גם רבינו בפי"ב כתב משום מכבה עיי"ש וכן בס' פנ"י במס' שבת כ"ט פי' כן בדברי רבינו:

אבל עיין במרכבת המשנה דדעת רבינו במ"ש שמא יקח וכו' משום מכבה ומ"ש ואסור ליהנות דבר בפני עצמו ולא קאי אלעיל ומלתא בפני עצמו הוא עיי"ש ובפי' משניות במסכת שבת כתב רבינו גם כן משום מכבה אמנם בפנ"י כתב דעל כרחך צ"ל משום מוקצה דלטעמא דמכבה יקשה דאמאי מייתי שם בגמרא לראיה מר' טרפון וזקנים שלא אמרו לו דבר דשמא ר"ט וזקנים סברו מלאכה שאצל"ג פטור ומשום הכי לא גזרו משום שמא יכבה דלא הוי גם במכבה רק מדרבנן אבל מטעם מוקצה אפי' ר"ש מודה בנר שהוא דולק עיי"ש:

ולפי מ"ש לעיל בפ"א ה"ד דבשאצל"ג יש מקום לומר להחמיר בספיקו אף דלא הוי אלא מדרבנן כמו כן י"ל דשייך לגזור במשאצל"ג דכל מאי דהוי גם מטעם שבות ותשבות דהוי מצות רשות מדאורייתא החמירו כמ"ש לעיל ועיין בסוגיא דאמירה לנכרי בכבוי עיי"ש נראה כמ"ש וגם למ"ש בשעה"מ כתבתי לעיל ליישב בזה עיי"ש וא"כ מיושב קושית הפנ"י אם גם נפרש מטעם מכבה וכנראה מסוגיא דכחס על הנר היה פשיטא להגמ' כן כמ"ש לעיל ומשו"ה הביאו ג"כ לראיה מר"ט וכו' וכן ראיתי בס' מעשה רוקח שמפרש כמו כן כהמרכבת המשנה והביא המג"א סי' רס"ה שכתב משום מכבה וכרמב"ם דס"ל שאצל"ג אסור מהתורה עיי"ש וכן בס' בתי כהונה מפרש דברי רבינו כהלח"מ מסידור לשונו שנראה כן ועי' בתוס' שבת דף מ"ד ע"ב בד"ה מפני שגזרו בשאצל"ג עיי"ש ומסכים למ"ש לעיל ועי' בארעא דרבנן או"ת א' סי' ז' בהג"ה סי' י"א עיי"ש:

עי' במעשה רוקח דבגמ' איתא כלי חרס אף דמאיס וכתב דרבינו דייק לא נמאס בנר דאף דהכלי מאוס אבל הנר בלתי נמאס דאל"כ ודאי לא שייך אתי לאסתפוקי ומה שלא הביא כ"ח נכלל בלשון כלי דמשמע סתם כלי יהיה מחרס או מנחושת עיי"ש:

הלכה כ

תקיעה ראשונה תוקע אותה במנחה והשלישית קרוב לשקיעת החמה וכן תוקעין במוצאי שבת אחר צאת הכוכבים להתיר העם למעשיהן. עיין בהרב מגיד משנה בשם החולקים על תקיעת מוצ"ש עיי"ש ובמס' חולין כ"ו ע"ב במשנה כל מקום שיש תקיעה ברש"י שם ערבי שבתות ויו"ט להבטיל את העם מן המלאכה וביה"ש לתוקעין להבדיל בין קודש לחול עכ"ל:

והנה האי דהתירו התקיעה ביה"ש דאין שבות ביה"ש וביו"ט דהתירו עיין במג"א בסי' תקפ"ח ס"ק ד' בשם המר"ם פדוואה דליתסר שמא יתקן כלי שיר ותירץ דא"כ ביו"ט נאמר כן ונהיה מבטלים כל התקיעה עיי"ש והנה זה לא שייך בהתקיעה בע"ש ביו"ט וי"ל משום דבר"ה תוקעין אף דהוי יו"ט לא היו מחלקין בזה והנראה ביותר כמו דאיתא במס' פסחים דף י"א ע"א הוא עצמו מחזיר עליו לשרפו מיכל קאכיל עיי"ש וכמו כן בזה כיון דמשום לבטל ממלאכת האיסור בשבת תוקע לא שייך שישכח ויעבור במלאכה ויש לפרש במס' שבת קי"ד ע"ב וליתקע נמי כי היכא דלידעי דשרי בקניבת ירק מן המנחה ולמעלה אמר רב יוסף לפי שאין דוחין שבות להתיר עיי"ש ויש לומר דוקא לאיסור דלא שייך שמא ישכח כמ"ש דהרי עיקר התקיעה להזכירו השבת משא"כ להתיר שייך שכחה:

ובתוס' שם בד"ה א"ר יוסף כתבו דכי פריך שם דליתקעו דלידע חלבי שבת קריבין

ביו"כ לא שייך לתרץ דאין דוחין שבות להתיר דזה הוי חומרא שחייב להקטירן עיי"ש והנה החולקים על רבינו שכתב דתוקעין במוצ"ש כתבו דהאי דאי' במוצ"ש מבדילין ולא תוקעין ואמאי לתקע כי היכא דידעי דשרי בשחיטה לאלתר דמזה הוציא רבינו דבשאר מוצ"ש תוקעין דלא שייך תירוץ הגמ' דאין דוחין שבות להתיר דתוקעין בלילה ועי' בריטב"א וי"ב שכתבו דקושית הגמ' דליתקע במוצ"ש משום שמחת יו"ט עיי"ש והנה למ"ש בתוס' דכל דהוי לעשות מצוה לא מקרי להתיר וא"כ שמחת יו"ט דהוי מצוה למה נאמר אין דוחין שבות להתיר אבל למ"ש כל דלהתיר דשייך שכחה לא התירו אף דהוי למצוה ובחלבי שבת וכו' דאין שבות במקדש ותירצה הגמ' דכהנים זריזין וא"כ א"צ לתקיעה דאם היה צריכין לא שייך במקדש לומר אין דוחין שבות להתיר ודעת רבינו כמו שהקשו לתקוע בשביל שלא יאחרו במצות יו"ט מכ"ש לתקוע שלא יקדימו במלאכה ועי' כיו"ב במעשה רוקח שכתב כן עיי"ש ומסתברא דאפוקי יומא דחמיר מעיולי יומא ובעיולי תיקנו תקיעה ולמה לא לאפוקי דשייך טעות בכוכבים בינונים וכיו"ב:

פרק ו

הלכה א

אסור לומר לעכו"ם לעשות לנו מלאכה בשבת ואע"פ שאמר לו מקודם השבת ואע"פ שאינו צריך לאותה מלאכה אלא לאחר השבת ודבר זה אסור מדברי הסופרים כדי שלא תהיה שבת קלה בעיניהן ויבואו לעשות בעצמן. (א') במס' שבת דף ק"נ ע"א ובכמה דוכתי בש"ס פשיטא להו דאמירה לנכרי שבות ומקשי מזה בכ"מ ומקורו שם דכתיב ממצוא חפציך ודבר דבר וכו' עיי"ש ודף קי"ג ע"א מעשות דרכיך שלא יהיה הילוכך של שבת כהילוכך של חול וממצוא חפציך חפציך אסורים חפצי שמים מותרין ודבר דבר שלא יהיה דיבורך כשל חול וכו' וברש"י ממצוא חפציך כי ההוא דאמרינן במס' עירובין דף ל"ח ע"ב לא יטייל אדם לסוף שדהו בשבת לידע מה היא צריכה אחר השבת עכ"ל ובד"ה שלא יהיה דבורך של שבת כדבורך של חול כגון מקח וממכר וחשבונות עכ"ל:

והנה מ"ש ממצוא חפציך לא יטייל וכו' אף דהרהור מותר כדאי' במס' שבת שם זה בהרהור בלי מעשה אשר ההרהור תגלה לפועל ע"י וכמ"ש לעיל גם יש לומר דהוי ע"י המעשה כמפורש ובכלל דיבור דהוי הרהור מפורש ומ"ש שמגלה דעתו ע"י דבורו או ע"י מעשה ולשון ממצוא חפציך מורה כמ"ש ומ"ש כדבורך של חול מקח וממכר וכו' עיין כיו"ב ברש"י ביצה ל"ז ע"א בד"ה ומשום משא ומתן שכתב דמו"מ אסור מן המקרא דכתיב ממצוא חפציך ודבר דבר וכו' ושם דף כ"ז ע"ב בד"ה אין פוסקין דמים כתב דמו"מ

בשבת וביו"ט אסור בספר עזרא נחמיה י"ג עכ"ל ועיין ברש"י שבת ק"נ ע"א בד"ה לא ישכור עיי"ש:

אמנם אם הוי דרבנן או דאורייתא במס' שבת ק"נ ע"א ודיבור מי אסור והא רב חסדא ור' המנונא דאמרי תרוייהו חשבונות של מצוה מותר לחשבן בשבת ואר' אלעזר פוסקין צדקה וכו' מפקחין פיקוח נפש ופיקוח רבים וכו' אמר קרא ממצוא חפציך וכו' חפציך אסורין חפצי שמים מותרין ובתוס' שם בד"ה ודיבור מי אסור פי' מהתורה דהא מדשרינן דיבור של מצוה מכלל דמדאורייתא שרי עכ"ל ולפ"ז כדמתרצין חפציך וכו' חפצי שמים מותרין נוכל לומר גם למסקנא דהוי דאורייתא וכן הבין הפרי מגדים או"ח סי' ש"ג ס"ק א' במשבצות זהב שם ומפרש לפ"ז מאי דאמרינן אמירה לנכרי שבות מדרבנן זה בחפצי שמים כגון לומר לעשות מלאכה להדליק הנר וכיו"ב אסור כדאיתא שם סעיף ה' ובסי' רע"ו עיי"ש ועיין בשו"ת חות יאיר סי' נ"ג בפי' התוס' דהוי דאורייתא ובהג"ה שם דעת אחרת לו בזה עיי"ש:

ולהסוברים דגם לומר מקודם שבת לעשות מלאכה בשבת אסור וכמ"ש רבינו ואע"פ שאמר לו מקודם שבת וכו' דלא שייך מטעם ודבר דבר דהוי רק בשבת ומטעמים אחרים בזה כמש"ל בס"ד בזה בודאי האמירה לנכרי מדרבנן והאי דהתירו בחולה שאין בו סכנה ומשום ישוב א"י ובדליקה לומר כל המכבה וכו' יש לומר דכולהו בכלל חפצי שמים המה דרק ברשות בלבד נאמר מדאורייתא והנה אמרינן אמירה לנכרי שבות אפי' באיסורי דרבנן עי' בתוס' במס' שבת קכ"א ע"א בד"ה אין עיי"ש מסכים ביותר דאמירה באיסורי תורה מדאורייתא אסור ועיין ברשב"א שהקשה דהוי גזירה לגזירה ולפ"ז לא הוי בדרבנן רק חדא גזירה:

ואע"ג דדברי קבלה הוי דרבנן ועי' בתוס' ע"ז כ"ב ע"א בד"ה תיפו"ל עיי"ש מ"מ מצינו כמה הלכה למשה מסיני הנודעים ע"י הנביאים כמו שמקשים בכמה דוכתי עד דאתא יחזקאל וכו' אלא גמרא ואתא יחזקאל ואסמכיה אקרא ועיין בשו"ת צמח צדק סי' כ"ח שכתב דעונג שבת דאורייתא וכן מצאתי בס' יראים לרבינו אליעזר ממיץ בעמוד זמנים סי' צ"ט עיי"ש וע"ע בס' יראים עמוד הנ"ל דף כ"ט ע"ג במלאכת מכבה שהביא ראיה דגם באיסורי דרבנן אסור אמירה לנכרי מלא ישכור ולא יאמר לחבירו לשכור דאוקמינן בגמ' בחבירו נכרי וכתב וז"ל ואם באת לדחות ולומר שכירת פועלים דאורייתא דכתיב ממצוא חפציך ודבר דבר ועד דלא אתיא נביא גמרא גמירי לה וכו' עכ"ל וכאשר נראה מדבריו בעונג שבת נראה שדעתו בהחלט דהוי מדאורייתא:

אמנם דעת רש"י במשנה אין אומרים לו כבה רבנן גזרו על אמירה לנכרי משום שבות

עכ"ל ובמס' ב"מ דף צ' ע"א ברש"י אמירה וכו' מדרבנן עכ"ל וכדעת רבינו בהל' זאת שכתב ודבר זה אסור מדברי סופרים כדי וכו' אף שמצינו שגם הדאורייתא שאינו מפורש קרא מדברי סופרים מהטעם כדי וכו' שכתב נראה דס"ל דהוי מדרבנן ממש וכיו"ב דעת שאר הראשונים ז"ל ובשו"ע להלכה ובסמ"ג מובא בב"י בסי' רמ"ד דלדעת המכילתא לא יעשה הגוי בשביל ישראל מדאורייתא עי' מה שהקשו ע"ז ועיין בס' מנחת כהן:

והנראה לומר דגם לס' היראים ולמ"ש בדעת התוס' דהוי מדאורייתא זה רק במקח וממכר אשר מצינו דנאסר בימי נחמיה וכמו כן בימי ישעיהו היה נאסר כבר ושניהם הוי גלוי מלתא להנאסר כבר מהתורה וכמ"ש ברש"י ביצה ל"ז הנ"ל משא ומתן מדבר דבר ודף כ"ז מקרא דעזרא ובמס' שבת קי"ג דבר דבר מקח וממכר וחשבונות ע"ש נראה דהעיר דדבר דבר עיקרו במו"מ אשר איסורו מפורש בנחמיה ונסמך על דברי ישעיה דבר דבר והרי לומר גלוי מלתא על הלכה למשה מסיני לא מצינו מפורש רק על מו"מ דחזינן דמו"מ חמיר טפי דמפורש בנחמיה וא"כ נאמר ודבר דבר ג"כ רק על מו"מ קאי אבל אמירה בצרכי הבית להדליק הנר וכיו"ב אמירה לנכרי מדרבנן כמו בשאר איסורין ולא מדבר דבר ורק במו"מ ס"ל דהוי דאורייתא ורש"י במס' ביצה הנ"ל שכתב ממקרא דעזרא העיר כי יקשה אם מדבר דבר כל אמירה לחול אסור ולמה נאסר אח"ז מו"מ ומפרש כי הכל חדא הוא וא"כ להדליק הנר ע"י גוי לכו"ע מדרבנן ורק להשכיר פועלים דהוא מעסקי מו"מ הוי לתוספת דאורייתא ומיושב קושית הפרי מגדים במאי דאיתא בכמה דוכתי אמירה לנכרי מדרבנן. ושכר שבת בלי אמירה מפורש נראה לומר דאיסורו בכללו אבל הוי בלי דיבור בשבת דלא שייך דבר דבר ועיין ברש"י במס' כתובות דף ס"ד שכתב גזירה משום מו"מ ושכירות עיי"ש:

אמנם אשר הכריחו לתוס' לפרש קושית הגמ' ודיבור מי אסור מדאורייתא נראה דבלעדי פי' זה יקשה מאי מקשינן מחשבונות של מצוה וכו' הרי מפורש של מצוה דוקא ומשם גופא יש למידק שאין של מצוה אסור ולכן פי' בתוס' דעכ"פ נראה משם דאין אסור מדאורייתא ומקרא דא"כ לא הוי מחלקין בין מצוה ורשות ומשני דקרא גופא דייק רק על של רשות ולא של מצוה ולפ"ז להסוברים דהוי מדרבנן יש לפרש הסוגיא לדעתם שלא יקשה כנ"ל ויש לפרש דהנה לפי סוגית הגמ' המשנה דאתיא כר' יהושע בן קרחה דיליף מדבר דבר דהרהור מותר ודיבור אסור ומקשינן ממקרא זה הסותם בכל דיבור מהאי דאי' בשל מצוה מותר ומנ"ל להוציא מסתמא דקרא ולריב"ק דמוציא הרהור משמע דבדיבור בכל דיבור אסור דאל"כ מדהוציא הרהור הו"ל להוציא ביותר גם דיבור של מצוה ומשני דשל מצוה הוי כמפורש בקרא חפציך וכו' ולא הוי הקושיא מעיקרא ודיבור מי אסור

על כל אמירה לנכרי רק כי מצינו גם דיבור דמותר ולא הרהור בלבד וריב"ק אמר הרהור מותר ודיבור אסור בסתמא יקשה מחפצי שמים ומשני כמ"ש דזה כמפורש ולא אצטרך ליה לומר אותו ועי' מה שאכתוב להלן בס"ד בדעת המכילתא לדעת הסוברים ודבר דבר דאורייתא עיי"ש:

אמנם יש לעיין בהאי איסורא דדבר דבר דהוי אסורא מדרבנן לדעת רוב הראשונים ז"ל אם הוי בכלל איסור ול"ת מדרבנן או בכלל עשה ממצות שביתה מדרבנן כמו בדאורייתא עשה ול"ת ועשו הרבנן כעין דאורייתא כבכל מקום ונפק"מ בזה לענין כמה דברים:

והנה דעת רבינו כאן ודבר זה אסור מדברי סופרים כדי שלא תהיה שבת קלה בעיניהן ויבואו לעשות בעצמן ובפ' כ"ד ה"א כתב יש דברים שהן אסורין בשבת אע"פ שאין דומין למלאכה ואינם מביאין לידי מלאכה ומפני מה נאסרו משום שנאמר אם תשיב משבת רגליך עשות חפציך ביום קדשי ונאמר וכבדתו מעשות דרכיך ממצוא חפציך ודבר דבר לפיכך אסור לאדם להלך בחפציו בשבת ואפי' לדבר בהן וכו' שנאמר ודבר דבר דיבור אסור הרהור מותר עכ"ל הנה באלה שאין דומין למלאכה ואין מביאין לידי מלאכה אינם בגדר איסור וחשש מלבוא לידי דאורייתא ועל כרחך משום שביתה יתירה מדרבנן כמו בדאורייתא מצות שביתה מ"ע ועי' בלשון רבינו שם הי"ב אסרו חכמים לטלטל וכו' אמרו ומה אם הזהירו הנביאים וצוו שלא יהיה הילוכך של שבת כהילוכך של חול ולא שיחת השבת כשיחת החול שנאמר ודבר דבר ק"ו שלא יהיה טלטול בשבת כטלטול בחול וכו':

וזה לשונו בפ' כ"א ה"א "נאמר בתורה תשבות אפי' מדברים שאין מלאכה חייב לשבות מהן ודברים הרבה הן שאסרו חכמים משום שבות מהן דברים מפני שהן דומין למלאכות גזירה שמא יבוא מהן איסור סקילה וכו'" ועיין בהמ"מ שעמדו על לשונו שכתב נאמר בתורה תשבות ואח"ז כתב ודברים הרבה הן שאסרו חכמים ובלח"מ דחה הפי' שהכתוב מסרו לחכמים אשר רק בחוה"מ מצינו כן ועי' בהמ"מ ומ"ש בשם הרמב"ן בחי' התורה עיי"ש:

ולענ"ד בכונת רבינו דתשבות מצות עשה על שביתה בשבת והתורה פירשה השביתה מדאורייתא כמו דאמרינן בכל מלאכת שבת דהוי עשה ול"ת אבל השאירה התורה עוד שביתות למצות רשות וכאשר מצינו זולת זה שיעור למטה ולא למעלה כמו בפאה ותרומה ועי' בר"ש פ"א ממס' פאה ובמל"מ הל' מתנות עניים וברבינו יונה במס' ברכות בענין תוספת שבת שאין להם שיעור וכל מה שמוסיף הוי דאורייתא וכמו בתרומה דחטה אחת פוטרת הכרי וכל מה שמוסיף הוי תרומה דאורייתא וכן בתוספות שבת ועי'

כיו"ב בס' קרית ספר למבי"ט בהל' ק"ש וכ"כ במקום אחר בזה וכן בענין שביתה כל מה שמוסיף בשביתה קיים מ"ע דתשבות אשר מדאורייתא רשות והרבה חייבו רבנן ועשו לחובה מדרבנן אבל אם החיוב מדרבנן בקיימו קיים דאורייתא מרשות ודרבנן מחיוב וכבר כתבתי בזה לעיל בפ"ק בענין מלאשצל"ג עיי"ש:

והנראה דאף בשהן דומין למלאכה יש לומר כן ומכ"ש באלה שכתב ואין מביאין לידי מלאכה ודאי לא הוי משום גזירה רק משום תשבות וכמ"ש ולכאורה מוכח ונראה כמ"ש דאם לא נאמר כמ"ש יקשה בדבר שאין דומה ואין מביא למלאכה דלא הוי משום גזירה שיבוא לאיסור דאורייתא ולא הוי סייג לתורה היאך שייך בו מדברי סופרים לפמ"ש בהל' ממרים בפ"ב ה"ט ובראב"ד שם דלא שייך בתקנת חכמים בל תוסיף במה שעשו משום סייג עיי"ש וא"כ בכה"ג שאין בו חשש מלאכה וסייג יהי' בכלל בל תוסיף והאי דשאר מצות מדרבנן עי' מ"ש בהל' ברכות בזה עיי"ש וע"כ כמ"ש דגם מדאורייתא הוי מצות רשות לכל מה שהוסיפו ונמצא לפ"ז הנאסר משום דבר דבר יש בו מדאורייתא בקיומו וגם בהאי דשייך גזירה יש גם כן מטעם שביתה ג"כ ונפק"מ לכמה דברים:

ומיושב ג"כ בזה קושית הרשב"א בחי' בלא ישכיר וכו' דהוי גזירה לגזירה עיי"ש די"ל בכה"ג לאו מטעם גזירה רק עשו מרשות מדאורייתא לחובה מדרבנן ולהלן בס"ד נדבר עוד מזה ומובן בדברינו זה הסוגיא דמס' ערובין דף ס"ח ע"א ולא שני לך בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה דהא מר לא אמר לנכרי זיל אחים ועיין ברא"ש דהרי"ף מפרש לחלק בין מידי דאית ביה מלאכה לאמירה בלבד ועי' ברא"ש במס' שבת דף קל"ד ע"ב עיי"ש דלמ"ש בלית ביה מעשה הוי גזירה לגזירה וצ"ל כמ"ש דהוי מצות רשות מדאורייתא וא"כ במקום מצוה דאורייתא החובה כמו מילה שם נדחה מצות רשות וחכמים לא עשו בכה"ג לחובה ולא שייך העמידו דבריהם בכה"ג אבל במעשה דלא הוי גזירה לגזירה ונאסר משום איסור דרבנן ושייך העמיד וכו' דלא שייך העמידו רק באיסורא ולא במצוה דרבנן ואתי שפיר ועיין ברש"י במס' שבת דף קי"ד ע"ב בד"ה אלא לאו לקניבת ירק בעלמא בתלוש דמידי דלאו מלאכה קאי עלה בעשה דשבתון שבות וכיון דמדאורייתא אסור בכל שבתות השנה הכא לא שריא ליה וכו' עכ"ל עיי"ש ועי' בתוס' שם בד"ה אלא שכתבו דלא הוי מדאורייתא דא"כ גם ביו"כ ליתסר ולמ"ש יש ליישב דברי רש"י דהוי שביתות רשות מדאורייתא וביו"כ לא עשו הרבנן לחובה:

ונאמר לפרש בזה סוגיא הגמ' דף ק"נ הנ"ל ודיבור מי אסור והא וכו' חשבונות של מצוה וכו' דכמ"ש לעיל הרי משם גופא נדע דדיבור שאינו של מצוה אסור וכמו שנראה שעמדו בתוס' ע"ז וכמ"ש לעיל אבל למ"ש י"ל דאין דיבור אסור הרהור מותר ונראה

דלאו מטעם שבות ובכלל מצות תשבות מדרבנן כדאי' בכ"מ אמירה לנכרי שבות אלא משום איסור ג"כ ונפק"מ משום איסור העמידו דבריהם ומקשינן מדהתירו חפצי שמים על כרחך לאו משום איסורא רק משום מצוה בלבד וכמ"ש לעיל ומשני דחפציך ולא חפצי שמים לא נגזר עליהם מיד ולא היו בכלל האיסור מעיקרא ועל רשות הוי ג"כ בכלל איסור ג"כ ועיקר קושית הגמ' ודיבור מי אסור דלא הוי רק שבות ולא איסור וע"ז משני דשפיר נאמר דיבור אסור ואתי שפיר:

(**ב**') דיבור אסור הרהור מותר":

במס' שבת ק"נ ע"א הא קמ"ל לא יאמר אדם לחבירו שכור לי פועלים אבל אומר וכו' לחבירו הנראה שתעמוד עמי לערב וכו' דיבור אסור הרהור מותר וכו' וברש"י הנראה וכו' ושניהם יודעין שע"מ לשכרו לפעולתו הוא מזהירו וכיון דלא מפרש בהדיא שריא כדמפרש וכו' הרהור מותר עכ"ל:

ולכאורה יקשה דגם זה נדע מסיפא דאין מחשיכין וכו' לשמור ומביא פירות בידו וברש"י הואיל ועיקר מחשבתו לא היה לכך עכ"ל ונראה כונתו כיון דעיקר לשמור ולא נשאר רק הרהור בלבד על הפירות וא"כ נדע מזה דהרהור מותר גם בתוס' בד"ה אבל דהתירא דבורגנין נדע בלי שמואל עיי"ש וטעמא דבורגנין משום דאפשר בצד התר למחר עכ"פ למ"ש לעיל ואף דדעתו בלי התר הוי הרהור דמותר וא"כ נדע מזה כמו כן הרהור מותר ועיין במהרש"א ובטו"ז בסי' רס"ג שלא פי' כתוס' ובטו"ז לא הביא דברי התוס' עיי"ש:

גם עיין בתוס' בד"ה ואין מחשיכין שהוכיחו מלשון המשנה דתוך התחום במינכר אסור ובלא מינכר מותר עיי"ש ואף דהוי הרהור וא"כ יקשה כמו כן כנ"ל ונ"ל לומר בזה דהנה במס' ברכות כ' ע"א מחלוקות אם הרהור כדיבור דמי וברבינו יונה שם הביא מסוגיא דמס' שבת הנ"ל דהרהור מותר ולאו כדיבור דמי כמו כן קי"ל שם הרהור לאו כדיבור דמי ובכ"מ כן ובס' שאגת אריה סי' ו' עמד על דעת רבינו שכתב בפ"ח מהל' ברכות הרהור כדיבור דמי ובפ' כ"ד מהל' שבת כתב הרהור מותר עיי"ש:

והנראה דהנה דהרהור מותר בשבת לא מצינו פלוגתא בזה וכו"ע מודו ובק"ש במס' ברכות הנ"ל מחלוקת בזה ויש לומר דוקא בתפילה וק"ש דעיקרן אחרי כונת הלב הן הדברים ועי' ברבינו יונה בספ"ק דברכות שכתב דמהאי טעמא בק"ש לכו"ע צריך כונה אף מאן דס"ל בעלמא א"צ עיי"ש ושם מסתברא דהרהור כדיבור דמי משום דעיקרו המחשבה וההרהור בזה אבל בשבת דנהפוך הוא דעיקרו מה שאסרה התורה הוא המלאכה והמעשה ורבנן הוסיפו הדיבור וגם בדיבור של מה לך ומה בכך שאינו פועל

מאומה מותר וא"כ בכה"ג י"ל דכו"ע מודו דהרהור אינו בכלל דיבור גם בכה"ג דהנראה וכו' אינו בכלל דיבור וי"ל דלרבינו לא תליא הרהור בענין שבת להאי במס' ברכות ולא תליא במחלוקת שם ואינם שווים לדינא:

ולפ"ז נאמר דיש להבין למה לרש"י צריכין שיהיה עיקר מחשבתו לשמור הרי אם גם יהיה מחשבתו לשניהם בשוה מ"מ בלתי נגלה למה דעתו והוי הרהור שאין מפורש דמותר דדוקא דיבור מפורש אסרו:

ונראה דדעת רש"י דאינו די במה שאין מוכיח דעתו לאחרים וגם לו לעצמו צריך שלא יהיה הרהור נחשב לו עד שיהיה מהלך בעבורו דדוקא בעיקרו לשמירה המחשבה להביא פירות לא יחשב מאומה כי לא הלך בעבור זה אבל אם גם בעבור זה הלך הוי כמחשבה בצירוף מעשה כמו שאכתוב להלן בס"ד דאסור ועיין ברשב"א בלשם אני הולך למחר דאם לא הבין חבירו ממנו שילך ג"כ הוא פשיטא ולא צריך התירא עיי"ש. וע"כ בכה"ג דלא פעל מאומה לא הוי בגדר דיבור האסור וכמו כן לרש"י במחשבה שאין עיקרה לכך בגדר לא פעל ובטילה נגד העיקר ולזה לא צריך קרא למעוטי להתיר בהרהור דהרי לא יהיה עדיף מדיבור כה"ג דמותר ואם כן צריכין לא ישכור וכו' למען נדע דאפי' הנראה שתעמוד וכו' דעיקר מחשבתו לכך מותר שלא נדע כן ממחשיכין וכו' ומה שהקשיתי מבורגנין י"ל ג"כ דרק אחרי כי נדע דהרהור מותר אז נדע הסברה דבורגנין וכו' וטעמא דמתני' וכמ"ש בתוספות אבל כ"ז שלא נדע דהרהור מותר לא הוי ידעינן כמו כן סברה דבורגנין ואתי שפיר:

(**ג**) "הרהור עם מעשה שע"י נכרת מחשבתו ואם עיקר מחשבתו להתר"

במס' עירובין דף ל"ח ע"ב לא יהלך אדם לסוף שדהו לידע מה היא צריכא כיו"ב לא יטייל אדם על פתח מדינה כדי שיכנס למרחץ מיד וכו' התם מוכחא מלתא וכו' וברש"י מוכחא מלתא מאי בעי בשדהו אם לא לידע מאי היא צריכה ורחמנא אמר ממצוא חפציך וכו' ובתוספות בסוגיא דף ק"נ ע"ב בד"ה אין מחשיכין מחלקין מהאי טעמא בין תוך התחום לחוץ התחום דבזה מנכר ובזה לא מנכר עיי"ש הנראה מזה אף דהרהור מותר זה בלי צירוף מעשה המגלה ומנכרת מחשבתו אבל במעשה המוכיח על מחשבתו הוי כדיבור ובכלל ודבר דבר ומצוא חפציך וכמ"ש ברש"י שבת קי"ג ובמסכת עירובין דשם נלמד האי דלא יהלך וכו' בהרהור הניכר ע"י מעשה ודבר דבר הניכר על ידי דבריו:

והנה באין מחשיכין על התחום לשכור וכו' כתב רבינו בפ' כ"ד מהל' שבת משום מצוא חפציך וכו' עיי"ש. אף דהמעשה הליכה בפני עצמה מותרת והרהור בפ"ע מותר שניהם בצירוף אסור וכמ"ש דהרהור המפורש וניכר ע"י מעשה אסור כמו המפורש ע"י

הדיבור ובזה נבין כללא דאבא שאול כל שאני זכאי באמירתו אני זכאי בהחשכתו דלמ"ש החשכה והאמירה בגדר אחת בהתגלות המחשבה והרהור אסורים ובלא"ה מותרים:

ובמשנה אבל מחשיך הוא לשמור ומביא פירות בידו וברש"י הואיל ועיקר מחשבתו לא היה לכך עכ"ל ובשו"ע או"ח בסי' ש"ז סעיף ח' ואם לא כיון להחשיך אלא לשמרם יכול אף להביאם עכ"ל ורבינו לא הביא כלל האי ומביא פירות וכו' ומלשון השו"ע נראה שכתב אלא לשמרם דלא כרש"י דבשעת השמירה לא היה דעתו כלל להביא פירות ומדעת רש"י בשדעתו מיד להביא הפירות אלא דעיקר מחשבתו היה לשמירה מותר להביא ונראה דרבינו מפרש כנראה משו"ע בלא היה דעתו כלל להביא פירות וזה פשוט ולא הביאו כלל:

ובדעת רש"י נראה בטעמו כיון דכמ"ש לכן אסרו להחשיך משום דהמעשה מגלה ההרהור אסור וכה"ג דעיקר מחשבתו בשביל דבר אחר ליכא הוכחה ממעשיו כלל על דבר האסור ולא נשאר על הדבר האסור רק הרהור בלי מעשה המוכחת עליו דמותר דהוי הרהור שאינו מפורש וצריך לומר דנודע וניכר לכל שעיקר דעתו בשביל השמירה ולפ"ז לא תליא בדעתו כלל אלא לפי הנראה וניכר לאחרים ולמ"ש בשו"ע אם לא כיון וכו' נראה דתליא בדעתו וצריך שלא יהיה מכוין כלל:

והנה בתוספות הנ"ל ובגמרא במסכת עירובין דמחלקין בין מנכר ועיין ברשב"א ובר"ן ובהמ"מ שהוסיפו משום מראית עין וחשד ולמ"ש להנ"ל טעמים דמנכר משום שעי"ז הוי הרהור בגדר דיבור ועי' במג"א בסי' ש"ז ס"ק י"ג ובמחצית השקל שם אשר לפום רהיטא נראה מדבריו דבסוף התחום אפי' בלא מנכר אסור משום מצוא חפציך ועיין בספר תוספות שבת שפי' דסוף התחום הוי בכל פעם מנכר הרבה משא"כ בתוך התחום ועיקר השגת המג"א דלאו מטעם חשדא משום דגם בסוף התחום לא הוי מנכר בודאי להיות חשדא די"ל דמשכה שמעתיה כדאיתא שם במסכת עירובין עיי"ש:

והנה בענין חשד היכא די"ל דהוי באופן ההתר כתבתי במ"א עיי"ש. אבל כנראה דשדהו וסמוך למדינה מנכר לדעת רש"י ושאני מעירב ברגליו דלא מנכר לאיסורא ויותר להתירא משא"כ בזה דנראה ביותר לדבר האסור ליה למעבד בשבת ולכן אסור לזמוניה נפשיה להאי מידי ועי' בפ"ט שם ולדעת המג"א נראה דהרהור בצירוף מעשה בלבד אסור לרש"י אבל יקשה כנ"ל ודברי המג"א צ"ע דלכאורה י"ל כונת רש"י שם כמ"ש:

אמנם יקשה לפי' רש"י דאף במכוין להביא כיון שעיקר במחשבתו לשמור מותר האיך נפרש הסוגיא כל שאני זכאי בחשיכתו אני זכאי באמירתו וכו'. והנה על כרחך צריך לומר להביא פירות וכו' במחוברים דבתלושים בלאו הכי מותר משום דאם יש בורגנין

וכו' וכדאיתא בגמרא ואם כן האיך נאמר כל שאני זכאי בחשיכתו אני זכאי באמירתו וכי מותר לומר שילך להביא פירות מחוברים מחוץ לתחום למחר דהנה אם נפרש כנזכר ונראה מהשו"ע בשאין הולך לחשוך בשביל הפירות כלל רק בשביל השמירה לק"מ ולרש"י צריך לפרש כיון דעיקר בשביל השמירה כל שאני מתיר בחשיכתו קאי על השמירה בלבד דהבאת פירות אשר מותר בהחשכתו מצד אגב לא מחשב בהתר החשכתו משום דבעבור זה לא הותר באמת ואני זכאי באמירתו לא קאי רק על ההתר לשמור:

העולה מדברינו מעשה בצירוף הרהור אסור בשבת ולרש"י בעיקר מחשבתו להתר מותר ולהשו"ע ושאר הראשונים ז"ל נראה דוקא בליכא במחשבתו כלל למעשה האיסור ועי' בתוס' בד"ה אבל שכתבו דכמו דאמרינן כל שאני זכאי באמירתו אני זכאי בחשיכתו כמו כן להיפוך כל שאני זכאי בחשיכתו וכו' ומשו"ה הקשו דדינו של שמואל נודע ממשנה עיי"ש אבל למ"ש דטעמו של אבא שאול דאיסור החשכה לא יהיה עדיף מאמירה דגם אמירה מותר מכ"ש מעשה דהוי בערך אמירה וכמ"ש ולא אמירה ממש אבל להיפוך לא נחליט לפ"ז עוד דמה דמותר בהחשכה שיהיה מותר באמירה בפירוש ומסוגיא להלן דאי' כל שאני זכאי בחשיכתו וכו' לא מכריע כלל כמובן דאמרינן רק כי זה הלשון היה מכוין אבל לא דהוי באמת כן וא"כ למ"ש י"ל קושית התוס' דבלא שמואל לא נדע כן מהמשנה:

ועי' ברשב"א שפי' משום חשד בתחום במרחץ עיי"ש ולכאורה לרשב"א שפי' לשמואל לשם אני הולך למחר בא עמי דאל"כ הוי פשיטא עיי"ש והנה אם נאמר כמ"ש בתוס' בתירוצם דעל עצמו פשיטא גם זה פשיטא דהוי רק הנראה וכו' ואם נפרש דברי הרשב"א שאמר לו בפי' בא עמי וא"כ יקשה קושית התוס' על הרשב"א דלא שייך תירוצם עיי"ש ולמ"ש לעיל קושית התוס' מיושבת אבל לפ"ז לא הוי לרשב"א לומר משום חשד רק כמ"ש משום דמנכר ואז גם לדידיה קושית התוס' מיושבת ולהלן בס"ד בענין בשביל ישראל נדבר ליישב בסוגי' עמ"ש עד הנה:

(**ד**) "בהתר אמירה לנכרי בימצא לעשותו באופן ההתר כמו בבורגנין וי"ב":

שם בגמ' בע"ב א"ר יהודה אמר שמואל מותר לאדם לומר לחבירו לכרך פלוני אני הולך למחר שאם יש בורגנין הולך וברש"י וכיון דהוא דבר שיש לו התר ע"י תקנה בשבת מותר לאמרו אפי' במקום שאין שם התר עכ"ל:

והנה אין לומר וכו' הולך למחר אבל [לא] לומר לנכרי שיעשה לו היום בדבר שימצא לעשותו בהתר והוא יעשהו באיסור עי' בהגהות מרדכי מובא בב"י בסי' ש"ז דאמירה

לנכרי בדאורייתא נמי לא אסור אלא בדבר שא"א למצוא תקנה ע"י ישראל לעשותו כגון להחם חמין אבל אם אפשר לעשותו כגון ברה"ר דיכול להביא ע"י מחיצות בני אדם שרי אמירה לגוי עיי"ש ובב"י הקשה על סתירתו ובדרכי משה מיישב לחלק בין היכא דשייך מראית עין עיי"ש. וכיו"ב מחלקים בתוס' במס' שבת קכ"ב בענין בשביל ישראל כעין זה עיי"ש. ועי' בטו"ז בסי' הנ"ל ס"ק ד' שמחלק בין האי דמחיצות לבורגנין דבבורגנין דהוי על למחר וא"כ אף כשאין אפשרות עכשיו בבורגנין מותר לומר על למחר משא"כ במחיצות על היום [והנידון להתיר על ידי נכרי] צריך שיהיה באפשר היום ע"י מחיצות בני אדם עיי"ש:

ולכאורה מסתבר לומר דתליא אם אמירה לנכרי אסור מטעם דבר דבר או מטעם שליחות דמטעם שליחות לחומרא באי אפשר שייך שליחות לחומרא אבל באפשר נאמר שעל אופן האיסור לא עשו לשלוחו אבל משום דבר דבר גם במחיצות בני אדם גם באי אפשר היום לא שייך איסורא דדבר דבר דלא שייך רק בדבר האסור מצד עצמו ולא האסור מצד הדרך ואופן עשייתו באיסור שעשהו דזה לא היה נכלל בדבריו. אמנם כאשר נבין בטעמא דהתירא בבורגנין נראה דגם מצד דבר דבר אסור לומר כן בכה"ג:

והנה בתוס' בד"ה אבל כתבו דלולי שמואל הוי ס"ד דאין לך דבר שלא יהיה מותר לאדם לומר על עצמו ואפי' אשכור פועלים למחר או אבנה בנין זה יוכל לומר בשבת דהוי אמינא דוקא לחבירו אסור לומר שכור לי פועלים למחר דמהני אמירתו אבל על עצמו יכול לומר כל מה שירצה דלא מהני אמירתו וכו' עיי"ש ולפ"ז שמואל החמיר בעל עצמו והקיל בבורגנין בלחבירו והנה זה בליכא מלאכה ממש אף דפועל בדבריו לא שייך דבר דבר נדע מהרהור דמותר בהנראה שתעמוד וכו' אף דפועל בדבריו ולשמואל דבר דבר אינו תליא בפועל בדבריו אלא אם הדבר אסור מצד עצמו כמו כל מלאכה האסורה והוי חפצי איסור דאסור להזכירם בשבת אבל אם הדבר מצ"ע מותר לעשותו אלא דיש בו דרך איסור והתר אף דהיום לא ימלט לעשותו רק בדרך איסורא מ"מ כיון דהמלאכה לא הוי מצ"ע מלאכת איסור דהרי שייך לעשותה בהתר והרי אומר למחר דהוי בדרך התר גם כן וכיון דגם למחר אפשר לעשותו במחיצות ובורגנין בדרך התר היום ואם כן לא הוי במלאכה ולא בדרך לעשותו שום איסורא ולא נאסר לומר בשבת על למחר באי אפשר לעשותו למחר רק בהאסור בשבת אבל באפשר למחר בדרך המותר בשבת וא"כ לא דיבר כלל מדבר האסור בשבת אף דלא היה בדעתו למחר לעשותו בהתר הוי הרהור דמותר אבל באומר לעשותו בשבת דהוי בודאי א"א רק באיסור וכמ"ש בטו"ז במחיצות בני אדם כשאין בני אדם כאן הוי בכלל דבר דבר בלעדי טעמא דשליחות לחומרא:

ונאמר במ"ש דהנה ברשב"א בשם תוס' לומר במי שקיבל תוספות שבת דמותר לומר לעשות מלאכה למי שלא קיבל עליו עדיין דלו הוי התר והביא ראיה מסוגיא להלן קנ"א ע"א מותר אדם לומר שמור לי פירות שבתחומך ואני אשמור פירות שבתחומך וכו' ובר"ן השיב ע"ז דשאני בזה דגם לו מותר משום דאפשר בבורגנין עיי"ש ובב"י באו"ח בסי' רס"ג כתב ע"ז שאינו מבין דברי הר"ן דהרי גם בתוספות שבת היה לו התר בלא קיבל על עצמו ובטו"ז כתב ע"ז דמה לנו שהיה לו התר בפעם אחת אם השתא אסור עליו ובבורגנין גם עתה יש לו התר באפשרות ובספר אבן העוזר כתב להצדיק דברי הב"י דהרי גם בבורגנין אי אפשר בשבת דגם אם יעשהו גוים אסור בשבת זה כמ"ש להוכיח ממסכת עירובין אלא משום דבע"ש אפשר וא"כ כמו כן בזה כיון דימצא אפשרות לעשותו בהתר בקודם שקיבל על עצמו התוספות שבת עיי"ש:

הנה דעתו דהתר בורגנין דהוי איסור שאפשר להסירו בשום אופן כמו כן בתוספות שבת וא"כ אין האיסור נקשר בהדבר אבל למ"ש לעיל דעיקר התר הבורגנין משום דלמחר בימות החול היה אפשר לעשותו באופן דמותר בשבת ע"י בורגנין דלא דיבר כלל מדבר האסור לא נשמע מזה לדמותו לתוספות שבת דנעשה באופן שגם היום לו באיסור ודומה למחיצות בא"א לעשותם ע"י בני אדם בשבת וכמ"ש בטו"ז הנ"ל ועיין בטו"ז הנ"ל שכתב להוכיח דהאי דאמר שמואל מותר לומר לחבירו שמור לי פירות שבתחומך וכו' אינו מטעם בורגנין אלא משום דהוי לאחר מעשה התר עיי"ש. ועי' בפרי מגדים ס"ק ג' שהקשה למה לא יהיה אסור משום שליחות בכה"ג דשליח אינו בר חיובא ולמ"ד בכה"ג חייב המשלח עיי"ש. והנה בשמור לי וכו' לא שייך שליחות דהרי השמירה מותר ועל הליכה לשם האיסור להמשלח וע"ז לא עשהו לשליח רק בתוספות שבת יקשה דלא הוי לדבר עבירה כיון דמותר להשליח ועי' בספר בית מאיר באהע"ז בסי' ה' ס"ד שכתב לחלק בין האיסור מצד עצמו תועבה, לשבת שאינו רק משום למען ינוח ולא שייך שליחות כלל דהוי כמו בממילא בעושה מע"ש ונעשה בשבת ממילא דמותר עיי"ש וכונתי לזה אבל הקשה עוד למאן דס"ל אמירה לעכו"ם משום שליחות בשבת והביא ראיה לדעת הר"ן הנ"ל בבורגנין עיי"ש מטעם שכתב הפרי מגדים הנ"ל ולהלן בס"ד נדבר בענין שליחות בנכרי:

והנה דעת הרשב"א בבורגנין וז"ל אמר רבי יהודה אמר שמואל מותר אדם לומר לחבירו לכרך פלוני אני הולך למחר פירוש לשם אני הולך בא עמי דאי לא מאי קאמר פשיטא עכ"ל. ובתוס' בסוגיא בד"ה אבל הקשו בלאו האי דשמואל נדע כן ממשנה ותירצו דבלעדי שמואל לא נדע כלל לאסור אמירה על עצמו עיי"ש והבאתיו לעיל:

והנה בסוגיא מקשינן בגמ' פשיטא מאי שנא הוא ומאי שנא חבירו א"ר פפא חבירו נכרי מתקיף וכו' אמירה לנכרי שבות. וברש"י שנדע כן ממשנה דאל תכבה עיי"ש ובתוס' בד"ה מה לי וכו' הקשו דלימא דאשמעינן דאפי' לומר לנכרי שישכור למחר אסרו ותירצו דבכה"ג אפי' בלא חבירו על עצמו אסור לומר אשכור פועלים למחר דלא שייך התירא דבורגנין עיי"ש וא"כ לפ"ז יקשה מאי מקשינן פשיטא הוי הגמ' לפרש על למחר ולהקשות דהוי דלא כשמואל דלדידיה אפי' לעצמו בלי חבירו אסור לומר כן כמ"ש בתוס' דשמואל חידש כן. ולכאורה למ"ש בפי' מחשיכין דאסור אף דלא פירש שהולך בשביל חפציו והרהור מותר מ"מ בצירוף מעשה הנכרת גם הרהור אסור והנראה וכו' דמותר משום דלא הוי מפורש כולי האי ולפ"ז בדיבור מפורש שאומר אעשה וכו' לא יגרע ממחשיכין דלא אמר כלום והי' נראה דאשכור שאמר לעצמו הוי כמו מחשיכין אבל יגרע מצד דאינו פועל כלל בדבריו משא"כ במחשיכין ולכן כתבו בתוס' שנדע כן משמואל אמנם לדעת הרשב"א הנ"ל שכתב לשם אני הולך פי' בא עמי וכו' וא"כ כיון שחבירו הבין ממנו פועל בדבריו הוי לכאורה בגדר מחשיכין ובין לרשב"א ולתוס' לא יקשה דממ"נ אם נדע אמירה לעצמו אסור ממחשיכין מאי קמ"ל שמואל ואם לא נדע מאי מקשינן פשיטא וכמ"ש לעיל די"ל לתוס' אשמעינן בלא פועל מאומה ולרשב"א בלא"ה לא יקשה קושית התוס' דשמואל אשמעינן בהבין ממנו דמותר בבורגנין ואתי שפיר:

(**ה**') "באמירה לנכרי בדברים דלא שייך בהם דבר דבר כמו בשאר איסורים או בחפצי שמים האסורים או בע"ש לעשות בשבת":

הנה בטעם איסור אמירה לנכרי בשבת מצינו כמה טעמים:

א' דעת רבינו כדי שלא תהי' שבת קלה בעיניהן ויבואו לעשות בעצמן ואפי' בע"ש לאסור מה"ט:

ב' דעת הסמ"ג מובא בב"י בסי' רמ"ד בשם המכילתא כל מלאכה לא יעשה בהם לא תעשה אתה ולא יעשה חבירך ולא יעשה הגוי מלאכתך משמע מכאן שאסור לישראל להניח לגוי לעשות מלאכתו בין ביו"ט בין בשבת דאורייתא אבל אם אמר לו הישראל מע"ש מותר ובלבד שיהיה בביתו של גוי כאשר ביארנו בה"ש אמנם י"ל שהוא אסמכתא בעלמא שאם היתה מהתורה לא היו החכמים מתירין לעשותה אף בביתו של גוי ואף מסרה מע"ש ולשון לא יעשה הכתוב בתורה מוכיח קצת שהיא דרשה גמורה עכ"ל:

והנה במכילתא שם הוא במחלוקת ר' יאשיה ור"י וברמב"ן בפרשת בא כתב שהוא אסמכתא וברא"ם כתב ע"ז דאם מדרבנן אמאי פליג ר' יונתן ע"ז עיי"ש ועי' בט"ז בסי' רמ"ג ס"ק ג' ובלבוש כתב דאפי' הסוברים שהוא דאורייתא דוקא ליתנו לגוי בשבת אבל

לא בע"ש ובאליה רבה הקשה ע"ז ממה שהתירו לחולה שאין בו סכנה וי"ב בכ"מ וכן בסמ"ג דעבד גוי אסור מדאורייתא והלא לדידיה בכל נכרי הוא כן (ולמ"ש בלבוש יש ליישבו) וכן בס' מנחת כהן הקשה מבכמה דוכתי אמירה לנכרי שבות והקילו במצוה ולכתוב אונו בקונה בית בארץ ישראל וכיוצא בו עיי"ש:

וי"ל ז דבמקום מצוה ובכלל זה לרפואה נמעט מחפציך ולא חפצי שמים דוקא חפצי רשות נאסרו ובקבלה בנביאים גלוי מלתא לפרש לא יעשה וכו' דלא קאי רק על חפצי רשות והאי דאיתא אמירה לנכרי שבות יש לפרשו כמ"ש לעיל דאין בכלל איסור מלאכת שבת אלא בכלל תשבות ושבתון ולכן לא נאמר במקום מצוה אף בעלמא תליא באיזה מצוה קודמת בזה גילה התורה ולא חפצי שמים ומש"ה שפיר כתב בסמ"ג בעבד הוי דאורייתא אפי' במצוה וחפצי שמים אסור ע"י העבד וזה שכתבתי דשבות אינה במקום מצוה לכאורה נגד האי דאמרינן שבת עשה ול"ת ואין עשה דוחה עשה ול"ת הרי במקום מצוה הוי עשה דשבתון בשבת לבלתי להיות נדחה משום מצוה י"ל דאמירה בלבד דהוי שבות שאני מעשה שבתון ממלאכה דהוי כמ"ש במס' קדושין בפ"ק דהוי מענין הל"ת עי' בתוס' ובריטב"א בסוגיא דזמן גרמא שם עיי"ש אבל אמירה ודבר דבר הוי מצות שבות בפני עצמה בלא מלאכה וכמו לרבינו וסייעתו מדרבנן בלבד כמו כן לסמ"ג מדאורייתא מצוה בפ"ע:

אלא דיקשה כיון דילפינן מלא יעשה למה לא יהיה בכלל ל"ת (ועיין בתוס' וריטב"א הנ"ל שכתבו במעקה הוי הל"ת מעין העשה עיי"ש וכמו כן י"ל בשביתה דהל"ת אינו רק מענין עשה ויש לחלק למעקה) ואפשר לומר דהוי אסמכתא לכו"ע ועל קושית הרא"ם אמאי פליג ר' יונתן י"ל דר"י ס"ל דהוי דאורייתא מטעם דבר דבר וכמ"ש לעיל דיש מהסוברים כן ואסמכיה אקרא דלא יעשה ומצינו באיסורא דאורייתא בהלכה למשה מסיני אסמכתא מקראי כמ"ש רבינו בכמה דוכתי ובהקדמתו לש"ס וכמו כן הנאמר בקבלה בנביאים מצינו שאמרו רז"ל דהלמ"מ ואסמכוה אקראי וכן ס"ל ר' יאשיה להסמיכו ללא יעשה ור' יונתן פליג וס"ל דגם דבר דבר מדרבנן כן נראה לענ"ד לפרש דעת הסמ"ג ולהסר קושית הרא"ם ודעת הרמב"ן כמו כן:

ובפרי מגדים בפתיחתו לאו"ח הביא דעת האליה רבה לחלק בין חפצי ישראל לחפץ של הגוי וכן הוא בס' יראים עמוד זמנים סי' קי"ג וז"ל והיינו דאמרינן לעיל אמירה לנכרי שבות באיסור דאורייתא בשאינה מלאכת ישראל קאמר כגון שאמר לגוי עשה האש שלך לצרכך אי נמי י"ל קרא דמייתי הכא אסמכתא בעלמא וכו' עכ"ל ועיין בס' ברכי יוסף ומחזיק ברכה שם בסי' הנ"ל:

ג' דעת רש"י במס' שבת דף קנ"א ע"א דאי' מי שהחשיך בדרך נותן כיסו לנכרי וכו' ובגמ' מ"ט שרו רבנן למיתב כיסו לנכרי קיי"ל כרבנן דאין אדם מעמיד וכו' ואתא לאיתויי ד' אמות ברה"ר וכו' וברש"י מ"ט שרי ליה למיתב לנכרי והרי הוא שלוחו לישאנו בשבת עכ"ל:

ובמס' ע"ז דף כ"א ובכל מקום לא ישכור לו את המרחץ מפני שהוא נקרא על שמו וברש"י והרואה מחמין בשבת אומר שהבלנים שלוחין של ישראל הן עכ"ל ושם יש לפרש שיחשדנו שאמר לו כן בשבת אבל ע"ז נראה דלא שייך חשד כמ"ש לעיל דעל לא שביק התירא ועביד איסורא לא חשדינין ועל כרחך פי' מטעם שליחות ממש אף מע"ש ובדף כ"ב ע"א לא יאמר וכו' טול חלקך בשבת וכו' ברש"י לפי שנעשה שלוחו על חצי היום המוטל עליו עכ"ל ועיין בתוס' שבת דף י"ז ע"ב בד"ה ואין מוכרין אבל משם אין הכרע כ"כ עיי"ש וכיו"ב בהגהות מיימוני בהל' זאת אות ב' וז"ל כי יש שליחות לעכו"ם לחומרא עכ"ל:

"**ובשליחות** לנכרי בשאר איסורים":

במס' ב"מ דף ע"א בתוס' ורא"ש דהרי"ף ורש"י ור"ח ס"ל יש שליחות לנכרי לחומרא שם בענין ריבית ור"ת לא ס"ל כן עיי"ש ומסוגיא דמס' ע"ז דף נ"ג ע"ב דאי' מדפלחי ישראל לעגל גלו דעתם דניחא להו וכי אתא נכרי ופלח להו שליחותיה דההוא קעבדי וכו' עיי"ש אין הכרע דהרי נאמר מדאורייתא כן אבל הפי' דהוי גלוי דעת ורשות ישראל לזה ולא מטעם שליחות ממש ומצינו לשון שליחות כמה פעמים על רשות:

ובשיטה מקובצת בשם הריטב"א ובס' ישועות יעקב באהע"ז סי' ה' בשם הראב"ן דוקא בריבית בלבד יש שליחות לנכרי לחומרא ויהיב טעמא למלתא למה החמירו ביותר בריבית עיי"ש ובשו"ת הרא"ש כלל ק"ח סי' י"א כתב אבל רש"י וכו' ששליחות לנכרי לענין ריבית לחומרא וכו' עכ"ל ועיין בריב"ש בסי' ש"ה שכתב דהוי משום מראית עין דמחזי סובר דישראל מישראל שקיל ריבתא עיי"ש ונראה ג"כ דעתו דרק בריבית שליחות לחומרא ולזה נראה שכיון בס' בית מאיר בסי' ה' שציין הריב"ש הנ"ל ועי' בס' מחנה אפרים הל' שליחות סי' י"ד מרש"י במס' ע"ז ע"א מלטני מעוצר אל יאמר עול תחתי לעוצר וכו' וברש"י משום שליחותיה דיקשה לר"ת ועי' מה שפי' לדעתו עיי"ש ובהגהות מיימוני בפ"ה מהל' מלוה ולוה דעת מהר"ם בר ברוך בכל התורה שליחות לנכרי לחומרא ועי' מ"ש לעיל באות ז' עיי"ש:

ובמס' ב"מ דף צ' ע"א מבעיא להו אם מותר לומר לנכרי חסום פרה ודוש בה מי אמרינן אמירה לנכרי שבות בשבת דאיסור סקילה אבל חסימה דאיסור לאו לא או דילמא לא

שנא:

וברא"ש בשם רבינו סעדיה גאון ז"ל דמשם דאפי' מע"ש אסור כמו קודם החסימה שם וכתב שאין ראיה משום דהוי עכ"פ בזמן איסור החסימה ובנמוק"י בשם הרנב"ר מביא ראיה ממי שהחשיך הנ"ל דדוקא משום דאין אדם מעמיד וכו' אף דהוי קודם שבת וכמו כן דעת רבינו בהל' הזאת אפי' בע"ש אסור ולכאורה מכמה משניות מלא ישכיר במרחץ בספ"ק דע"ז וכמ"ש בחשד הוי רק מקודם שבת דאל"כ דמותר בע"ש הוי לא שביק התירא וכו' דלא שייך חשד ובאגרת וכיו"ב דמוכח דאפי' קודם שבת אסור אמירה לנכרי:

והנה קודם שבת לא שייך דבר דבר והיה נראה מטעם שליחות לחומרא וא"כ יקשה להסוברים דלא אמרינן שליחות לחומרא ולהסוברים רק בריבית כן ולא בשאר איסורים וא"כ מ"ט

הלכה ב

עכו"ם שעושה מלאכתו מעצמו בשבת אם בשביל ישראל עשה אותה אסור ליהנות באותה מלאכה עד מוצאי שבת וימתין בכדי שתעשה והוא שלא יהא הדבר בפרהסיא עד שידעו בו רבים שדבר זה בשביל פלוני הוא נעשה בשבת ואם בשביל עצמו בלבד עשה מותר ליהנות בה בשבת. במעשה רוקח בשם כת"י שנמחק המילה שלא עיי"ש:

הלכה ג

כיצד עכו"ם שהדליק את הנר משתמש לאורו ישראל ואם בשביל ישראל אסור עשה עכו"ם כבש לירד בו מן הספינה ירד אחריו ישראל ואם בשביל ישראל אסור מילא מים להשקות בהמתו משקה אחריו ישראל ואם בשביל ישראל אסור ליקט עשבים להאכיל לבהמתו מניח ישראל בהמתו לאכול מהן והוא שלא יהא אותו עכו"ם מכיר לאותו ישראל שמא ירבה במלאכתו בשבילו ונמצא עושה בשביל ישראל וכן כל דבר שאפשר להרבות בו לא יהנה בו בשבת אלא א"כ אינו מכירו:

הלכה ד

אבל דבר שאין בו להרבות ולמעט כגון נר וכבש הואיל ועשה בשביל עצמו נהנה אחריו ישראל בשבת ואע"פ שהוא מכירו וכו'. במשנה במס' שבת דף קכ"ב ע"א נכרי שהדליק את הנר משתמש לאורו ישראל ואם בשביל ישראל אסור מילא מים וכו' עשה כבש וכו' ואם בשביל ישראל אסור וכו' וכיו"ב להלן דף קנ"א ע"א נכרי שהביא חלילין בשבת לא יספוד בהן ישראל וכו' ובמס' ביצה דף כ"ד ע"ב נכרי שהביא דורון לישראל וכו' תוך התחום מותר חוץ לתחום אסור וכו':

ובתוס' במס' שבת דף קכ"ב בד"ה ואם כתבו בטעמא אי שרית ליה אתי למימר לנכרי

לעשות בשבילו וכ"כ במסכת ביצה בד"ה ולערב עיי"ש ועי' בלשון רבינו להלן ה"ח:

והנה לכאורה יש לשום לב בענין זכיה כשליחות לענין איסורא דבכ"מ קיי"ל זכיה כשליחות ומחלוקת הראשונים ז"ל אם מטעם שליחות או מטעם יד עי' בר"ן בפ"ב במסכת קדושין ודעת רש"י במסכת פסחים דהוי מטעם שליחות מאומדנא דניחא ליה ולכן זכין שלא בפניו וכמ"ש ז"ל:

והנה מסתברא אף דמהני זכיה שלא בפניו מ"מ לא שייך לומר במצוה או באיסורא בכה"ג דצריכין לומר דיהיה כעשה בעצמו המצוה או האיסור דע"ז לא שייך זכיה דודאי עונש ושכר לא שייך על דבר שנעשה בלא ידיעת הנעשה בשבילו וכמ"ש במק"א בזה אלא בכה"ג שעשה בפניו ונראה דניח"ל משתיקתו ועי' כיו"ב בב"י בסי' של"ד גבי קטן העושה על דעת אביו שכתב בדליקה אנן סהדי דניח"ל מדשתק עיי"ש וא"כ לפ"ז נאמר דהוי בגדר זכיה מטעם שליחות אף שלא עשאו בפירוש לשליח ואף די"ל משום איסורא לא ניח"ל אבל בכה"ג דנראה דניח"ל שייך זכיה ושליחות וגם אם נתירו כן הרי לא הוי איסורא וממילא יהיה ניח"ל ואיכא זכיה ושליחות וא"כ לפי"ז בשביל ישראל נאמר דמשום שליחות וזכיה נגעו בזה:

אבל יש לעיין בזה במסכת שבת קכ"א בדליקה התירו לומר כל המכבה אינו מפסיד ובמסכת כתובות ריש פרק המדיר בס"ד רצו לומר שם דדוקא בדליקה משום דאדם בהול על ממונו ואתי לכבוי עיי"ש ובסוף אמרינן בדליקה למעוטי מאי לאו לשאר איסורים ומשני למעוטי אסורי דשבת וברש"י שם וז"ל שבת דחמירי ולא התירו בהן לומר העושה מלאכה זו אינו מפסיד כדי שישמע נכרי ויעשהו אבל בנדרים לא גזרו עכ"ל נראה מדעתו דאינו מפסיד מותר בשאר דברים רק בשבת החמירו זולתי בדליקה דאסרו משום דבר דבר ואף דלא שייך ענין דשליחות ועי' בנמוק"י בפרק איזהו נשך שכתב בשם הרמב"ן דוקא בשבת ונדרים בשאין לו לאכל התירו ועי' במל"מ בפ"ה מהל' מלוה ולוה מה שפלפל בזה ועכ"פ דעות שונות אם התירו כל וכו' אינו מפסיד מדינא. והנה לכאורה הוי עכ"פ גלוי דעת דניח"ל ולא יגרע מזכיה דהוי בכה"ג בגדר שליחות וכל הזן וכו' יהיה בגדר זכיה:

והנה לענין מצוה ולענין שיהיה מחויב לשלם המזונות כבמס' כתובות שם וי"ל שאין יכול לתבוע ממנו דאינו לשון מבורר לחיוב וגם במצוה שצריך לעשותו בעצמו לא הוי לשון מוכרע שיהיה כמוהו ועי' בר"ן נדרים דף ל"ז ע"ב בד"ה ה"נ וכו' אבל אי אמר כל התורם אינו מפסיד אפשר דאפי' לגבי תרומה לא מהני דלאו לישנא מעליא הוא כשיבוא ויתרום וה"נ מוכח דהא האומר כל הזן אינו מפסיד והלך אחד וזן אינו חייב לשלם דלא

שויא שליח כלל עכ"ל אבל לענין לחומרא באיסורא קשה כמ"ש למה יגרע מזכיה אשר לכאורה כנראה דעת הרמב"ן שהוא כן בהנ"ל:

אמנם דעת רש"י נפלאה בעיני כי המל"מ לא הביא דעתו בהנ"ל ולדעתו יקשה דלדעת זולתו יש לומר דס"ל זכיה אינה מטעם שליחות אבל לרש"י דס"ל במסכת פסחים דף צ"א זכיה מטעם שליחות יקשה כנ"ל:

ואולי יש לומר בדעת רש"י דעי' בירושלמי מובא בנמוק"י הנ"ל דוקא בדליקה אבל זולת זה אפילו בהפסד בשבת לא התירו ובנדרים הרי התירו באין לו מה לאכל ולכן חילק דבשבת החמירו אפי' בהפסד ושעת הדחק בלעדי בדליקה בלבד דבהול וכו' ואתי וכו' אבל בשאר איסורים כמו בנדרים בשעת הדחק לא גזרו בהו ושאר הראשונים ז"ל יש לומר דס"ל זכיה אינו מטעם שליחות אבל לפ"ז יקשה למה נאמר שאין צריך לומר אל תכבה משום שאין שביתתו עליהן גם בשביל ישראל שאסרו ואמרו משום גזירה למה לא נאמר לרש"י והגהות מיימוני שכתבו באיסור אמירה לנכרי משום שליחות לחומרא וכמו כן נאמר דבפניו אסור משום דניח"ל ומשום דהוי משום שליחות כמו כן לחומרא באיסורים אף שאין זכיה לנכרי ועי' לענין בכור וסירוס בשביל ישראל עיי"ש ונראה מזה דאף דהחמירו מדרבנן בשליחות לחומרא בגוי דוקא בשליחות מפורש אבל בזכיה דהוי שליחות שאינו מפורש לא החמירו אף מדרבנן:

ויש ליישב במ"ש קושית הרשב"א בדף קכ"ב גבי בשביל ישראל דהוי גזירה לגזירה דאמירה גופה מדרבנן ותירץ דהוי בגדר חדא גזירה כדאמרינן בריש מס' ביצה עיי"ש ועי' בפ"ק דמסכת שבת מחלוקת אביי ורבא בגזירה לגזירה עיי"ש אמנם יקשה עוד לפמ"ש בפי' משניות לרבינו בפרק אין טומנין דחדא גזירה לא שייך אלא אם ב' הגזירות נעשו בזמן אחד עיי"ש וזה לא שייך בכה"ג דידן דדבר דבר נגזר בימי הנביאים והאי דבשביל ישראל ודאי אח"ז נגזרה דהרי הרהור דלא מצינו במקרא אמרינן דמותר מלשון ודבר וכו' ונראה דהוי גזירה מאוחרת וא"כ לא שייך לפי זה לומר חדא גזירה הוי (והנה באיסורי דרבנן ג"כ אמירה לנכרי שבות ונדבר בס"ד להלן בזה וכמ"ש לעיל דעת הסוברים דדבר דבר דאורייתא) וא"כ יקשה לרבא דס"ל במסכת שבת הנ"ל דלא גזרינן גזירה לגזירה למה אסרו בשביל ישראל ולדעת הסוברים דאמירה מצד דבר דבר דאורייתא לא יקשה אבל רוב הפוסקים לא סבירא להו כן:

ולכאורה י"ל אף דדבר דבר מדרבנן מ"מ לפי מ"ש לעיל לדעת רבינו לומר בקיומו קיים דאורייתא ברשות דהוי בכלל תשבות וא"כ י"ל דאינו דומה לשאר גזירה לגזירה ובזה גם רבא מודה דרק אם שניהם מדרבנן בלבד אמר כן אבל בזה באם קיימו קיים דאורייתא

גזרו ביותר:

אמנם גם בזה יש לעיין דלכאורה יש לומר בטעם שאין גוזרין גזירה לגזירה ב' טעמים א' משום דאיסורי דרבנן קילי לגזור עליה כ"כ וכמו שהקילו בספקן ב' י"ל דלא יכלו לגזור כלל דכמ"ש בהל' ממרים בפ"ב ועי' בראב"ד שם דכל שעשו משום סייג לא הוי בכלל בל תוסיף עיי"ש משום דהתורה נתנה רשות לרבנן לעשות סייגים ומשמרת לאיסורי תורה אבל בגזירה לגזירה שאין גוזרין עיין ברש"י בריש מסכת ביצה שכתב משום דהוי משמרת למשמרת עיי"ש וא"כ י"ל דהוי בכלל בל תוסיף ולא יכלו לגזור כלל. ונפק"מ בהטעמים הנאמרים דמשום זה דמדרבנן קילי לא גזרו י"ל כמ"ש דהיכא דבקיימו הוי דאורייתא לא הוי בגדר קל עוד אבל אם נאמר דלא יכול לגזור רק מה שהרשה התורה משמרת חדא וכה"ג דהוי מדאורייתא רשות י"ל לעשותו חובה מדרבנן הוי בל תוסיף בליכא משום סייג. והנה יש מקום לומר כיון דמצד עצמו מצות רשות מדאורייתא לא הוי בל תוסיף בגזירות דרבנן לעשותו חובה וצ"ע:

אבל למ"ש יש לישב וזה דנאמר עוד ליישב במאי דיקשה מאוד להבין דברי תוספות דף קכ"ב שהקשו בסתירות דברי המשנה דאי' בדף קכ"א ע"א נכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה ולא תכבה ובדף קכ"ב במשנה בכבש ובנר וכו' אי' בשביל ישראל אסור וכתבו שם בד"ה ואם אחרי שכתבו הטעם לאסור בשביל ישראל שמא יאמר לנכרי בעצמו שיעשה כתבו וז"ל ולא דמי להאי דאמרינן נכרי שבא לכבות וכו' והכא אסור כשעשה בשביל ישראל דכי אמרינן אדעתיה דנפשיה וכו' הנפק"מ בכבוי וכיו"ב שאין ישראל נהנה במעשה הנכרי אבל הכא שגוף ישראל נהנה במעשה של נכרי לא אמרינן אדעתיה דנפשיה קעביד הואיל והנכרי מתכוין להנאתו עכ"ל וכיו"ב בהגהות אשר"י בפ"ק דמס' שבת עיי"ש. ולכאורה יקשה להבין החילוק בזה. וביותר למ"ש בתוספות בטעמא דאסור בשביל ישראל שלא יאמר לו בעצמו שיעשה ומאי שנא להאי טעמא אם הגוף נהנה או לא ומסברה יותר שייך לחוש כן בדליקה שיאמר בעצמו מבכבש ונר וכיו"ב שגוף נהנה:

ונראה לענ"ד לפרש דברי התוס' בין לטעמא דאמירה לנכרי דאסור משום דבר דבר או משום שליחות לחומרא:

דהנה משום דבר דבר דאי' הרהור מותר כבר כתבתי לעיל באות ג' דמהאי לא יטייל וכו' מוכח דהרהור עם המעשה המגלה ההרהור הוי כדיבור מפורש ובכלל דבר דבר וכמו כן נאמר מטעם זכיה דכמ"ש דלא החמירו בשליחות שאינו מפורש מ"מ בניכר מתוך מעשה דניחא ליה הוי כמו שליחות מפורש וא"כ לפ"ז שפיר לחלק בין כבוי בדליקה וכיו"ב אף דשותק ואומדן דעתיה דניח"ל מ"מ הוי בגדר שליחות שאינו מפורש

אבל בכה"ג דנר ומשקה בהמתו וכבש דמשמש ונהנה בגופו אח"ז בהם וא"כ הרי מגלה במעשיו דניח"ל וגילוי דעת במעשה הוי כמו דיבור מפורש בין מצד דבר דבר ובין מטעם שליחות וזכיה והוי בעשיתו גלוי דעת למפרע ובגדר מפורש דאסור לכו"ע ודברי התוס' מובנים היטב לחלק בין כיבוי לכאן שגוף נהנה וכמ"ש אבל כשעושה הגוי בשביל עצמו מותר לשמש אף דגם אז מגלה דניח"ל מ"מ השליחות צריך שתהיה משליח ומשלח וכה"ג אף דלו ניח"ל וגילה דעתו, עם זה בשליחתו הגוי לא גילה דעתו בפירוש בשליחתו והוי בגדר שליחות שאינו מפורש מצד הגוי כמ"ש בשליחות צריך שתהיה מצד שניהם. וגם מצד דבר דבר כיון שהגוי לא עשה ברצונו להנאת ורצון הישראל לא שייך למפרע הוי דבר דבר דגם למפרע לא נעשה ע"פ רצון הישראל ואתי שפיר. ודברי התוס' כך עולין דבראשונה שכתבו בטעמא שלא יאמר בעצמו כמו כן דמהאי טעמא אסור אפי' למי שלא נעשה בשבילו עיי"ש דבזה לא שייך שליחות ודבר דבר אבל בישראל עצמו הטעם משום שליחות ודבר דבר וכמ"ש ומובן ביותר דזולת זה לא שייך לכאורה בכה"ג שלא בשבילו וכו' ג"כ לחוש שיאמר לו שיעשה בשביל ישראל אחר אבל כמ"ש דהוי כה"ג בזה הישראל שעשה בשבילו כשליחות מפורש יש לחוש באחרים ג"כ שמא יאמרו וכו' דאם בשביל ישראל לישראל אחר אף דהוי לראשון כדיבור מפורש יטעו להתיר אף באמירה בפה דהוי בגדר אחד וצריכין לתרוייהו. וצ"ל על כרחך למאן דס"ל משום שליחות דלאחרים אסור משום שלא יאמרו וכו' דיטעו משום דנראה כשליחות וכמ"ש ועי' בהל' ה' בהמ"מ בשם הראב"ד אם שייך באחר שמא יאמרו עיי"ש:

וא"כ למ"ש מיושב קושית הרשב"א הנ"ל דהוי גזירה לגזירה דאם מטעם שליחות בשביל ישראל במעשה מפורש הוי בגדר שליחות ובכלל גזירה הראשונה ואפכא דאפי' שאינו מפורש יקשה דיהיה אסור משום זכיה ונהפך דצריכין לומר דהקילו בשאינו מפורש וכמו כן מטעם דבר דבר בכה"ג דמפרש ע"י מעשיו כמ"ש הוי דבר דבר ומצוא חפציך ולא הוי גזירה לגזירה כלל:

ובענין גלוי למפרע בשליחות בכה"ג עי' ברש"י במסכת ע"ז דף כ"ב ע"א בד"ה ואם באו לחשבון וכו' כלומר אם קיבלו סתם ועשו סתם ועייל הנכרי בשבת וישראל בחול ולא צוהו ישראל ובאו לחשבון לאח"ז לומר כמה ימי שבת נטלת אתה ואני אטול כנגדן ימי החול אסור דשכר שבת הוא נוטל דגליא דעתיה דנכרי שלוחו היה עכ"ל וכל זה מסכים עמ"ש לעיל לענ"ד:

(**יא**) "במחצה על מחצה נכרים וישראל ובספק אם בשביל ישראל":

נר הדלוק במסיבה בשבת אם רוב ישראל אסור להשתמש לאורה שהמדליק על דעת הרוב מדליק ואם רוב עכו"ם מותר להשתמש לאורה מחצה על מחצה אסור וכו'. ועיין בהמגיד משנה ובלח"מ עיי"ש במס' שבת קכ"ב ע"א ובמשנה במס' מכשירין פ"ב מ"ב עיר שישראל ונכרים דרין בתוכה והיה בה מרחץ המרחצת בשבת אם רוב נכרים מותר לרחוץ בה מיד ואם רוב ישראל ימתין בכדי שיעשו וכו' נר הדלוק במסיבה אם רוב נכרים וכו' מחצה על מחצה אסור וכו' התם נמי כי מדליק אדעתא דרובא מדלקי וכו' ועיין להלן בהל' ז' בזה:

וברש"י בד"ה אדעתא דרובא הילכך ישראל עיקר ומחצה על מחצה נמי ליכא למיקם עלה דמלתא דאיכא למימר דמדליק בשביל ישראל ואיכא למימר עיקר דעתיה דמדליק בשביל עכו"ם אבל עכו"ם וישראל והמדליק עצמו משתמש לאורה ודאי עיקר אדעתיה דידיה עביד וכיון דנר לאחד נר למאה שרי עכ"ל ולהלן דף קנ"א ע"א מאי מקום קרוב רב אמר מקום קרוב ממש ושמואל אמר חיישינן שמא חוץ לחומה לנו ושם ב' גירסאות ברש"י ללישנא קמא מביאין ראיה לרב דמספיקא לחומרא מדאי' בעיר שישראל וכו' והיה מרחץ וכו' מחצה על מחצה אסור הרי מספיקא לחומרא וללישנא בתרא אין מזה ראיה לרב דמחצה על מחצה כמ"ש ברש"י דמחצה על מחצה ודאי בשביל ישראל ונכרי הוחמו והראיה לשמואל מר' יהודה שאמר שאם יש בה רשות רוחץ בה מיד עיי"ש ובתוס' בד"ה דיקא עיי"ש וא"כ מ"ש ברש"י ס"פ כל כתבי הנ"ל הוא ללישנא קמא דידן וללישנא בתרא שנראה כמ"ש ז"ל לעיקר דבמחצה על מחצה ודאי בשביל שניהם:

ובס' תוספת שבת בסי' רע"ו ס"ק ט' כתב דפסקינן כשמואל דספיקא לקולא בסי' שכ"ה ובסי' תקט"ו וע"כ דמחצה על מחצה לא הוי בכלל ספיקא והקשה על הב"י שם שהביא דברי רש"י ס"פ כל כתבי על דעת הטור עיי"ש:

ויש לעיין למ"ש לעיל דבין מטעם שליחות או דבר דבר דוקא בכה"ג דיש גלוי דעת לזכיה ולרצון שניהם לישראל ולנכרי שייך לאסרו בשביל ישראל וא"כ דיש ספק אם הוי בשביל ישראל לא הוי גלוי דעת מפורש ושאני מכל ספק דעלמא דאסור מספיקא משא"כ כאן דהספק מפקיע האיסור מכל וכל ואפי' בדאורייתא בכה"ג לקולא ואפי' לדעת הרי"ף דפי' חיישינן וכו' לחומרא כה"ג דהוי בספק ודאי התירא לא שייך חומרא בספיקא וצריכין לומר כיון דמצד הישראל הוי גלוי דעת מפורש שניחא ליה אלא הספק מצד הגוי א"כ הוי ספק בשליחות אבל היותר נראה לומר דבמחצה על מחצה הוי כודאי בשביל שניהם דמה לנו לומר בשביל זה יותר מבשביל זה ובליכא הוכחה ודאי בשביל שניהם רק באיכא רשות די"ל בשבילו עשה אז מותר מספיקא אם משום דספק דרבנן

לקולא או כמ"ש דלא הוי גלוי דעת מהגוי:

ונאמר נמי להבין במס' שבת קכ"ב הנ"ל האי נכרי דאדליק שרגא אהדרינא שמואל לאפיה כיון דהוי חזא דאייתי שטר וקא קרי אמר אדעתיה דנפשיה הוא דאדליק אהדרינה איהו לאפיה גבי שרגא ועיין בב"י בסי' רע"ו באם מטריחין לצאת מביתו ומ"ש בירושלמי בזה עיי"ש ולמ"ש י"ל דלא היה צריך שמואל רק להפוך פניו וא"כ גילה בדעתו שלא ניחא ליה בזה ואינו רוצה בשליחתו ולא הוי זכיה מפורש וכיון שבטלה גלוי דעת דגוף נהנה דהוי כזכיה מפורש אח"ז לא היה צריך לצאת מביתו וגם ליהנות מאורו היה רשאי כיון דלא התחיל השליחות בעבורו והוי כנדלק שלא בשליחתו דמותר ליהנות ובהנאה אח"ז אינו מבטל במה שגילה שאין ברצונו להשליחות ומובן כמ"ש לעיל דכיון דביטל השליחות במעשה דהיפוך אפי' הוי כמבטל בפירוש שליחתו וא"כ לא הוי כשליחות מפורש עוד:

(**יב**) "באדעתא דנפשיה עביד":

נפלה דליקה בשבת ובא נכרי לכבות אין אומרין לו כבה ואל תכבה מפני שאין שביתתו עלינו וכן כל כיו"ב. במס' שבת קכ"א ע"א נכרי שבא לכבות אין אומרין לו כבה ואל תכבה מפני שאין שביתתו עליך אבל קטן שבא לכבות אין שומעין לו מפני ששביתתו עליהן ובגמ' ש"מ קטן אוכל נבילות בי"ד מצווין וכו' א"ר יוחנן בקטן העושה לדעת אביו דכותיה נכרי דקא עביד לדעתא דישראל מי שרי נכרי לדעתיה דנפשיה עביד. וברש"י אפי' יודע שנוח לו לישראל הוא להנאת עצמו מתכוין שיודע שלא יפסיד עכ"ל:

ויש להבין בכבש ובנר אפי' כשיודע שלא יפסיד לא מצינו להתיר גם לפי מ"ש עיקר הטעם להתר דלא הוי גלוי דעת מפורש מישראל וא"כ מה לנו דנכרי יתכוין לטובת ישראל וי"ל למ"ש בב"י בסי' של"ד בדליקה הוי אנן סהדי דניח"ל לישראל ולכן צריכין לטעמא דנכרי אדעתא דנפשיה קעביד ובכבש ובנר צריך גלוי דעת מפורש משום דלא הוי אנן סהדי דניח"ל כמו בדליקה שהוא הפסד רכושו:

אמנם יש להבין דהרי אפי' בקציצה [מ"מ] בפירוש לא מהני בשבת וגם קודם שבת עי' בפ"ק דמס' שבת י"ט ע"א באגרת ביד נכרי אין משלחין ערב שבת אלא א"כ קצץ לו דמים וברש"י כיון דקצץ לו דמים בדידיה קטרח עיי"ש וזה כשאינו מפרש שיעשה בשבת ובקצץ אמרי' בעושהו בשבת בשביל דידיה קטרח אבל בשבת שנאמר בעשה בשביל ישראל להתיר משום אדעתא דנפשיה כיון דעיקר המעשה שישראל נהנה בו אי אפשר רק בשבת ומטעמא דשליחות וכיו"ב שכתבתי מה יועיל שעשה גם עבור עצמו ולשון רבינו בהל' ב' ואם בשביל עצמו בלבד עשה מותר וכו' ובמרכבת המשנה כתב

בפי' משניות כתב רבינו ג"כ דוקא בשביל עצמו בלבד ועי' בהמ"מ הל' זאת ועיין ברש"י ונראה כונתו דאף באגרת וכיו"ב בעי קציצה בפירוש דודאי בשליחות בפירוש לא מהני קציצה [רק] בעושה מעצמו או שאמר לו שיעשהו והוא עשהו בשבת מהני קציצה דע"י התשלומין לא הוי המעשה מצד הגוי גלוי דעת כאלו אמר בפירוש שהוא שליחו לומר בו דהוי כשליחות לחומרא דכיון דעושה להנאתו ואף דבשליחות דעלמא דבפירוש לא מעלה ולא מוריד אם מקבל השליח השכר או לא נראה דשאני שבת בנכרי דנכרי לאו בר שליחות רק לחומרא וכמ"ש בס' בית מאיר הנ"ל מעשה שבת לא הוי בתורת שליחות לגוי כלל דהוי כנעשה ממילא דמותר עיי"ש אלא עם כל זה לרש"י וכיו"ב אמרינן לחומרא בשליחות בפירש בשבת ובשביל ישראל בגלוי דעת הוי כמפורש וא"כ בקוצץ ואדעתי' דנפשי' עביד וא"כ אינו עושה בשבילו וליכא גלוי דעת מצד הגוי רק לעשות עבור עצמו ולא בשביל ישראל ושאני בשליחות מפורש שאומר שהוא שליחו לא מהני שעושה בשכר כיון דהרי עכ"פ שלוחו הוי אבל בסתמא דלא אמרינן דהוי כשליחות מפורש רק בגלוי דעת המוכח ובכה"ג דעושה הגוי בעבור עצמו לא הוי מסתמא גלוי דעת שעושה בשביל הישראל ונהפוך מסתמא בשביל עצמו (ובשביל ישראל בבכור במטיל בו מום ובסירוס ואם גם נאמר שם מטעם שליחות שאני שבת כמ"ש לעיל וגם שם אי' משום הערמה ושמא יאמרו לו עיי"ש):

ונאמר ביותר להסביר ענין קציצה גם לפרש הגהות אשר"י בפ"ק דמס' שבת שכתב דבגוף נהנה לא מהני קציצה עיי"ש ולכאורה בלתי מובן וכי ע"י הקציצה לא יהיה בגדר שליח הכי מצינו לחלק בשליחות בין בשכר לשלא בשכר ולמה לא תהיה כעושה בשביל עצמו ובשביל ישראל דעכ"פ גם בשביל ישראל עשהו:

ונראה דלכאורה להבין בקבלנות למה התירו היכא דלא שייך חשד ומראית עין דגם שם כשעושה הנכרי בשבת בשביל ישראל הוא עושה וביותר לדעת מהרי"ט דהשליחות מתחיל משעת עשות השליחות ולא בשעת שעשה אותו לשליח וא"כ הוי שלוחו בשבת וצריכין אנו לומר דלא נעשה שליח רק על המעשה ולא על היום וכה"ג אי' במס' ע"ז דף ס"ג ע"א אומר אדם לחמריו ולפועליו וכו' אכלו בדינר זה צאו ושתו בדינר זה ואינו חושש לא משום שביעית ולא משום מעשר ולא משום יין נסך וכו' ומוקי שם בחנוני המקיפו ועי' בתוס' כתובות דף ע"ב ע"ב בד"ה ופרנס עיי"ש משום שלא עשהו שליח שיתן להם איסורא ומה שנתן איסורא לדעת עצמו הוא נותן ועי' בהל' פסח בסי' ת"נ ובירושלמי פ"ו דדמאי משנה י"ב עיי"ש וכן נאמר על זמן האסור לא עשהו לשלוחו אמנם יקשה עוד דאף דנאמר דשליחתו לא הוי רק על המלאכה ולא על הזמן האוסר זה מצד

המשלח מ"מ בשבת דבשביל ישראל בעושה מעצמו אסור וזה ודאי דגוי לא עשהו רק בשביל ישראל בלבד אמנם כל זה בשלא קיבל שכר אבל בקיבל שכר יש לומר שפיר דנהי על המלאכה הוי שלוחו של ישראל על היום שלא הוי שלוחו הוא עושה לעצמו להרויח זמן לדברים אחרים וכ"ז בקוצץ אבל בחינם הכל בשביל ישראל וא"כ הקציצה למ"ש שלא יהיה בשביל ישראל מצד הזמן האסור ג"כ ומובן בגוף נהנה בשבת דהוי כמ"ש לעיל גלוי דעת מצד המשלח לא מהני קציצה דהוי ג"כ על היום גלוי דעת ודברי הגהות אשר"י מובנים ומובן היטב דעת רבינו שאינו מחלק בענין קוצץ בין ד' וה' (ו)ערב שבת ועיין בסי' רמ"ז ובב"י שם ועי' מחלוקת הב"ח ומג"א ואליה רבה בסי' רמ"ג במרחץ בקבלנות עיי"ש:

ועי' עוד בפי' משניות לרבינו בפ"ב מ"ו דמכשירין שכתב דלכן אסרו בשביל ישראל כדי שיעשו שאנו חוששין שמא הישראל רמז לעכו"ם ועוררו לעשות הדבר הזה בשבת כדי שימצא אותו מזומן למוצאי שבת ומשו"ה אסרו כדי שיעשה עיי"ש ונראה שהוציא כן מסוגיא דמס' בכורות [לה] גבי מעשה דקסדור וכיו"ב שם וגבי סירוס במס' ב"מ הנ"ל והלשון שמא רמז שכתב רבינו דנראה דלא חיישינן שאמר לו בפירוש רק רמז לו כן ועיין בסי' ש"ז סעיף כ"א דאסור לרמוז לו שיעשה בשבת ומותר לרמוז לו שיעשה מלאכה לאחר שבת ועיין במג"א ס"ק ל"א עיי"ש ועי' בב"ח שכתב להקל וכמ"ש הוא נגד דעת רבינו ודוחק לומר דלשון לרמוז שכתב רבינו לאו דוקא דאו שעוררו שכתב מוכיח דלרמוז דוקא קאמר ולכאו' לרמוז הוי כגלוי דעת מפורש דניח"ל ובכה"ג כמ"ש לעיל הרהור כדיבור ושייך ג"כ מטעם שליחות וכמ"ש לעיל ודעת הב"ח נראה להטיב הנר לא שייך גוף נהנה משום דבלא"ה רואה ואינו ניכר בשמושו אבל עכ"פ אינו יוצא מגלוי דעתו ועי' בהגהות מיימוני ובלח"מ כאן:

ובענין בשביל ישראל בשאר איסורים עיין בתוס' במס' ב"מ דף צ' ע"ב בד"ה מחלפי וברא"ש שם דנראה דיעות שונות דמדברי התוס' נראה שאם ודאי מדעתם עשו אף לטובת ישראל מותר וכ"כ בהג"א שם ומרא"ש ולשונו נראה אף היכא דל"ש הערמה שאמרו לנכרי אפ"ה כיון שהנכרי עושה בשביל ישראל אסור עיי"ש ועיין במס' בכורות דף ל"ה ע"א במעשה דקסדור שם לענין גוי שהטיל מום בבכור שלא מדעת ישראל ועי' בטור אהע"ז בסי' ה' וביו"ד סי' רצ"ז הל' כלאים ובש"ך שם:

(**יג**) "אמירה לנכרי באיסור דרבנן"

במס' שבת דף קכ"א ע"א אין אומרים לו כבה ובתוס' שם אפי' באסורי דרבנן אמירה לנכרי שבות כדאיתא במס' שבת ק"נ לא יאמר אדם וכו' שכור לי פועלים דמוקי בחבירו

נכרי וכן מוכח במס' עירובין דף ס"ז גבי נייתי חמימי מגו ביתא עכ"ל הנה לא הביאו ראיה ממשנה דאין אומרים לו כבה דהוי מלאכה שא"צ לגופה דמדרבנן דכמו שהוכיחו בתוס' בד"ה ש"מ קטן וכו' בי"ד מצווין להפרשו דע"כ מוקי המשנה כר' יהודה או כר' שמעון ושצריך לפחמין דאם לא כן בדרבנן לכו"ע א"צ להפרישו עיי"ש. ולכן הביאו ראיה מלהלן בלבד:

ובס' בית מאיר אהע"ז בסי' ה' הקשה מאי מקשינן בדף ק"נ בלא יאמר לחבירו שכור לי פועלים פשיטא וכמ"ש ברש"י דאמירה לנכרי שבות נדע מאין אומרים לו כבה עיי"ש והרי משם לא נדע רק באיסורי דאורייתא וצריך לאשמעינן דאפי' בדרבנן אמירה לנכרי שבות עיי"ש וי"ל ע"ז דלכאורה באומר לנכרי כבה לא שייך כלל צריכה לגופה דאם הגוי עושה בשביל הגחלים, לישראל הוי השליחות שאצל"ג ואם לישראל לצורך, לגוי הוי רק משום שכרו ולא צריך לגופה וא"כ אין שייכות צל"ג בזה ובתוס' כתבו כן לענין קטן שם י"ל דצריך הקטן לגופה והרי שייך מצווין להפרישו בדאורייתא דשביתתו עליך משא"כ בגוי:

גם י"ל באומר לגוי לכבות אף דגוי מכבה משום הגחלים וצל"ג כיון דאפשר שיעשה כן בלא צריך לגופה ובהתר מדאורייתא אף לישראל עי' בתוס' קכ"ב בד"ה משקה ובהגהות מיימוני בפי"ב הי"ז מהל' שבת ובסוגיא דבורגנין דלא שייך אמירה לנכרי וא"כ גם בכבוי הוי רק מדרבנן ואתי שפיר ועיין להלן מ"ש בס"ד באות ט"ו עיי"ש אבל א"כ הוי לתוס' להביא ראיה מסוגיא דאל תכבה ונראה משום שכתבו אח"ז או דמוקי כר' יהודה עיי"ש אבל קושית הגמ' פשיטא דלא צריך לאוקמי כר"י דוקא ולכו"ע אזלא המשנה אפי' לר' שמעון ג"כ:

ולשון שבא לכבות דאי' במשנה י"ל דנקטי משום סיפא וקטן שבא לכבות אבל אין מהדרך להביא ברישא לישנא יתירא משום הסיפא וי"ל דאפי' בלא"ה בא לכבות לא יאמר לו ואיסורא עביד גם אפי' בבא מעצמו ועל דעתיה דנפשיה קעביד לא יאמר לו:

אמנם ראיתי בס' מנחת כהן בפ"ב שכתב לדידן הסוברים כר' שמעון במשאצל"ג ואפ"ה אסרו לומר לגוי כבה שמא יעשה הגוי פחמין דבלא"ה במקום הפסד גדול מותר שבות דשבות עיי"ש ולמ"ש אפי' במכוין לעשות פחמין יהיה דרבנן וגם כמ"ש כיון דאפשר לעשות שלא יהיה צריך לגופה וצ"ע לכאורה והיותר מסתבר בזה מ"ש הר"ן בפ' החביות מובא בס' מנחת כהן הנ"ל שם דשאני כיבוי כיון שצל"ג אסור מהתורה ואין הכל בקיאין לחלק בזה אסרו בכל אופן ואפי' ע"י גוי שמתוך שאדם בהול וכו' אתי לכבוי הוא גופו עיי"ש ועיין מ"ש לעיל בפ"א ה"ז ובכ"מ למה להחמיר בשאצל"ג אף דהוי מדרבנן וטעמא

בזה עיי"ש ועי' באמירה לעכו"ם באיסור דרבנן במל"מ ה"ט עיי"ש:

(**יד**) "באמירה לנכרי ביה"ש ובתוספת שבת"

בסי' רס"א סעיף א' בהג"ה וכן מי שקיבל עליו שבת שעה או ב' קודם חשיכה יוכל לומר להדליק הנר ושאר דברים שצריך מהר"י וייל סי' קט"ז ועי' במג"א ס"ק ז' עיי"ש:

ובדגול מרבבה שם ס"ק ד' כתב לחלק בין קיבל עליו תוספת שבת לאומר ברכו דאז מסתמא קיבל עליה קדושת השבת עיי"ש וכ"כ לעיל בכונתו דאף דאין שבות בתוספת שבת דלא גזרו מ"מ בקיבל על עצמו שבות דשבת הוי כמו קבילי עלי דהוי מטעם נדר כדאיתא במס' פסחים בבני ביישן וביו"ד בסי' רי"ד עיי"ש ואף דבקיבל ע"ע קודם זמן התוספת לא מהני מידי כמ"ש הר"ן בפ"ב דמס' שבת עיי"ש משום דאז הוי חול ולא שייך לקבל ע"ע בחול איסורא דשבת אם לא שפי' בנדר ע"ע מלעשות מלאכה וכיו"ב אבל בתוספת שבת בזמן דשייך ביה תוספת שבת דמהתורה אין לה שיעור והוי השבת לדידיה מדאורייתא ואף במאי דלא גזרו הרבנן יוכל לקבל ע"ע ושייך מטעם קבילי עליה כמו נדר כיון דהוי בזמן נכון וראויה לקבלה ובעל כרחו אז מקבל ע"ע ככל הקהל באומר ברכו וכשבת ממש ועי' במג"א הנ"ל מ"ש לחלק בין קיבל קהל דעל כרחו מקבל ע"ע דנראה להיפוך דלמ"ש ברצון שייך יותר הוספה וקבלה ע"ע ור"ל דבעל כרחו אז מקבל ע"ע ככל הקהל כשבת ממש אבל סוף דבריו שכתב להקל עם כל זה צ"ע לפמ"ש:

ונראה לומר דוקא בשעה ושתיים שכתב ברמ"א מותר לו באמירה לנכרי אבל בזמן הראוי לקבלה לכל נראה שדעתו כשבת ממש כמו באומר ברכו קודם לזה דהוי מהאי טעמא ובזה נראה ביותר ובמקום אחר כתבתי דיש לספק בביה"ש דיהיה מתורת תוספת שבת ודאי דמשום ספק פורש עצמו ומקבל על עצמו וצ"ע בזה. והנה זה דלא גזרו בתוספת שבת באמירה לנכרי עיין במג"א ס"ק ח' שכתב דתוספת שבת מצות עשה ועי' בסה"מ ועיין בתוס' מנחות דף ע"ב אם גזרו ועשו משמרת למצות עשה ובפרי מגדים בפתיחתו לאו"ח עיי"ש ונפק"מ ג"כ דאם הוי עשה שייך דוחה לל"ת אבל במ"ע לא שייך דחיה וצ"ע בכל זה וגם אולי יש לחלק בין אמירה לנכרי לשאר שבות וראיתי בס' ישועות יעקב שחקר בזה אם לחלק בין אמירה לשאר שבות בתוס' שבת עיי"ש:

ושם סעיף א' ומותר לומר לעכו"ם ביה"ש להדליק נר לצורך שבת וכן לומר לו לעשות כל מלאכה שהוא לצורך מצוה או שהוא טרוד ונחפז עליה עכ"ל השו"ע ועיין בסי' שמ"ב כדאי' במס' עירובין דכל משום שבות לא גזרו ביה"ש ולדעת רבינו רק במצוה בלבד עיי"ש ולפי מ"ש לעיל די"ל דכל הביה"ש ודאי מטעם תוספת שבת וצ"ל בתוספת שבת לא גזרו ובטעמא שכתבתי לעיל:

(**טו**) "באמירה לנכרי באינו מכוין והוי פסיק רישא:

בסי' רנ"ג סעיף א' בהג"ה בסופה י"א דאפי' אם הקדירה עומדת אצל האש כל זמן שהיא מגולה וכו' אם לא נתקו מן האש בשבת יש להסירו משם ע"י עכו"ם ואם ליכא עכו"ם מותר לישראל וכו' ובמג"א ס"ק י"ח אבל אם הגחלים מונחים סביב הקדירה כתב במרדכי פ"ד דשבת דאסור לישראל להסירה משום שמחתה ומבעיר העליונות ומכבה התחתונות כדאיתא בכריתות ובהגהות מרדכי כתב שם דאפי' לומר לעכו"ם יש ליזהר מיהו בהג"ה פ"ו כתב דמותר ע"י עכו"ם דאין אנו אומרים לו לכבות ולא להבעיר רק להסיר המאכל ע"כ אבל ע"י ישראל אסור לכו"ע עכ"ל ובמחצית השקל ע"ז דאע"ג דישראל באינו מכוין ופסיק רישא אסור בזה שנעשה ע"י הגוי מותר היכא שאין האיסור רק משום פ"ר ואע"ג שפסק המג"א בסי' שי"ד דאפי' באיסורא דרבנן פ"ר אסור דלא כתה"ד מ"מ שבות דאמירה לנכרי קיל וכ"כ במג"א בסי' זה ס"ק מ"א זה תוכן דברי המחצית השקל שם ועי' במג"א בס"ק מ"א, בהג"ה שם לכן נוהגין שעכו"ם מוציאין הקדירות מן התנורים וכו' אבל ע"י ישראל אסור בכה"ג תרומת הדשן ובמג"א כתב ע"ז דהו"ל כאחד נותן וכו' דפטור אבל אסור משא"כ באמירה לנכרי דשרי דהא עיקר כונתו לחמם הבית דשרי כמ"ש בסי' רע"ו ואע"ג דהוי פ"ר לגבי התבשיל מ"מ באמירה לעכו"ם לא קפדינן כולי האי ועי' סוף סימן א' ובסי' שי"ד ס"ס א' מ"ש עכ"ל. וגם שם כתב דאמירה לנכרי יש להתיר בפ"ר עיי"ש:

והנה משום שליחות לחומרא י"ל דלא שייך שליחות רק על הדבר שרצון המשלח בו אבל לא במאי שאין רצונו ולא כיון לזה ואף שנעשה ממילא ומהאי טעמא אסור לעשות בעצמו דפסיק רישא כמכוין על אותו הדבר כיון שאי אפשר לחלק הדבר מהדבר בפ"ר והוי כמכוין על הנגרר ג"כ כמ"ש לעיל בפ"א בענין פ"ר ושאינו מתכוין עיי"ש כ"ז בעשהו בעצמו המעשה שא"א לחלק הכונה מהמעשה אבל בשליחות דתליא במה שרצון המשלח ורצונו יש לחלק דבחצי המעשה דברצונו הוי הוי שלוחו ועל מה שלא חפץ בו אף שנעשה ממילא לא מקרי שלוחו ע"ז ומשום דבר דבר צריכין לחלק כמו כן כיון שאין בכלל כונתו ואמירתו רק על ההתר לא הוי דבר דבר ומה שנעשה ממילא ולא היה כונתו לזה לא נקרא אמירה דאיסורא דבכלל כונתו לא היה האיסורא כן צריכין לומר להבין הנ"ל וצ"ע:

(**טז**) "אם יש לחלק בין חובת הגוף באמירה לנכרי לשאינו חובת הגוף":

ביו"ד בשו"ע בסי' רצ"ז סעיף ב' אסור לזרוע כלאים לעכו"ם ומותר לומר לעכו"ם לזרוע לו כלאי זרעים ובטו"ז ס"ק א' הקשה דגבי כלאי כרם בסי' רצ"ו כתב דוקא בעכו"ם

קטן מותר ולא גדול אף שהוא דרבנן וכאן בכלאי זרעים דדאורייתא בארץ ישראל התיר בכל עכו"ם ועוד הקשה מסירוס באהע"ז סי' ה' ומהל' כלאים פ"א שכתב רבינו ואסור לישראל להניח לעכו"ם שירכיב אילנו וכתב ע"ז ואפשר דס"ל להרמב"ם כל מה דאסור אפי' בחו"ל הוי חובת הגוף בזה אסור אפי' אמירה לעכו"ם משא"כ בכלאי זרעים דאינו אסור אלא בא"י לא הוי חובת הגוף ומותר בו אמירה לעכו"ם ועי' שכתב עוד דמה שמתיר שם הוי לעכו"ם לצורך עצמו של עכו"ם אבל לא לצורך ישראל וקמ"ל דאף דאין קנין לעכו"ם בא"י אפ"ה מותר עיי"ש:

ועי' בהל' כלאים פ"א ה"ג ובראב"ד שם כיון דאסור לקיימו האיך נתיר אמירתו ועי' בכ"מ שכתב נפק"מ בזה ולדברי הטורי זהב אף דמסתבר להיפוך דחובת קרקע יהיה אמירה לנכרי חמיר מחובת הגוף דעל כל פנים צריך לעקרו דאסור בקיומו מכל מקום לענין מעשה הזריעה בחובת הגוף שייך לומר שלא יבוא בגללו אפי' ע"י נכרי משליחות לחומרא אבל בחובת קרקע ולא על גופו אף דאסור לעשותו בעצמו דבזה מקיימו לפי שעה מ"מ ע"י גוי לא שייך שליחות כיון שעליו אין האיסור משום המעשה רק משום קיומו ונפק"מ כמ"ש בכ"מ ועדיין צ"ע דעכ"פ הוי כשלוחו על הזריעה דהוי כקיום לפי שעה ועי' בברכי יוסף שם ודברי הטו"ז במ"ש לחלק בין חובת גופו לחובת קרקע לענ"ד בלתי מובנים ומסברא היה נראה להיפוך דכה"ג אפי' גורם יהיה אסור:

הלכה ט

דבר שאינו מלאכה ואין אסור לעשותו בשבת אלא משום שבות מותר לישראל לומר לעכו"ם לעשותו בשבת והוא שיהיה שם מקצת חולי או יהיה צריך לדבר צורך הרבה או מפני מצוה. כיצד אומר ישראל לעכו"ם בשבת לעלות באילן או לשוט על פני המים כדי להביא לו שופר או סכין למילה או מביא לו מחצר לחצר שאין עירוב ביניהן מים חמין לרחוץ בהם קטן ומצטער וכן כיו"ב. הלוקח בית בא"י מן העכו"ם מותר לו לומר לעכו"ם לכתוב לו שטר בשבת שאמירה לעכו"ם בשבת אסורה מדבריהם ומשום ישוב א"י לא גזרו בדבר זה וכן הלוקח בית מהם בסוריא שסוריא כא"י לדבר זה. ועי' בשו"ע בסי' ש"ו סעיף י"א ועיין בתוס' במס' גיטין ח' ע"ב ובמס' ב"ק פ' ע"ב בד"ה אמר שהביאו דעת בה"ג דאפי' איסורא דאורייתא מותר משום מצוה ודעת התוס' דוקא מילה שניתנה לדחות בשבת ומשום א"י מותר לכתוב אונו ע"י נכרי בשבת עיי"ש ודעת רבינו בכל מצוה אלא שיהיה שבות דשבות:

והנה יש להבין למה הקילו ביותר משום ישוב א"י מבשאר דברים ואפי' בסוריא וכמ"ש במג"א שם ס"ק ב' דהוי רק קצת מצוה מותר עיי"ש וביותר לדעת התוס' גיטין ח' הנ"ל

דגם במילה לא התירו רק אגב אמו ולמה נקל משום ישוב א"י יותר ממילה:

ולכאורה י"ל לפי מ"ש בכ"מ בפ"ג מהל' חמץ ומצה מובא במג"א בסי' תמ"ו ס"ק ב' לחלק בדרבנן באם הוי בעידנא דמעקר האיסור מקיים המצוה עיי"ש וא"כ יש לומר דכותב עליו אונו הוי בעידנא משא"כ במילה לחמם המים דהוי הכשר בלבד:

ובירושלמי במס' מו"ק בפ"ב מ"ד ריב"ל שאל לרשב"ל מהו ליקח בתים מן העכו"ם א"ל אימת ר' שאל בשבת ותני בשבת מותר כיצד הוא עושה מראה לו כיסין של דינרין והעכו"ם חותם ומעלה לארכים שכן מצאנו שלא נכבשה ירחו אלא בשבת דכתיב כה תעשה וכו' וביום השביעי וכו' וכתיב עד רדתה אפי' בשבת ובקרבן העדה שם מהו ליקח בתים בא"י כיצד הוא עושה דר"ל סובר משיכה מפורשת מן התורה וכתיב או קנה מיד עמיתך לעמיתך במשיכה ולעכו"ם בכסף ואיך נותן הכסף בשבת מראה לו הכסף בשקים ומקנה לו מקומו או שהעכו"ם לקחו מעצמו שכן מצינו וכו' כלומר שמצינו בשביל ישוב א"י מותר לחלל שבת עכ"ל עיי"ש:

והנה לפי הירושלמי טעם אחר בדבר משום דהוי בערך כיבוש א"י אף דלא הוי ככיבוש ממש דדאורייתא לא התירו ועיין לעיל בפ"ב הל' כ"ה ובכ"מ שם:

גם י"ל דנכרי הכותב עושה על דעת דנפשיה ואף שכותב גם בשביל ישראל וכה"ג אסור כמו במחצה על מחצה דלדעת שניהם אסור מ"מ י"ל לדעת הרי"ף שכתב לחלק בין אמירה דאית ביה מעשה לאמירה דלית ביה מעשה במס' עירובין עיי"ש וא"כ מסתבר לומר בכותב גם לדעת עצמו הוי כאמירה בלי מעשה דהמעשה עושה בלעדי לעשות רצון הישראל רק להשלים המקח אלא דבכל אמירה לעכו"ם אסור בכה"ג אבל במקום מצוה בעל דעת דנפשיה קעביד המעשה יש לומר דהוי כאמירה בלי מעשה וא"כ יש לחלק אם המוכר בעצמו הכותב דשייך ע"ד דנפשיה קעביד ומהני עכ"פ שלא יהיה בגדר מעשה אפי' בכותב נכרי אחר וכותב בשביל ישראל ובשביל נכרי י"ל ג"כ כיון דבשביל הנכרי ג"כ היה כותב הוי כאמירה בלי מעשה וצ"ע וי"ל דלפי מה שכתבתי דמשו"ה להקל בזה יותר ממילה לדעת התוס' הנ"ל וע"ע בדעת הר"ן בחפצי שמים לחלק באמירה לנכרי היום ולמחר מובא בב"י בסי' ש"ו עיי"ש ומהר"א ששון קכ"ו מובא במל"מ כאן:

ועי' בר"ן במס' שבת י"ט שכתב בכותי שהדליק בשביל ישראל מותר בקצץ משום דאדעתא דנפשיה קעביד עיי"ש וא"כ מזה בעשה שלוחו דאסר אף בקצץ כמ"ש לעיל משום אמירה בפה אסור והוי כמ"ש אמירה בלי מעשה כיון דבלי אמירתו לא יהיה אסור בהמעשה אשר יעשה הנכרי לדעתיה דנפשיה ועי' ברש"י גבי שבא לכבות ובשו"ע

סי' של"ד סעיף כ"ד עיי"ש. ועי' עוד בר"ן ביצה ל"ו ע"ב בקונה קנין בשבת במצוה דהוי כחפצי שמים דמותר לר"ת עיי"ש:

הלכה יב

פוסק אדם עם העכו"ם וקוצץ דמים וכו' וכן השוכר את העכו"ם לימים הרבה מותר אע"פ שהוא עושה בשבת כיצד כגון ששכר העכו"ם לשנה או לשתים שיכתוב לו או שיארוג לו הרי זה כותב ואורג בשבת ומותר כאלו קצץ עמו שיכתוב לו ספר או שיארוג לו בגד שהוא עושה בכל עת שירצה והוא שלא יחשוב עמו יום יום. ועי' בראב"ד שהשיג עליו ועי' בב"י בסי' רמ"ד בשוכר למלאכה מיוחדת שאין לו ריוח במה שעושה בשבת ולא סתם למלאכה ומיירי בביתו של עכו"ם עיי"ש ובדגול מרבבה שם ובטו"ז ס"ק ה' ומג"א ס"ק י"ד עיי"ש:

הלכה טו

וכן מותר לאדם להשכיר כרמו או שדהו לעכו"ם אע"פ שהוא זורען ונוטען בשבת שהרואה יודע ששכורין הן או באריסות נתן להן ודבר ששם ישראל בעליו קרוי עליו ואין דרך רוב אנשי אותו המקום להשכירו או לתנו באריסות אסור להשכירו לעכו"ם מפני שהעכו"ם עושה באותו המקום מלאכה בשבת והוא נקרא על שם הישראל בעליו.

הנה כתבתי במקום אחר במ"ש בשו"ת שבות יעקב בשם הגאון מו' דוד אפענהיים ז"ל דלא שייך חשד אלא באין הוכחה שעושה נגד דרך בני אדם והביאו ראיה ממס' ברכות בפ"ק עיי"ש וכן מטין לשון הגמ' במס' ע"ז ספ"ק אריסי למרחץ לא עבדי אינשי דמשמע משום דלא עבדי שייך חשד ולא באם מקצת עושים אריסים ומקצת אין עושין וכן נראה ממס' שקלים פ"ג במשנה אין התורם וכו' שמא יעני ויאמרו מעון הלשכה העני או שמא יעשיר ויאמרו וכו' ובפי' מהר"א פולדא שם בד"ה שמא וז"ל אבל מן הסתם ליכא למיחש לחשדא עכ"ל:

ונוכל לפרש כן בזה בגמ' במס' ע"ז שם חדא ועוד קאמר משום לפני עור ועוד שנקראת על שמו דמשום דעובר על לפני עור ריע חזקתו ונחשד ג"כ על אמירה ושליחות לנכרי ובטו"ז סי' רמ"ד ס"ק ב' נחית להאי סברה באין שני צדדים להתיר עיי"ש ולמ"ש יהיה צריך שני צדדים לאיסור:

אמנם לפי הנראה מדעת הפוסקים אין לחלק כן כאשר נדייק בלשון התוס' במס' ע"ז שכתב דשכירות שדה דשמעתין דלעולם הוא רגילות לקבל שדה באריסות וכו' אבל בבנין בית רגילין לשכור מדי יום ויום וכו' ובטו"ז עמד ע"ז דעינינו רואות דגם בבתים קבלנות אבל כנראה כונת התוס' לחלק דבשדה לעולם הוי כן אבל בבית רגילים בזה

ובזה וכנראה מחלוקת ר"ת והר"י בזה אם יש לחוש למראית עין אם הוי מחצה על מחצה ולא נוטה יותר לצד האיסור ובלשון הרא"ש אין הכרע שפתח לפי שאין רגילות בשדה אלא באריסות וסיים אבל רוב בנין בתים ע"י שכיר יום וכו' ובסמ"ג ל"ת ס"ה בשדה שרגילות וכו' אבל בבית שרגילות וכו' נקיט בשניהם לשון שוה. ולשון רבינו כאן ואין דרך רוב אנשי אותו המקום להשכירו או ליתנו באריסות אסור להשכירו לעכו"ם וכו' נראה דאפי' בליכא הוכחה ונוטה ביותר לצד האיסור שייך חשד ומראית עין ודוקא ברובא להתירא לא שייך מראית עין וכן נראה מדברי הרמב"ן בטור בסי' רמ"ג עיי"ש ולפ"ז לרשב"א אפי' רובא להיפך לא מהני וטעמא בעי:

אמנם י"ל עוד טעם אחר במראית עין והוי בהיפוך מחשד הנאמר וזה לטועים שלא יחשדו שעושה באיסור ויסברו שמותר בשכיר יום ג"כ ולחשש כזה מצינו הרבה פעמים בש"ס ופוסקים כמו כן ונראה דאם לחשש חשד דהוי נגד חזקת כשרות דלא היה למחשד רק כשעושה נגד דרכי בני אדם ואיכא הוכחה שיצא מחזקה ואז שייך חשד אבל חשש טועין חיישינן אפי' בשאין יצא מדרכי בנ"א וליכא הוכחה שנוטה יותר שעשה בדרך האסור ויש לפרש בזה הסוגיא במס' ע"ז כ"א ע"ב תניא רשב"א אמר לא ישכור אדם שדה לנכרי מפני שנקראת על שמו וכותי זה עושה בו מלאכה בחוש"מ אבל נכרי מאי שרי דאמרו אריסא אריסותא עביד א"ה כותי נמי אמרי אריסא אריסותא עביד אריסותא לרשב"א לית ליה אלא נכרי מ"ט מותר דאמרינן ליה וציית כותי נמי אמרינן ליה וציית כותי לא ציית דאמר אנא גמירנא טפי מינך א"ה מאי איריא מפני שנקראת על שמו תיפוק ליה משום לפני עור לא תתן מכשול חדא ועוד קאמר חדא משום לפ"ע ועוד מפני שנקראת על שמו:

ובתוס' בד"ה אי הכי וכו' הקשו מאי קאמר אי הכי דאמלתא דרשב"א גופא הו"ל להקשות תיפו"ל משום לפני עור עיי"ש גם האי חדא ועוד יקשה דעיקר חסר מהספר ונראה לומר דבתוס' שם בד"ה תיפו"ל נשאו ונתנו אם אמרינן לפ"ע בחוה"מ מדרבנן עיי"ש וא"כ נאמר בהאי שנקראת על שמו ומאיסור מראית עין כמ"ש ב' טעמים משום חשדא או להיפוך שיחזיקו אותו בכשרות וילמדו להתיר האסור בשכיר יום בשבת והנה להטעם השני הוי גם שנקראת על שמו ומראית עין משום לפני עור דיש לחוש שיבואו אחרים למכשול מזה ואם נאמר בדרבנן לא שייך לפ"ע אפי' בודאי יבוא לידי איסור במזיד וכמו כן אין לחוש לטועין בשוגג ואף שיש לחלק מ"מ י"ל דסלקא דעתין כן ועל כרחך משום חשד בלבד אבל חשד לא שייך רק היכא דיש לחשוד לישראל אבל אם כדמסקינן דכותי לא ציית וכמו שלא ציית בשוכרו על תנאי וא"כ בגזל עושה מלאכתו

בשבת בשאינו שלו כמו כן אם יהיה שכיר יומו על חול יקשה שלא יציית ויעשנה בשבת דכמו בזה כן בזה יש למחות בדינא ועל כרחך שאין בידינו להיות תקיף נגדו ואם כן לא שייך חשדא דלמה יחשוד לישראל יחשוד ביותר להכותי דלא ציית ונודע לעובר על דברי החכמים וא"כ מדליכא למימר מטעם חשדא וצריכין לומר על כרחך דאיסורא דמראית עין משום טועין וכמ"ש ומשום לפני עור אפי' באיסורי דרבנן ומשו"ה מקשינן אי הכי דכותי לא ציית תיפוק ליה משום לפ"ע ומשני חדא ועוד קאמר דהרי מפני הטועין שיחשבו שמותר הוי ג"כ בכלל לפ"ע וא"כ בשנקראת על שמו נכלל לפ"ע זה ג"כ. ועי' בהל' יו"ט פ"ד הל' כ"ה ועיין בשו"ת מהריט"ץ סי' ס"ו שהקשה דממ"ש רבינו כאן ברוב נוהגין בקיבולת מותר ובהל' יו"ט שכ' עכו"ם שקיבל וכו' אפי' חוץ לתחום אין מניחו לעשותו במועד שהכל יודעין שמלאכה זו של ישראל ויחשדו אותו שהוא שכר את העכו"ם לעשות לו במועד שאין הכל יודעין ההפרש שיש בין המשכיר ובין הקבלן ולפיכך אסור עכ"ל וא"כ לפי זה אפי' בהכל יודעין יהיה אסור עיי"ש:

והנראה דדעת רבינו דלכן חיישינן לחשד אף ביש דרך התר שוה להאיסור משום דאין הכל יודעין החילוק בין קבלנות שיחשבו שג"כ אסור ומשו"ה שייך חשד על שכיר יום וכ"נ מלשונו ויחשדו אותו שהוא שכיר יום וכו' ובמהריט"ץ הנ"ל עמד ע"ז. וגם רבינו אתא לפרש למה נחוש בכה"ג די"ל בשוה שעשה בדרך התר לחשדו ומשו"ה כתב הטעם דשייך בכה"ג ג"כ חשדא בזה אלא לאסור המותר באמת והיכא דרוב עושין כן וא"כ ידעו הכל שהוא בדרך התר לא נאסר משום שאין יודעין ההפרש בין קבלנות ושכיר יום:

ובהמגיד משנה יש שכתב כיון דמותר להשכיר שהרואין תולין באריסות אף מותר בקבולת לפי שהרואין תולין באריסות וכי דעת רבינו אינו כן שלא התירו רק אם האמת כן עיי"ש. ועי' מ"ש בזה במס' גיטין פ"ח בסוגיא דקול עיי"ש:

הלכה כ

הנותן אגרת וכו' ושולח אותם לכל מדינה וכו'. עי' בכ"מ שדקדק שרבינו פתח במדינה וסיים בעיר ע"ש ובמרכבת המשנה ע"ז דמצינו מדינה על עיר וציין סמ"ע י"א ס"ק י"ב עיי"ש:

ועי' עוד בזה ברד"ק מובא בב"י אהע"ז סי' קכ"ח ועיין בהל' ע"ז שכתב רבינו מדינה על עיר שם בפ"ד ה"ו וה"ח וה"י והל' י"ד ובפ"ז ה"ו ובגמ' במס' ע"ז דף מ' ע"ב ובש"ך יו"ד סי' קמ"א ס"ק ב' עיי"ש ועי' [דף] י"ט ע"א דליכא בי דואר וברש"י שם דנראה בספק שמא יהיה באופן שיהיה מראית עין אסור שאם לא ימצאנו אסור ועי' בב"י בסי' רמ"ז בשם מהרי"א מ"ש ומ"ש עליו דאם היה ספק ספיקא מותר עיי"ש ולמ"ש בריטב"א במסכת

ע"ז רובא לא מהני במראית עין וחיישינן על המיעוט עיי"ש וצ"ע לדעת הסוברים דרוב עדיף מס"ס ומלשון רבינו "שמא זה שמקבל האגרת ושלחן ביתו סמוך לחומה הוא" ועי' בכ"מ דנראה דס"ל דלא חיישינן על הספק במראית עין ונראה דהכל תלוי בשעת נתינתו ליד הגוי דאז שייך מ"ע ולרש"י ביש ספק הוי מראית עין ולרבינו בספק לא הוי מ"ע אז אבל להוכיח מזה דלא חיישינן לספק מ"ע ליכא למידק מזה דבזה הכונה בספק בשעת שליחות לא הוי בודאי מראית עין וא"כ עכ"פ כנראה דעת רבינו אינו כרש"י וצ"ע:

הלכה כב

מי שהיה בדרך וקדש עליו היום והיה עמו מעות נותן כיסו לעכו"ם וכו' בד"א בכיסו אבל מציאה לא יתן לעכו"ם אלא מוליכה בפחות פחות מד' אמות. ועי' בכ"מ בפ"כ שם עיי"ש וברא"ש במס' ב"מ דף ח' עיי"ש:

ובכת"י לאאמ"ו הגאון ז"ל בפ' כ' ה"ז נ"ב לעיין במס' ע"ז דף ע' ע"א המוציא כיס בשבת מוליכו פחות מד' אמות וי"ל דרבינו גריס המוצא בלא יו"ד והוא לשון מציאה ולא המוציא כשהוא לפנינו עכ"ל וכן ראיתי בספר נתיב חיים הנדפס מחדש סביב השו"ע בסי' רס"ו עיי"ש שמשם הוציא רבינו דינו והטעם לחלק כמ"ש ז"ל במציאה דאינו בהול כ"כ לא חיישינן בפחות מד' שיקיל בד' ועם כל זה התירו משום דעכ"פ בהול ואינו מעמיד על ממונו עיי"ש:

הלכה כג

ישראל שעשה מלאכה בשבת אם עבר ועשה במזיד אסור לו ליהנות באותה מלאכה לעולם ושאר ישראל מותר להם ליהנות בה למוצ"ש מיד שנאמר ושמרתם את השבת כי קודש היא היא קודש ואין מעשיה קודש כיצד ישראל שבשל בשבת במזיד למוצ"ש יאכל לאחרים אבל לו לא יאכל עולמית ואם בשל בשגגה למוצאי שבת יאכל בין הוא בין אחרים מיד וכן כל כיו"ב. ועי' בהמ"מ דיש חולקים דצריכים לאחרים להמתין אף בשוגג כדי שיעשה שלא יהיה נהנים ממלאכת שבת ובלח"מ כתב לדעת הרמב"ן לחלק בגוי בשביל ישראל לא שייך איסור ליהנות ממלאכת שבת דשייך רק כשנעשה ע"י ישראל ועי' ברש"י ביצה דף כ"ד ע"ב בד"ה ולערב ובתוס' שם ובמס' חולין ט"ו ע"א ובתוס' שם בד"ה מודי ועי' בירושלמי פ"ג דמסכת שבת מ"א ובמראה פנים שם בד"ה יאות ובירושלמי במסכת תרומות פ"ב מ"ב ובמפרש שם ומ"ש לעיל בפ"ג ה"א בדעת רבינו ורש"י בענין שלא יהנה ממלאכת שבת עיי"ש ועי' בסי' שי"ח סעיף א' ובמג"א שם:

הלכה כד

פירות שיצאו וכו'. עי' במרכבת המשנה מ"ש בפי' מקומו ושלא מקומו ומ"ש בשם התוספתא עיי"ש:

הלכה כה

השוכר את הפועל לשמור לו את הפרה וכו' לא יתן לו שכרו של שבת וכו'. והנה בטעם איסורו דשכר שבת ברש"י במסכת כתובות דף ס"ד כשכר שבת וגזירה משום מקח וממכר ושכירות עכ"ל. ולכאורה הוי גזירה לגזירה. ועי' מ"ש לעיל בזה ונראה דהוי בכלל מו"מ להטעם שמא יכתוב שייך ג"כ בשכר שבת. ולמ"ש ברש"י בפרק אין צדין ובהמ"מ לעיל בשם יש אומרים משלא יהנה ממלאכת שבת אף דאין מעשיה קדושים ואפי' ע"י גוי כמו כן בדבר שאינו מלאכה ע"י ישראל לא יהנה וירויח מעסקיה בשבת אף דלא יהיה במלאכה:

ועי' בשו"ע סוף סי' רמ"ג עבר והשכירו במקום שאסור י"א ששכרו מותר וי"א שאסור וכן עיקר ובמג"א ס"ק ה' וב"ח כתב דלא פליגי דבמקום דמותר מדינא כגון שהשכירו לעכו"ם לשנה דאינו אסור אלא משום מראית עין בדיעבד שכרו מותר אבל אם הביא שכר שבת לבדו אסור וכו' עכ"ל. ולכאורה למה נחמיר בשכר שבת יותר ממראית עין אבל הטעם בפשוט במראית עין לא נסלקו אם נאסר השכר דמראית עין בכל אופן נעשה משא"כ בשכר שבת אם לא יקבלו נתקן האיסור במה שקצב ליתן לו ומצינו כיו"ב ופשוט:

פרק ז

הלכה א

מלאכות שחייבין עליהן סקילה וכרת במזיד או קרבן חטאת בשגגה מהן אבות ומהן תולדות ומנין כל אבות מלאכות מ' חסר אחת ואלו הן החרישה והזריעה וכו'. ועי' בתוס' יו"ט למה נקטו במשנה מ' חסר אחת ולא ל"ט מלאכות עיי"ש ובספר לחם שמים כתב דנרמז בזה שבאמת הן מ' עם תחומין דאורייתא אלא שאין חייבין כאחרים לריש לקיש דס"ל דאינו חייב עד שישגוג בלאו וכרת וא"כ באי עביד לאלה בהעלם אחת דידע לה במאי וצ"ל כדמשני בגמרא בתחומין ולרבנן במחמר אי נמי הבערה ללאו יצאה וכדאיתא בגמרא מנינא ל"ל א"ר יוחנן שאם עשאן כולם בהעלם אחת חייב על כל אחת ואחת ולזה צ"ל שהם מ' וחסר אחת עיי"ש:

והנה במשנה קדים הזורע להחורש ובגמרא ע"ג ע"ב מקשינן מכדי מכרב כרבי ברישא ליתני חורש והדר ליתני זורע תנא בא"י קאי דזרעי ברישא והדר כרבי וברש"י בא"י קשה

היא ואין יכול לכסות בלא חרישה ואשמעינן דהא נמי חרישה היא עכ"ל ורבינו הקדים חרישה לזריעה והו"ל לאשמעינן בקרקע קשה הוי החרישה אחר הכסוי ג"כ חרישה. והנה במס' מכות דף כ"א ע"ב החופה בכלאים לוקה וכו' לאו משנתינו הוא זה יש חורש וכו' החורש וכו' וכלאים בכרם האי חורש דמחייב משום כלאים היכא משכחת לה לאו דמיכסי בהדיה דאזיל וכו' א"ל אי וכו' הו"א מתני' מני ר' עקיבא דהתניא המנכש והמחפה בכלאים לוקה ר"ע אומר אף המקיים וכו' א"ל וכו' ולילקי נמי משום זורע ביו"ט וכו' ועי' ברש"י בד"ה מי דמחפה משום זורע וכן נראה מקושית הגמרא ולילקי משום זורע ביו"ט אבל ברש"י שם בד"ה אי לאו שכתבו וכן בשביעית משום חורש עיי"ש ובמהרש"א שם דלפי דמפרשינן כלאים משום זורע כמו כן בשביעית אבל לר"ע משום דמקיים ולא משום זורע בכלאים וא"כ בשביעית משום חורש אלא דאיכא למ"ד במו"ק דחורש לא מחייב בשביעית עיי"ש ובפי' משניות כתב רבינו משום זורע וכן נראה בפ"א מהל' כלאים ועי' במסכת מו"ק שם וא"כ כיון דעכ"פ הוי בכלל זורע ואף דהוי גם בכלל חורש והנה לענין התראה כשמתרה משום זורע הוי מאב שלו אלא דנפק"מ לאשמעינן באם התרה משום חורש הוי גם כן התראה מאב שלו וי"ל לרבינו בחורש בחו"ל ג"כ שייך חרישה וזריעה וסתימות לשון חרישה מורה על לפני ולאחרי הזריעה ובגמרא אמרי' תנא בא"י קאי דבא"י תמיד החרישה גם לאחר הזריעה והיא העיקר החרישה משא"כ בחו"ל ולא לאשמעינן רבותא כמ"ש ברש"י דנהפוך דהוי העיקר החרישה. אמנם ראיתי בספר מגן אבות בשם הריטב"א שכתב דאשמעינן דלא נאמר כיון שכבר נחרש קודם הזריעה אינו חייב משום חורש דלאחר זריעה ועיין שהביא שם דעת ר"ת במסכת שבת ל"ט דבעפר תיחוח שייך ג"כ חרישה עיי"ש ובמס' ביצה דף ח' ועמ"ש רבינו בלשון פעולה חרישה וכו' ובמשנה החורש וכו' עי' בספר מגן אבות דתליא במשאצל"ג עיי"ש:

הלכה ג

וכן הזורע זרעים או הנוטע אילנות או המבריך אילנות או הזומר כל אלו אב אחד הן מאבות מלאכות וענין אחד הוא שכל אחת מהן לצמח דבר הוא מתכוין. והנה לרבינו זומר אב מלאכה ועי' ברש"י במס' שבת דף ע"ג ע"ב כולן מלאכה אחת הן וכו' זורע אב מלאכה ונוטע נמי וכו' דהיינו זורע אלא שזה בזרעים וזה באילנות וכן מבריך ומרכיב אבל זומר תולדה עכ"ל ועי' בשו"ת רבינו בצלאל אשכנזי סי' מ"א ממ"ש רבינו בפ"א מהל' שמיטה ויובל שזומר ובוצר הן תולדות זומר תולדה דזורע ובוצר תולדה דקוצר וכן במו"ק אמרו שזומר ובוצר תולדת דזורע ובוצר ועי' שכתב לחלק בין מעין האב שכתב רבינו לאב ממש ועל מעין אב מצינו כמה פעמים לשון תולדה אף דהוי באמת אב אבל

לא כאב המוחלט בלי העיון בו כמ"ש רבינו עיי"ש שהאריך בזה:

וסיוע לדבריו מצאתי בירושלמי בפרק כלל גדול ה"ב ר' יוחנן ורשב"ל עבדין הוויי בחדא פירקא תלת שנין ופלוג אפקון מניה ארבעין חסר אחת תולדות על כל חדא וחדא מן דאשכחין מיסמוך סמכין הא דלא אשכחון מסמוך עבדוניה משום מכה בפטיש בנוי דר' חייא רובא עבדין הוויי בהדין פירקא שיתא ירחין אפקון מניה שית מילין על כל חדא וחדא בנוי דר' חייא רובא הוויי בשיטת אבוהן דתני ר"ח הקוצר והבוצר המוסק הגודר והתולש האורה כולן משום קוצר ועי' בקרבן העדה כולן משום קוצר הרי ששה תולדות לקוצר עכ"ל:

והנה קוצר ובוצר וכו' אב מלאכות וכמ"ש רבינו בהל' ד' וכן הקוצר וכו' וקרי תולדות אלא כל שהוציא מדמיון אף שהוא אב נקרא תולדה ג"כ וכן פי' במס' מו"ק דף ג' דאהני תולדות וכו'. ובמגיד משנה בד"ה הקוצר וכו' ועי' בפי' משניות לרבינו בפ' כלל גדול שם:

פרק ח

הלכה א

החורש כל שהוא חייב וכו'. וכנראה אין שיעור לחרישה כלשון כל שהוא דאי' במשנה ובדברי רבינו אמנם בירושלמי פי"ב ה"ב במס' שבת מה חרישה היה במשכן שהיו חורשין ליטע סמנין וכמה יחרוש ויהא חייב ר' מתניה אמר כדי ליטע כרישה ר' בא בשם רב כדי ליטע זכרותה של חיטה וכיו"ב שם בפ' ז' דף כ"ז ע"א ובקרבן העדה שם בד"ה כמה דמצינו כל שהוא בכמה מקומות ויש לו שיעור ומתמה שלא הובא בפוסקים שיעורא דירושלמי וכתב משום דבגמ' בבלי מקשין כל שהוא למאי חזי ומתרצין נראה דכ"ש ממש קאמר עיי"ש. והנה מ"ש דמצינו כל שהוא ויש לו שיעור עי' בתוס' נדה כ"ו ע"ב בד"ה כל שהוא ובתוס' במס' שבת ק"ג ע"ב בד"ה המעבד עיי"ש ועי' בירושלמי דשיעורין אלה מהלכה למשה מסיני כמו כל השעורין דעלמא עיי"ש בפ' כלל גדול:

המנכש בעיקרי האילנות והמקרסם עשבים או המזרד את השריגים כדי ליפות את הקרקע הרי זה תולדת חורש ומשיעשה כל שהוא חייב וכן המשוה פני השדה כגון שהשפיל התל ורדדו או מילא הגיא חייב משום חורש ושיעורו כל שהוא וכן כל המשוה גומות שיעורו כל שהוא. והנה כמ"ש בהל' א' דיש חרישה אחר חרישה וזריעה וכנראה במס' מכות הנ"ל אף דלאו בעבודה קשה דוקא ויש להבין במס' מו"ק דף ב' ע"ב בשלמא לדידי דאמינא משום זורע היינו דאסירא זריעה בכלאים אלא לדידך דאמרת משום חורש חרישה בכלאים מי אסירא וכו' וברש"י לצורך זריעת כלאים מי אסירא דבשעת חרישה

ליכא כלאים כלל עכ"ל נראה אף בכה"ג דמנכש ומחפה הוי בשעת דהוי כלאים וכדאיתא במס' מכות כ"א ע"ב חורש דמחייב משום כלאים היכא משכחת לה לאו דמכסי בהדי דאזיל וכו' וברש"י משום זורע עיי"ש וצריכין לומר דכיון דעיקר החרישה קודם הזריעה ברוב פעמים וא"כ הוי בעת כי לא ימצא כלאים א"כ התורה דעל רוב תדבר לא אסרה כלאים בכה"ג ואף דאי' במס' שבת הנ"ל בא"י דקרקע קשה יש חרישה לאחר זריעה וא"כ ימצא חרישה לאחר זריעה ובכלאים ויקשה לומר דתורה תדבר במאי דהוי ברוב העולם אף שאין כן בא"י וצריכין לומר דלאו בכל א"י כן רק שם שכיח ביותר קרקע קשה ועכ"פ נראה במחפה שם מיירי בקרקע שאי' קשה וכמ"ש לעיל ואפ"ה לרש"י בשביעית הוי משום חורש וא"כ אפי' בשאין קרקע קשה שייך חורש בלאחר הזריעה ועי' ברש"י פסחים מ"ד ע"ב בד"ה ושביעית עיי"ש:

והנה דעת ר"ת במס' שבת ל"ט ע"א בד"ה מפני שמזיז שמזיז עפר ממקומו הוי חופר שהוא תולדה דחורש אפי' בעפר תיחוח שייך נמי גומא כדמוכח במס' ביצה ח' והא קעביד כתישה בעפר תיחוח והא קעביד גומא אלמא בעפר תיחוח נמי שייך גומא עיי"ש ומ"ש לחלק בין תיחוח הרבה ובמס' ביצה שם וברש"י במס' ביצה שם כתב גומא מטעם בנין והעיר ע"ז בס' מגן אבות עיי"ש:

והנה לשון רש"י שם והא קעביד גומא וחייב משום בונה עכ"ל ועל מאי דאיתא שם וכדר' אבא החופר גומא וא"צ אלא לעפרה פטור עליה ברש"י כדמפרש טעמא בפ"ק דחגיגה דכיון דאינו צריך אלא לעפרה ולא לגומא אינו בונה ולא חורש אלא מקלקל וכל המקלקלים פטורים עכ"ל:

הנה מתחילה לא כתב משום חרישה רק משום בנין ונראה דיש ג' דברים בעפר לכסוי חרישה וכתישה ומוקצה ורבי יהודה אמר רב אמר בדקר נעוץ וכמ"ש ברש"י דחפור ועומד הוא וא"כ לא שייך חרישה ומקשינן דאכתי כתישה איכא ומשני בתיחוח ומקשינן מגומא דהוי בנין ומשני דאין אלא צריך לעפרה וכו' וא"כ לא שייך חרישה בדקר נעוץ ומשו"ה לא כתב רש"י בקושית דגומא רק משום בנין ולבסוף מהדר על כולה דליכא חרישה משום דהוי בדקר נעוץ ולא בנין דאצל"ג וא"כ י"ל כנראה גם לרש"י בגומא שייך חרישה וגם בנין אלא דעל בנין הוי שאצל"ג וכמו כן על החרישה שאצל"ג ולפי זה מ"ש ר"ת במס' שבת הנ"ל משום חורש הוי מדרבנן ועי' בתוס' שבת צ"ד ע"א בד"ה ר' שמעון למה חפירה שאצל"ג ולרבינו דשאצל"ג חייב רק במקלקל לפטור וא"כ י"ל לר"ת ג"כ בגומא משום בונה ולרש"י משום חורש:

הלכה ב

הזורע כל שהוא חייב הזומר את האילן כדי שיצמח הרי זה מעין זורע אבל המשקה צמחין ואילנות בשבת הרי זה תולדת זורע וחייב בכל שהוא. ועי' בכ"מ שכתב לתרץ דבמנכש כתב רבינו משום חורש ובמשקה משום זורע ובמס' מו"ק לרבה בשניהם משום חורש ולר"י שניהם משום זורע ומחלק בין מנכש שעוקר עשבים רעי' שיצמחו ביותר הטובים דהוי משום זורע ומנכש שכתב רבינו שחופר בעיקרי האילן דהוי משום חורש עיי"ש ולכאורה סוגית הגמ' במס' שבת ק"ג ע"א נראה כן דבמשנה אי' המנכש והמקרסם והמזרד וברש"י מקרסם קוצץ ענפים יבישים מן האילן לתקנו מזרד זרדין לחין חדשים וכו' ופעמים שהן מרובים ומכחישין האילן ומתייבשין וקוצצין אותם ממנו עכ"ל. ובפי' משניות לרבינו מנכש הוא החופר סביב בעקרי הגפנים והצמחים והיא החרישה שוה וכו' מקרסם הוא הקוטע ירקות וכו' מזרד הכורת ענפי האלנות וכו' ובגמ' שם המנכש והמקרסם ת"ר התולש עולשין והמזרד וכו' אם לייפות את הקרקע כל שהן וא"כ כוללן בהדדי וכמ"ש רבינו ליפות הקרקע הוי משום חורש וראיתי בפר"ח בחי' שבת ל"ה שכ"כ וכתב דיש סמך לזה דלא איפלגי רבה ור"י במס' שבת שם וכיון שכתב רבינו בליפות הוי חורש לא צריך לפרש דלצמח הוי זורע עיי"ש:

ועי' במס' כלאים פ"ב ה"ה אין מחייבין אותו לנכש אם נכש או כיסח אמרינן לו עקור את הכל ועי' בפי' לרבינו שם הרי מפורש כמ"ש בכ"מ דיש ב' מיני ניכוש ועיין עוד בשו"ת נודע ביהודה מה"ב חלק או"ח סי' ל"א ובס' מגן אבות מ"ש ליישב דעת רבינו עיי"ש:

אמנם יש לשום לב במ"ש בכ"מ במנכש שיצמח ביותר טוב וכיו"ב מ"ש לעיל בפ"ז בחרישה אחר חרישה למ"ש בריטב"א ובכמה תולדות ומהן אבות ג"כ אשר המה בהוספה על דבר שבלא"ה היה נעשה כמו שיצמח ביותר וכיו"ב ועיי"ש מ"ש הרשב"א מובא בהה"מ בפ"ט ה"ג במבשל דבנתבשל כמאכל בן דרוסאי אין בו משום בישול מדאורייתא עיי"ש אף שמוסיף בבישול ומ"ש ממוסיף בצמיחה וכיו"ב ונראה דשאני במבושל דכבר נעשה ואמרינן דתורה לא חייבה רק בלא נתבשל כלל ועשהו מבושל ולא במבשל המבושל דאין בישול אחר בישול משא"כ בזומר ומנכש וכיו"ב דהוי קודם שנצמח וא"כ צומח ויהיה ע"י זה וע"י דבר אחר מ"מ גם זה עושה מעשה צמיחה ג"כ בדבר שאינו נצמח עוד להיות צומח משא"כ בבישול שכבר נתבשל ונהיה והוי בישול במבושל ועי' בלח"מ בה"א למה לא הוי מנכש אב ומ"ש ע"ז ומובן ביותר עמ"ש:

וכן השורה חיטין ושעורין וכיוצא בהן במים הרי זה תולדת זורע וחייב בכל שהוא. ובמ"מ העיר מקורו זבחים צ"ד ע"ב ובמג"א בסי' של"ו ס"ק י"ב הקשה ע"ז דבגמרא שם

נראה להיפוך דאיתא דאמר רבא זרק סודר למים חייב זרק פשתן למים חייב בשלמא סודר עביד כיבוס אלא זרק פשתן מ"ט וכ"ת משום דמקדח (ברש"י צומח במים והוי לה זריעה) א"ה חיטי ושערי נמי הנך אית להו רירי (ברש"י זרע פשתן במים נפקא רירא מיניה ומדבקים אהדדי עכ"ל) א"ה שלחים נמי (ברש"י עורות שאינן עבודין ונתנן במים רירא קנפקא מינייהו) התם קעביד לישה ברש"י בזרע פשתן כי מדבקת ברירא דנפקי מיניה הוי תולדת לישה אבל שלחים לא שייכי בדיבוקת דידהו ענין לישה עכ"ל. וא"כ נראה מפורש דוקא פשתן אבל חיטי ושערי לא ועי' שכתב לחלק בין שורה זמן הרבה אפי' בחיטי ושערי לפשתן דמיד הוי לש והקשה דמנ"ל לרבינו כן עיי"ש ובשו"ת מהרי"ט צהלון סי' ס"ט עמד ע"ז והניח בקושיא וכיו"ב בבאורי הגאון מהר"א מווילנא ז"ל:

וי"ל דהנה מקשינן שם אי הכי חיטי נמי ויש להבין כיון דמקדח למה לא אסרי בחיטים ג"כ וי"ל למ"ש במג"א לחלק ולדייק בלישנא דרבינו שכתב השורה וכו' דרק בשורה שייך מקדח וא"כ קושית הגמרא אם רבא מיירי בשורה במים א"כ אפי' חיטי נמי דהוי כזריעה ואם בזורק בלי שיהה גם בפשתן ליכא טעמא לאסרי ומשני מצד לש דהוי בפשתן בלי שיעור שיהה ושריה ומיירי בלא שריה ועי' במחזיק ברכה בשם ר"י קורקוס עיי"ש:

אמנם יקשה מהאי דאיתא במסכת שבת ק"ז ע"ב האי מאן דתלש פיטרא מאונא דחצבא מיחייב משום עוקר דבר מגדולו מתיב ר' אושעיא התולש מעציץ נקוב חייב ושאינו נקוב פטור התם לאו היינו רביתיה הכא היינו רביתיה וברש"י לאו היינו רביתיה דאין דרך זריעה שם אבל אלו שאמרנו הוא עיקר גידולן עכ"ל ומסתברא דמאי דלא הוי רביתיה בתולש לא הוי רביתיה בזורע:

ונראה דיש להבין דנקטו במשנה דף צ"ה ע"א התולש בעציץ נקוב חייב שאינו נקוב פטור ולמה לא נקטו הזורע בעציץ וכו' דזריעה קודמת לתלישה והו"ל לנקוטי ביותר גם לא ראיתי מובא דינו של הזורע בעציץ וכו' והיה נראה לחלק דוקא תולש וכמ"ש ברש"י דבליכא רביתיה לא מקרי דרך גדולו אבל בזורע אף בשאינו נקוב אפשר עוד לנקבו ולעשותו כרביתיה דודאי בהקדים דבר בחרישה וכיו"ב לא מקרי עושה שלא כדרכו ואפי' לא תיקנו אח"ז ומלאכה כבר נעשית רק מחוסר הדרך לעשותו משום חסרון רביתיה לא נתמעט אינו בכלל מקצת מלאכה כיון דהוי באפשר לעשותו לא הוי שלא כדרכו והמלאכה נעשה בשלימות אבל בתולש הרי כבר עשה הדבר שלא כריביתיה ובדרך גדולו וא"כ נשמע דינו של רבינו דבשורה דהוי כמו זורע בעציץ שאינו נקוב בזה שלא כדרך ריביתיה ג"כ דדרך שריה בכך וזריעה שאפשר לתקנו ותחילת זריעה הוי זריעה משא"כ בתולש דלא שייך תחילה וסוף בזה. וראיתי בספר מגן אבות שכתב

בראשונה לחלק בין זורע ותולש בעציץ שאינו נקוב דוקא תולש משא"כ זריעה דקודם שהושרש חייב משא"כ תלישה ודחה דבעציץ שאינו נקוב אין לחלק בין תלישה וזריעה והביא הגהות אשר"י שבת דף פ"ב ע"ב שנראה כן עיי"ש. אמנם לדעת רבינו שורה חייב ולא יהיה עדיף מעציץ שאינו נקוב וצ"ע:

הלכה ד

כל זרע שקצירתו מצמחת אותו ומגדלתו כגון אספסתא וסלקא הקוצרו בשגגה חייב שתי חטאות אחת משום קוצר ואחת משום שהוא נוטע וכו'. בנודע ביהודה מהדו"ב או"ח סי' ל"א הגאון מוה' ישעי' בערלין ז"ל הקשה על רבינו דבהל' ב' דבמשקה מים לזרעים כתב דחייב משום זורע בלבד ובזומר וצריך לעצים פסק דחייב שתים ובמס' מו"ק דף ב' ע"ב נראה דרבה ורב יוסף פליגי על רב כהנא שאמר חייב שנים בזומר וכו' ורבינו במשקה וכו' פוסק כרב יוסף ובזומר כרב כהנא וכתב בנוב"י ע"ז דשם אי' קשיא ומשום קשיא לא דחינן מהלכתא ומתקיים דברי רב כהנא בזומר ודברי רבה ור"י במנכש ומשקה שאינו חייב אלא אחת משום דלא שייך בו שתים אלא דפליגי איזה שייך בו ואביי הוא דסבר דתרוייהו איתנהו ולכך הקשה ולכן רבינו פסק כר"י וכרב כהנא ואח"ז הביא דרב יוסף גופא סבירא ליה במסכת שבת דף ע"ג בקטיל אספסתא דחייב שנים עיי"ש:

ויש להבין עוד מ"ש זומר וצריך לעצים דחייב שתים ממנכש ומשקה לזרעים דשייך ביה חורש וזורע כקושית אביי וי"ל לפמ"ש בתוס' בד"ה קא מרפויי ארעא דרבה דמחייב משום חורש דבתר עיקר המלאכה אזלינן ודומה לחורש ורב יוסף ס"ל אף דעיקר מלאכה דומה לחורש מחשבתו לאו לרפוי ארעא ולרבה בתר המעשה מדמינן להו ולא בתר המחשבה ור"י בתר המחשבה אזלינן דהוי עיקר ולא בתר הדמיון עיי"ש. ועל קושית הגמרא מרב כהנא בתוס' שם בד"ה חייב שתים דיקשה לרבה דזומר אינו דומה במעשה לנוטע ולר"י דאפי' אין מתכוין לצמוח הגפן כיון דודאי מצמחה חייב דסתם קאמר רב כהנא עיי"ש:

והנה נראה למ"ש בתוס' דודאי מצמחה וא"כ הוי פסיק רישא וצריכין לומר דשאני משאר שאין מכוין בפ"ר דהדבר מצד עצמו עומד לזה ולזה רק שאין מכוין לזה ולזה מכוין. אבל בדבר שאינו עומד רק לדבר אחד ולא להנגרר לא הוי בכלל מלאכת מחשבת אפי' בפ"ר וביותר למ"ש לעיל בה"א דפ"ר כמכוין משום דנכלל בהמלאכה אבל אם עיקר כונת העושה לא על הנגרר בכל פעם אינו נכלל במלאכה זאת וכמ"ש בתוספות שם במסכת שבת דף ע"ג ע"ב בד"ה וצריך לעצים דאפי' לר' יהודה דמחייב בשאין צריך לגופה צריך דוקא צריך לעצים דלא מקרי קוצר אלא בענין זה עיי"ש. וביותר שייך

לומר כשאין עומד בכל פעם לזה וא"כ י"ל דשאני זומר שפעמים עושה לעצים ופעמים להצמיח שייך לחייבו שנים ואם לאו כמ"ש בתוספות שלא מקרי קוצר באין צריך לו היינו נאמר לר"י שמחייב בשאצל"ג שנים בשאין צריך ג"כ אבל במנכש ומשקה דבתר מחשבתו תמיד עומד עיקר רק לזרוע ולא לחרישה אזלינן בתר מחשבתו לרב יוסף לחייב אחת ורבינו דפוסק כר"י וכרב כהנא דבלתי סותרים זה את זה ועי' בירושלמי פ"ה מ"ג דמעשרות מובא במג"א בסי' של"ו ס"ק י"ד עיי"ש מחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש בצלים שהשרישו בעליה שאין רצונו בהשרשם:

גבשושית של עפר וכו'. עי' בהמ"מ ובכ"מ ועי' בפר"ח שמתמה דכמ"ש בכ"מ מפורש ברש"י עיי"ש ובמרכבת המשנה ובהגר"א סוף פ' המוציא מובא בב"י בסי' של"ו עיי"ש:

תאנים שיבשו באיביהן וכן אילן שיבשו פירותיו בו התולש מהן בשבת חייב אע"פ שהן כעקורין לענין טומאה. ועי' במעשה רוקח שעמד ע"ז מאי שנא טומאה משבת עיי"ש:

ונראה בגמ' שם חולין קכ"ז ע"ב מקשינן טומאת אוכלין אין טומאת נבילה לא ה"ד אי דמעלין ארוכה אפי' טומאת אוכלין נמי לא ליטמא ואי דאין מעלין ארוכה טומאת נבילה נמי ליטמי לעולם דאין מעלין ארוכה ושאני טומאת נבילה דרחמנא אמר כי יפול עד שיפול וכו' הנה לענין טומאת נבילה צריכין קרא ולענין שבת מפורש שם דהתולש חייב וע"כ מסברה כן דאף לענין טומאה דאין מקבל במחובר זה כ"ז שחיותו בו אבל לא ביבש ולענין נבילה צריך קרא להיפוך אבל לענין שבת תולש מקרי ומחובר עודנו הוא וע"ע בשו"ת הרא"ש כלל ב' סי' ד' מובא במג"א בסי' של"ו ס"ק י"ד בהנטוע על הגג שמילא עפר בגג וזרע עליו חייב עליו כמחובר והביא ראיה ממשנה דמעשרות פ"ה מ"ב בבצלים שהשרישו בעלים טהרו וכו' נפלה עליהם מפולת וכו' הרי אלו כנטועין בשדה ובמג"א הקשה עליו מירושלמי שמובא בר"ש דוקא לטומאה ולא לשבת אבל הביא הירושלמי דאי' בטעמא בשאינו רוצה בהשרשתם אבל בדינו של הרא"ש רוצה בהשרשתו התולש חייב עיי"ש.

והנה בירושלמי [מעשרות פ"ה] מחלוקת דר' יוחנן וריש לקיש בזה ור"ל שם דוקא לענין שביעית אבל לענין שבת אין תליא ברוצה בהשרשתו ורבינו לא הביא לענין שבת ונראה משום דסוגיא דמס' שבת דף נ' ע"ב ממשנה במס' כלאים הטומן לפת וכו' ובתוס' שם דבלא השרישו מיירי עיי"ש ושם נראה ג"כ אין ברצונו בהשרשתו וזה מ"ש במג"א לעיל בסי' שי"א סעיף ח' עיי"ש ועי' ברשב"א בחידושיו שם גם נראה דרק לענין חיוב חטאת פליגי ר"י ור"ל דתולש תולדה דקוצר דהוי רק מהזרוע ושם זרע עליו רק בהעומד ודרכו לזרוע ולא בבצלים והנה במס' שבת ק"ז ע"ב בהניח ידו למעי אמו ודלדל עובר שחייב עי'

בפי"א ה"א בהמ"מ דדעת הרמב"ן ורבינו משום נטילת נשמה ועי' ברשב"א שם שחולק על מאן דאמר משום עוקר דבר מגדולו ובירושלמי דצד הוי משום קוצר אינו לפי הבבלי עיי"ש ועי' בס' יראים לרבינו אליעזר ממיץ עמוד זמנים הקוצר עיי"ש ועי' בסמ"ג ל"ת ס"ה הקוצר ותולש כוורתו ובביאור מהרש"ל עיי"ש שהוא מדרבנן וא"כ י"ל אם תלישה בעינן בהזרוע תליא בפי' בהושיט ידו וכו' והנה אף בירושלמי נראה דר' יוחנן משום ר' ינאי ס"ל דתליא ברצונו לזרוע ור"ל פליג וקיי"ל כר"י אבל כמ"ש ברשב"א הנ"ל דבבלי דלא כירושלמי גם בצידה דלא הוי קוצר וכן נאמר בזה וצ"ע ועי' ירושלמי שבת פ"ז ה"ב דף ל' ע"א החולב והרודה חלות דבש חייב משום קוצר הסוחט זתים מאיביהן חייב משום קוצר ועי' בקרבן העדה שם בד"ה החולב דבבלי ע"ה אי' חולב משום מפרק עיי"ש ועי' במגן אבות מ"ש בבהמה בגדולי קרקע בזה עיי"ש ועי' להלן במעמר ודישה בשאינו גדולי קרקע עיי"ש ובמג"א סי' ש"מ ס"ק ט"ו עיי"ש:

הלכה ה

התולש עולשין וכו' המעמר אוכלין אם לאכילה שיעורו כגרוגרת ואם עמר לבהמה וכו'. ובהמ"מ זה נלמד מדין מנכש והקוצר עכ"ל:

ובירושלמי שבת פ"ז דף (ס"ט ע"א) [נ' ע"ב] כל אילין שיעורייא אם לאוכלין כגרוגרת אם לבהמה כמלוא פי גדי אם לבשל כדי לבשל ביצה קלה אם לארוג וכו' ובקרבן העדה כל אילין שיעורין של אבות מלאכות ועיין שכתב דמזה הוציא רבינו דכל השעורים כגרוגרת ואין צורך להקיש לקוצר עיי"ש:

וביצה האמורה בכ"מ היא ביצה בינונית של תרנגולין וכו'. ועיין בלח"מ. ופר"ח כתב דרבינו הוציא מהירושלמי בפרק המוציא אר"י כל ביצה דתנינו בכלים כביצה ממש בשבת כגרוגרת מכביצה עכ"ל שכתב מכלל דהבצים הם שווים ששניהן מתרנגולים וגרסינן נמי בפ"ח דיומא דף פ' דטומאת אוכלין דהוי כביצה דהיינו כביצת התרנגלת עכ"ל עיי"ש:

ואין עימור אלא בגדולי קרקע. עי' במג"א בסי' ש"מ ס"ק ט"ו וט"ז עיי"ש. ובמס' ביצה ל"א ע"א מביאין עצים מן השדה וכו' בתוס' בד"ה מן הקשו הא מעמר הוי אב מלאכה וכתב וי"ל דלא שייך מעמר אלא במקום שגדלים שם כדמוכח במס' שבת ע"ג ע"ב עכ"ל ועי' דף י"ג ע"ב ואלו גבי שבת העמדת ערמה פטור וברש"י בד"ה ושלא וכו' ולענין שבת משהביא בצלים לביתו אין העמדת ערמה מלאכה עכ"ל ובהעמיד ערמה כתב שעושה כרי עיי"ש ומזה אין הכרע כ"כ די"ל בשדה הוי כה"ג מעמר אבל בבית שהוא כמכונס רק שעושה כרי לא הוי מלאכה ובר"ן ל"א שם כתב משום מעמר ומותר ביו"ט אבל בדף ל"ג

חזר מזה ועיין בשער המלך פ"ב הי"ד מהל' יו"ט מ"ש בזה עיי"ש ועי' בצל"ח ל"א שכתב דמחלוקת רשב"א ורבנן במכונסין בקרפף תליא אם משום עמור או מוקצה עיי"ש ובמס' שבת ע"ד ע"ב אמר אביי האי מאן דעבד חלתא חייב י"א חטאות וברש"י חלתא כוורת של קנים עכ"ל ובסמ"ג סי' ס"ה ל"ת כתב ואחד מן החטאות הוא מפני כינוס העצים עיי"ש ובמגן אבות בשם הסמ"ג דאפי' שלא במקום גדולן שייך עימור עיי"ש ואנכי רואה בסמ"ג להיפוך ואולי צ"ל שם הר"ן גם בסמ"ק כתב כדעת התוס' הנ"ל ועי' במג"א בסי' ש"מ ס"ק ט"ז ובס' יראים עמוד זמנים שכתב לפיכך יזהר אדם שלא לאסוף פירות יחד דהוי כמעמר עכ"ל נראה דס"ל אפי' שלא במקום גדולו דבמקום גדולו מאי נאמר בזה הרי זה הוי המעמר ובמגן אבות הקשה ממס' שבת קמ"ב נוטל כלכלה ואבן בתוכה וכו' ולערינהו וכו' דהרי יהיה אסור לכנסן משום עימור לדעת הסוברים דשייך בכ"מ עימור וכתב לחלק דלא שייך עימור אלא ביש בו צורך כמו הרוח מפזרתן עיי"ש אבל י"ל לערות אותם במקום אחד דנראה דוקא במפוזר שייך עימור ולא בסמוכין זה לזה האסיפה לכלי לא נקרא עימור ועי' עוד במס' שבת קמ"ג ע"ב נתפזרו לו פירות בחצר מלקט על יד וכו' אבל לא לתוך הסל וכו' שלא יעשה כדרך שעושה בחול עיי"ש ונראה דוקא בשדה שייך עימור ורק משום עובדא דחול אסור שם ועיין בר"ן שם עיי"ש. ועי' להלן פכ"א הל' י"א שכתב רבינו משום מעמר עיי"ש:

הלכה ו

המקבץ דבילה ועשה ממנה עגולה או שנקב תאנים והכניס החבל בהן עד שנתקבצו גוף אחד הרי זה תולדות מעמר וחייב וכן כל כיו"ב. ועיין במ"מ שלא כתב מקורו ובמרכבת המשנה ומעשה רוקח שמפורש כן בירושלמי במס' שבת פ"ז ה"ב תולדת עמור מה היא ומסיק ההן דשטח צלין צמוקין מסיסלא בקלוטה חייב משום מעמר כל שהוא נוגע באוכל חייב משום מעמר עיי"ש:

הלכה ז

הדש כגרוגרת חייב ואין דישה אלא בגדולי קרקע והמפרק הרי הוא תולדת הדש וכן כיו"ב החולב את הבהמה חייב משום מפרק וכן החובל בחי שיש לו עור חייב משום מפרק והוא שיהיה צריך לדם שיצא מן החבורה אבל אם נתכוין להזיק בלבד פטור מפני שהוא מקלקל ואינו חייב עד שיהיה בדם או בחלב שהוציא כגרוגרת. ועיין בהמ"מ מ"ש בדעת רבינו לומר דבהמה מקרי גדולי קרקע עיי"ש ובכ"מ ועי' בתוס' במס' שבת ע"ג ע"ב בד"ה המפרק כתבו דאין להביא ראיה דבהמה מקרי גדולי קרקע ממעשר שני דבשבת ילפינן מסממנין שבמקדש דאין דישה אלא בגדולי קרקע ממש

וכיו"ב במס' ב"מ פ"ט ע"א מה דיש מיוחד שהוא גדולי קרקע ופועל אוכל בו אף כל וכו' יצא החולב ומגבן וכו' עיי"ש ובתוס' ב"ק נ"ד ע"ב בד"ה פרי שציין בהמ"מ הקשו ממעשר שני דמשמע דבהמה מקרי גדולי קרקע ממס' קדושין י"ז ע"א גבי הענקה דאי כתב רחמנא גורן הו"א גידולי קרקע אין בע"ח לא כתב רחמנא צאן וכתבו ע"ז דלענין דבר היוצא ממש מן הארץ לא חשיב בהמה גדולי קרקע עיי"ש:

ויש להבין למה במעשר שני לא בעינן ממש גדולי קרקע ובהענקה צריכין רבוי לזה ובפועל דוקא גדולי קרקע ממש ומאי יש לומר בשבת למאי לדמותו והנה לכאורה סברת התוס' אלימא דזה דאין דישה אלא בגדולי קרקע לא נודע רק דומיא דמשכן ושם היה גדולי קרקע ממש:

אבל ע"ז י"ל דעל כרחך לאו מהאי טעמא לחכמים אין דישה רק בגדולי קרקע ור' יהודה פליג ע"ז ומסתמא גם לר"י דומיא דמשכן במלאכות בשבת דהנה האי דאין דישה אלא בגדולי קרקע במס' שבת ע"ה ע"א הצד חלזון והפוצעו אינו חייב אלא אחת ר"י אומר חייב שתים שהיה ר"י אומר פציעה בכלל דישה אמרו לו אין פציעה בכלל דישה מ"ט דרבנן קסברי אין דישה אלא בגדולי קרקע עיי"ש. והנה אם מדומיא דמשכן ס"ל לרבנן אין דישה אלא בגדולי קרקע האיך נדע כן להוציא חלזון שהיה במשכן נאמר דחייב בחלזון משום דישה וא"כ היה במשכן וע"כ מסברה מבחוץ ס"ל לרבנן כן. והנה בהענקה דצריכין ריבוי לבהמה נראה דאתיא ביותר למאן דס"ל הענקה מטעם צדקה דמטעם האומרים משום שכר פעולה למה נוציא שאין גדולי קרקע ולומר דבעי ממש גדולי קרקע ועי' במל"מ פ"ג מהל' עבדים הי"ג ועי' בש"ך בחו"מ בסי' פ"ו ובמקום אחר במס' קדושין י"ז ע"ב כתבתי דהוי מחלוקת ראב"ע ורבנן שם עיי"ש דראב"ע אמר דברים ככתבן נתברך וכו' מעניק לו עיי"ש וגבי פועל דוקא מטעם צדקה דאין לומר דנשכר ע"ז כיון דיודע שיוכל לאכל דאם לא יהיה לו מהתורה ממילא לא היה דעתו ג"כ ע"ז. וא"כ כיון דהוי חיוב שאינו מסברה רק מגזה"כ ולא מחייבין רק ככתבן ותפסינן דוקא גדולי קרקע ממש משא"כ במעשר שני דנהפך זה שפרטה התורה במאי שרשאי ולומר שזולת זה אין רשאי מגזה"כ ותפסינן המועט לומר דוקא כשאין גדולי קרקע כלל אינו רשאי ליקח במעות מעשר שני. והנה לענין שבת עי' בפ"ז ה"ד ובהמ"מ שם שכל מלאכה שהיא דומה לאב בדמיון גמור אלא שחלוקה ממנה באיכות הפעולה או באיכות הנפעל הרי זו אב כמותה אבל מלאכה הדומה לה במקצת זו הנקרא תולדה והמשל וכו' עיי"ש ולפ"ז י"ל דחלזון שאינו גדולי קרקע כלל ואין דומה כלל בהנפעל וגם אין דומה ממש לאיכות הפעולה לא מקרי אף תולדה משא"כ בהמה דהוי גדולי קרקע ולא ממש ויש לו קצת

איכות בהפעולה ובהנפעל מקרי שפיר תולדה דדישה. ועי' ברש"י ע"ב ע"ב בד"ה מפרק שכתב כמו כן תולדה דדישה ובדף צ"ה ע"א בד"ה מפרק עיי"ש ולמ"ש לר"י בחלזון הוי משום מפרק וא"כ מפרק אב דהרי היה במשכן ועי' בתוס' סוכה י"א ע"ב בד"ה וגידולי מ"ש לחלק בין יוצא מקרקע וגדולו עיי"ש ועי' מ"ש להלן בס"ד בפי"א ה"א עיי"ש:

אמנם זה שכתבתי דא"צ גדולי קרקע לר' יהודה משום דפציעת חלזון היה במשכן ביריעות שהיה תכלת תליא בדעת המל"מ בפ"ח הי"ג מהל' כלי המקדש דכל תכלת במקדש היה משל חלזון דוקא עיי"ש ובמרכבת המשנה פ"ב ה"א מהל' ציצית השיג ע"ז עיי"ש ולמ"ש דדעת רבינו כמ"ש המל"מ מיושב קושית התוס' הנ"ל וכמ"ש ומסכים לדעת המל"מ ועי' בטו"ז סי' של"ו ס"ק י' דאדם כקרקע עיי"ש. אבל עיין במס' שבת ע"ד ע"ב שכן צדי חלזון קושרין ומתירין עיי"ש וראיה מזה ג"כ להמל"מ ועי' בירושלמי שבת פ' כלל גדול כ"ט ע"ב מה צביעה וכו' ובקרבן העדה שם עיי"ש וברש"י ע"ה ע"ב בד"ה משום עיי"ש. ועל קושית הרמ"ך בכס"מ דאם חובל משום דש א"כ החובל בשאר שרצים למה פטור עי' במרכבת המשנה שכתב דכל שאין לו עור אינו במפרק כלל דהוי שמפרק הגרעין מקליפתו הילכך בעינן שיהיה לו עור וכל בע"ח שיש לו עור כל שנצרר בתוכו אף שלא יצא הו"ל תולדה המפרק דסופו לצאת עיי"ש ועי' עוד בירושלמי שבת כ"ט ע"ב ובקרבן העדה בד"ה הדא עיי"ש ודף י' ע"ב עיי"ש:

הלכה ח

בד"א בחובל בבהמה וחיה ועוף וכיו"ב אבל החובל בחבירו אע"פ שנתכוין להזיק חייב מפני נחת רוח שהרי נתקררה דעתו ושככה חמתו והרי הוא כמתקן ואע"פ שאינו צריך לדם שהוציא ממנו חייב. ועי' בהמ"מ מ"ש ליישב שאינו לפי סוגיא הגמרא דמקשינן וכה"ג מי שרי וכו' ובתוס' יו"ט שם דף ק"ה ע"ב במשנה ובמרכבת המשנה ופר"ח שנראה שרבינו אינו מפרש כרש"י שכתב מי שרי וכו' אלמא לאו מתקן הוא שמלמד ומרגיל את יצרו לבוא עליו עכ"ל אלא דדעת רבינו דבגמרא סלקא לפרש המשנה באופן דשרי אבל באמת אף בכה"ג הוי מתקן ובמרכבת המשנה נתן טעם לזה עיי"ש:

ולענ"ד נראה לומר דסוגיא הגמרא שם לר' יהודה דס"ל שאצל"ג חייב ועל הקושיא דבמקלקל מודה ר"י וע"ז משני דקעביד נחת רוח ליצרו וע"ז מקשינן ומי שרי וכו' ומשני למרמי אימתא על אינשי ביתא עיי"ש והנה שאצל"ג לרש"י לטעמיה וגם לתוס' כמ"ש במסכת שבת צ"ד ע"א דצריך שיהיה כבמשכן תיקון בדבר עצמו וא"כ לר"י דבא"צ לדבר עצמו מקרי צורך וכמו כן בקלקול בדבר אחר מקרי קלקול והרי בכה"ג הנאה וכמו הקלקול אינו בגוף הדבר. והנה רבינו פוסק כר"י בשאצל"ג וא"כ בכה"ג דמשחית יצרו

כמ"ש ברש"י יהיה מקלקל:

והנה רבינו על כרחך אינו מפרש כמ"ש ברש"י דפלוגתא דמקלקל בחבורה תליא אם מלאכה שאצל"ג חייב דא"כ כיון דפוסק כר' יהודה דחייב למה הצריך בהל' הקודמת והוא שיהיה צריך להדם וכו' וכמ"ש באגרת הרמב"ם דפוס ברין דף נ"ו ונראים לי הדברים שמחלוקתם בדבר הזה מאותן הברייתות שלא נכתבו כגון מתניתא דבר קפרא ור' הושיעא וחבריהם וכבר נשאלה שאלה לרבינו האי גאון ז"ל וכו' עכ"ל עיי"ש. ונראה שדעתו כמ"ש בתוס' בד"ה חוץ דצריך לכלב וכו' קאי לר' שמעון ופליגי בזה דלר"ש הוי בכה"ג תיקון ולר"י כיון שקלקולו גדול מתיקונו לא מקרי תיקון עיי"ש וא"כ רבינו שפוסק כר"ש וא"כ בלשכוך כעסו אף דמשחית יצרו וקלקולו גדול מתיקונו מקרי תיקון ובגמ' לעיל לר"י אתיא דלדידיה לא הוי תיקון ובזה ס"ל לרבינו כר"ש וביותר למ"ש רבינו בפ"א הי"ז אע"פ שעשה מלאכה הואיל וכונתו לקלקל פטור ועי' מ"ש שם דאזלינן בתר כונתו וכמו כן כאן בהל' הקודמת כתב אבל אם נתכוין להזיק בלבד פטור מפני שהוא מקלקל ולא כתב ולהזיק פטור משום מקלקל נראה שדייק דתליא הכל בכונתו ורק בכונתו לקלקל בלבד וכיון דתליא בכונתו אם כן אזלינן בתר הנאה דאית ליה לפי כונתו ולא לפי הקלקול הנגרר אחריו:

אמנם יש להבין מאי שנא לשכוך חמתו ולמרמי אימתא דהוי תיקון ממצוה דלא הוי תיקון ואפי' לר' יהודה דס"ל דמצות מילה מקרי תיקון עיין ברש"י להלן שכתב בד"ה מה לי מתקן כלי הא נמי מתקן גברא הוא ויש מלאכה בתיקון זה עכ"ל. ועי' בשו"ת תה"ד שהבאתי לעיל עיי"ש ואין נראה מטעם דמצות לאו ליהנות ניתנו דנאמר רק על שכר מצות וכמ"ש בר"ן במסכת סוכה עיי"ש דעל הנאה בקיום המצוה לא שייך איסור במה שנהנה בקיום מצות ה' ועכ"פ נהנה והוי נחת יצרו בזה שמקיים המצוה אבל לדעת רבינו י"ל דשיטת הגמרא לר"י דס"ל מצוה ג"כ תיקון אפי' בלא תיקון גברא ולר' שמעון הוי בלשכוך חמתו ובמצוה שניהם שאצל"ג אלא דרבינו פוסק כר"י במשאצל"ג וכר"ש במקלקל בחבורה כשקלקול רב מהתיקון לחייבו אתי שפיר ולרש"י לר"י צ"ע אם לא נאמר דלאו דוקא שצריך תיקון גברא דמצוה לחודא מקרי תיקון אלא שכתב דעדיף טפי דהוי תיקון גברא ג"כ כנראה מלישנא דגמרא מה לי תיקון גברא וכו' ומה לי תיקון פתילה וצ"ע ועיין בתוספות להלן שם בד"ה מה לי מה שכתבו בזה עיי"ש ואתי שפיר ועי' בתוספות במסכת ב"ק ל"ד כתבו לר' אבהו אליבא דר"ש ל"צ צל"ג במקלקל ולא כמ"ש במס' שבת הנ"ל עיי"ש ועי' מ"ש לקמן בפי"ח הכ"ו עיי"ש ועי' במג"א בסי' רע"ח ס"ק א' מ"ש בסתירות הטור עיי"ש ועי' בפ"י ה"י שכתב רבינו על מתו משום שכוך ולא

משום מצוה:

ונראה דחובל ונצרר הדם ולא יצא דחייב כמ"ש בהל' ט' לדעת רבינו דחובל משום מפרק א"כ יקשה למצוא שיהיה צריך לו ולרש"י משום צובע לא יקשה ולירושלמי דמשום נטילת נשמה אבל לפי' רבינו לא ימצא מתקן אם לא לשכוך כעסו ולמרמי אימתא על אינשי ביתא ועי' ברש"י חולין מ"ו ע"ב בד"ה נצרר שכתב דכיון שהאדים העור מבחוץ בידוע שנקרע העור מבפנים וסופו לצאת וכו' עכ"ל עיי"ש וא"כ י"ל דשייך בלא"ה שכתבתי לצורך ולרבינו י"ל דנראה ביותר כנ"ל דמסתמא דעתו לצאת עכשיו ולא לאח"ז שנקרש ויוצא מעט מעט ובלתי ראוי לכלבו:

ובהמ"מ ה"ד דלמאן דס"ל משום צובע ומשום נטילת נשמה א"צ כגרוגרת ובפר"ח ע"ז דלמאן דאמר משום צובע צריך שיוציא דם כדי לצבוע ממנו חוט שאורכו ד' טפחים כדלקמן פ"ט הי"ג ולמאן דאמר משום נטילת נשמה במשהו חייב עיי"ש והנה רש"י דסובר משום צובע ועי' במסכת חולין דף מ"ו ע"ב בד"ה מי לא וכו' אין חייב עליהן בשבת משום חובל עד שתצא מיד טיפת דם וכו' עכ"ל. ונראה משום צובע ג"כ במשהו וצ"ע לחלק להאי דלהלן בפ"ט הנ"ל ועי' מ"ש בלח"מ לפרש דברי המ"מ דמשום צובע ג"כ לא יאסר ביצא לחוץ עי' בפר"ח שהביא ראיה מסוגיא דשוחט משום מאי מחייב שבת ע"ה דבבשר ג"כ שייך צובע עיי"ש:

הלכה י

הסוחט את הפירות וכו' והחולב לתוך אוכל וכו' פטור וכו'. ועי' בהמ"מ ועי' בר"ן דיש שאומרים דעז מקרי אוכל אף בשבת עיי"ש ומ"ש רבינו פטור ונראה אבל אסור עיין במרכבת המשנה שכתב משום מוקצה עיי"ש ועי' ברמב"ן שם שכתב דלא הוי גם מוקצה ובמקום אחר כתבתי בכונתו עיי"ש:

ויש עוד סחיטה דמטעם ליבון כגון לסחוט בגדים וכיו"ב ועי' בסמ"ג ועי' בירושלמי כלל גדול ה"ב דף ל' ע"א דחולב משום קוצר ובבלי מטעם מפרק ועי' בקרבן העדה שם:

הלכה יא

הזורה או הבורר כגרוגרת חייב והמחבץ הרי הוא תולדות בורר וכן הבורר שמרים מתוך המשקין הרי זה תולדות בורר או תולדות מרקד וחייב שהזורה והבורר והמרקד דומין ענייניהם זה לזה ומפני מה מנו אותן בשלשה מפני שכל מלאכה שהיה במשכן מונין אותה בפני עצמה. כגרוגרת חייב וכו' ועי' בהמ"מ ועי' במרכבת המשנה דבתוספתא פ"י משבת איתא דטוחן ובורר ומרקד ולש ואופה כולן שיעורין בגרוגרת עיי"ש ועיין מה שכתבתי לעיל בהל' הל' בשם הירושלמי עיי"ש:

ובס' מעשה רוקח הקשה על רבינו שכתב הרי זה תולדת בורר או מרקד ובמס' שבת קל"ח מחלוקת אביי ורבא וכתב דפוסק כרבא וכמ"ש ברש"י דלרבא חייב בהתרה על זה ועל זה רק לר' זירא דוקא משום מרקד ולא כדעת התוס' דף ע"ג ע"ב בד"ה משום עיי"ש אבל לפנינו איתא רבה וכן בתוס' שם רבה וי"ל דפוסק כרבה נגד ר"ז ובהמ"מ אי' רבא ובירושלמי פ' כלל גדול כ"ט ע"א מחלוקת רב חייה בר אשי בשם שמואל המשמר חייב משום בורר אמר רבי זעירא לא מסתברא דלא משום מרקד רבי יונה וכו' יאות אר"ז מה המרקד קמח מלמטן וכו' ולא הוינין אמרין כלום למה שהותר מכלל ברירה הותר מכלל שימור הותר מכלל ברירה בורר כדרכו בחיקו וכו' והותר מכלל שימור אף נותנין לתלויה ביו"ט ולא הותר מכלל הרקדה ובמפרש שם דודאי אינו חייב אלא משום בורר ביו"ט הותר ברירה וכן לענין שימור הקילו משא"כ בהרקדה לא מצינו הרקדה ביו"ט דמר ר"ח וכו' עיי"ש ובקרבן העדה הניח בצ"ע לרבינו ורש"י דלפי דבריו לרבה חייב על שניהם דהאיך נאמר משום מרקד האיך מותר ביו"ט דנאסר בהרקדה עיי"ש:

וי"ל לדעת רבינו דאין שונין בקמח ועי' בפ"ג הי"ד מיו"ט לדעת רבינו הרקדה הראשונה אפי' בשנוי אסור והטעם לאסור הרקדה כמ"ש בר"ן דנעשה לימים רבים ואפשר לעשות מאתמול עיי"ש ובתולין משמרת ביו"ט עי' בתוס' שבת דף קל"ז ע"ב בד"ה תולין שכתבו דמיירי שאם עשהו מאתמול לא היה טוב כ"כ עיי"ש ובפ"ג הי"ז מהיו"ט עיי"ש ובירושלמי כדאי' ילפינן איסורא דהרקדה מאך ומלישה ואילך עיי"ש ורבינו לא הביא דברי הירושלמי עי' בהל' יו"ט פ"א ה"ח ובראב"ד שם עיי"ש וכותב על פי הבבלי ועי' במג"א בסי' תק"י:

ועי' בבעל המאור דף ק"ו והא אנן תנן כל המקלקלין וכו' וז"ל ביאור הדבר דכל ל"ט מלאכות שהיה כנגדן במשכן כולן היה בהם צורך לגופן חוץ מן הזורה והבורר שהוא זורה המוץ מן הגורן ובורר הצרורות מן הכרי וזה הוא עיקר מלאכתן לדחות המוץ והצרורות וכן חייב עליהן ועל כל תולדה שלהן אבל שאר המלאכות עיקר הוא לצורך גופן וכו' עכ"ל. מפרש באלו אף שאין צריך לגופן מ"מ כיון דכל מלאכתן על דרך זה הוי מלאכת מחשבת משא"כ בשאר מלאכות שעיקרן לצורך גופן לא הוי מלאכת מחשבת ועי' בשו"ת דריב"ש בסי' שצ"ד בגוזז עיי"ש:

הלכה יב

הבורר אוכל מתוך פסולת או שהי' לפניו שני מיני אוכלין וברר מין ממין אחר בנפה ובכברה חייב בקנון או בתמחוי פטור ואם בירר בידו לאכל לאלתר מותר. עי' בתה"ד סי' נ"ז שדקדק דדוקא בב' מינים שייך ברירה ולא במין אחד ועי' ע"ז בטו"ז בסי' שי"ט

ס"ק ב' שהשיג עליו עיי"ש ועי' בתוס' במס' שבת ע"ד בד"ה היו לפניו שני מיני אוכלין גרסינן וכן פי' ר"ח דבאוכל מתוך אוכל שייכא ברירה שבורר אותו שאינו חפץ לאכול מתוך אותו שרוצה לאכול אותו שאינו חפץ בו חשיב פסולת לגבי אותו שחפץ לאכול וכן משמע בירושלמי דגרס הבורר אוכלין מתוך אוכלין חזקיה אמר וכו' עכ"ל ושם דף קל"ד ע"א אין מסננין את החרדל וכו' הכא מחזי כבורר ובתוס' שם בד"ה הכא מיהו בורר לא הוי שגם הפסולת ראוי לאכילה ולא דמי למשמרת בדף קל"ד ע"ב דאיכא למ"ד דחייב עכ"ל ונראה דפסולת דחרדל דהוי ראוי לאכילה מקרי מין אחד להחרדל רק כיון דהוי ע"י הדחק ומשליכו נראה כבורר משא"כ במשמרת שאין ראוי לאכילה כלל הוי כב' מינים כנראה בסוגיא ע"ד ע"א בתורמסים עיי"ש משום דמשליכו וא"כ נראה מדעת התוס' ג"כ כהתה"ד לחלק בין ב' מינים ומין אחד ועי' בהמ"מ בפ"א ה"ג מהל' שביתות עשור עיי"ש וסמך לדבריו מדברי התוס' הנ"ל:

ויש לעורר בדברי רבינו ואם בירר בידו וכו' מותר דהו"ל לומר ומותר לברור בידו דמלשון הזה היה נראה דמותר ולא קנסי' ליה כמעשה שבת במבשל וכיו"ב ועי' בפרי מגדים בסי' שי"ט באשל אברהם ס"ק א' שמסופק בזה וכתב לחלק בין מפסולת לבורר מאוכל עיי"ש. אבל שיהיה מותר לכתחי' בלתי נראה מלשון זה אבל כנראה דכו"ע ס"ל דמותר לכתחילה וצ"ע ועי' בהל' י"ג היו לפניו וכו':

הלכה יג

והבורר פסולת מתוך האוכל ואפי' בידו אחת חייב וכו' הבורר אוכל מתוך הפסולת בידו להניחו אפי' לבו ביום נעשה כבורר לאוצר וחייב היו לפניו שני מיני אוכלין מעורבין בורר אחד מאחר ומניח לאכול מיד ואם בירר והניח לאחר זמן אפי' לבו ביום כגון שבירר בשחרית לאכול בין הערבים חייב. והנה זה לומר בפסולת מתוך אוכל אפי' לאלתר אסור עי' בר"ן דילפינן מדאמר חזקיה בורר תורמסין וכו' הוי להו פסולת מתוך האוכל ומדקאמר סתמא משמע אפי' לאלתר עיי"ש ועי' בשו"ת מהרי"ט צהלון סי' ר"נ שיש מפרשים מדאי' על קושיא לרב חסדא וכי מותר לאפות לבו ביום וכי מותר לאפות פחות מכשיעור ועל אוכל מתוך פסולת אי' מידי אוכל מתוך פסולת קתני נראה דלדינא הוי כן עיי"ש שהאריך הרבה בזה:

והנה לפי מ"ש לעיל בהי"א בשם הבעה"מ דבורר הוי שאצל"ג לכאורה אוכל מתוך פסולת לפי' התוס' דצל"ג הוי לצורך לאותו הדבר הוי יותר צל"ג מפסולת מתוך האוכל ולפי מ"ש בתוס' דף ע"ד ע"א בד"ה בורר בפסולת מרובה על האוכל הוי אוכל מתוך הפסולת דרך ברירה עיי"ש וא"כ בפסולת מעט מהאוכל אז דרך ברירה בכך ואפי' לאכול

מיד אסור ובאוכל הרבה מהפסולת כיון שאכלו מיד לא הוי כלאוצר כדאי' בגמ' מותר דלא דרך בורר אבל בפסולת בכל גוונא דרך ברירה ובדברי רבינו אין הכרע בזה ומ"ש רבינו כגון שבירר שחרית וכו' עיין בב"י שי"ט ובס' מעשה רוקח עיי"ש:

הלכה יד

המשמר יין וכו' אבל מסננין יין שאין בו שמרים וכו'. עי' בלח"מ ובשו"ת מהרי"ט צהלון סי' נ"ז ובמרכבת המשנה:

הלכה טו

הטוחן כגרוגרת חייב וכן השוחק תבלין וכו' המחתך ירק תלוש הרי זה תולדת טוחן וכן הנוסר עצים ליהנות בנסורת שלהן או השף לשון של מתכות חייב משישוף כל שהוא אבל המחתך עצים וכו' כגרוגרת מביצה. בענין השיעורין עי' בתוספתא פ"ג משבת מובא במרכבת המשנה עיי"ש ובענין המחתך ירק עי' בשלטי גבורים בכלל גדול על זה ובס' קרבן נתנאל ובסמ"ג ויראים שכתבו לומר אין טחינה אחר טחינה ומובא בר"ן שם ועי' בהל' שבת לרבינו פכ"א הל' י"ח במ"ש שאין טחינה בפירות ויש גורסים אלא בפירות כמ"ש בכ"מ שם ומ"ש רבינו ליהנות בנסורת אף דס"ל לרבינו שאצל"ג חייב מ"מ כמ"ש בתוס' במס' שבת דף ע"ג ע"ב בד"ה וצריך לעצים דאף למאן דס"ל אצל"ג חייב, בזומר וא"צ לעצים פטור דלא מקרי קוצר רק בענין זה דאם ליהנות מעצים המנוסרים, דעת רבינו בפי"א ה"ז דלא שייך טוחן רק מחתך כאשר העיר במרכבת המשנה וכתב דהלח"מ לא כן נגד מ"ש בעצמו לעיל בפירקין ה"ד עיי"ש ומ"ש רבינו או השף לשון של מתכות וכו' עיין בפ"ז ה"ה עיי"ש:

הלכה טז

המרקד וכו' והנותן זרע שומשמין וכו'. עי' לעיל ה"ב ומ"ש שם:

פרק ט

הלכה א

האופה כגרוגרת חייב אחד האופה את הפת או המבשל את המאכל או את הסממנין או המחמם את המים הכל ענין אחד הוא וכו'. הנה בפת ומאכל וסממנין ניכר הבישול ועומד קיים משא"כ מים שאין שנוי נראה בו וחוזר לקרירתו לאחר זמן ועי' במס' שבת דף ע"ד ע"ב האי מאן דארתח כופרא חייב משום מבשל פשיטא מ"ד כיון דהדר ואיקושא אימא לא קמ"ל ועי' בפר"ח ביו"ד בסי' ס"ח ס"ק י"ח שכתב אף דיש לומר דבכופרא לפי שעה בעת שמבשל ניכר הבישול מ"מ מוכח מבמסכת ביצה דף ל"ד ע"א אחד מביא

את האור ואחד מביא את העצים ואחד שופת את הקדירה ואחד מביא את המים ואחד נותן בתוכו תבלין ואחד מגיס כולן חייבין וברש"י נותן מים ותבלין ומגיס משום מבשל עיי"ש מזה דחימום מים מקרי מבשל גם מפרק כירה דאי' דהפשרן של מים אינן בשולן מכלל דבבישול ממש חייב משום מבשל עיי"ש:

שיעור המחמם את המים כדי לרחוץ בהן אבר קטן וכו'. ובכ"מ בשם הרמ"ך שהקשה מאין הוציא זאת עיי"ש. ובפר"ח כתב דסתם מחמם המים על הרוב הוא לרחוץ במס' שבת ע"ח ע"א דכל דשכיח ולא שכיח אזלינן בתר השכיח אפי' לקולא ושיעור אבר קטן נלמד מהאי דאי' שם ע"ו ע"ב שמן כדי לסוך אבר קטן ובגמרא שם ע"ז ע"ב אבר קטן של קטן בן יומו וכמ"ש בפי"ח להלן גבי סיכה וה"ה ברחיצה ובמרכבת המשנה כתב מהאי דאיתא בפרק מקום שנהגו אסור לאדם שיושיט אצבעו במים בט' באב ואפי' באצבע קטנה כמ"ש רבינו ביוהכ"פ עיי"ש ועי' בפרי מגדים בפתיחתו הכוללת להל' שבת עיי"ש:

ושיעור מבשל סממנים כדי שיהיה ראוין לדבר שמבשלין אותן לו. ובראב"ד כדי לצבוע בהם בגד קטן פי' סבכה עכ"ל ובפר"ח דרבינו מפרש באיכות הבישול שיהיה ראוי לצבוע ממנו אותו הצבע שנתכוין אליו ובראב"ד מבאר כמות הבישול ונלמד מהוצאה וכמ"ש רבינו בפ' י"ח וכדאיתא במסכת שבת ע"ט ובתוספתא פי' לצבוע כדי לצבוע בגד קטן עיי"ש. ובספר מרכבת המשנה ועי' בלח"מ שנראה שכיון לזה שכתב בפר"ח הנ"ל וכיו"ב בפי' לר' דוד ארעמא"ה ז"ל עיי"ש:

הלכה ג

המפקיע את הביצה וכו' המבשל על האור דבר שהיה מבשל כל צרכו או דבר שאינו צריך בישול כלל פטור. ועיין בהמ"מ בשם הרשב"א כמאכל בן דרוסאי שוב לא שייך בישול עיי"ש ועיין מ"ש לעיל בפ"ד ובפ"ח ה"ב לחלק בין חרישה אחר חרישה לבישול אחר בישול עיי"ש:

ויש לעיין בבישול אחר בישול בשני דברים שאינם שוים וע"י הבישול אחר הבישול נעשה תבשיל אחר והנה בבשר חלב שכתבו ז"ל דיש בישול אחר בישול ויש מחלקין וכן אמרתי מנפשאי בין בישל מתחילה בבשר וחלב וכמו כן אחר זה לאם בישל בשר בפני עצמו וחלב בפ"ע ואח"ז בישל שניהם ביחד עי' בס' ברוך טעם בסוגיא דהואיל דף י"ג עיי"ש שכתב לחלק כן וא"כ יש לעיין בשבת כה"ג יהיה כמו כן בישול וביותר לכרתי ופלתי שכתב בבשר בחלב לדמות לשבת והנה לכאורה ממ"ש רבינו או דבר שאין צריך בישול כלל פטור ועיין במרכבת המשנה שכתב לדמותו למס' עבודה זרה ל"ח כל

שנאכל כמו שהוא חי אין בו משום בישול עכו"ם עיי"ש והנה שם נעשה ע"י הבשול ג"כ עלוי אף דבבישול ע"י תערובות כמ"ש בבשר בחלב הוי כתבשיל אחר מ"מ י"ל שהתורה לא חייבה רק במבשל ממש ולענין עונש ודאי מסתבר לומר כן דאזלינן לקולא אבל לענין איסורא מדאורייתא צ"ע והרי בישול לאחר צליה דעת הגהות מיימוני לחייבו לא אמרינן דהוי נאכל כה"ג ולכאורה דברי רבינו נגד הגהות מיימוני ועי' בשו"ע או"ח בסי' שי"ח סעיף ד' ובראי"ש שם ובטו"ז ס"ק ג' בנצטנן ונגמר בישולו דסוברים דחייב עיי"ש וא"כ בכה"ג שאין צריך בישול בנצטנן אם הוי כנאכל כשהוא חי כמו כן בנאכל בצונן א"כ יהיה פטור לדעת רבינו והנה רבינו כתב שא"צ בישול כלל י"ל בכה"ג דנצטנן צריך לבישול מקרי ודוקא בשאין נתעלה ע"י הבישול כמ"ש בהמ"מ בשמן דפליגי במס' שבת מ' ע"ב ועי' בפכ"ב ה"ד והרי מים ודאי אפשר לשתותן בצונן וא"כ צריך לפרש שאין צריך כלל בכה"ג דליכא עלוי כלל בבשולו ולפ"ז למ"ש במבשל אחר בישול ונעשה תבשיל אחר יהיה לכאורה שייך בישול אחר בישול וצ"ע.

וראיתי בפרי מגדים בפי' לטו"ז ס"ק ו' שכתב על דברי רבינו אין אנו בקיאין איזה הוא דבר דשייך ביה בישול כפירות שטובים חיין יותר ממבושלים דלברכה שהכל בשבת חייב חטאת דמ"מ מבשל הוא אם רוצה וניח"ל בכך ואם אין ניחא ליה מקלקל פטור אבל אסור עיי"ש אבל כנראה לא אזלינן בתר דעתו רק בתר הדבר דאל"כ מאי פליגי בשמן וגם דברי רבינו לא יהיה במציאות וכנראה אין כונת רבינו במאכל דשייך בישול אפי' נאכל כמו שהוא חי וכיו"ב רק במה שא"צ בישול כונתו הרי בכופרא אי' בגמ' לרבות דהוי בבישול אבל במאי דלא הוי בערך הזה לא שייך בישול כמו במבשל עצים שאינו בגדר בישול וכמ"ש בה"ו כללו של דבר בין שריפה גוף קשה באש או שהקפה גוף רך ה"ז חייב משום מבשל עיי"ש אבל מאי דלא הוי בערך הזה אין תורת בישול עליו ובקרית ספר למבי"ט דסממני המשכן הוי דבר הצריך בישול לצבוע ולא הוי מבשלים אלא כל צרכיה עיי"ש ונראה דהיינו טעמא בחמי טברי' דבשר בחלב מספקינן בירושלמי ובשבת פשיטא דמשום דבמשכן לא היה רק ע"י עצים:

הלכה ד

אחד נתן את האור ואחד נתן את העצים ואחד נתן את הקדירה ואחד נתן את המים ואחד נתן את הבשר ואחד נתן את התבלין ובא אחר והגיס כולם חייבין משום מבשל שכל העושה דבר מצרכי הבישול הרי זה מבשל אבל אם שפת אחד את הקדירה תחילה ובא אחר ונתן את המים ובא אחר ונתן את הבשר ובא אחר ונתן את התבלין ובא אחר ונתן את האור ובא אחר ונתן עצים על האור ובא אחר והגיס שנים האחרונים

בלבד חייבין משום מבשל. ועיין בראב"ד מה שהשיג על נתן את הקדירה ובלח"מ בפ"ג הי"א מהל' יו"ט מ"ש ליישבו עיי"ש ועי' בכ"מ בשם מהר"י בי רב ובשו"ת מהרלב"ח סי' כ"א ובמהרלב"ח שם כתב לתרץ למה בהסכימו שנים לא הוי שנים שעשו מלאכה ועיין במרכבת המשנה דשאני בבישול שכל עיקר מלאכת הבישול רק גרמא בעלמא שאינו עושה בידים דאם קדם אחר והסיר הקדירה אינו מבשל וכדאי' במס' מנחות נ"ז הניח שאור ונתחמצה מאליה חייב כמעשה שבת עיי"ש וכתב דרבינו שכתב האחרונים חייבין כונתו על האור והעצים חוץ מהמגיס דהוי אחר זה בפני עצמו כשיתחמם הקדירה עיי"ש ועי' במג"א בסי' רנ"ב ס"ק כ' שכתב ברחיים אפי' נתנו בשבת אינו חייב חטאת והקשה ממצודה וממס' מנחות נ"ו ועי' בס' אבן העוזר בסי' שכ"ח שהשיג על המג"א וכ"כ בדגול מרבבה שם:

ולענ"ד בכה"ג דאחד מביא את האור ואחד את המים כמ"ש ז"ל בפעם אחת לא שייך כלל שנים שעשו מלאכה דאף בהבאה היו שנים שעשו אבל בקירוב האור לעצים והעצים להאור כל אחד עשה מעשה שלם דמה לנו בהבאה בהקרבם זה לזה היה לכל אחד לזה כאלו הניח אור על עצים המונחת לפניו וזה כאלו הניח עצים על אור המונח לפניו ועל אותו הזמן שנתקרבו אנו דנין רק דיש לדון אם נאמר אפשר לצמצם שהיה בבת אחת ודעת התוס' במס' חולין דף כ"ח ע"ב בד"ה לפי שהלכה בבני אדם אפשר לצמצם עיי"ש ולפ"ז יהיה נראה דגם דעת רבינו כן להלכה וצ"ע בזה:

ועי' בשו"ת מהרשד"ם חלק או"ח סי' ג' שהשיג על מהרלב"ח עיי"ש ועי' בשו"ת תומת ישרים סי' קכ"ט אות באות כדברי מהר"י בירב המובאים בכ"מ והעיר ע"ז בס' מעשה רוקח ועי' במעשה רוקח שכתב שראה כת"י משנת הקס"ב וכתב בו שלשה חייבין ומשנת הקי"א וכתב שנים האחרונים ונמחק בלבד עיי"ש וראיתי בספר קרית ספר למבי"ט שכתב בבת אחת הוי זה אינו יכול וזה אינו יכול דבבת אחת אין כל אחד מהן יכול לעשות אלה הדברים עיי"ש.

מצרכי בישול. עי' הי"א להלן ועי' מ"ש להלן בפי"ב ה"א בענין מבשל עיי"ש:

הלכה ז

הגוזז צמר וכו' חייב וכו'. עיין במג"א בסי' ש"מ ס"ק ג' בתולש מבהמה דפטור ובסי' תצ"ח עיי"ש ובמחצית השקל בסי' ש"מ עיי"ש:

הלכה ח

הנוטל צפרניו וכו' עיין או זקנו ה"ז תולדות גוזז וחייב והוא שיטול בכלי אבל אם נטלן בידו בין לו בין לאחר פטור וכן החותך יבלת מגופו בין ביד בין בכלי פטור בין לו

בין לאחר ומותר לחתוך יבלת במקדש ביד אבל לא בכלי ואם היתה יבשה חותכה אף בכלי ועובד עבודה. ובהמגיד משנה הכלי שכתב רבינו הוא מתמיה אצלי כי לפי הסוגיא שבסוף עירובין דף ק"ג נראה בביאור שיבלת הלחה החותכה בכלי הרי הוא כחותך צפרניו בכלי שהוא חייב וזה י"ל כמוכרח שם ודברי רבינו צל"ע עכ"ל. ולכאורה מוכרח כמ"ש בהמ"מ דבכלי דאורייתא דאמרינן שם מאן דלא אמר האי דפסחים דאי' חתיכת יבלת אינו דוחה את השבת דלא מיירי בכלי דדומיא דהרכיבו והבאתו מחוץ לתחום קתני דרבנן ואידך הרכיבו דלא כר' נתן וכו' הבאתו מחוץ לתחום כר' עקיבא דאמר תחומין דאורייתא וכו' א"כ נראה דבכלי הוא מדאורייתא גם שם כהן שעלתה יבלת חבירו חותכה וכו' אלא לאו ר' אליעזר דאמר בעלמא חייב חטאת וכו' ואי אפשר לפרש מחלוקת ר"א ורבנן אלא במאי שמצינו בנוטל זו בזו או בשניו שר"א מחייב חטאת וחכמים אוסרים משום שבות כדאיתא במסכת שבת צ"ד וכמ"ש ברש"י שם וגם בסוף הסוגיא ואי רבנן נשקליה ביד ותפשוט דר"א דאמר ר"א מחלוקת ביד אבל בכלי ד"ה חייב וכו' עיי"ש. ובפי' הרמב"ם למהו' דוד ערמא"ה ז"ל כתב על המ"מ שאינו יודע למה תמה דהסוגיא מוכח דבלחה ובכלי פטור אבל אסור ואם רש"י לא פירש כן מי הכריחו לכך עיי"ש ודברים מתמיהין לענ"ד דנראה מפורש כמ"ש בהמ"מ וכמ"ש:

וראיתי בספר יד דוד במסכת עירובין שכתב לפרש דעת רבינו עם הירושלמי שם דאי' תמן חתיכת יבלתו אין דוחין והכא את אמר הכין ור' סימון בשם ר' יהושע בן לוי בשם ר' פדת מפני קלקול הפייסות אמר רבי והן שהפיסו אמר ר' שמעון בן לקיש וכו' בין בנפרכת בין בשאינה נפרכת ר' שמעון בן יקים אמר כאן בלחה כאן ביבישה ר' יוסי בר חנינא ב"ח אמר כאן ביד כאן בכלי אתיא דר"ש בן יקים כבר קפרא ודריב"ח כר' יוחנן דתני כל המקלקלין פטורין חוץ ממבעיר ועושה חבורה בר קפרא אמר אפי' אינו צריך לדם אינו צריך לאפר אמר ר' יוחנן והוא שיהיה צריך לדם או לאפר רב אחא ר' חנינא בשם ר' יוחנן כאן וכאן בלחה אנן קיימין והוא שיהא צריך לדם עכ"ל וכיו"ב בירושלמי פסחים פ' אלו הדברים מ"א עיי"ש וא"כ בשאין צריך לדם לא הוי מדאורייתא ועל קושית הקרבן עדה מבבלי כתב דסוגיא דבבלי בא"צ לדם עיי"ש:

אמנם יש להבין למה הוי מקלקל בחותך יבלת מקרבן דהוי מתקן ממש ולא יהיה פחות משובר כלים למרמי אימתו על אנשי ביתו ולשכך כעסו לדעת רבינו לעיל בפ"ח ה"ח עיי"ש. והנה בירושלמי י"ל דמשום צריך לגופה שיהיה צריך להדם וקאי לר' שמעון ומ"ש דתני כל המקלקלין וכו' לראיה דאף בחבורה דאפי' מקלקלין חייבין מ"מ צריך לגופה צריך שיהיה אבל לרבינו דפוסק כר' יהודה דמלאכה שא"צ לגופה חייב וצריך לדם שלא

יהיה מקלקל כמ"ש בפ"ח ה"ז וא"כ בכה"ג דהוי לתקנו ממומו לא הוי בגדר מקלקל:
ובמרכבת המשנה כתב להוכיח דיבלת דמפרש רבינו בפי' במשנה באדם וכנראה מירושלמי הנ"ל משום קלקול פייסות דהוי בכהן ולא בקרבן שנפסול ובאדם לא ימצא רק ביבלת דהוי דלדול בלבד ואינו חייב ובמסכת פסחים בבהמה וכדאיתא בירושלמי אף בבהמה דהוי כע"י חבירו עם כל זה הוי תיקון גמור בבהמה עיי"ש שמבאר דבריו ועי' בספר מחנה לוי במקנה קדושין עיי"ש ועם כל זה יקשה למה לא נאמר לדעת רבינו דהוי מדאורייתא מטעם חובל דהוי משום מפרק לדעתו וכמ"ש בכה"ג לא הוי מקלקל ושאצל"ג חייב לדעתו ואפי' ביד למה יהיה פטור דבחבלה לא מצינו לחלק בין ביד ובכלי רק בגוזז שייך לומר כן ועל הבבלי לא יקשה די"ל דאתיא לר' שמעון ובא"צ לדמו:
ואולי י"ל כיון דלמ"ש המרכבת המשנה לא הוי מטעם גוזז בזה מדאורייתא ועי' בס' מחנה לוי שם ומטעם חבורה דלרבינו משום מפרק הוי אינו מכוין אף דהוי פסיק רישא בא"צ לדם הוי לא ניחא ליה ולומר אף בשאצל"ג לרבינו חייב זה במתכוין אבל בשאינו מתכוין ואצל"ג גם לרבינו פטור וצ"ע ועיין במרכבת המשנה דלא שייך גוזז בבשר אדם והביא ראיה ממילה דלא אמרינן מטעם גוזז רק מטעם חבורה עיי"ש. ועיין בשיטה מקובצת במס' כתובות דף ה' שכתב במילה משום גוזז עיי"ש ועי' מ"ש לעיל בפ"א ה"ו אות ט' אם דעת רבינו כהערוך בפ"ר דלא ניח"ל עיי"ש:
והנה בדעת רבינו בפי' המשנה לפרש המשנה דמס' עירובין ביבלת בכהן נראה לומר דבזה יש להבין הסוגיא דגמ' במסכת עירובין ובמס' פסחים ס"ח ע"ב עיי"ש. דהנה במסכת פסחים במשנה ס"ו מחלוקת ר' אליעזר ור' עקיבא באפשר לעשותו מאתמול אם דחי דר"ע ס"ל דלא דחי ויש לברר אם הוי השתא בפעם הזאת אי אפשר לעשותו מאתמול אבל בזולת זאת הענין מצד עצמו ימצא באפשר לעשותו מאתמול מה דינו לר"ע והספק הזה יש לעיין בדאורייתא ולענין דרבנן שנית אם הוי באדם הזה אי אפשר לעשותו מאתמול או כיו"ב בקרבן הזה אבל אפשר באחר או באחרת מה דינו ובהבדל בין קרבן פסח ותמיד לענין זה ונאמר לענ"ד ונתרץ כמה קושיות בהסוגיא הנ"ל:
ועיין בצל"ח במס' פסחים ס"ה ע"ב במשנה בד"ה חתיכת יבלתו שכתב דיש לספק לר' עקיבא דאמר כל שאפשר לעשותו מאתמול מע"ש אינו דוחה וכו' באם נולד היבלת בשבת אם מותר לחותכה שהרי לא היה אפשר לעשותה מע"ש וכתב לאסור דאל"כ נתרץ בגמרא שם הסתירות דחתיכת יבלתו כאן ובמס' עירובין ונוקי במשנה דמס' עירובין בנולד לו היום אלא ודאי דלא שנא. והטעם שעכ"פ אינו דומיא דמועדו דשחיטה רחמנא קבעה אותה היום ועוד דאפשר בטלה אחר עיי"ש:

ובאמת דבריו המה דברי הירושלמי במסכת פסחים כ"א ע"ב הגע עצמך שנולדה לו יבלת הרי אינו ראוי לחותכה בשבת מין יבלת ראוי לחתוך מאתמול הגע עצמך שחל יום השביעי שלו להיות בשבת הרי אינו ראוי להיות בשבת מין הזייה ראויה להיות מאתמול עכ"ל ועי' בקרבן העדה שם בד"ה מין:

ועי' בב"י או"ח בסי' י"א שכתב לריש לקיש דאמר דהאי דאמרינן דעשה דוחה לל"ת דוקא באי אפשר לקיים שניהם בלבד ה"ה אם אפשר בשום פעם אף דהשתא אי אפשר לא דחי עיי"ש ופי' במקום אחר בזה ולכאורה ראיה לדבריו מהירושלמי הנ"ל דאם לענין דרבנן נאמר כיון דיש בשום פעם אפשר העמידו דבריהן נגד דאורייתא מכ"ש שנאמר כן בדאורייתא ועי' ברשב"א במס' שבת דף כ"ד שנראה שלא כדברי הב"י עיי"ש:

אמנם אם גם סוגיא הבבלי כן יש לעיין דהנה במסכת עירובין ק"ג ע"ב דאי' שם רבא אמר ר' אליעזר היא דאמר מכשירי מצוה דוחין את השבת ומודה ר"א כמה דאפשר לשנוי משנינן מה היא דתניא כהן שעלתה בו יבלת חבירו חותכה לו בשיניו בשיניו אין בכלי לא חבירו אין איהו לא מני אילימא רבנן ובמקדש כיון דאמרי בעלמא משום שבות הכא מה לי הוא מה לי חבירו אלא לאו ר"א דאמר בעלמא חייב חטאת והכא אע"ג דמכשירי מצוה דוחין את השבת כמה דאפשר לשנוי משנינן לא לעולם רבנן ואי עלתה בכריסו ה"נ הב"ע כגון שעלתה נשיכה בגבו ובאצילי ידיו דאיהו לא מצי שקיל לה ואי רבנן נשקליה ניהליה בידו ותפשוט דר"א דאמר מחלוקת ביד אבל בכלי ד"ה חייב ולטעמך לר"א נמי לשקליה ניהליה ביד האי מאי אי אמרת בשלמא ר"א היינו דגזר יד אטו כלי אלא אי אמרת רבנן היא ונשקליה ניהליה ביד ותו לא מידי עכ"ל הגמרא שם. וברש"י אילימא רבנן דאמרי מכשירי מצוה לא דחי אב מלאכה ואשמעינן דשבות דחי כגון בשיניו וחבירו וכגון שעלתה לו בשבת דלא אפשר ליה למישקל מאתמול עכ"ל ועי' במהרש"א וא"כ נראה לפ"ז שלא כדעת הירושלמי אבל למסקנא דמוקי כר"א יש לומר דגם הבבלי כירושלמי אלא דאינו מוכרח:

ועי' בקרבן העדה שהוכיח דגם הבבלי ס"ל כן מסוגיא דמס' סוכה ל"ג ע"ב גבי אין ממעטין ביו"ט דמקשינן דאשחור אימת אילימא דאשחר מאתמול דחוי דמעיקרא וכו' אלא לאו דאשחור ביו"ט וכו' נראה ונדחה וכו' והקשה דאם ביו"ט הוי אי אפשר מאתמול וידחי ועל כרחך כדעת הירושלמי כיון דהמין אפשר מאתמול עיי"ש:

אמנם באמת ראיה זאת בלתי מובנת מנ"ל דאיירי שם בלית ליה אחרות דאי' שם ת"ר אין ממעטין ביו"ט משום ר' אליעזר ב"ר שמעון אמרו ממעטין והא קמתקן מנא ביו"ט א"ר אשי כגון שלקטן לאכילה וראב"ש סבר וכו' דבר שאין מתכוין מותר והא וכו' פסיק רישא

הב"ע דאית ליה הושענה אחריתי עיי"ש. וא"כ יקשה ג"כ על ברייתא זאת ואי דאשחור ביו"ט כמו על המשנה ועל כרחך ביו"ט והתם מיירי על כרחך באית ליה אחריתי אבל במשנה נוכל לאוקמי ג"כ באית ליה אחריתי ואפ"ה לא פליג ראב"ש משום דלא מיירי במכוין לאכילה:

והנה נראה דס"ל דכמו ביו"ט דאמרינן הותרה במלאכה ואפי' באפשר באחרת כמו כן לרבנן באי אפשר מאתמול במכשירי מצוה נאמר הותרה ובאמת יש לספק בזה אפי' לר' אליעזר מגמרא וסברה:

והנה בסוגיא יש לחשוב בזה דהיכא מיירי אם בליכא אחר או גם באיכא אחר והסוגיא דפסחים דמיירי ע"כ לכו"ע בבהמה שנמצא בה יבלת ולענין פסח דשייך איסור הבאה לידי פסול דלדעת התוספות במסכת זבחים הוי איסור מדאורייתא ועיין בתוספות זבחים צ"ז ע"א בד"ה וממתין עיי"ש והוי כאי אפשר באחרת אבל במס' עירובין לענין תמיד דיוכל להקריבה למחר ולרבינו בפי' משניות דמיירי בעירובין בכהן ועי' בתוספתא ובסוגיא בכהן שעלתה יבלת חבירו וכו' ומוקמי כרבנן בס"ד ויש לספק אם מיירי המשנה והברייתא בליכא אחר או גם באיכא אחר ואף דהוי בקרבן תמיד לא שכיח כלל שלא יהיה אחרת ומכ"ש שלא יהיה כהן אחר עם כל זה נאמר דאשמעינן על הלא שכיח ג"כ כדמצינו בגמרא כיו"ב אלא דצ"ע אם שייך שבות בלא שכיח דלא גזרו:

ולכאורה מוכח במסקנא דסוגיא דמיירי באיכא כהן אחר ואפ"ה מותר אפי' לרבנן בס"ד באי אפשר מאתמול דהנה אמרינן שעלתה לו נשיכה מגבו ובתוספות שם כתבו דלכן מוקמי בכה"ג לאשמעינן דלא אמרינן אין אומרים חטא בשביל שיזכה חבירך ועי' במהרש"א ובתוספות שבת דף ד' ע"א בד"ה וכו' עיי"ש ועל כרחך מיירי דאיכא כהן אחר דאם לא כן לא שייך אין אומרים חטא וכו' שיזכה חבירך משום כיון דליכא כהן אחר הרי גם על הישראל מוטל חובת קרבן התמיד דהוי על כל ישראל כמו על הכהן המקריבו ואם בפסח על בעל הקרבן ועל כרחך באיכא כהן אחר ומסתימות הלשון משמע בכל הקרבנות ואפי' בתמיד מיירי. ובירושלמי שכתבו משום הפייסות ובספר מרכבת המשנה מפרש משום הפסד פייס התירו שבות עיי"ש ולכן נראה דעת רבינו שמפרש ביבלת בכהן וכמו שנאמר דהנה יש להבין דהאיך נאמר לרבנן דס"ל באפשר מאתמול אסור ולירושלמי באם ימצא אפשר במין ובאפשר היום באחר יתירו ונראה לענ"ד לחלק מסברה בין אפשר מאתמול לאפשר באחר מהיום:

ובראשונה נבין בהאי דקיי"ל אין שבות במקדש ואפילו רבנן ור' עקיבא ס"ל כן רק באפשר מאתמול ס"ל דהוי אפילו במקדש ועי' בלח"מ בפ"א מהל' קרבן פסח עיי"ש

ומאי טעמא דאמרינן אין שבות במקדש אם הוי משום חומר המקדש וקודש לא רצו להחמיר שלא יבואו לידי ביטול וא"כ לפ"ז למה נחלק בין שבות במקדש במדינה ואם משום דכהנים זריזין מאי מדמינן ס"ת למקדש וסוגיא הגמ' שאני בני חבורה וכו':

ונראה דעיקר הטעם משום דכהנים זריזין לא גזרו ועי' ברש"י ביצה י"ח בסוגיא דטבילת כלים שני פירושים בענין כהנים זריזין ואם מטעם לא שכיח עיי"ש ולכן מחלקין בין מקדש ומדינה ומקשינן מס"ת דמוכח משום חומר הקדושה ולא משום זריזות הפקיעו השבות ומתרצין ומקשינן ממשלשלין את הפסח ומתרצין בני חבורה זריזין וכו' והוי כמו במקדש דמהאי טעמא אין שבות אבל בחתיכת יבלת שאינה בחבורה אסור ועי' בטו"ז בסי' ק"י ביו"ד ס"ק ה' ובנקודת הכסף שם עיי"ש (ולאביי דלא ס"ל בני חבורה זריזין י"ל משום חומר המקדש) ולפ"ז נאמר דבמקדש בטל הטעם לגזור:

והנה יש לספק ג"כ לר' אליעזר דס"ל אפי' באפשר מאתמול דחי אם רשאי לכתחילה לסמוך על למחר או כיון דאפשר השתא לעשותו כדי שלא יבוא לידי דחית השבת למחר מחויב לעשותו השתא מע"ש ונראה כיון דאמרינן בסוגיא דגם ר"א סבר באפשר לשנוי משנינן כמו כן צריך לכתחילה לעשותו מע"ש. ואף למ"ש דלא שכיח כלל השבות במקדש משום דכהנים זריזין דצריכין להבין למה נחמיר לר"א לעשותו מע"ש ולשנותו בשבת ולר"ע אסור מ"ט כיון דבטל טעם הגזירה ומשום לא פלוג כמצינו בכמה דוכתי כבר כתבתי במקום אחר דעת המל"מ ופרי מגדים דהיכא דעקרו הדאורייתא לא עשו לא פלוג רק מצינו העמידו דבריהם היכא דשייך טעם הגזירה אף נגד הדאורייתא אבל בכה"ג דבטל הטעם לא שייך לא פלוג לבטל הדאורייתא באפשר מאתמול:

וי"ל דהנה לעשותו מע"ש לכתחילה בזה שייך לא פלוג דלא ידחו הדאורייתא ובזה אף ר' אליעזר מודה וא"כ אם פשע ולא עשהו מע"ש ועבר על שבות דרבנן וגזירה שגזרו משום לא פלוג י"ל דיצא מכלל הזריזין ג"כ שהרי נחשד לעבור על איסורי דרבנן ואף דאינו אלא לאיסורי דרבנן בלבד מ"מ בכלל זריז לא הוי עוד שלא לגזור בו שלא יבוא לידי הדאורייתא. וא"כ לרבנן כיון דיצא מכלל זריזין והחשש השבות מטעם גזירה במקומו עומד לגזור ולהעמיד דבריהן נגד הדאורייתא. וכל זה בפשע ולא עשה מאתמול אבל בנולד בשבת דלא פשע וי"ל דנשאר בכלל זריזין ובטל טעם הגזירה רק משום לא פלוג וכה"ג דאינו מצוה בכהן וכמו שכתבו בירושלמי משום פייס לא שייך לא פלוג ובטלו השבות דאפשר באחר ואתי שפיר:

וא"כ מובן דעת רבינו שמפרש ביבלת בכהן דאז שייך מצוה עכ"פ דלא שייך לא פלוג אבל בבהמה בתמיד דלא שייך הבאה לידי פסול יקשה הנ"ל ואתי שפיר ועי' בהל' קרבן

פסח פ"ו ובראב"ד שם בטעם דהעמידו עיי"ש וא"כ ראיית הקרבן העדה צ"ע לפ"ז דשם דלא הוי מצוה יותר זה מזה שאני:

והנה למסקנא דאמרינן לאוקמי האי כהן שעלתה וכו' כר' אליעזר ועיין בתוס' שבת דף ד' בד"ה וכי שהקשו דהוי חטא בשביל שיזכה חבירך ותירצו כיון דלא פשע אמרינן כן עיי"ש וא"כ על כרחך מיירי בעלתה בשבת ומדנאמר שיהיה בכלל חטא וכו' על כרחך דמיירי באיכא כהן אחר ולר' אליעזר דמחלק בין שיניו וביד אטו כלי בחבירו ע"כ בשבת דבעלתה בע"ש דפשע, וחבירו אסור משום דאמרינן אין אומרים חטא בשביל שיזכה וכו' ובעצמו יד וכלי שוין וע"כ מיירי לר"א בעלתה בשבת ואפ"ה לרבנן אסור ונשמע לכאורה למסקנא לרבנן אפי' אפשר מאתמול אסור ומוכח לכאורה הסוגיא כהירושלמי רק דהמסקנא אינה מוכרחת ועי' בפ"י מהל' שבת נראה להיפוך לרבנן לרבינו שם וביו"ט כתב דרבינו מיירי בקשר שאינו של קיימא דהוי דרבנן עיי"ש:

ונאמר כמו כן ליישב במאי דיקשה לדעת רבינו שמפרש בכהן שעלה בו יבלת דיקשה קושית התוס' במס' עירובין בד"ה מה לי הוא ומה לי חבירו דלר' אליעזר ג"כ יקשה דאיתא חותכה בשיניו ובמשנה ביד שרי עי' שתירצו דגבי בהמה דאיכא מיאוס לחתוך בשיניו לא הצריכו לחתוך בשיניו אלא ביד עיי"ש ולרבינו שמפרש ביבלת דאדם וא"כ יקשה דאפי' ביד יהיה שרי כמו במשנה:

ונאמר ע"ז וגם ניישב דעם כל זה שכתבתי עכ"פ בס"ד דגמ' לחלק ולומר דגם לרבנן באי אפשר באתמול בנולד בשבת מותר וא"כ יקשה קושית הצל"ח לישני סתירות המשניות כנ"ל ומכ"ש למסקנא דקושרין נימא דיקשה דלמ"ש סוגיא דכאן וסוגיא דקושרין נימא יהיה סוגיות הפוכות ורבינו פוסק כסוגיא דשם:

ונאמר דהנה יקשה על קושית הצל"ח דהאיך נוקי המשנה דעירובין בנולד בשבת דא"כ גם בכלי יהיה מותר דמסתבר כמו לר' אליעזר אפי' באפשר מאתמול לרבנן באי אפשר מאתמול דידחה אפי' דאורייתא והנה י"ל משום דאפשר לשנוי אבל י"ל בלא"ה דאף דלענין דאורייתא מסתבר כמ"ש כיון דאפשר בשום פעם לא ידחה, לענין דרבנן נהפוך הדבר מסתבר בכה"ג לדחות דהנה בדאורייתא מסתבר לומר דהאיך נדחה לל"ת דאורייתא דילמא לא התירה התורה לדחות לל"ת וכתבה העשה רק באופן דלא צריכין לדחות הל"ת כיון דאפשר זה בלא זה וכמ"ש במקום אחר ביותר בטעמא בזה ומספק לא נדחה הל"ת החמור מעשה כדאיתא בפ"ק דיבמות עיי"ש אבל בדרבנן נהפוך הוא דלכאורה נראה דר"א דס"ל אפי' באפשר לעשותו מאתמול על כרחך לאו משום דס"ל דאין ביד החכמים לדחות מ"ע דאורייתא דהרי בכלאים בציצית אף דהתורה כתבה

לדחות העשה לל"ת והחכמים ביטלוה ואסרוהו אלא דס"ל דאם לא נדע בבירור דרבנן רצו לעקור הדאורייתא כמו בכלאים בציצית לא אמרינן מספק ומסתמא דרצונם לעקור הדאורייתא אלא בכלאים דגילו דעתם אבל זולת זה י"ל במצוה לא העמידו דבריהם ור' עקיבא ס"ל מסברה באפשר לעשותו מאתמול ופשע באיסורא דרבנן העמידו דבריהן משום דהיה אפשר לו לקיים שניהם אבל בכה"ג דאי אפשר עתה אף דאפשר בשום פעם בדאורייתא י"ל מספק לא נדחה לל"ת דשמא לא אמרה התורה העשה בכה"ג אבל בדרבנן נאמר להיפוך מספק לא נבטל מ"ע דאורייתא דהוי ודאי דלימא לא עשאו הרבנן על כה"ג נגד המצוה. וא"כ יקשה דנוקמי בנולד בשבת דהוי אי אפשר וביד דהוי דרבנן מותר ובכלי אף בכה"ג אסור דהוי דאורייתא משום דאפשר בשום פעם וכמ"ש:

ונאמר לתרץ ונפרש סוגית הגמ' דפסחים ס"ט ע"א ד"א שמא ימצא זבח פסול ונמצא מחלל את השבת למפרע אי הכי נשחט נמי לא נשחט שמא ימצא זבח פסול ונמצא מחלל את השבת למפרע אלא הא אמר ליה ברישא ופרכיה והדר וכו' דיקשה דהאיך עלה דעת ר"ע וגם ביותר לתמוה בירושלמי נקטי האי דשמא ימצא זבח פסול למפרע ולא פירכהו כבבלי וא"ה נשחט וכו' עיי"ש:

ונראה דר' עקיבא ס"ל דיש לחלק בין שחיטה דהתורה ציותה בפירוש לשחוט על הספק ואם גם נמצא פסול לא עביד מידי דהוי אנוס במצוה כיון שהתורה צוה לו לעשותו על הספק אבל בחתיכת יבלתו וכיו"ב דלא חייבתו התורה לעשותו שהרי אפשר מאתמול בכה"ג י"ל בנמצא פסול דחילל שבת למפרע בחינם ור"א ס"ל דכמו שהתירה התורה על הספק בשחיטה נוכל להוסיף על הספק בזולת זה ומכ"ש בדרבנן ועיין בירושלמי פסחים שם דאיתא דבר אחר שאם ימצא הזבח פסול ונמצא דוחה את השבת בלי שחיטה וכו' ולשון בלי שחיטה צריך פי' וכמ"ש הכונה בלתי השחיטה ג"כ מוסיף בחילל השבת אשר אינו מוכרח לעשותו על הספק וכמ"ש וא"כ לפ"ז י"ל דרק היכא דודאי יעשה המצוה אז מסתברא דנאמר כמ"ש בירושלמי הנ"ל באפשר בשום פעם לא ידחה דשמא לא כתבה התורה לדחות הל"ת דהוי ודאי וכמו כן מכ"ש בדרבנן אבל היכא דגם המ"ע ספק אם יקיימה דשמא ימצא זבח פסול וכה"ג י"ל להיפוך גם כן כיון דאיסור דרבנן הוי בודאי והמ"ע ספק אם יקיימה אותה אף דהתורה צוה על הספק בשחיטה ובנמצא פסול ולא קיים המצוה לא עביד איסורא אבל האיסור דרבנן בכה"ג עבר בודאי למפרע וי"ל דבמקומו עומד האיסורא דרבנן דהוי ודאי דרבנן נגד ספק בקיום מצוה דאורייתא וא"כ ליכא למימר לר"ע בנולדה בשבת ודרבנן יודחה משום דהשתא אי אפשר וכמ"ש דהרי לר"ע בברייתא דס"ל דהוי ספק בקיום המצוה וכמ"ש והוי ודאי איסור דרבנן וספק

קיום מ"ע דאורייתא והעמידו דבריהם בכה"ג ועי' בהגהות הר"ן בפ"ב דמס' שבת בענין העמידו דבריהם עיי"ש ומובן דברינו זה ביותר עם מ"ש שם:

והנה האי דהוי ספק שמא ימצא זבח פסול יש להבין שהרי קיי"ל שוחטין ביו"ט וסמכינן על רוב בהמות כשירות ורוב המצויין אצל שחיטה מומחין ולא יקלקלו וצריכין לפרש חשש פסול אחר דאכתי לא נדע דבני חבורה זריזין דהוי פלוגתא בשמעתין ועי' ברש"י ביצה בסוגיא דטבילת כלים דמשום זריזין הוי הפסול לא שכיח עיי"ש והוי בגדר רובא אבל בס"ד לא נדע מכל זה ולמסקנא י"ל דר' עקיבא מודה לר' אליעזר בזה וקיבל דבריו וס"ל בני חבורה זריזין והוי לא שכיח כלל וא"כ יש לחלק כנ"ל בין דאורייתא ורבנן ולומר בדרבנן אפי' באפשר בשום פעם דחי ואתי שפיר (אבל כבר כתבתי דמסקנא דעירובין משמע לרבנן לא דחי אפי' דרבנן ואולי משום דאפשר באחר מחמירין הרבנן וצ"ע במ"ש לעיל) והי"מ לרבנן אפי' באפשר מאתמול אסרו למסקנא כאן אבל לר"א אפי' באפשר באחר ומאתמול מתיר ועי' בסוגיא דקושרין נימא דלרבנן דשם מותר למסקנא להיפוך ועי' מ"ש לעיל:

ולפ"ז שכתבתי דאפי' באפשר באחר מתיר ר' אליעזר ולס"ד אפי' לרבנן וזולת זה לא יהיה בכלל חטא בשביל וכו' דאדרבא נהפוך הכהן המוציא רבים וישראל אם הוא ביחיד ופסח וכיו"ב הוי הכהן בכלל חטא וכו' כמ"ש בתוס' במס' שבת גבי עשה דהשלמה ובתמיד לא הוי שניהם בכלל חטא וכו' דצריכין לתרוייהו להקרבן בליכא אחר וכמ"ש לעיל בטעם התר זה (ובאיסור דאורייתא לר"א בכה"ג צ"ע באיכא אחר):

ויש לתרץ בזה קושית התוס' במס' ערובין בד"ה אא"ב שהקשו בכל מקום ר' אליעזר מקיל וכאן נאמר לר"א נגזר טפי מרבנן ביד אטו כלי עיי"ש. ויש לומר דהנה הטעם שלא נאמר חטא בשביל שיזכה חבירך הוא אם מצד דאין צריך לעשות כן וגם י"ל דאין רשאי משום שהתורה לא התירה לעשות האיסור אלא למי שעושה ג"כ המצוה בעצמה אבל בכה"ג שזה עושה המצוה וזה העבירה בלבד בכה"ג י"ל אין עשה דוחה לל"ת והנה מצינו בעשה דהשלמה דנאמר חטא וכו' עי' בתוס' שבת דף ד' ע"א אבל שם גם העובר עושה מצוה וגבי שחרור בחציה שפחה עי' בתוס' שבת שם שכתבו משום שמחזרה וממציאה עצמה לזנות ודמי לאנוסים והוי נמי כמצוה דרבים עכ"ל ומובן סיום דבריהן דהוי כמצוה וכו' דא"כ גם העובר עושה עכ"פ אבל כ"ז לענין דאורייתא אבל לענין דרבנן מצינו חטא וכו' אף בכה"ג שהעובר אינו מקיים המצוה וי"ל בטעמא דהרבנן אשר גזרו בשביל לפרוש מאיסורא בלבד ולא נפק"מ להם אם זה לא יעבר או זה וממ"נ יש לחוש לאיסורא וחשו לכו"ע בשוה והתירו איסור קל שלא יעבור האחר איסור חמור ולא כן

בדאורייתא דלא שייך לומר כן וכמ"ש:

וא"כ י"ל דהנה איתא חבירו חותך וכו' ועי' בתוס' שבת הנ"ל שהקשו דאין אומרים חטא וכו' ותירצו בלא פשע אמרינן כן עיי"ש אבל זה אם יעשהו ביד דבעצמו לר' אליעזר הוי איסור דאורייתא אבל אם יעבור ויעשה בכלי דהוי לר"א איסור דאורייתא גם בחבירו ועיין במהרש"א ומוכח כן בסוגיא בכה"ג ודאי טוב שיעשהו העובד דדוחה לל"ת לר"א משיעשה הוא דחוטא שיזכה חבירו ולא עשה מצוה כלל וכ"ז לר' אליעזר דס"ל דבעינן דוקא חבירו ולכן גזר יד אטו כלי שמא יעבור איסור גדול ואינו עובד עבודה אבל רבנן דס"ל דעובד בעצמו יחתוך ולפ"ז אסור לחבירו מצד דאין אומרים חטא וכו' וא"כ לר"א חמיר שפיר מלרבנן דלרבנן י"ל דלא גזרו אף דלכתחילה אסרו מ"מ אם יעבור מתקן מצוה עכ"פ לא גזרו דהרי אין שבות במקדש ודי שאסרו לכתחילה והרי לר"א מותר לגמרי לדחות והאיך נאמר לרבנן לגזור אף שמא יטעה והרי אז ג"כ מדאורייתא מותר דהרי מיירי בנולדה בשבת כמ"ש ברש"י והוי יותר מגזירה לגזירה אבל לר"א שפיר דגוזר משום האחר דאין עושה המצוה ויש לגזור וכמ"ש שאם יעשה האחר יעבור דאורייתא וכה"ג לא דחי עשה לל"ת כלל כמ"ש דזה יעשה האיסור בלי מצוה אבל לרבנן דלא בעי חבירו אתי שפיר דלא גזרו וכמ"ש ואתי שפיר ולפ"ז מיושב שלא יקשה לרבינו שמפרש ביבלת בכהן למה לא יהיה מותר גם ביד במשנה כקושית התוס' הנ"ל די"ל דוקא כיון דבעי חבירו גזר יד אטו כלי יותר מהרבנן וכמ"ש והברייתא נקטה חבירו חותך וכו' אבל במשנה דנוכל לאוקמי בליכא אחר ואז מותר בעצמו לר"א ואז הוי לר"א כמו לרבנן ולא גזרינן יד אטו כלי ואתי שפיר:

חותכה אף בכלי ועובד עבודה עי' בס' מעשה רוקח שכתב מ"ש ועובד עבודה דלא נימא כיון דאדחי ביה"ש אידחי לכולה יומא דלא מקרי דחוי כיון שהיתה יבשה ואפרוכי מפרכא עיי"ש ולפ"ז בחותך לחה ביד לא יעבוד עבודה ואפ"ה אין שבות במקדש וצ"ע למ"ש בכ"מ בפ"ח מהל' בית הבחירה דוקא בא"א בענין אחר התירו והרי מכ"ש כשאינו צורך הקרבן ועבודה כלל ויש לפרש דלאחר שחתכה צריך לעבוד עבודה שלא יהיה מבטל שבות ללא צורך וקאי על כל הנ"ל דלא הוי דחוי בכה"ג דהוי בידו כמ"ש בתוס' בכמה דוכתי במס' זבחים וסוכה עיי"ש:

ועיין עוד בענין גוזז בתוס' במס' שבת צ"ד ע"ב בד"ה אבל בכלי כתבו דבצפורן הוי מלאכה שאצל"ג עיי"ש ובריב"ש בסי' שצ"ד ומובא במג"א בסי' ש"ג ס"ק כ"ב דנוטל צפרנים וגוזז שער ראשו חייב משום גוזז אע"ג דל"צ לצפרנים דבמשכן היו גוזזים עורות

תחשים אע"פ שלא היו צריכין לצמר ועי' במג"א בסי' ש"מ ס"ק א' ועי' מ"ש לעיל בפ"ח בשם בעה"מ בבורר וזורה דהוי שאצל"ג וחייבין לכו"ע עיי"ש:

הלכה י

המלבן את הצמר או את הפשתן או את השני וכן כל כיו"ב ממה שדרכן להתלבן חייב וכו' המכבס בגדים הרי הוא תולדת מלבן וחייב וכו'. ברש"י במס' שבת דף ע"ג ע"א המלבנו מכבסו בנהר עכ"ל ורבינו מחלק בין בצמר ופשתן ושני דהוי מלבן ובבגדים הוי תולדת מלבן ובלתי מובן לפי מ"ש בהמ"מ בפ"ז ה"ד דהחילוק בנפעל לא משוי לתולדה דא"כ נחלק במיני זרעים ומיני כלים עיי"ש וא"כ מ"ש מכבס בצמר וכיו"ב למכבס בגדים והנה לומר דמלבן הצמר עושה שנוי מראה ממה שלא היה קודם לזה משא"כ כיבוס בגדים שאין עושה מראה חדשה רק מחזירה ליושנה וא"כ יקשה מאי שנא מצובע ולמה מלבן מלאכה בפני עצמה וצובע בפ"ע אף דמצינו כיו"ב היינו זורה היינו בורר היינו מרקד כל מלתא דהוי במקדש אע"ג דדמיא לה חשיב לה במס' שבת ע"ג ע"ד עיי"ש ויש לפרש בזה דברי הרמב"ן המובאים בהמ"מ שכתב והסוחט בגד תולדת צובע כדרך מלבן עיי"ש דהקשו דמאי ענין צובע למלבן אבל כנראה מלבן לא מטעם צובע ולא נאמר בגמ' כן כמו בבורר וזורה ומרקד והנה י"ל דשייך צובע בכה"ג דלא שייך מלבן דמלבן צריך שיהיה בדבר אחר משא"כ צובע למ"ש רבינו בהי"ד בעין צבע והוי עין צבע תולדה כמ"ש רבינו משום במקדש היה לצורך העור. אבל הנראה ביותר דליבון לצמר לצורך הטויה דאי אפשר בלעדי זאת וא"כ הוי למלאכה ושלימותה משא"כ הכיבוס לבגד דהוי אפשר לבגד בלי כיבוס ואינה לתשלום המלאכה והוי תולדה משום זה ומלאכה בפ"ע:

והסוחט את הבגד עד שיוצא המים שבו הרי זה מכבס וחייב שהסחיטה מצרכי כיבוס היא כמו שההגסה מצרכי הבישול ואין סחיטה בשער וה"ה לעור שאין חייבין על סחיטתו. הנה במסכת זבחים צ"ד ע"ב איתא שיכשוך מותר כיבוס אסור עיי"ש דלא אמרינן בעור שריתו זו כיבוסו ורבינו שכתב שאין חייבין על סחיטתו ואפשר מדאי' כיבוס אסור נראה דסחיטה מותר וכדאיתא שם כל כיבוס דל"ל כיסכוס לא שמיה כיבוס וברש"י כסכוס משפשף צידו זה על צידו זה כדרך המכבסין בגדים אוחז הבגד בשתי ידיו ומשפשף עכ"ל ועי' בהל' שבת פכ"ז הי"ח:

ועי' עוד במסכת שבת קמ"ז ע"א במנער טליתו בשבת חייב חטאת וברש"י ובתוס' שם משום מלבן ודעת רבינו בפ"י מהל' שבת הי"ח שנראה שמפרש משום מכה בפטיש עי' בהמ"מ וכ"מ שם:

הלכה יג

הצובע וכו' אבל צובע שאינה מתקיימת וכו'. ובהמ"מ בפ' הבונה כל העושה וכו' שאינה מתקיימת וכו' צ"ע דשם ק"ג ע"א מפרשינן בגמרא כגון דחק קבא בקפיזא ועי' ברש"י במשנה עיי"ש ועי' המ"מ פי"א הט"ו:

הלכה טו

הטווה וכו' העושה את הלבד ה"ז תולדת טווה וחייב וכו'. עי' בראב"ד מובא בהמגיד משנה ועי' בשו"ת מהרלב"ח סי' כ"ג שמתמה על הראב"ד בהשגתו עיי"ש:

הלכה טז

העושה שני בתי נירין חייב וכו'. בגמ' ק"ה איתא מאי בנירין אמר אביי תרתי בבתי נירא וחדא בנירא ורבינו השמיטו ובמרכבת המשנה כתב דרבינו מפרש דה"ק דלא בעינן שיעשה שני בתים בשני נירין עד שיהיה ד' בתים אלא בשני בתים סגי עיי"ש:

הלכה יט

המדקדק וכו' וכן הקולע את הנימין וכו'. בירושלמי בפ' המצניע בסופו ומובא במרכבת המשנה עיי"ש:

הלכה כ

הבוצע וכו'. ובראב"ד שם. ועי' במרכבת המשנה מ"ש בראב"ד לפרש הבוצע בירושלמי בפ' כלל גדול משמע דחותך חוטין מן הארוג הו"ל תולדת מחתך עיי"ש:

פרק י

הלכה א

הקושר קשר של קיימא והוא מעשה אומן חייב כגון קשר הגמלים וקשר הספנין וכו' אבל הקושר קשר של קיימא ואינו מעשה אומן פטור וכו'. כן דעת הרי"ף וברמ"ך, מובא בכ"מ, השיג עליו עיי"ש וכמו כן בראב"ש שבת קי"א הקשה על הרי"ף כיון שהוא של קיימא מה לי מעשה אומן או הדיוט עיי"ש. ולכאורה יקשה על הרי"ף ורבינו ממאי דאיתא במסכת שבת דף י"א ע"ב אלא מעתה הדיוט שחקק קב בבקעת בשבת לר' מאיר ה"נ לא מחייב ועי' ברש"י שם אבל כונת רבינו שיהיה מעשה אומן אפי' בהדיוט שעשה במעשה אומן חייב. וכ"כ במרכבת המשנה עיי"ש. אבל מנ"ל לדייק ככה בגמרא כמ"ש בראב"ש ומלשון הגמרא באושכפי וכו' אין מכריע כ"כ והיה נראה לענ"ד שהוציא מירושלמי דאי' שם פט"ו ה"א משבת אמר רב פנחס מתופרי יריעות למדו נפסק היה קשרו חזר ונפסק לעשותו קשרים קשרים אי אפשר אלא חוזר ומתיר א"ר חזקיה ההן

חיטא אומנא מבליע תרין רישיה והיידא וכו' מאורגי יריעות למדו מ"ט אורך היריעה וכו' נפסק היה קושרו מכיון שהיה מגיע לאריג היה שרי לה ומעיל לה ר' תנחומא וכו' בשם ר' חונה אפילו ערב שבה לא היה בו לא קשר ולא תיימת ובקרבן העדה שם שהן היה קושרין לפעמים וקשיא א"כ מגונה שהרי חוטן כפול ששה וניכר הקשר לכך קאמר חזקיה שהיה מבליעים הצדדים עכ"ל. ועי' ביד דוד שפי' שלא כקרבן העדה עיי"ש. והנה זה מעשה אומן וביותר כדאיתא שם אפי' ערב שבה וכו' ועי' בספר קרית ספר שכתב וקושרי יריעות במשכן קשר אומן היה עיי"ש אלא דיש לעיין בקשר הגמלנין והספנין אם הוי כמו כן וצריך בחינה לזה איככה היה נעשין בזמנם אז וכנראה שהחבלים עבים ויהיה הקשר עב מאוד והיה צריך ג"כ אומן להבליעם בהחוטים ועי' מ"ש להלן הל' ט' עיי"ש:

אמנם יש לעיין עוד דבבלי במסכת שבת ע"ד ע"ב איתא תרצת קושר מתיר מאי איכא למימר ובירושלמי הנ"ל מתרצין גם על מתיר ובבבלי מתרצין שכן צודי חלזון קושרין ומתירין וצודי חלזון רחוק לומר שהיה בקשר כנזכר בהירושלמי הנ"ל וא"כ נילף משם שאין צריך מעשה אומן. והנה בירושלמי שם דף כ"ט ע"ב והצובעו מה צביעה היה במשכן וכו' בעורות אלים מאדמים וכו' ועי' בשיורי קרבן שם שהקשה הלא היה תכלת ותירץ שלא צבעו תכלת שם אלא שהיה להם תכלת ממצרים עיי"ש וא"כ לפי הירושלמי לא יוכל לומר שכן צדי חלזון וכו' הגם די"ל כיון דעכ"פ היה צריכין לתכלת הצריך צדיה אף דאז לא היה צריכין לצדיה:

והנה עוד שם בירושלמי מאי קשירה היה במשכן שהיה קושרין את המיתרין ולא לשעה היה וכו' ובקרבן העדה שם כתב דלא נוכל לומר דנילף מזה דקשר שאינו של קיימא מלאכה מדאיכא במשכן דמשום דמלאכה גרועה דהרי על הוצאה צריך קרא עיי"ש וצ"ע אם יש לדמותו להוצאה דלא הוי שנוי בהדבר ולאו בגדר מלאכה לקשר שאינו של קיימה דעכ"פ נעשה בהדבר אלא שחוזר לברייתו ועי' בשו"ע או"ח בסי' שי"ז סעיף א' דאין אנו בקיאין מה הנקרא מעשה אומן עיי"ש ולמ"ש בירושלמי הנ"ל יש להבין מה הוי מעשה אומן ולדעת הרא"ש קולא בשאין של קיימא אף דהוי מעשה אומן ועי' במג"א שם ס"ק ה' ובדגול מרבבה שם:

הלכה ג

קושרת אשה וכו' ואם היה חבל הגרדי שמותר לטלטלו וכו'. עי' בהמ"מ ובכ"מ ורמ"ך. ובמרכבת המשנה כתב שגורס כגירסת הרי"ף הכא בחבל הגרדי דאמר שמואל כלי קואי וכו' דבשאר חבל הוי מוקצה עיי"ש ובפי' להר"ר דוד ערמא"ה ז"ל נראה שלא היה

לפניו גירסא אחרת זולת גירסת הרי"ף עד שמתמה על המ"מ דהלא רבינו כתב כגירסת הגמ' עיי"ש:

הלכה ח

הפותל וכו' והוא שלא יתכוין לקלקל בלבד וכו'. נראה דבא רבינו להעיר על האי דאיתא במסכת ביצה דף ל"א ע"ב חותמות שבקרקע מתיר אבל לא מפקיע ולא חותך שבכלים מתיר ומפקיע וחותך אחד שבת ואחד יו"ט ועי' ברש"י במסכת עירובין דף ל"ה ע"א בד"ה ובעי שכתב דהוי מקלקל עיי"ש:

הלכה ט

התופר שתי תפירות חייב והוא שקשר ראשי החוט מכאן ומכאן כדי שתעמוד התפירה ולא תשמט אבל אם תפר יותר על שתי תפירות אע"פ שלא קשר חייב שהרי מתקיימת התפירה והמותח חוט של תפירה בשבת חייב מפני שהוא מצורכי התפירה. עי' בכ"מ בשם הרמ"ך בשם ירושלמי דחייב משום תופר וקושר ומתמה על רבינו שלא כתב דחייב משום קושר ג"כ עיי"ש. ובהגהות מיימוני מחלק בין קשר אחד לב' קשרים לתרץ קושית הנ"ל ובמרכבת המשנה כתב דלא מקרי קשר אלא בקושר ב' צדדי החוטים להדדי ולא בקושר צד אחד מכאן וצד אחד מכאן עיי"ש ולכל התירוצים יקשה א"כ למה מקשי בירושלמי בפ' כלל גדול ובפ' האורג ובמס' כלאים בפ"י ונימור נמי משום קושר עיי"ש דלמ"ש ז"ל לא הוי כקושר שחייב בו:

והנה לרבינו שכתב בה"א דאינו חייב בקושר אלא במעשה אומן וזה לכאורה א"צ בקשר של תפירה למעשה אומן אלא שלא יתפרד ויהיה של קיימא בלבד וכמ"ש רבינו ביתר על ב' תפירות שא"צ לקשר שהרי מתקיימת התפירה וכו' וא"כ לפ"ז לא יקשה על רבינו שלא כתב דגם משום קושר חייב אלא דיקשה על הירושלמי וביותר למ"ש לעיל בה"א דזה שכתב רבינו שצריך מעשה אומן בקושר מקורו מירושלמי שם:

אמנם בירושלמי שם איתא על האי דאמרי דבעי קשור בתופר פליגי על דר' ירמיה אמר רב דאמר הממתח צדדיו חייב משום תופר נאמר משום תופר ומשום קושר עיי"ש והנה רבינו שכתב בפי' המותח כמ"ש המגיד משנה דלא כרש"י וכמ"ש במרכבת המשנה דכדרך החייטנין שמותחין את החוט להחליקו ולפעמים ממרחין אותו בשעוה והוא הכנה ותיקון לתפירה כדמיון ההגסה לבישול עיי"ש ובלתי מובן קושית הירושלמי לפ"ז על הממתח דנימור גם משום קושר דמאי ענין קשירה בכה"ג דמותח לפי פי' הזה ולמה לא מקשינן ממתני' התופר ב' תפירות חייב ונימור משום תופר וקושר:

והנה לומר דע"י שמדבק ביותר הטויה בהחוט ע"י שמחליקו וממרחו הוי תולדה

דקושר כמ"ש דהמדביק ניירות או עורות הוי תולדה דתופר כמו כן הדיבוק בטויה לחוט שיהיה מהרבה חוטים חוט אחד אינו מגדר הטויה ויותר בגדר הקשירה לפי הירושלמי בפי' המותח לדעת רבינו ובזה א"צ מעשה אומן כמ"ש בירושלמי מתופרי המשכן דגם במשכן לא היה אלא על דרך זו ויהיה מיושב דלא מקשי בירושלמי ממשנה דבמשנה לא יקשה כמ"ש דא"צ בתפירה מעשה אומן ובקשר דבמשנה צריך מעשה אומן אבל בקשר דמותח (ל"צ) [צריך] ג"כ אומנות מקשינן שפיר נימור משום קושר אבל א"כ בלתי תליא במאי דאמרי בתפירה דצריך קשירה לומר גם במותח דיהיה חייב משום קושר דאם גם לא נאמר דצריך קשירה בתפירה יקשה במותח דהוי ממילא למ"ש כקשירה דלפי מ"ש בתפירה לא הוי חייב משום קושר ובמותח יחויב בכל גונא ולא שייך פליגי וכו' והנה נראה מירושלמי דפי' מותח כמ"ש ברש"י דבכה"ג שייך קשירה וראיתי בפי' לה"ר דוד ערמא"ה ז"ל שכתב על מ"ש רבינו במותח שהוא מצרכי התפירה ונראה דלטעם זה אפי' לא נפרשו בשנים אלא שמהדקם חייב עכ"ל. ונראה שמפרש בדעת רבינו כרש"י אלא דלרש"י נראה בנפרש ולרבינו אפי' בלא נפרש חייב משום דהוי מצרכי התפירה להדקם היטב וא"כ הוי בערך תפירה ובזה שייך קשירה ג"כ שלא יתפרדו:

ונראה דרבינו אזל בתר הבבלי שבת ע"ד ע"ב דמקשינן והא לא קיימא א"ר וכו' א"ר יוחנן והוא שקושרין ואח"ז א"ר זוטרא בר טוביה אמר רב המותח חוט וכו' חייב חטאת. הנה מסקינן לשניהם ולא אמרינן דפליג כדעת הירושלמי וי"ל כיון דלא הוי בשניהם מעשה אומן לא שייך משום קושר ומשו"ה לא כתב רבינו משום קושר ולמ"ש בספר יד דוד במסכת שבת בפי' הירושלמי בלתי מוכח מירושלמי דצריך מעשה אומן בקושר עיי"ש וי"ל דרבינו הוכיח מבבלי מדלא מקשינן ונימר קושר ולפ"ז להיפוך הירושלמי לא ס"ל דבעי מעשה אומן ובבלי ס"ל דבעי מעשה אומן:

אבל אם תפר יותר על שתי תפירות אע"פ שלא קשר וכו': נראה דיצא מהאי דמסכת כלאים פ"ט ה"י ר' יהודה אומר עד שישלש ועי' ברא"ש שם בהגהות להר"ש בסי' י"ג שנראה שמפרש בשלש תפירות בלי קשר כמו בשנים עיי"ש:

הלכה י

הקורע וכו' הקורע בחמתו או על מת שהוא חייב לקרוע עליו חייב. עי' מ"ש לעיל בפ"ח ה"ח עיי"ש ולהלן פי"ח הכ"ו עיי"ש:

הלכה יא

המדבק ניירות או עורות וכו' ה"ז תולדות תופר וכו'. עי' במרכבת המשנה שכתב דמקורו מירושלמי פרק כל כתבי במצילין תיק הספר דטפילה כגופו ולענין תפילין של יד שכתבו

על ד' עורות צריך לדבקן וחשיב דיבוק כמו תפירה ובר"פ אלו עוברין משמע דדיבוק ניירות בקולן של סופרים חשיב אומנות ומדמה לתופר שמחבר דברים נפרדים עיי"ש:

הלכה יב

הבונה כל שהוא חייב המשוה פני הקרקע בבית כגון שהשפיל תל או מילא גומא או גיא הרי זה בונה וחייב וכו'. הנה במסכת שבת ק"ב ע"ב כל שהוא למאי חזי שכן עני חופר גומא להצניע בו פרוטותיו דכותיה גבי משכן תופרי יריעות וכו' להצניע וכו' אמר אביי כיון דמשתכי לא עבדי הכי וכו' אלא שכן עני עושה פיטפוטי כירה קטנה וכו' דכותיה גבי משכן מבשלי סמנין וכו' רב אחא בר יעקב אמר אין עניות וכו' אלא שכן בעה"ב שיש לו נקב בבירתו וסותמו דכותיה גבי משכן שכן קרש שנפלה בו דרנא מטיף לתוכה אבר וסותמו:

והנה מדנקיט שכן עני וכו' שכן בעה"ב בבירתו היה נראה בלא בבירתו לא הוי בכל שהוא אבל א"כ מאי השיעור בבנין שאינו של בעה"ב בבירה ועיין בתוספות שם בד"ה כל שהוא שכתבו דוקא הכא איצטריך לפרושי דהוה דכותיה במשכן משום דלא חשיב בנין כל שהוא אבל מוציא עיטרן ופלפלת כל שהוא סברה הוא דמחייב עכ"ל נראה מדאיכא במשכן א"צ ראוי ושיהיה חשיב בנין בעינינו. וא"כ למה נקטו בגמרא שכן בעה"ב וכו'. וי"ל עמ"ש בתוספות ב"ק דף ב' ע"א בד"ה ה"ג די"ג משכן וחשיבי קרי ליה אב דצריך משכן ושיהיה מלאכה חשיבי וא"כ י"ל בבירה הוי אב ושלא בבירה בגדר תולדה דזה שבעה"ב ג"כ עושה בגדר חשיבי וצ"ע.

ועי' מנחות נ"ז דמקשינן ג"כ בקודח וכו' ור"ל בצירוף ואח"ז באופן אחר עיי"ש דנראה דצריך ראוי עכ"פ בכל שהוא גם יש לשום לב דהנה שכן עני השיעור בחפירות הגומא וכן הבעה"ב בבירתו במלוי הגומא. והנה לעיל ע"ג ע"ב היה לו גבשושית וכו' היה לו גומא וכו' וכמ"ש רבינו המשוה וכו' והשיעורין ממה נפשך לא נדע בשניהם וכמסקנא שכן הבע"ב וכותיה במשכן לא נדע כל שהוא אלא במלוי ולא בחופר וצ"ע. והנה למ"ש בתוספות בדבר שמסברה א"צ ללמוד השיעור ממשכן וא"כ כיון שיש שיעורא דעני וכו' וא"כ הוי מסברה גם בחופר גומא ג"כ וא"צ ללמוד ממשכן והאי דמקשינן והא אין עניות וכו' ומהדרינן שיהיה ג"כ במשכן י"ל כמ"ש שיהיה בכלל אב דמטעם שכן עני וכו' יהיה באחר תולדה בלבד וצ"ע בזה:

והבונה ע"ג כלים פטור. בירושלמי בפ' כירה ובפ' הבונה כמובא בהמגיד משנה הדא אמרה בנין ע"ג כלים בנין ודחי אדנים כקרקע הן עיי"ש:

לכאורה מדמקשינן הדא וכו' נראה דפשיטא להו דלא שייך בנין אלא על גבי קרקע

דאל"כ למה לא נאמר בנין ע"ג כלים וא"כ לפי מ"ש בדעת רבינו להלן הל' י"ג וכמ"ש בהמ"מ שם דאף דקיי"ל אין בנין וסתירה בכלים בעושה כלי מתחילתו אין לך בנין גדול מזה ואין נקרא בנין בכלים אלא עושה כלי עיי"ש שלא כדעת רש"י ור"א ממיץ וכיו"ב שלא פי' כן וא"כ מאי פשיטא לירושלמי דאין בנין ע"ג כלים כיון דאף בתלוש שייך בנין ואף בבלתי נוגע בקרקע כלל ולכאורה היה נראה דמ"ש בירושלמי אדנים כקרקע לפרש כיון שעושה בנין בדבר חדש מקרי בנין אף באינו מחובר בקרקע וכמ"ש בהמ"מ הנ"ל אבל דעת רבינו לא נראה כן ודעתו שאין בנין אלא ע"ג קרקע או בעושה כלי דהוי אפי' בתלוש בנין אבל בתלוש בלתי מחובר או נסמך לקרקע כאדנים לא מקרי בנין ויש לעיין למה לא כתב אדנים כקרקע כמ"ש בירושלמי הנ"ל וצ"ע ועי' בסי' שי"ג סעיף א' במחזקת ארבעים לא מקרי כלי ושייך בנין עיי"ש דמשום אוהל חייב אף דלא מקרי בנין הנה מצינו אוהל תולדת בונה אפי' באינו מחובר לקרקע ואינו כלי ושם בבנין אפי' בנעשה של פרקים וצ"ל דשם בנסמך ע"ג קרקע והוי כמ"ש בירושלמי אדנים כקרקע וביותר בנסמך ע"ג קרקע ממש ולפ"ז בלא נסמך לקרקע אפי' במ' סאה לא יהיה שייך אוהל וצ"ע בכל זאת:

הלכה יג

העושה אוהל קבוע וכו' וכן העושה כלי אדמה וכו' וכן המגבן וכו'. עי' בהמ"מ ובהגהות מיימוני דדעת הר"א ממיץ אפי' שעושה כלי לא שמיה בנין מדאורייתא עיי"ש ודעת רש"י כר"א ממיץ במס' ביצה י"א ע"ב בד"ה דאין בנין וכו' אין איסור בנין וסתירה בכלים אלא בבתים דנתחייב בבנין כל דהוא והעושה כלי או גמרו ביו"ט או בשבת משום מכה בפטיש הוא דמחייב שהוא חיוב לכל גמר מלאכה או אם הוא דבר שהוא מחליקו חייב משום ממחק וכו' עיי"ש. וכיוצא בזה במס' שבת ק"ב ע"ב במשנה כתב והקודח נוקב עץ או אבן בכותל עכ"ל נראה שכן כתב למאן דאמר משום בונה וא"כ צריך במחובר בכותל הבית דוקא ועי' בר"ן ובחי' הר"ן איתא או בכותל עיי"ש. ובתוס' שבת דף ע"ד ע"ב בד"ה חביתא שחולקים על רש"י סיימו וצ"ע דלא ליקשי ממנפח בכלי זכוכית דף ע"ה ע"ב עיי"ש וכונתם דשם אי' והמנפח בכלי זכוכית חייב משום מכה בפטיש וכיו"ב מביא הר"א ממיץ ראיה לדבריו אבל בירושלמי פ"ז ה"ב אי' ר' אילא בשם ר' שמעון בן לקיש הנופח כלי זכוכית חייב משום בונה הנה בבבלי ובירושלמי מחולקים בהנאמר בשם רשב"ל ויש שכתבו דשאני נפיחת כלי זכוכית שאינו דרך בנין וקשה לחלק דהרי אינו דרך מכה בפטיש ג"כ וי"ל דבזה הוי עכ"פ גמר מלאכה בכה"ג וכל גמר מלאכה משום מכה בפטיש אבל בבנין צריך שיהיה דרך בנין ועי' בבעל המאור בפ' הבונה שם שכתב

אבל וכו' עד כאן לא פליג שמואל ואמר שאין דרך בנין בכך אלא בשופתא דקופינא שהוא דבר מועט אבל בעשית כולו או רובו בדרך בנין שישים נסר ע"ג נסר או כיו"ב דברי הכל יש בו משום בנין עיי"ש ועי' בס' מגן אבות בזה וא"כ י"ל במנפח כלי זכוכית דהוי בדבר אחד וגם דבר מועט משו"ה הוי בגדר מכה בפטיש בלבד ולא בונה ובחי' הר"ן מפרש נפיחת כלי זכוכית בפעם שניה עיי"ש וא"כ י"ל בירושלמי בפעם ראשון מיירי ועי' בתוס' עירובין דף ל"ד ע"ב בד"ה ואמאי דבירושלמי נראה לסתור לגמרי כלי מותר עיי"ש:

הלכה יד

העושה נקב כל שהוא בלול של תרנגולים כדי שיכנס להן אורה חייב משום בונה וכו'.

עי' בלח"מ ובס' מעשה רוקח, ובמרכבת המשנה השיג על דעתם לומר בכל מלאכה לחייב גם משום מכה בפטיש עיי"ש מ"ש בזה:

ועי' בפר"ח במים חיים שכתב דפלוגתא דרב ושמואל בנקב קטן העשוי להכניס בו האורה ולדעת רב אין מספיק להוציא ההבל והילכך אינו חייב אלא משום בונה אבל אם עשה להכניס ולהוציא חייב נמי משום מכה בפטיש לפי שכבר נגמר עכ"ל. גם זה צ"ע וגם הרי אמרינן כל שמלאכתו מתקיימת חייב וצ"ל דזה לענין בונה ולא למכה בפטיש. ועי' במג"א בסי' שי"ד ס"ק ג' שכתב מיירי בלול שאינה מחוברת לקרקע דלא שייך בונה ומשו"ה כתב משום מכה בפטיש ובמחצית השקל כתב דמג"א כלח"מ דחייב משום שניהם עיי"ש. והנה לרש"י בכלים דלא שייך בונה חייב משום מכה בפטיש ובכה"ג י"ל לכו"ע היכא דלא שייך בונה שייך מכה בפטיש אלא היכא דשייך בונה לא נאמר גם משום מכה בפטיש כמ"ש במרכבת המשנה הנ"ל דא"כ בכל מלאכה נאמר ג"כ מכה בפטיש ועי' מ"ש שם מירושלמי כדבריו אבל צ"ע דהרי דעת רבינו בעושה כלי אפילו בשאין מחובר לקרקע שייך בנין וסתירה ונקב הוי כעושה כלי:

הלכה יט

הצד דבר שמינו לצוד אותו חייב וכו' אבל אם הפריח ציפור לבית ונעל לפניו וכו' ה"ז פטור שאין זו צידה גמורה שאם יבוא לקחתו צריך לרדוף אחריו ולצוד אותו משם וכו'.

במס' שבת ק"ו ע"ב ובמס' ביצה כ"ד ע"א דצבי לגינה ולביברים דלא הוי צידה לר' יהודה הצד מתוכם חייב ולרבנן דהוי צידה הצד מתוכן פטור עיי"ש במאי שהקשו ורמינהו וכו' וברש"י ביצה בד"ה חייב דכיון דהכניס ציפור למגדל ונעל בפניו הרי הוא אחוז ועומד ונגמרה צידתו וכו' עיי"ש:

והנה אין לומר לדמותו לשם משמעון ועי' בפ"א הי"ד כל המתכוין לעשות מלאכה

בשבת והתחיל בה ועשה כשיעור חייב אע"פ שלא השלים כל המלאכה וכו' עיי"ש. ועי' במסכת כריתות י"ט ע"א במשנה שעשה מקצת וכו' ובגמ' ע"ב שם גמר מלאכה לר' אליעזר פטור הא וכו' עיי"ש ובמסכת שבת ג' ע"א בד"ה שניהם עיי"ש דוקא בשם משמעון דהוי בשם גמר מלאכה ועי' במסכת שבת ק"ב ע"ב במשנה זה הכלל כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת ובגמרא ק"ג ע"א דחק קפיזא בקבא עיי"ש. אבל בצידה לא הוי גמר מלאכה רק כשניצוד לגמרי כל זה פשוט ומובן אבל להיפוך יש להעיר למאן דס"ל דהוי צידה אף דמחוסר עוד צידה למה לא נאמר אף דהוי בגדר צידה מ"מ בצד מתוכו חייב משום גמר מלאכה דממכה בפטיש דהוי לאחר הגמר בלעדו אלא בהוספה ועי' בהגהות מיימוני ט"ז ובמרדכי בפרק הבונה דמכה בפטיש אחרי גמר מלאכה בנין עיי"ש וא"כ כמו כן לאחר גמר צידה מ"מ בהוספה שיהיה כניצוד ממש יהיה בכלל גמר מלאכה. והנה יפלא שלא לומר בדבר דלר"י לא הוי מלאכה כלל לרבנן דהוי מלאכה במאי שמוסיף לא הוי כגמר מלאכה ובגדר מכה בפטיש. ונראה דלא שייך מכה בפטיש אלא בדבר מלאכת אומן וכיו"ב ולא בצידה שאינו בשנוי ומלאכה בהדבר וצ"ע ועי' מ"ש לעיל בפ"ח ה"ב בזומר ובישול אחר בישול עיי"ש וי"ל דלא שייך מכה בפטיש רק בעושה מעשה אחרת ולא בצידה ובישול אחר בישול דהוי מעשה אחת וצ"ע:

הלכה כג

צבי שנכנס ונעל אחד בפניו חייב וכו' ישב הראשון ומילאוהו ובא השני וישב בצידו אע"פ שעמד הראשון והלך לו הראשון חייב והשני לא עשה כלום ומותר לו לישב במקומו עד הערב ולוקח הצבי וכו'. הוסיף רבינו על לשון המשנה עד לישב במקומו עד הערב ולוקח וכו' לכאורה יש לדמותו לישראל שעשה מלאכה במזיד עי' בפ"ו הכ"ג דאסור לו לעולם ונראה שיותר לדמותו להל' כ"ד שם ליצאו חוץ לתחום ולמעביר ד' אמות ברה"ר ועי' בהמ"מ שם ומשום שלא נעשה שנוי בגוף הדבר עיי"ש ומותר לערב אף לאותו הדמיון:

ועי' עוד בענין צידה בירושלמי פ"ז דף ל' ולית ליה צידה ואתי' כהאי דאמר ר"א בי רבי יוסה ורב אבהו ורשב"ל בשם ר"מ מין חיה טהורה ברא הקב"ה למשה במדבר כיון שעשה בה מלאכת המשכן נגנזה וכו' ועי' בתוספות במסכת שבת דף ע"ה ע"א בד"ה הצד עיי"ש ובקרבן העדה שני פירושים לפי' אחד לא יהיה צידה בכלל מלאכה כלל ולפי' ב' היה במשכן באותה חיה עיי"ש ולדברי תוס' נראה שלא היה כלל לדעת הירושלמי ועי' בקרבן העדה שם ועי' בפנ"י דף ע"ה מ"ש בזה:

פרק יא

הלכה א

השוחט חייב ולא שוחט בלבד אלא כל הנוטל נשמה לאחד מכל מיני חיה ובהמה ועוף ודג ושרץ בין בשחיטה או בנחירה או בהכאה חייב. החונק את החי עד שימות ה"ז תולדות שוחט לפיכך אם העלה דג מספל של מים והניחו עד שמת חייב משום חונק ולא עד שימות אלא כיון שיבש בו כסלע בין סנפיריו חייב שעוד אינו יכול לחיות הושיט ידו למעי הבהמה ודלדל עובר שבמעיה חייב. הנה כתב רבינו החונק וכו' הוי תולדה וברש"י דף ע"ה בד"ה שוחט משום מאי חייב שחיטה במלאכת המשכן היכא ומאי עבידתא אי מעורות אלים מאדמים למה בהו שחיטה בחניקה נמי סגי עכ"ל וא"כ נראה דלמאי דמשני משום נטילת נשמה שוה חניקה לשחיטה וגם חניקה אב כמו שחיטה ובתוספות במסכת שבת ע"ה ע"א בד"ה כי וכו' שכתבו דחובל תולדה דשוחט וחייב משום נטילת נשמה דדם הוא הנפש ונטילת הדם הוי נטילת נשמה עיי"ש ובמסכת כתובות ה' ע"ב בד"ה דם הביאו ראיה דחובל משום נטילת נשמה דהרי שוחט גם לרב משום נטילת נשמה כדאיתא שבת ע"ה עיי"ש וכיו"ב דעת רש"י במסכת שבת דף ק"ז ע"א לחד לישנא שם דחובל תולדה דשוחט עיי"ש.

והנה דעת רבינו דחובל משום מפרק עם כל זה י"ל דס"ל דביוצא דם הוי בשוחט אב ונטילת נשמה בלי הוצאות דם דחונק ושולה דג וכו' הוי תולדה ועי' בהגהות מיימוני בשם ירושלמי עיי"ש (ועי' בירושלמי שבת דף ל' ע"א ודף י' ע"ב שנראה דס"ל בחבורה כתוס' דפליגי שם אם חבורה אב ושחיטה תולדה או להיפוך עיי"ש. וי"ל להיפוך דאם לאו משום צובע למה יהיה חבורה אב וצ"ע) ועי' בפי' משניות חולין בשוחט בשבת שכתב רבינו בשחט פורתא חייב עיי"ש וי"ל משום מפרק ועי' בלח"מ שעמד למה לא כתב רבינו גם משום צובע כרב דקיי"ל כותי' באיסורא עיי"ש. וגם נפק"מ שם לאחר שנחנק ועוד חיות בו אם שחטו משום נטילת נשמה פטור ומשום צובע יהיה עוד חייב:

ובספר מרכבת המשנה כתב דצובע שאינו מכוין ולא הוי פסיק רישא דאפשר בשחיטה יבשתא ובגמרא דפליגי על כרחך באינו מכוין דבמכוין גם שמואל מודה עיי"ש. וכונתו דכיון במתכוין פשוט כן לכו"ע א"צ להביאו ובשאין מתכוין לא קיי"ל כרב דרק אם נאמר במתכוין פליגי וא"כ אין זה פשוט שהרי שמואל פליג ע"ז והוי להביאו כן נראה כונתו אבל יקשה לומר דלא הוי פ"ר משום דאפשר בלא שכיח שיהיה שחיטה יבשתא ועי' מ"ש לעיל בפ"א דבכה"ג דלא שכיחא הוי פ"ר:

ובירושלמי בפ' כלל גדול דף ל' ע"א השוחט רשב"ל אמר לית כאן שחיטה שחיטה

תולדת חבורה היא ובפ"ב דף י' ע"ב שם ר"י בי ר' בון אמר אתפלגון ר"א ור' יוחנן חד אמר שחיטה עיקר וחבורה תולדה ואחרנא מחליף עיי"ש. וראיתי בס' שלום ירושלים שמזה הוציא רבינו שלא הביא צובע דחזינן דכולהו אמוראי בירושלמי לא ס"ל משום צובע עיי"ש:

אמנם יש להבין אם חבורה מטעם מפרק כמ"ש רבינו או משום נטילת נשמה כמ"ש בתוס' ורש"י האיך נאמר דשחיטה תולדה דחבורה וכי אין בשחיטה יותר נטילת נשמה ומפרק מחבורה ויותר מובן אם נאמר משום צובע ובשחיטה לא ימצא צובע אלא לרב משום דניחא ליה כי היכא דלחזי וכו' כדאיתא בגמ' דף ע"ה בזה שייך לומר דחבורה אב ושחיטה תולדה דהרי שמואל פליג ורב ג"כ אמר דלא לוחיכי עליה כדאי' שם אלא דיקשה אם שחיטה וחבורה משום צובע למה נמנו כל אחת למלאכה בפני עצמה וגם אם חבורה מטעם מפרק יקשה א"כ לירושלמי שחיטה ומפרק חדא מלתא למה במשנה מפרק בפ"ע ושחיטה בפ"ע ויחסר מלאכה מל"ט מלאכות וע"ז י"ל כדאי' במס' שבת ע"ג ע"ב היינו זורה היינו בורר היינו מרקד אביי ורבא דאמרי תרוייהו כל מלתא דהוי במשכן אע"ג דאיכא דמיא לה חשיב לה וכו' עיי"ש. ולפ"ז לכאורה מירושלמי נראה להיפוך מדעת רבינו:

ועי' עוד בס' שלום ירושלים שם שכתב דרבינו הוציא מסוגיא דמס' חגיגה דף ח' ע"א דילמא אתי לעשורי ביו"ט ואי אפשר לעשר ביו"ט משום סקרתא וברש"י שצבעו כדאיתא בבכורות נ"ח היוצא בעשירי סוקרו בסקירה ואומר הרי זה מעשר והוא צבע אדום וכו' עיי"ש ואם נאמר בשחיטה צובע א"כ למה יהיה אסור ביו"ט דשייך לפ"ז מתוך שהותר בשחיטה וכו' עיי"ש. אבל יקשה לפ"ז עוד קושית הגמ' לרב ביו"ט מ"ט לא וגם יש לעיין בזה בדעת רבינו מהל' יו"ט כאשר העיר בס' הנ"ל גם כן ע"ז:

ועי' בפנ"י שהקשה לדעת רבינו דחובל משום מפרק למה לא נאמר בגמ' שם גם מפרק ותירץ דבשוחט חולין הוי שאצל"ג שאין צריך להדם עיי"ש. אבל יקשה לרבינו דפוסק כר"י משאצל"ג חייב הוי לומר גם משום מפרק וי"ל דהנה דינא דמפרק כבר כתבו רבינו ואם כיון דבכלל שחיטה מפרק ג"כ הוי לומר כן י"ל דהנה מפרק בתחילת השחיטה ונטילת נשמה בשחיטת רוב הסימנים אם נאמר דבדם עם נטילת נשמה ביחד הוי אב לדעת רבינו דלדעת התוס' הדם הוי נטילת נשמה וא"כ הוי בשחיטה ב' מלאכות נפרדות דבתחילת השחיטה נגמר המפרק וא"צ להוסיף ע"ז ונטילת נשמה אח"ז ובשוחט בשנשחט מקצתו כבר הוי נטילת נשמה בלי מפרק וא"כ אפשר זה בלא זה וא"צ לרבינו להעיר על מפרק כלל והנה משום צובע ג"כ ימצא בשחיטה בלי צביעה בשחיטה יבשתא

(או לעצמו דלא שייך צובע ועי' בתוס' יו"ט פ"ז מ"א ע"ש) וא"כ הרי מפרק וצובע כתב לעיל בפ"ח ובפ"ט אבל בצובע יקשה לעיל בפ"ט כשכתב דינא דצובע הוי למכתב דיש בשחיטה ג"כ צובע דהרי לא הוי פשוט כ"כ דשמואל פליג ע"ז:

וי"ל דהרי רב דס"ל בפ"ב דשבת אינו מתכוין אסור אפ"ה אמר דמטעם ניחא ליה וכנראה אפי' במתכוין צריך שיהיה ניח"ל דבלא ניח"ל לא הוי בגדר צובע ועי' במג"א בסי' ש"כ ס"ק כ"ה דאין צביעה אלא בדבר שדרכו בכך עיי"ש וכמ"ש בתוס' שבת דף ע"ג ע"ב בד"ה אמר דאפי' למאן דס"ל שאצל"ג חייב בכה"ג באם אינו רוצה לא הוי בגדר מלאכה ופטור ועי' בהמ"מ בפי"ב במצרף שם עיי"ש ולפ"ז במאן דלא ניח"ל י"ל לרב לא הוי בכלל צובע ואין לומר דנאמר דמסתמא ניח"ל והוי לכו"ע כמתכוין דעכ"פ לא הוי פסיק רישא שאפשר שיכוין שלא יהיה ניח"ל וע"כ נראה אף דרב ס"ל כר"י בשאין מתכוין בזה צריך שיכוין ושיהיה ניח"ל וא"כ בכה"ג דמכוין וניחא ליה י"ל לכו"ע אסור וי"ל דדעת רבינו אחרי דאמרינן דרב אף משום צובע קאמר ומפרש טעמא בניח"ל גם שמואל מודה לו רק בס"ד דלא ידעינן מאי ניחא ליה קאמר רב נראה בפלוגתא אבל בניח"ל פשוט לכו"ע דהוי כצובע וא"צ לרבינו להביאו בפני עצמו:

אמנם אחרי רואי בסי' ש"כ סעיף י"ט ליתן כרכום בתבשיל מותר ואין לחוש לו משום צובע דאין צביעה באוכלין והוא מבעל ס' יראים מובא בב"י ועי' בדרכי משה שם אות ב' ונראה דתליא אם יש עבוד באוכלין דקיי"ל אין עיבוד באוכלין עי' להלן ה"ה וא"כ לא שייך צובע בשחיטה וא"כ יש ליישב דעת רבינו ומצאתי כן בספר ישועות יעקב בסי' הנ"ל אמנם עי' לעיל בפ"י הי"ג במגבן דעת רבינו דהוי בונה וא"כ דעתו לחלק בין עבוד לשאר מלאכות באוכלין וצ"ע:

כיון שיבש כסלע וכו'. עי' בבאורי מהרש"ל על הסמ"ג שכתב שלא נטעה לפרש יבש כסלע אלא השיעור התפשטות היבשות כרוחב הסלע עיי"ש.

הושיט ידו למעי הבהמה ודלדל עובר שבמעיה חייב . במס' שבת ק"ז ע"ב מדמינן ליה להאי מאן דתליש כשותא מהזמי וכו' דמחייב משום עוקר דבר מגדולו ועי' בתוס' במס' ע"ז דף כ"ו ע"א בד"ה סבר שכתבו דהוי משום עוקר מגדולו תולדה דגוזז ומחלקינן שם בין ביושבת על המשבר וגם לשכלו חדשיו שלא יקשה שם מאלודי בשבת וכו' עיי"ש וברש"י במס' שבת שם כתב דלדל עקר שהפילתו ע"י דלדול זה עיי"ש. נראה כרבינו משום נטילת נשמה ולא יקשה קושית התוס' במס' ע"ז הנ"ל דשם באלודי לא הוי נטילת נשמה ועל הדמיון בגמ' לכשותא מהזמי וכו' עיין ברשב"א ובחי' הרמב"ן שם שמפרשים

שכמו שם בערך עוקר מגדולו אף שאינו מפריד מהדבוק ממש כ"כ שייך נטילת נשמה בזה וכעוקר מחיותו עיי"ש שהאריכו לסייע לדעת רבינו:

הלכה ב

רמשים שהן פרין ורבין מזכר ונקיבה או נהוין מן העפר כמו הפרעושין ההורג אותן חייב כהורג בהמה וחיה אבל רמשים שהויתן מן הגללים ומן הפירות שהבאישו וכיו"ב כגון תולעים של בשר וכתולעים של קטניות ההרגן פטור. ובהמ"מ וחייב על הריגת פרעושין אע"פ שאין בהן גידין ועצמות וכו':

והנה בירושלמי במס' שבת בפ"ק ה"ג ולא מחלזון שמענו וחלזון יש לו גידין ועצמות ולא כן תניא דבר שאין לו גידין ועצמות אינו חי יותר מששה חדשים וכו' עיי"ש ובקרבן העדה ובחי' הרמב"ן במס' שבת ק"ז ע"ב כתב דרבנן בכל שאי' לו גידין וכו' מאילים וכו' ואתא ר' יוסף ופליג ואמר דלא גמירי מאילים אלא דבעינן פרה ורבה ולא גידין ועצמות הילכך ברמשים שהם פרין ורבין חייב לד"ה עיי"ש:

הלכה ה

המפשיט מן העור כדי לעשות קמיע חייב וכן המעבד מן העור כדי לעשות קמיע חייב ואחד המולח ואחד המעבד שמליחה מין עיבוד הוא ואין עיבוד באוכלין וכו'.

עי' במל"מ שהקשה למה צריכין במס' מנחות כ"א ע"א תמלח אפי' בשבת הרי אין עיבוד באוכלין ועי' שכתב בשם מהר"י אלפאנדארי דקדשים שאין נאכלים לאו כעיבוד באוכלין דמי עיי"ש. והנה לכאורה מסברה לא היה נראה לומר כן דהנה לדעת רבינו שכתב לעיל בפ"י הי"ג דשייך בונה במגבן ומאי שנא בנין באוכלים מעיבוד דלא אמרינן באוכלים ונראה דמגבן הוי כמתקן כלי דדרכו בכך ורבינו דס"ל דבעושה כלי בנין וסתירה מדאורייתא אבל בעיבוד באוכלים שאין מדרכו לכן כמו דמצינו בסחיטה מהתורה בזיתים וענבים בלבד עי' במס' שבת דף קמ"ה ע"א ולעיל בפ"ח ה"ו ולפ"ז גם בקדשים אף שאין נאכלים מ"מ אינן עומדים לעיבוד ואין רצון לכך אמנם לפי מ"ש בר"ן במס' ביצה דף י"א גבי אין מולחין חלבי שכתב דמולח מידי דשייך ביה עיבוד כגון חלבים דלאו אוכלים גמורים הן יש בו משום עיבוד עיי"ש. ויש לומר עוד חלבים מצד עצמם עומדים לעיבוד משא"כ בשר קדשים וכיו"ב נבילה שאין עומדים מצד עצמם לעיבוד והרי הר"ן כתב דלאו אוכלים גמורים הן ונראה דאם היו אוכלים גמורים אף דבלתי ראוים ועומדים לאכילה מ"מ באוכל גמור אין מדרכו לעיבוד אף שאסור לנו:

ועי' במג"א בסי' שכ"א ס"ק ז' דדעת הרשב"א דיש מליחה ועיבוד באוכלים מדאורייתא והקשה מסוגיא עיי"ש ועיין בתוס' יו"ט בפ' י"ד מ"ב ממס' שבת שהביא דברי הרשב"א

וכתב דגם דעת רש"י כן ומשום דרב אשי מסבר דברי רבה ב"ה נראה דס"ל כן וקיי"ל כותיה עיי"ש ועי' בס' ארעא דרבנן מהדורא בתרא סי' קמ"ב ובהג"ה שם וראיתי בס' תוספת שבת שם בסי' הנ"ל ס"ק י' שמתרץ קושית המל"מ הנ"ל דצריכין קרא למליחה בשבת בקרבן לאימורים דבחלבים שייך עיבוד כמ"ש בר"ן הנ"ל ועי' מ"ש עוד תירוץ על קושית המל"מ ולכאורה בלא"ה יקשה למ"ש בתוס' מנחות כ"א ע"א בד"ה דם דא"צ למלוח כמליחה לעיבוד ולימים רבים ע"ש הרי כנראה אם נאמר ג"כ דיש עיבוד באוכלין לא יהיה חייב ג"כ אלא במולח כשיעור העיבוד דא"צ לקרבן כל כך וא"כ למה צריכין קרא להתירו בשבת ועי' פסחים מ"ו ע"א:

ואחר שכתבתי ראיתי בשער המלך בהל' יו"ט פ"ג ה"ד שהאריך בזה ועמד ג"כ עמ"ש נגד הר"י אלפנדרא וגם הקשה דשיעור עיבוד מיל דא"צ עיי"ש מ"ש בזה באריכות ובשעה"מ הביא שם מי שאומר דס"ד לאסור מליחת הקרבן בשבת משום מבעיר את המלח עיי"ש ועי' ברשב"א במס' שבת קל"ד דדעת הרמב"ן ביש לו מים קודם מילה ולא אחר המילה דרוחצין ומלין אף דיהיה סכנה אחרי המילה ויהיו צריכין לחלל השבת משום פקוח נפש אלא מילה דוחה שבת וסכנת נפשות דוחה שבת ואין למצוה אלא שעתה עיי"ש ובעל המאור חולק ע"ז עיי"ש וכמו כן בזה נאמר דמליחה מצוה ובשעת מליחה אין עובר על איסורא אלא דאחר זמן הקרבה דוחה ויהיה גם מבעיר המלח ונאמר ע"ז אין למצוה אלא שעתה וכמ"ש הרמב"ן הנ"ל אלא דיש לומר דשאני התם דלאחר המילה לא יוכל לסלק הפקוח נפש אלא בחימום המים אבל כאן יוכל בשעת הקרבה עוד לסלק הבערה בהמלח ע"י הדחה וצ"ע ועי' בשעה"מ פ"ה הכ"ד מהל' חמץ ומצה עיי"ש:

והנראה די"ל על קושית המל"מ כאשר חשבתי ומצאתי בס' ראש יוסף במס' שבת ע"ה דלדעת רבינו דס"ל בחובל משום מפרק כמו כן בשחוטה כמו בסוחט פירות דמאי שנא בחיה או בשחוטה דמפרק הדם מהבשר ודוקא בבשר מלוח שייך אין עיבוד באוכלין אבל להוציא דמו יש משום מפרק עיי"ש וא"כ י"ל במס' מנחות צריכין לקרא משום איסור מפרק אלא דלכאורה הוי שאצל"ג י"ל דברייתא אתיא כר' יהודה דס"ל חייב וכן ראיתי בשעה"מ שכתב ג"כ משום מצוה הוי שאצל"ג על העיבוד וכתב ג"כ דאתיא כר"י עיי"ש וא"כ לפ"ז לרבינו דס"ל משאצל"ג אסור הסוגיא דמנחות כפשוטו ואין לדמותו לסוחט לאיבוד דלא שייך מפרק כמ"ש בתוס' שבת ע"ג בזומר וא"צ לעצים אפי' לר"י פטור עיי"ש דא"כ בחובל ג"כ נאמר כן אלא כיון דרוצה בזה וביותר במליחה להוציא הדם. ועי' בעל המאור בסוגיא דמקלקל בחבורה שכתב בכל מלאכות שייך צל"ג חוץ מן זורה ובורר דזה עיקר מלאכתן עיי"ש:

הלכה ו

המפרק דוכסוסטוס מעל הקלף הרי זה תולדות מפשיט וחייב וכו'. עיין במרכבת המשנה שכתב דרבינו למד מירושלמי דבכל אב יש תולדה ובכל מקום שימצא תולדה מפורשת בבבלי וירושלמי ותוספתא כתבה ומקום שלא מצא המציא מדעתו הרחבה תולדה דומה לאב במקצת ולא דמיון גמור עיי"ש ועי' להלן הי"ז ובמרכבת המשנה שם:

הלכה ז

המחתך וכו' הנוטל קיסם של עץ וכו'. עי' לבעל שער המלך ובמרכבת המשנה בזה:

הלכה ט

הכותב וכו' הכותב ע"מ לקלקל העור חייב שאין חיובו על מקום הכתב אלא על הכתב וכו'. עי' במרכבת המשנה ועי' מ"ש לעיל בפ"א הי"ז:

הלכה י

הכותב אות כפולה וכו' ואפי' משני סמניות. עי' בפי' משניות לרבינו ובהמגיד משנה פי' רב האי גאון נונין הפוכין ולא כרש"י שפי' אחת בדיו ואחת בסקרא עיי"ש עי' בירושלמי פי"ב ה"ג מאן תנא סמיינית ר' יוסי עיי"ש דנראה כפי' רבינו האי גאון דהוי כרושם דס"ל ר"י דחייב ועי' בקרבן העדה שם מ"ש ע"פ דעת רש"י ועי' בתוס' יו"ט שם ועי' בנודע ביהודה מהדורא קמא חלק יו"ד סי' ע"ד:

והכותב בכל כתב ובכל לשון וכו'. עי' בשו"ע או"ח בסי' ש"מ ובמג"א ס"ק י' ועי' בשו"ע אהע"ז בסי' קכ"ו וב"ש ס"ק א' עיי"ש ובירושלמי מהו בכל לשון אפי' אל"ף אלפא ובמפרש שאלפא בלשון יונית כמו אל"ף בלשון הקודש ורבינו הוסיף בכל כתב וצריך פי' מאי בין כתב ללשון דעל כרחך לשון ג"כ פי' כתב כמ"ש בירושלמי הנ"ל וצ"ל במיני כתבים אשר בלשון אחד אף כי הוא מהפחות שבכתבים:

הלכה יא

הכותב וכו' והמתכוין לכתוב ח' וכתב ב' זייניין וכו'. על שלא חילק רבינו בבעי זיוני וכו' עי' בשלטי גבורים במס' שבת שם עיי"ש:

הלכה יג

הכותב וכו' המגיה אות אחת וכו'. עי' בפר"ח בס' מים חיים מ"ש בזה עיי"ש:

פרק יב

הלכה א

המבעיר כל שהוא חייב וכו'. ובראב"ד, מובא בהמגיד משנה, ואם הבעיר תחת תבשילו חייב שתים עיי"ש במ"מ שכתב שגם דעת רבינו כן אלא דמשונים בשעורם דלבישול השיעור כגרוגרות עיי"ש:

ובמרכבת המשנה מפרש דברי רבינו שלא כתב משום מבשל עם מ"ש בירושלמי בפ"ב משבת הבעיר ובישל אית תני חייב שתים ואית תני חייב אחת מ"ד חייב שתים משום מבעיר ומבשל וכו' ר' יוסי אומר משום מבשל וקשיא על דר"י הבערה לחלק למדה על כל התורה וכו' אינו חייב אלא משום מבשל עיי"ש וכתב לחלק לזומר וצריך לעצים דנמשך לו ב' תועלת נטיעה וקצירה משא"כ שלא נמשך תועלת מהבערה זולת הבישול ובפ"ט דרבינו לא מחייב אלא מבשל דמקלקל אצל העצים משא"כ מבעיר לחמם ולהאר דהוי תיקן בגוף המלאכה שעושה מהעצים גחלים ומן הנר שלהבת עיי"ש:

ועוד בירושלמי שם אברים ופדרים שהיו מתאכלין ע"ג מזבח כל הלילה ע"ד דר' יהודה דאמר משום מבעיר ניחא ע"ד דר' יוסי דאמר משום מבשל מה בישול יש כאן מכיון שהוא רוצה באכולן כמבשל הוא עיי"ש ועי' בבלי במס' יבמות דף ל"ג ע"ב דמקשינן אי בהקטרה והאר"י הבערה ללאו יצאה עיי"ש ולא משנו משום דרוצה באכולן כמבשל הוא היה נראה דלא ס"ל כן ובמקום אחר כתבתי דבבלי בלתי חולק על הירושלמי עיי"ש והנה לכאורה יש לעיין דלפי הירושלמי צריכין לחלק בין הבערה בחמץ עי' פסחים דף ה' דאי' הבערה לחלק וכו' דבמבעיר לבער ולכלות לא הוי בישול משא"כ בהקטרה למצותו וחפץ בהבערה ונהנה בה הוי בגדר בישול ויש לעיין במס' ביצה דף כ"ב ע"ב מאי לעשן ר' ירמיה בר אבא אמר רב אסור ושמואל אמר מותר רב הונא אמר אסור מפני שמכבה א"ל רב נחמן ונימא מר משום שמבעיר א"ל תחילתו מכבה וסופה מבעיר עיי"ש ובהל' יו"ט להלן פ"ד ה"ו אין מעשנין וכו' משום מכבה ועי' בלח"מ שכתב משום דס"ל לרבינו בהבערה מתוך עיי"ש ולכאורה עישון יהיה כהקטרה דרוצה באכולן ולא באבדון וא"כ נאמר משום מבשל ולרבינו ג"כ שלא שייך בו מתוך והנה מנה רבינו כאן ג"כ וכן המדליק את הנר או את העצים בין להתחמם בין להאיר הרי זה חייב והרי בנר ועצים לחמם ג"כ רוצה באכולן ויהיה שייך בה מבשל והנה לירושלמי הנ"ל איתא חייב שתים ולר"י רק משום מבעיר החמור משום כמ"ש בירושלמי שממנה למדה וכו' מ"מ היכא דשייך מתוך על הבערה י"ל משום מבשל חייב דלא שייך מתוך וצ"ע בכל זה:

המחמם את הברזל לצרפו וכו'.

הלכה ב

המכבה וכו'. עיין מ"ש לעיל בפ"א בענין דבר שאינו מתכוין בזה ועי' בשעה"מ ובמרכבת המשנה:

הלכה ד

מותר לעשות מחיצה בכל הכלים בין מלאים בין רקנים כדי שלא תעבור הדליקה אפי' כלי חרש חדשים מלאים מים עושין מהן מחיצה אע"פ שודאי מתבקעין ומכבים שגרם כבוי מותר וכו'. והנה יש לעיין בהאי דמתירין בגרם כבוי דנראה דוקא בכבוי הדין כן ובדליקה עי' בשו"ע או"ח בסי' של"ד סעיף כ"ב דאיתא דגרם כיבוי מותר ובהג"ה שם בשם המרדכי במקום פסידא עיי"ש אף דלכאורה מדאיתא בגמ' משום דאדם בהול על ממונו אסור לר' יוסי בשבת ק"כ שם וא"כ בליכא פסידא יהיה יותר להקל גרם כבוי ממקום פסידא ונראה דבגרם ג"כ לאסור מדרבנן ודוקא במקום פסידא הקילו לרבנן דלא חששו לאדם בהול וכו' ולר"י דחושש לאדם בהול ואוסר אפי' במקום פסידא אבל בשלא במקום פסידא אסור לכו"ע לכתחילה לדעת המרדכי הנ"ל:

והנה בגורם בשאר מלאכות חוץ ממכבה בדליקה לא נשמע מסוגיא דבהאי דגרם כבוי בדליקה לכאורה היה נראה דהוי שאינו מתכוין ולא הוי פסיק רישא שיתבקעו הכלים אלא בהאי דטלית שאחזו בו האור מצד אחד נותנין עליה מים וכו' וטלית שאחז האור מצד אחד פושטה ומתכסה בה ואם כבתה כבתה וכו' עיי"ש בגמ' ובש"ע שם סעיף כ"ג שמובא דעת הב"י בלשון הטור שצריך שלא יתכוין לכך ובטו"ז הקשה עליו דודאי כפשוטו נראה דמותר לכוין בכה"ג ופי' בטור שלא יתכוין לכבות הדליקה אלא שלא ידלק עוד אבל לכבות ע"י גורם מותר לכוין ובמג"א בשם ב"ח פי' שלא ינענע לכבה ממש עיי"ש וא"כ על כרחך לא הוי בכבוי ההתר משום שאינו מכוין ומהאי טעמא נראה דלא התירו אלא במקום פסידא דבשאין מתכוין יהיה מותר בכ"מ אלא דהוי מלאכה שאצל"ג ועיין בתוס' במס' שבת דף מ"ז ע"ב בד"ה מפני מ"ש למה לר' שמעון במקרב כבוי שם גזרו דהוי שאצל"ג עיין שם ואם כן יש לומר דוקא בכבוי דמהתורה לר"ש שאצל"ג מותר התירו בגורם ולא בשאר איסורי שבת אבל א"כ יקשה לרבינו דפוסק כר' יהודה במשאצל"ג דאסור מהתורה מנ"ל להתיר גורם כבוי. אמנם סוגית הגמ' לא נראה דתליא בשאצל"ג אם דאורייתא או דרבנן וגם דאם נאמר משום דכבוי דרבנן גרם כבוי מותר מאי מקשינן בשבת ק"כ שם דרבנן אדרבנן דהתירו גרם כבוי, משם כתוב על בשרו ה"ז לא ירחץ וכו' הרי י"ל שאני מחיקת השם דהוי דאורייתא הנה למסקנא משום דאדם בהול וכו' מ"מ כבוי ג"כ מדרבנן לר"ש:

אמנם אם מחיקת השם מבשרו הוי דאורייתא יש לעיין בשם שלא במקומו אם קדוש עי' בשלטי גבורים ס"פ שבועות העדות וברש"י ערכין ומ"ש לעיל פ"ו מהל' יסודי התורה עיי"ש והנה י"ל במחיקת השם שם הוי שאינו מתכוין וכמ"ש ברשב"א לא הוי פסיק רישא שכתב שאפשר שלא ימחוק עיי"ש ועמ"ש לעיל בפ"א בכה"ג דאפשר בדרך המיעוט שלא יהיה באיסור מקרי פ"ר ועל כרחך צ"ל דלא הוי אין מכוין ממש דא"כ מאי טעמא דאוסרין:

והנה כמ"ש לעיל בפ"ו מיסודי התורה לחלק בין שם במקומו לשם על בשרו דהנה כדאיתא בגמ' שם לחלק בגרם שאני התם דאמר קרא וכו' לא תעשון וכו' עשיה הוא דאסר גרמא שרי א"ה ה"נ כתיב כל מלאכה לא תעשה וכו' עשיה הוא דאסור גרמא שריא וכו' דמזה נראה דבדבר שאין האיסור מצד עצמו מלהיות נעשה אלא העשיה אסורה וכמ"ש במק"א בזה ועי' בתוס' תמורה דף ד' מ"ש לחלק בין כל שתיעבתי דלא שייך בצורם אוזן בכור משום דממילא מותר עיי"ש וכתבתי שם דבזה לחלק בשם שלא במקומו על בשרו אין האיסור אלא על העושה שמוחק השם וגרמא לאו בכלל עשיה הוי ושרי אבל בשם במקומו בס"ת שהאיסור שלא יומחק על הנעשה ג"כ גם גורם אסור עיי"ש שכתבתי ביתר מפורש בזה אף דלמסקנא כן לחלק בין עשיה לגרמא מ"מ גם בס"ד על כרחך ידעו מזה דאל"כ מאי טעמא לומר גורם מותר במחיקת השם ובשבת במשנה מפורש פורסין וכו' מע"ש וכו' ומטעם גורם כמ"ש דנראה משום דהאיסור מצד העושה יש לחלק בין ערב שבת ושבת וממילא גרמא מותר אבל בלא"ה מאי שנא שבת מע"ש ולפי"ז י"ל גורם הוי בשבת וכמו כן בהאי דמחיקת שם מבשרו וכיו"ב דאיסורו רק על העשיה ולא על הנעשה מותר מהתורה ואף בצורך לגופה ג"כ ומיושב מ"ש לדעת רבינו שפוסק משאצל"ג אסור ואפ"ה גורם מותר בכבוי ולפ"ז יש לחלק באיסור גורם בין שבת והשם שלא במקומו לשאר איסורים ועי' מ"ש לעיל פ"ו ה"א אות ז' עיי"ש:

אמנם במרכבת המשנה העיר כי רבינו בפי' המשנה דאין מדליקין שמן שריפה במסתפק בשמן כתב ועיקר אצלינו אפי' גרם כבוי אסור וכיו"ב בס"פ כירה ובפ' כל כתבי כתב דפסקינן דלא כר"י דאוסר בגרם כבוי ועי' שמחלק לגורם לכבוי לגורם מניעת הדליקה עיי"ש נראה בכה"ג דמסתפק גורם כה"ג יותר בגדר עושה משאר גורם ובלתי נסתר בזה מ"ש לעיל:

הלכה ו

טלית שאחז בה האור וכו' וכן ס"ת וכו' ונותן מים מן הצד שעדיין לא נתלה בו האור וכו'. ועי' בהגהות מיימוני מ"ש משום מלבן במים עיי"ש ובשלטי גבורים במס' שבת

שכתב לדקדק מלשון רבינו דונותן מים קאי על ס"ת בלבד דבעור לא שייך כיבוס עיי"ש ובמעשה רוקח ובמרכבת המשנה דלשון רבינו שכתב אם כבתה נראה אטלית קאי עיי"ש ועי' עוד שם שכתב דאפי' במכוין מותר אלא שכונתו יהיה להגן בלבד עיי"ש ולבסוף כתב ומסופקני בכל מלאכת שבת הנעשית שלא במתכוין ע"י גורם בפסיק רישא אי שריא דילמא דוקא בדליקה הקילו עיי"ש ובשו"ע של"ד מפורש בהגה במקום פסידה כמ"ש לעיל:

הלכה ח

הוצאה והכנסה מרשות לרשות מלאכה מאבות מלאכות היא. בלח"מ עמד ע"ז דלא כתב רבינו דהכנסה תולדה דהוצאה כדאי' במס' שבת צ"ו ע"ב מיהו הוצאה אב והכנסה תולדה מ"ש ועי' בשו"ת רבינו בצלאל אשכנזי בסי' מ"א ומ"ש לעיל בפ"ז עיי"ש:

ועי' ברשב"א בריש מסכתא בד"ה א"ר אשי דף ב' ע"ב בשם הרמב"ן דר' פפא שם לית ליה דהכנסה תולדה אלא הוי כהוצאה ושניהם אב אחד ומלאכה אחת לפיכך מני ליה באחת ולא מני ליה בשתים עיי"ש וכן נראה מירושלמי דלמד הכנסה והוצאה מחד קרא מאל יעשו עוד וכו' ויכלו מהביא נמנעו מלהוציא וכו' ר"א אמר אף הכנסה את ש"מ כשם שנמנעו העם מלהוציא מבתיהן וליתן לגזברין כך נמנעו הגזברין מלקבל מידן ולהכניס ללישכה עיי"ש ולהלן צ"ו איתא נמי סברה היא מה לי הוצאה מה לי הכנסה אלא כדמסקינן הך דכתיבא קרי ליה אב ולר"פ וכדאי' בירושלמי גם הכנסה כתיבי ובצירוף הסברה מה לי וכו' הוי הכנסה ג"כ אב ושניהם חדא אב וכן נראה דעת רבינו שכתב מאבות מלאכות היא ולא כתב המה שחשביה לאב אחד בלבד ולפי הכלל שכתב בפ"ז מאי דהוי תולדה לא שייך לפי הסברה לומר בהכנסה אם לא משום דכתיבי וכמ"ש לירושלמי שניהם כתיבי אחר שכתבתי ראיתי במרכבת המשנה שכתב כעין זה אבל לא הביא דברי הרשב"א בשם הרמב"ן דמפורש כן ולמ"ש אח"ז דנראה דעת רבינו דהוצאה מהלכה למשה מסיני כמו הכנסה וא"כ ודאי שוין ועי' מה שאכתוב להלן בס"ד לאחר סיום הפרק עיי"ש בהוספה:

ואע"פ שדבר זה עם כל גופי תורה מפי משה מסיני נאמרו הרי הוא אומר בתורה איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש ויכלא העם מהביא הא למדת שהבאה מלאכה קורא אותה. הנה מלשונו נראה דהאי קרא אל יעשו וכו' לא הוי מפורש ממש אלא אסמכתא כמ"ש בהקדמתו לש"ס ונראה הרבה פעמים בחיבורו דכמה הלכה למשה מסיני וקראי אסמכתא וכמו דעשו אסמכתא לדרבנן כמו כן לדאורייתא ונראה דכאן הביאו לזה ממאי דאיתא בדף מ"ט ע"ב והאי דמלאכה היתה דים ה"ק דשלים ליה

עבידתא וברש"י שם כל מידי דרמיא עליה דאינש קרי ליה עבידתא כמו במס' סוטה ל"ג בטלה עבידתא עיי"ש ועי' בהג"ה להרשב"א צ"ו להוכיח מזה הגירסא שלפנינו עיי"ש ורבינו דלא גריס שם כן נקטי לקרא לאסמכתא וא"כ שניהם הוצאה והכנסה מהלמ"מ ושניהם שוים ולא שייך זה אב וזה תולדה וראיתי בפנ"י צ"ו שכתב ג"כ דאפשר דכל הוצאה מהלמ"מ עיי"ש אלא דא"כ לא הוי כתיבא כיון דאסמכתא הוי ובגמ' אמרינן דכתיב מקרי אב י"ל זה בא' כתיב והב' בלתי כתוב אבל בזה שניהם מהלמ"מ אלא דסוגית הגמ' יקשה למ"ש בתוס' דמאי מקשינן מנ"ל הרי היה במשכן ותירצו משום דמלאכה גרוע היא צריכין קרא ע"ז והרי אם הוי אסמכתא והלמ"מ מעיד עליו וי"ל אף דשניהם שוים זה דא"ל אסמכתא נראה מוכרע טפי וקרי ליה אב וצ"ע:

ועיינתי בס' ראש יוסף לפרי מגדים שכתב ברישׁ מס' שבת לפרש בדעת רבינו דכל ל"ט מלאכות מהלמ"מ לפרש לא תעשה כל מלאכה עיין שכתב דהוצאה מפורש מאל יצא וכו' ומדמהו למ"ש רבינו בהל' שחיטה בדרוסה וצ"ע דבלתי מוחלט די"ל דרק על הוצאה כתב כן מטעמא דאמרן:

והנה רבינו כדעת ר"ח שאינו גורס הוצאה גופא וכו' דאתיא העברה העברה וכו' ובשבת קאי עיי"ש ודעתו כירושלמי ללמוד מלשון מלאכה הנאמר בהבאה ובמק"א כתבתי לקיים הגירסא דרש"י וסמ"ג וכיו"ב עם הירושלמי דלכאורה יקשה כמ"ש בהג"ה הנ"ל דילמא פי' שלימא עבידתא וכמ"ש ברש"י בדף מ"ט הנ"ל ובפנ"י הקשה על גירסא דידן דאם גם בשבת קאי י"ל ג"כ משום דשלימא עבידתא ומנ"ל משום האיסור עיי"ש ועי' בבאורי מהרש"ל על הסמ"ג מ"ש בזה גם יקשה דהיו יכולין להביא דרך התר זה עוקר וזה מניח או פחות מד' אמות למאן דס"ל דבעי ד' על ד' באופן המותר מדאורייתא:

ונראה דלשון מלאכה בזה לא הוי מוכרע ממש והוי ספק בלשון התורה וכ"כ במ"א דכל ספק בלשון התורה אף להרמב"ם מהתורה לחומרא דוקא בספק במציאות דעתו להקל כמ"ש במס' נזיר בטעמא דחזקה דספיקות מצויה ואי אפשר לעמוד בהם עיי"ש וכמו כן נאמר להקל בספק מדאורייתא מהאי טעמא וזה לא שייך בספק בלשון התורה ומדלא פירשה סתמא לחומרא ועי' מ"ש בצל"ח ריש ביצה בפי' כחא דהתירא עיי"ש וא"כ בלשון מלאכה כאן כמו כן ספק בכונת התורה אלא דכל זה לענין איסור אמרינן מדאזלינן מספק לחומרא לא הצריכה התורה לפרש אבל לא שייך כן משום עונש דמספיקא לקולא וע"ז י"ל למ"ש בתוס' בד"ה הוצאה מאי מקשינן מנ"ל דהרי הוי במשכן ותירצו משום דמלאכה גרועה הוי עיי"ש ונאמר כיון דלענין איסור לנו הוכחה מדסתמה התורה דהוי בכלל איסור מזה נדע אף דהוי מלאכה גרוע שם מלאכה לענין איסור עלה

וממילא משום דהוי במשכן כשאר מלאכות לחייבו בעונש וא"כ צריכין לקרא וגם דהוי במשכן דבאחת לבד לא נוכל לחייבו בעונש וכיו"ב ברשב"א ריש שבת שהקשה אזהרה שמענו עונש מנין ותירץ כיון דאית לן למודא דהוי בכלל מלאכה לאיסור ממילא ג"כ לענין סקילה ג"כ מלאכה עיי"ש:

אמנם כל דברינו לכאורה לא שייכים רק היכא דהתורה תדבר לענין איסור ונחית לאיסורא שייך לומר דספק בלשון התורה לחומרא משום דסתמה ולא פי' אבל בהאי דמלאכה דנאמרה לענין נדבת המשכן ולא נחתה התורה לענין איסורא דשבת ולמה תפרש ומאי ספיקא לחומרא שייך בכה"ג אבל אם נאמר דהתורה מיירי שם בשבת וכדילפינן מגז"ש המקובלת מרבותינו מהעברה וכו' דבשבת הוי קאי וא"כ הוי המדובר מענינא דבשבת ואיסורו ובספק בפי' מלאכה שפיר לחומרא וסתמא כפירושו בלשון התורה ומדויק דמקשינן מנ"ל דבשבת קאי דילמא בחול ודשלימא ליה עבידתא וכו' וכדאי' לעיל בדף מ"ט הנ"ל ולא מוכח מידי מלשון מלאכה ומתרצין מגז"ש וכו' ומזה נדע שהיה בשבת ומשו"ה למדין שפיר מלשון מלאכה דשייך לומר כמ"ש דהוי ספק בלשון התורה וכמ"ש לעיל וא"כ מיושב קושית התוס' דרק מדנדע דבשבת הוי קאי נוכל ללמוד מלשון מלאכה וכדעת הירושלמי ומיושב קושית הפנ"י הנ"ל דהרי גם בשבת י"ל משום מלאכה דהיתה דים כמ"ש משמו לעיל דלפמ"ש דילפינן מלשון מלאכה בלבד אם נאמר דהוי בשבת לק"מ ואתי שפיר:

וראיתי בחי' הר"ן הנדפס מחדש שכתב וקשיא לי והיכא ניח"ל ליגמרה העברה העברה דלאו משום דשלימא ליה מלאכה קאמר להו וי"ל דטפי משמע קרא לאיסורא ולומר שאסר להם להביא משום שהוא מלאכה ולא משמע דאמר להו משום דשלימא להו מלאכה וכו' וכתב כן בשם הרא"ה עיי"ש ולמ"ש אם גם מספק נאמר ללמוד מזה דמ"ש נוטה טפי צריך ביאור למה נוטה טפי והנה ראיתי בס' יראים לרבינו אליעזר ממיץ עמוד זמנים דף ל"ה ע"א דאינו גורס הגז"ש דהעברה העברה ובשבת קאי גורס וצ"ב. ומ"ש בשם צל"ח בכחא דהתירא עי' ברשב"ם פסחים ק"ב ע"א בד"ה להודיעך עיי"ש:

וכן למדו מפי השמועה שהמעביר ברה"ר מתחילת ד' לסוף ד' הרי הוא כמוציא מרשות לרשות וחייב. ולשון וכן למדו וכו' נראה מסכים קצת למ"ש לעיל דהוצאה והכנסה ג"כ מפי השמועה ואמר ע"ז וכן למדו זה ג"כ מפי השמועה דאל"כ הו"ל לומר כדרכו ומפי השמועה למדו וכו' וי"ל במס' עירובין י"ז ע"ב דניתן למיתות בי"ד ועי' בתוס' שם עי' מ"ש לקמן בפ' כ"ז ה"א עיי"ש ומ"ש רבינו הרי הוא כמוציא מרשות לרשות וכו'. בלשון זה יש לעיין אם הכונה דהוי מתולדת הוצאה מרשות לרשות או דאסור כמוה ובר"ן וברשב"א

ובבעה"מ שכתבו דהוי רשות בד' אמות כמו בקנין עיי"ש נראה מדעתם דהוי מתולדת הוצאה ועי' בשו"ת חות יאיר בסי' קל"ב וכן נראה דאל"כ יהיה מ' מלאכות ועי' בס' בינה לעתים להגאון התומים שכתב בפ"א מהל' יו"ט דד' אמות ברה"ר דהילכתא גמירי דוקא בשבת ולא ביו"ט עיי"ש:

והנה חשבתי לעיין על מ"ש ברשב"א במס' יבמות דף ו' במחמר דהוי בלאו בלבד לא הוי בעשה דשבתון וכמו כן ראיתי בחי' ר"ח גאון ז"ל שנדפס מחדש שכתב בפסחים ה' למאן דס"ל הבערה ללאו יצאה לא הוי בעשה דשבתון עיי"ש א"כ יש לעיין אם במעביר ד' אמות דמהלמ"מ ילפינן הוי ג"כ מכלל העשה דשבתון ולכאורה נראה כיון דהוי בכלל הוצאה א"כ ממילא הוי בעשה ג"כ אמנם למ"ש רבינו בהל' שחיטה לחלק בין הלמ"מ למפורש בתורה לענין ספק וכתבתי במ"א לאו דקיל הלמ"מ ממפורש אלא בספק בתורה לחומרא כמ"ש לעיל דסתמא כפי' ולחומרא אבל בהלמ"מ דלפרש הסתום בתורה בא להיפוך הספק בפירושו לקולא מדלא פירש ולא כן בספק במציאות דלחומרא אם יהיה איסורו ממפורש או מהלמ"מ וכמו דאין עונשין מהלמ"מ כמו כן נאמר דהלמ"מ על הפחות עד שתפרש:

ורבינו בהוצאה כתב הוצאה וכו' מאבות מלאכות וכו' ובמעביר כתב הרי הוא כמוציא מרשות וכו' וחייב ולא כתב דהוי מלאכה או מתולדה דהוצאה נראה מלשונו דלענין חיוב נלמד מפי השמועה ולאו בכלל מלאכות ל"ט שיהיה בכולו כמוהם והנה מהאי דמצינו שמא יעברנו ד' אמות ברה"ר וכו' נראה דגם העשה דשבתון בד' אמות דאל"כ בדאורייתא בעשה לא תדחה הל"ת כדאי' במס' ר"ה דהוי עשה ול"ת ואם ד' אמות בל"ת בלבד לא שייך לומר כן ויש ליישב קושית התוס' בכמה דוכתי למה לא נאמר משום הוצאה מרשות יחיד לרה"ר דבזה אשמעינן כמ"ש ויש לפרש ג"כ בפי' דברי רבינו שכתב כמוציא וכו' וחייב דלשון וחייב מיותר דהנה אם נאמר דהנלמד מהלמ"מ לא נאמר על כל החומר הנאמר במפורש אלא בהקל בלבד למה יהיה חייב נאמר דהוי בלאו בלבד כמו מחמר וכיו"ב ומדכתב חייב ממילא הוי גם לענין עשה ג"כ בכלל הוצאה המפורש (וביותר למ"ש בתוס' דהוי במשכן ולפי' בא ההלמ"מ לגלוי משום דהוי מלאכה גרוע וא"כ כיון דגילה הוי לכל דבר כיון דהוי במשכן) וביותר למ"ש לעיל די"ל לרבינו ומלשונו שם דהוצאה ג"כ מהלמ"מ וא"כ ממילא כמו הוצאה הוי בעשה ול"ת:

וראיתי בחי' הר"ן כל ד' אמות ברה"ר הלכתא גמירי ופי' לא כפשטא דא"כ הו"ל אב בפ"ע ועוד שאין עונשין מן הדין ומהלמ"מ אלא ה"ק גמרא וכו' בכלל מוציא ותרוייהו זריקה והעברה תולדת דמוציא נינהו עיי"ש והוי הלמ"מ גלוי מלתא בלבד ובירושלמי

בפ' הזורק הלכה א לר' יודה הוי מעביר מלאכה בפ"ע ובמשנה לא מנו מ' משום דרבנן פליגי על ר"י ונקטו מאי דהוי לכו"ע ולר"י מעביר מתופרי היריעות מזרקין המחטין עיי"ש ובבלי דחיא להו ועי' ברשב"א שם ועי' בה"י להלן מפורש דעת רבינו תולדת המוציא עיי"ש:

דעת רש"י דהכנסה תולדה וכן נראה מתוספות ריש מסכתא. ולא כן דעת רבינו וכמ"ש לרב פפא אב וכ"נ מלישנא דגמרא מ"ט עקירת חפץ ממקומו הוצאה קרי ליה ונראה דעל לשון תורה על לשון המשנה בלבד קאי. ולכאורה כל עקירה בין ברה"ר ובין ברה"י בשוה והבדל בין הכנסה להוצאה בהנחה בלבד דבהוצאה מניחו לרה"ר למקום שאינו משומר והוא לרבים ובהכנסה לרה"י למקום משומר וא"כ סוף המעשה ההוצאה ההנחה המבדיל בין הכנסה והוצאה ולא תחילת המעשה ובתורה אל יצא וכו' והנחה בלתי מפורש כלל. ועל כרחך דקאי על תחילת המעשה בלבד דשוה בשניהם ולפ"ז הכנסה ג"כ מפורש בקרא. גם י"ל הרי כתיב אל יצא וכו' וקרינן אל יוציא וכו' כדאיתא בספ"ק דמסכת עירובין עיי"ש. ולכאורה באל יצא ג"כ נדע דבהולך להביא המן לביתו ולמה לומר אל יוציא אבל לא נדע אלא הכנסה ולא ההוצאה ואל יוציא על ההוצאה ולא למעט האל יוציא כפשוטו ג"כ על הכנסה דמפורש למ"ש ביותר. גם מסתבר דהכנסה למקום משומר מקרי ביותר מלאכה מהוצאה למקום שאינו משומר דאינו חשוב כ"כ והיינו טעמא די"ל לר"פ וסוגיא דריש מס' דהכנסה ג"כ אב וזה כדעת רבינו הנ"ל. ובגמרא להלן צ"ו הוצאה דכתיבי ולר"פ הכנסה כתיבי ביותר למ"ש. וגם ר"פ סובר דכתיבי אב. והנה להסוברים דהכנסה תולדה בתוספות במסכת שבת ע"ג ע"ב בד"ה משום כתבו דאין מקום להוכיח דצריך להתרות אתולדה משום האב והתראה סתם כמו אל תשמר וכיו"ב די והביאו ראיה דבריש פ"ק דב"ק פרכינן לר' אליעזר דמחייב תולדה במקום אב אמאי קרי ליה אב ותולדה ולא משני דלהכי קרי ליה לתולדה תולדה דצריך להתרות אתולדה משום אב עיי"ש. ולהלן צ"ו ע"ב בד"ה ולר"א כתבו הו"ל דנפק"מ לענין התראה כדאי' בפרק כלל גדול (שבת ע"ג ע"ב) ואיכא למימר דהיינו דקא משני הך דהוי במשכן חשיבא וכו' עיי"ש. וכ"כ במסכת ב"ק ב' ע"א בד"ה ולר"א בחד תירוצא שם כמו כן וכנראה במס' שבת צ"ו קיימו הנפק"מ לענין התראה:

ויש להבין בזה הנפק"מ דאמרינן חשיבא וכתיבי דמאי נפק"מ בקריאת אב ותולדה עוד במאי דחשיב וכתוב בפירוש ונאמר ג"כ להבין דברי תוס' הנ"ל במ"ש דהיינו דקא משני הך דהוי במשכן וכו' ועי' במהר"ם מלובלין מ"ש בזה עיי"ש ולענ"ד נראה בכונתם דגם יש לדקדק דמקשינן הכנסה מנ"ל ומתרצין סברה וכו' ומקשינן מכדי וכו' מ"ש דקרי אב

והאי תולדה וכו' קושיא זאת מקומה ביותר לעיל בפ' כלל גדול:

ונראה דקושיא כאן ביותר דהנה בשאר מלאכות י"ל דנפק"מ לענין התראה אבל בהכנסה דהקשו מנ"ל ומתרצין מסברה וכו' וצריכין לומר דמסברה הוי כמפורש בקרא דאל"כ יקשה עוד מנ"ל וכמ"ש בצל"ח במס' ברכות דמה דנדע מסברה הוי דאורייתא מדמקשינן למה לי קרא סברה היא בכמה דוכתי דאל"כ יהיה נפק"מ אם הוי דאורייתא ולענין ספיקו עיי"ש ובפנ"י שם ולכן מקשינן מ"ש הוי אב ותולדה משום התראה ומשני דאפ"ה אף דהוי מסברה דאורייתא מ"מ הך דהוי במשכן חשיבא וכתיבא (וכמ"ש בתוס' בהוצאה בעי כתיבא) מקרי אב אבל בלא זה אף דהוי מסברה לא מקרי לענין התראה כמפורש וככתוב דרק המפורש בקרא נודע לכו"ע ולא כן במידי דסברה אף דלשאר דברים הסברה כמפורש ולא כן לענין התראה דלאו כו"ע יודעין לדון מסברה ועי' בתוס' גיטין בפ' השולח דאדם יודע לא שייך אלא במפורש בקרא עיי"ש ובתוס' שבת ע"ג הנ"ל מ"ש כיו"ב בתולדה שאינה דומה ממש לא מהני בהתראה עיי"ש וזה שכתבו בתוס' היינו הך דמשני דהוי במשכן וכו' אולי כונתם אכתיבא או גם דהוי במשכן חשיבא ג"כ די להקרא אב לענין התראה דנודע ביותר אבל היוצא מסברה לא מהני לענין התראה וא"כ מובן היטב למה דהוי במשכן וכתיבא קרי אב והנפק"מ בזה וטעמא בה אמנם דעת רבינו דשניהם הוצאה והכנסה אב ולמ"ש בירושלמי שניהם מפורשים בקרא וכמ"ש לעיל:

הלכה י

הזורק או המושיט וכו'. עי' בכ"מ בשם רמ"ך ובמרכבת המשנה דהושטה איתא מדמיון דהזורק דשם מרה"י לרה"י דרך רה"ר והביא הירושלמי פ' כלל גדול ר' יהושע בן לוי וכו' יתר עליה הושטה וכו' עיי"ש ובפר"ח כתב מקורו משבת דף ק' עיי"ש:

הלכה יא

המוציא מקצת החפץ מרשות משתי רשויות אלו לרשות שניה פטור עד שיוציא את כל החפץ כלו מרשות זו לרשות זו קופה שהיא מלאה חפצים אפי' מלאה חרדל והוציא רובה מרשות זו לרשות זו פטור עד שיוציא את כל הקופה וכן כל הדומה לזה שהכלי משים כל שיש בו כחפץ אחד. עי' במעשה רוקח ובמרכבת המשנה ובשעה"מ הל' גניבה פ"ג ה"ב שתמוה בעיניו על רבינו שלא כתב לפי סוגית הגמ' לתרץ למ"ד אגד כלי שמיה אגד מהגונב וכו' מגרר ויוצא פטור דאם אגד כלי שמיה אגד קדים ליה איסור גניבה לאיסור שבת ומשני בנסכא וכו' ורבינו לא כתב כל זה בהל' גניבה פ"ג אף דפוסק כאן אגד כלי שמיה אגד עי' בשעה"מ הנ"ל שהאריך בזה ובמרכבת המשנה כתב דהנה במס' כתובות דף ל"א משני רב אשי על קושית הגמ' בהיה מגרר אם לרה"ר איסור גניבה

ליכא וכו' ואמר ר' אשי כגון שצירף ידו למטה מג' וקיבלה אבל גם זה לא הביא רבינו וכתב ע"ז דרבינו דעתו כרבינא שם במס' כתובות דברה"ר קנה לענין גניבה עי' בתוס' שם ולא כדעת המל"מ בפ"ב מהל' גניבה הט"ז ועי' שכתב דרבינו דעתו להלכה לומר דעקירה צורך הנחה מהוכחה ממס' ב"ק וא"כ ממילא מתורץ קושית הגמ' עיי"ש וכן נראה מהשעה"מ עיי"ש ובשעה"מ שם בפ"ג מהל' גניבה כתב לתרץ דרבינו ס"ל דלמאן דס"ל כי היכא דלא מהני כליו של מוכר ברשות לוקח כמו כן משיכה בכליו של מוכר לא מהני וא"כ קושית הגמ' מכיס דלא קנה ומה שבתוכו יקנה על כרחך דס"ל כליו של מוכר ברשות לוקח קנה אבל למאי דקיי"ל כליו של מוכר ברשות לוקח לא קני וכמו כן משיכה בכה"ג לא יקשה מידי ואצ"ל בנסכא וכיו"ב עיי"ש:

והנה בהאי דרבינא במס' כתובות ל"א דאמר דקונה ברה"ר כתבו בתוס' שם בד"ה וברה"ר דוקא לענין להתחייב באונסין אבל אינו קונה שיהיה שלו לגמרי עיי"ש ובמל"מ בפ"ב מהל' גניבה הט"ז הביא דברי התוס' וכתב דמסתימות דברי הפוסקים לא נראה כן אלא דבעי לחיוב הגנב ג"כ קנין גמור והנה בזה תלויים תירוצים הנ"ל אם צריך קנין בגניבה כמו בכל קנינים דמקח וממכר ומתנה או לא. ובמקום אחר כתבתי בזה דהנה יש לדון בזה לענין כפל ולענין אונסין ולהיות תורת גזלן עליו:

והנה לענין אונסין במס' סנהדרין ע"ב ע"א בגמ' כי אוקמינהו ברשותו לענין אונסין אבל למקנא ברשותו דמרייהו קיימי וברש"י בד"ה ולא וכו' הנ"מ לענין לשלומי דלא מצי למימר נאנסו דאשכחן בשומרין דחייבן הכתוב לישבע אם לא שלח ידו במלאכת רעהו הא שלח אע"ג דטעין מת או נשבר דהיינו אונס חייב דנעשה עליו גזלן בשליחות יד עכ"ל דעת רש"י דמשליחות יד ילפינן לגזלן לחייבו באונסין ולכאורה יקשה דהרי בשליחות יד מחלוקת במס' ב"מ מ"א ומ"ג אם צריכה חסרון והרי למ"ד א"צ חסרון חייב באונסין אע"ג דלא עשה שום מעשה קנין וברשותו כמעיקרא ולא בא מרשות לרשות בעת כי שלח ידו אפ"ה תורת גזלן עליו לענין אונסין וי"ל בזה לפמ"ש ברא"ש בפ"ק דמס' פסחים וברשב"ם במס' ב"ב בסוגיא דמשיכה ובבעל המאור במס' ב"מ בסוגיא דמלוה ישנה דרשות הנפקד נקנה להמפקיד עיי"ש והנה זה כל זמן שאין הנפקד רוצה לשלוח ידו בו אבל כששלח ידו ואין בדעתו להקנות רשותו לו וזה בכוחו להפקיע רשותו לו אף דעד שיאמר הנח לפני נשאר להיות שומר מ"מ להפקיע רשותו בכחו דמשו"ה מטלטלין דכפרי מקרי אינו ברשותו עי' בתוס' בסוגיא דתקפו כהן ובכמה דוכתי וא"כ בעת ששלח יד הוי כמוציא מרשות המפקיד לרשותו ותורת משיכה ע"ז מרשות לרשות ומאן דס"ל צריכה חסרון סברה אחרת בזה כמ"ש בתוס' ובשיטה מקובצת שם דשמא יחזור מדעתו

לעשות מעשה איסורא עיי"ש. ומזה ג"כ בגזלן דילפינן משליחות יד צריך לבוא מרשות של הבעלים לרשות הגנב:

אמנם לכאורה נוכל לומר אם נאמר סתם גניבה יאוש בעלים ויאוש שלא מדעת הוי יאוש א"כ מיד הוי של הגנב ועיקר חיובו השבת הממון וממילא בנאנסו שלו נאנס וחיוב ממון עליו כמקדם ועי' במס' ב"ק דף קי"ד בשמעו דמיאש עיי"ש. והנה דעת הרמב"ן במס' ב"מ בפ"ב דברשות בעלים לא מהני יאוש ובקצה"ח בזה עיי"ש אבל בכה"ג דבידו של הגנב אפי' ברשות בעלים מהני יאוש ועי' במס' ב"ק ס"ה ע"ב ובתוס' בד"ה מה עיי"ש אבל ממ"נ אם בגזלן או בגנב צריכין למודא משליחות יד דרק באחד מהם בלבד אמרינן בסתם יאוש בעלים לר"ש כדאי' במס' ב"ק שם וא"כ לפ"ז לענין אונסין נילף שפיר משליחות יד דמחייב באונסין וכמ"ש בשליחות יד הוי ג"כ בהוצאה מרשות לרשות לכו"ע וכמ"ש:

אמנם יקשה לפ"ז במסכת סנהדרין ע"ב הנ"ל למה לרבא לומר דהאי דגונב כיס בשבת מיירי בשדינהו בנהרא משום דסבר דוקא בליתנהו אבל איתנהו לא אמרינן בדמים קנהו עיי"ש הרי בלא"ה אם נאמר סתם גניבה יאוש בעלים ולא הוי אלא חיוב ממון בלבד. וא"כ הוי שאינו בעין ושייך בדמים קנהו דרבא דס"ל יאוש שלא מדעת הוי יאוש ואין מחויב להשיב הדבר בעצמו דהוי בעין. י"ל האי דמחתרת לא שייך כלל סתם גניבה יאוש בעלים כדאיתא במסכת ב"ק קי"ד דאם בגנב או בגזלן סברה לומר דאין מיאש בגנב משום דמטמר ובגזלן משום דלא מסתפי עיי"ש. וא"כ במחתרת דהוי תורת שניהם בערך גזלן דלא מסתפי מאינשי ועם כל זה מיירי שלא נודע בשעת מעשה הגניבה וא"כ לא שייך יאוש בעלים בזה כ"ז נאמר לחיוב אונסין וכמ"ש דצריך מרשות לרשות כבשליחות יד:

אמנם לענין כפל דלכאורה גם מסברה נדע דלא הוי שם גנב עליו כל זמן שלא הוציאו מרשות הבעלים דבמה שלקחו ומשכו לא עשה עוד מעשה גניבה עמ"ש בשם השיטה מקובצת הנ"ל אלא כשהוציאו מרשות הבעלים אע"ג דלא הביאו עוד לרשותו נאמר דהוי בגדר גנב במה שהוציאו מרשות הבעלים. ובזה נוכל לומר מנ"ל דצריך דוקא להביאו לרשותו ומאי ענין רשות הנאמר בקנין במקח וממכר ומתנה לענין זה. אבל במסכת ב"ק ס"ה ילפינן מאם המצא תמצא בידו אין לי אלא ידו חצירו מנ"ל עיי"ש הרי מקרא נאמר דבעי שיהיה בידו ורשותו דוקא וחצירו ג"כ מקרא ילפינן שם. והנה דמקרא דבעי ברשותו של גנב דוקא יש לעיין דילמא לא חייבתו התורה בכפל אלא בקנהו ג"כ כמו לאחר יאוש והרי סתם גניבה יאוש בעלים לר"ש ויאוש שלא מדעת לרבא הוי יאוש. ועי' במסכת ב"ק ס"ח במכירה בגמרא שם אם בעינן קודם או אחר יאוש עיי"ש. אבל בכפל נראה דלא בעינן שתהיה אחר יאוש ולמ"ש מנ"ל לחייבו ולהוציא ממון דילמא

התורה לא חייבו אלא דומיא דידו ממש בקנין גמור דאהני מעשיו ויאוש דסתם גניבה משוי שיהיה שלו אבל כל תחילת הגניבה הוי שלא מדעת והקרא קאמר ונמצא בידו דנראה כיון שבא לידו נתחייב אע"ג דהוי שלא מדעת. והן זה במחלוקת דאביי ורבא אם יאוש שלא מדעת הוי יאוש או לו. ולפי זה לרבא דס"ל דהוי יאוש וקני וסתם גניבה יאוש בעלים בעינן קנין ממש בגנב והוצאה מרשות לרשות כמו במקח וממכר ומתנה והפקר. אבל לאביי דס"ל לא הוי יאוש לא בעי רק שיבוא לידו דומיא דידו דאי' בקרא אבל קנין גמור לא צריך להיות דהרי בהאי דנמצא בידו לא בקנין גמור דיאוש שלא מדעת לא קונה. וא"כ למ"ש אם צריך קנין ממש ומרשות לרשות ממש ולא ברה"ר תליא במחלוקת דאביי ורבא:

והנה אנן קיי"ל כאביי דלא הוי יאוש וא"כ י"ל האי חלוקא לענין אונסין בגנב דשייך לחייבו אף דלהיות שלו לא מהני כמ"ש בתוספות ולמ"ש בשם מרכבת המשנה אבל במשיכה בכליו של מוכר דהוי בידו בגנב צ"ע לפ"ז אף דבמכר לא מהני בגנב י"ל דמהני מתורת ידו כיון דלא בעי קנין ממש ונראה לפ"ז ביותר לתירוץ הא' בשעה"מ וכמ"ש גם כן במרכבת המשנה הנ"ל מטעם עקירה צורך הנחה. וי"ל משו"ה חזר רבא ואביי והיפכו שיטתם דלרבא צריך קנין ממש בגנב למ"ש ולא יקשה ממגרר ואגד כלי לא מהני דהוי ככליו של מוכר ברשות לוקח אפילו במשיכה לא מהני כמ"ש בשעה"מ בשם הרמב"ן ב"ב פ"ו אבל אביי דלדעתו כמ"ש א"צ קנין ממש בגנב י"ל דהוי אגד לענין גנב ומהני ולא לענין שבת משני כדאיתא בגמרא:

הלכה יב

המוציא בין בימינו וכו' אע"פ שהמשוי למעלה מי' וכו' שכן היה משא בני קהת במשכן למעלה מי' שנאמר בכתף ישאו וכל המלאכות ממשכן לומדין אותו. ובפי' המשנה כמו כן כתב רבינו וקראה השי"ת עבודה שנאמר כי עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו עכ"ל ועיין בתוס' יו"ט שעמד ע"ז למה הוצרך לראיה שקראו עבודה ומאי שהוצרך התנא לראיה שהיה בבני קהת משום דהוצאה מלאכה גרועה עיי"ש. ובספר קול רמ"ז כתב משום דאפי' דבר קל מחייבינן וכתב לומר משום דארון נושא את נושאיו הוי כדבר קל עיי"ש. והנראה ביותר למ"ש ברש"י בשם ירושלמי והחביתין בכתף עיי"ש ובירושלמי שלפנינו ליתא כן ולמדין דאפי' דבר קל מקרי משא:

ונראה למצוא בזה לפרש דברי הירושלמי דאיתא שם ר' יוסי בעי מעתה הוציא כגרוגרת על כתיפו חייב והן משא בני קהת וכתיב ופקדת אלעזר בן אהרן הכהן שמן המאור וכו' שמן המאור בימינו וקטורת הסמים בשמאלו ומנחת התמיד של יום בזרוע שמן המשחה

היכן וכו' כמין צלוחית קטנה היה לו באפונדתו וכו'. ובקרבן העדה שם ר' יוסי פריך אמתני' דתנן שכן משא בני קהת תינח במוציא על כתפו שהוא חייב שכן משא בני קהת אבל המוציא בימינו ובשמאלו ובחיקו למה חייב שכן מצינו שנשאו בני קהת ומשני וכתיב וכו'. אבל לפי הנאמר קושית ר' יוסי הוציא כגרוגרת שהוא דבר קל האיך למדין ממשא בני קהת דהיה הארון דבר כבד וכמו שמחלק רבינו בהל' י"ד בעל ראשו בין דבר כבד אבל כגרוגרת דבר קל מנ"ל וע"ז משני שמן המאור וכו' וכגירסת רש"י בירושלמי שחסר בשלפנינו והחביתין בכתף שהוא דבר קל ג"כ מזה אפילו בכגרוגרת ג"כ חייב כן נראה לענ"ד ועיין בספר מעשה רוקח שכתב כעין קול רמז הנ"ל עיי"ש:

ומ"ש רבינו **או שיצא במעות צרורין לו בסדינו חייב**. מקורו שבת קמ"ז וכמ"ש במרכבת המשנה:

הלכה יג

אבל המוציא לאחר ידו וכו' ובכיס שתפור בבגדו ופי הכיס למטה וכו'. בפי' המשניות כתב וכאשר יהפך אפונדתו מלמטה למעלה ישוב פתוחות אותן החריטין למטה ויפול שבתוכה דבר שיש לו כובד בלי ספק עכ"ל. וכאן לא חילק בין יש לו כובד ויש לפרש שיש לו כובד מה ולא כתב דבר כבד כמ"ש בהל' י"ד משאוי כבד ופי' כן שלא יקשה מלעיל צ"א ע"ב דמשני דאפקיה דרך שוליו דשם לא הוי למטה באופן שיפול מתוכו:

הלכה יד

המוציא משאוי על ראשו אם היה משאוי כבד וכו'. עיין במרכבת המשנה שכתב ראיה ממסכת ב"מ ק"ה שמדרכם לישא על ראשם משא כבד עיי"ש דאיתא שם היה נושא משא על ראשו ותפילין וכו' ועוד שם מזה דנראה דצריכין לחלק בין משא למשא:

פרק יג

הלכה א

אין המוציא מרשות לרשות או המעביר ברה"ר חוץ לד' אמות חייב עד שיעקור החפץ מעל גבי מקום שיש בו ד' טפחים על ד' טפחים או יתר ויניח ע"ג מקום שיש בו ד' על ד' טפחים. במס' שבת דף ד' ע"א פשט העני ידו אמאי חייב הא בעינן עקירה והנחה מעל גבי מקום ד' על ד' וליכא וכו' ובתוס' שם בד"ה והא בשם ר"ת דמשו"ה צריך ד' על ד' דאין רגילות להניח החפץ בפחות מד' וכן היה מסתמא במשכן ובשם ר"י כתבו דאל יצא איש ממקומו משמע דקאי נמי אחפץ כלומר ממקומו של חפץ דדרשינן במס' עירובין י"ז ע"ב דאל יצא אל יוציא אע"ג דפשטיה דקרא קאי אמקומו של אדם דהוי ד'

אמות מ"מ משמע נמי מקום החפץ ואין מקום בפחות מד' עיי"ש:

ומ"ש בשם ר"י נגד מ"ש בתוס' דף צ"ג ע"א בד"ה חד דמבעשותה נדע עקירה והנחה עיי"ש וברש"י במס' עירובין י"ז שם נראה דלא ילפינן אלא תחומין מאל יצא עיי"ש ובתוס' שם והעיר ע"ז בראש יוסף וא"כ לרש"י צ"ל כטעמא דר"ת הנ"ל וברשב"א הביא פי' ר"ת ור"י וכתב ואולי דתנאי מגמר גמירי להו עיי"ש:

והנה מדברי ר"ת למדין דכל דרוב בני אדם עושין כן אמרינן מסתמא במשכן היה ג"כ כן ויש לעיין במאי דאי' במס' שבת צ"ו ע"ב ודילמא שלחופי הוי משלחפי וברש"י זה נמשך לפנים וזה לאחור וכנראה לרוב פעמים אין יושבין כן והיה נראה דלא נאמר במשכן אלא דהוי בודאי שם כן ובמס' שבת ע"ד ע"ב קשירה במשכן היכא הוי אמר רבא שכן אורגי יריעות שנפסקה להן נימא קושרים אותה וכו' עיי"ש ונראה משום דנפסק שכיח הוי מסתמא במשכן ועי' בתוס' דף ו' ע"א בד"ה מידי דהוי אצידי דרה"ר שכתבו דדרך בית שיש לפניו צדדין וכן היה מסתמא במשכן עיי"ש וברשב"א שם כתב מסתמא היה במשכן שכן דרך שוכני באוהלים שזה נכנס וזה יוצא מפני מיתרי האוהלים שלא יעכבו זה את זה עיי"ש וצריכין לחלק בין זה לזה ומסתבר דהיכא דרוב פעמים נחוץ ומועיל מסתמא היה במשכן ובין מ"ש במקום ד' על ד' לשלחופי וכו' דלשלחופי אין מקפיד משא"כ להניח פחות מג' שאינו מקום כלל להניח שם וע"ע בתוס' ד' ע"ב בד"ה דילמא דעקירה מד' על ד' נדע ממשכן שהי' נוטלין מתיבתן שהיה בו ד' על ד' ונותנין ליד עושי מלאכה עיי"ש וגם בזה אם לא נאמר מסתמא היה כן כדרך שעושין י"ל שמא לא היה באופן הזה עיין מ"ש עוד אח"ז בה"ג מזה:

ובשו"ע בסי' שמ"ה סעיף ב' דד' על ד' טפחים הן ואלכסונן כמ"ש רבינו בפ' הקודם לענין ד' אמות עיי"ש. ועי' במרכבת המשנה דלדעת רבינו כמוכח להלן דוקא בחפצים דניידי צריך ד' על ד' שאין טפילים לרשות ואין חולקין רשות לעצמן אבל בקנה נעוץ בקרקע או בעמוד ט' כיון דהוי רה"ר חייב עליו בפחות מד' על ד' עיי"ש:

הלכה ב

ידו של אדם חשובה לו כד' על ד' וכו'. ובהמגיד משנה ובירושלמי מפרש שאין חיוב בבעה"ב אלא כשידו של עני תוך י' לרה"ר ולזה נראה שהסכים הרשב"א ז"ל ויש חולקין עיי"ש:

ורבינו נראה מדלא הביאו דלא ס"ל כן ודברי הרשב"א במס' שבת דף ה' בד"ה הא ובד"ה איכפל בשם הראב"ד עיי"ש ויש חולקין שכתב בהרה"מ האיכא מרבוותא שהביא ברשב"א דכמו במשא על כתיפו אפי' במעלה מעשרה דלמדין ממשא דבני קהת עיי"ש

ובשלום ירושלים כתב שיש חולקין שכתב בהרה"מ הוא רש"י שבת דף ט' ע"א בד"ה דרך ועי' בתוס' שם דף ח' ע"ב בד"ה לימא וכתב דבזה מיושב מ"ש בהמ"מ ויש חולקין וצ"ע הא לא מצינו חולקין עיי"ש אבל כמ"ש בלא"ה הנהו רבוותא שכתב ברשב"א חולקין ע"ז וזה כונת המ"מ ועי' במרכבת המשנה שכתב כמו כן דטעם רבינו מהאי דרבא בדף ח' ע"ב המעביר חפץ דרך עליו וסובר כמו דלא בעינן בשעת העברה שיהיה החפץ בתוך עשרה כמו כן בשעת עקירה והנחה עיי"ש ועיין בפי"ב הל' י"ד שכתב למעלה מראשו ובלתי מוכח למעלה מי' כמ"ש ברש"י ועי' בתוס' במס' שבת ק"ב ע"א בד"ה והוציא בפי' דבליעה הוי הנחה אע"ג דהוי למעלה מי' וכו' עיי"ש וא"כ נראה דעת התוס' שם ג"כ שלא כירושלמי דלירושלמי צריכין לתרץ המשנה ואם היה שבת והוציאו בפי' וא"כ נראה לומר משם טעמא דרבינו שלא הביא דברי הירושלמי הנ"ל והנה שם אי' עוד בדף ב' ע"ב אר"י [לפנינו א"ר זעירא] ברחוק מן הכותל ד' טפחים אבל אם אין רחוק מן הכותל ד' כרמלית הוא ר' לעזר בשם ר"ש כרסנה כשהיו פניו הפוכות לפלטיא אבל אם היו פניו הפוכות לכותל כרמלית היא עכ"ל הירושלמי כל אלה לא הביא רבינו ונראה משום דדעתו כמו למעלה מעשרה דיצא ידו של אדם משאר דברי' וכמו כן לענין זה:

הואיל הוא בידו הרי הוא כמונח בארץ. עי' מ"ש להלן בהל' ח' בזה עיי"ש:

הלכה ג

היה אוכל ויוצא מרשות לרשות וחישב להוציא האוכל בפיו מרשות לרשות חייב מפני שמחשבתו משימה פיו מקום ארבע אע"פ שלא הוציא כדרך המוציאין וכו'. הנה האי דאמרינן מחשבתו משוי ליה מקום במס' שבת ק"ב ועירובין צ"ט נראה מסכים ביותר לדעת ר"ת במקום ד' על ד' משום דאין מרגילות לשום דבר בפחות מד' וא"כ בכה"ג מחשבתו משוי ליה מקום ולא שייך בטלה דעתו דאמרינן דף צ"ב ע"ב אנשי הוצל בטלה דעתן וכו' ועי' בתוס' שם בד"ה ואת"ל דכה"ג רוב בני אדם לפעמים כן וכמ"ש בתוס' דוקא בצורך לו מקום ידוע שייך לומר כן ולא באם בלתי יקפיד באיזה מקום שיהיה אבל לר"י דד' על ד' מקרא דאל יצא ממקומו ואין מקום פחות מד' הנה במקרא נאמר מקום יקשה לומר שהוא יחשב מקום למה שאינו מקום וצ"ל שתלוי בדעת בני אדם וא"כ זה כדעת ר"ת הנ"ל והנה לשון ידו של אדם חשובה לו נראה ג"כ דתליא במאי דחשוב לו אבל כדאי' שם דף ה' ע"א מ"ד דוקא אחשביה הוא לידיה היכא דלא אחשבא לא עיי"ש. יד חבירו ג"כ חשוב מקום מדרכי האדם למסור מיד ליד:

והנה בתוס' שם דף ד' ע"ב בד"ה אלא בשם ר"ת דהא דאמרינן מחשבתו משוי ליה מקום היינו היכא דלא ניח"ל בענין אחר ברק ומשתין שאין יכול בענין אחר וזרק בפי כלב

שרצונו שיאכלנו ושאני בידו דאמרינן בכל גוונא חשובה לו עיי"ש ובשאר הראשונים ז"ל:

ולכאורה נאמר כיון דאין רשאי מהתורה אלא בפחות מד' וא"כ הוי לו כא"א בענין אחר ולפ"ז נאמר דממילא מחשבתו משוי למקום אפי' בפחות מג' ואם נאמר דאסור ממילא לא יהיה מקום וממילא מותר הנה בכה"ג עי' בתוס' במס' פסחים כ"ו ע"ב בד"ה עלה שכתבו דאזלינן לחומרא עיי"ש ואין לדמותו למ"ש במג"א בסי' רס"ו ס"ק ט' בעומד בשביל איסור שבת לא מקרי עומד לפוש עיי"ש דשאני שם דלא הוי לפוש כלל אלא בשביל האיסור בלבד משא"כ כאן דהוי א"א משום איסור שבת אלא בכה"ג וצ"ע אם נאמר דלא לחייבו במה שעושה שלא לעבור דכל העונשין בתורה על מחשבתו לעבור ולא בהיפוך מזה וצריכין לומר בזה דוקא באין ברצונו אלא במקום הזה מצד עצמו ושייך שהמקום חשוב לו משא"כ בשביל האיסור אין המקום חשוב לו ואפי' לצד אחר בפחות מד' ג"כ היה עושה כן ולא שייך מחשבתו מחשיב לו למקום:

עומד ברשות זו ופי אמה ברשות שנייה והשתין פטור. בהמגיד משנה משום דסלקה בתיקו פטור שאין לחייב מספק עיי"ש והנה פטור אבל אסור מדרבנן ולדעת רבינו ספיקא דאורייתא גם כן אינו אסור אלא מדרבנן ולכן כתב שפיר פטור ועי' בתוס' שבת ק"ב ע"א בד"ה והוציאו שכתבו בהדדי קאתי דבליעתו זו הנחתו עיי"ש ויקשה לר"י דס"ל הנאת גרונו וכן קיי"ל וכמ"ש רבינו בפי"ד מהל' מאכלות אסורות ה"ג עיי"ש וא"כ לאו בהדדי קאתי וצ"ע כעת ואין כאן מקומו ומצאתי בס' ברוך טעם בשער הכולל סי' ד' שהעיר ע"ז ועי' מ"ש לעיל פי"ח הכ"ז עיי"ש:

הלכה ח

היה עומד באחת משתי רשויות אלו ונתן חבירו חפץ בידו או על גביו ויצא באותו חפץ לרשות שנייה ועמד שם חייב מפני שעקירת גופו בחפץ שעליו כעקירת חפץ מאותה רשות ועמידתו באותו החפץ כהנחת החפץ בקרקע שעמד בה וכו'. בגמ' איתא הטעינו חבירו אוכלין ומשקין והוציאו לחוץ מהו עקירת גופו וכו' ורבינו כתב ונתן חפץ בידו וכו' ברש"י שם אוכלין ומשקין אורחא דמלתא נקיט דבר הצריך לשבת ודרך בני אדם להתעסק בהן בשבת עכ"ל והנה במשנה ובריייתא לא נאמר אלא נתן וכו' למה בהטעינו נאמר אוכלין ומשקין ובדברי רבינו חפצי וי"ל דלכן נקטו אוכלין ומשקין דיקשה האיך נחייבו דהרי הוי ספק שמא לא כיון אלא על הליכה בלבד דבלקח הדבר מעצמו נראה כונתו להוציאם אבל בהטעינו חבירו בלי רצונו שמא יצא עבור לצאת ולא להוציא החפץ ואפי' באומר שעבור להוציא נתכוין לא שייך חיוב ע"פ עצמו ובאין כונתו להוציא הוי

בשאין מתכוין בפסיק רישא דלא ניח"ל ודילמא לא ניח"ל כיון דלית לן גלוי דעת דניח"ל אלא זה הטעינו והוא ברצונו ללכת והולך עם משא ואף להחולקים על הערוך בפ"ר דלא ניח"ל מ"מ מדאורייתא פטור דהוי שאצל"ג ומשו"ה נקטו אוכלין ומשקין וכמ"ש ברש"י דבר הצריך לשבת ודרך בני אדם להתעסק בהן וכו' בכה"ג י"ל כמ"ש במסכת שבת בפ"ג ובמסכת כריתות בסוגיא דבר שאין מתכוין דהיכא דנראה דניח"ל חייב עיי"ש. ולדעת רבינו דס"ל שאצל"ג חייב וא"כ בפ"ר חייב בכה"ג אפילו בכל חפץ שיהיה אפי' דלאו אוכלין ומשקין:

לפיכך אם יצא בחפץ שבידו או על גביו ולא עמד ברשות שניה אלא חזר ונכנס והוא בידו אפי' יצא ונכנס כל היום כולו עד שיצא היום פטור לפי שעקר ולא הניח אפי' עמד לתקן המשאוי שעליו עדיין הוא פטור עד שיעמוד לנוח. ועי' בלח"מ שהקשה דנראה לדעת רבינו דפטור משום שלא הוי בהנחה וא"כ מאי מקשינן בגמרא שם מאי קמ"ל שלא היה עקירה ראשונה לכך הא א"ר יוחנן וכו' הרי עיקר טעמו משום דלא הוי הנחה ואפי' בעקירה ראשונה וכונתו לאיסור פטור ועי' מ"ש ע"ז ונראה לומר. ובפנ"י הקשה הרי מהאי דרב ספרא לא נדע אלא משום דלא הוי עקירה ראשונה לכך ולא נדע ממנו דמהלך לאו כעומד דמי עיי"ש:

ולכאורה יש לדקדק ג"כ דהנה סוגי' הגמרא היה טעון אוכלין וכו' כל היום כולו אינו חייב עד שיעמוד אמר אביי והוא שעומד לפוש ממאי מדאמר מר וכו' תוך ד' אמות וכו' מאי קמ"ל שלא היה עקירה ראשונה לכך הא א"ר יוחנן חדא זימנא דאמר ר' ספרא א"ר יוחנן המעביר חפצים מזוית לזוית ונמלך עליהן והוציאן פטור שלא היה עקירה משעה ראשונה לכך וכו' ולמה לא מקשינן מאי קמ"ל אחרי דהביאו האי דתוך ד' אמות וכו' לחלק בין עומד לפוש ולכתף בלאו זה יש להקשות דמאי קמ"ל:

וי"ל דבלאו האי חלוקא דלכתף ולפוש היה נוכל לומר דבעינן תרוייהו וכמ"ש ברש"י שני פירושים על היה טעון וז"ל היה טעון ברה"י כדי להוליכו מזוית לזוית או מבעוד יום ומשעקר רגליו נמלך ויצא ונכנס כל היום כולו עכ"ל. וא"כ נוכל לומר דהאי דהיה טעון מיירי מבעוד יום מע"ש לפי' הראשון ברש"י ולא תליא אם מחשבתו לעקירה דהרי היה מתחילה מחשבתו לעקירה אף דהיה בזמן ההתר מ"מ גם עתה עומד במחשבתו הראשונה ויוצא ונכנס אלא דמהלך לאו כעומד דמי ומהאי דרב ספרא א"ר יוחנן דלא נדע דינו של מהלך כעומד נלמד בשבת בלא היה מחשבתו לעקירה בתחילה. וא"כ צריכין לשני מאמרים בשם ר' יוחנן לכאורה. אמנם השתא דאמרינן בהאי דאמר מר וכו' דדוקא עד שיעמוד לפוש ולכתף לא מהני. והנה מצד מעשה העמידה שניהם שוים וא"כ מצד

המעשה אין לחלק בין לפוש ולכתף ועל כרחך דאזלינן בתר המחשבה. ובמחשבה תליא בשבת ומוכח כן מהברייתא וא"כ לפ"ז מהאי דאמר עד שיעמוד וכו' עם הברייתא דתוך ד' וכו' לפוש וכו' נדע דמהלך לאו כעומד ודבעי מחשבתו לכך בתחילה וא"כ מקשינן שפיר מאי קמ"ל אבל קודם שהביא האי דאמר מר וכו' החילוק בין לכתף ולפוש לא נוכל להקשות ולפ"ז נדע מר' יוחנן עם האי דאמר מר דבעינן עומד וגם מחשבתו לכך בתחילה ומקשינן שפיר ודברי רבינו ג"כ עולין שפיר דנדע מר"י דבעינן הנחה ואפי' בהיה באיסור העקירה כיון דמהלך לאו כעומד הוי עקירה בלא הנחה והאי דמחשבתו מתחילה לכך הביא להלן הי"ב ואתי שפיר ומיושב ג"כ קושית הפנ"י הנ"ל עם קושית הלח"מ:

ונתן חבירו חפץ בידו או על גביו וכו'. **בחפץ בידו או על גביו וכו' עד שיעמוד**. דעת רבינו כמ"ש לעיל בה"ב "ואע"פ שלא הניח החפץ במקום שהוא עומד בו הואיל והוא בידו הרי הוא כמונח בארץ" וכדעת התוספות דף ג' ע"א בד"ה מ"ט שחולקין על דעת רש"י דהיכא דלא הניח העני ברה"ר במאי שבידו לא הוי הנחה דלא אמרינן ידו בתר גופו גריר וכתבו בתוספות ע"ז ואין נראה דבכל ענין שהטעינו חבירו בין על כתיפו ובין על ידו להוציא חייב דהא קתני או שנטל והוציא חייב אלמא הנחת חפץ ביד בעה"ב שהוא וידו ברשות אחת הוי הנחה מדחייב העני שעקר מיד בעה"ב וכיון דהויא הנחה כשעוקר גופו עם זה שבידו הרי עוקרו ממקום הנחה עכ"ל. וכן דעת רבינו ועי' ברשב"א דגם רש"י ס"ל כן עיי"ש ועיין במהרש"א שהקשה דלפ"ז תפשוט ממתני' דעקירת גופו הוי עקירה כיון דהוי הנחה הרי כשעוקר גופו עם זה שבידו הרי עקרו ממקום הנחה עיי"ש:

ונ"ל לומר למ"ש במהרש"א בדיבור הקודם בד"ה עקירת גופו שיש לחלק בין הנחה דקודם העקירה שנאמר דהוי הנחה להקרא הנוטל ממנו עוקר להנחה אחר העקירה להיות מניח עיי"ש. ולא ביאר הטעם למה נחלק בזה. ונראה דכמ"ש בתוס' להלן צ"ג ע"א בד"ה חד וכו' ולמ"ש שם כונתם דאם לא נאמר בעשותה וכו' הוי ס"ד דרק בהוצאה מרשות לרשות תליא מלתא ומבעשותה נדע דבעינן מלאכה כולה ולא נקרא גמר אלא עם צירוף העקירה עם הנחה עיי"ש. ועיין בפנ"י כאן מ"ש למה נסמכה בעיא דהטעינו וכו' לבעשותה וכו' עיי"ש. וי"ל דהנה גם בס"ד דבעי הנחה על הארץ דוקא לאו דזולת זה לא מקרי הנחה כלל דודאי הנחה על גוף דנייח מקרי הנחה עכ"פ אלא דס"ל דבעי הנחה ממש גמורה בלי אמצעי שיהיה על קרקע בלי אמצעות הגוף ואז נגמרה מלאכת הנחה. ובזה יש לחלק די"ל דמבעשותה לא נדע אלא שיהיה הנחה ועקירה ובכה"ג דגופו נייח והוי הנחה ואף דאפשר בהנחה יותר מזאת מנ"ל לומר כן דבהנחה זאת בלתי די וכי משום שאפשר ביותר מועיל נאמר דזה לא הוי הנחה ועי' להלן דף ק"ב ע"ב במשנה כל

העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת בשבת חייב וברש"י שם וק"ג ע"א שם בגמרא דחקק קפוזא בקבא עיי"ש וכן נאמר באמת כן כאן למסקנא דהוי הנחה אלא דבס"ד צ"ל דס"ל כיון דאפשר בהנחה יותר מזה השלימה והוצאה מלאכה גרועה דעכ"פ צריכה שתהיה באופן היותר שלם וכ"ז לענין הנחה דשייך לומר שלא השלים הנחה ויש שיור בהנחה כ"ז שהוי ע"י האמצעי האדם דבר דנייד אבל לענין עקירה הראשונה דעכ"פ העקירה היה בשלימות שלא נשאר כלום מונח דהרי בעינן עקירה שלימה עי' צ"א ע"ב דאפי' רובא נעקר לא אמרינן ואמרינן אגד כלי מקרי אגד דבעי דומיא דמשכן ובנשאר מונח בקצתו אף דעקר כשיעור לא נגמרה מלאכת הוצאה:

וסמך לזה מצינו במסכת שבת דף י"ח לחלק בלישה היכא דהוי בר גיבול צריך גיבול דוקא ובלא הוי בר גיבול א"צ גיבול עיי"ש וכנראה מהאי טעמא דבבר גיבול לא נשלמה מלאכת לישה עד שגיבלה אבל בליכא בר גיבול לא שייר במלאכה ונקרא בעשותה כולה אף דבמשכן היה בדרך דבעי' גיבול. וא"כ י"ל לענין עקירה ממקום גופו הרי נגמרה העקירה ובגדר עקירה הוי כמ"ש שקדמה לה הנחה דהנחה בגופו מקרי הנחה אלא דהשיור מעכב ובזה לא הוי שיור אבל להנחה אח"ז שייר במקצתו מהנחה כי לא הניחו על הארץ ממש וגוף האדם כמ"ש אמצעי בלבד וא"כ העקירה בגדר גמר מלאכה ולא הנחה זה הנראה לומר בסברת המהרש"א לחלק בין הנחה דקודם העקירה להנחה דבתר העקירה:

ולפ"ז מיושב קושית מהרש"א לתוס' דלרש"י דס"ל דידו לא מקרי הנחה כלל אפי' הנחה גרועה ויקשה ממתני' דלא יהיה בגדר עקירה אבל לתוס' י"ל כמ"ש. וביותר למ"ש ברשב"א גם רש"י ס"ל כתוס' אלא דכתב דלישנא יתירא הוי דממילא מובן דבתר גופו גריר עיי"ש נאמר ליישב קושיא זאת לכו"ע:

והנה ברשב"א ובמהרש"א כתבו לתרץ דממתני' לא נדע בכה"ג דהטעינו וכו' די"ל דשאני היכא דאדם עומד במקום אחד ונותן עליו מאם עובר עם דבר ממקום למקום עיי"ש ונראה הכונה בזה דאם נלך בתר המקום שהדבר מונח עליו זה האדם בהדבר לא נשתנה מקומו מתחילתו עד סופו במקום אחד אלא האדם ששינה מקומו מרה"י לרה"ר אבל הדבר במקומו תמיד ולא כן בנותן מרה"ר לרה"י לאדם העומד שם הרי בא הדבר ממקום למקום בלי אמצעי כלל:

ובחי' רשב"א כתב לרש"י ידו בתר גופו גריר עם ידו לא נייח הוי כונה אחת יש להבין הרי רבא דס"ל להלן צ"ב אגד יד לא שמיה אגד ואפ"ה בעי לרבא שיהיה בתוך ג' לארץ

עיי"ש הרי ס"ל דאמרינן לא נייח אף בלא אגד ולפ"ז לרש"י ג"כ לא צריכין לסברה דבתר גופא גריר ומשום זה לא נייח:

הלכה י

עקר החפץ מרה"ר והלך בו פחות מד' אמות ועמד וחזר והלך פחות מד' אמות ועמד אפי' כל היום כולו פטור בד"א שעמד לנוח אבל אם עמד לתקן משאוי הרי זה כמהלך וכשיעמוד חוץ לד' אמות חייב וכו'. עיין במרכבת המשנה מלשון פטור דהוי אבל אסור מכאן נראה דדעת רבינו בפחות מד' אמות אסור מדרבנן ועי' בפי"ב הט"ז ובהמ"מ שם ובפ"ו מהל' עירובין ה"ח וה"י עיי"ש ועיין במג"א בסי' רס"ו בשם רבינו ירוחם דצריך לישב והקשה ע"ז מגמ' דעומד לפוש די וכתב דכאן שאינו עומד אלא משום שלא יבוא לידי איסור לא הוי כעומד לפוש לכן צריך לישב והביא רש"י במס' ע"ז דף ע' דבעומד לפוש סגי עיי"ש בגמ' המוצא כיס בשבת מוליכו פחות פחות מד' אמות וברש"י בד"ה פחות ועומד לפוש וליכא עקירה מתחילת ד' לסוף ד' עכ"ל ולדעת רי"ו ביושב לכתף יהיה הפסק וצ"ע לדינא ועי' באליה רבה בר"ן בהמוציא תפילין עומד לפוש רגע א' כרש"י וכמו כן ברשב"א בעבודת הקודש עיי"ש. ועי' בפחות מד' [אי שרי לכתחילה] ברשב"א שבת דף ח' בד"ה אלא להיפוך לדעת רבינו אם לא שצ"ל להיות שם רמב"ן. אמנם מדכתב בקודם מורי הרב ז"ל נראה שהוא הרמב"ן וא"כ מ"ש אח"ז הוא הרמב"ם:

הלכה יב

עקר החפץ מזוית זו להניחו בזוית אחרת שנמצאת זו העקירה עקירה המותרת ונמלך בדרך והוציאו לרשות שנייה פטור מפני שלא היתה עקירה ראשונה לכך ונמצאת כאן הנחה בלא עקירה וכו'. ברש"י בדף ה' ע"ב בד"ה אינו חייב וכו' וז"ל אבל בלא עמידה ליכא עקירה אלא עקירה הראשונה והיא לא היתה ע"מ לצאת והתורה לא חייבה אלא מלאכת מחשבת וגמרינן ממשכן שמתכוין לעשות המלאכה אבל לא יודע שהוא שבת או כסבר שמלאכה זו מותרת עכ"ל וצריך פי' במה שכתב אבל איני יודע וכו' במה ענינו לזה גם יקשה דמשונה ענין זה מדבר שאינו מתכוין דשם אינו מכוין להמעשה אבל כה"ג מתכוין לכל פרטי המעשה בפ"ע ומ"ש באם אכל חצי שיעור ע"מ שלא לאכל עוד ואכל אח"כ ח"ש עוד דחייב אף דבהחצי שיעור הראשון לא היה דעתו לאיסורא דכזית שלם בכה"ג אזלינן בתר אכילה אחרונה לצרפה להראשונה:

ונראה דהנה לכאורה שאינו מתכוין לא נדע ממלאכת מחשבת דהרי אין מתכוין הוי אפי' בשאר איסורים ומלאכת מחשבת רק בשבת ומשאצל"ג נדע מזה דהוי רק בשבת בלבד ועי' מ"ש לעיל בפ"א בזה. אבל שאני באוכל חצי שיעור איסור ואח"ז ח"ש דמצרפין

סוף אכילה לתחילתו דכולה חד מעשה הוי אלא בשיעור תליא והאיסור מצד עצמו והשיעור בלבד מקרה לו ובסוף בהשיעור תליא לצרף האיסור למפרע לאיסור מצד עצמו ואפילו למאן דס"ל דמותר מהתורה. וגם י"ל אחר שכבר אכל תוך כדי אכילת פרס ח"ש אז גם ח"ש אסור לו מהתורה אבל בהוצאה דעקירה והנחה מעשים מחולקים וזה בלא זה מותר ולא שייך ח"ש בעקירה או בהנחה בלבד דרק בצירוף שניהם נעשה האיסור וכיון דמצד עצמו אינו בגדר איסור אלא דהצירוף משוי לחול שם איסור עליו והצירוף הוי ע"י המחשבה במה שמחשב מתחילה לעשות הנחה עם העקירה דאין שייך בו חצי חלק איסור מה דהוי באכילת איסור דמצ"ע איסורו וכיון דרק המחשבה המצרפם לאיסור שייכי שפיר במלאכת מחשבת הנאמרה בשבת אשר נלמד מזה שאצל"ג וגם מזה נדע שאר דברים במחשבה בשבת ועיקר הצירוף ע"י המחשבה ומדויק הדמיון שכתב ברש"י אבל לא יודע שהוא שבת וכסבור שמלאכה זו מותרת ולא כתב שאינו מתכוין אלא זה דכיון דתליא במחשבתו לאיסור ובכה"ג לא הוי בעקירה מחשבה לאיסור ולא שייך צירוף העקירה עם ההנחה:

הלכה טו

הזורק ונחה תוך ידו וכו' זרק ורץ הזורק וקיבלו וכו'. עי' בתוס' שבת ה' ע"א בד"ה בשני בשם ר"ח דהוי כמו שנתנו מימינו לשמאלו עיי"ש ובירושלמי בפ"ק דף ב' מחלוקת בזה בימינו לשמאלו אם חייב ומובא ברשב"א עיי"ש ועי' בראב"ד בפי"ב הי"ד עיי"ש:

הלכה יח

המושיט מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע חייב וכו'. בתוס' במס' שבת דף ד' ע"א בד"ה אבל רוצים להוכיח דמושיט חייב אפי' למטה מעשרה עיי"ש ובד"ה דאמרינן ועי' בפנ"י שכתב מלתא בטעמא למה מושיט למעלה מעשרה וכמו כן מעביר ממשא דבני קהת והוי במשכן וכי כל דבר דלא הוי מלאכה נלמד ממשכן הרי מרה"י לרה"י ג"כ הוי במשכן כתב משום דמשא בני קהת מקרי עבודה וגם מושיט לא מצינו לבני מררי שום מלאכת עבודת משא אלא שהיו מושיטין הקרשים עיי"ש בד"ה דר"ע דף ד' ע"ב וע"ע בתוס' דף ג' ע"א בד"ה בעשותה שמביאין הירושלמי בפ"ק הזורק במושיט ובלבד ע"י שני בני אדם ועי' בתוס' שם מ"ש ע"ז עיי"ש:

הלכה כא

המתכוין לזרוק שמונה אמות ברה"ר ונח החפץ בסוף ד' חייב שהרי נעשה כשיעור המלאכה ונעשית מחשבתו שהדבר ידוע שאין זה החפץ מגיע לסוף ח' עד שיעבור על כל מקום ומקום מכל הח' אבל אם נתכוין לזרוק ד' ונח החפץ בסוף ח' פטור לפי

שנח במקום שלא חשב שתעבור בו וכ"ש שתנוח לפיכך אם חשב בעת זריקה שינוח החפץ בכל מקום שירצה חייב. ועי' בהמגיד משנה דלפי גירסת רש"י אפי' בזרק ח' ונח בד' פטור אלא דלרבינו היתה גירסא אחרת עיי"ש דהנה לגירסא שלפנינו פשיטא נתכוין לזרוק ח' וזרק ד' הרי כתב שם משמעון וכו' ולאו היינו דא"ל ר' אבינא לרב אשי וא"ל באומר כל מקום שתרצה תנוח ודקאמרת הרי כתב שם משמעון מי דמי התם כמה דלא כתב שם לא מכתיב ליה שמעון הכא כמה דלא זרק ארבע לא מזדרקו ליה ח' וברש"י בתמיה הילכך כי נח לסוף ד' לא נתקיימה מחשבתו וכ"כ בתוס' בד"ה הרי עיי"ש וא"כ לדעתם בזרק ח' ונח בד' פטור וגירסת רבינו כמובא ברשב"א שם עיי"ש שמסכים לדעת רבינו דלמסקנא ואמרינן דהוי כשם משמעון בכה"ג דאי אפשר שתגיע עד ח' עד שיעבור ד':

ובמרכבת המשנה שהביא ג"כ גירסת הרשב"א ודעת רבינו הקשה דלפ"ז במאי דמתיב שם רבינא לרב אשי למאי דס"ד מעיקרא דמחייב היה ר' יהודה שתים אי להכא קבעי לה להכא לא וכו' אי להכא קבעי לה להכא לא קבעי לה א"ל באומר כ"מ שתרצה תנוח עיי"ש והרי לר"י דס"ל קלוטה כמי שהונחה א"כ הרי אי אפשר שתגיע לח' אלא א"כ תעבור ד' הוי כנעשה מחשבתו. וכתב לומר עיין מ"ש בתוס' ק' ע"א בד"ה אחזתו דהיכא דאין רצונו שתפול שם לא אמרינן קלוטה כמו שהונחה וכיו"ב בתוס' עירובין צ"ח ע"ב בד"ה אלא עיי"ש וא"כ אין הוכחה דסבר ר' אבינא דנתכוין לזרוק ח' וכו' פטור דע"י קלוטה לא הוי בכה"ג דלא ניח"ל בהנחה וא"כ לא יקשה לרבינו משם:

אמנם יקשה להבין כיון דאמרינן קלוטה כמי שהונחה דמי ואם נאמר כמ"ש רבינו באי אפשר בח' אלא דרך ד' הוי כמתכוין גם בקלוטה נאמר כן דתוס' כתבו שפיר כן לפי פי' בגמ' הנ"ל וגירסתם אבל לדעת רבינו אם נאמר בקלוטה כן דהוי לר' עקיבא כהנחה כמו כן בהנחה נאמר כן:

והנה בקלוטה דמצינו לחלק בגט לשבת עי' בהל' גרושין פ"ה ובשו"ע אהע"ז בסי' קל"ט ובירושלמי בפ' הזורק ה"א מה בין גיטין מה בין שבת א"ר אילא בשבת כתיב לא תעשה כל מלאכה ונעשית היא מאליה ברם הכא התורה אמרה ונתן בידה ברשותה עיי"ש שאומר כן למאן דלא ס"ל קלוטה כמי שהונחה דמי אבל מאן דס"ל כמי שהונחה דמי י"ל דמרשות לרשות חייב בשבת וא"כ ברשות תליא ולא בעי הנחה דוקא ולפ"ז למה נחלק בין קלוטה להנחה לדעת רבינו ונהפוך הוא דלענין מקום דמצינו שמחשבתו משוי ליה מקום כמו כן להיפוך בשאין מחשבי למקום לזה לא הוי מקומו של החפץ משא"כ ברשות דאין צריך מקום לא הוי בידו ובמחשבתו לבטלו מרשות ולרבינו כיון דא"א בלא

ד' הוי כמחשבו למקום ומכ"ש ברשות לומר כן ובתוס' כתבו שפיר כן דלדידהו הוי כנגד מחשבתו להמעשה ולהמקום:

וי"ל דרבינו ס"ל בפי' קלוטה כמי שהונחה כמ"ש במ"א דלר' עקיבא ג"כ צריך מקום ד' על ד' אלא דס"ל כמו שהונחה הוי כמונח על ד' על ד' וא"כ י"ל דבנח ממש על ד' על ד' לא שייך לומר בדעתו לזרוק ח' ביטל במחשבתו מקום הזה כיון דהוי מקום מצד עצמו והוא לא ביטלו משום דהרי א"א להעביר ח' בלי ד' וא"כ לא הוי ביטול במחשבתו דנהפוך כיון דאי אפשר וכו' גם מקום הזה נחשב לו אע"ג דזריקה היתה באויר ולא היה יודע שתנוח מ"מ לא ביטל המקום דהוי מקום מצד עצמו וצריך ביטול במחשבתו ובכה"ג לא שייך ביטול כמ"ש רבינו אבל בקלוטה דלא הוי האויר מקום מצ"ע לכן אמרינן דוקא באומר כל מקום שתרצה תנוח משוי לקלוטה כמו שהונחה אבל בלא אמר כן לא נאמר משום דאי אפשר מבלי וכו' הוי כמחשבו דהוא ודאי לא מחשבו מסתמא וא"צ לבטלו כיון דלא הוי מקום מצד עצמו וכמ"ש בתוס' דבכה"ג לא אמרינן קלוטה במחשבתו כנגדה וצריך דוקא שיגלה נגד הסתמא ומהני כיון דאינו עוקר שם מקום דהאי דאי אפשר וכו' לא מהני אלא דלא הוי ביטול מקום מאי דהוי ודאי מקום מצד עצמו וצ"ע ולדעת רבינו נראה דאפי' ביטול בפי' לא מהני דהחשיבות במה שהדרך עובר שם סותר ביטול מחשבתו לבטל המקום:

אמנם בהאי אם קלוטה כמי שהונחה ממש או דדי במאי דהוי באויר בלי מקום והנחת אויר ושנוי הרשות משוי הוצאה חשיבתא בזה מצאתי לאאמ"ז הגאון ז"ל בשו"ת שמן רקח ח"ב סי' ז' מדבר מזה ונעימות שם בפי' הגמ' בס"ד ולמסקנא עיי"ש. אבל כנראה אשר מסתבר ביותר דגם לר"ע בעי מקום וכמ"ש בתוס' בד"ה והא ממקרא דאל יצא וכו' או כמ"ש שם דכן דרך המוציאין עיי"ש ועל כרחך לר"ע אם דס"ל הנחת האויר מקרי מקום או דס"ל דהוי כמונח בד' על ד' בהקרקע. ונאמר בזה ליישב כמה קושיות בסוגיא שם דאי' הא מני רבי וכו' דתניא זרק ונח על זיז כל שהוא רבי מחייב וכו' ובתוס' הקשו בד"ה זרק דגם כאן יקשה קושית הגמ' הנ"ל דלימא הנחה לא בעי עקירה בעי ותירץ לחלק דרק לר' עקיבא דלא בעי מקום כלל שייך לחלק בין עקירה להנחה ולא לרבי דבעי עכ"פ זיז כל שהוא גם בהנחה אין לחלק בזה והקשה מלהלן דאמרינן אחרים היא הלך וקיבל וכו' ומקשינן ג"כ דלימא הנחה לא בעי עקירה בעי ולא סגיא בכל שהוא כמו בהנחה עיי"ש גם יש להבין החילוק בין עקירה להנחה שכתבו בתוס' לומר דוקא לר"ע ולא לרבי דס"ל זיז כל שהוא עכ"פ דבלתי מובן:

והנה למ"ש בתוס' בד"ה ודילמא וכו' שעקירה היה במשכן מתיבה שהיה בה ד' על ד'

ונותנין לידי עושי מלאכה עיי"ש וא"כ למה לר' עקיבא לא בעי מקום כלל ואם נאמר דס"ל דומיא דמשכן בעקירה ד' על ד' כמו כן יהיה גם בהנחה כמשכן על כל שהוא כמו שם שהיה ליד עושי מלאכה כמו לרבי דס"ל כן:

אבל כמ"ש גם לר' עקיבא צריך מקום ונפק"מ בליכא באויר או הקרקע דלמטה ד' על ד' ל"ש לר' עקיבא קלוטה כמי שהונחה ולפי זה י"ל לר"ע זיז ויד גרע מאויר ד' על ד' וכהונחה בקרקע בקלוטה דהוי כד' על ד' משא"כ בזיז וידו והאי דאמרינן ר"ע היא דלמ"ש יקשה הרי לר"ע יד וזיז גרע מקלוטה י"ל אם כמ"ש בתוס' במשכן שהיה לידי עושי מלאכה ונראה דיד די להנחה אלא אף דביד די מ"מ קלוטה עדיף לר"ע יותר מידו רק לרבי זיז עדיף וקושית הגמ' דילמא הנחה לא בעי עקירה בעי הוא אף דס"ל לר"ע בקלוטה מקרי מקום מ"מ בעקירה י"ל דומיא דמשכן שהיה ד' על ד' ממש ואמרינן דילמא מספקינן בזה דס"ל כיון דלר"ע הוי כמקום והוי דומיא דמשכן דלא בעי שוים בכל פרטיהם דודאי לא נאמר דבעי מתוך התיבה כמו שם וכיון דדומה דהוי במקום די בזה לר"ע:

אלא דיש להבין עוד בס"ד דלא ידעינן החילוק בין הנחה ועקירה וע"כ לא נדע עוד הלמוד ממשכן שכתבו בתוס' וא"כ מנ"ל לר"ע דדי ביד דילמא דוקא בקלוטה דהוי כמ"ש כד' על ד' ועדיף מיד בלי קלוטה כהאי דמתני' ועל כרחך צ"ל בס"ד יד עדיף מקלוטה וכיון דלא ידעינן מלמודא ממשכן לא בעי לר' עקיבא יד או זיז כלל רק למסקנא דמקשינן דילמא הנחה לא בעי עקירה בעי ועל כרחך כמ"ש בתוס' דומיא דמשכן וא"כ כמ"ש דקלוטה מקרי הנחה ועדיף מכל שהוא דזיז ויד וא"כ לפי זה לר"ע קלוטה עדיף מיד אלא דיד מהני דומיא דמשכן שהיה יד בהנחה אבל קלוטה הוי הנחה יותר טפי:

והנה לפ"ז לדברי התוס' רק לר' עקיבא דס"ל כמ"ש בקלוטה מקרי מקום ד' על ד' וזיז גרע ורק בהנחה דמצינו במשכן לידי עושי מלאכה אבל בעקירה לא מהני דבעי ד' על ד' ממש דומיא דמשכן ולפ"ז נאמר בהיפך ממש לתוס' דעקירה ד' על ד' ל"צ ממשכן אלא הנחה ביד בכ"ש צריך ללמוד ממשכן אבל לרבי דמצריך בהנחה זיז כל שהוא ועל כרחך ס"ל קלוטה לא הוי הנחת מקום כלל דא"כ יהיה עדיף מזיז וכמ"ש ועל כרחך דס"ל דלא בעינן ד' על ד' בהנחה וס"ל דבעי מקום ממש וזיז הוי מקום ממש וא"כ כמו שהוי מקום ממש להנחה כמו כן לעקירה ואתי שפיר אלא דיקשה עוד דגם לרבי נאמר דמשו"ה די בזיז כל שהוא משום דבמשכן היה די ביד בהנחה אבל לא בעקירה וע"ז נראה לומר. דיש לומר דלא שייך דומיא דמשכן בכה"ג לחלק בין עקירה והנחה רק אם אין הסברה כנגדה אבל אם מהסברה הוי להיפוך י"ל כמ"ש לעיל דלא בעי בפרטית דומיא דמשכן

ומדמועיל לענין הנחה יועיל לענין עקירה ג"כ דמאי שנא אלא דיש מקום לומר דלר' עקיבא מסתבר דחמיר עקירה ולרבי חמיר הנחה:

והנה עיין ברשב"א בחי' שכתב לחלק בין עקירה והנחה דתחילת המעשה דבעי ביותר במעשה גדולה מגמר מלאכה עיי"ש ויקשה לפ"ז עוד קושית התוס' דהו"ל דילמא הנחה לא בעי עקירה בעיא דל"ש לחילוק התוס' דאף דבהנחה די בכל שהוא בעקירה בתחילת המעשה בעינן מעשה גדול ולכאורה כמ"ש לעיל בהל' ח' והבאתי ראיה לדברי זה מהגמ' דאפכא מסתברא בעקירה דעשה מעשה העקירה בלי שיור מקרי בעשותה את כולה אבל בהנחה דאפשר בהטובה מזאת הוי שיור במלאכה ולא מקרי בעשותה כולה ולא מקצתה ולפ"ז יהיה הנחה חמיר מעקירה:

וי"ל דבס"ד דנאמר דלר' עקיבא דלא בעי אפי' זיז כל שהוא וקלוטה מקרי כהנחה במקום וא"כ הוי בעשותה את כולה אלא בעקירה ס"ד שיהיה דומיא דמשכן ממש אבל לרבי דמצריך לזיז כל שהוא גם בהנחה וגם בה מקום ממש וקלוטה לא מקרי הנחת מקום אפי' יהיה בה ד' על ד' וא"כ לפ"ז הדרן לדברינו הנ"ל הנחה יהיה חמיר מעקירה משום בעשותה וכמ"ש וקושית התוס' מיושבת דלר"ע עקירה עדיף ולרבי הנחה עדיף ואף שהיה במשכן להיפוך מזה כבר כתבתי דלא מוכח ורק בלשון דילמא אמרינן בגמ' וכמ"ש לעיל:

ונאמר ג"כ ליישב במה שהקשו מלהלן גבי אחרים דאמרינן ג"כ דילמא הנחה לא בעי עקירה בעי עיי"ש והקושיא על כרחך דאחרים סתמא קאמרי אבל על כרחך האחרים לא ס"ל קלוטה דא"כ אפי' הלך יהיה חייב ועל כרחך בעינן מקום כמו יד אדם דוקא ומהני בעמד שם ויקשה כנ"ל:

ונ"ל לומר דהנה עי' בתוס' ישנים כאן וברשב"א שהקשו דאם אמרינן קלוטה כהונחה ד' אמות ברה"ר היכא משכחת, שיהיה פטור מצד קלוטה ותירצו בתוס' ישנים דקלוטה לקולא לא אמרינן עיי"ש ובתוס' להלן דף ה' ע"ב בד"ה בשלמא בשם הירושלמי ובשם הריב"א דמספקינן ליה בקלוטה לר"ע חוץ לד' אמות בקלטה אחר או שנשרפה כיון דתוך ד' אמות לא אמרינן עיי"ש וברשב"א כאן עיי"ש ומסתבר לומר בכה"ג דממ"נ דאם נאמר קלוטה כהונחה דמי לא הוי זורק בד' אמות וע"כ דלא אמרינן בו כמי שהונחה דמי וא"כ האיך נאמר דהוי בקלוטה הנחה דהוי תרתי דסתרי אהדדי דלענין ד' אמות לא יהיה כהנחה ולענין הנחה חוץ לד' אמות יהיה כהנחה ואף למ"ש בתוס' בב' שבילין הוי [החומרה] בתרתי דסתרי מדרבנן עיי"ש בכה"ג אף מדאורייתא לא נאמר תרתי דסתרי כה"ג ושאני בב' שבילין דלכל אחד מסייע חזקה דמהתורה כודאי מותר משא"כ בזה לדון

בתר הדבר אם הוי כהנחה או לא דשייך ממ"נ ועי' סוכה דף ז' ע"א במגו דהוי דופן לסוכה הוי דופן לשבת עיי"ש ואף דיש לחלק וא"כ בד' אמות לא שייך קלוטה כמו שהונחה דמי לכו"ע ולפ"ז י"ל אף אם לא בעי דומיא דמשכן ממש מ"מ בכה"ג אף בהנחה צריך עכ"פ כל שהוא דהנחה במקום בעיא לכו"ע אף למאן דסבירא ליה קלוטה כמי שהונחה דמי אלא דס"ל בקלוטה הוי הנחת מקום וכה"ג כמ"ש דלא שייך קלוטה כהונחה בעיא עכ"פ הנחה בכל שהוא כיון דלא שייך קלוטה כהונחה בעי כל שהו ובעקירה עקירה גמורה ממש דומיא דמשכן שגם היה בהנחה כ"ש ובעקירה ד' על ד' וכמ"ש דקלוטה עדיף מכל שהו היכא דשייך קלוטה אבל היכא דלא שייך קלוטה זיז וד וכל שהוא עדיף ובעינן דומיא דמשכן וסברת התוס' שרירא וקיימת לחלק בין אם בעינן כל שהוא או לא לענין עקירה והנחה לפמ"ש ואתי שפיר:

פרק יד

הלכה א

ארבע רשויות לשבת רה"י ורה"ר וכרמלית ומקום פטור איזו היא רה"ר מדבריות ויערות ושווקים ודרכים המפולשין להן ובלבד שיהיה רוחב הדרך ט"ז אמה ולא יהיה עליו תקרה וכו'. ועי' בהמ"מ מ"ש במ"ש רבינו דמדבריות הוי רה"ר נגד סוגית הגמ' דוקא בזמן שישראל במדבר היה כן ובכס"מ בשם רבינו אברהם ז"ל שיש מפרשים בזמן שישראל שרוים במדבר והיו מחנותיהם סדורין בו היה לגבן כמו בקעה ושדה ומאי דדמי להו ובזה"ז שאין ישראל דרין בו אלא כל שירצה הולך ועובר בתוכו הוא רה"ר עיי"ש:

ובס' מעשה רוקח הביא להקשות דהוי נגד מקרא קודש אל יצא איש ממקומו ומקושש שהעביר ד"א ברה"ר וגם הוצאה ילפינן מעגלות שבמדבר וכיו"ב וכתב ע"ז בשם הרבה חכמים ששגגה בפי המקשים כן דודאי לא עלה על דעת רבינו אברהם ז"ל לומר שלא היה אז בזמן שישראל במדבר רה"ר שהרי בהזורק קרי למחנה לויה רה"ר אלא כונתו בישראל במדבר ומחנותיהם סדורות והיה המדבר מוקף מהן והם היו האדונים לפי הזמן אז ואף לגבי דידהו היה רה"ר גמור מהאי טעמא הוי לאחרים רה"י וזה שכתב לגבן וכו' כלומר לגבי דידן ובזמן ההוא לא היה אצלינו אלא אצלם דוקא רה"ר עיי"ש והנה כונתו מתמיה לכאורה למי לא היה רה"ר אז כיון דהוי לישראל רה"ר ומאי אכפת לנו אם לאינו ישראל רה"י ואם אנן היינו שם היה ג"כ לנו רה"ר ועם כל זה י"ל כן דבלא"ה יש להבין במאי נפק"מ לומר בברייתא חדא לזמן שישראל במדבר דמאי דהוה הוי ועל כרחך דנפק"מ דאם יהיה גם השתא באופן הזה כאשר היו אז מישראל עתה מאינו ישראל יהיה

ג"כ רה"י ואם עתה נכרים יהיו אדוני המדבר ובאופן הנ"ל לפי' רש"י יהיה רה"ר ולפי' רבינו רה"י:

אמנם זה צ"ע וכי נאמר רה"ר אשר אין רשות לנו לבוא שמה משום מניעות המושל לבוא לסרטיה ופלטיה יהיה רה"י אף כי בלעדינו רבים הולכים שם הן זה דבר חדש ומה מכריח אותנו כן מאי דלא נוכל ללמוד ממשכן:

וראיתי בס' ברכת אברהם בסי' ט"ו לרבינו אברהם ז"ל שכתב והיו מחנותיהן סדורות בו והוא מקום דירתן הוי לגבן כמו בקעה וכו' ונראה משום שהי' מוקפים במחנותיהם ודירתן היה כרה"י ואח"ז כתב שכמה מדבריות שעוברים שיירות הוי רה"ר עתה ובכמה לא ובמקצת מסעות האמורות בתורה מקום ידוע ושיירות עוברין בהם ורבינו לא כתב כל המדבריות אלא מדבריות הרחוקות מישוב עיי"ש:

ולפ"ז י"ל דבמקום המחנה היה רה"י ורה"ר בחוץ למחנה במקום שעוברים ושבים שם הוי רה"ר אבל סתם מדבר שיהיה רה"ר לא נאמר דימצא דהוי רה"י ג"כ אפי' במקום שעוברים ושבים כמו שהיה במחנה ישראל במדבר שהיה רה"י ונפק"מ בשאין עוברים ושבים דהוי ככרמלית ולכן אמרינן בזמן שישראל במדבר היה רה"י ג"כ ודבר כזה בלתי מצוי ואם ימצא ככה יהיה עתה כאז דהרבה אלפים יחד במדבר יהיה רה"י ושאני מדבר ממדבר ובמס' שבת צ"ו ע"ב ומחנה לויה רה"ר הואי וברש"י שיהיו הכל מצוין אצל משה רבינו עכ"ל הרי מזה ששאר מחנות רה"י אבל בזמן הזה לרוב אין בו מחנות כה"ג רה"ר הוי ובתר הרוב גריר רבינו ובס' ישועות יעקב בסי' שמ"ה הביא בשם גאון אחד שכתב דרבינו כתב דבמקום זריעה לא חשיב רה"ר ובתוס' חולין גבי מכסין בעפר מדבר כתבו דבזמן שהיו ישראל במדבר היה מקום זרע וא"כ הפשט להיפוך כאן בישראל בזה"ז וכו' עיי"ש ואשר הקשה ממחנה לויה וכו' מיושב בהנ"ל:

ובהמ"מ שיש מהגאונים ז"ל דצריך ברה"ר מקום שס' רבוא בוקעין בו כדגלי מדבר ואין לזה רמז בגמ' עיי"ש. ודעת רש"י בכמה מקומות כדעת הגאונים ובתוס' שבת דף ו' ע"ב בד"ה כאן שישראל שרוין במדבר כתבו משמע קצת דאין רה"ר אלא א"כ מצוין שם ס' רבוא כמו במדבר עכ"ל ובמס' עירובין דף ו' ע"א בד"ה כיצד כתבו כן בשם בה"ג כרש"י עיי"ש. ועי' בב"י באו"ח בסי' שמ"ה ובמג"א שם ס"ק ז' וטו"ז ס"ק ו' ובטו"ז מביא בשם הב"י שכן דעת הרמב"ם ורמב"ן ובב"י בטעות וצ"ל רמב"ן שהביא במ"מ כן משמו ובט"ז הביא הרמב"ם ורמב"ן ומדברי רבינו בלתי מוכח רק שלא הביאו והנה ממ"ש בתוס' כמו במדבר לרבינו להיפוך שם במחנה היה רה"י ומה שהיה חוץ למחנה דהוי כמ"ש רה"ר שם היה כמו רה"ר דעלמא וי"ל חוץ למחנה דהוי רה"ר לס' רבוא וא"כ י"ל

דרבינו אינו חולק על רש"י וסיעתו וראיתי בשו"ת מהרשד"ם חלק או"ח סי' ד' שכתב דעת הרמב"ם כרש"י עיי"ש. והנה ברש"י דף ו' בד"ה בזמן הזה אינו מקום הילוך לרבים דהולכי מדבריות לא שכיחי עכ"ל. ולרבינו דמקרי בזה"ז רה"ר והיה נראה משום דלרש"י צריך ס' רבוא לא שכיחי בזה"ז מה שאין כן לרבינו והנה מלשון רש"י במסכת עירובין ו' ע"א בד"ה רה"ר משמע רחב ט"ז אמה ועיר שמצוין בה ס' רבוא ואין בה חומה ושיהיה רה"ר שלה מכוון משער לשער שיהא מפולש דומה לדגלי מדבר עכ"ל. לשון דמצוין בה משמע שצריך שיהיה ברה"ר ס' רבוא. ובתוספות שם בד"ה כיצד הביא בשם בה"ג דבעי דריסת ס' רבוא הקשה משבת צ"ח דעגלות הוי תחתיהן וביניהן רה"ר ותחתיהן לא היה ס' ריבוא ואומר ר"י דמ"מ דרכן היה לצאת ולבוא באותו דרך עיי"ש. ובחי' הר"ן שנדפס מחדש כתב דרא"ה אין דעתו כרש"י דלא בעינן מצוין ס' רבוא אלא שיש כאן דרך לס' רבוא כלומר שהיו רגילין לילך שם אנשים תמיד כס' רבוא אע"פ שלא היה כולם כאן בדרך כאחד עיי"ש. ודברי רש"י מ"ש במס' שבת צ"ו במחנה לויה נראה ג"כ דודאי לא היה ס' רבוא בפעם אחת בודאי אצל משה רבינו ע"ה:

ודרכים המפולשין להן ובלבד שיהיה רוחב הדרך ט"ז אמה וכו'. נראה שהצריך במפולשין לרה"ר גם ט"ז אמה להם וכיו"ב ברש"י שבת ו' ע"א סרטיא מסילה שהולכין בו מעיר לעיר פלטיה רחבה של עיר ששם מתקבצין לסחורה ומבואות של עיר רחבים ט"ז אמה המפולשים משני ראשיהן לפלטיה עכ"ל ובשו"ת מהרי"ט צהלון בסי' רנ"א תמה ע"ז למה באם בעצמו ט"ז אמה למה להיות מפולש גם הקשה ע"ז מסוגיא דמס' עירובין דף ו' ע"א ורה"ר מי מערבא והתניא וכו' ולמה לא משני דהא דאין מערבין ברה"ר המפולש לרה"ר אבל במבוי המפולש לכרמלית נחלקו בברייתא עיי"ש וע"ז כתב בס' יד דוד שם דבברייתא אי' רה"ר או דרך רה"ר משמע ברה"ר גמורה עיי"ש אמנם טעמא בעי למה ברה"ר צריך שיהיה מפולש לרה"ר וכתב דמדברי רש"י הנ"ל כל שאינו מפולש משער לשער לא מקרי רה"ר ומשום כיון דמפולש הוי מעבר לרבים כמו במדבר ולדעת התוס' דא"צ ט"ז אמה מפולש צריך עיי"ש ובס' שלום ירושלים ירושלמי עירובין דף ז' ע"ב הדא דתימור במפולשין לבקעה אבל אם היו מפולשין לרה"ר אסור מסייע לדעת רבינו ורש"י עיי"ש. וכנראה מלשון רש"י שכתב פלטיא ששם מתקבצין לסחורה ומבואות וכו' ט"ז אמה וכו' נראה ברה"ר עצמה ס' רבוא בוקעין כדעת רש"י ובמבואות אף דהוי ט"ז אמה אפ"ה צריכין לצירוף דרה"ר משום שאין הולכין שם ס' רבוא וט"ז אמה צריכין דאל"ה לא שייך צירוף דלא הוי דומה לרה"ר וא"כ היה נראה דעת רבינו ג"כ כרש"י לענין ס' רבוא אם לא נאמר כמ"ש ביד דוד הנ"ל:

על מ"ש רבינו יערות רה"ר. בהמ"מ שאינו מפרש כרמלית לשון יער וכרמל כרש"י עיי"ש ורש"י כ"כ דף ג' ע"ב ורבינו בפי' המשנה כתב כרמלית לשון כארמלית כאלמנה שאינה בתולה ולא אשת איש וכמו כן לא הוי רה"ר ולא רה"י ומובא במרכבת המשנה: **ובהמ"מ** בשם הרשב"א מבואות הרחבים ט"ז אמה אע"פ שמקצתן מתקצרין ואין בו ט"ז אמה הרי זה רשות הרבים שאין לרה"ר להתלקט במלקט וכו' עיי"ש האי שאין לרה"ר להתלקט וכו' מצינו במס' שבת צ"ז ע"א מנא הא וכו' דכל ג' כלבוד דמי א"ל שאי אפשר לה לרה"ר להתלקט במלקט וברהיטני עיי"ש:

ואיזו רה"י תל שגבוה י' טפחים וכו' וכן חריץ וכו' וכן מקום שהוא מוקף מחיצות גובהן י' וביניהן ד' על ד' או יתר על כן אפי' יש בו כמה מילין אם הוקף לדירה כגון מדינה המוקפת חומה שדלתותיה נעולות בלילה וכו'. בשו"ת חכם צבי בסי' ל"ז נשאל שם על מדינה המוקפת בים והביא שם דברי התוס' במסכת עירובין כ"ב דבמחיצה שאינה עשויה בידי אדם אתו רבים ומבטלי מחיצה עיי"ש גם הביא דברי הרשב"א בספרו עבודת הקודש שכתב דבפלטיא אפי' דלתות המדינה נעולות בלילה תורת רה"ר עליה וכתב שם לפרש דעתו דדוקא במבואות המפולשות שהם מיוחדות לאנשי המבוי ההוא ואין יד כל אדם שוה בו הוא דמהני נעילת דלתות בלילה ולא בפלטיא שיד כל אדם שוה בו דאפי' נעילת דלת לא מהני בו עיי"ש ובס' ברכי יוסף ובמחזיק ברכה בשם המאירי והרבה כדעת הרשב"א בזה עיי"ש:

והנה מלשון מדינה שכתב רבינו אין להכריע שמצינו לשון מדינה על עיר עי' בב"י אהע"ז בסי' קכ"ח בשם הרד"ק כן ועי' בשיטה מקובצת במס' ב"מ כ"א בשם הרא"ש בפי' ממדינתן ובגמ' ע"ז דף מ' ומס' מגילה ב' ע"ב ובסמ"ע חו"מ בסי' י"א ס"ק י"ב ובש"ך יו"ד בסי' קמ"א ס"ק ב' עיי"ש וכן בדברי רבינו ולשונו מצינו כן שכתב מדינה על עיר בהל' ע"ז בפ"ד ה"ו וה"ח וה"י וי"ד ובפ"ז ה"ו ולהלן בפט"ז מהל' שבת הי"א שכתב מדינה על עיר כדאי' במס' עירובין כ"ד ע"ב וכיו"ב בהל' עירובין בפ"א ה"ב וה"ד וה"ט ובפ"ה ובפ"ג הי"ט ובפ"ז ה"א וי' בפ"ו הל' י"ב כ"ח י"א ה"ט וי"ט ופ"ג הי"ט ובפ"ז ה"א וז' תענית בפ"ב הל' ה' תוס' יו"ט שקלים פ"א מ"ג ופי' משניות לרבינו בפ"ו מ"ב מפאה עיי"ש ובפ"א מהל' מגילה הל' ד' ומ"ש אפילו יש בו כמה מילין וכו' יש מקומות שהמה גדולים כמה מילין כנודע ועי' ה"ד שנקיט רבינו על רבוי מופלג אפי' אלף מילין משא"כ כאן שכתב כמה מילין דאלף מילין לא שייך בעיר ואין הכרע שדעת רבינו אינו כדעת הרשב"א הנ"ל:

הלכה ב

אפי' כלים כגון ספינה או מגדל של עץ וכוורת וכיו"ב אם יש בהן ד' על ד' בגובה י' או יתר ע"ז הרי הן רה"י גמורה. ספינה שבת ק"ב ע"ב מן הים לספינה עיי"ש ומגדל עירובין ל"ד וכוורת שבת ח' כמ"ש במרכבת המשנה:

הלכה ו

בור שבכרמלית הרי היא ככרמלית וכו'. ועיין במגיד משנה ובכ"מ כתב כמ"ש בר"ן דמצא מין את מינו וניעור עיי"ש ובמס' עירובין דף ט' ובס' מעשה רוקח בזה דהרי רבינו כתב להדיא כן בפי"ז הי"א דמצא מין וכו' ותמה ע"ז עיי"ש ועיין בשו"ע או"ח בסוף סי' שמ"ה וסוף סי' שמ"ו ובס' ישועות יעקב בסי' שמ"ה ס"ק ה' עיי"ש:

הלכה ח

מקום שיש בגובהו ט' טפחים מצומצמות לא פחות ולא יותר ברה"ר הרי הוא כרה"ר ואין משגיחין על מדת אורכו ומדת רוחבו בין רחב בין קצר מפני שרבים מכתפין עליו וכו'. ועיין בהמגיד משנה דעת הראב"ד דבעי' ד' משום הנחה ועי' ברשב"א שכתב שם במכתפין עליו מחשבתו משוי ליה מקום עיי"ש ובפי"ג הי"ג וכן לשון רבינו מפני שרבים מכתפין וכו' ועל קושית הר"ן על האי דמקשינן והא בעי הנחה ד' על ד' דלמעלה מג' הוי כקרקע ועד י' הו"ל כרמלית ולמעלה מי' מקום פטור ועל כרחך בבע"ח או בעמוד גבוה ט' דצריך ד' עיי"ש שמקשה על רבינו בזה ובמרכבת המשנה כתב דדעת רבינו דדבר הנייד אינו מבטל רשות הרבים כמו דאמרינן אין כרמלית בכלים לענין ביטול רשות ולא כדעת הג"א שכתב דהוי בכלים מקום פטור רק לא ככרמלית אלא שבטל לגבי הרשות שמונח שם והו"ל רה"ר עיי"ש שביאר דבריו ועיין במג"א בסי' שמ"ה ס"ק ד' ועיין ברש"י ותוס' ורשב"א בענין אין כרמלית בכלים אם הוי מקום פטור או בטל לרה"ר עיי"ש:

הלכה טו

המוציא מרה"י לרה"ר ועבר על מקום פטור שהיה ביניהן בהליכתו חייב שהולך אינו כעומד וכו'. ועי' בהמגיד משנה מ"ש למה נקיט רבינו מקום פטור עיי"ש:

והנה בגמ' דף ה' ע"ב המוציא מחנות לפלטיא דרך סטיו חייב ובן עזאי פוטר בשלמא בן עזאי קסבר מהלך כעומד דמי אלא רבנן נהי נמי דקסברי מהלך לאו כעומד דמי היכא אשכחנא כה"ג דחייב וכו' ומסקינא מידי דהוי צידי רה"ר וכו' ובתוס' בד"ה מידי דדרך בית שיש לפניו צדדין וכן היה מסתמא במשכן עיי"ש ועי' מ"ש לעיל בפי"ג ה"א עיי"ש וברש"י היכא אשכחנא דכה"ג דמפסקא רשותא אחריתא מחייב דילמא לא חייבה התורה אלא המוציא מרה"י לרה"ר בהדיא עכ"ל ובפנ"י עמד ע"ז דכאשר נראה בפ' הזורק

משה גופיה הוי יתיב במחנה לויה וא"ל לא תפיקו מרשות דידכו לרה"ר דידי וא"כ נראה דמחנה ישראל לא הוי רה"ר ואין סברה לומר דהוי כולה רה"י דאי' בפ' חזקת הבתים שאין פתחי בתיהם מכוונים זה לזה אלמא היה ריוח בין הדביקים כמו מבואות וא"כ [הוי] לגמרי כה"ג ומנ"ל שלא היה במשכן ועי' מ"ש בזה ועי' מ"ש לעיל בפי"ג ה"א:

ולע"ד י"ל דהנה כבר כתבתי לעיל בשם תוס' דאם לאו מלמודא דבעשותה הוי ס"ד דלא בעינן אלא הוצאה מרשות לרשות בלבד ולא עקירה והנחה אלא מבעשותה נלמד דבעינן גמר המעשה ובכה"ג לא נגמר דרך הוצאה לפי דרך בני אדם אלא בעקירה והנחה כמ"ש עיי"ש ונאמר לפ"ז ג"כ להיפוך כיון דעכ"פ מסברה החיצונה בלא קרא הוי אמינא דהוצאה מרשות לרשות מבלי העקירה והנחה מקרי הוצאה וא"כ להיפוך בהוציא מרשות יחיד לרה"ר ורשות פטור באמצע אף שלא הניחה ברשות פטור מ"מ מרשות פטור בא לרה"ר וא"כ תחסור לשלימות המעשה ההוצאה מרשות הגמור לרשות הגמור ואף דהוי גמר המעשה בעקירה ובהנחה מ"מ תחסור נגד זה מהרשות לרשות כיון דהוי רשות פטור באמצע ויחשב כעקירה והנחה מבלי מרשות לרשות וצריכין למודא ע"ז כדאי' בגמ' ומדויק לישנא דגמ' היכא אשכחן כה"ג דחייב וכו' דניהי לפטור נדע בכה"ג ברשות מבלי הנחה אף דהוי מרשות לרשות משום דלא השלים מלאכת הוצאה אבל לחייב מנ"ל די"ל לפטרו ג"כ משום דלא השלים מהרשות לרשות כראוי ואף למ"ש בתוס' למסקנא משום דמסתמא הוי במשכן כה"ג בצידי רה"ר מ"מ יקשה למ"ש לעיל בפי"ג הי"ח דמאי דלא נדע דהוי מלאכה לא נלמד ממשכן בלבד דהרי מרה"י לרה"ר הוי ג"כ במשכן עיי"ש וכמ"ש בתוס' בד"ה המושיט דלבן עזאי כיון דמהלך כעומד אף דהוי במשכן פטור עיי"ש וכמו כן למ"ש יקשה עוד כיון דמבעשותה נלמד גמר מעשה מלאכה בשלימותה מנ"ל עוד בכה"ג דלא הוי ממש מרשות לרשות דרך הילוכו. ובפנ"י הוסיף לומר דקושית הגמ' דהילוך אף דלא כעומד מ"מ הוי הפסק בהמעשה דעומד גופא לא קים לן דפטור אלא מסברה כדאי' במס' שבת צ"א ע"ב מפני שלא עשה מלאכתו בבת אחת וא"כ מקשינן דבמהלך ג"כ לא עשה מלאכתו בבת אחת עיי"ש ולפי דבריו בלתי מובן עוד למסקנא ועמ"ש בתוס' שהיה במשכן דעם כל זה כיון שלא היה בבת אחת לפטור וכמ"ש דמאי דלא הוי בכלל מלאכה לא נדע ממשכן בלבד:

ונראה דהנה עיין בתוס' במס' שבועות דף ב' ע"א בד"ה יציאות דמשו"ה צריך לעני ולבעה"ב דקס"ד דלא הוי דרך הוצאה אלא כשעומד ברה"י ונטל פירות ויצא לרה"ר אבל כה"ג דגופו ברה"י וידו ברה"ר או איפכא לאו דרך הוצאה היא ובכה"ג אמרינן בפ"ק דשבת ידו של אדם וכו' ואצטרך למתני תרוייהו עיי"ש ולכאורה מנ"ל לומר כן דבעינן

עם גופו כלישנא דאל יוציא וכו' דמשמע כן:

אמנם למ"ש לפ"ז יהיה נאמר דלא ימצא לחייב ג"כ מרה"י לרה"ר דרך מקום פטור דבלא הליכה ויציאת גופו לא הוי דרך הוצאה ואם בהוצאה עם גופו הוי הפסק במלאכה ולפ"ז לבן עזאי דימצא ג"כ במשכן מ"מ לחייבו לא שייך אלא בלי יציאת גופו ומנ"ל כן וצריכין לומר דהוי ספיקא בלישנא דאל יוציא וכו' והנה כמ"ש לעיל דלדעת רבינו דכל הוצאה ושאר מלאכות ג"כ מהלכה למשה מסיני ואם כן הוי ספק בהלמ"מ דכמ"ש במ"א בספק בהלמ"מ כשאינה במציאות אלא בדינא אזלינן לקולא וכמ"ש שם טעמא בזה. וצ"ל הספק בלישנא דאל יוציא וכו' ומספק לחומרא ואסור בהוצאה בלי גופו וממילא נוכל לחייבו ג"כ בהעברה לבן עזאי היכא דלא הוי הפסק וכמ"ש לעיל כיון דהוי הוצאה במשכן אלא משום דהוי מלאכה גרועה צריך קרא לגלות דהוי מלאכה עיי"ש סמוכין למ"ש בשם פנ"י הנ"ל. ובלשון מסופק דעת התורה לחומרא שיהיה ודאי איסורא וממילא נדע ממשכן ללמוד לענין עונש כמ"ש לעיל בזה.

ובתוספות צ"ו ע"ב בד"ה הכנסה הקשו דמאי צריך לסברה דמה לי הוצאה ומה לי הכנסה בלא"ה הרי הוי במשכן כדאיתא מ"ט ע"ב הם העלו קרשים לעגלה וכו' דהא בסמוך משמע דאם הוי זריקה במשכן הוי אתי ליה שפיר עיי"ש ולמ"ש שאני זריקה דלא הוי הפסק מלאכה ומשו"ה אפילו לבן עזאי מודה בזה ומשו"ה כיון דהוי במשכן כדאיתא שם שכן אורגי וכו' הוי בכלל חיוב וע"כ נראה דסוגיא הגמרא לרבנן דמהלך לאו כעומד לא מקרי הפסק מלאכה ובזה פליגו רבנן עם בן עזאי. ומשום דהוי במקום פטור באמצעי למ"ש ברש"י דף ו' ע"א בד"ה אדם עומד במקום פטור שבטל אצל רה"ר ואצל רה"י עיי"ש. והנה כמו כן במקום פטור אבל בכרמלית דהוי רשות מדרבנן מ"מ לענין חיוב מדאורייתא ג"כ י"ל דבטל אצל רה"ר ואצל רה"י כמ"ש ברש"י הנ"ל שם שאינו חשוב רשות בפני עצמו. וא"כ אף למ"ש דלא הוי ממש מרשות לרשות הרי כיון דלאו שם רשות על הכרמלית מדאורייתא ואם כן הוי מרשות לרשות שפיר ומטעם הפסק במקום פטור כמ"ש לרבנן לא מקרי מהלך הפסק ואם כן לא הוי הפסק מרשות לרשות וגם לא הפסק במלאכה אלא בס"ד בהקושיא י"ל כמ"ש ברש"י כיון דמפסקי רשות אבל למסקנא לא מקרי כרמלית וביותר מקום פטור הפסק רשות כלל:

אמנם רבינו כתב המוציא וכו' ועבר על מקום פטור וכו' ובגמרא איתא דרך סטיו דהוי כרמלית כמ"ש ברש"י שם ובהמגיד משנה ע"ז ורבינו ז"ל כתב מקום פטור לרבותא ולא מבעיא כרמלית עיי"ש. ולמ"ש נהפוך הוא במקום פטור מסתבר ביותר לחייבו דלא הוי

שם רשות עליו. אמנם באמת כיון דמדאורייתא גם כרמלית כמקום פטור הוי וא"כ גם כרמלית בכלל מקום פטור לענין מדאורייתא לחיובא:

פרק טו

הלכה ב

לא יעמוד אדם ברה"י וישתה ברה"ר ברה"ר וישתה ברה"י אלא א"כ הכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה במד"א כשהיה שותה בכלים נאים שהוא צריך להן גזירה שמא יוציאם אבל אם היו כלים שאינן נאים שא"צ להן וכו' מכניס ראשו בלבד ושותה במקומו ואע"פ שלא הכניס ראשו ורובו. עי' בהרב המגיד שדעת רש"י ותוספות ושאר הראשונים ז"ל דלאו דוקא כלים נאים אלא כל שצריך לו והאי דאיתא בגמרא חפיצים הצריכין לו ה"ה כל דצריך לו ובצורך לו לשתות ג"כ בכלל זה עיי"ש והנה לכאורה יש לעיין למ"ש רבינו מבמסכת שבת דף י"א ע"א לא יצא חייט במחטו סמוך לחשיכה שמא ישכח ויצא וכו' ובגמרא תנן התם לא יעמוד אדם ברה"י וישתה וכו' ואיבעיא כרמלית מהו וכו' היא גופא גזירה וכו' ת"ש לא יצא חייט במחטו וכו' מאי לאו דתחובה לו בבגדו לא דנקיט בידים וכו' עיי"ש:

ועי' שם בתוספות בד"ה שמא לרבא דס"ל דלא גזרינן גזירה לגזירה אין לפרש שמא ישכח המחט דאפילו יצא ליכא איסור דאורייתא כדאיתא במסכת ב"ק כ"ו ע"ב הכיר בה ושכחה לענין שבת פטור מלאכת מחשבת אסרה התורה אלא שמא ישכח את המחט להצניעו עד שיהיה שבת ולבסוף שיזכור את המחט ישכח שהוא שבת ויצא עיי"ש:

והנה יש לעיין לרבנן דר' מאיר דעל כרחך לר"מ חשש שכחה דלא חיישינן למזיד ורבנן בלתי חוששין לשכחה אלא ביש בו צורך לו ובהיל לו וכיו"ב בתוספות ישנים במסכת ביצה דף ג' ע"א בד"ה גזירה מובא במהרש"א שם דרק בדבר המתאווה שייך לומר לחוש לשכחה עיי"ש ובתוספות בעצמם אח"ז שם עיי"ש ועל כרחך ס"ל דשכחה לא שכיח ועיין ביו"ד בסימן רל"ט אם הוה אונס או שוגג ותליא בזה אם הוי שכיח או לא כמ"ש במ"א בזה וביותר באיסורא י"ל דלא שכיח וכן נראה דהפוסקים לא מיירי אלא בהנוגע לאיסור ומצוה בזה אם נאמר שכיח שכחה או לא והנה למ"ש בתוספות דאם ישכח לא יעשה איסור מדאורייתא בשוכח המחט וליכא חשש שכחה משום דהוי גזירה לגזירה אלא החשש שמא ישכח השבת הרי באיסור דאורייתא לא שכיח שישכח אלא בחפצים הצריכין לו לרבנן וכמ"ש ובמחט לא שייך האי טעמא דבהיל ומתאוה שכתבו בתוספות ביצה הנ"ל וכנראה ה"ט דחפצים הצריכין לו. והנה במסקנא דמוקי במחט בידו על

כרחך הפי' שישכח השבת דבידו לא שייך שישכח את המחט וגם כדמוקי כר' יהודה וכו' ובתוספות כ"כ אלא לרבא לפי הס"ד ואם כן למסקנא שישכח שהוא שבת הרי חיישינן לשכחה באיסור דאורייתא אפילו בחפצים שאין צריכין לו דלפי' רבינו כלים נאים דודאי מחט לא הוי בכלל כלי נאה ויהיה זה נגד דעת רבנן דלא חששי לשכחה בכה"ג והיה נראה לכאורה מוכח כדעת הסוברים דכל מידי דצריך לאינש הוי בכלל חפצים הנצרכים וא"כ גם מחט בכלל זה דגם לרבנן חשש שכחה ואתי שפיר. אבל לדעת רבינו יקשה לכאורה. והרי לכאורה כדעת רבינו מסתברא דדוקא בדבר שמתאווה שייך שכחה כמ"ש בשם תוספות ישנים הנ"ל:

ושמעתי לחלק בין ליטול דבר שלא היה בידו דאז צריך חפצים הצריכין לו דבלא"ה לא חיישינן לשכחה. משא"כ לחוש שמא יתן מידו דשייך חשש ביותר לשכחה וסמוכין לזה ממ"ש בתוספות ביצה הנ"ל לחלק במידי דטירחא במעשה שייך יותר שכחה עיי"ש. ולכאורה על כרחך צריכין לחלק ככה אף דבתוספות כ"כ רק בטירחא מ"מ צריכין לומר לרבנן לחלק בזה דלכאורה יקשה להלן במסכת שבת דף י"ב ע"א יוצא אדם בתפילין בע"ש עם חשיכה מ"ט כיון דאמר וכו' חייב אדם למשמש בתפילין כל שעה ושעה וכו' הילכך מדכר דכיר וכו' עיי"ש. ויקשה דעם כל זה ניחוש שמא ישכח שהוא שבת כמ"ש בתוספות הנ"ל במחט דליכא אלא חשש שכחה זאת. אמנם לדעת רבינו י"ל דלמאן דס"ל לילה לאו זמן תפילין הוא ואם כן לא הוי לו חפצים הצריכין לו אז אפילו למאן דס"ל עד זמן שינה עיין במסכת מנחות בפרק התכלת עיי"ש. אלא דיקשה דלפי"ז למה למימר משום שחייב למשמש תיפו"ל דלא הוי חפצים הצריכין לו אבל למ"ש בכה"ג בחשש שמא יתנם מידו חיישינן אפילו בלא הוי חפצים הצריכין לו אתי שפיר דצריכין לומר משום שימשמש בהם דלא יסירם מידו דלא ישכחם ויסירם משום לילה אף אם ישכח שהוא שבת אלא דגם ע"ז יקשה עוד למה נאמר משום לילה יסירם קודם שבת ואם דישכח לא עשה כלום בשוכח שהוא שבת. ובזה י"ל למאן דס"ל עד זמן שינה ועיין בהלכות תפילין פ"ד הי"א בדעת רבינו דמי שהניחם קודם שתשקע החמה וחשכה עליו כל הלילה מותר ואין מורין כן עיי"ש. והנה למ"ש במג"א בסימן ש"ח ס"ק י"א במניחם בזמן שאין זמן תפילין דא"צ למשמש שייך חשש שכחה עיי"ש. וא"כ לא שייך על כרחך הסוגיא כמאן דס"ל לילה זמן תפילין וא"כ הוי חפצים הצריכין לו לכו"ע וגם כמ"ש בפנ"י החשש שמא יעבירנו ד' ג"כ ויוציא לד' עיי"ש. ונראה למ"ש בתוספות בכמה דוכתי דחשש שמא יעבירנו מרה"י לרה"ר מדכיר דכיר וא"כ נראה עיקר החשש משום שמא יעבירנו דהוי בלי מעשה כלל ויותר נראה לחלק לשותה ברה"ר כמ"ש לעיל מ"מ

יקשה מ"ש:

והנה על קושיא דלעיל לדעת רבינו י"ל דעל כרחך לחלק בין לזמן מרובה דשייך יותר שכחה מלזמן מועט ובעומד ברה"י ושותה ברה"ר דהוי לזמן מועט צריך דוקא בחפצים הצריכין לחוש לשכחה ולמ"ש רבינו שמתאוה להם וכמ"ש לעיל משא"כ בחייט במחטו שיוצא דהוי לזמן לא מעט שייך שכחה אף דלא הוי מחפצים הצריכין לו שמתאוה להם ועי' בתוס' במס' עירובין צ"ח ע"א בד"ה אלא עיי"ש. ועל הקושיא השניה דבתפילין נמי נאמר שמא ישכח שהוא שבת דהוי עיקר חשש שכחה בזה כמ"ש בתוס' לעיל י"ל דס"ל שבת לאו זמן תפילין הוא ולילה לאו זמן תפילין הוא וא"כ ליכא למיחש שמא ישכח שהוא שבת שהרי יסירם משום לילה דל"ש שכחה ואם שמא ישכח שעליו תפילין כלל ואף למ"ש בתוס' בכה"ג פטור מדאורייתא מ"מ שמא אח"ז יזכור בתפילין וישכח בשבת וע"ז אמרינן דצריך למשמש בתפילין וא"כ לא ישכח שהמה עליו וממילא יסירם בלילה וא"כ ליכא חשש שכחה שהוא שבת בזה כלל והנה מ"ש לחלק בין זמן מרובה לכאורה במס' עירובין צ"ח ע"א באסקופה ארוכה מדכיר וכו' להיפוך י"ל דשם לא הוי לזמן מרובה ממש שמא ישכח עוד הפעם משא"כ שם כשיזכור יעמוד לפוש ועי' מ"ש לעיל בפ' כ"א ה"ב עיי"ש:

הלכה ג

עומד אדם ברה"ר וקולט וכו' ולמה אינו חייב מפני שלא נחו המים אלא הרי הן נוזלין והולכין. עיין בתחילת ס' מעשה רוקח בשם גאונים קדמונים על הרמב"ם שהביא שם וכתב ברשב"א ע"ז ויפה כתב דגרסינן בפ"ק דשבת דף ה' ע"א הכניס ידו לחצר וקיבל מי גשמים והוציא חייב ואסיקנא אימא קלט ואקשינן והא בעי עקירה וכו' מיא מי עבידי דניחא ולא משכחא לה פתרי אלא בקולט מן הגומא דמים ע"ג מים היינו הנחתן עכ"ל ועי' בר"ן במס' עירובין שם שכתב כמו כן אע"ג דאין חייב חטאת שהרי הטעינו שמים וכשנים שעשו וכו' עיי"ש וכיון ג"כ לגמ' הנ"ל דמקשינן מאי שנא הטעינו חבירו להטעינו שמים עיי"ש:

הלכה ה

בד"א וכו' ואסרו זה על זה שאין שתי רשויות משתמשות ברשות אחת. עי' בהמ"מ עיי"ש ומקורן בירושלמי עיי"ש ובטעם בזה עי' בריטב"א במס' עירובין שם ועי' במרכבת המשנה במה שהגיה בירושלמי עיי"ש ועי' בשו"ע בסי' שנ"ג עיי"ש ונראה דהוי מדרבנן וכיו"ב בקרית ספר למבי"ט שכתב שכל הפרק הזה משום משמרת למשמרתי ומדרבנן עיי"ש:

הלכה ט

בור ברה"ר וחלון ע"ג וכו'. עי' בריטב"א שם ובשו"ע סי' שנ"ד ובטו"ז שם ואשר הקשה בס' מעשה רוקח על הריטב"א גם בטו"ז עמד ע"ז שם ועי' במג"א שם ס"ק ג' ועי' באליה רבה ס"ק ג' שם שמישב קושית הטו"ז עיי"ש וברשב"א מתיר מטעם אגודו בידו וכמ"ש באליה רבה שם בטעמו:

ועי' בריטב"א שם צ"ט ע"ב שהקשה כיון שהבור ברה"ר ויש בו זכות לרבים האיך זה מותר לדלות ממנו דהא אסרי עליו בני רה"ר ועדיפא הא מגג הסמוך לרה"ר ותירץ ע"ז דכיון דבור ברה"ר אסור לבני רשות הרבים לדלות ממנו בשבת אא"כ עשו לו סביביו מחיצה גבוה י' וכיון שכן בני רה"ר סלוקי סלקי נפשייהו מהכא לגמרי לכולהו שבתות ואחלוה לגבי האי שהוא רגיל תדיר וראוי בו למלא ממנו דרך הלוכו עיי"ש:

נראה מדבריו דכיון דאסור לבני רה"ר מסתמא מבטלין רשותם להאי דמותר לו והוי כפירשו כן ויקשה דהרי מסקינן במס' עירובין כ"ו ע"ב ובשו"ע בסי' ש"פ סעיף א' אחד מבני חצר ששכח ולא עירב עם האחרים אוסר עליהם מה תקנתם יבטל להם רשותו שיאמר רשותי מבוטלת לכם וכו' ואם דר עם ה' או ד' צריך לבטל לכל אחד ואחד וכו' עיי"ש ולא אמרינן כיון דעליו אסור מסתמא מסלק רשותו להם וצריך לומר דכונת הריטב"א בכה"ג דאסור לבני רה"ר לכל שבתות, נראה קשה לחלק בזה אם נאמר דמסתמא דעתו לבטל לטובת אחרים במאי דלא נפק"מ לו ואפשר לומר דטעמא דצריך לפרש דהמבטל בעין רעה מבטל כדאיתא שם וזה לא שייך בכה"ג דהוי כאין להם רשות לעולם בזה לבני רה"ר וא"כ א"צ אף לגלוי דעתם ומאומדנא אמרינן דמסלקי נפשם כיון דלא שייך דעין רעה עליהם בזה ועי' בס' ישועות יעקב בסי' שנ"ד שהקשה על הריטב"א דגם בני רה"ר יכולין לשמש בגבוה י' לשאוב מים לחולה עיי"ש מ"ש לתרץ עם מ"ש במג"א דלא הוי דירה שם עיי"ש:

הלכה יא

אמת המים וכו'. עי' בב"י ושו"ע בסי' שנ"ו עיי"ש ובתוספות יו"ט עירובין פרק ח' מ"ז:

הלכה טז

חצר שהיא פחותה מד' אמות על ד' אמות אין שופכין בתוכה מים בשבת מפני שהן יוצאין לרה"ר במהרה לפיכך צריך לעשות גומא מחזקת סאתים בתוך החצר וכו'. הנה כתב רבינו יוצאין לרה"ר במהרה וכו' ועי' בלח"מ וי"ל דהנה על האי דאיתא שאדם עשוי להסתפק סאתים בכל יום בד' אמות אדם רוצה לזלפן פחות מד' שופכין וכו' וברש"י בד"ה אדם רוצה לזלפן שראוי הן לזלף וכו' וכיון דרוצה לזלפן אי נמי שפוך להו ונפקי

לא מתקיימה מחשבתו פחות מד' אמות אין ראויה לזלף ושפכן וכי נפקי מתקיימא מחשבתו וגזור רבנן עלה דילמא אתי למשרי זריקה בהדיא לרה"ר עכ"ל ולכאורה יש להבין במ"ש ברש"י בד' אמות דלא נתקיימה מחשבתו אם הדרך וברוב פעמים נפקו לרה"ר הוי פסיק רישא אף דהוי בדרבנן ועי' מ"ש לעיל בפ"א בשם הפנ"י דבמס' סוכה גבי אין ממעטין וכו' מוכח גם באיסור דרבנן פ"ר אסור עיי"ש אמנם למאן דאמר ד' אמות תיימי וא"כ לא הוי פסיק רישא וצ"ל לפ"ז אף למאן דאמר משום בד' אמות אדם רוצה לזלף וגם בהנפק"מ אריך וקטן מ"מ גם לדידיה צ"ל משום תיימי שלא יהי' פ"ר אלא לדידיה בתיימי בלבד היכא דלא שייך רוצה לזלף אסור ועי' בריטב"א שכתב כיון שאין ראויה לזלף אפי' עשה לזלף כיון דלא שכיחא לעשות כן מסתמא דעתו שיצאו לחוץ ומתכוין לזה עיי"ש ולדעת רבינו כיון כמ"ש דצריך תיימי לכו"ע שלא יהיה פ"ר וכל זה בד' אבל בפחות מד' יוצאין מהרה אפי' אין שופך אלא כדי לזלף דבשופך הרבה דאיכא פ"ר אפי' בד' אמות יהיה אסור וגם בהרבה אין נעשה לזילוף ובפחות מד' הוי בכל פעם פ"ר ונפק"מ אפי' יהיה דעתו לזלף אסור ונראה כן דאל"כ לא תליא בד' אמות נאמר לזלף מותר ושלא לזלף אסור ואין דעתו כמ"ש דמסתמא הוי כן דא"כ הוא דידע שאין רוצה אלא לזלף למה יהיה אסור לו ולרבינו טעם אחר בזה כמ"ש וביותר משום תיימי דבכה"ג דלא תיימי הוי פ"ר ולמ"ש לכו"ע צ"ל משום תיימי:

והנה במ"ש ברש"י במשנה בד"ה שופכין לאו להכי אכוין וכו' דאפי' מתכוין לאו איסורא דאורייתא איכא הכא דהא לאו ברה"ר זריק ליה איהו גופא אלא מאיליהן יוצאין הילכך כי לא מכוין שרי לכתחילה עכ"ל ועי' שבת ק' ע"ב והא איכא כוחו וכו' כוחו בכרמלית לא גזרו עיי"ש ונראה לפי זה ברה"ר ג"כ מדרבנן בלבד ועי' בתוס' שבת ק' ע"ב בד"ה כחו שכתבו מגזירה לכוחו ברה"ר נראה דהוי מדאורייתא ועי' בתוס' במס' עירובין פ"ז ע"ב בד"ה אלא שכתבו תירוצים אחרים עיי"ש ועיין במג"א בסי' רנ"ב ס"ק כ' ברחים דאינו חייב אלא ברחים של יד דאל"כ הוי כממילא והביא שם מדעת התוס' במצודה שנראה דחייב בכה"ג דממילא ודכן משמע מדעת רבינו בפ"ח מהל' שבת עיי"ש ובדגול מרבבה ובס' אבן העוזר ובאליה רבה הסכימו דהוי מדאורייתא עיי"ש וכנראה דעת רש"י כדעת המג"א ועי' בס' אהע"ז בסי' שכ"ח ובתוס' שבת בסי' רנ"ב בזה הנ"ל:

הלכה כ

לא ימלא אדם מים מספינה וכו' אבל אם היה למעלה מי' מוציא זיז כל שהוא וממלא שהרי דרך מקום פטור ממלא ואינו צריך לזיז אלא משום היכר. עי' בהמ"מ ובטו"ז בסי'

רנ"ה ס"ק ה' שהשיג על המ"מ וב"י עיי"ש ועי' במרכבת המשנה אף שסברתו טובה מ"מ יקשה להעמיסו בדעת רבינו דמיירי שעומד במקום פטור עיי"ש:

הלכה כא

הקורא בספר בכרמלית ונתגלגל וכו'. עי' בהמ"מ דוקא כתבי קודש ולא כן דעת התוס' בעירובין דף צ"ח ע"א בד"ה אלא ועי' בשו"ע בסי' שנ"ב סעיף א' ובמג"א ס"ק ד' ובירושלמי כאן ר"י אומר בשם ר' יוחנן לא סוף דבר ספר אלא אפי' פסוקיא ובקרבן העדה שם לאו דוקא ספר שלם גולל אצלו אלא אפי' פסוקיא שנפלו מידו גוללן אצלו עכ"ל ובס' מרכבת המשנה כתב עמ"ש בהמ"מ דוקא ספר וכו' אין זה מוכרח ועי' בתוס' וכו' ובירושלמי לא סוף דבר ספר אלא פסוקיא עכ"ל נראה שאין מפרש פסוקיא כהקרבן העדה ונראה שמפרש פסוקיא כהאי דאי' במס' שבת קי"ג ע"א כורך עליו פונדא או פסקיא וכיו"ב בפסחים דף י"א ע"א ושם פי' רש"י פסקיא שכורכין סביבות שוקיים עכ"ל ועי' בערוך ערך פסיקיא עיי"ש ועי' מ"ש אם ספר דוקא בפי' הגאון מו' אליהו מווילנא ז"ל בסי' הנ"ל ס"ק ב' וג' עיי"ש:

הלכה כב

המעביר קוץ וכו' וכן מת שהסריח ונתבזה יותר מדאי ולא יכלו שכנים לעמוד מוציאין אותו מרה"י לכרמלית וכו'. עי' בהמ"מ שכתב דרבינו מפרש כבוד הבריות כבוד החיים עיי"ש ולפ"ז בכל מקום דאיתא מכבוד המת יהיה פי' משום כבוד החיים ברישׁ פ' מי שמתו בירושלמי דמובא בתוס' שם ובמת מצוה וכיו"ב ובמס' סנהדרין מיבעיא אם הספידא יקרא דחיי וכו' עיי"ש והרי גם לפ"ז לא תליא אם במת שמסריח ולא יכלו לעמוד מפני ריחו דהרי בזיון המת הוי מצד עצמו בזיון החי אשר סוף כל אדם כמוהו ורז"ל הפליגו בלועג לרש במס' ברכות וגם רז"ל כתב שהסריח ונתבזה וכו' נקיט ג"כ ונתבזה ואין סברה שצריך שני הטעמים יחד ונראה דהכל משום כבוד המת שזה מבזיון להמת שמונח סרוח ובני אדם בורחין מריחו ולא יוכלו לעמוד לפניו אבל בפכ"ו הל' כ"ג כתב רבינו מת שהסריח בבית ונמצא מתבזה בין החיים והחיים מתבזים ממנו וכו' ובהמ"מ שם בשם הראב"ד דמשום כבוד החיים לסלק ריחו התירו וכתב שכן דעת רבינו עיי"ש ויותר נראה שכונת רבינו דהוי בזה מכבוד הבריות מב' טעמים כבוד החיים וכבוד המת אבל מ"ש הראב"ד שלא יריחו ריח רע יקשה א"כ למה במת דוקא בכל דבר שמסריח נאמר כן וצ"ע ועיין בשו"ע בסימן שי"א סעיף ב' עיי"ש:

היורד לרחוץ בים כשהוא עולה מנגב עצמו שמא יעביר מים שעליו ד' אמות בכרמלית. אף דהוי שאין מכוין וגם לא פסיק רישא מדכתב שמא יעביר וכו' ולא ניחא ליה אפ"ה

גזרו אף בכרמלית דרבנן וצ"ל משום דאפשר בניגוב ובלא אפשר אם רשאי לרחוץ היה נראה דלא לגזור כ"כ ועי' בשו"ע בסי' שכ"ו סעיף ז' ובטו"ז ס"ק ב' שמחלק בגשמים שבאים פתאום עיי"ש ולמ"ש נראה דבאי אפשר לנגב לא יהיה רשאי לרחוץ וצ"ע ובס' הגאון מהו' אליהו מוילנא ז"ל שם ס"ק ט"ו כתב לעיין בשבת קמ"ו ע"ב מי שנשרו כליו במים וכו' דלרש"י בגשמים ולתוס' במים מותר בלבושו עיי"ש וא"כ נראה באי אפשר מותר לכתחילה אם לא נחלק שם בנפלו וצריך לבגדיו שאני:

פרק טז

הלכה ב

וכן עמוד וכו' סלע שבים היה גבוה י' אם היה רחבו מד' טפחים עד סאתים הואיל ומותר לטלטל בכולו אין מטלטלין לא מתוכו לים ולא מן הים לתוכו היה יתר מסאתים אע"פ שהוא רה"י הואיל ואסור לטלטל בו אלא בד' אמות ככרמלית הרי זה מותר לטלטל מתוכו לים ומים לתוכו שזה דבר שאינו מצוי הוא ולא גזרו בו. עי' בהמ"מ דרבינו לא התיר אלא מסלע לים אבל ביתר מסאתים בכרמלית שביבשה אסור לטלטל מתוכו ולא כן דעת התוס' וראב"ד ורשב"א עיי"ש ובלח"מ עמד ע"ז היכי דייק כן מלשון רבינו עיי"ש ובאמת רבינו כתב כלישנא דגמרא:

אמנם יש לעיין בדעת רבינו דהנה בתוס' שם בד"ה מ"ט שכתבו להתיר בגינה לכרמלית כתבו ואין לחלק בין סלע דהתם דלא שכיח שהרי כל עיקר גזירה זו שלא יבוא לטלטל בכולה והאי טעמא שייך נמי הכא עיי"ש ועי' במהרש"א דמפרש אף דבגמ' מחלקין בין לא שכיח משום הקושיא דמאי שנא בתוכו למתוכו וכתב כיון דהתירו דכה"ג דאית למיזל בתר גזירה דילמא יתירו לטלטל בו, עשו לא פלוג עיי"ש ולכאורה יקשה לומר לא פלוג בכה"ג דהוי לא שכיח להתיר בהשכיח אבל ברש"י נראה מסכים לדעת התוס' אלא דדעתו גם ביבשה יותר מסאתים מוקף שלא לדירה לכרמלית ג"כ לא שכיח שכתב וז"ל שם במס' עירובין ס"ז ע"ב בד"ה מתוכו לים לא שכיח ולא גזרו רבנן במלתא דלא שכיחא ואע"ג דבשאר רה"י לכרמלית גזרו רבנן הני תרתי כחדא יותר מסאתים ומתוכו לכרמלית לא שכיח עכ"ל והנה לרש"י שכתב משום דלא גזרו בלא שכיח יקשה דהרי נראה בגמ' דלאו מהאי טעמא שרי אלא כדאי' מ"ט דילמא אמרי רה"י גמורה היא ואתי לטלטולי בכולהו וכו' ולרש"י בלא"ה בלא שכיח לא גזרו והנה לתוס' יש לפרש לאו דהוי לא שכיח כלל אלא דחשו ביותר לאיסורא דשכיח טפי לגזור בו מהלא שכיח כל כך כמו זה אבל לרש"י דלא שכיח כלל ולא גזרו וא"כ למה צריכין לטעמא דגמ' הנ"ל והנה שכיח

פי' מצוי ולתוס' יש לפרש זה מצוי וזה בלתי מצוי אבל לא דלא שכיח כלל וא"כ היה שייך גזירה בשניהם אלא דא"א ובחרו בהמצוי ביותר אבל לרש"י דפי' לא שכיח כלל למה לטעמא אחרינא והיה נראה לדעת רש"י כדמקשינן ומאי שנא ומתרצין תוכו שכיח מתוכו לים ומים לתוכו לא שכיח נאדו מטעם הנאמר בראשונה דילמא אמרי רה"י וכו' אלא בלא שכיח לא גזרו ולדעתו לאו דוקא סלע בים וכמ"ש בכל יותר מסאתים לכרמלית ועי' בריטב"א שדעתו דוקא בים דלא שכיח עיי"ש:

והנה רבינו כתב דבר שאינו מצוי ולא גזרו בו ולא כתב כבגמ' ג"כ בשאינו יתר מסאתים שכתב הואיל ומותר וכו' ולא משום דשכיח נראה מלשונו ג"כ משום דבלא שכיח לא גזרו כמ"ש ברש"י ולדעת המ"מ דאזיל לדעת הסוברים דוקא בים הוי לא שכיח ומדלא נקיט סתם כרמלית כדרכו בכה"ג לפרש דבריו וא"כ היה נראה דעתו רק בלא שכיח התירו כמ"ש וביבשה הוי שכיח אלא דלכאורה יקשה הרי רבינו כתב ג"כ טעמא דגמ' דילמא יאמרו וכו' דמשו"ה מחלקין כמ"ש הואיל ומותר לטלטל בכולו אין מטלטלין וכו' וא"כ נראה דזה שאין מצוי אינו עיקר הטעם להתיר ועל כרחך צריך לפרש שאינו מצוי כמ"ש לעיל שאינו שכיח כ"כ כמו לטלטל בתוך הכרמלית וא"כ לכאורה אין הכרע אם ס"ל דוקא בים הוי לא שכיח דילמא ס"ל כרש"י או כדעת הסוברים דגם בלא שכיח התירו ולדעת התוס' למ"ש מהרש"א י"ל כיון דבאמת שניהם שכיחי אלא דזה מצוי יותר מזה וא"כ שייך שפיר לא פלוג דבלא"ה יקשה ג"כ למה חששו שמא וכו' בלא שכיח ועי' בס' ישועות יעקב סי' שמ"ו ס"ק ב' שהשיג על המבי"ט שכתב להתיר אף מרה"י לקרפף יותר מסאתים עיי"ש וכן נראה מלשון רש"י דוקא לכרמלית ליותר מסאתים כמ"ש:

הלכה ד

מקום שלא הוקף לדירה וכו'. עי' בתוס' במס' עירובין כ"ג ע"ב בד"ה איכא עיי"ש:

הלכה ה

מקום שהוקף וכו' וגדרה לשם דירה וכו'. בהמ"מ שעמד ע"ז בדעתו לקרפף ואינו סמוך לבית דירה האיך יאמר שגדרתו לשם יועיל והוא מכוין לדבר שא"א עיי"ש ועיין במרכבת המשנה דרבינו אמר ע"פ תוספתא פ"ב דעירובין כלל אמר ר' שמעון בן אלעזר כל אויר שהוא תשמיש לבית דירה או סהר או חצר או מוקצה אפי' בה י' כורין מותר וכל בית דירה שתשמישו לאויר כגון שתשמישו לאויר כגון בורגנין שבשדה יותר מבית סאתים אסור עכ"ל הרי כשמתכוין לשם דירה וסהר ובית עצים תשמיש בגוף הקרקע עכ"ל ועי' בב"ח בסי' שנ"ח עיי"ש:

הלכה ז

מקום שהוקף שלא לשם דירה שיש בו בית ג' סאין וקירו בו וכו'. ועי' בראב"ד ומ"מ ולח"מ ועי' במרכבת המשנה דרבינו גורס אויר קירויו מתירו כלומר שהוא ניתר ע"י קירויו ואין גורס כשלפנינו מייתרו וכפי' רש"י ע"ז אלא כגירסת הבעה"מ וכן גריס אויר מחיצות מתירו ומפרש מתירו כפשוטו ולא כבעה"מ שמפרשו כמו מייתרו ובהא דאמר ר' זירא מודינא וכו' גריס ע"כ דאויר חצר מייתרו וכו' עיי"ש שמיישב דעת רבינו לפי שנוי הנוסחות ועי' בב"ח בסי' שנ"ח שכתב ג"כ בשנוי הנוסחות הנ"ל כן ומצוין במרכבת המשנה:

הלכה יב

יחיד ששבת בבקעה ועשה מחיצה וכו' עד בית סאתים מותר לטלטל בכלו וכו'. ועיין ברש"י שם שדעתו דוקא בשתי בלי ערב או להיפוך אמרינן כן אבל במחיצה מעלייא כמה דבעי עיי"ש:

הלכה יג

ג' שהקיפו כדי צרכן וקנו שביתה ואח"כ מת אחד מהן הרי הם מותרין לטלטל בכולהו קנו ב' שביתה ביתר מסאתים ואח"כ בא להם ג' אסורין וכו' שהשביתה היא הגורמת ולא הדיורין. הנה בגמ' עירובין י"ז ע"א אי' בהאי שלשה ומת אחד שנים ונתוסף אחד שבת גורמת ובעירב דרך פתח ונסתם הפתח שבת הואיל והותרה הותרה ורבינו בהל' עירובין בפ"ג הל' כ"ה בעירב ונסתם הפתח כתב כלישנא דגמרא כיון שהותרה הותרה וכאן כתב שהשביתה גורמת:

ונראה דבגמ' מחלקים בלשונם דהרי נראה אף דהקילו בשיירה מ"מ מצינו במחיצה בעלמא להלן הל' כ"ב מחיצה הנעשית בשבת הרי זו מחיצה ובשיירה בנתוסף אחד בשבת לא מהני להתיר להם בבחרו מתחילה יותר מסאתים ומשו"ה אי' בגמרא בזה ששבת גורמת אשר רבינו מפרש ששביתותו גורמת דתליא בהכנסת שבת כפי ששבת מתחילה בדרך שיוכל לטלטל משא"כ להלן בהל' עירובין ג"כ כלישנא דגמ' כיון שהותרה הותרה ועיין בתוספת במסכתא עירובין צ"ג ע"ב בד"ה לא תימא עיי"ש ודף ע' ע"ב ברש"י בד"ה והקיפו באיזה ענין אמרינן מדנאסרה לשבת נאסרה ועיין בירושלמי בפ"ק דעירובין ה"י שכתבו בנתוסף אחד כבר נכנס שבת באיסור ויש מקום לפרש בטעמא למה בזה אמרינן שבת גורמת לקולא ולחומרא ובמחיצה שנעשית בשבת לא אמרינן כן וע"ע בתוס' עירובין מ"ב ע"א בד"ה ומטלטל ועי' עירובין כ' ע"א יבשו מים וכו' ובתורת חיים שם בד"ה יבשו עיי"ש ומ"ש בשם ירושלמי שם:

הלכה כב

מחיצה וכו' ומחיצה הנעשית בשבת הרי זו מחיצה ואם נעשה בשגגה מותר לטלטל בה באותה שבת והוא שתעשה שלא לדעת המטלטל אבל וכו'. ועי' בהמ"מ שמדמה למ"ש רבינו בהל' אח"ז וכתב וידוע שיש לחלק בכאן בין לדעת בין שלא לדעת לשוגג ומזיד עיי"ש שכתב דדעת הרשב"א בשוגג אפי' מתכוין העושה לטלטול מותר לטלטל בה נראה שמפרש בהל' אח"ז לדעת ושלא לדעת כמ"ש רבינו יונתן דהוי כמחיצה במזיד וע"כ כונתו דיש לחלק דשם שניהם המטלטל העושה הקיבוץ והבני אדם המתקבצים עושין המחיצה משא"כ המטלטל לא עשה כלל והנה בעושה מחיצה במלאכה דאורייתא יש לדמותו למ"ש רבינו בפ"ו הל' כ"ג ואם בשל בשוגג למ"ש יאכל בין הוא בין אחרים אבל בו ביום אסור לכו"ע עיי"ש ועי' בפ"ג בשכח ושיהה עיי"ש ובתחומין למי שהובא בשבילו ומכ"ש בכה"ג שנעשה ברצון המטלטל וא"כ הוי מזיד על שלא מזהיר העושה ועבר על לפני עור דראוי לקנסו:

הלכה כג

מותר לעשות מחיצה של בני אדם בשבת שיעמוד זה בצד זה ובלבד שלא ידעו אלו העומדין שבשביל לעשותן מחיצה העמידן ולא יעמיד אותן אדם שהוא רוצה להשתמש במחיצה זו אלא יעמיד אותן אחר שלא לדעתו. עי' בהמ"מ ובכ"מ ובלח"מ ועל הקושיא מאי שנא מסוכה שכתב רבינו בהל' סוכה אפי' בדעת העושה כתבו ז"ל דלמדו מגינה שם כמ"ש בכ"מ ולפ"ז יש לחלק בסוכה דהקילו ועי' במג"א בסי' שכ"ג ס"ק י"ד:

והנה בהטעם דצריך שיהיה שלא לדעתם ברבינו יונתן שם וז"ל והנהו דעבדינן מנייהו מחיצה בעינן שלא ירגישו בדבר כלומר שלא ידעו שלשם מחיצות אדם משים אותם שם והוי מחיצה שנעשה בשוגג דהוי מחיצה אפי' להקל לטלטל שאם ירגישו הוי נעשית במזיד ולא הוי מחיצה אלא להחמיר וכו' ורב חסדא שנתכוין לכך לא היו ממנין אותן וכו' אלא שנסתבב הדבר על ידו ואין מזיק לנו כונתו להתחשב כמחיצה שנעשית במזיד לפי שהרי ר"ח לא היה מסדר האנשים בידיו אלא מאליהן נעשין שנתקבצו עליו לתמוה עליו או לנחמו על שהיה מצטער עכ"ל ובטו"ז בסי' שס"ב ס"ק ג' תמה מאוד דאם נדמהו למזיד א"כ ר"ח שאמר לעשות מחיצה היה במזיד עיי"ש ובאליה רבה כתב ע"ז שר' יונתן בעצמו מתרץ את ר"ח כנ"ל מ"מ למ"ש רבינו יונתן יקשה עוד דנהי דלא שייך לקנוס משום העושים והמטלטלין היה שלא לדעת מ"מ האיך עבד ר"ח כיון דבמזיד אסור ודאי ר"ח לא היה מכשילם לעבור איסורא ודוחק לדמותו לספק ערלה בפ"ק דקדושין דאי' ספוקי מספקי אהדדי עיי"ש:

וראיתי בס' תורת חיים שם שכתב שם דף מ"ד לדעת דכיון שהעומד שם יודע שלשם מחיצה העמידהו שם לא יברח והו"ל כמחיצה קבוע לכך אסור ובהמה דקתני נמי בכה"ג מיירי שהיתה קשורה בחבל ולא תברח והשתא הוי אדם ובהמה דומיא דכלים דקתני ליה בהדיה דכלים כקבועין דמי עכ"ל ובזה מובנים ג"כ דברי רבינו דגם העושה אין לידע דא"כ יראה הוא שיעמדו והוי קבוע ע"י ורב חסדא אף שראה שיתקבצו מ"מ לא היה משתדל שיעמדו זמן מה אלא הניח על המקרה שיעמדו עד שיבוא להתחום משא"כ המשתדל בעצמו עבור זה ודברי רבינו עולים יפה על דרך זו דע"י אחר לא הוי אוהל קבוע באופן שכתב לר"ח:

הלכה כד

אילן שהיה מיסך על הארץ וכו' וקושרן בארץ וכו'. עי' בתוס' יו"ט בפ"ז מ"ח ממס' עירובין שעמד על לשון קושרן בארץ דבלתי מוזכר בגמ' גם כתב שאין לו מציאות ומגיה מקושרין כאחת עיי"ש ובס' מעשה רוקח כתב דישנו במציאות שמחזקו ע"י יתד וגם רבינו כתב מעצמו לעשותו שלא ינוד עיי"ש:

פרק יז

הלכה ב

היאך מתירין מבוי סתום עושה לו ברוח רביעית לחי אחד או שעושה עליו קורה ודי ותחשב אותה קורה או אותו לחי כאלו סתם רוח רביעית ויעשה רה"י ויהיה מותר לטלטל בכולו שדין תורה בג' מחיצות בלבד מותר לטלטל ומדברי סופרים היא ברוח הרביעית ולפיכך די לה בלחי או בקורה. ובהמ"מ כאן ולהלן בהל' ט' מברר דעת רבינו דבג' מחיצות הוי כרמלית ומותר בטלטול מהתורה גם עם הקורה אין יוצא מגדר זה עד שעושה לחי דהוי משום מחיצה והביא ראיה מסוגיא דעירובין צ"ד ע"א דנראה כדעת הזה ועי' במרכבת המשנה בפי"ד ה"א ולמ"ש רבינו יש ליישב קושית התוס' במס' עירובין ע"ב בד"ה והאמר וא"ת וכיון דיש לו ב' מחיצות ושלישית ננעלת הוי ג' מחיצות וכו' עיי"ש:

אמנם בלשון רבינו יש להבין לפ"ז מ"ש ותחשב אותה קורה או אותו לחי וכו' ויהיה מותר לטלטלו וכו' צירף לחי לקורה להתר טלטול דמאי מדמה לחי דמותר מתורת רה"י גמורה וקורה רק לכרמלית לטלטול בלבד ולא לחייב גם מ"ש ומדברי סופרים וכו' ולפיכך די לה בלחי או קורה הרי בלחי הוי מדאורייתא רה"י למ"ש לעיל:

וי"ל דכתב דהוי מדברי סופרים ומשו"ה די באלו דאם היה איסור כרמלית מדאורייתא

לא היה מספיק בקורה וביותר לא בלחי דלחי לא הוי כל כך היכרא דלדידן אלא משום מחיצה ודי בכל שהוא לרחבו ולא הוי הכר גמור לכרמלית ולרבנן להחמיר שלא לבוא לטעות להתיר בעלמא בלתי די להנצל מאיסור דאורייתא ועי' בתוס' עירובין ה' ע"ב בד"ה ארבע שכתבו דאפי' למאן דאמר לחי משום מחיצה מ"מ היכר קצת בעינן ואע"ג כשהעמידו לשם לחי מועיל אף דאין היכרא מ"מ י"ל כשהעמיד לשם לחי יש קול ואיכא היכרא עיי"ש ומכל זה נראה בהיכר קצת דהוי בלחי די וכ"ז כמ"ש רבינו להקדים משום דהוי כרמלית מד"ס:

והנה למ"ש רבינו רבא דס"ל לחי משום היכרא לא ימצא בלחי שיהיה בתורת רה"י בלחי וקורה וצ"ל כמו לדידן בקורה דהוי להתיר בטלטול בכרמלית בלבד כ"כ לרבא בלחי ג"כ ורמ"ך מובא בכ"מ לעיל בפי"ד ה"א הקשה לדעת רבינו ממס' עירובין דף י"ב ע"ב דלרבא שם דמקשינן על דס"ל לחי משום היכרא מהזורק למבוי יש לו לחי חייב אין לו לחי פטור ומשני ה"ק א"צ אלא לחי הזורק לתוכו חייב לחי ודבר אחר הזורק לתוכו פטור עיי"ש ולרש"י דמפרשו במבוי מפולש אבל אם גם נפרשו במבוי סתום מ"מ נראה בג' מחיצות הוי רה"י מדאורייתא והנה אח"ז מקשינן מר' יהודה דאמר יתר ע"כ וכו' ומשני דר"י דס"ל ב' מחיצות דאורייתא עיי"ש וי"ל דודאי לרבא אי אפשר לפרש אלא דנאמר בג' מחיצות דאורייתא דאל"כ לא נוכל לפרש הברייתא אבל אח"ז דמקשינן מר"י דאמר יתר ע"כ וכו' ומשני דס"ל ב' מחיצות מדאורייתא וע"כ י"ל ג"כ דמרא דברייתא ר"י הוי ולא יקשה לרבא ויש לומר גם לרבא למסקנא דד' מחיצות לחייב בלבד כנראה מסוגיא צ"ד הנ"ל ועי' מ"ש לעיל בהל' כ"ב עיי"ש:

הלכה ד

מבוי שהוא שוה מתוכו ומדרון לרה"ר או שוה לרה"ר ומדרון לתוכו א"צ לא לחי ולא קורה שהרי הוא מובדל מרה"ר. ועיין בראב"ד שהקשה מתוספתא דבעי י' מתוך ד' ועיין בהמ"מ והנה בגמ' איתא שם בתל המתלקט י' מתוך ד' ומובא שם עם דין זה אלא בתל המתלקט איתא מפורש י' מתוך ד' ובזה בסתמא ונראה לרבינו משלא פי' י' מתוך ד' בזה כמו בתל וכו' לומר דאפי' באין בי' מתוך ד' ושאר הראשונים ז"ל שהביאו התוספתא כתבו שדרכו דהגמ' לקצר פעמים לישנא דתוספתא ובמרכבת המשנה כתב דגם דעת רבינו דבעי י' מתוך ד' אף שלא פירש כן בדבריו דסמך על מ"ש בזולת זה עיי"ש:

והנה התוספתא בפרק הזורק מבוי ששוה לרה"י ועשוי מדרון לרה"ר אם יש גבוה י' טפחים בתוך ד' אמות א"צ לחי וקורה רה"ר השופע לרה"י הרי הוא כרה"י שוה לרה"ר ועשוי מדרון לרה"י אם יש גבוה י' טפחים בתוך ד' א"צ לחי וקורה רה"י ששופע לרה"ר

הרי היא כרה"ר שוה לכאן ולכאן וגבוה מן האמצע אם יש גבוה י' בתוך ד' א"צ לחי וקורה רה"י לרה"י הרי הוא כרה"י לרה"ר הרי הוא כרשות הרבים תל ברשות הרבים וכו' יש גבוה י' טפחים מתוך ד' וכו' עכ"ל:

ואולי יש לומר בדעת רבינו דנקיט כסוגית הגמרא דלא נזכר י' מתוך ד' בהאי דמדרון דמשו"ה קיצרו דיש לחלק בהאי דתוספתא דמיירי לענין שיהיה בגדר רשות בפ"ע מדאורייתא ובשופע לרה"י רה"י ולרה"ר רה"ר כדאיתא שם וא"כ צריך י' מתוך ד' שיהיה תורת מחיצה גמורה וכמ"ש ברש"י שם שבת ק' ע"א בד"ה תל וכו' ודוקא נקיט ד' דמתוך ה' הרי הוא כשאר רה"ר דניחא תשמישו להילוך עכ"ל. וכל זה לענין רשות אבל בלענין דלחי וקורה מהני לטלטול במבוי י"ל דאפילו יותר מתוך ד' מ"מ לא גרע מקורה דמשום היכרא וכמ"ש לעיל בלחי דהוי היכרא קצת וא"כ במדרון כיו"ב בכל גוונא יהני. וכן מורין לישנא דרבינו שכתב שהרי הוא מובדל מרה"ר. ולמה לא כתב דהוי כמחיצה כמ"ש לעיל לענין רה"י בתל המתלקט דהוי מהאי טעמא רה"י ומכ"ש דהוי מחיצה ונראה שרוצה לומר בזה דמובדל מרה"ר הוי בזה בכ"ג שיהיה במדרון עשרה ומשום היכרא כמו לחי וקורה. ולענין זה הוי כמחיצה העומדת מאליה שכשירה אף כמ"ש משום היכרא דהרי בלחי כמ"ש לעיל גם משום היכרא ג"כ ואפ"ה מאליה כשירה והנה לא כתב רבינו מ"ש בתוספתא בשופע לרה"ר הוי רה"ר וכו' ואפשר דפשוט בעיניו מלפרשו בפ"ע וכמ"ש דכאן לא מיירי לענין רשות דאורייתא כלל דלרשות דאורייתא צריך י' מתוך ד' שכבר פי' רבינו בפרק הקודם בתל לענין רשות ורבינו כלישנא דגמרא נקיט כאן אפילו ביותר מתוך ד' יהני לענין מבוי אף דלא הוי מחיצה לענין שיהיה רשות בפ"ע והנה מצאתי סומך לדברי ממ"ש בשו"ת מהרי"ט ח"א בסימן צ"ד לומר דבים אפילו בלי גידוד י' מהני משום היכרא במבוי עיי"ש. וע"ע בירושלמי במסכת עירובין דף ב' וצ"ע:

הלכה ה

מבוי שצידו אחד כלה לים וצידו אחד כלה לאשפה של רבים א"צ כלום שאשפה של רבים אין עשויה להתפנות ואין חוששין שמא יעלה הים שירטון. ברש"י במסכת עירובין ח' ע"א בצידו אחת ים ואחת אשפה וראשו סתום עיי"ש ונראה דמוקי במבוי סתום ורבינו מפרשו במבוי מפולש וברש"י שם אשפה גבוהה עשרה. וים שפתו גבוה עשרה ועל ויעלה הים שירטון כתב של חול ואבנים אצל שפתו כי כן דרכו ומתקצר רוחב הים ונעשה קרקע כרוחב פרסה או יותר עכ"ל ואח"ז בד"ה שמא יעלה שירטון ומטלטלין במבואות כדמעיקרא עכ"ל. ועיין במהרי"ט ח"א בסימן צ"ד שכתב דלרש"י שכתב דצריך גבוה עשרה וא"כ למה כתב שיתקצר רוחב הים ונעשה קרקע וכו' כונתו שיש לחוש

לביטול מחיצה וגם שיתרחק וכו' ויטלטל ממבוי לתוכו ובהמ"מ שכתב שמא יעלה הים שירטון וכו' ואין לחוש שאין הים וכו' ואין לחוש שמא יעלה שירטון כלומר שיתרחק הים ממקומו וישאר אותו מקום רפש וטיט ויטלטלו מן המבוי לו עיי"ש. ועיין בערוך ערך אזל ובמהרי"ט הנ"ל מפרש דעתו דים הוי סתימה דמעיקרא וכמ"ש המ"מ שאין הים בת טלטול עם המבוי. וא"כ הוי היכרא טפי מקורה כיון דמגניא ע"י וא"כ התר דים לאו משום מחיצה ומשו"ה צריך לפרש החשש שמא יעלה שירטון ויבוא לטלטל למקום הנתיבש מהמבוי ועיין במג"א בסימן שס"ג ס"ק ל"א ובספר יד דוד במסכת עירובין שם ועיין במהרי"ט שמחלק להמ"מ בין מבוי לחצר דבחצר בעי מחיצה ובמבוי די להיכרא וים דלאו בת טלטול הוי להיכרא טובא ע"ש ועכ"פ באי' בגבוה י' טפחים לא הוי ע"י הים רה"י אלא להתר טלטול במבוי בלבד:

ועיין עוד בענין ים בטו"ז שם ס"ק ב' מ"ש שם ובשו"ת שב יעקב סימן ט"ז ובספר אבן העוזר שם:

הלכה ח

חצר וכו' כגון שלא היה בו אלא בית אחד וכו'. ועי' בהמגיד משנה ובקובץ על יד כתב דבירושלמי עירובין כ' ע"א אין פחות מב' בתים וכו' עיי"ש ועיין בירושלמי שם דף ב' ובשיורי קרבן ובשנוי הגירסות מדף כ' לדף ב' עיי"ש:

הלכה י

ב' כותלים ברה"ר וכו'. עיין בכ"מ בשם הרשב"א דבפ"א מעירובין כתב רבינו שיש לה דלתות וננעלות בלילה עיי"ש. ועיין לעיל פי"ד ה"א שכתב ג"כ אם הוקף לדירה וכו' שדלתותיה ננעלות בלילה וכו' עיי"ש. ובמוקפת חומה על כרחך ממ"ש ננעלות לאו דוקא אלא ראוי לנעול כמ"ש כאן:

הלכה יב

בכל עושין לחיים אפילו וכו' ואפילו באיסורי הנאה עכו"ם עצמה או אשירה שעשה אותה לחי כשר שהלחי עוביו כל שהוא וכו'. ועי' בב"י שכתב בסי' שס"ג משום דלאחר שנשרף ג"כ ראוי לדבקו לעשות בו לחי וא"כ לא שייך כתותי מכתת שעורא ועיין בתוספות במסכת עירובין דף פ' ע"ב בד"ה אבל בשם הר' אברהם כן ובטו"ז שם ס"ק ה' הקשה ע"ז דבע"ז אפרן אסור. ובספר מעשה רוקח כתב ע"ז דאף דאסור בהנאה מ"מ כתותי וכו' לא שייך דלא נאמר אלא בעומד לשריפה והאי אף אחר שנשרף ראוי כמ"ש בתוספות הנ"ל. וכיו"ב בספר ישועות יעקב כתב ע"ז דאף דאפרן אסור מ"מ מותר להשהותן ולא שייך כתותי וכו' עיי"ש:

אמנם בט"ז כתב דהרי אסור בהנאה וא"כ צריך לפזרן והוי האפר כמו העצים עצמן עכ"ל. וראיתי בספר תוספות שבת שם שכתב דהאי דצריך פיזור מדרבנן שלא יבוא ליהנות ממנו וע"ז לא אמרינן כל העומד לפזור כפזור דמי עיי"ש ועיין בהל' ע"ז בפ"ח ה"ו ובמל"מ שם מ"ש בשם תוספות שם עיי"ש:

והנה בעשה ממנו לחי אם מהני נמצא פשר דבר בדברי הגאונים שהביא בספר מעשה רוקח בתחילת ספרו ושם בשם המאירי שכתב דלדעת הראב"ד הפי' כתותי מכתת שעורא דהוי כמו שאינו כלל בעולם ולרבינו הפי' כתותי וכו' והוי כעפר והיכא דעפר מהני לא שייך כתותי וכו' עיי"ש ולכאורה אם כתותי וכו' משום דעומד לשרוף מ"מ לא יהיה מטעם זה יותר ממה כשיהיה עפר. ונראה לפ"ז להראב"ד כתותי וכו' לאו משום דעומד לשרוף אלא כיון דצריך איבוד ושריפה מטעם אבוד וכל העומד לאיבוד כאבוד דמי והנשרף כאבוד דמי כיון דנתקיים מצות איבוד ע"י שריפה והוי מטעם זה כאינו בעולם כלל וא"כ למ"ש לדעת רבינו דלא הוי אלא כנשרף וכן נראה דעת התוספות הנ"ל ולפי זה י"ל דוקא בעומד לשרוף כשרוף דמי וא"כ הוי השתא משום כל העומד וכו' כאפר וכנשרף כבר משא"כ משום שעומד לזרקו לרוח או לים המלח משו"ה לא שייך דהוי כמו שאינו אפר ג"כ שהרי תואר זה לא יאבד גם כשעושה לרוח או יפלו לים וכל זמן שלא הפילו וזרקו לרוח ראוי למחיצה. אלא כל זה כשעשהו כבר שיהני אבל כנראה דמותר לכתחילה יקשה דמ"מ נהנה באיסור הנאה בהטלטול ע"י ומ"ש מהאי דלהלן ע"ח בסולמות וראיתי בספר ישועות יעקב שם שעמד ע"ז עיי"ש אף דבלשון רבינו יש לשונות סותרות בזה שכתב בכל עושין וכו' נראה לכתחילה ואח"ז כתב שעשה אותה כשירה וכו' דנראה בדיעבד מ"מ יותר נוטה דדעתו להתיר לכתחילה ג"כ:

והנה כיו"ב מצינו לענין גט באיסורי הנאה עיין באהע"ז בסימן קכ"ד סעיף א' בב"ש שם דלדעת התוספות במסכת גיטין אסור לכתחילה ולדעת הרמב"ם והטור מותר לכתחילה לכתוב על איסורי הנאה ובמ"א כתבתי ליישב עם מה שכתב בטורי אבן במסכת ר"ה לומר דהיכא דאפשר לו לעשותו בדבר אחר כגון שם בשופר של איסורי הנאה שיש לפניו שופר אחר לא מקרי הנאה והביא ראיה ממסכת סוכה גבי אין ממעטין וכו' דאית ליה הושענא אחריתי ואף שמדחה סברה זאת עיי"ש אנכי לענ"ד בסוגיא דמצות לאו ליהנות ניתנו מצאתי סמוכים וקיום לסברה זאת מכמה מקומות עיי"ש. וא"כ י"ל בגט דאפילו בעלה של זית כשר דכמ"ש שם דלא בעי נתינה דשיהיה שוה דבר מה ואם כן כיון דאפשר בקל בשאר דבר לא מקרי הנאה כלל וכיו"ב י"ל בכה"ג דלחי דאפשר בכל דבר כמוזכר להלן ושיעור אין לו לא מקרי הנאה בעשהו באיסורי הנאה. וא"כ כמ"ש

דלא שייך כתותי וכו' וא"כ בכה"ג דלחי להתירו לכתחילה לדעת רבינו כמו שלדעתו בגט באיסורי הנאה ועיין בב"ש בסימן קכ"ד בענין כל העומד וכו' ובפר"ח האריך שם ודעתו שלא כדעת הב"ש והב"ח בדעת רבינו לענין גט באיסורי הנאה לכתחילה עיי"ש גם כתב שם דלא קיי"ל כר"ש ממ"ש רבינו כאן דלחי בע"ז מעמידין משום דא"צ שיעור עיי"ש ולמ"ש המאירי אינה ראיה מזה גם למ"ש בב"י ובתוספות הנ"ל אין ראיה מכאן וראיתי בספר בית מאיר שעמד על ראיתו ורמז על דברי התוספות עירובין הנ"ל:

ועל מ"ש בהמ"מ לחלק בין השיעור דרוחב ואורך דיקשה ג"כ ברוחב אין שיעור כמה יהיה אפילו דק בלי שיעור הנתפס במחשבה בלבד כמו באורך ע"ז כתב במרכבת המשנה משום דעכ"פ צריכה שתהיה הקורה בריאה לקבל אריח ואם כן יש לה מזה שיעור מה עכ"פ עיי"ש ועיין ברש"י עירובין פ' ע"ב בד"ה אבל שכתב בזה:

הלכה יג

בכל עושין קורה אבל לא באשירה לפי שיש לרוחב הקורה שיעור וכל השיעורין אסורים מן האשירה והוא שתהיה בריאה וכו'. עי' בספר תוספות שבת בסימן שס"ג ס"ק ל"ב שהעיר דרש"י פי' הטעם דכיון דבעינן רוחב טפח ובריאה לקבל אריח והרי כתותי וכו' עכ"ל נראה דגם מטעם בריאה שצריך שתהיה פסול משום דכתותי וכו' אבל רבינו לא כתב אלא מטעם ששיעורה טפח משמע משום בריאות לית לן בה דאכתי ראוי לקבל אריח. ונפק"מ אם הניח ב' קורות זה על גבי זה והתחתון כשירה ורוחב טפח אלא שאין בריאה ועליון של אשירה ואין מקבל אריח אם לא בצירוף העליונה לרש"י פסול ולרבינו כשר עיי"ש מ"ש עוד בזה:

הלכה טז

מבוי שהיה גבוה וכו' ועובי הקורה וכו'. עי' המגיד משנה ובירושלמי עירובין ב' ע"ב עיי"ש:

הלכה יח

נפרץ וכו' שחצר שרבים בוקעין בה ונכנסין בזו ויוצאין בזו הרי היא רה"י גמורה. עיין בס' דורש לציון דרוש י"ג דף ע"ג ע"א שכתב לומר דאם אף בלי בקיעת רבים המקום כרמלית אז ע"י בקיעת הרבים נעשה רה"ר גמור אתי רבים ומבטלי מחיצה אבל אם בלי בקיעת רבים מחשב המקום רה"י אז אף שהרבים בקעו בו לא מבטלו רה"י ומביא ראיה לדבריו שיש לחלק בין כרמלית לרה"י בענין ביטול ע"י כי רבים בקעו בו מעמוד ט' ורחב ד' שהוא כרמלית וע"י כיתוף דרבים נעשה רה"י ואם הוא גבוה י' לא מהני כיתוף דרבים והוי רה"י ומתרץ בזה קושית התוס' במס' עירובין דף כ"ב ע"ב בד"ה דילמא דארץ ישראל

יהיה רה"י ובבל ותירצו דמחיצה ע"י שמים ואינו ע"י אדם אמרינן אתי רבים ומבטלי מחיצה עיי"ש ורבינו שלא הביא חילוק זה וע"פ מה שכתב אמר לתרץ דרשות גמור לא נפקע ע"י רבים בקעו ועמד על דברי החכם צבי בסי' ה' עיי"ש ועיין לעיל בפי"ד ה"ח:

הלכה כב

לחי הבולט מדופנו של מבוי כשר וכו'. עיין בהמ"מ שדעת רבינו דרב אשי דאמר אפי' תימא שמונה ממ"נ אי עומד נפיש ניתר בעומד מרובה על הפרוץ ואי פרוץ נפיש נידון משום לחי מאי אמרת כהדדי נינהו ספק דבריהן לקולא וכתב דלרבינו לאו דוקא בח' ה"ה ביותר וסיים להקשות דא"כ הו"ל לומר אפי' יותר מד' אמות עיי"ש. ובמרכבת המשנה כתב דלרבינו הסוגיא אזלא למאן דאמר לחי משום היכרא ואנן ס"ל משום מחיצה עיי"ש:

והנה ברש"י שם דף ה' ע"ב כתב אף דלחי העומד מאליו כשר שאני שם דלא הוי בתורת מבוי משא"כ ברחב ד' דהוי כמבוי ובמחשבה לא משוי ללחי עיי"ש ובת"ח כתב לדעת רבינו מיירי הסוגיא במשוי לשם לחי ע"ש ועיין בב"ח בסי' שס"ג בדעת רבינו עיי"ש:

ובתוס' שם בד"ה ארבע הקשו למ"ד משום מחיצה וכתבו דמ"מ צריך היכר קצת גם בלחי בלא העמידו מתחילה לכך דבהעמידו מתחילה אית ליה קול עיי"ש. ולכאורה מסתברא דאף בלחי משום מחיצה מ"מ להוציאו מחשש שחשו בכרמלית גם בלחי יהיה צריך היכר ג"כ כמ"ש בתוס' כמו בקורה דהוי להיכרא בלבד מהאי טעמא גם בלחי אף דהוי כמחיצה מ"מ היכרא גם כן ליבעי:

ונראה לומר דהנה זה דלא הוי בכה"ג בבולט מדופנו וכו' הנ"ל היכרא דלא שייך אלא במבוי הסתום דבמבוי מפולש דצריך צורת הפתח מצד האחר דהוי לחי מכאן ומכאן וקורה עליה וא"כ צוה"פ מוכחת על הלחי הבולט דמצד אחר והוי להיכרא ג"כ אלא במבוי סתום דמבוי עקום כמפולש תורתו ובסתום בלבד דהוי ג' מחיצות י"ל לרבינו דעם הלחי משוי לרה"י וי"ל דא"צ היכרא כלל דדוקא בכרמלית משום דלא הוי רשות כלל מדאורייתא ויהיה מותר לטלטל מרה"י ומרה"ר ושייך טעות לרה"ר משו"ה גזרו רז"ל ומש"ה צריך היכרא להציל מהטעות משא"כ ברה"י דאסור מהתורה בטלטול מרשות לרשות לא שייך טעות כלל רק בקרפף יותר מסאתים שחששו שדומה לרה"ר בלא הוקף לדירה ואין לומר דצריך היכרא שלא יאמרו דכרמלית היא דהוי גזירה לגזירה ורק בכרמלית ממש הצריכו היכרא ולפ"ז לא שייך היכרא לדעת רבינו אלא בקורה על ג' מחיצות דהוי עוד כרמלית לדעתו אבל בלחי לא שייך כלל חיוב היכרא ולפ"ז י"ל אם גם לא נאמר דצוה"פ מצד אחר מוכחת על לחי הבולט וכו' מ"מ כיון דהצוה"פ מוציא מידי פירצה ומשוי למבוי סתום וע"י הלחי מצד אחר לרה"י גמורה דל"צ היכרא וא"כ

מובן היטב לדעת רבינו דבלחי לא צריכין להיכרא כלל וי"ל כמ"ש במרכבת המשנה הנ"ל דסוגיא למאן דס"ל משום היכרא:

ונראה ממ"ש הוכחה לדעת רבינו דג' מחיצות כרמלית ובלחי הוי רה"י דאל"כ יקשה למה לא חייבו בלחי היכרא בשום מקום דכנראה לא הוי אלא משום מחיצה אבל כמ"ש א"צ להיכרא משום דלא ימצא בכרמלית וברה"י א"צ ובכה"ג דבולט וכו' הוי לענין דאורייתא רה"י עכ"פ:

ולכאורה יש לעיין לרב אשי דאמר ממ"נ וכו' ואם כהדדי ספיקא דרבנן וכו' וכמ"ש בתוס' משום היכרא לדון בבולט וכו' הרי אף דלדידן משום אי אפשר לצמצם ספיקא הוי לדינא מ"מ כו"ע לא ידונו מספיקא לעומד מרובה על הפרוץ וא"כ ליכא היכרא עוד למאן דס"ל עומד כפרוץ אסור ועי' בירושלמי במס' עירובין ב' ע"ב דכתבו בחלל לא יהני משום מראית עין עיי"ש ומכ"ש בכה"ג דמחצה על מחצה אף דבענין זה לא קיי"ל כירושלמי מ"מ במחצה על מחצה מטעם היכרא דטעמא רבה בדבר יקשה לכאורה עיי"ש וצ"ע:

הלכה לו

האצבע שמשערין בה בכל מקום היא רוחב וכו'. עיין בהל' ס"ת פ"ט ה"ט בזה:

פרק יח

הלכה א

המוציא דבר מרה"י לרה"ר או מרה"ר לרה"י אינו חייב עד שיוציא ממנו שיעור המועיל כלום וכו'. ועיין במל"מ שכתב דרק לענין חטאת נאמר השיעור אבל לאיסור חצי שיעור אסור מהתורה והביא דברי רש"י ע"ד ע"א במס' שבת והג"א ריש פ' המוציא יין ובהג"ה שם השיג על החכם צבי בסי' פ"ו שכתב בשבת וכיו"ב לא שייך חצי שיעור עיי"ש:

והנה דעת החכם צבי שם דלר' יוחנן חצי שיעור מהתורה מטעם אחשביה כמ"ש הריטב"א לר"ש עיי"ש וכיו"ב דעת זאת בר"ש טבול יום בפ"ב מ"ג עיי"ש. ולטעם זה יש לעיין בענין חצי שיעור במוציא מרשות לרשות במס' שבת דף ע"ה ע"ב כל הכשר להצניע ומצניעין כמוהו והוציא בשבת חייב חטאת עליו וכל שאין כשר להצניע ואין מצניעין כמוה והוציאו בשבת אינו חייב אלא המצניע וברש"י ומצניעין כמוהו כמות זה כלומר שיש בו כשיעור הראוי להצניע אינו חייב אלא להמצניע אם נעשה חביב לאדם אחד והצניע חייב על הוצאתו אם חזר והוציא אבל אדם אחר אינו חייב עליה דלגביה לאו מלאכה הוא עכ"ל וא"כ נראה אף דבעינן תרוייהו ראוי ושיעור להמצניע משוי לחביב אפי' בלא היה ראוי וגם פחות משיעור המצניע חייב ונראה מזה דעל כרחך הוצאה לא

הוי גלוי דעת שאחשביה אלא המצניע בלבד מגלה חשיבתו בעיניו ולפ"ז כיון דלא שייך אחשביה בהוצאה ממילא לא שייך איסורא דחצי שיעור ג"כ מהאי טעמא דממ"נ אם יהיה שייך אחשביה בח"ש בהוצאה יהיה גם כן בחיוב חטאת כמו במצניע והוציאו:

אמנם רבינו בפי' משניות פי' ומצניעין כמוהו ר"ל כי מנהג בני אדם להצניען כי יש דברים וכו' אבל אין מצניעין לרוב מציאותן באותו מקום ופחיתותן וכו' עיי"ש וא"כ בלתי מוזכר מכשיעור כלל במשנה ועי' במל"מ להלן בהל' כ"א שכתב במצניע פחות מכשיעור פטור עיי"ש:

ובירושלמי בפ"ז מ"ג ועוד כלל גדול וכו' בגמ' שם רבי חונה וכו' לע"ז איתמרת רבי יוחנן אמר לאיסור הנייה איתמרת רב חסדא אמר לשיעורא איתמרת אית תני חייב חטאת ואית תני כל שהוא מאן דאמר חייב חטאת מסייע לרב חסדא מאן דאמר כל שהוא מסייע לר"א ור"י רבנן דקסרין בשם ריב"ח כגון המוך שהתקינה לנידותה עיי"ש ובקרבן העדה שם בפי' לשעורין איתמרת לאפוקי כשאין בו כשיעור הוי ליה אינו כשר להצניע אית תני חייב חטאת וכו' והיינו כרב חסדא דמיירי כשהוציאו כשיעור ואית תני במתני' חייב חטאת בכל שהוא כיון דכשר להצניעו ומצניעין כמוהו חייב אפי' בפחות מכשיעור והיינו כר' יוחנן דהא לאו לשעורין איתמרת עיי"ש ורבנן דקסרין שאמרו כגון המוך וכו' נראה מפרשין כל שכשר לפי סוגית הבבלי אבל ר"י ור"ח אין מפרשין שאין כמוהו כרש"י אלא לר"ח כל הכשר על שעורא ולר"י אפי' בפחות משיעור במצניעין כמוהו וא"כ לר"י לפי הירושלמי בפחות משיעור וראוי להצניעו או בשאין ראוי והצניעו חייב ובמל"מ הל' כ"א שדעתו להיפוך לא ידעתי למה לא העיר על הירושלמי דנראה מ"ש שם במחלוקת שנויה גם בהצניע בפחות משיעור לא נאמר שיפלגו בזה ועי' בפנ"י שכתב דלירושלמי כשר להצניע ומצניעין כמוהו חדא מלתא הוי עיי"ש אחרי רואי מצאתי בס' שלום ירושלים שעמד על המל"מ ג"כ למה לא העיר מירושלמי הנ"ל:

ועי' בקרית ספר שכתב ח"ש נלמד מכל ובשבת להיפוך מבעשותה את כולה ולא מקצתה ע"ש ולכאורה יש לעיין למה לא נאמר אחשביה משום הוצאה על כרחך דשיעור הוצאה צריך בחשב ביותר עד שמצניעו ומכ"ז לטעמא דאיסורא דח"ש מטעם אחשביה לא שייך בח"ש להוצאה לאסור והנה י"ל דהוצאה בלתי מוכיח כלל על חשיבתו לו דשמא מוציאו שאינו חפץ בו שיהיה שם אבל לפ"ז יהיה שאצל"ג דלר' יהודה בלבד המחייב וכנראה מתני' דלא כר"י ועי' בתוס' שם בד"ה לאפוקי עיי"ש ובמס' שבת ע"ד ע"א ברש"י חצי שיעור מהתורה בבורר דהוי כמ"ש בבעל המאור שאצל"ג בכ"פ וא"כ לא שייך אחשביה

אם לא נאמר דחשוב בעיניו מעשה הברירה וצ"ע דבכ"מ הוי האחשביה על הדבר ועי' ברש"י שבת צ"ג ע"ב בד"ה וכן כזית עיי"ש ועי' מ"ש לקמן הל' כ"א עיי"ש:

הלכה ב

יין כדי רובע ואם היה קרוש בכזית. בירושלמי בפ"ח ה"א איתא תני יבש כזית דברי ר' נתן רבנן דקסרין וכו' בשם ר' יוחנן אתיא דר' נתן כר' שמעון כמה דאמר ר"ש ברביעית כן ר"נ אמר ברביעית כשיקרש יהיה בו כזית:

ובקרבן העדה הקשה על רבינו שכתב קרוש בכזית דהרי לפי הירושלמי ר' נתן כר' שמעון דאמר בצלול עד רביעית ואנן לא קיי"ל כר"ש כמוזכר ביין כדי רובע וכו' וכתב דנראה כדעת התוס' במס' שבת ע"ז ע"א בד"ה ועוד לאביי ורב יוסף בעינן רביעית חי ולא מזוג עיי"ש ולא אבין כונתו דהרי בתוס' כתבו כן לאביי ור' יוסף בפי' המשנה דאיתא מזיגת כוס הכונה רביעית יין ולירושלמי רק לר"ש הוי כן והנכון כמ"ש במרכבת המשנה דלמסקנא דאמר אביי אבל יין דקליש כזית יותר מרביעית וכי מפיק פחות מכזית לחייב וכו' ועם כל זה לר"נ אלא בכזית חייב ועל כרחך דבחשיבות תליא ובעינן כזית כמו דאמרינן לעיל ברובע רביעית לרבא עיי"ש אלא דעם כל זה יש להבין דלפ"ז למה לומר שאם יקרש וכו' מצד כזית יהיה מספיק לומר לחייבו בהוצאה דהרי חזינן בקרוש אין תליא ברביעית כלל ונראה לפ"ז דלמסקנא בלתי תליא באמת בהאי אם יש בו רביעית בקרוש דדוקא בדם נבילה דבעי רביעית שאם יקרוש יהיה כזית משום דעיקר שיעורו כזית כבשר נבילה אבל ביין לא נאמר להיפוך דכזית משום רביעית אלא דחשוב בפני עצמו:

אמנם לא נראה לומר כן דאם בקרוש משוינן כאוכל הרי שעורו כגרוגרת ועל כרחך אזלינן בתר שעורא דמעיקרא ברביעית ומשו"ה צריך לכזית ולפ"ז כזית ברביעית תליא אף למסקנא והנה כמ"ש ברש"י בקרוש בלתי ראוי למזיגה משו"ה צריך רביעית יין בשעורו ויש להבין באמת למה אם נאמר כזית יותר מרביעית לא יהיה חייב בפחות מכזית למ"ש דהכל תלוי בשיעור רביעית:

ונראה דהנה השעורין כזית ורביעית שעורין בעלמא בשאר איסורין מהלכה למשה מסיני והנה בהוצאה דתליא בחשוב ג"כ השעורין בלתי נערכים תמיד לפי השעורין אשר המה מהלמ"מ כגון בראוי למזוג א"צ לרביעית דוקא וכיו"ב וכמ"ש בתוס' במס' יומא דף ע"ט ע"ב בד"ה לומר וכן בירושלמי במס' חגיגה בפ"ב מ"א דף ב' שהכתוב מסרה לחכמים השעורין וכתבתי במ"א בזה שכתב ז"ל שהתורה מסרה השעורין ולחכמים לבחון למה השיעור הזה ולמה הזה:

והנה ביין ימצא בראוי למזוג בצלול ואז ברובע חייב ובקרוש דלא הוי ראוי למזוג וא"כ צריכין לשער חשיבותו מצד השעורין הנערך בהם בכל מקום ובחרו בכזית דהרביעית נכלל בו וחשוב מצ"ע ג"כ וחשיבות יין גדול מחשיבות אוכלין דבגרוגרת ויש ליישב קושית התוס' בד"ה ועוד שהקשו על רש"י שכתב דיין הנקרש אין ראוי למזיגה ולכן צריך רביעית יין דוקא דאם כזית יבש אינו ראוי למזיגה למה חשיב משום שהיה בו רביעית מתחילה מ"ש מגרוגרת שצמקה עיי"ש אבל י"ל דלאו משום רביעית הקדום אלא כמו שהשיעור רביעית בצלול כמו כן כזית ביבש כמו דמצינו בכל האיסורין כן מאי דהוי ברביעית הוי ביבש בכזית ומיושב אף דכזית יותר מרביעית מ"מ אין ראוי למזיגה עוד ולא שייך שעורא דרביעית אלא דשעורא דרביעית משוי ביבש לכזית כמו בכל מקום אלו ב' שעורין נערכים זה לזה וכיון דלא שייך למצוא ביבש שיהיה ראוי למזוג דאז השיעור אחר מוקמינן על שעורן הנערך בהם בכ"מ והאי דבשבת באוכלין בגרוגרת כמ"ש לעיל דצריך חביב טפי כנראה מהנ"ל ועי' עירובין ד' ע"ב ויין חשיב ביותר מאוכלין שעורו קטן ברביעית וכזית ואינו דומה לגרוגרת שצמקה דלית ליה שעורא כלל וכמ"ש לעיל השעורין נמסרים ביד החכמים ומובן שפיר אף אם יהיה כזית יותר מרביעית אין שיעורו אלא בכזית:

והנה לדעת רבינו צריכין לומר כמ"ש ברש"י בקרוש לא שייך מזיגה וצריך רביעית דוקא ויקשה קושית התוס' הנ"ל ולמ"ש נראה ליישב לדעת רש"י ורבינו לפ"ז ביין ג' שיעורין בראוי או ברביעית או בכזית ולמ"ש בכל מקום שלא היה גבול אחר להודיע חשיבותו הניחו החכמים על השיעורין הנערך בהם בכל איסורים וכמ"ש בכל מקום בלח רביעית ביבש כזית וכנראה לא הוי אלו שיעורין מהלמ"מ ואפ"ה המה דאורייתא לחייב משום דנמסר לחכמים מאי דהוי בגדר חשוב ועי' מ"ש לעיל ה"ו בשם הפר"ח עיי"ש ובקרית ספר כתב דכולן הלמ"מ ועי' בתוספות לעיל הנ"ל:

חלב בהמה טהורה כדי גמיעה וחלב טמאה כדי לכחול עין אחת וכו'. מקורו בירושלמי פ"ח מ"א חלב הדא זאת אמרת בחלב בהמה טהורה אבל בחלב בהמה טמאה כדי לכחול עין אחת:

דבש כדי ליתן על ראש הכתית וכו'. בירושלמי שם בפ"ח ה"א הנ"ל דבש הדא דאת אמר בהין עתיקי ברם בהין דידן כדי לבשל ביצה קלה ובקרבן העדה עמד על דברי רבינו שלא חילק בין דבש שהדביש כירושלמי והנראה משום דבבלי ע"ח ע"א אי' דבש אכילתו שכיחא ורפואתו שכיחי ובקרבן העדה מפרש בהדבש שכיחי לרפואה עיי"ש

אבל לרבינו לא נראה כן דא"כ כיון בדבש שלא הדביש לא שכיח לרפואה ניזל בתר שיעור אכילה וע"כ דאין מחלקין כירושלמי:

הלכה ה

המוציא תבלין וכו' ומצטרפין זה עם זה וכו'. ובהמ"מ דלפי הגמ' כשכולן מיני מתיקה ויש לרבינו פי' אחר עיי"ש עיין במרכבת המשנה דשאני בהאי דחזקיה בתבלין לצירוף למאכל אחד צריך שיהיו כולן מיני מתיקה שלא יהיה לפגם משא"כ בשבת להוצאה דלשום מאכל כל אחד ראוי שייך צירוף עיי"ש והנה שיהיה שייך צירוף אף דכל אחד בפ"ע בלתי ראוי יש לעיין דהנה בהאי דהג' מצטרפין לקל שבהן בתבן תבואה וקטניות שם הוי עכ"פ אכילה ע"י הדחק כדאי' שם אבל בשאין אחד בפ"ע כשיעור ובצירוף בלתי ראוי יחד צ"ע ועי' בשו"ת מעיל צדקה סי' ס"ד מ"ש על דברי רבינו בזה עיי"ש:

גחלת כל שהוא והמוציא שלהבת פטור. בפר"ח הקשה מסוגיא דביצה מקור דין זה דף ל"ט ע"א דאיתא כגון דאדיה אדוי וכו' ורבינו כתב בסתמא עיי"ש ועיין בצל"ח וכוונתי לדעתו הגדולה במ"ש באחרונה שם עיי"ש:

הלכה ו

המוציא זרעוני גינה שאינן מאכל לאדם שיעורן פחות מגרוגרת וכו'. עיין בהמ"מ ועי' שכתבו בתוספתא וירושלמי כרבינו דחולקין עיי"ש ועיין בפר"ח שכתב שעורו פחות מגרוגרת לא אתפרש כמה פחות הוי ומסתברא דהוי כזית שהוא שיעור המוסכם בכ"מ בציר מגרוגרת והכי מוכח בריש פ' המצניע גבי מוציא חטה אחד לזריעה יעו"ש וזה יציב ונכון עכ"ל וכונתו מה דאיתא שם דף צ"א ע"א מ"ד כל שהוא לאפוקי מגרוגרת ולעולם עד דאיכא כזית עיי"ש ועי' מ"ש לעיל בה"ב המסכים ע"ז עיי"ש:

המוציא מורסן אם לאכילה שיערו כגרוגרת וכו'. בתוספתא פ"ט:

הלכה ז

המוציא גרעינין וכו' המוציא אזוב וכו'. ירושלמי פ"ח ה"ג ותוספתא פ"ט:

הלכה ט

המוציא דיו וכו' אבל אם הוציא הדיו בפ"ע וכו'. עיין בהמגיד משנה ועי' בפר"ח ובקרבן העדה שמקורו בירושלמי בפ"ח הנ"ל עיי"ש:

הלכה י

המוציא כחול וכו' שעוה כדי ליתן ע"פ הנקב וכו'. עיין בפר"ח בפי' על רבינו עיי"ש:

הלכה יא

המוציא אדמה וכו' עפר ואפר כדי לכסות דם ציפור קטנה וכו'. בירושלמי בפ"ח עיי"ש:

הלכה טז

המוציא וכו' או חולה וכו'. במרכבת המשנה כתב דנלמד ממס' יומא ס"ו ע"ב עתי אפי' בשבת וכו' לומר שאם היה חולה מרכיבו על כתיפו וכו' אפי' תימא ר' נתן חולה שאני עיי"ש וכמו בבהמה כן באדם:

הלכה כא

המצניע דבר לזריעה או לרפואה ושכח למה הצניעו והוציאו סתם חייב עליו בכל שהוא שעל דעת מחשבה ראשונה הוציאו וכו'. עיין במל"מ שכתב דוקא בלרפואה וזריעה מהני במצניע בפחות משיעור משא"כ לאכילה עיי"ש ועי' מ"ש לעיל בה"א בזה ולכאורה למ"ש במל"מ יקשה בשכח למה הצניעו למה יהיה חייב דלמא הצניע לאכילה וכיו"ב דלא מהני במה שהצניע וצ"ל שנזכר אח"ז שהיה לרפואה או לזריעה אלא דבשעת הטלטול לא זכר (וכגון ששמענו שנזכר לענין עונש לא שייך דבהתראה לא שייך שכחה) ושייך חיוב חטאת או שאחרים יודעים למה הצניעו ולפ"ז בשכח ולא נזכר יהיה פטור מחטאת וא"כ הוי לגמ' לאפלוגי ולאפרושי בין נזכר אח"ז ללא נזכר. ונראה דאמרינן מדהצניע מסתמא הצניע לרפואה או לזריעה אף דגם לזה צריכין שיטרח דבלא"ה אמרינן כמ"ש ברש"י צ' ע"ב בד"ה ליתני וכו' שאין אדם טורח להוציא נימא אחת לזריעה הילכך מוציא סתם פטור עד שיהיה בו שיעור וכו' עיי"ש מ"מ מסתבר טפי לומר שהוציא לזריעה או לרפואה משנאמר לדברים אחרים אשר אפי' בהוציא והצניעו לא אמרינן דהוי חשוב כמ"ש במל"מ והנה יש לומר ג"כ בשכח אם לרפואה או לזריעה מיירי ובכה"ג ג"כ נאמר כיון דהשתא שכח ע"כ בטל האחשביה משום דהשתא לא שייך אחשביה שהרי אינו יודע למה אחשביה אם לא נאמר ע"ד ראשונה עושה וצ"ע:

ושאר האדם אין חייבין עליו אלא כשיעורו כו'. במסכתא שבת דף ע"ב ע"א אמר אביי במאי עסקינן בתלמיד שאמר לו רבו לך פנה לי המקום לסעודה הלך ופנה לו דבר חשוב לכל חייב עליו דבר שאין חשוב לכל אי אצנעי רביה מחייב עליו ואי לא לא מחייב וברש"י דלר' שמעון בן אלעזר אתיא דס"ל כל שאין כשר להצניע וכו' והצניע ובא אחר והוציאו נתחייב זה במחשבה של זה עיי"ש ובתוס' שם בד"ה אטו כתבו דלכו"ע אתיא עיי"ש ונראה דעת רבינו שלא הביאו דס"ל כרש"י ובתוס' הקשו לרשב"א אמאי נקטו בתלמיד שא"ל רבו אפי' באדם בעלמא נמי. לכאורה דעת רשב"א יקשה להבין למה משום שהצניע זה יהיה האחר המוציא חייב ומנ"ל לומר שגם לו הוי חשוב ונראה מטעם זה הנאמר בירושלמי בפ"י ה"א הצניעו זה והוציאו זה פטור רשב"א מחייב מה אנו קיימין אם בשהוציאהו מדעת השני דברי הכל פטור אם בשהוציאהו מדעת הראשון דברי הכל

חייב אלא כאן אנו קיימין בסתם ורבנן אמרי חזקה מדעת השני הוציאו רשב"א אומר חזקה מדעת הראשון הוציאו וא"כ בירושלמי אין מפרשין רשב"א כפשוטו כדאי' אם בשהוציאו וכו' דברי הכל פטור ובבלי מפרשין ג"כ בתלמיד שאמר לו רבו וכו' דבלא"ה לא מסתבר לומר דלרשב"א השני חייב וצ"ע במס' זבחים מ"ז ע"א דמדמינן רשב"א להאי דזה מחשב וזה עובד עיי"ש והרי לירושלמי ולרש"י ס"ל רשב"א בשבת דהוי בתלמיד או כמ"ש בירושלמי דאמרינן דעושה ע"ד חבירו וא"כ הוי גם בעיניו חשוב וביותר למ"ש המל"מ לא מהני אלא לרפואה וזריעה דהוצאה בלבד מחייבו בלי מעשה דהצניעו וא"כ באמרינן שגם מחשבתו לזריעה וא"כ לא שייך לזה מחשב וזה עובד שהרי גם הוא מחשב כמו המצניע:

הלכה כו

המוציא כגרוגרת לאכילה וצמקה קודם הנחה וחשב עליה לזריעה או לרפואה שא"צ שיעור הרי זה חייב כמחשבתו של עת הנחה הוציא פחות מכגרוגרת לזריעה וקודם הנחה חזר וחשב עליה לאכילה פטור. לכאורה יש להבין למ"ש ברש"י ריש המצניע דהא דבעינן שיעורא היינו טעמא שאין אדם טורח להוציא נימא אחת לזריעה הילכך מוציא סתם פטור עד שיהיה כשיעור אבל זה שהוציא נימא אחת לזריעה גלי דעתיה דטרח ואחשביה עכ"ל. ולפ"ז במוציא כגרוגרת לאכילה וצמקה מה יהני המחשבה בגלוי בהוצאה ליכא דהוי לאכילה והנחה בלתי מוכיח כלל על החשבו דעל הנחה לא שייך לומר אבל זה שהוציא וכו' כמ"ש רש"י וכנראה דצריך גלוי דעת ע"י מעשה הוצאה ובכה"ג הוי מחשבה בלי מעשה המוכיח כלל ולעיל בדף הנ"ל בד"ה הא דזריע וכו' אין אדם טורח לזרוע גרגיר אחד עיי"ש. ונראה מזה דמחשבה לזריעה בלבד מבלי צירוף הוכחת מעשה הוצאה מהני והוצאה לא הוי הוכחה על אחשביה גם במפרש לזריעה ומחשבה בלבד מספיק להחשבו וא"צ לשום מעשה כלל:

ואם תפחה קודם הנחה ונעשית כגרוגרת קודם שימלך עליה לאכילה חייב שאפילו לא חישב היה מתחייב על מחשבת הוצאה. בתוס' במסכת מנחות דף נ"ד ע"א בד"ה דמעיקרא הקשו מסוגיא דשם דאמר רבה כל היכא דמעיקרא הוי ביה והשתא לית ביה הא לית ביה וכל היכא דמעיקרא לא היה ביה והשתא ביה מדרבנן. וברשב"א בחי' לשבת צ"א מחלק בין שבת דבחשיבות תליא וכיון דנתפח כגרוגרת חשיב משא"כ באיסורים דבשיעור אכילה תליא ולא מהני בנתפח עיי"ש ועיין בשו"ת שער אפרים סי' נ"א:

הלכה כז

הוציא כגרוגרת לאכילה וצמקה וחזרה ותפחה קודם הנחה הרי זה ספק אם נדחה או לא נדחה זרק כזית אוכלין לבית טמא והשלים כזית זה לאוכלים שהיה שם ונעשה הכל כביצה הרי זה ספק אם נתחייב על כזית מפני שהשלים השיעור לענין טומאה או לא נתחייב. הנה בכל מקום בספיקא דדינא בהל' שבת כתב רבינו בסתמא פטור דלענין חטאת פטור ואסור ככל ספיקות וכאן כתב הרי זה ספק וראיתי בספר מעשה רוקח שעמד ע"ז וכתב ואולי שבא לומר דהוי יותר מפטור עיי"ש:

ואולי בא רבינו להורות בזה בהאי דגרוגרת וכו' דוקא כאן לענין הוצאה בשבת הוי כה"ג דצמקה וכו' ספק ולא לענין שאר דברים כמ"ש בהל' אבות הטומאות בפ"ד הי"ג היה בתחילה כשיעור וצמקו וחזרו ותפחו עד שהגיעו לשיעורן הרי אלו מטמאין דין תורה עיי"ש. ובכ"מ שם בשם מהר"י קורקס אף דבהל' שבת כאן דעת רבינו דהוי ספק שאני בשבת שאם הניחה באותה שעה היה מפטר ולכן י"ל שלא תצטרף הנחה עם העקירה עיי"ש. וא"כ מפרש רבינו כן "הרי זה ספק" לענין שבת אבל לשאר דברים לא הוי ספק ובודאי לא אמרינן נדחו ובהאי דזרק וכו' שכתב ג"כ הרי זה ספק י"ל ג"כ דאתא למעוטי כמ"ש בתוספות וברשב"א דדוקא בזרק האיבעיא וספיקא דדינא ולא בהוציא דקדים ליה איסור לטומאה כשצירף ידו למטה מג' במעביר ומשו"ה אמר הרי זה דוקא בזורק בלבד הספק. גם בלא"ה בהאי דזורק וכו' דהיה צריך לרבינו לפרש למה ס"ד לומר דיהיה חייב וממילא צריך לומר מה יעלה ע"ד לומר דיהיה חייב וכי ספיקא הוי:

זרק כזית אוכלין לבית טמא וכו'. עי' בקובץ על יד שכתב דמירי על כרחך באופן דלא הוי מקלקל כגון למרמי אימתא על אינשי ביתיה עיי"ש. וביותר אם נגרוס כלפנינו תרומה ועיין במ"מ ובמל"מ ועיין בפ"ח ה"ח ובהמ"מ שם ודעת הראב"ד וסייעתו החולקים על רבינו בהאי למרמי אימתא וכו' דחייב ולפ"ז יהיה סייעתא לרבינו דאל"כ לא ימצא שלא יהיה מקלקל:

ועי' בהמ"מ ובמל"מ בגירסה בגמרא תרומה או בסתם אפילו בחולין וברשב"ם בתרומה אפילו במקום טהור אמרינן מדהוי שיעור לתרומה הוי שיעור להוצאה וברמב"ן הקשה ע"ז דא"כ בכל איסורים נאמר כן וע"כ דוקא דעי"ז השלים השיעור משא"כ דבלא"ה איסורו ורשב"א מיישב דעתו דבתרומה מצות שמירה מושמרתם ובהאי כי זרקו לבית מקיים מצות שמירה וכמו לענין קיום השמירה כשיעור כמו כן להוצאה משא"כ בשאר איסורים דלא שייך לומר כן עיי"ש:

ובס' ישועות יעקב בסימן ש"א ס"ק ג' הקשה ממס' כריתות יש אוכל וכו' ואם היה שבת

והוציאו בפיו וכו' א"ל אין זה מהשם וכו' הרי ימצא בכזית איסורא דלענין שבת הוי פחות משעורו דהוי כגרוגרת אלא דנאמר מגו דהוי שיעור לענין ד' חטאות הוי שיעור לענין שבת וא"כ הוי מן השם דמחמת האכילה נתחייב בהוצאה ושאר איסורים גורמים להוצאה עיי"ש:

אבל לענ"ד גם לרשב"ם יש לחלק דגם לדעתו הזריקה דתרומה לבית הגורמת השמירה ושייך לענין זה שיעור כמו כן לענין הוצאה אבל שם ביש אוכל וכו' אין הוצאה גורמת לדבר אחר להשלים השיעורו כמו בזריקה בתרומה הנ"ל אלא דנאמר דדברים אחרים ישלימו שיעורו והמה לא עשו ולא גרמו בהוצאה כלל להשלים לדבר אחר דדוקא היכא דהוצאה גורמת להשלים השיעור לדבר אחר אמרינן שהשלימה לעצמה להוצאה גם כן משא"כ בהאי דיש אוכל וכו' ולא שייך לומר כן אף לדעת הרשב"ם:

גם י"ל למ"ש לעיל על מ"ש בתוספות במסכת כריתות דבליעתן זו הנחתן ובתוספות שבת ק"ב דע"י בליעה דהוי הנחה בהדדי קא אתו דיקשה למאן דס"ל הנאת גרונו עיי"ש ובקדשים ובאיסורי הנאה לכו"ע הנאת גרון הנאה הוי:

וצ"ל דעם כל זה יהיה בכלל יש אוכל אכילה אחת וכו' דהנאת גרונו עם הנאת מעיו אכילה אחת הוי ומשום אין איסור חל על איסור הרי הוי הנאת מעיו מעשה בפני עצמו בעת הבליעה ולא שייך כלל אין איסור חל על איסור בזה. אמנם לענין שנאמר מגו דהוי שיעור לזה הוי שיעור לזה צריך שיבואו בהדדי ממש כדאמרינן במסכת שבת שם בלחם הפנים מדאפקיה חוץ לחומת העזרה איפסל ליה ביוצא אשבת לא מחייב עד דמפיק ליה לרה"ר עיי"ש. וכה"ג דאיסורי אכילה בגרון והוצאה בהנאה במעיו ולאו בהדדי קאתי לא שייך מגו דהוי שיעור לזה:

פרק יט

הלכה א

כל כלי המלחמה אין יוצאין בהן בשבת ואם יצא אם היו כלים שהן דרך מלבוש כגון שריון וכובע ומגפיים שעל הרגלים הרי זה פטור ואם יצא בכלים שאינן דרך מלבוש כגון רומח וסייף וקשת ואלה ותריס הרי זה חייב. הנה למ"ש בהמ"מ בה"ג וכנראה מדברי רבינו בהל' ה' דבאיש לא שייך אתי לאחויי לכן בדרך מלבוש ותכשיט לא שייך איסור מדרבנן אלא בדבר הרפוי שמא יפול ואתי לאתויי וא"כ בהאי דכלי מלחמה שריון וכו' דנראה דלא שייך שמא יפול וא"כ למה אין יוצאין מדרבנן וברי"ן כתב אינו חייב חטאת דלא משוי נינהו אלא כמלבושו נינהו בחול למלחמה ומיהו לכתחילה לא

יצא דנראה כיוצא למלחמה עכ"ל. והנה לפ"ז אינו מטעם איסור הוצאה ואפי' בביתו יהיה אסור ואפשר שגזרו אטו כלי מלחמה שאין דרך מלבוש ובשאר דרך מלבוש לא שייך לגזור דא"כ יאסרו כל המלבושים אבל באלה שאין מדרכם ללבוש אלא בחול שייך גזירה שפיר ונפק"מ ביו"ט דמטעם איסור הוצאה מותר ביו"ט אבל מטעם שנראה כיוצא למלחמה אסור ביו"ט ג"כ ומטעם מוקצה למ"ש שאין מלבישים באלה גם בחול מהני ביו"ט באזמניה באיכא דאקצי וכו' אבל אם נאמר דמשו"ה נראה כיוצא וכו' משום דבלא"ה אין לובשן וכמ"ש מהאי טעמא גזרו משום דהוי גזירה שנוכל לקיימו וע"כ רוב בני אדם אין לובשין בחול ג"כ וא"כ ביו"ט אסור מטעם מוקצה ולכאורה בשבת ג"כ למאן דס"ל מוקצה בשבת יהיה אסור ועל כרחך דלא שייך מוקצה בזה וכמ"ש כיון שהרבה אין לובשין שייך לגזור ולפ"ז נפק"מ למ"ש בין שבת ויו"ט לפי הטעמים הנאמרים וגם נפק"מ בבית אם מותר וכנראה אין דברים אלו עומדין להשתמש לדברים אחרים אלא ללבוש בלבד ועיין בירושלמי ספ"ק דביצה בתכשיטין ביו"ט עיי"ש:

הלכה ב

אין יוצאין בסנדל המסומר שסמרו לחזקו ואפי' ביו"ט גזרו עליו שלא יצא בו וכו'. הנה לדעת רש"י במס' עירובין דף צ"ה ע"ב בד"ה ת"ק סבר זמן תפילין ומשום הצלה לא מישרי ביה טפי מן המצוה דלא תכשיט נינהו וכ"ש דזמן תפילין הוי ואיכא בל תוסיף אתא איסור בל תוסיף ומשוי עלה כמשוי עכ"ל ועיין בשו"ת שאגת אריה סי' מ"א שהקשה דא"כ למה במס' שבת אמרינן למאן דס"ל לאו זמן תפילין משום דדרך מלבוש אין חייב חטאת למה לא נאמר דאיסורא משוי למשא עיי"ש ומ"ש במ"א בזה. והנה אם נאמר דאיסורא משוי למשא היה נראה דגם באיסורא דרבנן נאמר כן דהאיסור מוציאו מדרך מלבוש ועי' במל"מ בפ"ז מהל' תרומות באין ראוי מדרבנן לענין דאורייתא ולפ"ז א"כ כל שאסור מגזירה מדרבנן יהיה כמשוי מדאורייתא משום האיסור ואין לומר דחכמים גופייהו פטרו אותו מחטאת כמ"ש ז"ל בספיקא דרבנן דהרי הוי ממילא מדאורייתא וגם בסנדל המסומר דהוי איסורא לאו משום הוצאה וא"כ נאמר דהוי כמשוי משום איסורא דרבנן ובזה לא שייך דפטרי מחטאת באיסור הוצאה דידהו דזה אין איסורו משום הוצאה וזה בלתי מסתבר לומר שעקרו בדבריהם החיוב בכל ממה שבא בדבריהם דלא נראה ממה שכתב ז"ל בקנין מדרבנן בענין קדושין עי' בסי' כ"ח באהע"ז וכיו"ב. ועי' בטו"ז או"ח בסי' ל"ד ס"ק ב' שכתב דבל תוסיף בתפילין רק מדרבנן עיי"ש. וא"כ נראה לפ"ז דגם איסור דרבנן משוי למשא. ויקשה מ"ש וי"ל דכונת רש"י רק בתפילין כן שכתב דהוי תכשיט ומלבוש בשביל המצוה. וכמו כן נאמר דהתורה החשיבה במשוי משום דאסור

עליו ולא הוי כמלבוש דנפקע המצוה ונהפך כמשא ע"י האיסורא. אבל בעלמא לא שייך דאיסורא יהיה משוי למשא. ובסוגיא שם כתבתי לתרץ קושית השאגת אריה שהקשה עוד שם ובטורי אבן באבני שוהם במס' ר"ה ותירץ על כמה דרכים עיי"ש:

ומותר לצאת באבנט שיש עליו חתיכות קבועות של כסף וכו' מפני שהוא תכשיט וכל שהוא תכשיט מותר והוא שלא יהיה רפוי שמא יפול ברה"ר ויבוא להביאו. הנה בשיעור הוצאה בתכשיט לא נאמר בפ' הקודם שנמנה כל השעורין ונראה מאי דהוי תכשיט חשוב ולא בעי שיעור ואף דהוי תכשיט לאשה ולא לאיש או להיפוך מ"מ מקרי חשוב לענין הוצאה והיכא דלא הוי תכשיט לשניהם נראה דכל כלי הוי כשיעור עי' בפי"ח הל' י"ב זכוכית וכו' עיי"ש:

ובמס' ביצה דף ט"ו משלחין וכו' ולא סנדל המסומר אמר אביי סנדל המסומר אסור לנעלו ומותר לטלטלו אסור לנעלו משום מעשה שהיה וכו' ועי' בתוס' יו"ט שם שמתמה למה לא כתב רבינו שאסור לנעלו עיי"ש ובמס' שבת ס' ע"ב לא יצא האיש בסנדל המסומר ולא יטייל מבית לבית אפי' ממטה למטה וכו' וזה הביא הרי"ף ורבינו לא כתב מזה כלום:

לכאורה היה נראה לפי מאי דאי' בסוגיא שם דלא אסרו אלא דומיא דמעשה שהיה דוקא בכנופיא דאסירי במלאכה ולחזק ולא לנוי כמ"ש רבינו שסמרו לחזקו וטעמא בעי ובכל הגזירה למה נגזרה אם מחשש סכנה שלא תבוא בכזה א"כ למה דוקא דומיא דשם ובאלה התנאים ובירושלמי מקשים כן דאי' שם ולא בשעת השמד גזרו מכיון שעבר השמד יהא מותר לא עמד בי"ד וביטל וכו' ועי' בקרבן העדה שם ראיה לדעת רבינו בפ"ב מהל' ממרים מזה עיי"ש ובירושלמי שם מקשינן אפי' בחול נמי עיי"ש אבל לפי הבבלי אין בי"ד וכו' שייך אלא דומיא שהיה הגזירה אבל במאי שלא נגזרה בבטל הטעם שאין בי"ד אחר יוכל לבטל מ"מ על מה שלא היה נגזר אף דמסברה הוי שוה מ"מ אין בי"ד וכו' לא שייך בזה אמנם יקשה להבין למה לא גזרו אז על כל כנופיא ועל כל סנדל וצריכין לומר שלא גזרו אלא לזמנם אז וכפי שהיה ואפ"ה צריך בי"ד לבטל:

והנה בסוגיא אמר שמואל שלפי הגזירה וכו' נהפך סנדלו של אחד מהן כסבורין הן אחד יצא וראוהו אויבים וכו' ר' אילעי בן אלעזר אמר במערה היה יושבים ושמעו קול מעל גבי המערה וכו' רמי בר יחזקאל אמר בביהכ"נ היו יושבים ושמעו קול מאחורי ביהכ"נ וכו' ובתוס' בד"ה ושמעו קול מעל גבי מערה קול של סנדל המסומר עכ"ל וכן נראה לרמי ב"י שמעו קול סנדל מאחורי ביהכ"נ וא"כ לשמואל שהיה הסכנה אז במערה וא"כ דומיא דשם לגזור לנעול בבית ג"כ אבל לר"א ב"א ולרמי ב"י היה חוץ למערה או

לביהכ"נ דומיא דשם לגזור רק מחוץ לבית עם כל זה יקשה דברייתא מפורשת לא יטייל וכו' הנ"ל גם בפי' משניות כתב רבינו שהיה שומעין קול המון מבחוץ והיו דוחפין זה את זה בסנדליהן עיי"ש וא"כ מהאי טעמא גם בבית יהיה אסור כמעשה שהיה:

ואולי י"ל דלכאורה ממשנה נראה דרק לא יצא לחוץ ובברייתא לא יטייל אפי' בבית וכן נראה ממשנה ספ"ק דביצה דמשו"ה אין משלחין ביו"ט כדדייק אביי שם ונראה כמ"ש דתליא האיך היה המעשה אם בבית אם בחוץ והנה היה נראה דאם היה בבית כנראה לפי הברייתא וא"כ כיון שלא אסרו אלא כמעשה שהיה א"כ לחוץ יהיה מותר דסכנה היה בבית אז וא"כ בלחוץ שאל יצא אשמעינן מאי דס"ד דמותר וגם י"ל דלא אזלינן ממה באה הסכנה אם מבחוץ או מבית אלא דהריגה היה בבית וא"כ בלחוץ יהיה מותר אפ"ה אשמעינן דאסור וי"ל משום דמחוץ באה גרם הריגה וא"כ אסור אף לחוץ ומכ"ש בבית ומשנה ובברייתא בלתי סותרין ורבינו נקט כלשון המשנה:

הלכה ח

כל שאסרו חכמים לצאת בו לרה"ר אסור לו לצאת בו אפי' בחצר שאינה מעורבת.

בהמ"מ בדעת הרמב"ן ורשב"א לאסור אפי' בבית ועי' בתוס' בשבת דף מ"ו ע"ב בד"ה ואמר עולא וברמב"ן בחידושיו שבת ס"ד ועל קושית הרמב"ן מאי שנא שאין מעורבת דמותרת ג"כ בטלטול ואילו בהוצאה מבית לחצר אסור ע"ז כתב במ"מ דבריו לפרש דעת רבינו:

ובהגהות מיימוני כאן ובתוס' בשבת ס"ד ע"ב בד"ה רבי וכו' להתיר בזה"ז דאין לנו אלא כרמלית ובזמן שהיה רה"ר יש לגזור בכרמלית יותר מהשתא דאין לנו רשות הרבים כלל עיי"ש והנה בכל שאר דברים בשופר ומגילה מחשש שמא יעבירנו דאסור גם השתא אף דאין לנו אלא כרמלית בלבד צריכין לומר שם החשש שמא יעבירנו משום דבהיל למצוה שכיח ביותר לחוש גם עכשיו ולכאורה נראה דעת ר"ת משום דהשתא בכרמלית ליכא חשש משום איסור דאורייתא ולפ"ז למה נבטל מצות שופר דאורייתא ולמה נאמר כיון דלא שייך דהעמידו דבריהן וכו' דהוי מחשש שלא יעבור דאורייתא דלא שייך לפ"ז השתא ונראה כמ"ש בירושלמי הנ"ל בסנדל המסומר דאין בי"ד יכול לבטל וכו' אפי' בבטל הטעם אף דהוי עי"ז ביטול מ"ע דאורייתא ולפ"ז מכ"ש שלא נאמר בטלטול בכרמלית להקל משום דלית לן רה"ר בליכא מצוה ונראה דעיקר טעם להתיר משום דס"ל דקיי"ל כר' ענני דאמר הכל ככבול אלא משום קושית התוס' מדליקה דאסור בכרמלית וע"ז כתב לחלק כנ"ל שאין לנו רה"ר בלתי מחמירין יותר בכרמלית מחצר

משא"כ מקדם והאי דאין מצילין בכרמלית בלתי מגזירה אלא מחומרא דלא החמירו אלא היכא דיש לחוש להחמיר ועיין הגהות מיימוני בפכ"ג הל' כ' אות מ' עיי"ש:

הלכה כ

מותר להתעטף בטלית שיש בשפתותיה מלל אע"פ שהן חוטין ארוכין וכו' לפיכך היוצא בטלית שאינה מצויצת כהלכתה חייב מפני שאותן החוטין חשובין הן אצלו ודעתו עליהן עד שישלים חסרונן ויעשו ציצית וכו'. ועי' במרכבת המשנה שעמד ע"ז למה לא כתב רבינו דבנפסק בכרמלית מותר משום כבוד הבריות עיין מ"ש ע"ז:

ונראה לומר דהנה במס' מנחות דף ל"ז ע"ב וכו' איפסק וכו' א"ל אי אמרת שדיתיה והא אמר מר גדול כבוד וכו' בלאו דלא תסור וא"ד וכו' מאי דעתיך למשדיה והאמר וכו' גדול כבוד הבריות וכו' והא וכו' בלאו דלא תסור ה"נ כרמלית דרבנן ויש להבין בלישנא קמא מאי השיבו בלאו דלאו תסור וכי לא ידע דכרמלית הוי מדרבנן. ונראה דהנה עי' במרדכי מובא במג"א בסי' י"ג ס"ק ח' אע"ג דללבוש בגד בלא ציצית איסור דאורייתא מ"מ שרי דלא אמרה התורה לא תלבש בגד בלא ציצית אלא מ"ע להטיל בו ציצית וכיון שאין יוכל להטיל בו ציצית בשבת אין עובר ולא הוי אלא איסור דרבנן דכבוד הבריות דוחה אותו עיי"ש ולכאורה סברת המרדכי מוכח דאל"כ האיך מצינו ידינו דלית לן תכלת והאיך לובשין בגד באיסור בלי תכלת והוי בקום ועשה דאין ביד החכמים לעקור אלא כיון (דאסו') [דאין] לנו תכלת ממילא הוי כאי אפשר ולא הוי בכלל איסור וכמ"ש במרדכי ומצאתי כן בס' ישועות יעקב בסי' הנ"ל:

אמנם לדעת רבינו בלתי מוכרח לומר ויש לחלק בין האי דאין לנו תכלת לנפסקו בשבת והוא בלא ציצית כלל עי' בפ"א ה"ה מהל' ציצית אע"פ שאין אחד מהן מעכב את חבירו אינן שתי מצות אלא מצות עשה אחת אמרו חכמים הראשונים והיה לכם לציצית מלמד ששניהם מצוה אחת עיי"ש ונראה דהוי מצוה אחת ובקיים אחד קיים המצוה ומשלימות המצוה למובחר הוי בשניהם ובריב"ש שהבאתי שם מפרשו לענין מנין הוי מצוה אחת עיי"ש ועכ"פ ודאי עדיף באי אפשר לקיים שניהם שיקיים אחת מלא יקיים כלל כדאמרינן במס' מנחות בפ' התכלת ענשיתו אעשה ויש להביא את עצמו לידי חיוב לקיים מצות הציצית כמ"ש ז"ל ומשו"ה אף שאין לנו תכלת מקיימין בלבן כיון שאין מעכבות זה את זה ועדיף מאם נבטל המצוה מכל וכל משא"כ בנפסק בשבת שלא יקיים המצוה כלל אין הכרע מזה לומר שיוכל ללבשו מבלי ציצית משום דאי אפשר לתקן אותם וא"כ בלתי מוכרע לרבינו לומר כדעת המרדכי ולמ"ש במס' שבועות דף ל' ע"ב מובא במג"א כדמוכח בסוגיא שם דוקא בגנאי גדול כבוד הבריות

דוחה דאורייתא עיי"ש ולפ"ז י"ל דללישנא קמא אף דכרמלית דרבנן מ"מ ללבוש בגד בלי ציצית איסורא דאורייתא וללישנא בתרא כדעת המרדכי דלא הוי בכלל איסור אלא בכלל מצוה באפשר לקיימה:

אמנם מ"ש במרדכי דבר אשר יש בו לספק בכל מצות בלעדי זאת כמו מזוזה וכיו"ב ולעיל בפי"א מהל' ברכות הט"ז כבר כתבתי בזה בענין ברכה דנפק"מ באם נלמד מקודש הלולים או כמסקנה סברה דאסור ליהנות בעה"ז בלי ברכה וכאלו גוזל להקב"ה ומועל כדאי' בריש כיצד מברכין עיי"ש מטעם קודש הלולים הוי הברכה מצוה אבל מטעם מעילה ואסור ליהנות הוי בלא בירך איסורא ונפק"מ באונס וכיו"ב כמ"ש שם ובירושלמי ריש כיצד מברכין כתיב לה' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה הנהנה כלום מן העולם מעל עד שיתירו לו המצות ובמפרש תרומות ומעשרות וברכות השייכין לכל מין שהן פדיונן והם שיתירו לו עיי"ש והנה זה נוכל לומר בבגד וכיו"ב דהמצוה המתיר אותו ומוציאו מידי מעילה אף דברכות דרבנן מ"מ זה עד שיתירו לו הוי לענין מצות דאורייתא עכ"פ לומר מדאורייתא כן וא"כ הוי בכלל איסורא לפ"ז (ולכאורה נראה דמדרבנן על כרחך גם להמרדכי בכלל איסורא כמ"ש שם דמשו"ה צריך לכבוד הבריות וכרמלית דרבנן הרי בלא"ה אפי' בביתו כיון דלא הוי בכלל איסור ומצוה אי אפשר לקיימו ועל כרחך מדרבנן בכלל איסור ולמה מדרבנן בכלל איסור ומהתורה בכלל מצוה) ומשו"ה נראה דעת רבינו כלישנא קמא דהוי בכלל איסורא טלית בלי ציצית ומשו"ה לא הביא האי דבכרמלית דמותר משום כבוד הבריות דלדעתו איסור טלית בלי ציצית דאורייתא עליו כן נראה לענ"ד לומר ועיין בשו"ת ריב"ש בסי' שמ"ז מ"ש לחלק בטלית בשותפות לאתרוג דבעי כולו לכם ונראה מדבריו דהוי בטלית בלי ציצית בגדר איסור ולא במצוה בלבד כדעת המרדכי עיי"ש:

הלכה כג

המוצא תפילין בשבת ברה"ר כיצד הוא עושה לובשן כדרכן מניח של יד בידו של ראש בראשו ונכנס וחולצן בבית וחוזר ויוצא ולובש זוג שני וחולצן עד שיכניס את כולן ואם היה הרבה ולא נשאר מן היום כדי להכניסן דרך מלבוש הרי זה מחשיך עליהם ומכניסן במוצאי שבת ואם היה בימי הגזירה שמתירא לישב ולשומרן עד הערב מפני העכו"ם מכסן במקומן ומניחן והולך. הנה יש לעיין בבזיון כתבי קודש ובחיוב בשמירתן שאמרו אין שבות בכתבי קודש אם הוי מדאורייתא או מדרבנן ואח"ז נדבר בדעת רבינו:

(**א**) במס' עירובין צ"ה ע"א במשנה המוציא תפילין מכניסן זוג זוג רבן גמליאל אומר שנים שנים בד"א בישנות אבל בחדשות פטור מצאן צבתים צבתים או כריכות מחשיך

עליהן ומביאן וכו' ובתוס' בד"ה אבל איסור נמי איכא דלקמן תניא אסור בחדשות עכ"ל ולהלן דף צ"ז ע"א בד"ה מצאן הקשו דלמה לא צריך להחשיך בחדשות עיי"ש מ"ש ע"ז:

ונראה לומר ומקדם נדבר בהאי דמכניסין זוג זוג וכו' דהתירו וכמ"ש בריטב"א דהוי בחובה ומשום הכי נקיט בחדשות לשון פטור אף דאסור משום הרישא דהוי חובה עיי"ש וכדאי' במס' ביצה דף ט"ז ומובא בתוס' דבלא מנטרי מחמת כלבי עיי"ש וא"כ הוי משום בזיון תפילין וכדאי' להלן צ"ז ע"ב במשנה שאין לך דבר משום שבות עומד בפני כתבי קודש:

והנה אין לומר דהוי בכלל מה שאמרו שלא יהיו מצות בזויות עליך דאי' במס' שבת כ"ב וחולין פ"ז ע"א גבי ושפך וכיסה וכו' שלא יכסנו ברגלו עיי"ש דשם הוי בעת עשות וקיום המצוה וכדאי' שלא יהיו המצות בזויות וכו' ונראה ביותר דהוי בכלל לא תעשון כן לה' אלקיך עי' בפ"ו מהל' יסודי התורה ה"ח באיסור שריפת ואיבוד כתבי קודש ובמס' מגילה דף כ"ו ע"ב תשמישי קדושה נגנזין ובאו"ח בסי' כ"א ובב"י ובטו"ז ס"ק א' שם עיי"ש:

אמנם כל זה שלא לבזות אותם בידים דהוי כמ"ש בכלל לא תעשון כן וכו' ובכה"ג הוי איסור דאורייתא ועי' בשו"ת תשב"ץ בח"א סי' ב' במחיקה ואיבוד כתבי קודש שאין בהן אזכרה אינו מדאורייתא עיי"ש אבל בתפילין בזיון בכלל איבוד מלא תעשון וכו' וכל זה שלא לבזותם בידים אבל בשמירה שלא יבואו לידי בזיון לא נדע ממה שזכרנו:

וכנראה לומר כיון דבמה שמניחן במקום שיבואו לידי בזיון ואין מגביה אותם הוי כבזיון ממש משו"ה החיוב עליו מדאורייתא ומסברה כמו שמצינו בתרומה וקדשים החיוב שמירה כמו כן בכל דבר שבקדושה וכן נראה מדאמרינן אין שבות בכתבי קודש לדחות איסור דרבנן וברש"י דף צ"ז ע"ב כל הספרים העשויין בימי הראשונים בגלילה כס"ת שלנו עיי"ש נראה דבכל כתבי קודש אמרינן כן אמנם לתשב"ץ דלשאר כתבי קודש מדרבנן אלו שאין בהן אזכרה וכנראה אין שבות בכתבי קודש אף לשאין בהן הזכרה נאמר וא"כ ליכא למידק דהוי מהא דאמרינן אין שבות מדאורייתא וצ"ע לדעת התשב"ץ בזה ועי' במסכת שבת ס"א ע"ב איבעיא קמיעין יש בהן קדושה וכו' עיי"ש ובשו"ע או"ח בסי' שנ"ב:

ובמסכת תמיד דף כ"ז ע"א אר' פפא ש"מ תפילין מן הצד שריין ולא חיישינן דילמא מגנדר ונפיל עלייהו וכו' ובהמפרש שם בד"ה אר"פ וכו' כלומר וכו' ש"מ תפילין וכו' ולא חיישינן דילמא מגנדר ונפל עליו דהוי איסורא דרבנן דדמי לבזיון שיהיה ראשו מונח על התפילין מדשרי דבר וכו' כ"ש דאית לן למשרי איסור שאין יכול לבוא אלא לידי איסור

דרבנן עכ"ל הנה מדכתב דדמי לבזיון וכו' א"כ אין הכרע מדבריו דהוי מדרבנן בעלמא די"ל בבזיון ממש מדאורייתא ובדדמי לבזיון לא הוי אלא איסורא דרבנן ועי' בתוס' במס' עירובין דף ק"ג ע"א בד"ה ולאו שכתב דאע"ג דאין במקדש במדינה לומר אין שבות היכא דהוי חשש שיעבור דאורייתא מ"מ בכה"ג דצבתים דמוטל בבזיון אמרינן אין שבות עיי"ש מזה היה נראה דהוי מדאורייתא החיוב שמירה ומשו"ה הקילו בשבות גמור:

והנה ממ"ש לעיל לחלק בין בידים לשב ואל תעשה בביזוי מצוה יש לפרש בסוגיא במס' עירובין צ"ז ע"א מאי צבתים ומאי כריכות אמר רב הן צבתים הן הן כריכות צבתים זווי זווי כריכות דכריכין טובא דיקשה מ"ש זה מזה וי"ל בזווי זווי באם נאמר שבת זמן תפילין צריך ליטלן אבל לא יותר מזוג אחד משום בל תוסיף לת"ק ולרבן גמליאל ב' זוגות ולא יותר וכל זה אפשר לו שמניח האחרות אבל בנקשרו יחד וכשנוטל מקשר האחד ומניח האחרים הרי הוי כמניח בידים במה שמניח האחרים שהיה בידו כבר והוי כבזוי בידים ופשוט ביותר דמחשיך ואין נוטל כיון שאין הזמן ליטול כולהו ונקטי במשנה זו וא"צ לומר זו ועי' ברבינו יונתן שפי' כריכות כריכות הרבה וצבתים כל זוג בפ"ע עיי"ש אבל למ"ש ברש"י שם יש לדקדק אם יש לומר לפי לשונו כמ"ש עיי"ש:

אמנם הנה למ"ש די"ל דחיוב שמירה מבזיון הוי מדאורייתא יש להבין במאי דאי' חדשים פטורים וברש"י בד"ה אבל בחדשים פטור מלהכניסן דילמא קמיע הן בעלמא ואין בהן קדושה אלא בנעשים כהלכתן והיינו לשמן הלכך לא מחללין שבתא עלייהו עכ"ל ועי' להלן צ"ו ע"ב בגמ' ויקשה לכאורה כיון דאיכא למ"ש עכ"פ החיוב להצילו מבזיון מספק איסור דאורייתא וככל ספיקא דאורייתא לחומרא וחשש קמיע מדרבנן כדאי' במס' שבת דף ס' ע"א ולא בקמיע וכו' ואם יצא אין חייב חטאת ושם ס"א ע"א משום דהוי דרך מלבוש וכמ"ש רבינו לעיל בהי"ד ואם יצא בקמיע שאינו מומחה פטור מפני שהוציאו דרך מלבוש וכו':

והנה י"ל אף דאין שבות בכתבי קודש ולא העמידו דבריהם אף דמצינו אפי' במקום כרת העמידו בהזאה ואזמל ועי' במג"א בסי' רנ"ד בשם הקיקיון דיונה עיי"ש ואפ"ה בכתבי קודש לא העמידו דבריהם וי"ל דוקא בודאי כתבי קודש ולא בספק וביותר למ"ש ז"ל דספק דבריהם לקולא אף דמלא תסור הוי דאורייתא משום שלא עשו על הספק ובכה"ג דהשבות בודאי אמרינן להיפך לא נדחה דבריהן על הספק דבודאי הוי דאורייתא מטעם לא תסור ועי' במס' פסחים דף ס"ט ע"א שמא ימצא זבח פסול עיי"ש אמנם בכל זה יקשה עוד דהרי השבות ג"כ בספק שמא קמיע דמומחה הוי (ולא מסתבר לומר דכיון דאסרו מדרבנן כל קמיע דלא אתמחי א"כ הוי השבות בקמיע דלא אתמחי בודאי ותפילין ספק

דמ"מ כיון דלדידן ספיקא דאורייתא לחומרא מהתורה נאמר כמו שלא העמידו דבריהן בודאי כתבי קודש כמו כן נגד ספק דכמ"ש די"ל דבזוי כתבי קודש במניעה מהשמירה ומניחו במקום שיוכל לבוא לבזיון הוי איסורא דאורייתא):

אמנם י"ל בזה כפי מאי דאיתא במס' שבת ס"א ע"א אפי' למאן דאמר שבת זמן תפילין לא יצא דילמא אתא לאתוי ברה"ר עיי"ש. וא"כ יש שפיר לחלק בין ודאי כתבי קודש דלא העמידו דבריהן משום ספק שמא אתא לאתוי דבזיון כתבי קודש הוי ודאי במאי שמניחו וחשש שמא אתא לאתוי ספק אבל נגד ספק כתבי קודש שמא הוי קמיע אמרינן העמידו וכו' דמאי אולמי ספק בזוי כתבי קודש מספק שמא אתא לאתוי דהוי ג"כ חשש איסור דאורייתא ולמ"ש בטו"ז בסי' רנ"ב ס"ק ז' הוי חשש קרוב עיי"ש וא"כ י"ל למ"ש דמכניסין זוג זוג הוי מדאורייתא ויקשה לפ"ז ביותר קושית התוס' הנ"ל דעכ"פ מספיקא נאמר בחדשות להחשיך משום ספק איסור דאורייתא ותירצו התוס' למ"ש דהוי דאורייתא אין עולה לענ"ד:

והנראה לענ"ד לומר בזה דהנה במס' ביצה ט"ו ע"א דבלא מנטרי מחמת כלבי אפי' מונחים בארעא צריך ליטלם כדאי' במשנה כאן ובמנטרי לכלבי ולא לגנבי בעודן עליו לא יסלקם ובמונחין על ארעא לא יטלנו ובעודן עליו אע"ג דרוב גנבי ישראל ולא אתו לזלזולי קמ"ל דלא יסלקם עיי"ש:

הנה אמרינן בעודן עליו אף דהוי נגד הרוב אפ"ה נדחה הרבנן ולא יסלקנו אלא בליטלם העמידו משום דהוי נגד הרוב ויקשה בחדשות דהוי רק ספק בלבד אין רשאי ליטלם גם אם נאמר ביזוי קודש בכה"ג הוי דאורייתא מאי אולמי לומר בעודן עליו שלא יסלקנו נדחה הרבנן נגד הרוב ובמונחין בארעא אמרינן כאן אפי' בספק לא יטלנו דבדאורייתא למה נחלק בין שב ואל תעשה לקום עשה אבל למ"ש י"ל שפיר לחלק במונחין על ארעא אסור ליטלם משום דגזרו שמא אתא לאתוי ויעשה איסור דאורייתא ואם דשמא הוי תפילין והוי ספק בזוי כתבי קודש אמרינן מאי אולמי האי ספיקא דאורייתא מהאי ספיקא דאורייתא והעמידו דבריהן אבל בעודן עליו שלא יסלקם אמרינן להיפוך לעשות מעשה ולסלקם ולבטל בידים להביאו לידי ספק בזוי תפילין דהוי ג"כ דאורייתא ואמרינן מאי אולמי האי וכו' ושב ואל תעשה עדיף אמנם כל זה אם יהיה בגדר ספק אבל למאי דאיתא שם דברוב גנבי ישראל דלא אתי לזלזולי יקשה עוד:

ונאמר בזה דהנה עי' בפי' משניות לרבינו שכתב וז"ל אבל אם היו חדשים ובלי קשרים לא נטריח עליו להצניען כי שמא קמיע עשוי בצורת תפילין ותכונתן עכ"ל ובלתי מובן מ"ש משום טירחא דשייך לפטור אותו והרי אסור להצניען וע"כ פי' שלא חייבו להחשיך

משום טרחא וכונתו ליישב קושית התוס' הנ"ל וכונתו שלא חייבו להחשיך ולהצניען בביתו משום טרחא דודאי אם אפשר להצניען שם לא נתיר לו להביאם לביתו ובאיסור טלטול בתפילין עי' בסי' ש"ח ובמג"א שם ס"ק י"א עיי"ש:

אמנם למה נאמר דלא נטריחו משום ספק ונראה דהאי לא מנטרי לכלבי לא הוי ודאי שיבוא לידי בזוי אלא ספק וכן נראה מלשון התוי"ט שכתב לדייק בלשון הברטנורא שכתב בשדה במקום שאין משתמרין ר"ל יש לחוש שיתבזו וכן מוכח מדברי רש"י בסוף משנה וכו' ולשון הטור בסי' ש"א בבזיון במקום שאין משתמרין הכי נמי קאמר בבזיון דהיינו במקום וכו' ויש לחוש לבזיון ואפי' דעד עכשיו לא נתבזו עכ"ל ולפ"ז הוי ס"ס ספק אם המה תפילין וספק שמא לא יבואו לידי בזיון:

והנה יש מקום לומר דמ"מ הוי ודאי בזיון בזה שמניחם במקום שיוכל לבוא לידי בזוי ואין חושש על ספק בזה וא"כ במאי שמניחם על הספק הוי ודאי בזיון דמכבודן שיסיר כל ספק בזוי מהם אבל כל זה כשהם בודאי תפילין אבל בספק דהוי ס"ס י"ל דלא הוי בזיון משום דאונס בציווי החכמים משום שבות וחכמים גופייהו בכה"ג דהוי ס"ס העמידו דבריהן ולא חשו בס"ס דהוי בגדר רובא אולם א"כ יקשה מסוגיא דביצה דאפי' ברוב גנבי ישראל חשש על המיעוט אף דברוב פעמים לא יבוא לידי זלזול י"ל כמו בכ"מ דאמרינן היכא דאפשר לסלק המיעוט מחויב כן מדרבנן וכמ"ש לעיל החשש אתא לאתוי בתפילין הוי חשש רחוק וכמו כן בכל דאיכא לברורי דמבררין כמו כן בכל שנוכל לסלק ועי' במהרי"ט בח"ב וביותר בכבוד תפילין וכמ"ש בתוס' במס' מנחות דף מ"ב בד"ה תפילין עיי"ש ולכן בעודן עליו לא יסמוך על הרוב משום חיוב שמירה על המיעוט מדרבנן ושייך מאי אולמי וכו' מאיסור שבות דרבנן דשבת וכמ"ש לעיל דהוי ג"כ על המיעוט אבל בחדשות להחשיך כמ"ש רבינו דהוי טרחא וכדאי' בפ"ק דמס' פסחים וכיו"ב דבאיכא טרחא סמכינן על הרוב באיכא לברורי ג"כ עיי"ש וביו"ד בסי' א' וכ"כ בחדשות משום טירחא א"צ להחשיך כדי לסלק המיעוט זה הנראה בכונת רבינו בפי' למשנה שם. וא"כ לפ"ז מדפטר בחדשים לא הוי אפי' מדרבנן למצוה וא"צ להחשיך עליו ומיושבים ב' קושית התוס' הנ"ל דמשו"ה נקטו פטור דמזה נאמר שא"צ להחשיך דליכא בכה"ג החיוב עליו:

והנה כמ"ש בדעת רבינו בפי' למשנה לתרץ קושית התוס' למה בחדשים אינו מחשיך נראה שגם רש"י כיון לתרץ קושיא זאת שכתב בד"ה אבל בחדשות פטור מלהכניסן דילמא קמיע הן בעלמא ואין בהן קדושה אלא בנעשים כהלכתן והיינו לשמן הלכך לא מחללין שבתא עלייהו עכ"ל. והנה מ"ש ואין בהן קדושה וכו' צריך פי' ועי' במס' שבת

ס"א ע"ב איבעי שם קמיע יש בהן קדושה וכו' למאי הילכתא אילימא לאצלינהו מפני הדליקה ת"ש הברכות וקמעין אע"פ שיש בהן אותיות וכו' אין מצילין אלא נשרפות וכו' אלא לענין גניזה ת"ש היה כתוב על ידות הכלים וכו' יגוד ויגנזנו וכו' ולענין גניזה לא תליא בכתוב לשמן דכתוב על ידות וכו' לא הוי לשמה ולא מצינו בקמיע בכתוב לשמן שמצילין ליטלן ברה"ר וגם אם כן הוי ספק שמא היה כהלכתו ודברי רש"י סתומים לכאורה ועי' במס' שבת דף קט"ו ע"ב:

ונראה שבא ליישב במה שעמדנו עליו למה משום ספק דאורייתא נקל עליו כקושית התוס' למה אין מחשיכין בחדשות והנה במס' מנחות מ"ב ע"ב תפילין יש להן בדיקה ואין נקחין אלא מן המומחה וברש"י תפילין וכו' אדם יוכל לבדקן אם דקדק בהן בחסירות וכו' ואעפ"כ אין נקחין אלא מן המומחה היודע שצריכין עיבוד לשמם עכ"ל וא"כ לפ"ז יש בהמוצא תפילין בלעדי הספיקות שכתבתי שמא קמיע וכיו"ב ג"כ הספק שמא פסולין המה וא"כ הוי ס"ס וזה שכתב דילמא קמיע וכו' ואין בהן קדושה אלא בנעשין כהלכתן וכו' קאי על תפילין ודבר בפ"ע קאמר בזה דהוי בתפילין נמי אין בהן קדושה אלא כהלכתן וא"כ משום ס"ס פטור וא"צ להחשיך ובתוס' במס' מנחות שם בד"ה תפילין הקשו מהאי דאמרינן כאן מכניסן זוג וכו' אע"פ שלא בדקן ותירצו משום כבוד תפילין לא חיישינן ועוד כתבו די"ל במוצא תפילין רוב המצוין אצל תפילין מומחין הן עיי"ש וי"ל ספק השקול עם המיעוט משוי לרובא וצ"ע ובירושלמי למה ישנות בדוקות חדשות אין בדוקות וזה כמ"ש הנה למ"ש ליישב כנראה דהוי החיוב לשמירה בתפילין בהאי דמוצא מדאורייתא וליישב במאי דיקשה נגד זה בהסוגיא ובמאי דמוכח לומר דהוי מדאורייתא. אמנם יש לעיין עוד:

(**ב**) הנה לעיל בהל' י"ד "ואם יצא בקמיע שאינו מומחה פטור מפני שהוציאו דרך מלבוש וכן היוצא בתפילין פטור":

והנה כתב רבינו שם מטעם מלבוש ובמס' עירובין בגמ' שם ר"ג אומר שנים שנים מאי קסבר אי קסבר שבת זמן תפילין הוא זוג אחד אין טפי לא ואי קסבר שבת לאו זמן תפילין ומשום הצלה דרך מלבוש שרו ליה רבנן אפי' טפי נמי וכו' וברש"י אי קסבר שבת זמן תפילין הוא ומשו"ה שרי אבל לאצולי טפי מן המצוה לא לאו זמן תפילין הוא ושרי ליה רבנן דרך מלבוש משום דתכשיט הוא לגביה ולא משאוי ואע"ג דלאו אורחא הכא משום הצלה שרי עכ"ל:

הנה חידש לנו רש"י דתפילין מקרי תכשיט ואפי' למאן דס"ל לאו זמן תפילין בשבת משום דבחול הוי זמנם הוי תכשיט ורק בנשים דפטורין לגמרי במס' שבת ס"ב דאם

פטורין לא הוי תכשיט להם וברש"י שם בד"ה נשים חייבות הילכך תכשיטין הן לה עכ"ל ואפי' למאן דס"ל זמן תפילין י"ל דלא הוי תכשיט כמ"ש ברש"י כאן בד"ה ור"ג עיי"ש:

והנה במס' שבת ס"א דאיתא דאפי' למ"ד שבת זמן תפילין לא יצא דילמא אתא לאתוי וכמ"ש ברש"י דילמא שקיל מרישא אם בא לפנות וממטי ליה ד' אמות ובתוס' שם דלמא מפסקי וכו' עיי"ש נראה דאם לאו מהאי טעמא משום זמן תפילין יהיה מותר לכתחילה. שם אינו מטעם תכשיט אלא דהוי כמלבוש ממש ובשאינו זמן תפילין לא הוי כמלבוש ממש אלא דהוי דרך מלבוש וכלאחר יד דמותר מהתורה ואסור מדרבנן ושם ס"ב ע"א איתיביה אביי המוצא תפילין מכניסין זוג זוג וכו' אחד האיש ואחד האשה ואי אמרת נשים עם בפ"ע הן מ"ע שהזמן גרמא נשים פטורות ובתוס' שם בד"ה כל וא"ת והא הוי כלאחר יד ושריא משום בזיון דתפילין ותירצו כיון דמשאוי הוא ויכול לבוא לידי חיוב חטאת היכא דהוציא בלי שנוי משום בזיון לא שרינן ליה עכ"ל ובריטב"א שם דאם דרך מלבוש בלבד סגי למה דוקא זוג זוג אפי' הרבה נמי עיי"ש:

והנראה דבעי דרך מלבוש ותכשיט או באם נאמר דזמן תפילין דהוי כמלבוש ממש רק בכה"ג מתירין משום בזיון תפילין ולכאורה למ"ש דהוי השמירה והצלה דאורייתא למה לא התירו ב' איסורי דרבנן ולומר אין שבות בכתבי קודש מה לי חד או תרי דרבנן כיון שלא העמידו דבריהן:

ונראה דהנה יש בשבת בתפילין ב' איסורי דרבנן אחד איסור משא כלאחר יד ב' מחשש דאתא לאתוי כדאי' במס' שבת הנ"ל דף ס"ב ע"א וא"כ י"ל משום אתא לאתוי דשייך אף באם נאמר דהוי זמן תפילין ותכשיט מ"מ לא מסתבר לאסור מהאי טעמא ליטול להמוצא תפילין דבזיון מיד בהניחם ומדאורייתא כמ"ש החיוב ליטלם אף משום ספיקא ומשום שמא ישכח ואתא לאתוי לא נפקע ממנו החיוב שמירה בכתבי קודש (ומכ"ש כמ"ש אח"ז דחשש שמא אתא לאתוי בתפילין אם הוי זמן תפילין או דרך תכשיט הוי חשש רחוק) אמנם מטעם איסור משא כלאחר יד דנושא בידים ויעבור עתה בודאי על איסור דרבנן וכמ"ש איסור כלאחר יד הוי ג"כ משום שמא אתא לאתוי משא להתירו משום ספק בזיון בזה אמרינן מאי אולמי וכו' וכמ"ש לעיל די"ל דספק בזיון אף דהוי בודאי בהניחו מלשמרו. בכה"ג דמונע משום איסור לא הוי בזיון במניעת השמירה דאנוס משום איסורא דרבנן ולא נשאר אלא ספק בלבד ומהאי טעמא הרבנן באיסור כלאחר יד בידים והוי ג"כ משום ספק שלא יבוא ידי איסור דאורייתא לא נשרי בידים בודאי איסורא דרבנן מטעם מאי אולמי וכו' וניחוש דלא אתא לאתוי דהוי ג"כ דאורייתא ולפ"ז איסורא דרבנן משוי לספק בלבד ושייך מאי אולמי ולכן לא התירו ב' איסורי דרבנן ואתי

שפיר אף למ"ש דבזיון ואפי' על הספק אסור מדאורייתא ולמ"ש דבלא מנטרי בספק בזיון אתי שפיר דלהלן צ"ח לא תליא בהאי סוגיא האי דאין שבות בכתבי קודש משום דשם מיירי בודאי וכאן בספק:

ולמ"ש ברש"י משום תכשיט מובן דאמרינן לחלק בין במקום תפילין דאז הוי תכשיט ובס"ד לא אסיק אדעתא דבעי תכשיט ג"כ ולהלן דאמרינן חדשות ולא מקושרות עיי"ש. נראה גם כן דבכה"ג לא הוי תכשיט דאל"כ כלאחר יד הוי בכל גונא:

והנה בהאי דחידש לנו ברש"י לומר בתפילין משום תכשיט בזה יש ליישב לר' יהודה דס"ל אומן דרך אומנתו חייב ושאר כל אדם פטור במס' שבת י"א בסוגיא דלא יצא חייט במחטו עיי"ש ולפ"ז יקשה סתמא דמשנה שם דף ס' ע"א ולא בתפילין ואם יצא אינו חייב וכדאי' שם ס"א ע"א משום דהוי דרך מלבוש והרי לר"י יהיה כאומן דרך אומנתו דודאי דרך הנחת תפילין רק בכה"ג ובגמ' אמרינן דפטור משום דהוי דרך מלבוש ולר"י יהיה חייב ולא מצינו ר"י דפליג על סתמא דמתני'. והנה י"ל דס"ל לר"י שבת זמן תפילין וא"כ הוי כמלבוש ומצותו משוי לכך אמנם יקשה שם צ"ו ע"ב אלא וכו' דתניא וכו' ר"י אוסר בחדשות וכו' ע"כ לא פליגי אלא בחדשות וכו' אבל באשה לא פליגי ש"מ מ"ע שלא הזמן גרמא וכו' ודילמא ס"ל כר' יוסי דאמר נשים סומכת רשות וכו' וברש"י דאין כאן בל תוסיף ומשום איסורא נמי ליכא דקסבר תכשיט נינהו עכ"ל והנה לכאורה ר' יהודה על כרחך ס"ל דהוי זמן תפילין בשבת דאל"כ יקשה סתמא דמשנה בשבת הנ"ל דאי' דפטור אבל כמ"ש ברש"י די"ל משום תכשיט ומהאי טעמא אפי' איסורא ליכא ונראה כרש"י ואפי' בלאו זמן תפילין שייך לומר דהוי תכשיט כיון דבחול בזמנו הוי ועי' במג"א בסי' ש"ע ס"ק י"ט וצ"ע ועיין בתוס' להלן צ"ה ע"ב בד"ה אבל שפי' דרך מלבוש עביד כמלבוש ממש ולאו כלאחר יד בלבד עיי"ש ונראה ג"כ כרש"י ומיושב ג"כ דיקשה גם לדידן מאי שנא תפילין מטבעת שאין עליו חותם דחייב דמקשינן שבת ס"ב ע"א והא כלאחר יד ומשני פעמים שאשה נותנת לבעלה להוליכה וכו' וא"כ הוי כדרך המוציאין מהאי טעמא וא"כ בתפילין הוי בכל פעם עכ"פ דרך המוציאין בכה"ג והנה צ"ל בשבת לא הוי דרך המוציאין כן ואזלינן בתר מאי דהוי בשבת דרך המוציאין אבל למ"ש בלא"ה מטעם תכשיט הוי בתפילין בכל פעם:

(ג) **והנה** להלכה קיי"ל שבת לאו זמן תפילין ובתוס' יו"ט הקשה לפ"ז דקיי"ל לאו זמן תפילין וא"כ לא שייך בשלא בזמנו בל תוסיף ג"כ למה פסקינן זוג אחד בלבד ולא ב' דהוי דלא כסוגיא עיי"ש ועיין לעיל פ"ד ה"י שדעת רבינו ג"כ בשבת לאו זמן תפילין וכאן כתב זוג אחד ובמג"א בסי' ש"א ס"ק נ"ד כתב לתרץ עמ"ש במהרש"א להלן צ"ו ע"ב בתוס'

בד"ה לא ס"ד שהקשה שם דלמה לא הוכיחו דר"מ ור"י ס"ל זמן תפילין דאל"כ למה זוג אחד בלבד וכמו כן במס' שבת הנ"ל לאביי דס"ד דאחד איש ואחד אשה דתפילין מ"ע שהזמן גרמא אע"ג דאי' זוג אחד דנראה שבת לאו זמן תפילין וא"כ לא הוי זוג אחד ותירץ משום דדרך מלבוש וכחול שויוה רבנן ובחול אינו לובש רק זוג אחד וכתב כן בשם רבינו יונתן בסוגיא ומובא במג"א שם:

וברבינו יונה כתב כן לת"ק דכיון דאם לובש בחול עובר משום בל תוסיף לפיכך בשבת ג"כ זוג אחד דוקא עיי"ש ובשעה"מ כאן הביא כן בשם הרשב"א בכת"י לחלק כמ"ש במהרש"א הנ"ל והקשה ע"ז דבסוגיא נראה בב' זוגות מקרי תכשיט ומותר אלא דמקשינן אפי' טפי נמי ומשני לעולם קסבר שבת לאו זמן תפילין וכי שרי וכו' במקום תפילין א"ה זוג אחד נמי טפי לא וכו' מקום יש בראש וכו':

ונראה די"ל דסברת המהרש"א כיון דלא הוי בחול משום בל תוסיף דהוי זמנו לא מקרי בשבת תכשיט ודאי מסתבר וכמ"ש לתרץ סוגיא דשבת ולהלן. ואשר נראה נגד זה מסוגיא הנ"ל נראה לומר דהנה האי דתפילין הוי תכשיט שחידש לנו ברש"י ויקשה בעיניו כמ"ש בד"ה לאו וכו' ואע"ג דלאו אורחא הכא משום הצלה שרי עכ"ל וכמ"ש שם בפי' עיי"ש וכמ"ש לעיל בירושלמי לא ס"ל כן ולפי הסוגיא י"ל לדעת רבינו ושו"ע דיש לפרשו בלעדי הטעם משום תכשיט להתיר בב' זוגות אלא למסקנא צריכין לומר משום תכשיט ואז שייך לומר כמ"ש במהרש"א וסייעתו הנ"ל. דהנה כמ"ש לעיל דעיקר האיסור בתפילין דמחמירין בחדשות וכיו"ב הכל משום אתא לאתוי דהוי חשש דאורייתא והנה במסכת שבת י"ב ע"א דיוצא בתפילין בע"ש משום דחייב אדם למשמש וכו' מדכר דכיר עיי"ש. ובדף ס"א דאי' אפילו למאן דס"ל זמן תפילין לא יצא דילמא אתא לאתוי וברש"י שם דילמא שקיל מרישא אם בא לפנות וממטי ליה ד' אמות עכ"ל ובתוס' הגירסא דילמא אתא למפסקיה הרצועות עיי"ש:

והנראה דבע"ש עם החשיכה לא שייך הני טעמא דבחול לא שייך חשש דילמא שקיל כשמפנה ולאו משום אתא למפסקי אלא שאם ישאם משתחשך וע"ז אמרינן מדכר דכיר. משא"כ בשבת אף דדכיר שמא באונס משום שיפנה ויקחם בידו ולא שייך שימשמש בהם ושייך שכחה או שיפסקו ואין ראויה לצאת וגם לא שייך שימשמש בהם בכל שעה ושייך שכחה דרק כל זמן שהם עליו למצוה וחייב למשמש בהם ולא אתא לאתוי:

והנה כל החשש רחוק דשכחה לא שכיח כל כך עיין ביו"ד בסימן רל"ב אם שכחה הוי אונס עיי"ש. וגם לחוש שמא יפנה ושמא יפסקו ואז ישכח (ועיין בטו"ז באו"ח בסימן רנ"ב ס"ק ז' עיי"ש וצ"ע) ואפ"ה חששו ונראה משום דלזמן מרובה יש לחוש משום

חומרא דשבת כמ"ש לעיל אבל במקום שמירה והצלה מבזיון לא חשו ע"ז גם הוי זמן קצר והחשש רחוק וכמ"ש משום דנאמר זמן תפילין ושייך מדכר דכיר וא"כ הוי זמן קצר ולמ"ש לא חששו הני חששות משום בזיון תפילין וכל זה אם נאמר שבת זמן תפילין וכמ"ש במג"א בסימן ש"ח ס"ק י"א דרק אם הוי זמן תפילין דחייב למשמש ושייך מדכר דכיר ולא אתא לאתוי אבל אם נאמר דאסור להניח אלא שלא בכונה כמ"ש בש"א וא"כ שייך שכחה דהוי לזמן מרובה. והנה כמ"ש בספר שאגת אריה דכדאמרינן דס"ל לאו זמן תפילין צריך לומר דלא הוי איסורא להניח דאל"כ האיך נתיר איסורא דאורייתא ולרבינו דס"ל דאסור להניחם כתב דלשומרן דלא מכוין למצוה לא הוי לכו"ע איסורא בהנחת תפילין בשבת עיי"ש:

ולמ"ש דבזמן תפילין דחייב למשמש לא שייך בלשומרן אתא לאתוי אבל אם נאמר לאו זמן תפילין שייך אתא לאתוי והיכא דשייך אתא לאתוי לא התירו משום שמירה וא"כ ממ"נ אם מכוין למצוה הוי איסור הנחה בשבת לדעת רבינו וסייעתו ואם אינו מכוין למצוה הרי שייך אתא לאתוי כיון דלא אתי למשמש בהן. ומזה נאמר דסוגיא כאן קאי דלא הוי איסורא בהנחת תפילין בשבת דמלך לאות לא נאמר אלא שא"צ אות ולא דהוי בו איסורא ולמ"ש לעיל דאם נאמר כן מסתבר דהוי מצות רשות עכ"פ עיין מ"ש בהל' תפילין שם הנ"ל וא"כ שייך שימשמש בהם ומדכר דכיר ואין עובר איסורא. וא"כ י"ל מהאי טעמא להתיר אף לאומר דלאו זמן תפילין משום דלא אתא לאתוי לא שייך וכמ"ש ומקשינן טפי נמי אף דבטפי לא הוי אפילו מצות רשות מ"מ כיון שנותן דעתו על אחד למשמש בו משום מצוה ל"ש אתא לאתוי על כולמו ומשום בל תוסיף כמ"ש לעיל בהל' תפילין בכה"ג דהוי מצות רשות לבל תוסיף הוי זמנו י"ל שמכוין על אחד מסתמא ועל הב' לא והאחד מציל הב' דע"י האחד יזכור ולא אתא לאתוי הב'. וא"כ י"ל בלעדי הטעם דתכשיט להתיר בתפילין אפילו ב' ב' והאי דבעי במקום תפילין למ"ש א"צ לומר משום תכשיט אלא במקומו הוי מצות רשות ובליכא מקום לב' תפילין שניהם אינן במקומן ולהאי טעמא לא שייך לחלק מ"ש במהרש"א הנ"ל אבל למסקנא דקיי"ל דאפילו איסורא איכא בהנחת תפילין ע"ש וצריך לומר משום תכשיט וכמ"ש לעיל למסקנא מוכח דאמרינן מטעם תכשיט דאל"כ יקשה לר' יהודה כמ"ש לעיל ושייך שפיר לומר כמ"ש במהרש"א לחלק בין אם הוי בחול כה"ג או לא ואתי שפיר:

הלכה כד

היה מתיירא להחשיך עליהן מפני הליסטים נוטל את כולן כאחת ומוליכן פחות פחות מד' אמות או נותנן לחבירו בתוך ד' אמות וחבירו לחבירו עד שמגיע לחצר החיצונה

בד"א כשהיו בהן רצועותיהן והן מקושרים קשר של תפילין שודאי תפילין הן אבל אם לא היה רצועותיהן מקושרות אינו נזקק להן. ועי' בראב"ד שם:

והנה על מ"ש רבינו פחות פחות מד' אמות [כתב] בהמ"מ וז"ל ופסק כדברי האומר בהולכה פחות מד' וכדברי ר"ש ואפילו בדבר רשות כמבואר פי"ב ושם כתבתי שהרמב"ן ז"ל חלוק בזה דנתינה לחבירו עכ"ל ועי' לעיל בהמ"מ בפי"ב הי"ז דרמב"ן השיג עליו ממוצא תפילין וכן במרכבת המשנה תמה על המ"מ למה התירו זוג זוג דהוי שבות כיון דאפשר בפחות מד' ואמאי בחדשות אין נזקק מספק כיון דאפשר בהתר ולעיל פי"ג ה"י נראה דפטור אבל אסור עיי"ש:

ונראה דמוכח מירושלמי דפחות מד' אמות לא הוי רשות דז"ל הירושלמי ויביאם בידו מוטב להביאם דרך מלבוש ולא בדרך משאוי מוטב לדחות את השבת פעם אחת ולא שני פעמים:

ובקרבן העדה שם בפי' ויביאם בידו לרבן גמליאל פריך כיון דשבת לאו זמן תפילין הוא ומשום הצלה קא שרו רבנן אפילו בידו יהא מותר להביאם ומשני מוטב להביאם דרך מלבוש והן כתכשיט מלהביאם בידו דהוי כמשאוי ופריך מוטב לדחות השבת פעם אחת דכשיביאם בידו יוכל להביא כולם בבת אחת משא"כ כשמביא שנים צריך לחלל הרבה פעמים לישנא אחרינא סיומא דפירוקא הוא מוטב לדחות את השבת פעם אחת להביאם דרך מלבוש שאינו אלא איסור אחד דשבת לאו זמן תפילין אבל כשמביאין בידו איכא תרי איסורא דשבת לאו זמן תפילין ועוד משום משא והראשון נראה עיקר עכ"ל:

והדברים מתמיהים הקושיא ויביאם בידו לעבור איסור תורה אף למ"ש לעיל דהוי הצלה מבזיון מהתורה מ"מ יקשה כמובן וגם הפי' האחרון דמוטב וכו' דודאי לא נשרי איסור הנחת תפילין אם הוי מדאורייתא וע"כ אם נאמר דאסור מדאורייתא צ"ל כשאין מכוין לא שייך איסורא כמ"ש בס' שאגת אריה וכמ"ש לעיל וא"כ מאי ב' איסורים בזה ולפי' הא' נשאר הירושלמי בקושיא במ"ש מוטב וכו' וג"כ בלתי מובן כמ"ש האי ויביאם בידו באיסור דאורייתא דודאי עדיף ומוטב לעבור ב' איסורי דרבנן מלעבור איסור דאורייתא אחד:

ונראה לענ"ד לומר דירושלמי לית ליה להתיר לרבן גמליאל אם נאמר לאו זמן תפילין משום תכשיט אלא משום הצלה ולא כסוגיא דבבלי כמ"ש לעיל והקושיא ויביאם בידו נראה שהקשה כיון דעכ"פ עובר באיסור דרבנן במשא כלאחר יד ובלעדי זאת בתפילין החשש אתא לאתוי וא"כ יהיה עדיף כי יביאם בידו פחות פחות מד' אמות או נתנו לחבירו ועי' בבלי צ"ז ע"ב דמר סבר פחות מד' אמות עדיף וכו' עיי"ש ובתוס' בד"ה ר"ש

עיי"ש דיהיה עדיף דיוכל לישא כולם כאחד ולא יעשה כן הרבה פעמים ומשני מוטב להביאם דרך מלבוש ולא דרך משאוי מוטב לדחות את השבת פעם אחת ולא שני פעמים דדרך מלבוש ליכא אלא משא דרבנן ומוטב מפחות מד' אמות דהוי ג"כ איסור מדרבנן ועובר בכל פחות ופחות בפ"ע וכמה והרבה פעמים יעבור על כל פסיעה ופסיעה ועי' בסי' שמ"ט בדין פחות מד' אמות אם הוי מדרבנן סעיף ה' וברבינו יונתן כאן ובמס' שבת מ"ב ע"א הילכך קוץ ברה"ר וכו' עיי"ש ונראה מכ"ז דאסור מדרבנן להלכה כמ"ש בשו"ע שם עיי"ש ושבת קנ"ג ע"ב ועי' מ"ש בסוף הפ' בזה עיי"ש ובהמ"מ בהל' עירובין פ"ו ה"ח וה"י:

בד"א וכו' והן מקושרות וכו' שודאי תפילין הן וכו'. ועי' בראב"ד שהקשה ע"ז דהרי במסקנא לאו משום דלא טרח וכו' אלא משום שאין קושרין בשבת עיי"ש ובמ"מ כתב דרבינו בעצמו כתב שטעה אבל דעת הרי"ף ג"כ כמ"ש רבינו כאן וגם הרא"ש כ"כ והגאון מו' אליהו מוילנא ז"ל בסי' ש"א ס"ק צ"ט קיים דברי רבינו והרי"ף והרא"ש ומיישב קושית הראב"ד עיי"ש וכן בס' מרכבת המשנה כתב דמ"ש דרבינו חזר וכתב דטעה לאו רבינו חתים על האי תשובה דחכמי לוניל וכתב דלדעת הראב"ד לשון פטור במשנה ולמה לא מחשיך עליהן כמ"ש הראב"ד ואם בסכנה הו"ל בד"א וכו' עיי"ש ולדעת רבינו י"ל דהאי דבעי בקשר אף דבלא קשר עכ"פ כלאחר יד דקאי למאן דס"ל שבת זמן תפילין וא"כ מהאי טעמא צריך ראוי להניחם כדרך מצותן ולראב"ד דבכה"ג לא מקרי תכשיט אלא כמצותו ואין בידי להכריע אם מותר מתפארת מגדולתו של רבינו שלא טעה או בזה שהודה לומר שטעה ועי' מ"ש בהל' ציצית בזה:

הלכה כו

לא יצא החייט במחטו בידו ולא הלבלר בקולמסו ערב שבת סמוך לחשיכה שמא ישכח ויצא וחייב אדם למשמש בבגדו ערב שבת עם חשיכה שמא יהיה שם דבר שכוח ויצא בו בשבת וכו'. עי' מ"ש לעיל בפ' ט"ו ה"ב בזה עיי"ש:

ועי' בהמ"מ שנקיט בידו דאל"כ הוי גזירה לגזירה כדאיתא בגמ' דף י"א ע"ב יש לעיין בענין שאין גוזרין גזירה לגזירה אם נאמר באיסורים דרבנן דהוי משום משמרת אמרינן ולא משמרת למשמרת ועי' ברש"י ריש מס' ביצה אבל במצוה דרבנן דלא הוי משום משמרת לא שייך זה ונפק"מ במאי דהוי משום שבות כמ"ש במ"א בגדר מצוה מדרבנן או דהוי כמו דאמרינן ג"כ בעלמא תקנתא לתקנתא לא עבדינן ולכאורה יש לומר ג"כ איפכא אם באיסורי דרבנן שלא נגע באיסור דאורייתא לא גזרו גזירה לגזירה מכ"ש במצוה דרבנן ועי' בפנ"י שכתב שם דלא עשו כעין דאורייתא עיי"ש ובזה לא נפק"מ לאיסור למצוה

אמנם משנה מפורשת לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה שמא ישכח עיי"ש ותפילה לדעת הרמב"ן מדרבנן אפי' עיקר התפילה ולרבינו בהתפלל פעם אחת קיים הדאורייתא וא"כ במנחה מדרבנן ואפ"ה גזרו בעבורה:

אמנם למ"ש במקום אחר דתפילה וכיו"ב אע"ג דהוי מדרבנן מ"מ בהתפלל קיים מצוה דאורייתא דרשות דודאי המשבח ומודה לה' עושה מצוה דאורייתא אלא דהוי רשות וא"כ כה"ג דעכ"פ באם קיימה הוי דאורייתא ורבנן עשו לחובה בכה"ג שייך לגזור טפי ומשו"ה מצינו שגזרו בחנוכה ופורים בפרסומי ניסא דהוי ג"כ דרבנן מצ"ע ועם כל זה בקיומם דאורייתא ומדרבנן חובה ועי' בסה"מ בענין ועשית הישר והטוב וברמב"ן בפרשת קדושים עיי"ש ומ"ש במק"א בפי' מניחין חיי עולם וכו' עיי"ש:

והנה יש לחשוב עוד בענין גזירה לגזירה די"ל שאין גוזרין או די"ל שאין רשאין לגזור והטעם שנאמר שאין רשאין לגזור הוא עי' בפ"ב מהל' ממרים בדברי רבינו ובראב"ד שם על הקושיא דבכל דרבנן הוי בל תוסיף דלא שייך כן בסייג וגדר משום די"ל רבוי משמרת למשמרתי ולא שייך בל תוסיף עיי"ש ולפ"ז כיון דאמרינן ולא משמרת למשמרתי ממילא י"ל דאין רשאין משום בל תוסיף וי"ל ג"כ דאין גוזרין שאין חמיר להן כל כך:

ועי' בתוס' ריש כל הבשר שכתב דהרבה פעמים גזרו גזירה לגזירה עיי"ש משמע דלא רצו לגזור בכל פעם ועי' מ"ש אאמו"ז הגאון ז"ל בספרו שערי חכמה שער ח' עיי"ש ועכ"פ י"ל בתפילה וכיו"ב דבקיימו קיים דאורייתא יכלו לגזור גזירה לגזירה ולא שייך בל תוסיף וצ"ע בכל זה:

ויש עוד לעיין בהל' כ"ד דפחות פחות מד' אמות עי' במס' שבת דף קנ"ג ע"ב מניחו על החמור והלא מחמר וכו' מניח עליה כשהיא מהלכת וכו' היתה חבילתו מונחת וכו' רץ וכו' סוף סוף כי מטא לביתיה וכו' קמעייל מרה"ר לרה"י דזריק ליה כלאחר יד ובתוס' שם בד"ה סוף תימה כדשרינן להוליכו פחות פחות מד' אמות תיקשי ליה נמי הכי עכ"ל והנה עי' בטו"ז בסי' שמ"ט שקורא תגר על הנושאים ס"ת פחות פחות מד' אמות משום הוצאה מרה"ר לרה"י ובס' אבן העוזר כתב דיש לעשותו בהתר שהעומד בחוץ יתחבנו לפנים והעומד בפנים יקבל ממנו דפטור אבל אסור ברה"ר ומותר בכרמלית עיי"ש והנה בגמ' דאי' ברה"ר מ"מ כיון דהתירו משום דאדם בהול בפחות וכו' וכמו כן בחבילה לא אמרינן עי"ז עוקר וכו' כמ"ש האבן עוזר אף כלאחר יד ג"כ איסורא דרבנן ונראה משום דאין אומרין חטא בשביל שיזכה חבירך אפי' באיסור דרבנן ועי' מ"ש במק"א בזה ומשו"ה צריך לומר כלאחר יד אבל בתפילין דהוי המצוה על הכל להצילם מבזיון אף דהצלה מבזיון כבר נעשה נראה לזרקם כלאחר יד ג"כ דרך בזיון י"ל דשרי בכה"ג דזה

עוקר וזה מניח כמו דאמרינן ניחא לחבר לעביד איסור קל מלעביד ע"ה איסור חמור בכה"ג דלא פשע כמ"ש בתוס' שבת בפ"ק:

פרק כ

הלכה א

אסור להוציא משא על הבהמה בשבת שנאמר למען ינוח שורך וחמורך וכל בהמתך אחד שור וחמור ואחד כל בהמה חיה ועוף ואם הוציא על הבהמה אע"פ שהוא מצווה על שביתתה אינו לוקה לפי שאיסורו בא מכלל עשה לפיכך המחמר אחר בהמתו בשבת והיה עליה משאוי פטור. הנה באיסור מלאכה ע"י הבהמה בג' אופנים ע"י חרישה וכיו"ב דהוי אב מלאכה ומחמר דפליג במס' שבת קנ"ד בעונש ובחטאות עיי"ש ושביתת בהמה דלא הוי בלאו אלא בעשה למען ינוח ועי' בתוס' ריש במה בהמה עיי"ש:

והנה ההבדל בין החורש למחמר המוציא משא ע"י בהמה הנה החורש הוי כעושה הוא לבדו כמ"ש ברמב"ן בס' המצות שורש י"ד דהוי הבהמה ככלי ביד אומן כמו הגרזן ביד החוצב בו וע"ז א"צ קרא מיוחד דהוי בכלל לא תעשה כל מלאכה כמו אפיה ובישול וכיו"ב אלא במחמר קרא מיוחד לא וכו' ובהמתך וכמ"ש הרמב"ן שם:

ויש להבין מ"ש לומר דהוי הבהמה ככלי בידו לענין חרישה ולא נאמר כן לענין הוצאה והנה במס' שבת קנ"ג ע"ב איתא מה ע"ז דעביד מעשה בגופיה ה"נ עד דעביד מעשה בגופי' וברש"י בד"ה עד וכו' כדכתיב לעושה בשגגה והכא לא קא עביד מלאכה (ס"א מעשה) אלא דיבור בעלמא שמנהיג בקול הרי דבשוגג אינו חייב קרבן עכ"ל ולכאורה יקשה לר' יוחנן דס"ל בחסמה בקול חייב וראיתי בס' זרע יעקב שעמד ע"ז וכתב לענין מלקות ס"ל כן ולא לחטאת דהוקש לע"ז עיי"ש והנה בהנהיגה ביד דהוי במעשה ממש יקשה עוד וצ"ל כיון דהוי מעשה גרוע דאפשר בקול אפי' בעשה במעשה ממש פטור וצ"ע בחורש בקול לפ"ז. אלא דכל זה לא הוי אלא חטאת דהרי לר' זביד מחייב סקילה אף דהוי בקול ולענין מלקות כיון דלא הוי בכלל שאין בו מעשה אף בקול עכ"פ בעביד במעשה (ועי' במל"מ בשם החינוך בהלכות מלוה ולוה יעו"ש לא בהאי תליא) ושם דף קנ"ד ע"ב לכתוב רחמנא לא תעשה כל מלאכה ובהמתך אתה למה לי הוא ניהו דמחייב בהמתו לא מיחייב וברש"י בד"ה בהמתו במלאכה הנעשית ע"י בהמתו לא מחייב לאו גמור ללקות עליו עכ"ל:

ולכאורה היה נראה בהוצאה בגופו דוקא כמו משא בני קהת שהיה על כתיפיו אבל א"כ גם בלאו לא יהיה ואם גם נאמר מטעם שביתות בהמה א"כ בשל גוי למה יהיה אסור

וגם מטעם שביתות בהמה לא הוי אלא עשה ולא בלאו אמנם בהמ"מ נמצא אור בזה שכתב שכיון דל"ת כל מלאכה אתה ובהמתך כולל אף בבהמה מלאכה שהעושה אותה במזיד נהרג עליה והיא החרישה אפי' בשאר מלאכת הבהמות אע"פ שהאדם משותף בהן כגון המחמר אינו לוקה לפי שיש בלאו זה אזהרה למלאכה שיש בה מיתות בי"ד וכו' עיי"ש שכתב לפרש בדעת רבינו לאו שניתן למיתות בי"ד וכו' בזה. נראה לדעתו בל"ת כל מלאכה וכו' ובהמתך נתרבה לאו ונתמעט עונש כדאי' בגמ' אתה למה לי וכו' ואפי' מלקות ליכא והנה ע"י בהמה ימצא חרישה ומחמר ובחרישה דכמ"ש רבינו לעיל הל"ט מלאכות בהלכה למשה מסיני או בלא"ה דהיה במשכן ע"כ לא נתמעט מקרא דאתה וכו' אלא למחמר קאתיא דהוי בלאו ולא בעונש ולא הוי בהלמ"מ ואזהרת מיתה הוי כיון דגם חרישה דהוי בבהמתך הוי במיתה ונכלל עכ"פ גם ללאו במקרא זה נראה להבין דבריו:

אמנם ברמב"ן בסה"מ שורש י"ד נראה דעת אחרת דאחר שכתב בראשונה כמ"ש לעיל בשמו דבחרישה א"צ לקרא דל"ת וכו' ובהמתך דהוי כעושה בכלי וכו' אלא במחמר ואינו במלקות דא"כ לכתוב וכו' אתה ל"ל וכו' וז"ל שאין המלאכה עם בהמה חשובה כמי שעושה הוא אותה להתחייב עליה מלקות אבל היא נחשבת כמלאכת בנך ובתך עבדך ואמתיך שמוזהר עליהם בלאו ואינו לוקה שאין מלקות במעשה אחרים וזה דבר ברור עכ"ל וצריך ביאור:

ואולי כונתו במלאכת חרישה דהוי מלאכת מחשבת בשנוי בהדבר דהוי תורת מלאכה בדעת הבעלים וא"כ נגרר בתר האדם החורש אבל בהוצאת משא דהוי מהאי טעמא מלאכה גרועה דהוי בלי שנוי בהדבר הכל ע"י הבהמה שאין דעת האדם מוספת בה וצ"ע והנה ראיתי בחי' הרמב"ן הנדפס מחדש במס' שבת שם שכתב וז"ל אלא שמ"מ צריך טעם בדבר שהרי החורש בבהמה אתה ובהמתך הוא כמחמר שהחרישה בכח הבהמה הוא נעשה ונאמר בזה שמפני שהחורש בבהמה הוא נותן עליה עול והוא כובש אותה מתחת ידו וברשותו היא עומדת כל המלאכה על שם האדם היא ובו היא תלויה ואין הבהמה אלא ככלי ביד אומן ואין דומה למחמר שבהמה היא הולכת לנפשה אלא שיש לה התעוררות מעט מן המחמר עכ"ל והנה יצאתי מידי הספק בכונתו:

והנה להמ"מ אם לא נאמר אתה וכו' יהיה נאמר מחמר כמו חרישה דשניהם ע"י בהמה וכמ"ש דהמיעוט על כרחך על מחמר ולא על חרישה ולהרמב"ן הקרא למחמר דבלא"ה אין לדמותו לחרישה:

ועי' בב"י או"ח סי' תצ"ה בשם יש אומרים דמחמר ושביתת בהמה מותר ביו"ט וכתב

משום שאינם בכלל ל"ת כל מלאכה דל"ט מלאכות וי"ל בשבת ולא ביו"ט עיי"ש ובמג"א בסי' רמ"ו עיי"ש וי"ל דתליא דלדעת המ"מ די"ל מ"ש חרישה ע"י אדם ובהמה להוצאה ע"י אדם ובהמה וא"כ בלי מעוטי דקרא יהיה בכלל לא תעשה מלאכה כמו כל ל"ט מלאכות ולא נתמעט אלא לעונש אבל בכלל לאו נשאר ולפ"ז ביו"ט כמו בשבת דאין בין וכו' אבל להרמב"ן דלא הוי כלל בלא תעשה מלאכה ובפ"ע נתרבה מקרא וא"כ י"ל לשבת ולא ליו"ט כמ"ש בתוס' פסחים ה' ע"ב בד"ה לחלק לענין הבערה עיי"ש ועי' בשעה"מ ובס' בינה לעתים בהל' יו"ט פ"ה ה"א עיי"ש:

ובס' אבן העוזר כתב דירושלמי מירי לענין שבת וכתב דתליא בדעת בה"ג והחולקים עמו אם מצווה ביו"ט על עבדו עיי"ש ולמ"ש יש לחלק דעבדו נאמר בפ"ע אבל מחמר כמ"ש י"ל דהוי להמ"מ בכלל מלאכת איסורין דל"ט מלאכות אלא לענין שביתת בהמה דמלמען ינוח בזה י"ל דהוי ג"כ בפ"ע כמו עבדו וכו' ועי' ברשב"א בפ"ק דיבמות בסוגיא דעשה דוחה לל"ת שכתב במחמר לא הוה אלא ל"ת ולא בעשה דשבתון עיי"ש ולמ"ש י"ל ג"כ דתליא בהמ"מ והרמב"ן הנ"ל:

והנה בענין מחמר הוי ג"כ שביתת בהמה למען ינוח דהוי באיסור עשה ובמחמר בלאו ושביתת בהמה אלא בבהמתו ומחמר אפי' בשל גוי וכמ"ש הר"ן עיי"ש ולהיפוך ג"כ במחמר מותר לומר לנכרי מהתורה כמו בכל מלאכות שיש בהן סקילה מותר מהתורה אמירה לנכרי אבל מטעם שביתת בהמה אסור אפי' על ידי גוי ואפילו בשכירות כמוזכר להלן בה"ג:

והנה בענין שביתת בהמה במהרשד"ם חאו"ח סי' ב' בדבריו שם אם שביתת בהמה שתנוח הבהמה ובעבור הבהמה מצות שביתה או בשביל האדם שהכל ינוח בו כמו לב"ש בשביתת כלים והביא דעת הברטנורא בפ"ק דשבת באין שורין דיו וכו' ונראה דהוי משום הבהמה ומכילתא שמובא ברש"י למען ינוח תן לו נייח שיהי' תולש וכו' וב"ה דלית להו שביתת כלים אלא שביתת בהמה מסכים לזה וכתב שאין לדחות דעה זאת ויותר נראה שנוטה דהוי בשביל האדם עיי"ש ועי' בקונטרס אחרון בשו"ת צ"צ לסי' ל"ה דתליא בזה אם הפקר מהני בשבת לשביתת בהמה עיי"ש:

והנה לכאורה נראה דהוי משום האדם ולא משום שתהיה נייח לבהמה דאל"כ מאי מחלקינן בה"ו במי שהחשיך בין שהבהמה מהלכת לעומדת שלא יהיה מחמר ועי' בר"ן שהשיג על הרשב"א שכתב מחמר בחצר עיי"ש והרי אף דליכא מחמר מטעם נייח לבהמה מ"ש עומדת או מהלכת ומאי שנא בחצר או ברה"ר ואפי' בעומדת ואין הולכת כלל לא נייח לה המשא ועל כרחך בשביל האדם האיסור ומאי דהוי מלאכה אלא דעם

כל זה מצינו הוכחה לאידך גיסא ג"כ כמ"ש במהרשד"ם ועי' בתוס' במס' שבת דף קכ"ב ע"א בד"ה מעמד עיי"ש ובמג"א בסי' רמ"ז ס"ק י"ב עיי"ש ובמס' ע"ז ט"ו ע"א בס"ד בשכירות לא הוי איסור שביתת בהמתו עיי"ש:

ויש להבין למ"ש בנימוק"י בהזהב דשכירות לא הוי אלא קנין פירות בלבד ומטין דבריו למ"ש בר"ן נדרים כ"ט דכל קנין לזמן הוי קנין פירות עיי"ש וא"כ למאן דס"ל ק"פ לאו כקנין הגוף דמי הוי בהמתו ועי' בריב"ש מובא בש"ך חו"מ בסי' שי"ג ובמג"א סי' רמ"ו ס"ק ח' שכתב דהוי בשכירות חצירו של שוכר לענין קנין דלענין הנאה מקרי חצירו וזה ג"כ הנאה הוא אבל הגוף של המשכיר עיי"ש וא"כ יקשה הס"ד דסוגיא וצריכין לומר דבס"ד כיון דלענין שימוש המלאכה שעשה בבהמה לענין זה לא הוי שלו דקנין פירות לא הוי שלו וא"כ לא שייך למען ינוח בהמתך דלענין זה לא הוי שלו אבל אם הוי למען ינוח עבור הבהמה סוף כל סוף לא הוי נייח לבהמה ובהמתך מקרי משום קנין הגוף שיש לו בה וכמו דאמרינן שם על הקושיא אף במקום וכו' אסור להכניס בו ע"ז וכו' שאני התם דכתיב לא תביא תועבה אל ביתך עיי"ש משום קנין הגוף מקרי ביתך והתורה קפדה שלא יהיה בביתו ע"ז וכ"כ שבהמתו תהיה נייחה בשבת ובהמתו מקרי ומשו"ה אפי' למאן דס"ל קנין פירות כקנין הגוף דמי אסור לשכור לעכו"ם ולא תליא במחלוקת בזה (והנה י"ל דתליא אם שביתת בהמה דלמען ינוח וכו' הוי באיסורא או ממצוה וא"כ י"ל בק"פ יש לו עכ"פ חלק בו ולמ"ש בריב"ש בסי' שמ"ז לחלק בין איסור דאמרינן ביש בו קצתו אסור ובמצוה דוקא בכולהו עיי"ש אבל מלשון רבינו שכתב שאיסורו עשה וכו' נראה דהוי מטעם איסור):

והנה רבינו המדבר בשביתת בהמתו פתח אסור להוציא משא וכו' דהוי מחמר אבל מצד שביתות בהמה מהתורה אסור אפי' ע"י גוי דבשאר מלאכות אמירה לנכרי מותר מהתורה ומשכירות כתב אח"ז דרק באלו ב' אופנים ימצא איסור שביתת בהמה במחמר בהוצאה וע"י גוי וכתב לפיכך המחמר וכו' פטור. ומ"ש בלח"מ תמוה כאשר העיר בצדק בס' מעשה רוקח שהרי רבינו כתב אע"פ דמצווה וכו' ואיסורו עשה וכו' וע"כ מ"ש פטור לא הוי פי' דרק מדרבנן אסור אלא מדאורייתא ובכלל לאו בלי מלקות כמ"ש אח"ז והלא הלאו מפורש וכו' וכתב במחמר משום שביתה פטור דלא הוי אלא עשה ומשום לאו משום דהוי באזהרת מיתה. ופי' הרמב"ן שכתב בלח"מ מדויק ובלתי מ"ש ז"ל על השגת הרמב"ן בסה"מ שורש י"ד ועי' שם ובחי' למסכת שבת שמפרש דעת רבינו דמחמר אינו אלא באיסור עשה ואתה ובהמתך שלא יחרוש והקשה ע"ז עיי"ש וכ"כ במרכבת המשנה כאן ולא היה לפניו חי' הרמב"ן אבל כנראה י"ל שפיר כמ"ש ז"ל דגם דעת רבינו כרש"י

ומ"ש לפיכך מחמר וכו' אין הכרע וכמ"ש:

ועי' במרכבת המשנה שכתב דלא שייך איסור שביתת בהמתו אלא מדעתו דלא יהיה עדיף מקטן שא"צ להפרישו עיי"ש וי"ל דתליא בב' טעמים שמובאים במהרשד"ם הנ"ל אלא די"ל בעושה מעצמה הוי נייחא ועי' בתוס' שבת קכ"ב הנ"ל וצ"ע בזה ועי' יבמות מ"ח ע"ב קרא דלמען ינוח בעבד מהול עיי"ש והרי בלא"ה שוה לאשה מלה לה כמ"ש ברש"י שם מ"ח ע"ב בד"ה אבל עיי"ש אלא דקרא הטילו גם על אדונו וכמו כן י"ל בבהמה על אדונו אלא דס"ל דהוי מטעם שניהם:

הלכה ב

והלא לאו מפורש וכו'. עיין בסה"מ שורש י"ד וברמב"ן ובמגלת אסתר שם ובחי' הרמב"ן שבת קנ"ד עיי"ש:

הלכה ג

אסור לישראל להשאיל או להשכיר בהמה גסה לעכו"ם שלא יעשה בה מלאכה בשבת והרי מצווה על שביתת בהמתו אסרו חכמים למכור בהמה גסה לעכו"ם שמא ישאיל או ישכיר וכו'. והנה בס"ד דשכירות קניא כמ"ש בלעדי דמחמר ימצא איסור שביתה באמירה לעכו"ם או אם נאמר שלא כדברי המרכבת המשנה אפי' בעושה מעצמה להפרישה:

והנה בגמ' איתא משום נסיוני ג"כ ורבינו לא כתבו ובר"ן מובא בכ"מ משום דהוי חשש רחוק ולא גזרו אלא בס"ד משום דמחמר בחטאת וחמיר גזרו ע"ז וכמ"ש בתוס' וכן נראה מרש"י אבל משום שביתת בהמה דאיסור עשה לא גזרו כ"כ וכיון דקיי"ל מחמר ג"כ אינו בחטאת לא שייך בנסיוני לגזור עיי"ש:

והנה לכאורה י"ל דבשכירות ג"כ שייך נסיוני ובשכירות הוי חשש קרוב דלא ישכרנו כל השבוע אלא סמוך לשבת שאין יכול לעשות עוד בו למען ירויח שכר השכירות וא"כ רוב השכירות בסמוך לזמן האיסור יהיה והנה בס"ד דשכירות קניא אמרינן באיסור מכירה זמנין דמכר סמוך לחשיכה והרי בשכירות אף דקניא מ"מ משום נסיוני שייך בזה ביותר מבשכירות וי"ל דמטעם נסיוני גם בשכירות אסור אף אם נאמר שכירות קניא אבל לא שייך לגזור מכירה אטו שכירות אם שכירות רק משום גזירה דנסיוני אסור:

ובבעה"מ שם בשם י"א דבד' וה' מותר להשכיר כמו לב"ש בשביתת כלים דלדידיה דאורייתא ואפ"ה מותר בד' וה' בפ"ק דשבת וברמב"ן חולק ע"ז עיי"ש והנה מטעם נסיוני יהיה מותר בד' וה':

ועי' בר"ן שכתב דמשו"ה אמרינן משום מחמר בנסיוני ולא משום שביתת בהמה דלא

שייך בנסיוני שביתת בהמה כדאי' במס' ב"מ פ"א דבקייצי הוי של הלוקח וכדמוכח במס' ב"ב ושביתת בהמה לא שייך אלא בשלו וכה"ג הוי של הגוי משו"ה אמרינן משום מחמר דהוי אפי' בשל גוי עיי"ש:

ובירושלמי איתא משום נסיוני שפעמים שמכרה לו לנסיון והוא מחזירה לאחר ג' ימים ונמצא עובד עבודה בבהמת ישראל מעתה לנסיון אסור שלא לנסיון מותר זו מפני זו עיי"ש ובמראה שם כתב דירושלמי מיירי בלא קייצי דמים ובבבלי במס' ע"ז משוי לא קייצי ללא שכיח משו"ה לא אמרינן נסיוני כה"ג דירושלמי עיי"ש:

אמנם צ"ע דאף דאמרינן שם דהוי כלקוחין בנאנסו ביד הלוקח משום דאז לא יתנו בחזרה וכל זמן שלא החזירו הוי שלו דאין המוכר יכול לחזור אבל כשמחזירם לכאורה נראה דהוי ביטול מקח למפרע דלא נראה לומר דהוי החזרה כקנין מחדש מלוקח למוכר וכאלו התנו ע"ז דמאי מכריח לומר כן וא"כ לענין שבת יהיה בהחזירו של ישראל למפרע ולמה לא נחוש שמא יחזירם - באיסור דאורייתא - ועי' בשיטה מקובצת במס' ב"מ פ"א שכתב דוקא לבדוק במומו אבל אם בתנאי אם ירצו בו אחרים לא עיי"ש מ"מ גם לבדוק במומו שמא ימצא בו מום ויבטל למפרע ועי' בחו"מ בשו"ע בסי' קפ"ו ואולי י"ל אף דשכירות לא קניא משום דלית ליה אלא קנין פירות בכה"ג דביד הלוקח לשמש בו כשלו למכרו ולאבדו מה שירצה בכה"ג הוי כקנין הגוף כל זמן שלא החזירו ועי' ברמב"ם בפכ"ג מהל' מכירה ה"ו בהפרש בין הקונה קרקע לזמן לקונה לאכול פירות דקונה לזמן קצוב הוא בונה והורס ועושה בכל זמנו הקצוב כמו שעושה הקונה קנין עולם לעולם עיי"ש ובראב"ד ובמל"מ פי"א מהל' שמיטה ויובל ה"א על המ"מ שכתב דלמדו מלוקח בזמן שיובל נוהג עיי"ש והנה לדעת הר"ן דכל קנין לזמן הוי ק"פ לא שייך לומר כן אם לא נאמר דכה"ג דרשאי לעשות מה שירצה אין לך קנין הגוף גדול מזה ובכה"ג גם הר"ן מודה ואם לא נאמר דירושלמי ובבלי מחולקין בדעת הר"ן הנ"ל וצ"ע ועי' מ"ש במקום אחר בסוגיא דק"פ בזה ועי' במג"א רמ"ו ס"ק ח' ורס"ו ס"ק א' לחומרא שכירות קניא בשוכר ישראל מגוי עיי"ש ועי' בש"ך חו"מ סי' שי"ג ועי' מ"ש בהל' מזוזה פ"ה ה"י דתוס' כהג"א וב"ח עיי"ש:

הלכה ד

ומותר למכור להם סוס וכו'. עיין בשעה"מ בפ' כ"א הל' ט' עיי"ש:

הלכה ו

מי שהחשיך בדרך ולא היה עמו עכו"ם שיתן לו כיסו והיתה עמו בהמה מניח כיסו עליה כשהיא מהלכת וכשתרצה לעמוד נוטלו מעליה כדי שלא תעמוד והוא עליה

וכדי שלא תהיה לא עקירה ולא הנחה ואסור לו להנהיגה ואפי' בקול כל זמן שהכיס עליו שלא יהיה מחמר בשבת וכו'. ובהמ"מ דרשב"א השיג על זה שאסור להנהיגה בקול דבכל שבחבירו פטור בבהמה מותר לכתחילה עיי"ש והנה כמ"ש בר"ן הנ"ל דעת הרשב"א דאיסור מחמר גם בחצר ובר"ן השיג עליו ג"כ מהאי דבכל שבחבירו פטור וכו' עיי"ש:

ובהמ"מ שאין כונת הגמ' להתיר אלא כשהוא אינו עושה מעשה כלל אבל כשהוא מנהיג מה תועלת יש כשהבהמה אין עושה עקירה והנחה ומפני כך למה יהיה מותר להנהיגה הוא אלא ודאי לא התירו בכך אלא משא הבהמה שאסור מהתורה להטעינה וכשאינה עושה עקירה והנחה מותר לכתחילה עכ"ל:

ודבריו בלתי מובנים לענ"ד דלמה לא יהיה מותר להנהיגה כשאינה עושה עקירה והנחה מעשה מלאכת הוצאה ובמה יפרש כל שבחבירו וכו' גם מ"ש מה תועלת יש בלתי מובן וחשבתי לומר דכונתו במחמר משום מלאכה ותליא בעקירה והנחה וזה משום המנהיג אבל גם בו משום שביתת בהמה ולמ"ש לעיל די"ל דבעי נייח לבהמה וא"כ י"ל בהולכת מדעתה ויכולה לעמוד כשתרצה הוי נייח לה אבל כשמנהיגה בקול והוי ההילוך שלא מדעתה אף דליכא עקירה והנחה מ"מ לא נייח לבהמה וזה שכתב מה תועלת יש וכו' דלבהמה אין חילוק מטעם נייח אם הוי עקירה והנחה או לא ולפמ"ש מ"ש רבינו שלא יהיה מחמר בשבת לאו מטעם איסור מחמר אלא מאיסור שביתת בהמתו:

אמנם יקשה לפ"ז אם נלך בתר נייח דבהמה א"כ בחצר יהיה ג"כ אסור ואם גם נאמר כרשב"א דאוסר בחצר א"כ למה מותר להניח המשא כשהיא הולכת אף שתוכל לעמוד כשתרצה אם אין מנהיגה בקול מ"מ בעומדת ג"כ המשא בלתי נייח לה:

ובמג"א בסי' רס"ו ס"ק ז' כתב והרמב"ם סובר היינו שאינו אסור משום שביתת בהמה אבל אם היה מנהיגה הרי הוא עשה מעשה בידים ואסור ובתוס' פסחים ס"ו ע"ב משמע דשרי עכ"ל א"כ נראה דהמג"א דעתו להיפוך כל שבחבירו וכו' לא אמרינן אלא דלא הוי שביתת בהמה בכה"ג והנה יקשה לשון הגמ' והלא מחמר דילמא מיירי באין מנהיגה אף לא בקול ולהמג"א יהיה קושית הגמ' משום שביתת בהמתו וע"ז הוי תירוצא דגמ'. ובפי' הגאון מווילנא ז"ל שם ס"ק ג' וז"ל ב"מ דף צ' ע"ב הנהיגה בקול ולא התירו אלא מעשה בחמור וכמ"ש אי הכי חבירו נמי אר"פ כל וכו' וכה"ג הוי מעשה בעצמו עכ"ל כונתו דקול בהנהגה הוי מעשה עצמו ולא הוי כאלו בא מהבהמה עמו וכמ"ש לעיל כעין זה מרמב"ן לפרש בחרישה וכה"ג לא שייך כל שבחבירו וכו' בחמור מותר דהוי עדיף מחבירו שהוי כבעצמו אבל עם כל זה יקשה דמאי עביד מעצמו כיון דלא הוי

עקירה והנחה:

וברש"י קנ"ג ע"ב והלא מחמר מנהיג חמור טעונה קרוי מחמר עכ"ל וכיו"ב בחי' הר"ן שמפרש כשמנהיגה בקול מקרי מחמר אלא דלכאורה יקשה מאי מקשינן והא מחמר דילמא לא התירו אלא להטעינה ולא להיות מנהיגה בקול וכיו"ב ומאי מחמר איכא ונראה במאי שהטעינה במשא הוי ג"כ מחמר אפי' אין מנהיגה כלל משום שתלך אח"ז והוא הביא המשא עליה אלא בהניח באופן שלא תעשה עקירה והנחה א"כ לא בא ממנו כלום במאי הוי בו מלאכה ולא הוי תורת מחמר עליו משום דאינה מלאכה מוכחת מבהמה שתבוא על ידו שיהיה בתורת מחמר משום זה אבל במנהיגה ממש בקול א"צ ממלאכת הבהמה דהרי הוי מנהיג ממש וב' אופני מחמר לדעת המ"מ במחמר בקול בכל גונא הוי מחמר ובהטעינה דאז צריך שיהיה מלאכה במה דהוי מלאכת הוצאה יוצאת מבהמה ע"י האדם וצ"ע בכל זה ובקרית ספר כתב דהוי במנהיג בקול בכה"ג שכתב רבינו אסור מדאורייתא עיי"ש וי"ל דהנה כמ"ש לעיל דמאי שנא מחורש דהוי הבהמה ככלי בידו וכמו כן במחמר לענין הוצאה ומשו"ה נאמר דמחמר אפי' כשלא נעשה הוצאה ממש בעקירה והנחה בנושאת משא והנהיגה בקול אע"פ שהולכת ובכה"ג דלא הוי במלאכה ממש צריך לקרא ולא הוי אלא לאו בלי עונשין בלבד אלא דבגמ' אמרינן בהטעינה בלבד דלא עביד מידי אלא דאח"ז כשתלך תהיה נושאת משא בזה אמרינן דוקא בעקירה והנחה דלא יהיה עדיף ממנו ובכה"ג הוי רק גורם בלבד י"ל דקרא על כה"ג לחייבו אף דלא עשה שתהיה הולכת חייב דעל כרחך קרא מיירי באופנים אלו דאל"כ יהיה בכלל חורש וי"ל אף די"ל דילמא קרא לחד מנייהו קאתי מספיקא אסור בב' אופנים במחמר בקול אפי' בלא עקירה והנחה ובעקירה והנחה בהטעינה כשהיא עומדת אפי' לא בקול וכמ"ש במ"א דספק בלשון התורה גם לדעת רבינו מהתורה לחומרא דלא שייך מ"ש רבינו בפי' המשניות במס' נזיר דאין לעמוד נגד הספיקות עיי"ש ולענין עונשין פטור בכל גונא אבל לאיסורא נאמר דאסור בכל הדרכים אשר נוכל לכלול בהאי דל"ת וכו' אתה ובהמתך וראיתי בקובץ על יד דלדעת המ"מ דעת רבינו שביתת בהמה ג"כ בלאו כמו מחמר עיי"ש ולענ"ד לא נראה כן כמ"ש לעיל:

ועיין בס' אליה רבה בשם לחם משנה בפ' מי שהחשיך שכתב להקשות מ"ש שביתת בהמה למחמר בשניהם י"ל דוקא בשלו חייב גם במחמר עיי"ש ובפרי מגדים הביאו משום דבהמתך נאמר גם במחמר עיי"ש. והנה ע"ז י"ל דהרי בכלאים כתיב ג"כ בהמתך ואפ"ה הוי איסורו בכל בהמה ועי' בת"כ קדושים פרשה ב' פרק ד' מ' י"ד למודא ע"ז מחוקתי וכו' עיי"ש עכ"פ בהמתך בלתי מורה על שלו דוקא ובשביתת בהמה מלמען ינוח

לא שייך לומר שציוה התורה לנו על בהמת נכרי שאינה ברשותו ואם לאסור באמירה לנכרי שיעשה בבהמתו גם זה לא מסתבר לומר מדאורייתא כן שהרי בגוי השביתה נהפך אסורה וביותר למ"ש לעיל דיותר נוטה דשביתת כלים לאו משום נייחא דבהמה אלא דהוי איסורא דגברא דלא שייך בבהמת גוי וא"כ על כרחך בהמתך דוקא משא"כ במחמר שהוא עושה בעצמו מעשה לא שנא בהמתו לא שנא שלא בבהמתו. וע"ע במג"א בסי' ש"ה ס"ק י"ח בשביתת בהמתו בדרבנן ובדבר שאין בו סקילה עיי"ש ושו"ת מהר"מ אלשקר שמובא שם עיי"ש:

הלכה ז

היה עמו חרש וכו' ואפי' מציאה שבאה לידו מהלך בה פחות וכו'. עיין מ"ש לעיל בפ"ו הכ"ב ובהגהות מיימוני אות ה' וברא"ש במס' ב"מ דף ח' ע"ב סי' כ"ב עיי"ש:

הלכה יד

כשם שאדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת כך הוא מצווה על עבדו ואמתו ואע"פ שהן בני דעת ולדעת עצמן עושין מצוה עלינו לשמרן ולמנען מעשות מלאכה בשבת שנאמר למען ינוח שורך וחמורך בן אמתיך והגר וכו'. הנה כתב רבינו כשם שאדם וכו' נראה ששוין באסורן והנה בשביתת בהמה בה"א כתב שאיסורו בא מכלל עשה וכו' וכאן כתב מצוה עלינו וכו' שנראה דהוי בכלל מ"ע אבל במקרא דברים ה' לא תעשה וכו' אתה ובנך וכו' ועבדך וכו' וכל בהמתך וכו' למען ינוח עבדך וכו' ושמות כ"ג למען ינוח שורך וכו' וינפש בן אמתך הנה בינפש וכו' לא נאמר ל"ת וכדאי' במס' יבמות מ"ח ע"ב בעבד ערל מדבר אבל רבינו מוקי לעבד מהול ועיין בהמ"מ בזה מ"מ שביתת בהמה שייך בקרא דלמען ינוח והנה כמ"ש במרכבת המשנה לעיל כשעושה בהמה מדעתה א"צ למנעה עיי"ש ובעבדו כתב רבינו שצריך למנעו ונראה משום שהוא בכלל איסור ג"כ בעבד מהול צריך לפרוש העבד שלא יעשה איסור אפי' בעושה לעצמו אבל מה שעושה ברצון רבו הוי בכלל איסור ג"כ כמו בבהמה וצ"ע:

ועיין בהמ"מ שעמד על מ"ש רבינו מקרא וינפש בן אמתך על עבד מהול נגד סוגיא דיבמות מ"ח ע"ב דמוקי קרא זה על עבד ערל עיי"ש ובס' מרכבת המשנה כתב דגמ' שם קאי לר' עקיבא במס' כריתות דף ט' דאמר דגר תושב כישראל ביו"ט ולהאזהרות לעצמו משא"כ לר' שמעון דמותר כחול א"כ לא מצי לפרש והגר בתושב עיי"ש ונאמר בזה ליישב דברי רש"י התמוהים מאוד במס' יבמות מ"ח ע"ב שכתב גר תושב שקיבל עליו שלא לעבוד ע"ז ואוכל נבילות והזהירו הכתוב על השבת דמחלל את השבת כעובד ע"ז עכ"ל ובתוס' בד"ה זה הקשו עליו ממס' כריתות דאמר ר"ע דגר תושב אינו מוזהר

וגם בסנהדרין נ"ח ע"ב אי' דעכו"ם ששבת חייב מיתה עיי"ש:

ונראה דלכאורה יש להבין במחלוקת דמס' כריתות ט' ע"א גר תושב מותר לעשות מלאכה בשבת לעצמו כישראל בחוה"מ ר"ע אומר כישראל ביו"ט ר' יוסי אומר גר תושב עושה בשבת לעצמו כישראל בחול ר"ש אומר אחד גר תושב ואחד עבד ואמה התושבים עושין מלאכה בשבת לעצמן כישראל בחול וכיו"ב בירושלמי בפ"ח דמס' יבמות מ"א דף י"ט ע"ב ושם ר' יהודה אמר כישראל ביו"ט ור' יוסי אמר כישראל בחוה"מ ור"ש כישראל בחול עיי"ש ויש להבין במחלוקתם למה נתחייבו במקצת השביתה למר כיו"ט ולמר כחוה"מ והנה עכ"פ נראה דבזה ששובת ממלאכה שאסורה ביו"ט וחוה"מ לא הוי בכלל עכו"ם ששבת דהוי מקרא דלא ישבותו משום דעכ"פ לא שבת מכל מלאכה:

והנה בהחיוב במקצת השביתה דנראה מאיסור קצת מלאכות לר' עקיבא ור' יהודה דיש להבין וגם כקושית התוספות במסכת יבמות הנ"ל על רש"י דא"כ נפישי מז' מצות וי"ל משום דשבת נגד הע"ז הוי בכלל ע"ז דנצטוו עליה ובמקצת שביתה קיים ג"כ נגד הע"ז ובכלל עכו"ם ששבת לא הוי משום דלא שבת משאר מלאכות ואף דלא שבת משאר מלאכות במקצת ששבת הוי הודאה נגד הע"ז והיינו טעמא דר"ע ור"י דאמרי כיו"ט וכחוה"מ. והנה למ"ש במרכבת משנה הנ"ל דסוגיא אזלי לר"ע שם דס"ל דחייב כיו"ט וי"ל משו"ה כתב ברש"י דלר"ע דחייב בשביתת מקצת כיו"ט הוי משום דחילול שבת כעובד ע"ז אף דבגוי לא הוי כן דנהפוך לא ישבותו מ"מ במלאכות שיוכל לשבות שאסור ביו"ט ובחוה"מ בלבד דלא הוי בלא ישבותו כמ"ש באלה אם חילל הוי כעובד ע"ז ולא בחילול במה שעשה משום דהוי מצווה שלא ישבות מכל מלאכה כן חשבתי ליישב דברי רש"י התמוהים וצ"ע במ"ש ולא שייך לומר כיון דעושה מקצת מלאכה לא קיים בשביתה בהשאר דהרי בנאנס משום חולי וכיו"ב לעשות מלאכה אפ"ה הוי כשסר האונס מחויב בשמירה וכמו כן בבן נח הוי על מקצת מלאכות כאונס מלא ישבותו ועל השאר חייב ומטעמא שכתב ברש"י משום דמחלל שבת כעובד ע"ז והכריח רש"י לזה לומר לר"ע דאל"כ כשיהיה חייב בשביתה כיו"ט נפישי מז' מצות כקושית התוספות:

עבד ואמה שאנו מצווין על שביתתן עבדים שמלו וטבלו לשם עבדות וקיבלו מצות שהעבדים חייבין בהן אבל עבדים שלא מלו וכו' אלא קיבלו ז' מצות וכו' הרי הן כגר תושב ומותרין לעשות מלאכה בשבת לעצמן בפרהסיא כחול וכו'. ובראב"ד מובא במגדל עוז השיג ע"ז שאם מלו וטבלו לשם עבדות בני עונשין הן לעצמן ולא הזהירה התורה את רבו עליה אלא על עבד ואמה התושבים שלא יעשו מלאכתו שלא נאמר שבות בעלמא הוא באמירה לעכו"ם אלא לאו נמי איכא ואפילו עשה בעצמו אבל לצורך עצמו

עושין כל צרכן עיי"ש:

הנה לראב"ד יקשה בעבד מהול לעצמו ואין רבו מצווה עליה למה קרא הרי ילפינן לה לה מאשה ועיין בלח"מ:

והנה יש לעיין למ"ש רבינו ומצווה עלינו לשמרן ולמונען מעשות מלאכה וכו' דודאי אף לישראל עלינו המצוה למונעו מעון אלא דבישראל אין מוטל על הכל להשגיח ע"ז אבל בעבד דיד רבו עליו לשמור עליו לבל יעבור ועיין בדגול מרבבה בהל' ע"ז בסי' קנ"א בש"ך ס"ק ו' שכתב בכונת הש"ך דבישראל אינו מצווין להפרישו אלא כשהעובר בשוגג כמו בקטן דהוי בכל פעם כשוגג אבל בישראל הרוצה לעבור אין ישראל אחר מצווה להפרישו עיי"ש ולמ"ש אין מדברי הרבינו ראיה לדבריו ודברי הדגול מרבבה צ"ע ועיין ב"ק כ"ח ע"א נרצע שכלו וכו' עיי"ש. וב"ק צ"ח ע"ב שהכל מצווין לבערו עיי"ש ובסה"מ שורש ה' בהרמב"ן שם בשם ספרי לא תחטיא הארץ אזהרה לבי"ד עיי"ש ועיין בתרומת הדשן סימן רי"ח ושו"ת מהר"א ששון סי' פ"ו עיי"ש ולחלק בין בי"ד לרבו לשאר בני אדם מסתברא מי שיכול למנוע מחויב למנוע וכמ"ש אלא דעל בי"ד ועל אדון לענין שבת החיוב להשגיח ע"ז:

זה גר תושב שהוא לקיטו ושכירו של ישראל וכו'. בהמגיד משנה ורבינו שכתב שכירו ולקיטו דבר בהווה וכו' עיי"ש. ועיין בראי"ש במסכת יבמות דף מ"ח ע"ב כתב בשכירו ולקיטו ונראה דדעתו דוקא בשכירו ולקיטו עיי"ש. ועיין בשו"ע או"ח בסימן ש"ז:

פרק כא

הלכה א

נאמר בתורה תשבות אפילו מדברים שאינן מלאכה חייב לשבות מהן ודברים הרבה הן שאסרו חכמים משום שבות מהן דברים אסורים מפני שהן דומים למלאכות מהן דברים אסורים גזירה שמא יבוא מהן איסור סקילה ואלו הן. ועי' בהמ"מ שהתורה אסרה פרטי המלאכות המבוארים מניניהם וסעיפיהן ועדיין היה האדם יוכל להיות עמל בדברים שאינן מלאכות כל היום לכן אמרה התורה תשבות עיי"ש שכתב פי' אחר וכתב כי הרמב"ן בתורה כפי' הראשון שכתבתי. הנה נדחק מפני לשון רבינו שכתב נאמר בתורה ואח"ז כתב והרבה הן שאסרו החכמים ובלח"מ עמד ע"ז דא"כ צריכין לפרש דהכתוב מסרה לחכמים כמ"ש בחוה"מ וא"כ יהיה כל איסורי דרבנן בשבת מדאורייתא ועיין מ"ש לפרש בזה ועיין מ"ש לעיל בפ"א דבלשון רבינו שכתב נאמר בתורה תשבות מדבר במצוה דאורייתא דלמטה השיעור נאמר אבל למעלה אין לה שיעור ואם קיימה קיים

דאורייתא ברשות והחיוב בהן מדרבנן בהרבה שאסרו. וא"כ החיוב מדרבנן ובקיומם קיים דאורייתא אבל רק אלו שהם בכלל שביתה ולא מה שגזרו שלא נבוא לידי איסור דאורייתא דהוי לעולם מדרבנן עיי"ש שכתבתי ביתר ביאור בזה והבאתי סמוכין למ"ש ממסכת שבת קי"ד ע"ב מנין ליוהכ"פ שחל להיות בשבת שאסור בקניבת ירק שנאמר שבתון שבות למאי אילימא למלאכה והא כתיב לא תעשה כל מלאכה אלא לאו לקניבת ירק ועיין ברש"י בד"ה אלא לאו בעלמא בתלוש דבמידי דלאו מלאכה קאי על בעשה דשבתון שבות וכו' עיי"ש. ובתוספות בד"ה אלא דאסמכתא בעלמא דאי מדאורייתא אף ביוהכ"פ ליתסר עיי"ש ולמ"ש לדעתו הוי אחרי כי אסרו רבנן בקיומם דאורייתא בכלל שבתון וביוהכ"פ לא גזרו ובמ"א כתבתי בכה"ג דאם קיימם קיים דאורייתא החמירו רבנן יותר מאלו אשר משום גזירה מדרבנן בלבד עיי"ש:

ועי' בספר ארעא דרבנן אות א' סי' ד' בענין אין שבות במקדש בהג"ה שם ס"ק ז' למ"ש בהמ"מ בהקדמתו להל' שבת דיש אבות מלאכות שאין בהן שבותין ועי' שמנה כ"ב מלאכות שיש בהן שבותין וי"ז בלי שבות למנין רבינו באלו פרקים וכתב עוד שם במה שנמצא גם באלו י"ז שבותין ולא נמנו עמהן וחילק בין שבות לשבות עיי"ש. ועיין במרכבת המשנה פכ"ג הכ"ח שיש להן שבותין כ"ד עיי"ש:

ועי' במרכבת המשנה שרוצה לכלול בדברי רבינו הנ"ל דאפי' בשאין בכלל מלאכה מ"מ לעמול בהם כל היום אסור מדאורייתא דלא הוי וינח בכה"ג עיי"ש ועי' בדברים אלה ברמב"ן בפירושו להתורה בפרשת אמור כ"ג בד"ה יהיה לכם שבתון עיי"ש. ועי' להלן פכ"ד הי"ב עיי"ש:

הלכה ב

כל המשוה גומות הרי זה חייב משום חורש לפיכך אסור להפנות בשדה הנירה בשבת שמא ישוה גומות וכו'. מכאן עד הל' ה' כתב רבינו שבותין במלאכת חורש והכל שמא ישוה גומות ובהמ"מ ופי' המפרשים ז"ל שמא ישכח ויכוין להשוות הגומות דאי לאו הכי כבר נתבאר פרק א' שכל דבר שאין מתכוין ואין הכרח שיעשה מותר עכ"ל וכיו"ב בתוס' שבת קמ"א ע"א בד"ה דילמא ובהגהות מיימוני כאן ג"כ וכן מוכח קכ"ז ע"א דאיתא שלא יגמור וכו' דילמא אתי לאשווי גומות אבל אתחולי מתחיל ומני ר' שמעון דלית ליה מוקצה דנראה שלא יגמור משום שמא ישוי גומות הוי גם לר"ש. אמנם עי' לעיל בפט"ו ה"ב דנראה מדעת רבינו דלא חיישינן לשכח אלא שם בדברים נאים שחפץ בהם וכמ"ש שם מכמה דוכתי דוקא במתאוה לדבר שייך שכחה וגם כתבתי לחלק בין לזמן מרובה דשייך שכחה בכה"ג לזמן מועט וא"כ באלה ענינים דהוי לזמן מועט ואפ"ה

חיישינן לשכחה ולא הוי דברים שמתאוה להם אבל עיין בתוס' שבת קמ"א ע"א בד"ה דילמא שכתבו כשהוא עוסק לקנח וכן נשים בשחוק האגוזים ישכחו שבת וברשב"א שם שכתב לפי שאדם מחזיר למקום גומא לקנח בו רגליו כי במישור אין מקנחו היטב ומתוך שהוא מקנחו שם שמא ישכח ויכוין להשוות הגומא עיי"ש ובחי' הר"ן בשם הרא"ה שדרך המקנח רגלו להחליק פני הקרקע כדי לקנח רגלו יפה עיי"ש ובריטב"א קכ"ו שלא יגמור האוצר דילמא אתי לאשווי גומות במתכוין שכן דרך מכבדין אוצר להשוותן חיישינן וכו' עיי"ש ובחי' הר"ן דילמא ע"י שגומרו מעיין בו ורואה בו גומות ואתי לאשוינהו ולתקנינהו מדעת וכו' ובהא אפי' ר"ש מודה משום דקפיד הוא על גומות שבאוצר וכו' עיי"ש נראה שראו ז"ל למצוא טעם למה ניחוש בזה לשכחה באלה הדברים וצ"ע ליישב להסכים עמ"ש לעיל בכל הדברים שחיישינן לשכחה ועיין מ"ש לעיל הל' ד' עיי"ש:

הלכה ג

נשים המשחקות וכו' ואסור לכבד את הקרקע שמא ישוה גומות אא"כ היה רצוף באבנים וכו'. עיין בכ"מ בשם הריב"ש דכל הפוסקים אסרו הכיבוד משום פסיק רישא עיי"ש ועמד ע"ז במרכבת המשנה וכתב דדבריו תמוהים דהא מודה ר' שמעון בפ"ר ובשבת צ"ה איתא דלרבנן אין בכך אלא שבות עיי"ש ובעיני דבריו תמוהין דכמ"ש בריב"ש כתב בר"ן במס' שבת צ"ה שם ועי' מ"ש בשם הראב"ד שם וברשב"א ובדעת הרא"ש צ"ע בכונתו אם דעתו דאסור מדאורייתא ועי' בס' קרבן נתנאל ועי' ברש"י דף קכ"ד ע"ב בד"ה של תמרה וכו' לכבד את הבית דאסור משום אשווי גומות דמודה ר"ש בפ"ר וכו' עיי"ש:

והאי דאיתא שם צ"ה והאידנא דסבירא לן כר"ש שרי אפי' לכתחילה כתבו דקאי על ריבוץ ולא על מכבד ובהגהות מיימוני כאן כתב דבדורות אחרונים הגיהו כן עיי"ש ועיין ברשב"א דרבנן דאמרי דלא הוי אלא שבות ג"כ לא אמרו אלא בריבוץ עיי"ש וכתב ג"כ דס"ל במכבד משום מכה בפטיש עיי"ש ועיין בסי' של"ז וא"כ צדקו דברי הריב"ש:

ורבינו נראה דלא הוי פ"ר כדעת התוס' שבת הנ"ל בד"ה המכבד ובהגהות מיימוני הקשה ממס' שבת קכ"ד דא"כ דמקשינן לר' אלעזר דהוי כלי שמלאכתו לאיסור ולרבינו מותר ברצוף באבנים אבל עי' ברשב"א שהיה להם גירסא אחרת שם עיי"ש:

אמנם מ"ש בריב"ש כיון דעכ"פ כונתו לתקן אף דלא אכוין להשוות הגומא מ"מ כיון דלתיקון מכוין לא מקרי מדרבנן שאין מכוין עיי"ש וצ"ע למ"ש במס' שבת דף מ"א ע"ב בד"ה מיחם וכו' דאע"ג דאין כונתו להבעיר מדפטר ר' שמעון דאי כונתו להבעיר הוי צריכה לגופה מ"מ כיון דניח"ל בהך הבערה לא קרינן ביה שאין מתכוין וכו' עיי"ש

וצריכין לחלק בזה ובתוס' הנ"ל דרבנן ור"א פליגי אם הוי פ"ר ולפ"ז י"ל דפליגי אם הוי בכה"ג שאין מתכוין וצ"ע:

הלכה ד

חצר שנתקלקל במימי הגשמים מביא תבן ומרדה בה וכשהוא מרדה לא ירדה לא בסל ולא בקופה אלא בשולי הקופה שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ויבא להשוות גומות. הנה רבינו הוסיף בטעמא דלכן לא יעשה כדרך חול שלא יבוא להשוות גומות והנה מצינו בכמה דוכתי שאסרו מה שהתירו לעשותו בדרך שעושה בחול ולמ"ש לעיל בפט"ו ובפירקן ה"ב בדעת רבינו שלא לחוש לשכחה בדברים שאין מתאוה להם והמה לזמן קצר משו"ה נתן בטעמא דאם יעשהו כדרך החול יבוא לידי שכחה דאם היה דעתו דשנוי ימנעו מלשכוח היה לכתוב בהיפוך שיעשה שלא כדרך חול שלא יבוא להשוות גומות ונראה כמ"ש ועי' מ"ש לעיל בה"ו עיי"ש:

הלכה ו

התולש חייב משום קוצר וכו' אין עולין באילן בין לח בין יבש ואין וכו' ואין משתמשין במחובר לקרקע כלל גזירה שמא יתלוש. עי' בהמ"מ מדרב בקעה מצא וגדר בה גדר על אותו גדר סומכין לאסור ועי' ברא"ש במס' עירובין בדעת הרי"ף להתיר משום דכר' שמעון קיי"ל ועי' בב"י בסי' של"ו שהקשה על הרא"ש ודעתו דרי"ף כרבינו ס"ל ועי' בב"ח וט"ז שם ס"ק א' ועי' בשעה"מ שהביא בשם המאירי דיש אומרים משום דהוי בעולה באילן פסיק רישא ודעת המאירי שמא יתלוש בכונה בשוגג עיי"ש:

ורבינו כתב גזירה שמא יתלוש נראה כדעת המאירי דמדכתב שמא וא"כ לא הוי פסיק רישא וע"כ שמא ישכח ויתלוש והנה למ"ש לעיל חשש שכחה לא שייך בכל פעם וי"ל שמא יתלוש קאי ביש שם פירות דמצינו שמא יעלה ויתלוש כמ"ש בתוס' ביצה שמתאוה להם וביבש שגזרו משום בקעה גדר בה לא אמר רבינו כן וא"כ אין סותר מ"ש לעיל:

ועיין במג"א בסי' של"ו ס"ק א' שכתב ביבש שאין בו לחלוח לא שייך תלישה כ"כ רש"י בעירובין ק' וכ"כ בחולין פ"ט אבל דעת הרמב"ם דביבש שייך תלישה כמ"ש בסי"ב וצריך ליישב לדידיה הא דקאמר בגמ' והא קנתרן פירי ולא קאמר שמא יעלה ויתלוש עיי"ש עכ"ל ועי' בתוס' שבת דף ק"נ ע"ב בד"ה במחובר שכתבו ג"כ ביבש לא שייך תלישה עיי"ש אבל לענ"ד מ"ש רבינו שמא יתלוש לא קאי על יבש דביבש היכא דלא שייך קמנתרי קינסי לא הוי איסורו אלא משום גדר כמ"ש בהמ"מ ושמא יתלוש לא קאי אלא על עץ לח ועי' בירושלמי ביצה פ"ה ה"ב אסרו אילן יבש מפני אילן לח וכו' מפני מה אמרו אין עולין באילן שמא ישכח ויאכל או שמא ישכח וירעיד וכו' עיי"ש ומשם

הוציא רבינו דבריו וקנתרין פרי יש לפרש ג"כ שמא ירעיד וביותר לרבינו על כרחך הפי' שיעשה בכונה דלא הוי פסיק רישא וכל זה באילן לח וכמ"ש בירושלמי ומשו"ה שייך שפיר איסור תלישה כן נראה לענ"ד וראיתי במחצית השקל שהביא ג"כ דברי התוס' הנ"ל עי' מ"ש שם בדברי המג"א עיי"ש:

גם הנראה מ"ש רבינו ואין משתמשין במחובר לקרקע כלל וכו' וכתב המ"מ שם מבואר בכמה מקומות עכ"ל ונראה שמקומו במס' סוכה ל"ז ע"ב הדס במחובר מותר להריח בו אתרוג במחובר אסור להריח בו וכו' שהביא רבינו בה"ז ושם שייך שמא יתלוש ולהריח שייך אין משתמשין כלל דאין לך שימוש קטן מלהריח שאינו מטלטל ואסור:

הלכה ז

פירות שנשרו בשבת אסור לאכלן עד מוצאי שבת גזירה שמא יתלוש. בהגהות מיימוני מחלק, בהצָריך למעשה דלא שייך שמא יתלוש וצריכין לומר משום מוקצה ובפירות אילן דעומד ומצפה ולא שייך מוקצה צ"ל משום שמא יתלוש עיי"ש וכיו"ב בתוס' ביצה דף ג' ע"א בד"ה גזירה עיי"ש וכתבתי שם דלא שייך לומר דהוי מוקצה אם לא דאסור בנפלו משום שמא יעלה ויתלוש ומשו"ה הוי מוקצה דאל"כ יהיה מצפה שיפלו וחשש ואיסור משום יעלה ויתלוש משוי למוקצה וטעמא דמוקצה צריכין בספק מוכן דקיי"ל לחומרא כמו בפ' אין צדין ביש במינו במחובר דמטעם שמא יתלוש בספיקו לקולא ולפ"ז צריכין לב' טעמים גם כתבתי להיפוך ג"כ דלגזור משום שמא יעלה ויתלוש צריכין למוקצה דאל"כ לחשש שכחה מאי אהני דילמא ישכח ויעלה ויתלוש אבל כיון דפירות הנופלים אסורין ומקצה אותם מדעתו ומסלק נפשו מהם לא יבוא לידי שכחה וא"כ שייך גזירה דשמא יעלה ויתלוש אבל בלי טעמא דמוקצה לא מהני הגזירה כלל וא"כ צריכין לב' טעמים עיי"ש שכתבתי בביאור יותר בזה עיי"ש ועי' מ"ש בהל' יו"ט בפ"ב ה"י עיי"ש:

הדס המחובר מותר להריח בו שאין הנייתו אלא להריח בו והרי ריחו מצוי אבל אתרוג ותפוח וכל הראוי לאכילה אסור להריח בו במחובר גזירה שמא יקוץ אותו לאכלו. בבעה"מ ובר"ן במס' סוכה שם ל"ז הקשו ממס' עירובין דף מ' דנראה דגם בהדס לאסור ומחלקין בין שאפשר להריח בלי קציצה עיי"ש ובר"ן במס' ביצה בריש אין צדין בשם הגאונים שגרסו בהיפוך הדס במחובר אסור להריח דכיון דלריחא קאי ליכא היכרא ואתי למקצייה אתרוג דלאכילה קאי לא אתי למקצייה עכ"ל ובהג"א במס' סוכה ובפי' ר"ח הדס במחובר אסור להריח בו אתרוג במחובר מותר להריח בו ופי' טעמא משום דאי תליש לאתרוג אסור לאכלו לפיכך הוא נזהר ולא יתלוש אבל הדס אע"פ שיתלוש

מותר להריח בו עכ"ל ועי' בכנה"ג בשיורי' בסי' של"ו על הב"י ס"ק ז' עיי"ש מ"ש בזה ליישב דברי הג"א מ"ש דמותר להריח:

הלכה ט

אין רוכבין על גבי בהמה בשבת גזירה שמא יחתוך זמורה להנהיגה ואין נתלין בבהמה ולא יעלה מבעוד יום לישב עליה בשבת ואין נסמכין לצדי בהמה וצדי צדדין מותרין עלה באילן בשבת בשוגג מותר לירד במזיד אסור לירד ובבהמה אפי' במזיד ירד משום צער בעלי חיים וכן פורקין המשוי מעל הבהמה בשבת משום צער בעלי חיים. ובהמ"מ וכתב רבינו ובבהמה אפי' במזיד ירד ודבריו נראין הן ומתבארין מן הדינים הבאים עכ"ל:

ונראה דרבינו הוציא מירושלמי במס' ביצה שם פ"ה ה"ב מפני מה אמרו היה רוכב ע"ג בהמה אומרים לו רד וכו' תנא ר' אחא בר פפא קומי ר' זעירא שנייא היא שהוא מצווה על שביתת בהמה כמוהו למען ינוח שורך וחמורך כמוך עיי"ש ובראי"ש פ' משילין אין רוכבין וכו' ירושלמי לפי שהוא מצוה על שביתת בהמה ועי' בב"י בסי' ש"ה שהקשה דחי נושא את עצמו ועי' מ"ש ע"ז ועי' בשעה"מ כאן בזה ובמג"א בסי' ש"ה ובסי' רמ"ו עיי"ש אבל כנראה לדעת רבינו אין דברי הירושלמי נאמרים בטעמים דאין רוכבין דלא שייך משום שביתת בהמה דחי נושא א"ע אלא בירושלמי אומרים לו רד נאמר כהאי דאי' בבלי עירובין ק' באילן שהביא רבינו כאן ולא יעלה וכו' עלה וכו' במזיד אסור לירד וכו' ובירושלמי מחלק בין אילן לבהמה דבבהמה דשייך צער בע"ח שיהיה על הבהמה כל היום למשא דהוי צער גדול ומבטל למען ינוח וכמ"ש בתוס' שבת קכ"ב ע"א בד"ה מעמיד עיי"ש ונמצא מקור מ"ש רבינו בבהמה משום צער בע"ח ופי' בירושלמי שהקשו עליו דבירושלמי לא נאמר זה לדעת רבינו על אין רוכבין אלא על למה ירד ומיושב מה שהקשו דלירושלמי הוי דאורייתא ובמשנה נמנה בין השבותין:

ועי' במג"א בסי' רע"ה ס"ק ה' על קושית מהרי"ל דב' יהיו מותרים לרכוב כמו שם בקריאה לאור הנר עיי"ש מ"ש ע"ז ובס' תוספות שבת ס"ק ד' שם:

הלכה יח

המחתך את הירק וכו'. עי' בכ"מ ובב"ח וטו"ז בסי' שכ"ד ובמרכבת המשנה ובתוס' במס' שבת דף ע"ד ע"ב בד"ה אלא לקניבת ירק עיי"ש ובסי' שכ"א ועי' במל"מ בפ"א ה"ג מהל' חמץ ומצה ובשעה"מ שם עיי"ש:

הלכה כד

החושש בשיניו וכו' החושש בגרונו לא יערענו בשמן וכו'. עי' מ"ש לעיל בפ"ח ה"ב מהל' ברכות בזה עיי"ש:

הלכה כה

אין נותנין יין וכו' ולא ידחקנו כדי להוציא ממנו דם. אין נותנין חמין ושמן ע"ג המכה וכו'. ובהגהות מיימוני וכן לא יתן על המכה דבר המושך דם וליחה דהוי מפרק עכ"ל. עי' במג"א בסי' שכ"ח ס"ק נ"ג ובס' אבן העוזר שם מ"ש בזה עיי"ש:

הלכה לב

המרקד מאבות מלאכות וכו'. הנה למה כתב בזה דהוי מאבות מלאכות עי' שבת ע"ג ע"ב היינו זורה היינו בורר היינו מרקד וכו' עיי"ש:

הלכה לו

בד"א במי שמזונותיו עליו וכו' ומותר להעמיד בהמתו ע"ג עשבים מחוברים והיא אוכלת אבל לא יעמיד אותה ע"ג דבר שהוקצה אבל עומד בפניה כדי שתחזור פניה לדבר המוקצה ותאכל ממנו וכן ביו"ט. עיין בס' אבן העוזר בסי' שכ"ח עיי"ש:

פרק כב

הלכה ב

מפני מה אסרו חכמים להכנס במרחץ בשבת מפני הבלנין שהיו מחמין חמין בשבת ואומרין מערב שבת הוחמו לפיכך גזרו שלא יכנס אדם למרחץ בשבת אפי' להזיע וגזרו שלא ישתטף כל גופו בחמין אפי' בחמין שהוחמו מערב שבת אבל פניו ידיו ורגליו מותר בד"א בחמי האור גזירה משום מרחץ אבל בחמי טבריה וכיו"ב מותר להשתטף כל גופו ואסור לרחוץ במים חמין שבמערות מפני שהמערה יש בה הבל ויבוא לידי זיעה ונמצאת כמרחץ. ובלח"מ עמד עמ"ש רבינו בחמי טבריה מותר להשתטף והרי אפי' רחיצה מותר ובמי מערות כתב אסור לרחוץ ולדידן דלא כר' שמעון אפי' להשתטף אסור עיי"ש ועיין במרכבת המשנה דמי מערות דמיירי נמי כחמין חמי טבריה מותר לשטוף דלא שייך זיעה ומדכתב במערות אסור לרחוץ ממילא דבחמי טבריה דלא שייך זיעה מותר לרחוץ ג"כ עיי"ש:

והנה דעת רבינו כהרי"ף דזיעה אסור גם בחמי טבריה ועיין ברשב"א שם ובר"ן מה שהקשו עליו ולכאורה לישנא דגמ' במס' שבת מ' ע"א ועדיין היו רוחצין בחמי האור ואומרין בחמי טבריה רחצנו אסרו להן חמי טבריה והתירו להן את הצונן ראו שאין הדבר עומד להן התירו להן חמי טבריה וזיעה במקומה עומדת וברש"י שאין הדבר עומד שלא היו ציבור יכולין לקבל מתוך שאסרו להם את הכל. במקומה עומדת לאיסור עכ"ל נראה דאיסור זיעה במקומה כמעיקרא עומדת בין במים חמים ובין בחמי טבריה וכן

מצאתי בס' ישועות יעקב בסי' שכ"ו שדקדק כן וברשב"א שם הקשה לדעת הרי"ף ורבינו דהרי זיעה משום רחיצה אסרו ובחמי טבריה מותר מאי ענין לאסור בזיעה עיי"ש ונראה לדעת הרי"ף ורבינו איסור זיעה הוי מצד עצמה גזירה כמו דאי' בתחילה היו רוחצין וכו' מע"ש התחילו הבלנין להחם בשבת ואמרו מע"ש הוחמו וכו' והתירו את הזיעה ועדיין היו רוחצין בחמין ואומרין מזיעין אנחנו וכו' לאו דגזרו זיעה אטו רחיצה דהוי גזירה לגזירה ועי' בתוס' ע"ב בד"ה מעשה עיי"ש אלא החשש שמא יחמו בשבת לצורך זיעה ויאמרו מע"ש הוחמו שייך בזיעה כמו ברחיצה ומה שהכריח לרשב"א לומר בזיעה לא שייך שמא יאמרו עי' מ"ש בדף מ' ע"א בד"ה התחילו דלא שכיח שיעברו במזיד עיי"ש וברש"י ל"ט ע"ב בד"ה הכלי עיי"ש דנראה לרשב"א דבכה"ג לא שייך לחוש בזיעה וגם מדהתירו זיעה אחרי איסור רחיצה אבל לדעת הרי"ף ורבינו החשש שמא יאמרו וכו' שוה וכנראה בפשוט לומר כן אלא דגם מעיקרא לא רצו לאסור הכל והתירו הזיעה דנחוץ ביותר וכמ"ש בתוספות ל"ט ע"ב בד"ה ובה דביו"ט הבערה דזיעה מותר מדאורייתא משא"כ דרחיצה דרחיצה אינו שוה לכל נפש משא"כ הזיעה עיי"ש:

אלא דיקשה א"כ כשהתירו משום שראו שאין עומדין בדבר היה להתיר ג"כ ביותר זיעה מרחיצה כמו מעיקרא שאסרו רחיצה ולא הזיעה י"ל דכיון שהתירו הרחיצה בחמי טבריה הוי אפשר לעמוד בלי הזיעה והאי דלא התירו ביותר הזיעה י"ל דאם התירו הזיעה היו אומרים כדאיתא שם שהיו רוחצין בחמין והיו אומרים מזיעין אנחנו וכו' א"כ עשו שניהם טוב לאסור הזיעה וגם הרחיצה במקום שמזיעין שהוי ניכר לכל להולך במרחץ כזה לא שייך שיאמרו וכו':

ונראה משו"ה נקיט רבינו ואסור לרחוץ וכו' ויבוא לידי זיעה ונמצאת כמרחץ להעיר ע"ז שע"י זיעה יבוא ג"כ לרחיצה ויעבור על שניהם והנה כתב רבינו ומותר להשתטף דלא נאמר דאף דמותר לרחוץ להשטיף אסרו משום דאפשר לעמוד בדבר אבל במשתטף אין לחוש כלל בחמי טבריה והתירו רחיצה וגם להשתטף ולא כזיעה דאסרו אף דנוטה ביותר להתיר מרחיצה מטעם שכתבנו ועל קושית הרשב"א ולח"מ דא"כ ל"צ לאוקמי כר"ש דגם לכו"ע להשתטף במי טבריה מותר עי' במרכבת משנה מר' יהודה דאמר בחמין אסור נראה אפי' להשתטף אלא דקיי"ל בזה כר"ש כנראה מסוגיא דכירה הנ"ל ועי' בירושלמי בפ' כירה מובא במרכבת המשנה דנראה כדעת הרי"ף ורבינו עיי"ש:

הלכה ד

מביא אדם קיתון של מים ומניחו כנגד המדורה לא בשביל שיחמו אלא כדי שתפוג צינתן וכן מניח פך של שמן כנגד המדורה כדי שיפשר ולא שיחם וכו'. ועי' בהמ"מ

דדעת י"מ דצריך שיהיה בשלא יהיה אפשר להחם אלא לפשר בלבד ולא כן דעת רש"י ודעת רבינו למ"ש הה"מ ועי' ברשב"א במס' שבת דגם הסוברים דצריך שלא יהיה אפשר אלא לפשר הוי כן מדרבנן שלא יבוא לידי בישול עיי"ש ועי' מ"ש לעיל פ"ט ה"ג עיי"ש:

ויש לעיין לדעת דשיהה לא הוי מעשה וא"כ יהיה כל בישול דתחילתו בהתר ע"ד לפשר ואח"ז הוי שיהה בלבד ועי' שבת קנ"ג ע"ב דהוקשה לעבודה זרה דוקא במעשה חייב חטאת עיי"ש והנה בתוס' במס' שבועות י"ז ע"א מחלקין בין תחילתו בהתר לא הוי שיהה מעשה ועי' בתוס' יבמות דף צ' ע"ב בד"ה כולהו ובמל"מ בהל' ביאת מקדש פ"ג הי"ט עיי"ש:

והנה בהניחו עד שיבשל שמא מתחילה היה בדעתו רק לפשר צ"ע אם אמרינן הוכיח סופו על תחילתו לענין זה וביותר לענין התראה דלא יהיה התראת ספק והנה לדעת החינוך בשאין בו מעשה כשאפשר במעשה הוי לאו שיש בו מעשה עיין במל"מ בהל' מלוה ולוה בפ"ד ה"ו עיי"ש וימצא במבעיר וסומך לאש דכיון דעובר על הבערה או בעבר כדאי' להלן קמ"ה ע"ב מליח הישן וקולייס וכו' שהדחתן וכו' ושם הדיח מאי א"ר יוסף חייב חטאת עיי"ש וצ"ע בכל זה ועכ"פ צריך שיהיה אפשר באותו אופן במעשה ועיין במס' מנחות דף נ"ו ע"ב כמעשה שבת וכו' ובמג"א בסי' רנ"ב בסופו עיי"ש:

הלכה ה

אמבטי של מרחץ וכו'. מיחם שפינה ממנו מים חמין וכו'. עיין בכ"מ ובטו"ז או"ח בסי' שי"ח ס"ק י"ח עיי"ש מ"ש ע"ז:

הלכה טז

נשברה לו חבית וכו' ולא יקלוט ואח"כ יזמין וכו' ואם הערים בדבר זה מותר. נראה דוקא בדעבד מותר ועי' במג"א בסי' של"ה ס"ק ב' שכתב אפי' לכתחילה מותר לדעת רבינו עיי"ש ועיין במרכבת המשנה מ"ש בשם הירושלמי עיי"ש ונראה בהאסור משום חשש שכחה במותר בהערמה לא שייך שכחה ועיין בספר מקור חיים הל' פסח סי' תמ"ח ס"ק י"א בהערמה בדאורייתא עיי"ש ועי' ביצה י"ח ע"א:

הלכה יח

מנעל וכו' ואין מגרדין לא מנעלים ולא סנדלין חדשים אבל סכין אותם ומקנחין את הישנים וכו'. עיין בהמ"מ מה שהקשה ע"ז ובמרכבת המשנה דבתוספתא דמס' שבת כדברי רבינו ועי' מ"ש בזה:

כר או כסת שהיה עליהן צואה או טינוף מקנחו בסמרטוט ואם היה של עור נותנין עליהן מים עד שתכלה. ועיין בהגהות מיימוני ובהמ"מ בהל' י"ט ובתוס' בכ"ד בזה:

ועיין בשעה"מ שהקשה על דברי התוס' במס' שבת קי"א ע"א בד"ה האי מסוכרייתא וכו' שכתבו וא"ת דאמר וכו' ואמר נמי במס' ביצה י"ח גבי טבילת כלים בשבת דנדה מערמת וטובלת בבגדיה ולא גזרינן דילמא אתי לידי סחיטה וכו' עיי"ש והקשה דשם במס' ביצה מעיקרא הקשו בגמ' נגזר דילמא אתי לאטבולי בעינייהו ומשני שאני התם מתוך שלא התירו לה אלא ע"י מלבוש זכורה היא עיי"ש וא"כ מהאי טעמא לא שייך שמא יסחוט ג"כ עיי"ש ונראה לדעת התוס' לומר דוקא בהאי דתטבול בבגדיה לגזור שתטבול בעינייהו שייך שפיר מתוך שלא התירו וכו' זכורה היא משום דטבילה במעשה אשר יזכירה בפעם אחת ובכל מקום דאי' כה"ג הוי הדבר המדכר בשעת עשות המעשה אבל בנדה שטבלה דחשש שמא יסחוט הוי שעות אח"ז אחרי הטבילה דסר כבר הדבר שיזכירה ושייך שכחה וביותר כמ"ש לעיל בפ' הקודם בזמן מרובה שייך שכחה:

הלכה כג

הצובע וכו' והתופר מאבות מלאכות לפיכך אסור למלאות הכר והכסת החדשים במוכין גזירה שמא יתפור אבל מוכין שנשרו מן הכר או מן הכסת מחזירין אותן בשבת. ברש"י שבת מ"ח ע"א כתב דהוי כמשוי מנא ועי' במג"א בסי' ש"מ ס"ק י"ד שהביא ב' טעמים שם עיי"ש ולדעת רבינו יש להבין מ"ש חדשות או ישנות מחשש שמא יתפור ונראה משום דלא תפרן עד עתה אין לחוש שיתפרן עכשיו אבל מטעם שוי מנא י"ל לרבינו אין לחלק בין חדשות לישנות:

הלכה כד

הקורע מאבות מלאכות לפיכך מי שנסתבכו בגדיו בקוצים מפרישין בצנעה ומתמהמה כדי שלא יקרע ואם נקרע אינו חייב כלום שהרי לא נתכוין ומותר ללבוש בגדים חדשים ואם נקרעו נקרעו פוצעין את האגוז במטלית ואין חוששין שמא תקרע. בירושלמי כלל גדול דף כ"ח ע"א ובקרבן העדה בצנעה שלא יראה אדם שנראה כמתקן עיי"ש והנה יקשה דבכ"מ החשש מחזי כמתקן שייך גם על העושה ולא על הרואה בלבד ובמקום אחר במס' ביצה כתבתי מה שיש ליישב בכמה דוכתי בזה וראיתי במרכבת המשנה שמפרש שלא יהיה נראה כקורע עיי"ש והנה בהל' כ' כתב רבינו דכל הנאסר משום מראית עין אפי' בחדרי חדרים אסור וי"ל דאם נפרש דמחזי כמתקן הוי מדרבנן וגם כקורע במתכוין שלא ע"מ לתפור הוי מדרבנן אבל יקשה דילמא יחשדו שקורע ע"מ לתקן גם כמ"ש בתוס' בכמה דוכתי דאפי' בדרבנן חיישינן למראית עין כדמוכח בכמה דוכתי וכמ"ש בש"ך יו"ד בסי' פ"ז ס"ק ו' עיי"ש ולמ"ש במג"א בסי' רמ"ד ס"ק ב' נראה בדבריו שדרכן תמיד לעשותן בבית לא שייך לאסור בחדרי חדרים אטו בפרהסיא עיי"ש

וצ"ע אם הוי כה"ג בכלל זה די"ל לקרוע ולתפור בגדים ולתקנם הוי לרוב בבית וא"כ לא שייך לאסור בחדרי חדרים:

ואם נקרע אינו חייב כלום שהרי לא נתכוין. והנה לא כתב שאינו קורע ע"מ לתפור וראיתי במעשה רוקח שעמד ע"ז וכתב די"ל דוקא דרך השחתה דהוי מקלקל פטור אבל בכה"ג לא הוי דרך השחתה דחושב לתפרו אח"ז ואף דקורע באונס מ"מ הוי קורע ע"מ לתקן עיי"ש ועי' ברש"י ביצה ל"ד ע"א בד"ה ואין חוששין שמא תקרע אפי' נקרעת לא אכפת לן דאין זה קורע ע"מ לתפור עכ"ל ונראה דשם דע"כ לא אכפת ליה בהקריעה לומר שיתפרו דאין אונס ע"ז משא"כ בכה"ג דאונס ע"ז להסיר הקוצים וצריך שלא יתכוין בודאי ולכן לא כתב רבינו שהרי לא נתכוין רק בנסתבכו בגדיו ולא בפוצעין וכו' שכתב אין חוששין וכו':

הלכה כה

התוקע חייב משום בונה לפיכך כל הדלתות המחוברות לקרקע לא נוטלין אותן ולא מחזירין גזירה שמא יתקע וכו'. ובהמ"מ הניח בתימה דמחובר לקרקע בלא תקע חייב משום בונה עיי"ש וכן נראה לכאורה במס' שבת קכ"ב ע"ב והנה דעת הרי"ף במס' שם כדעת רבינו שכתב דלת של שידה וכו' ניטלין ולא מחזירין של לול של תרנגולין לא נוטלין ולא מחזירין שמא יתקע ובר"ן שם כתב דשמא יתקע קאי על שידה וכו' דלא מחזירין עיי"ש וא"כ לרבינו ג"כ יש לפרש כן דלשונו כלשון הרי"ף אמנם בהמ"מ לא נראה כן גם בב"י או"ח בסי' ש"ח כתב לתרץ [דהא] דאיתא קסבר כיון דמחברי בקרקע וכו' דאפשר לומר דס"ל כן אבל כיון דלמסקנא דאמרינן שמא יתקע ל"צ לומר כן משום דכיון דהוי כלי לא נפקע שם כלי בהתחברו בקרקע ובב"ח כתב דלמסקנא דאמרינן שמא יתקע חזר ממאי דאמרינן מעקרא משום בנין ובמרכבת המשנה פ"י הי"ד כתב משום דלא אמרינן תלוש וחיברו כמחובר דמי עיי"ש ובאמת דברי הב"ח ומרכבת המשנה נכללין במ"ש בב"י הנ"ל ועי' בטו"ז בסי' ש"ח ס"ק ט':

ובלח"מ הקשה למה נוטלין בדלת שידה וכו' דהוי כסותר עיי"ש י"ל דסותר אין אסור אלא ע"מ לבנות וכיון שאין מחזירין לא הוי ע"מ לבנות ואף דמדרבנן אסור לא גזרינן אלא על מאי דאסור מדאורייתא:

הלכה כט

כל אוהל משופע שאין בגגו טפח וכו'. כילת חתנים שאין בגגה טפח הואיל שהיא מתוקנת לכך מותר לנטותה וכו'. עיין בשו"ת נוב"י מהדו"ב חלק או"ח סי' ל' עיי"ש:

פרק כג

הלכה ב

נוקבין מגופה וכו' שובר אדם את החביות לאכול ממנה גרוגרת ובלבד שלא יתכוין לעשות כלי ומביא אדם חביות של יין ומתיז את ראשה בסייף לפני האורחין ואינו חושש שאין כונתו אלא להראות נדיבות לבו. כלישנא דגמרא שבת קמ"ו ע"א הנה הביא רבינו האי דשובר וכו' גרוגרות וכו' דאיתא במשנה וחבית של יין דאי' בברייתא. ונראה משום שנוי הלשון דבגרוגרת איתא ובלבד שלא יתכוין ובחביות של יין איתא מניחה לפני האורחין ואינו חושש ונראה דהנה ובלבד שלא יתכוין אם נפרשו דאפשר שיהיה ממילא כלי אלא דלא הוי פסיק רישא וא"כ תליא במחלוקת דר' יהודה ור' שמעון בשאין מתכוין. וביותר למ"ש בריב"ש מובא בכ"מ לעיל בפ' כ"א ה"ג במכבד כיון שעוסק ליפות הקרקע הוי ממילא כונה על להסיר הגומות עיי"ש וכמ"ש לעיל במ"ש בתוספות במס' שבת באנן סהדי דניח"ל לא הוי שאין מתכוין עיי"ש. אף די"ל דוקא בנחית ליפותו מה שא"כ כאן דלא נחית ליפותו ועיין ברש"י שכתב ובלבד שלא יתכוין לעשות כלי לנקבה יפה בפתח נאה עכ"ל. וכמ"ש ברש"י שם קודם לזה דהוי מקלקל דמותר בשבת וברשב"א וכיו"ב כתב דמקלקל אסור מדרבנן אלא משום צורך שבת התירו עיי"ש אבל יש לפרש דבלא מתכוין לא הוי פתח נאה דצריך לזה כונה מיוחדת דבלי כונה הוי קלקול אלא דלפ"ז יקשה שנוי הלשון למה בחבית דגרוגרת אי' בלבד שלא יתכוין ובחבית של יין אי' אינו חושש ובתנאי לפני אורחין ואם נאמר בכונה הוי לעשותו נאה דא"א בלי כונה א"כ אפי' לפני אורחין וביין שייך כן ונראה דאפשר בקלקול ואפשר בתיקונה גם בלא מתכוין ולא הוי אנן סהדי משום דאפשר שיהיה בקלקול וא"כ לא שייך לומר דהוי מתכוין ממש ועכ"פ צריך לעשותו באופן שיהיה הקלקול קרוב מהתיקון וזה בידו משא"כ בשובר חביות יין לפני האורחין להראות נדיבתו לפניהם שאין חושש לקלקול הכלי לכבודם וא"כ בכה"ג להיפוך אנן סהדי דלא ניח"ל בתיקון הכלי לכן נאמר בכה"ג ואינו חושש וא"צ להראות בעשותו שאין חפץ בתיקונו דנראה לכל שאין רוצה בו וכמו שהטעים רבינו בלשונו ואתי שפיר:

והנה במס' ביצה ל"ג ע"ב מוקי האי דשובר החבית במושתקי עיי"ש ורבינו לא הביאו ועי' מ"ש ע"ז בס' כפות תמרים סוכה דף ל"ג ע"א בד"ה ת"ר עיי"ש וברשב"א במס' שבת הנ"ל ובכ"מ בה"ו עיי"ש:

הלכה ג

וכשם שאסור וכו' אסור לסתום כל נקב וכו' אבל אם הניח שם אוכל כדי להצניעו ונמצא הנקב נסתם מותר ומותר להערים בדבר זה. עיין בהמ"מ בגמ' דמחלקין בין צורבא מדרבנן לרבינו קאי על ההעברה במברא שם בלבד עיי"ש. ונראה כמ"ש ברא"ש שם בכמה פעמים אסרו אף בהערמה עיי"ש וכמ"ש לעיל בכל דאיסורו שמא ישכח לא שייך בעושה בהערמה שישכח גם י"ל כל דאסור משום דנראה כעובדא דחול וכמתקן כיון שעושה באופן שנאמר שעשהו עבור דבר שמותר לא שנא כן אף בהערמה והכל תלוי אם ע"י הערמה נסתלק טעמו לאסרו ובזה א"צ לת"ח דוקא רק במאי דלחוש משום שיקיל לעצמו מחלקין בין צורבא מדרבנן לאיש אחר ועי' במרכבת המשנה שכתב דלדעת רבינו בפי' הגמ' להיפוך בצורבא מרבנן ס"ד להחמיר טפי משום דבאדם חשוב מצינו כן וקמ"ל דאפי' צורבא דרבנן מותר עיי"ש:

הלכה ו

אין חותכין וכו' ואסור להניח עלה של הדס וכו'. עיין בהמ"מ ובכ"מ מ"ש בזה ועי' בספר כפות תמרים במס' סוכה ל"ג ע"א בד"ה ת"ר הנ"ל עיי"ש מה שכתב ליישב דעת רבינו:

הלכה ח

אסור להטביל כלים טמאים בשבת מפני שהוא כמתקן כלי וכו'. עיין בלח"מ ועי' שו"ת מהרלב"ח שכתב בסי' ט"ז ביו"ט לא שייך מתקן באוכל נפש עיי"ש:

הלכה ט

אין מגביהין תרומות ומעשרות בשבת מפני שנראה כמתקן דבר שלא היה מתוקן. ובראב"ד ואפי' ליתן לכהן בו ביום עכ"ל ונראה לכאורה בפשוט דבגמ' ביצה ל"ז ע"א ולא מגביהין פשיטא תני רב יוסף לא נצרכה אלא ליתנם לכהן בו ביום וכמ"ש ברש"י דלא שייך מחזי כמתקן והנה היכא דלא שייך מחזי כמתקן איסורו דהוי כמו"מ וכמ"ש רבינו בהי"ד דהוי כמקדיש וא"כ מטעמא דמקדיש פשיטא דגם בליתנם לכהן בו ביום אסור וכיון שכתב רבינו בפי"ד ה"ט א"צ לומר דאפי' ליתנם לכהן בו ביום אסור דפשיטא וממילא מובן ובגמ' מקשינן פשיטא משום דבלתי מפורש טעמא דכמו"מ במשנה ומה שדייק רבינו לומר כמתקן דבר שלא היה מתוקן עי' בהמ"מ בפ"ד מהל' יו"ט הי"ח שכתב לחלק בין דבר שהיה ראוי מקודם ומחזי כמתקן במה שמשוי ליותר ראוי כמו בטבילה מטומאה לדבר שאין ראוי מקודם כלל עיי"ש וכמ"ש בסוגיא דטבילת כלים בנראה כמתקן כה"ג כו"ע מודו ובאופן זה הגבהת תרומה ומעשרות וכמ"ש רבינו דבר שלא היה מתוקן:

הלכה יב

כותב מאבות מלאכות לפיכך אסור לכחול וכו' וכן אסור לקנות ולמכור ולשכור ולהשכיר גזירה שמא יכתוב וכו'. ברש"י ביצה ל"ז ע"א בד"ה משום מו"מ כתב דמו"מ אסור ממצוא חפציך ודבר דבר א"נ דאתי לידי כתיבת שטרי מכירה ולא הוי גזירה לגזירה בהקדש דכולה חדא גזירה היא עיי"ש ודף כ"ז ע"ב גבי אין נמנין על הבהמה לכתחילה ביו"ט דבגמ' שם מאי אין נמנין אר' יהודה אמר שמואל אין פוסקין דמים לכתחלה על הבהמה ביו"ט וברש"י דמו"מ בשבת וביו"ט אסור בס' עזרא נחמי' י"ג עיי"ש ונראה משו"ה כתב רש"י משונה ממ"ש להלן דהנה במשנה איתא אבל נמנין עליו מעיו"ט ושוחטין ומחלקין ביניהם ובצל"ח עמד ע"ז דמשנה שא"צ היא דפשיטא דבעיו"ט מותר עיין מ"ש ע"ז:

ונראה לומר דיש להבין מ"ש מהאי דאיתא בירושלמי מובא בתוס' להלן ל"ו ע"ב בד"ה והא הדין דכונסין ארמלין צריך לכנסן מבעוד יום שלא יהיה כקונה קנין בשבת ומפרש שם משום שאינו זכאי במציאתה ומעשה ידיה וכו' ומשכנסה זכה בכולה ונמצא כקונה קנין בשבת עיי"ש וכמו כן בזה כיון דבנמנה אפי' בנתן המעות בעיו"ט אינו קונה וא"כ עיקר הקנין בשבת וי"ל בנמנה בעיו"ט לא שייך טעמא דגזירה שמא יכתוב דאם היה לכתוב היה כותב מעיו"ט אלא דיש עוד משום קונה קנין ביו"ט כמ"ש דאין קונה אלא במשיכה וע"ז יש לומר דכמ"ש לעיל בפ"א ופ"ו דבשבות דמחמת שביתה ולא מטעם גזירה הוי בכלל מצוה ולרבינו כמ"ש בפכ"ח ה"א בכלל תשבות וכמ"ש לעיל דחמיר משום דהוי מדאורייתא מצות רשות וקיל מצד באיכא מצוה אחרת דהעוסק במצוה פטור ממצוה ומשום הכי כתב ברש"י כאן מקרא דנחמיה דהוי משום גזירה שם וזה לא שייך בנמנה מעיו"ט דלא שייך שמא יכתוב אלא דנשאר עוד מטעם קונה קנין בשבת וע"ז נאמר אף דלכאורה שמחת יו"ט וכן השבות מתחילות בפעם אחת משעה שקידש היום מ"מ כמ"ש בספר שאגת אריה ובפר"ח דמצוה דאורייתא קודמת למצוה דרבנן ושמחת יו"ט דאורייתא ושבות מדרבנן דמדאורייתא רק מצות רשות ועכ"פ איזה שירצה יקיים אלא די"ל שב ואל תעשה עדיף מטעם דדאורייתא קודם בכל גוונא. וא"כ קמ"ל שפיר במשנה דנמנה מעיו"ט אף דהוי כקונה קנין בשבת מותר. ולכאורה י"ל דלכאורה השחיטה אי אפשר מעיו"ט וממילא הלקיחה קודם ששחטו ומהאי טעמא מותר מ"מ אשמעינן כה"ג דמחלקין להלן ל"ז ע"א ה"מ פרי דטבילי מאתמול אבל דטבילי מהאידנא מותר ולהלן ליכא למידק מכאן די"ל כשנמנה מעיו"ט לא שייך שמא יכתוב אבל בלא נמנה מעיו"ט כנראה מדברי רבינו בהל' יו"ט ובשו"ע סי' ת"ק ג"כ מותר אף דאפשר

למנות מעיו"ט ובאפשר לא התירו צ"ל דכה"ג דאמר לשליש וכו' לא שייך שמא יכתוב ובמשנה מיירי בשאר גונא וצ"ע. והנה רבינו כתב משום שמא יכתוב ולא משום דבר דבר ונפק"מ בזה למ"ש:

הלכה יד

אין דנין בשבת ולא חולצין ולא מיבמין ולא מקדשין גזירה שמא יכתוב וכו'. בתוס' ביצה ל"ו ע"ב בד"ה והא בשם ר"ת לפרש בהאי דאיתא והא מצוה קעביד ומשני בדנין דאיכא דעדיף מיניה ובקדושין דאית ליה אשה ובנים דבאין לו מותר ולא כרש"י ותוספות שם וכמ"ש בשעה"מ דדעת רבינו ג"כ שלא כדעת ר"ת עיי"ש ולמ"ש בהל' י"ב בשבות דהוי מצות מדאורייתא מצד דבר דבר בלעדי הגזירה שמא יכתוב לכאורה במצוה חפצי שמים מותר ולא שייך דבר דבר וצ"ל משום שמא יכתוב בלבד ועיין בשו"ת הרמ"א בסי' קכ"ד עיי"ש:

במס' כתובות דף ז' ע"א רב אמי שרי למבעל בתחילה בשבת א"ל רבנן והא לא כתיבת כתובה א"ל אתפיסהו מטלטלין וכו'. ובר"ן שם וא"ת והא הוה ליה קונה קנין בשבת ואסור כדאיתא בפ"ב דמסכת יו"ט דלמקנא שביתא בשבתא לא ואפשר שמפני מצוה התירו כדאמרינן במגרש ותיזול איהו ותיחוד ותפתח ואע"פ שאמרו בירושלמי אילן דכנסין ארמלין צריכין למכנס מבעוד יום שלא יהיה כקונה קנין בשבת אלמא אפילו במקום מצוה לא התירו שאני נשואין דהוי מלתא בפרהסיא טובא ומשו"ה לא שרי אפילו במקום מצוה א"נ אפשר דמבעוד יום מיירי והיה שהות ביום כדי להתפיסה מטלטלין ולא כדי לכתוב לה כתובה עכ"ל. ועי' בשעה"מ כאן שהביא ראיה מדברי הר"ן דאין רשאין לפדות במשכון בשבת עיי"ש:

ויפלא למה הביא הר"ן גמרא דפ"ב דביצה עיין בתוספות שם שפי' האי דלמקנא שביתא משום הכנה ואין מוכרע לאסור קנין בשבת ולמה עזב המפורש ביצה כ"ז ע"ב אין פוסקין דמים וברש"י שם דף ל"ז ע"א אין מקדישין ביו"ט משום דדמי למו"מ. וי"ל דהנה לטעמא דמו"מ שמא יכתוב לכאורה לא שייך בכה"ג שהרי עיקר הטעם שמתפיס לכתובה משום איסור הכתיבה בשבת והאיך ישכח ויכתוב בשבת בשעת שעושה עבור איסור שבת ועיין בפ"ק דמסכת פסחים הוא עצמו מחזר עליו לשרפו מיכל קאכיל והוי יותר ממאי דאמרינן ביצה י"ח מתוך וכו' ע"י דליו מדכר דכיר וכיו"ב:

וי"ל דהנה כמ"ש ברש"י הנ"ל באיסור קנין משום דבר דבר אבל שם באמר לגוי לעשות מלאכה ממש אלא דנראה ממצוא חפציך אסורים אפי' בליכא צד מלאכה וכן נראה מרש"י שפי' למקני שביתה וכו' ג"כ משום קנין בשבת דשם לא שייך שמא יכתוב

ומשו"ה הביא הר"ן האי דלמקנא וכו' דמצינו איסור קנין בשבת אפי' היכא דלא שייך שמא יכתוב ומשו"ה יקשה בהאי דאתפסו אף דלמ"ש לא שייך שמא יכתוב מ"מ קונה קנין בשבת שייך ועי' כיו"ב במס' עירובין בענין מקנא שביתה עיי"ש ובר"ן תירץ דמשום מצוה התירו ומובן כדאיתא במס' שבת דחפצי שמים מותרים וכמו כן בהאי דאתפסי דלא שייך שמא יכתוב ומשום דבר דבר, מותר משום מצוה ועי' בתוס' במס' גיטין ע"ז ע"ב בגט ש"מ תיזל ותפתח בד"ה ותיזל שהקשו כמו כן מאין קונין קנין בשבת ותירצו מצוה שאני וגם שם לא שייך שמא יכתוב ושייך להתיר במצוה דלא שייך דבר דבר ולפ"ז להתפיס משכון לפדיון הבן למ"ש ג"כ לא שייך שמא יכתוב דהתפסת משכון מדכיר דכיר ליה ומשום דבר דבר הוה חפצי שמים ובשעה"מ כתב משום דאפשר לפדות אחר שבת לא מקרי חפצי שמים וצ"ע דגם שם בפ"ק דכתובות הוי אפשר אח"ז וחשבונות של מצוה לא מצינו לחלק בין אפשר לאח"ז ובהאי דמפקחין בצרכי רבים וכיו"ב אלא במס' ביצה לרש"י ותוס' באין מקדשין דשייך שמא יכתוב אסור אפי' במקום מצוה אבל היכא דלא שייך שמא יכתוב י"ל דשרי וצ"ע וכמ"ש רבינו לא כתב אלא משום שמא יכתוב בלבד ועי' במג"א בסי' ש"ו ס"ק ט"ו וט"ז עיי"ש:

ואין מקדישין ולא מעריכין ולא מחרימין מפני שהוא כמו"מ וכו'. והנה אין לומר באלה גם רבינו ס"ל דהוי משום מצוא חפציך וכו' דהרי הוי חפצי שמים ועל כרחך גם בזה משום שמא יכתוב וכמ"ש ברש"י ביצה ל"ז דלא הוי גזירה לגזירה:

ומקדיש אדם פסחו בשבת וחגיגתו ביו"ט שזו מצות היום וכו'. ועי' שבת קמ"ח ע"ב וברמב"ם פ"א הי"ט מהל' קרבן פסח דמותר להקדיש פסח בשבת וחגיגה ביו"ט הואיל וקבוע לו זמן עיי"ש ובירושלמי במס' ביצה פ"ה ה"ב דף י"א ע"א מחלוקת שם באין מקדישין חד אמר במקדיש למחר וחד אמר במקדיש לבדק הבית וגם שם במקדיש בעזרה אין שבות במקדש עיי"ש ובמס' חגיגה ח' ע"א ושאר כל ימות הפסח אדם יוצא חובתו במעשר בהמה ביו"ט מ"ט לא אמר רב אשי דילמא אתי לעשורי ביו"ט ואי אפשר לעשר ביו"ט משום סקרתא ובתוס' שם בד"ה משום סקרתא הקשו תיפוק ליה דאין מקדישין ביו"ט וכתב וז"ל וי"ל דשאני הכא דקדושה ועומדת כיון דחייב מן התורה לקדש כדאמרינן בבכורות נ"ח הילכך לא שייך ביה שום איסור עכ"ל ועי' בטורי אבן שעמד ע"ז דמה בכך שמחייב מהתורה לקדשו דמ"מ כיון שאינו קדוש מאליו כבכור וצריך לקרוא לו שם ולהפרישו בפה יש בו משום שבות דאין מקדישין דמשום מו"מ דמוציא מרשותו לרשות הקדש והרי חגיגה ופסח דמחויבין מהתורה להקדישו אפ"ה אם לאו שקבוע להם זמן היה אסור להקדישם בשבת וי"ט עיי"ש והנה במס' בכורות נ"ח תירצו בתוס'

א"נ משום דעשירי מאליו קדיש אפי' לא קרא עשירי לא שייך איסור הקדש בזה ביו"ט עיי"ש ונראה דגם כאן כיונו לזה אלא דכתבו דאפי' דמחויב עכ"פ לכתחילה לקדשו לא שייך איסור בכה"ג ולכאורה י"ל למ"ש לעיל דהנה מתקן לא שייך כמ"ש בתוס' חגיגה משום דבלא"ה ראוי לאכילה ושמא יכתוב כמ"ש לעיל היכא דעושה בשביל יו"ט לא שייך שמא ישכח וא"כ במעשר בשביל קרבן של יו"ט לא שייך שכחה אבל א"כ יקשה ג"כ למה צריך לומר בפסח וחגיגה שזמנו קבוע והנה במקום שדוחה שבת י"ל דשייך שכחה וצ"ע:

והנה ראיתי בס' קובץ על יד שכתב נפק"מ לטעמים שכתב רבינו באין מקדישין משום מתקן ושמא יכתוב בנתן חטה אחת כמ"ש ז"ל אף דפוטרת כל הכרי מצות נתינה לא קיים עוד וא"כ מטעם מתקן לא שייך אלא משום כמו"מ במוסיף עיי"ש אבל לענ"ד לא כתבו אלא דלא קיים מצות נתינה אבל לא דאפשר לקיימו עוד אחרי שנתן בראשונה חטה אחת לפטרו כמוכח ברישׁ מס' פאה ובהל' מתנות עניים דכל מה שמוסיף בתחילה על השיעור הוי הכל תרומה אבל אחרי הנתינה להוסיף אחרי כי כבר פטרו לא הוי תורת תרומה עליו ולפ"ז בנתן חטה אחת אין לתקן מצות נתינה עוד:

ומלשון רבינו **ואין מגביהין תרומות ומעשרות שזה דומה למקדיש אותן פירות שהפריש**. נראה כמ"ש בתוס' חגיגה הנ"ל דאף למאן דס"ל לאו כהורמה דמי כמ"ש בר"ש במס' פאה בטבל מעורב התרומה ועי' בתוס' קדושין בפ"ק שכתבו במ"א וא"כ אינו רק מפריש ומבדיל וכהנים משמיא קזכי ומשו"ה כתב רבינו שדומה למקדיש **ועוד דהוי כמתקן**. אבל בתוס' הנ"ל כמ"ש נקטו טעמא דמתקן בזה בלבד ולא משום דומה להקדש ומתקן לא שייך שם במעשר בהמה כמ"ש שם:

הלכה טו

המגביה תרומות וכו' במזיד לא יאכל עד מוצ"ש וכו'. עי' בשעה"מ כאן:

הלכה טז

מי שקרא שם לתרומת מעשר של דמאי או למעשר עני של ודאי לא יטלם בשבת ואע"פ שיחד מקומן מקודם השבת והרי הן ידועין ומונחין בצד הפירות ואם היה כהן או עני למודין לאכול אצלו יבואו ויאכלו ובלבד שיודיע לכהן שזו שאני מאכילך תרומת מעשר ויודיע לעני שזו שאני מאכילך מעשר עני. כמ"ש המגיד משנה משנה פ"ד דדמאי ובתוס' במס' ביצה י"ב ע"ב בד"ה אין בשם הירושלמי לא יטלם פי' לא יתנם דאם אין למודין לאכול אצלו אפי' יבוא הכהן לביתו לא יתנם עיי"ש:

וי"ל דהנה בצל"ח במס' ביצה שכתב דמשו"ה כשהפריש אפ"ה מקרי הנתינה לכהן

כהוצאה מרשות לרשות משום דעד אז אפשר בשאלה עיי"ש והנה לדעת ר' אליעזר ממיץ ברא"ש נדרים בבא ליד כהן ג"כ שייך שאלה י"ל דיצא מרשותו מטובת הנאה שהיה לו עד עכשיו אשר היה מעכב הזכיה לרשות הכהן אמנם במכירי כהונה כדאיתא גיטין כ"ט דהוי כבא לידו י"ל דלא שייך כהוצאה מרשות לרשות ולכן בלמודין לאכל אצלו דהוי כמכירי כהונה ובביתו כמ"ש בתוס' שלא יאמרו שתרמו היום ובמס' ביצה כתבתי בזה עיי"ש. ועי' בפי' רבינו למשנה מובא במרכבת המשנה עיי"ש:

הלכה כג

כיצד מציל וכו'. מותר לו ליטול ממנו אחר השבת שכר עמלו ואין זה שכר שבת שהרי אין שם מלאכה ולא איסור שלא הוציאו אלא במקום מעורב. ובהמ"מ אין במשמע ששכר שבת מותר בעושה דברים המותרים שהרי בסוף פ"ו מבואר שלשמור את התינוק אסור לקבל שכר שבת אלא אם כן היה שכיר שבוע או שנה כמבואר שם אלא כונת רבינו כאן לומר שלא הותר בכאן שום דבר איסור מפני הפסד ממון כדי שנאמר שלא יהיה מותר אלא להציל להמפסיד עכ"ל נראה שמפרש שהרי אינו קאי על ואין זה שכר שבת שאין טעם ע"ז כמ"ש בהמ"מ אלא קאי אלעיל מותר לו ליטל וכו' ואמר דלא שייך בו שכר שבת וגם לא הוי באיסור ולא שייך כמ"ש המ"מ דרק למפסיד התירו כמו דאי' במי שהחשיך לחלק כן עיי"ש ואין שכר שבת כמ"ש ברש"י דמהפקירא זכי וכן דעת רבינו ואולי י"ל דלא נאמר אף דמהפקירא זכי מ"מ בא לו ע"י הצלה וא"כ שאני מזכיה מהפקר דלא הוי ע"י מעשיו משא"כ בהצלה דלא התירו אלא ע"י הדחק וא"כ זוכה ע"י מעשה שלא יעשה בשבת וע"ז כתב שלא עשה איסור אלא משום דאדם בהיל לא התירו וכה"ג דלא שייך כן וא"כ הוי זוכה מהפקר מבלי דיומא דשבת קגרים כשומר הפרה דנוטל שכר היום וגם לא הוי במעשה שבת דהתירו להמפסיד דנאמר לאחרים הוי כשכר שבת ועי' במג"א בסי' של"ד ס"ק י"ג מ"ש בזה:

הלכה כו

מותר להציל כל כתבי קודש וכו' אבל אם היו כתובין בכל לשון או בכתב אחר אין מצילין אותן אפי' היה שם עירוב ובחול אסור לקרות בהן וכו'. עי' במג"א בסי' של"ד ס"ק י"ז וס"ק י"ח עיי"ש:

פרק כד

הלכה א

יש דברים שהן אסורים בשבת אע"פ שאין דומין למלאכה ואין מביאין לידי מלאכה וכו'. עי' מ"ש לעיל בפכ"א ה"א ובפ"א שדברים אלה בכלל תשבות וחמורים מאיסור משום גזירה דהמה בכלל תשבות מצות שביתה מהתורה מצות רשות ומדרבנן חיובא וחמיר מה"ט מאיסור מטעם גזירה דגם בקיומן דרבנן וקילי מצד דלא שייך העמידו דבריהן וכו' משום דשייך עוסק במצוה פטור ממצוה ומצוה דכולה דאורייתא קודמת למצות רשות כמ"ש לעיל עיי"ש:

הלכה ב

עד הלכה ה' עי' מ"ש לעיל בפ"ו בענינים אלו עיי"ש:

הלכה ה

מותר לרוץ בשבת לדבר מצוה וכו' ומחשבין חשבונות של מצוה וכו' ופוסקין צדקה לעניים וכו'. ועי' בהמ"מ דלא התירו שבות אחר משום מצוה כגון אמירה לנכרי לעשות מלאכה אלא שבות דדבר דבר בלבד דחפצי שמים מותרים עיי"ש ומובן עמ"ש לעיל דדבר דבר משום שבות ולא משום גזירה כנראה מדברי רבינו בה"א ומשו"ה מצוה דאורייתא קודמת ונראה אף שאינה מצוה עוברת ואפשר למחר דחפצי שמים לא היו בכלל איסור כמו שמותר לרוץ לדבר מצוה וכו' דמה דהוי למצוה אינו מורה על שביתה וקדושת היום כלל ועי' ה"ו אע"פ שהיה לו פנאי להתירן קודם שבת וכו' עיי"ש:

ופוסקין צדקה וכו'. בשיטה מקובצת במס' כתובות דף ה' שלא אסרו אלא להקדיש כלי ידוע משום דמחזי כמו"מ אבל לא אסרו לחייב עצמו לגבוה בדיבורו וכן פי' הר"ן ז"ל עכ"ל ובר"ן במס' שבת ק"נ כ"כ והקשה מאין מעריכין דלאו כלי ידוע הוא ואפ"ה אסור עיי"ש ובב"י בסי' ש"ו כתב ע"ז ונראה לי דמעריך דמי שפיר למו"מ דהוי כקונה איש זה מאחר שנודר ליתן ערכו להקדש עכ"ל ועיי"ש במג"א ס"ק י"א ועי' ברש"י במס' ביצה הו"ל שכתב בהקדש דדומה למו"מ שבא מרשות לרשות ומשום שמא יכתוב וכמ"ש רבינו לעיל בפכ"ג משום כמו"מ ומשום מו"מ הוי משום דבר דבר ג"כ כמ"ש ברש"י שם וי"ל דתליא בצדקה בדעת הרשב"א מובא בב"י יו"ד בסי' רנ"ט דס"ל דלא אמרינן אמירה לגבוה כמסירה להדיוט בצדקה דשאר פוסקים חולקין עליו עיי"ש ולשאר פוסקים צ"ע וגם לרשב"א י"ל דעם כל זה מחזי לעלמא וכי כו"ע דינא גמירי וצ"ל משום דלא הוי דבר ידוע כמ"ש בשיטה מקובצת הנ"ל:

הלכה ו

מפליגין וכו' ונשאלין לחכם וכו'. עיין מ"ש לקמן בהל' עירובין פ"א הכ"ב עיי"ש:

הלכה ז

אין עונשין בשבת אע"פ שהעונש מ"ע אינו דוחה שבת כיצד הרי שנתחייב בבי"ד מלקות או מיתה אין מלקין אותו ואין ממיתין אותו בשבת שנא' לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת זו אזהרה שלא ישרפו בשבת מי שנתחייב שריפה וה"ה לשאר עונשין. במג"א בסי' של"ט ס"ק ג' דבמנין המצות לא משמע אלא בדבר שיש בו חילול שבת וכן משמע במס' שבת ק"ו גבי הבערה וכתב במלקות איכא ג"כ חילול שבת בעושה חבורה וכן בסנהדרין ל"ה נראה דוקא בחילול שבת נאמר הקרא ודיני ממונות אין דנין שמא יכתוב וכתב עוד דאפשר דמרבוי קרא דכל מושבותיכם נפקא לן שאין כלל אבל יקשה מהגמ' הנ"ל עיי"ש ועי' בס' מחצית השקל לפרש דאם נאמר דמרבוי דכל מושבותיכם נלמוד לא יקשה ממס' שבת ומפרש ג"כ הקושיא ממס' סנהדרין עיי"ש אלא מ"ש בפי' א' לפרש מ"ש המג"א מדיני ממונות משום שמא יכתוב וע"כ לא משום אין עונשין בשבת עיי"ש בלתי מובן דאין עונשין ואין דנין שני דברים דאין דנין הוי לגמור הדין ולהחליטו ואין עונשין לעשות לפי הנגמר בדין וזה י"ל דהוי מדאורייתא אסור:

והנה בספר המצות ל"ת שכ"ב הזהיר מענוש וכו' ולהעביר הדינין עליהם ביום השבת והוא אמרו לא תבערו אש וכו' ביום השבת רצה בזה שלא ישרף מי שנתחייב שריפה וה"ה לשאר מיתות וכו' ובגמ' דבני מערבא בכל מושבותיכם ר' אלעאי בשם ר' ינאי אומר מכאן לבתי דינין שלא יהו דנין בשבת עכ"ל והנה בבבלי יבמות ו' ע"ב ת"ל לא תבערו אש בכל מושבותיכם ולהלן הוא אומר והיה וכו' לחוקת עולם וכו' בכל מושבותיכם מה להלן בבי"ד אף מושבות האמורין כאן בבי"ד עיי"ש ולמה הביא רבינו מירושלמי והנה הירושלמי במס' סנהדרין שם פ"ד ה"ו ר"ל בעי וידונו אותו בשבת ויגמר דינו בשבת ויהרג בשבת מה אם עבודה שדוחה שבת רציחת מצוה דוחה אותו שנאמר מעם מזבחי תקחנו למות שבת שהעבודה דוחה אותה אין דין שתהא רציחת מצוה דוחה אותה ר' לא בשם ר' ינאי מיכן לבי"ד שלא יהיו דנין בשבת מ"ט נאמר כאן בכל מושבותיכם ונאמר להלן וכו' כנ"ל עיי"ש:

ונראה דמשו"ה הביא רבינו הירושלמי דאמר מכאן לבי"ד שלא יהיו דנין וכו' מ"ט דבלתי מדויק דזה דאין דנין נראה מהקדום אלא דבעי בטעמא והו"ל מקודם מ"ט נאמר כאן וכו' ואח"ז מיכן לבי"ד שלא וכו' ונראה דהנה מהקרא דבכל מושבותיכם ג"כ לא נדע אלא בשיש בו חילול השבת וקרא דלא תבערו לחלק או ללאו יצאה ובכל מושבותיכם דאין

עשה דוחה וכו' כדאי' בפ"ק דיבמות אבל כיון דאיכא ק"ו וא"כ מסברה לדחי רציחת מצוה שבת אף באיסור מלאכה וע"כ דנלמד מכל מושבותיכם שאין דנין בשבת דלא הוו לדון בשבת מצוה כלל ולהיפוך באיסורא אפי' בליכא מלאכה וא"כ לא מהני הק"ו דלהסר איסור מלאכה ולכן אמר מיכן שאין בי"ד וכו' בכל דברים אין דנין דקרא והק"ו בלתי סותרין אהדדי וי"ל משו"ה הביא רבינו הירושלמי ולא הבבלי ולפ"ז גם בסה"מ דעת רבינו דלענוש בשבת בלי מלאכה ג"כ אסור מדאורייתא והנה בבלי במס' יבמות דף ז' ע"א מדחינן בגמ' הק"ו דאימור קבורת מת מצוה יוכיח ומישבין עיי"ש מ"מ לישנא דירושלמי מוכיח ביותר ע"ז כמ"ש ולכן בחרו רבינו ביותר וכיו"ב במס' סנהדרין ל"ה מק"ו זה וכמ"ש הירושלמי מוכיח ביותר ע"ז ועי' בשו"ת מהרשד"ם ח"א סי' ח' לנדות בשבת דנראה במס' עירובין ס"ג דשרי שאני דהוי לאפרושי מאיסורי וכמ"ש בהמ"מ בפכ"ג הל' י"ד בשם ס' העתים דלצורך שבת מותר להחרים כמו בנדרים עיי"ש:

והנה אם נאמר דאסור לדון אף בלי מלאכה דאיסורא נראה דתליא אם האיסור לענוש מצד הבי"ד או מצד הנענש דאם מצד הנענש שלא נענש ונענה אדם ביום השבת וא"כ אין תליא באיסור מלאכה כלל ומובן לאפרושי מאיסורא שאני וכמו כן למאן דס"ל במס' סנהדרין במחלל השבת דמצילין בנפשו דלא הוי משום עונש וחמירא שמירת שבת משלא לענוש ונענה לאחר בשבת ומיושב האי דמס' עירובין הנ"ל ועי' במל"מ ברודף אחר ערוה להרגו בשבת ויש דוגמא לזה שהרי אף שהוא מ"ע להרוג מחוייבי מיתות בי"ד מ"מ הוזהרנו שלא לענוש בשבת עיי"ש ולמ"ש לאפרושי מאיסורא שאני דאין חוששין על הנענש ולמ"ש דק"ו מהני דלא נאמר משום איסור שבת אין עונשין אלא משום העונש מצ"ע דאסור ומשום הנענש שלא יענש ויעונה בשבת שנאמר למען ינוח וא"כ לא שייך זה ברודף אחר הערוה להציל הערוה עדיף משלא לענוש את העובר וינוח והנה רבינו שמנה למ"ע בפני עצמו שלא לענוש בשבת ואם מצד האיסור מלאכה אינו לאו בפ"ע ונראה דס"ל דהוי לאו בפ"ע ובמג"א כתב דבסה"מ משמע דמשום איסור מלאכה עיי"ש וא"כ למה מנה לל"ת בפני עצמו (וי"ל דהוי ג"כ מצוה על הבי"ד כמו שמצווים על שביתת בהמה וכמ"ש לעיל בפ"כ בשם מהרשד"ם דהוי על האדם כמו כן נאמר בזה כן וצ"ע עיי"ש מ"ש בזה) אחר שכתבתי ראיתי באליה רבה שכתב דאין עונשין דרצון התורה שיהיה יום מנוחה גם לחייבים עיי"ש שכתב בשם ס' החינוך ועי' בברכי יוסף ומה שעמד על האליה רבה שכתב דירושלמי נגד דברי המג"א למ"ש מובן שפיר לומר כן:

הלכה י

כל הדברים שהן אסורים משום שבות לא גזרו עליהן ביה"ש אלא בעצמו של יום הוא שהן אסורין אבל ביה"ש מותרין והוא שיש שם דבר מצוה או דוחק כיצד וכו' וכן אם היה טרוד ונחפז ונצרך לדבר שהוא משום שבות ביה"ש הרי זה מותר וכו'. ועיין בהמ"מ וכ"מ בזה וי"ל דרבינו כפל לשונו לומר טרוד ונחפז ונצרך דלכאורה יש לעיין ביה"ש דהוי ספק מ"מ משום תוספת שבת למאן דס"ל דאורייתא ואף לרבינו דלא ס"ל כן מ"מ הוי ודאי אלא די"ל דלרבינו דתוספת שבת דרבנן לא עשו שבות כלל גם י"ל כמ"ש בטו"ז באו"ח בסי' ת"ר ס"ק ב' בשאלה שם דלענין קבלת תוספת שבת במצוה הוי בטעות ולא חל ואפי' בלא בטעות אין חל הקבלה נגד המצוה וכה"ג שאינו מקבל על עצמו לא שייך כלל בביה"ש מתוספת שבת עיי"ש. ונראה משום אף דתוספת שבת בקבלה יהיה קודם ביה"ש משום דביה"ש ספק לילה ותוספת יהיה קודם לזה ומסתמא קבלת תוספת קודם ביה"ש וכ"ז בקיבל ע"ע או בסתמא אבל אם היה טרוד בעסקים ונחפז ונצרך לדבר וא"כ לא היה מקבל ע"ע כלל וא"כ כיון דתוספת שבת אין לו שיעור ודי ברגע ולפ"ז בביה"ש הספק אם הוי גם קודם תוספת שבת ג"כ וא"כ לפ"ז במצוה י"ל בלא"ה כמ"ש בטו"ז דלא מהני קבלה כלל ולשאר דברים בטרוד דממילא לא קבל עליה מותר בספיקא דרבנן בדבר שצורך לו ועי' בב"י בסי' שמ"ב אם צריך שיהיה לצורך שבת ובטו"ז שם ומ"ש בשם מהרש"ל עיי"ש רק בלא צורך כלל לא התירו אף דהוי ספיקא דרבנן דלמ"ש בלי טורח הוי ודאי משום תוספת דבלא"ה יקשה מאי שנא מכל ספיקא דרבנן דלקולא ועי' בשיטה מקובצת ביצה ריש פרק המביא בשבות בתוספת שבת עיי"ש:

ועיין במג"א בסי' שמ"ב מ"ש לחלק בין עיולי יומא ואפוקי יומא עיי"ש ובמרדכי במס' מגילה לענין תוספת באפוקי יומא דאורייתא וא"כ למ"ש ג"כ מהאי טעמא להחמיר ביה"ש כיון דלא שייך לומר כמו בעיולי יומא וגם למ"ש בפי' טרוד ונחפז בלא"ה לא שייך במוצאי שבת להתיר משום דטרוד אחר שבת דדוקא קודם שבת מהני שלא היה בקבלת התוספת דלא שייך במוצאי שבת ומ"ש רבינו אלא בעצמו של יום וכו' קאי על ערב שבת בלבד ועי' בשעה"מ פ"א מהל' עירובין הכ"ב דדוקא לצורך שבת לא גזרו משום שבות ולא משום מצוה אחרת עיי"ש ומ"ש שם בשם הרע"ב דב' שבותים גזרו אף ביה"ש עיי"ש:

הלכה יב

אסרו חכמים לטלטל מקצת דברים בשבת וכו'. ועוד כשיבקר ויטלטל כלים שמלאכתן לאיסור וכו'. עיין מ"ש בהל' אלו בפ' כ"ה אח"ז עיי"ש:

פרק כה

הלכה א

יש כלי שמלאכתו להתר והוא הכלי שמותר לעשות בו בשבת דבר שנעשה לו בחול כגון כוס לשתות בו וקערה לאכול בה וסכין לחתוך בו בשר ופת וקורדם לפצוע בו אגוזים וכיו"ב. ויש כלי שמלאכתו לאסור והוא הכלי שאסור לעשות בו בשבת דבר שנעשה בו כגון מכתשת ורחים וכיו"ב שאסור לכתוש ולטחון בשבת. כל כלי שמלאכתו להתר בין היה של עץ או של חרס או של אבן או של מתכת מותר לטלטלו בשבת בין בשביל עצמו של כלי בין לצורך מקומו בין לצורך גופו וכל כלי שמלאכתו לאיסור בין היה של עץ או של חרס או של אבנים או של מתכות מותר לטלטל בשבת בין לצורך גופו בין לצורך מקומו אבל בשביל עצמו של כלי אסור. כיצד מטלטל הוא את הקערה של עץ לאכול בה או לישב במקומה או כדי שלא תגנב וזה הוא בשביל עצמה וכן אם טלטל אותה מן החמה כדי שלא תתייבש ותשבר או מן הגשמים כדי שלא תנפח ותפסד ה"ז מטלטל בשביל עצמה ומותר מפני שמלאכתה להתר. וכן מטלטל הוא הרחים או המכתשת לשבר עליה אגוזים או לעלות עליה למטה וזה הוא לצורך גופו או לישב במקומו אבל אינו מטלטלה כדי שלא תשבר ולא כדי שלא תגנב וכן כיו"ב. ועיי' בהמ"מ:

והנה מקור הדברים בענין כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ומקומו במס' שבת דף קכ"ג ע"ב בראשונה היו אומרים שלשה כלים ניטלין בשבת מקצוע של דבילה וזוהמא ליסטרון של קדירה וסכין קטנה שעל גבי השולחן התירו וחזרו והתירו וחזרו והתירו עד שאמרו כל הכלים ניטלין בשבת חוץ מן המסר הגדול ויתד של מחרישה וכו' ובתוספתא במס' שבת פט"ו בראשונה וכו' חזרו להיות מוסיפין והולכין עד שאמרו כל הכלים ניטלין בשבת חוץ מן המסר וכו' רשב"ג אומר אף העוגין של ספינה ר' יוסי אומר אף צפורן גדולה וכו' ובירושלמי בסוגיא שם ר' אבוה בשם ר' אלעזר בראשונה היו כל הכלים ניטלין בשבת כי נחשדו להיות מחללין יו"ט ושבתות היא דכתיב בימים ההמה ראיתי ביהודה דורכים גיתות בשבת ועומסים על החמורים וגומר ואסרו להם הכל כיון שנגדרו היו מתירין להן והולכין עד שהתירו להן את הכל חוץ מן המסר וכו' ר' יוסי אומר וכו' רשב"ג אומר וכו' ובסוגיא בבלי עוד שם א"ר חנינא בימי נחמיה בן חכליה נשנית זו דכתיב והיה בימים ההם וכו' ומביאין ערימות וכו':

ועי' בתוס' במס' ב"ק דף צ"ד ע"ב בד"ה בימי רבי שכתבו בשם ר"ת שם במאי דאיתא בימי רבי נשנית משנה זו דגזלנין וכו' אין מקבלין מהן דלא לפניו ולא לאחריו אלא לדורו

דוקא תיקן משום מעשה שהיה ולא לדורות הבאים דהא מעשים בכל יום שמקבלין מגזלנין וכו' וכן ההיא דכל הכלים דא"ר חנינא בימי נחמיה וכו' נשנת משנה זו וכיו"ב במס' ב"מ והוריות דאי' בימי וכו' לדורו בלבד היה התקנה עיי"ש והנה יש להבין לפ"ז האי דאיתא בסוגיא שם א"ר אלעזר קנין ומקלות גלוסטרא ומדוכה קודם התרת כלים נשנו וכו' אמר רבה ממאי דילמא לעולם אימא לך לאחר התרת כלים נשנו וכו' הרי נראה דאף בימי המשנה היה נשאר לדעת ר"א כבימי נחמיה וגם מדאיתא התיר וכו' וחזרו והתירו וכו' הרי נראה שגם אח"ז היה האיסורו של נחמיה קיים וגם לאחר כל התירו וכו' הניחו על האיסור הראשון מחמה לצל במלאכתו לאסור ושלא יגנב ושלא לצורך כלל כמ"ש בהמ"מ וכיו"ב:

ונראה דתליא במ"ש רבינו בפ"ב מהל' ממרים ה"ב באין יוכל לבטל דברי בי"ד חבירו אלא א"כ גדול ממנו בחכמה ומנין וז"ל אפי' בטל הטעם שבגללו גזרו הראשונים או התקינו אין האחרונים יכולין לבטל עד שיהיו גדולים ובראב"ד השיג עליו עיי"ש ובהל' ג' כתב בנעשה לסייג ופשט בכל ישראל אין ביד שום בי"ד לבטלו עיי"ש ודעת הראב"ד בה"ב בפשט בכל ישראל בלבד אין לבטלו עיי"ש:

ונראה מזה הטעם דעת ר"ת דרק לדורו תיקן שם שלא לקבל מגזלנין דלא שייך לומר שנמנו להתירו שלא היו גדולים בחכמה ובמנין מרבי וגם היה לסייג ולא נראה שלא נתפשטה בישראל וכמו כן כאן שהתירו וחזרו והתירו לדעתו רק לדורו תיקן ובכה"ג בדעת רבינו ג"כ לומר דאפי' לסייג דלא שייך ביטול דברי בי"ד חבירו שהרי שכך הותנה מיד שיהיה רק לדור הזה בלבד ולא לאחריו ועי' בתוס' במס' ביצה דף ה' ע"א בד"ה כל ושם ע"ב בד"ה מכדי עיי"ש ולפ"ז צריכין לפרש התירו וכו' שהבאים אחריהם נחמיה ודורו הניחו על התקנה הראשונה בכמה דברים ואחרים אחריהם הניחו ג"כ במעט מהראשונים עד שהתירו וכו' נמצא לא ביטלו דברי נחמיה ולא לבי"ד לדור אחריו רק למה שהניחו העם במנהגם וכל בי"ד שבדור רק לדורו הניחו עד שאמרו כל הכלים ניטלין חוץ וכו' בזה גזרו ואסרו לכל הדורות ובלשון התוספתא ליתא מתירין אלא מוסיפין וכו' ולשון הגמ' וירושלמי צ"ל ג"כ על דרך זה ונראה כיון דהוי מנהג לכל ישראל דהוי דאורייתא כדאיתא ביו"ד בסי' רי"ד אלא כיון דתליא בדעת הבי"ד הראשון ומסתמא דעת העם כדעת הבי"ד שבדורו כדאי' במס' סוטה בפ' ארוסה מסתמא דדעתו מסכים לדעת הבי"ד עיי"ש וא"כ תליא ההתר ומנהגא בדעת הבי"ד שאחרי נחמיה ועי' מ"ש במס' ביצה בסוגיא דדבר שבמנין בזה ולהלן נפרש דעת רבינו המסכים כדעת ר"ת:

ובר"ן בסוגיא כתב מדלא קאמר וחזרו והתירו לגמרי משמע דשלא לצורך כלל אסור

כיון דמתחלה נאסר כולן בכל ענין חוץ מג' כלים אין לנו אלא מה שהתירו חכמים וכל המתיר יותר מכן עליו להביא ראיה וכיו"ב דעת הריטב"א וכן דעת המ"מ בה"ג שכתב דיש הסוברים דהותר הכל וחולק ע"ז עיי"ש וכן להלכה בשו"ע בסי' ש"ח סעיף ד' והנה מה שדייק הר"ן מדלא קאמר והתירו לגמרי בירושלמי איתא עד שהתירו להן את הכל אבל הפי' הכלים ולא כל הטלטול וכונת הר"ן כיון שאין לנו גלוי מפורש שהתירו לגמרי כל הטלטולים אף שלא לצורך אמרינן כל המתיר עליו להביא ראיה ואפי' לר"ת דלדורו תיקן מ"מ הבאים אחריו עליו סמכו לקיים מנהג הדור ונשאר התקנה עי"ז קיים ושייך שפיר כל המקיל עליו להביא ראיה ועוד שם בר"ן וז"ל ומיהו אפי' נאמר וכו' שלא לצורך אסור הני מילי בכלים אבל בספרי הקודש ואוכלין אין לנו לפי שכלים שנאסרו מתחילה ואין לנו להתירן אלא מה שפירשו החכמים אבל כתבי הקודש ואוכלין שלא נאסרו כל המחמיר עליו להביא ראיה עכ"ל. וזה כדעת הסוברים דכל ספק בתקנה מוקמינן על דין התורה ועי' במל"מ בפרק כ"א ה"א מהל' מלוה ולוה ובקצה"ח בסי' שס"ב ס"ק ג' וברשב"א המובא בב"י בסוף סי' י"ג בחו"מ ובסמ"ע בסי' י"ח ס"ק י' ובב"ש אהע"ז בסימן א' ס"ק כ"א ובשו"ת הרא"ש כלל ס"ה סי' מ"ו מובא בב"י בחו"מ בסי' ס"א בספק במנהג עיי"ש:

ובתוס' במסכת שבת דף קכ"ג ע"ב בד"ה מקצוע של דבילה וז"ל לא חשיב אלא כלים דלאו בני קיבול דהא פשיטא דכוסות וקערות וצלוחית היו מטלטלין עכ"ל. ובחי' הר"ן שם בד"ה בראשונה דאע"פ שמשמשין לפעמים באיסור ועיקרן להתר אבל אותן כלים שאין משתמשין בהם אלא להתר ואין ראויה לתשמיש אחר לא אסרו אפילו בראשונה עיי"ש. ונפק"מ לענין שימוש שלא לצורך כלל וכמ"ש בר"ן הנ"ל כל המחמיר עליו להביא ראיה בכה"ג ולשון הגמרא בימי נחמיה נשנית משנה זו בראשונה וכו' וא"כ נראה דג' דברים לא נאסרו מעולם ולהר"ן צ"ל שבימי נחמיה התירו ג"כ וצ"ע. וי"ל שכדומה לאלו ג' אסרו אז ואלו ג' לא היו בכלל איסור:

(**ב**) והנה בטעמא דאיסורא נמצא מפורש בגמרא קכ"ד ע"ב וטלטול גופא לאו משום הוצאה היא. וברש"י בתמיה הילכך אי מזלזלת בטלטול מזלזלת בהוצאה עכ"ל. וכיו"ב במסכת ביצה ל"ד ע"א וברש"י שם תחילת הוצאה ע"י טלטול היא וכל מה שגזרו אינו אלא משום הוצאה וכו' עכ"ל עיי"ש:

ודעת רבינו בפרק הקודם הי"ב וי"ג "אסרו חכמים לטלטל מקצת דברים בשבת כדרך שהוא עושה בחול ומפני מה נגעו באיסור זה אמרו מה אם הזהירו נביאים שלא יהיה הלוכך בשבת כהלוכך בחול ולא שיחת השבת כשיחת החול שנא' ודבר דבר ק"ו שלא

יהיה טלטול בשבת כטלטול בחול כדי שלא יהיה כיום החול בעיניו ויבוא להגביה ולתקן כלים מפינה לפינה או מבית לבית או להצניע אבנים וכיו"ב. שהרי הוא בטל ויושב בביתו ויבקש דבר שיתעסק בו ונמצא שלא שבת ובטל הטעם שנאמר בתורה למען ינוח. ועוד כשיבקר ויטלטל כלים שמלאכתן לאיסור אפשר שיתעסק בהם מעט ויבוא לידי מלאכה. ועוד מפני שמקצת העם אינם בעלי אומנות אלא בטיליין כל ימיהן כגון הטיילנין ויושבי קרנות שכל ימיהם הם שובתין ממלאכה ואם יהיה מותר להלך ולדבר ולטלטל כשאר הימים נמצא שלא שבת שביתה הניכרת לפיכך שביתה מדברים אלו היא שביתה השוה בכל אדם ומפני דברים אלו נגעו באיסור הטלטול ואסרו שלא יטלטל אדם בשבת אלא כלים הצריך להם כמו שיתבאר" עכ"ל. ובראב"ד ע"ז ועוד אמרו אטו טלטול לאו לצורך הוצאה היא ועוד בימי נחמיה וכו' נשנית זו שאמרו ג' כלים וכו' נמצא מפני חיוב הוצאה אסרו בטלטול מה שאסרו שהוא גדר להוצאה עכ"ל. ומ"ש ועוד בימי נחמיה וכו' נראה משום דמפורש שם שנשאו ערימות וכו':

ובהמ"מ דלכן לא כתב רבינו טעמא דהוצאה דהוי טעמא דנחמיה ואחר כך התירו ונאסרו קצתם משום הטעמים האחרים עיי"ש. וזה מובן עם מ"ש לעיל בשם הר"ת דלדורו תיקן וכמ"ש דבלא"ה לא היה ביד הבי"ד שלאחריו לבטלו דכנראה התירו וחזרו וכו' היה אח"ז וביותר למאן דאמר קנים וכו' קודם התרת כלים נשנו. ומובן דלכן כתב רבינו אסרו החכמים וכו' אמרו אם הזהירו הנביאים וכו' אף דנחמיה לא היה בכלל הנביאים מ"מ מלשונו נראה דאסרו החכמים לא קאי על נחמיה גם בנחמיה מצינו טעם אחר משום שפרצו באיסורי שבת ונראה שהחכמים שאסרו שכתב רבינו כונתו על אלה שאחרי דורו של נחמיה. דנחמיה רק לדורו תיקן ואלה אשר קיימו והשאירו העם באיסורם כמנהגם למדו מהנביאים הראשונים ואף אחרי כי נבטל טעמו של נחמיה בחרו לקיימו מטעמים אחרים שכתב רבינו ולזה כיון הראב"ד שכתב ועוד בימי נחמיה וכו' ולא מחכמים אחרים וגם משנה זו דנראה משום הוצאה כמפורש בנחמיה. ודעת רבינו מיושב עם מה שכתבתי וכמ"ש בהמ"מ המובן עם דברי הנ"ל ובירושלמי הנזכר כיון שנגדרו וכו' ונראה דביטל טעמא דנחמיה אח"ז ואפ"ה לא התירו רק הצורך ביותר בכל פעם ופעם ונראה כמ"ש ההמ"מ:

ועיין עוד בהמ"מ שכתב די"ל ג"כ דרבינו מוסיף בטעמים על הטעם הוצאה עיי"ש ועם כל זה י"ל כמ"ש דסבירי ליה לדורו תיקן כמ"ש גם מלשונו נראה כן וממ"ש ויבוא להגביה וכו' מפינה לפינה או מבית לבית וכו' נכלל בזה טעם דהוצאה נראה מסכים לזה שבא להוסיף בטעמים על טעם דהוצאה:

ועי' בפנ"י במסכת שבת דף מ"ד דמאי דאיתא בגמ' טלטול משום הוצאה דלאו דוקא משום הוצאה בלבד דלא שייך אלא באבנים דליכא אלא חשש הוצאה אבל במלאכתו לאיסור כמו שחששו להוצאה כמו כן חששו שיבוא מטלטול לשאר איסורים ג"כ וכמ"ש רבינו שמא ישכח ויעשה בהם מלאכה עיי"ש. ומסתבר מאוד לומר כן דלמה יצאה הוצאה משאר איסורים בחשש השוה בכולם. ודוחק לומר משום דמלאכה גרועה היא החמירו ביותר דלא שייך לומר כן בטעמא דחשש שכחה:

ומלשון רש"י במסכת ביצה י"ב ע"א בד"ה לפלגו באבנים וכו' אין איסור הוצאה אין איסור טלטול וכו' ומה שלא גזרו על כל הטלטולים וכו' משום דאין גוזרין וכו'. נראה דלא נבטל טעמא דהוצאה גם אחרי נחמיה ודורו ובגמ' ביצה ל"ז ושבת קכ"ד דאיתא אטו טלטול לאו משום הוצאה היא דנאמר לר"י וחכמים הרי גם לזמנם לא נבטל טעם דהוצאה והרי רק בקנים וכו' אמרו שקודם התרת כלים נשנו ואם כן נראה דאף בעת ההתר שאר הכלים היה על הנאסרים טעמא דהוצאה וזה היה נראה שלא כדברי המ"מ וכמ"ש בפנ"י דהוצאה לאו דוקא אלא גם משום שאר איסורי שבת:

והנה למ"ש בפנ"י וכן נראה דהרי בימי נחמיה עברו חוק גם בשאר איסורים דורכים גיתות וכו' ולמה גדר בעדם אלא בשביל הוצאה בלבד. ולפ"ז יש לפרש אטו טלטול לאו משום הוצאה היא שפי' אטו הוצאה יוצאת משאר האיסורי מלאכה שנגזר ונאסר בעדם הטלטול וכן הוצאה אף דמלאכה גרועה היא מ"מ כשאר מלאכות חשובה מדאורייתא ויש מה"ט דנראה כגרועה לגזור ביותר ומדויק אטו וכו' ועי' בגירסות שם ובמסכת ביצה ל"ז ע"א עיי"ש ועי' בפרי מגדים בפתיחתו הכוללת לאו"ח להל' יו"ט שם בפרק ב' בכללי מוקצה אות א' שכתב דלכן כתב רבינו טעמים אחרים דטעמא דהוצאה רק לב"ש דלית ליה מתוך ורבינו לדעתו דאין צריך לצורך קצת ומהאי טעמא לא שייך גזירה אטו שבת דהוי גזירה לגזירה ואפ"ה גזרו ביו"ט במוקצה יותר מבשבת משו"ה כתב טעמים אחרים דשייכים גם ליו"ט עיי"ש:

והנה לדעת רש"י ביצה י"ב דס"ל דלא בעי צורך קצת כתב שם דאם נאמר דלא אמרינן מתוך ולפלג באבנים ושייך שפיר טלטול משום הוצאה אבל למסקנא למ"ש בפרי מגדים לרש"י ל"ש היינו טעמא דמשום הוצאה רק לב"ש ור"ע דלית להו מתוך. אמנם למ"ש בפנ"י שם גם לרש"י צריך צורך קצת וגם רבינו לא בריר אם ס"ל שא"צ צורך קצת ועיין ברש"י במס' ביצה י"ב ע"א בד"ה לפלגו וז"ל אי אין איסור הוצאה אין איסור טלטול שלא נאסר טלטול אלא משום הוצאה ומה שלא גזרו על כל הטלטולים אפי' על אוכלין וכלים משום אין גוזרין גזירה על הציבור אלא א"כ רוב הציבור יכולין לעמוד בו עכ"ל וכיו"ב

שם דף ל"ז ע"א אטו טלטול לאו צורך הוצאה היא תחילת הוצאה ע"י טלטול היא וכל מה שגזרו אינו אלא משום הוצאה והאי דלא גזרו על טלטול כלים ואוכלין מפני שלא יוכלו לעמוד בהן לבטל עונג שבת ושמחת יו"ט עכ"ל:

ונראה מדבריו דחשש גזירה משום הוצאה שייך גם במלאכתו להתר אלא דלא יכלו לגזור עליהם וכמ"ש ולא כן דעת רבינו אלעזר ממיץ בספר היראים עמוד הזמנים דף ל"ב ע"ג וז"ל ואסרו החכמים שלא לטלטל דבר מוקצה משום הוצאה דאמרינן בפ' כל הכלים גבי מוקצה אטו טלטול וכו' פי' שהמטלטל דבר המוקצה מוקצה מחמת מיאוס למאן דאסרו מתוך שמאוס יוציאנו לחוץ ואי דבר שאין תורת כלי עליו מתוך שאין בו צורך שבת שוכח שבת ומוציאו ואי מוקצה מחמת איסור מתוך שמטלטל דבר שאין בו צורך שבת שוכח שבת ומוציאו עכ"ל הרי אין דעתו מסכמת לדעת רש"י הנ"ל ולדעתו לא שייך בכלים שמלאכתו להתר ובאוכלין חשש הוצאה ולא כרש"י שבכולן שייך חשש הוצאה אלא שאין גוזרין וכו' ונפקא"מ לכמה דברים יוצאים מזה והנה טעמי דרבינו שייכים ג"כ במלאכתו להתר וכיו"ב ונראה גם לרבינו צ"ל כמ"ש ברש"י שאין גוזרין וכו':

והנה ע"פ דעת רבינו ורש"י נבין כמה סוגיות כמ"ש לקמן בס"ד וכנראה אף הראב"ד בלתי משיג על טעמי רבינו שכתב עוד אמרו טלטול וכו' שנראה שבא לומר שיש עוד טעם עיקרי המפורש בגמ' והוכחה לזה דבהשגותיו על הבעה"מ בריש מס' ביצה כתב הטעם לאסור מלאכתו לאיסור שנראה כעושה מלאכה עיי"ש הנה חידש הוא ג"כ טעם אחר ולטעמו י"ל כר"א ממיץ הנ"ל אבל כנראה ס"ל טעמים אחרים ג"כ שכתב רבינו:

ואחזה לענ"ד עמ"ש לדעת רש"י ורבינו דגם בכלים המותרים שייך טעמא דגזרו בטלטול להבין סוגית הגמ' במס' ביצה י"ד ע"ב הבורר קטניות ביו"ט ב"ש אומרים בורר אוכל ואוכלו וב"ה אומרים בורר כדרכו וכו' ובגמ' שם ארשב"ג בד"א בשאוכל מרובה על הפסולת אבל הפסולת מרובה על האוכל דברי הכל נוטל את האוכל ומניח את הפסולת פסולת מרובה על האוכל מי איכא מאן דשרי לא צריכא דנפיש בטרחא וזוטר בשיעורא וברש"י שם בד"ה מאן דשרי ואפי' לטלטלו והא בטלי ליה מעוטא לגבי רובא והוה ליה ככולה פסולת ולא חזי ובד"ה דנפיש בטרחא שישנו דק והכי קאמר בד"א בזמן שטורח האוכל מרובה על הפסולת הוא דקאמר ב"ה נוטל פסולת דמעוטי בטרחא עדיף אבל אם טורח הפסולת מרובה על של האוכל דברי הכל וכו' עכ"ל ועי' בתוס' שם בד"ה הבורר ובמס' שבת קמ"ב ע"ב האבן ע"פ חבית וכו' היתה בין החביות מגביה ומטה על צדה וכו' ובגמ' שם מאן תנא דכל דאיכא התירא ואיסורא בהתירא טרחינן באיסורא לא טרחינן אמר רבה בר בר חנה רשב"ג היא דתנן הבורר וכו' ארשב"ג בד"א כשאוכל מרובה וכו'

כפסולת מרובה על האוכל דמי עיי"ש ברש"י ובתוס':

והנה מלישנא בהתירא ובאיסורא טרחינן נראה בפסולת שייך איסור מוקצה ומה"ט שם דאיסורא עליו דעצמות וקליפין תורת מוקצה עליהם ואבן שע"פ חבית ודאי באבנים שייך מוקצה והיה נראה מזה כמ"ש בתוס' בכמה דוכתי דטלטול מוקצה מותר באוכל נפש אבל כל זה ביו"ט ובמס' שבת לענין שבת נאמר ועיין ברא"ש במס' ביצה וז"ל נראה דאגוזים ובטנים שנשתברו ומניחן עדיין בקליפתו אע"פ שהקליפה מרובה על האוכל לא מקרי שם פסולת עליהו כיון דאורחייהו בהכי והוי שומר לפרי ולא דמי לעצמות וקליפין שכבר נפרדו לגמרי מן האוכל עכ"ל ומזה דבורר קטניות מיירי דהפסולת לא היה באורחייהו ותורת מוקצה עליהם וכמו באבן ע"פ חבית וברש"י במס' ביצה שם על פסולת מרובה על האוכל מפרש כמ"ש דבטיל לגבי אוכל וככולה פסולת אבל כשאוכל מרובה וכו' דשרי לא פירש כלום ובתוס' במס' שבת הנ"ל בשם ר"ת דאם האוכל מרובה על הפסולת הוי הפסולת כבטל לגבי רובא עיי"ש ולכאורה ענין ביטול זה בלתי מובן והרי בורר אותו אף די"ל דכ"ז שהוא בתוך האוכל לא הוי באיסורא משום ביטולו ומותר לקחתו בידו וכמו כן באבן כנראה מלשון התוס' דבטל לגבי החבית דיקשה ביותר ולדמותו לענין ביטול בעלמא ודאי לא שייך בכה"ג דניכר האיסור ונודע ועי' בטו"ז או"ח בסי' תרל"ב ס"ק ג' מ"ש בשם הלבוש ומ"ש ע"ז עיי"ש וגם לפרש בטול דהוי כטפל לו יקשה לומר כן במוקצה והנה בהאי דנפיש בטרחא וזוטר בשיעורא פי' ברש"י כי האוכל מרובה אבל הפסולת דק ונפיש בטרחא לכן אף שהפסולת מעט יברור האוכל ובש"מ בשם הרא"ה מפרש האוכל נפיש בטרחא שהוא דק וזוטר בשיעורא משו"ה בורר האוכל משום דפסולת מרובה ובעינא ועי' בתוס' במס' שבת ב' פירושים אלה עיי"ש ובשו"ע בסי' ת"ק כפי' רש"י עיי"ש:

וכנראה דרש"י שכתב באוכל מרובה על הפסולת דאי שקיל אוכל מפיש בטרחא עיי"ש נראה דלאו מטעם ביטול דעתו וגם כנראה מלשון התוס' במס' שבת דדעת רש"י אינו מטעם זה עיי"ש בד"ה שאוכל וא"כ יש להבין למה נאמר באוכל מרובה על הפסולת דבורר הפסולת מתוך האוכל נהי בטירחא הותר לברור האוכל מ"מ הלא יותר מסתבר להטריח בהרבה מההתר ממעט מהאיסור והיינו טעמא דטרחא בלתי מספיק כנראה לתוס' שם ויותר מזה ראיתי במאירי שכתב בפסולת מרובה על האוכל בשיעור או בטורח בכל אחת בורר את האוכל ואם האוכל מרובה מפסולת בשיעור או בטרחא פליגי ב"ש וב"ה והלכה כב"ה עיי"ש דמזה נראה דלא הוי דעתו משום ביטול דא"כ בלתי מספיק אם האוכל מרובה בטורח בלבד ולא בשיעורא וכתב עוד שם וא"נ הוי כהדדי אית לן למימר

דבורר את האוכל עיי"ש וכנראה מכל זה שאין דעתו מטעם ביטול שכתבו בתוס' הנ"ל:

ונראה לומר דכמ"ש במקום אחר דאיסור מוקצה באוכלין ג"כ מהאי טעמא דדבר שמקצה נפשו ממנו הוי בגדר שאין בו צורך וככל שאין נצרכין שנגזרו בימי נחמיה ונאמר לפמ"ש לדעת רש"י דהיה לגזור מטעם הוצאה אף באוכלין וכלים הנצרכים ומלאכתן להתר דבכולן שייך בשוה טעם הגזירה אלא משום שאין גוזרין גזירה שאין לעמוד בה וא"כ מובן שפיר בדבר שיכולין לעמוד בה ונהפוך דמקיל בטרחא אין לחלק בין התירא לאיסורא וכיון דמטעם הגזירה משום הוצאה אוכל ופסולת שוין וא"כ בכה"ג דרצו למעט הטלטול משום הוצאה בכה"ג טוב שיעסוק בהפסולת שעי"ז ימעט בטלטול בההתר דבשניהם החשש בשוה וראו להתיר מוקצה בכה"ג דע"י ההתר המוקצה יהיה מעט הטלטול דכל עיקרו דמוקצה מהאי טעמא לאסרו למעט הטלטול והעסק בשבת וביו"ט ואם נתמעט ע"י ההתר המוקצה התירו מהאי טעמא:

ולדעת הר"א ממיץ דלא שייך לומר למ"ש דלדעתו בהתירו לא שייך חשש הוצאה י"ל שמפרש בהתירא טרחינן מטעם ביטול כמ"ש בתוס' הנ"ל דלדידי' ודאי מסתבר ביותר לטרוח בהתירא דלא שייך חשש הוצאה מבאיסורא דשייך ביה ואסרו מה"ט לטלטל ועל כרחך צ"ל שמפרש כמ"ש בתוס':

ובמקום אחר כתבתי דזה אם מהני תנאי במוקצה תליא ג"כ בדעת רש"י ור"א ממיץ הנ"ל דלדעת רש"י לא מהני ולרא"ם יהני כמ"ש שם מלתא בטעמא ודעת הראשונים ז"ל וכנראה מירושלמי דמהני תנאי במוקצה וצ"ע כעת גם כתבתי במ"א נפק"מ בין דעתם ז"ל בענין אין כלי ניטל אלא לדבר שניטל ע"כ גם נכתב בס"ד אח"ז להלן ג"כ עוד נפק"מ בין הטעמים ועי' מ"ש בה"כ אות ב' בזה עיי"ש:

(**ג**) במלאכתו לאיסור לצורך גופו ומקומו:

במסכת שבת דף קכ"ג ע"ב ת"ר בראשונה היו אומרים ג' כלים וכו' התירו וכו' וחזרו והתירו וכו' אמר אביי התירו דבר שמלאכתו להתר לצורך גופו וחזרו והתירו דבר שמלאכתו להתר וכו' וחזרו והתירו דבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו אין לצורך מקומו לא וכו' רבא אמר מכדי התירו קתני מה לי לצורך גופו מה לי לצורך מקומו אלא אמר רבא התירו דבר שמלאכתו להתר בין לצורך גופו ובין לצורך מקומו וחזרו והתירו מלאכתו לאיסור בין לצורך גופו ובין לצורך מקומו מחמה לצל לא וכו' עיי"ש וקיי"ל כרבא עי' בהל' ב' ג' בפירקן ובשו"ע בסי' ש"ח:

ויש לברר בדבר דלא שייך בו צורך גופו אם מותר לצורך מקומו והנה מצינו מדובר בזה מהראשונים ז"ל דדעת הרמב"ן בחי' וכיו"ב ברשב"א לדעת רש"י אליבא דר' נחמיה

במלאכתו לאיסור דלצורך גופו אסור לצורך מקומו מותר עי' ברשב"א שכתב ואע"ג דבכולה שמעתין שרי טפי לצורך גופו מלצורך מקומו הכא לא קשיא דבדין הוא דאפי' לצורך גופו יטלטלנו אלא שא"א דלא משכחת לה לצורך גופו ולי נראה דיש כיו"ב בפ' הנוטל גבי כר שהניח עליו מעות דלצורך גופו אסור ולצורך מקומו מותר אבל ר"ת פי' דלדברי רש"י דלר' נחמיה אין כלי שמלאכתו לאיסור מטלטל כלל ואפי' לצורך מקומו דאין תשמיש המיוחד לו לפי שמיוחד להסתלק אחר תשמישו וזה הואיל ואינו משתמש בו אף הוא אינו מסלקו והראשון נראה יותר וכו' עכ"ל עיי"ש ועי' בתוס' במס' שבת דף ל"ו ע"א בד"ה הא עיי"ש:

והנה בשום לב נראה דהרי באיסור טלטול מצינו בב' ענינים א' בכלי שמלאכתו לאיסור מחמה לצל וכמ"ש המ"מ בשלא לצורך כלל אפי' במלאכתו להתר לא וכ"ז לאו מטעם מקצה דלא שייך לומר דלענין זה הקצהו ולזה לא והרי שלא יגנב ושלא יתבקע אסרו מחמה לצל דודאי מסתבר שהוא חושש להפסד ממון ולא הקצהו לזה ואפ"ה אסרו משום דלא הוי לצורך שבת ומכ"ז נראה ממה דהתירו וממה דאסרו דלאו מטעם מוקצה אסרו בזה וזה פשוט וברור:

שנית מצינו איסור טלטול בדברים המוקצים מדעתו דאפי' בצורך לו השתא אסור ובחסרון כיס וכיו"ב אפי' ר' שמעון מודה וכנראה כולה חדא גזירה הוי כמ"ש במקום אחר דכל המקצה מדעתו הוי כאין בו צורך לו ובמוקצה לאכילה אכתוב בס"ד ונפק"מ דבמוקצה מדעתו ויש בו צורך מצ"ע שייך בו תנאי אבל בשאין בו צורך מצ"ע לא מהני תנאי דלאו בדעתו תליא ועי' בבעל המאור בריש מס' ביצה וז"ל וב"ש עדיפא מר' שמעון דאית ליה מוקצה אפי' בדבר שמלאכתו לאיסור אפי' לצורך גופו וכו' עכ"ל ובהשגות להראב"ד שם וז"ל א"א שיבוש הוא בדבר שמלאכתו לאיסור זה שאסרו לא בא לו משום מוקצה אלא משום דמחזי דרצה לעשות בו מלאכתו דוק ותשכח עכ"ל אבל למ"ש מוקצה ומלאכתו לאיסור חדא טעמא ומוקצה מטעם שאין בו צורך ככלי שאין בו צורך מטעם אחד נאסרו והנה למאן דאמר מדוכה וכיו"ב קודם התרת כלים נשנו וא"כ בימי ב"ש וב"ה י"ל שלא היו מתירין כלי שמלאכתו לאיסור עוד ועי' בתוספתא במס' שבת פט"ו ובירושלמי בפ' כל הכלים עיי"ש:

והנה גם זה נראה ברור דדבר שאינו ראויה להשתמש בו לצורך גופו לא שייך לומר שאינו מקצה מדעתו ממנו משום הצורך מקומו דא"כ יהיה נפקע כל איסור טלטול מוקצה די"ל דדעתו על טלטול לצורך מקומו. ולפ"ז נאמר דמשו"ה מותר במלאכתו לאיסור לצורך מקומו משום דמותר לצורך גופו וא"כ לא הקצה דעתו ממנו אבל אם

נאמר דאף דאסור לצורך גופו אפ"ה מותר לצורך מקומו יקשה דאף דאיסור מלאכתו לאיסור לא הוי בצורך מקומו מ"מ איסור מוקצה שייך בכה"ג כיון דאסור לצורך גופו דכמ"ש משום צורך מקומו בלבד לא שייך לומר דלא סליק דעתו ממנו והאיסור משום מוקצה לא שייך לחלק בין מקומו וגופו דבכל אופנים אסור:

ואחרי רואי ראיתי בבעל המאור במסכת שבת דף קנ"ד בפרק מי שהחשיך שכתב וז"ל והתירו לו להביא כרים וכסתות ליהנות תחתיו אף על פי שהן קרני דאומני שהן מוקצין מחמת מיאוס ומחמת חסרון כיס ולא חזי למידי אפילו לכסוי בהו מנא וכו' משום דחס עליהו וכו' וכיון דלא חזי לצורך גופו לשום דבר אף לצורך מקומן אין ראוי לטלטל אלא מן הצד וכו' עכ"ל ולדעת הבעה"מ אזלא שפיר הסוגיא דכדמקשינן בדף קכ"ג לרבה דס"ל צורך גופו מותר מושוין שאם קצב עליו בשר שאסור לטלטלו לא שייך לומר דהו"ל ממשנה אין נוטלין לקצוב עליה בשר דנראה משום שמחת יו"ט בלבד מתירין ב"ה די"ל דעלי לא הוי לצורך גופו אלא לקצוב עליו בשר ולא לצורך גופו בלעדי זה ונקיט כדרכו וכדמקשינן ושוין וכו' מדאיתא אין מטלטלין וכו' דבס"ד לפרש על צורך גופו וא"כ על כרחך ימצא גופו בלעדיו ואפ"ה אין מטלטלין אבל להלן קכ"ד דמקשינן לרבא דאמר אף לצורך מקומו מותר ומקשינן ג"כ מושוין וכו' ולמה לא הקשו ממשנה והקשה מברייתא דהרי חזינן דב"ה לא מכשיר רק לקצוב עליו בשר דהוי לצורך גופו ולא שייך משום לאשמעינן הצורך גופו בעלי להתר הרי מאי נפק"מ בזה כיון דלצורך מקומו גם כן מותר. ועיין בתוספות קכ"ג ע"ב שהקשו כעין זה ותירצו לאשמעינן דאף בזה פליגי ב"ש ולא שריא משום שמחת יו"ט עיי"ש ועי' מ"ש בצל"ח ריש מס' ביצה בענין כחא דהתירא עדיף וברשב"ם במסכת פסחים ק"ב ע"א בד"ה להודיעך עיי"ש. וגם מאי נפק"מ לב"ש דאין הלכה כמותו ועמ"ש בצל"ח במסכת ביצה דף י"א על דברי התוס' עיי"ש:

ולמ"ש נאמר דבמשנה צ"ל המציאות לצורך גופו להתירו לצורך מקומו דכל דלא שייך צורך גופו לא שייך צורך מקומו ומשום דשייך לקצוב עליו בשר ממילא גם למקומו מותר וקמ"ל דאף דהוי לא שכיח לקצוב עליו בשר מ"מ לא מקצה נפשו מהאי טעמא כמ"ש אח"ז ושייך לגופו וממילא למקומו אבל ממאי דאמר ושוין וכו' שאין מטלטלין מקשינן שפיר הרי אף דשייך לטלטלו לגופו ואפ"ה אסור מבלעדו ויקשה לרבא ואין מוקצה לחצי שבת לא שייך בכה"ג כמ"ש במגן אברהם בסי' של"א גבי אזמל של מילה עיי"ש:

אמנם כמ"ש הרשב"א סוגית הגמ' במס' שבת קמ"ב ע"ב מוכח כנגד דעת הבעה"מ דאי' שם מעות שעל הכר מנער את הכר והן נופלות ובגמ' שם א"ר חייא בר אשי אמר רב לא שנו אלא בשוכח אבל במניח נעשה בסיס לדבר איסור אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן

לא שנו אלא לצורך גופו אבל לצורך מקומו מטלטלין ועודן עליו וכו' וברש"י לא שנו מנערה ואין מטלטלה בעודן עליה אלא שצריך לגופו של כר לשכב עליו הילכך בניעור סגיא ושדיא ליה באתרייהו אבל צריך למקומו של כר מטלטלה עם המעות למקום אחר עכ"ל ועי' שם קמ"ב ע"א וברשב"א דף קנ"ד וברמב"ן שם עיי"ש:

והנראה ליישב מ"ש לעיל להקשות כיון דאסר לצורך גופו למה יהיה מותר לצורך מקומו והרי ע"י איסור לצורך גופו תורת מוקצה עליו דלא מצינו התר במוקצה לצורך מקומו בטלטול:

ונאמר ע"ז דהנה כמ"ש לעיל דאיסור מוקצה נוגע מטעם שאין בו צורך שאסרו בימי נחמיה מפני שהיו פרוצים באיסורי שבת וגדרו למעט בטלטול להרחיקם מידי לבוא לידי מלאכה וכדאי' בגמ' למעט בטלטול משום הוצאה וכיו"ב והנה כמ"ש ברש"י הנ"ל דאפי' במלאכתו להתר באוכלין ומשקין בכל דבר שייך תקנה זאת ובכל מאי דממעטין בטלטול מביא לידי הרחקה מאיסורין ועי' בהמ"מ בשלא לצורך אפי' מלאכתו להתר אסור עיי"ש אלא כמ"ש ברש"י שם שאין גוזרין גזירה שאין רוב הציבור יכולין לעמוד בה וא"כ לפ"ז באופן שע"י האיסור המוקצה נתרבה בטלטול וע"י התירא נמעט הטלטול ועסק וכמ"ש לעיל דמטעם הגזירה איסור והתר שוין נראה מסברה להתיר המוקצה בכה"ג למעט העסק והטלטול וכמ"ש רבינו שע"י ומתוך העסק יבוא לידי ביטול שבת וא"כ בכה"ג כחא דהתירא עדיף כמ"ש לעיל גבי באיסורא טרחינן עיי"ש ולא שייך לומר דהשוו דבריהם ולא פלוג דכמ"ש במל"מ בפ"ט ה"י מהל' זכיה ובשיטה מקובצת כתובות דף ה' ע"ב ובפרי מגדים או"ח בסי' קכ"ח ס"ק ל' בפי' למג"א שם דכל היכא דעיקרו דאורייתא חילקו בתקנתן ולא שייך לא פלוג עיי"ש ומכ"ש בכה"ג אף דהוי הכל מדרבנן מ"מ הדברים סותרין את עצמן דמשום למעט העסק יאמרו בתקנה זאת שעי"ז יתרבה הטלטול והעסק ובכה"ג לא שייך לפ"ז לא פלוג. וא"כ לפ"ז נאמר דהרי צורך מקומו לרבא צורך גדול כמ"ש מה לי לצורך גופו ומה לי לצורך מקומו ובצורך גופו לא שייך מצד עצמו לאיסור מטעם מוקצה כמ"ש לעיל אלא כדאי' במס' שבת קמ"ב כיון דאפשר בניעור ולשדיה במקומו עיי"ש דכל מה שנוכל למעט בטלטול עבדינן ובלמקומו דאי אפשר מותר בטלטול והנה אם נאמר דעי"ז שאסור לטלטלו לצורך גופו אסור גם לצורך מקומו הרי הוי הצורך גופו לצורך מקומו ונתיר שניהם דלפ"ז הוי הצורך גופו אי אפשר ג"כ בלעדיו משום הצורך מקומו וא"כ לפ"ז היכא דשייך לצורך מקומו צריכין להתיר גם לגופו אף דלגופו הוי שלא לצורך ראו החכמים ביותר להתיר צורך מקומו אף דאסור לצורך גופו והוי עי"ז מוקצה דטוב להתיר מוקצה למעט הטלטול דאם נאסר לצורך

מקומו גם לצורך גופו יהיה צריכין להתיר משום לצורך מקומו ולמ"ש תליא בדעת רש"י ור"א ממיץ שכתבתי לעיל ונפק"מ לפי דעתם במ"ש:

והנה מ"ש הרמב"ן והרשב"א בדעת רש"י לר' נחמיה י"ל ג"כ כמ"ש דודאי לר' נחמיה דס"ל לצורך תשמיש המיוחד דוקא התירו ע"כ ג"כ אין טעמו דלשאינו מיוחד מטעם מוקצה דכיון דמותר למיוחד לא מקצי לשום דבר ממנו אלא דס"ל דכיון דמשום גדר אסרו הכל ואמרינן כמ"ש בריטב"א והר"ן הנ"ל על המתיר להביא ראיה ותפסינן המעט בכ"מ וס"ל דכיון שאינו מיוחד לאותה המלאכה ותשמיש לא הוי בגדר צורך גדול כ"כ וזה מוכיח עליו שלא יחדה לאותו התשמיש ולא הוי בכלל לצורך שהתירו החכמים בפירוש וצורך מקומו לר' נחמיה א"כ צורך גדול הוי וא"כ כמ"ש אם יהיה נאמר לר' נחמיה בדבר של צורך גופו אסור גם לצורך מקומו והרי הצורך גופו דאסור שאין עומד לתשמיש המיוחד ומשו"ה לא הוי לצורך גדול ועכ"פ הוי לצורך גדול לענין לטלטל מקומו דאסור אם נאסור אותו וא"כ שלא נאמר להתיר שניהם למעט בטלטול אמרינן יותר כמ"ש דלצורך גופו אסור ולצורך מקומו מותר אף דשייך מוקצה בכה"ג:

אמנם כל זה שייך לומר בדבר דשייך בו צורך גופו אלא כעת לא שייך בו כמו במעות שע"ג כר משום דאפשר למשדינהו וא"כ שייך לומר כמ"ש אבל בדבר דלא שייך בו צורך גופו מצ"ע שאינו ראויה לשום דבר כה"ג שכתב בבעה"מ ואז שייך תורת מוקצה על לצורך גופו בכה"ג ודאי מוקצה לשניהם וכן לשון הבעה"מ הואיל וא"צ לגופן לשום דבר וכו' עיי"ש וא"כ דעת הבעה"מ לכוין עם דעת הרשב"א לכאורה ועי' ברשב"א שכתב שאני הכא דהוי שריא בלצורך גופו רק דלא משכחת ביה וכו' עיי"ש ומסכים עמ"ש (בפ"כ כל הכלים דעת הבעה"מ דלר' נחמיה מותר לצורך מקומו אף במלאכתו לאיסור עיי"ש) ועי' ברשב"א דף קנ"ד שהקשה על הבעה"מ וז"ל ואינו מחוור בעיני שהרי לר' נחמיה כלי שמלאכתו לאיסור אין ראויה לטלטלו לצורך גופו כלל לפי שאין כלי ניטל אלא לצורך תשמישו לו בלבד אפי' כן לצורך מקומו מטלטלין אותו וכו' עכ"ל ולמ"ש יש ליישב דעת הבעה"מ:

ועיין בב"י בסי' ש"ט בשם רבינו ירוחם להתיר בכר שיש עליה מעות אפי' במניח לצורך מקומו וכתב דרש"י לא פי' כן רק בשוכח ועי' במג"א שם ס"ק ט' שכתב ג"כ רק בשוכח עיי"ש ולמ"ש טעם גדול יש לומר דוקא בשוכח דבמניח נעשה בסיס לדבר איסור והוי לצורך גופו מוקצה ואסור מהאי טעמא גם לצורך מקומו דבכה"ג לא שייך לצורך מקומו כלל:

ועיין עוד בב"י בריש סי' ש"ח שכתב במוקצה מחמת חסרון כיס דאסור לגופו ומכ"ש

למקומו והמרדכי שמביא שכתב בפ' כירה להתיר במסר וכו' לצורך גופו ומקומו עיי"ש ובמהרש"ל בביאור להסמ"ג ומובא בבגדי ישע על המרדכי משיג עליו וכנראה לר"ש כתב המרדכי עיי"ש:

אמנם דעת הרשב"א הנ"ל נראה דאפי' באין ראוי לשום דבר מותר במלאכתו לאיסור לצורך מקומו שהרי שם בקרני דאומנא שכתב שם דהוי מאוס וגם חייס שלא ישברו וא"כ הוי חסרון כיס ואפ"ה השיג על הבעה"מ וכתב דהוי מותר לצורך מקומו אלא שאין ראוי לכתחילה להביא שיהיה צורך מקומו וכתב עוד טעם אחר שם עיי"ש. והנה יש להבין איככה מפרש הסוגיא דלדעתו נראה דלרבא מלאכתו לאיסור לצורך גופו ומקומו דלצורך מקומו מותר אפי' כשאין ראוי לשום דבר לצורך גופו וצ"ל בכלי הקילו שלא יהיה מוקצה לצורך מקומו מה שלא התירו בשאר מוקצה אף דבכל מוקצה שייך צורך מקומו וגם צריכין לפרש מאי דאיתא חוץ ממסר הגדול וכו' רק על צורך גופו וצ"ע ובב"י בסי' ש"מ שכתב בפשיטות דמוקצה מחמת חסרון כיס אסור לצורך מקומו ולא הביא דברי הרשב"א דלא נראה כן מדבריו:

וכנראה דעת הב"י לאסור בחסרון כיס לצורך מקומו אף דע"י הטלטול לצורך מקומו לא יהיה לו חסרון כיס דאל"כ פשיטא דבכה"ג ודאי לא יהיה עדיף מקומו מגופו ומ"ש בב"י מכ"ש דאם לגופו מכ"ש למקומו ולמ"ש לא הוי מכ"ש מ"מ נראה דעתו כן מטעם שכתבתי והנה בענין מוקצה מחמת חסרון כיס כתבתי לחלק בין סכין וכיו"ב לעלי וכיו"ב דסכין שלא יפגום שייך ח"כ אף בטלטול אבל עלי נראה דלא שייך ח"כ רק לגופו ולא לטלטל למקומו דדוקא סכין שלא יפגום שייך בכל טלטול דנוח לפגום וצריך שמירה יתירה ע"ז ולא כן בעלי וכיו"ב כנראה:

והנה במסכת ביצה י"א ע"א במשנה דב"ש אומרים אין נוטלין את העלי לקצוב עליו בשר וב"ה מתירין ובתוספות שם בד"ה אין הקשו הא צורך גופו ומקומו אפילו במלאכתו לאיסור נוטלין ותירצו כדמוקי במסכת שבת קכ"ג בחסרון כיס עיי"ש. ובבעה"מ ריש מסכת ביצה כתב להוכיח מזה דב"ש לית להו התירא דלצורך גופו ומקומו עיי"ש. והנה י"ל בחסרון כיס שאני אבל לדעתו לא הוי מטעם חסרון כיס כדעת התוספות. ובפנ"י הקשה על תוספות למה לא נאמר דב"ש כר' נחמיה ואם קושית התוס' על ושוין וכו' א"כ לא הוי כסוגית הבבלי שבת קכ"ד לחמה וצל עיי"ש:

ובירושלמי שם מפרש האי ושוין וכו' כבסיכי זיירי משום חסרון כיס כבבלי לרבה במסכת שבת שם. והנה כמ"ש בעלי לא הוי חסרון כיס למקומו רק לגופו ובבלי דאיתא שם כן לרבה דס"ל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך מקומו אסור ואם כן לא יקשה לדעת

הרשב"א אבל בירושלמי דמוקי כן לב"ש וב"ה ואם כן צ"ל כמ"ש הבעה"מ כיון דלצורך גופו אסור גם לצורך מקומו אסור בכה"ג דמוקצה מחמת חסרון כיס אף ב"ש ס"ל וא"כ נראה דעת הירושלמי כבעה"מ:

אמנם בבבלי יש לפרש ביותר עם מ"ש ברשב"א דהנה בשבת קכ"ג משני לרבה דאמר מלאכתו לאיסור לצורך גופו מותר על מאי דמקשינן ממדוכה דקורנס של נפחים דהוי כסיכי זיירי חסרון כיס ולהלן דמקשינן שם כן לרבא קכ"ד מתרצין לחמה לצל ולא משני משום חסרון כיס עי' שהעירו ע"ז. אבל למ"ש י"ל דקורנס של נפחים לא הוי חסרון כיס אלא לצורך גופו ולא בטלטול לצורך מקומו ושאני מסכין של שחיטה ומילה דהוי בכלי טלטול חסרון כיס ופגם ועיין בסי' ש"ח בתוך הנדן בטו"ז ומג"א שם. וא"כ י"ל לרבה דס"ל לצורך מקומו בכלי שמלאכתו לאיסור משני משום חסרון כיס אסור לגופו ולמקומו בלא"ה אסור אבל לרבא דס"ל מלאכתו לאיסור אף לצורך מקומו מותר א"כ לא שייך לתרץ בעלי משום חסרון כיס דלא הוי ח"כ אלא לגופו ולא למקומו. ולמקומו עוד יהיה מותר לדעת הרשב"א ומשו"ה צריכין לתרץ מחמה לצל:

ולפי דברינו זה נאמר בסוגיא דמסכת שבת דף ל"ה ע"ב דאיתא שם מקום צנוע יש לחזן הכנסת בראש גגו ששם מניח שופרו לפי שאין מטלטלין לא את השופר ולא את החצוצרות והתניא שופר מטלטלין וחצוצרות אין מטלטלין א"ר יוסף ל"ק וכו' עיי"ש:

ובתוס' שם בד"ה והתניא הקשו האי דשרי לטלטל השופר הוי לצורך גופו ומקומו דמחמה לצל אסור ואפילו לר' שמעון והברייתא דאסור להצניע הוי כמחמה לצל כמו מרא שלא יגנב כדאיתא בסוגיא קכ"ד ע"ב. ותירצו דלשון אין מטלטלין משמע דאפילו לצורך גופו ומקומו אסור ומשו"ה מקשינן והתניא וכו' והקשו לצורך גופו ומקומו למה חצוצרות לא ותירצו דחצוצרות מוקצה ביותר עיי"ש. וסיימו ומיהו מתוך פי' הקונטרס משמע דשופר הוי מלאכתו להתר עכ"ל:

הנראה מדבריהן לרש"י דשופר הוי מלאכתו להתר דאפילו מחמה לצל מותר וכמו כן להצניע ובחצוצרות דאסור בכה"ג ומקשינן שפיר בלעדי תירוץ התוספות:

אמנם לכאורה מלשון רש"י שכתב והתניא שופר מטלטל. לפי שכפוף ראשו וראוי לשאוב בו מים ולשתות התינוק עכ"ל כנראה בכה"ג דהוי השימוש להתירא רק על דרך רחוק ומעט לא הוי מלאכתו להתר וכמ"ש לעיל דזה הוי גדר מלאכתו לאיסור כמו קורנס של נפחים דעיקרו עומד למלאכת האיסור וברש"י בד"ה חצוצרות ופשוטה ואינה ראוי אלא לתקוע והוי דבר שמלאכתו לאיסור ואסור משום מוקצה עכ"ל. הנה מ"ש שאינו

ראוי אלא וכו' לכאורה כמיותר דהרי בעיקרו ורובו עומד לאיסור מקרי מלאכתו לאיסור אף שלפעמים

הלכה ו

וכל שאינו כלי כגון אבנים ומעות וקנים וקורות וכיו"ב אסור לטלטלן אבן גדולה או קורה גדולה אע"פ שהיא נטלת בעשרה בני אדם אם יש תורת כלי עליה מטלטלין אותה. עיין בהמ"מ ובתוס' במסכת עירובין ק"ב ע"א בד"ה ההוא כהמפורשים שהביא המ"מ ובתוס' שבת ל"ה ע"א בדיבור המתחיל ואפי' כתבו כדעת רבינו עיי"ש ובשו"ע בסי' ש"ח סעיף ב' להלכה כן:

דלתות הבית אע"פ שהן כלים לא הוכנו לטלטל לפיכך אם נתפרקו אפי' בשבת אין מטלטלין אותן וכו'. ובהמ"מ דבפ' כל הכלים (שבת קכ"ד ע"ב) משנה גבי התר טלטול דלתות הכלים אמרו משא"כ בדלתות הבית לפי שאינן מן המוכן ופי' רבינו אע"פ שהן כלים לא הוכנו לטלטול אבל רש"י פירש אינן מן המוכן לטלטל לפי שאינן כלי עכ"ל ובמג"א בסי' ש"ח ס"ק י"ט כתב ע"ז וצ"ע מאי אפי' דקאמר אדרבה אם נתפרקו בחול הוכנו למלאכה אחרת מבעוד יום וכמ"ש בס"ו וכן הוא בגמ' וכו' עיי"ש:

במסכת שבת קכ"ג ע"ב במשנה כל הכלים הניטלין וכו' חוץ מן דלתות הבית מפני שאינן מן המוכן ובגמ' אמר אביי הכי כל הכלים ניטלין וכו' בשבת ודלתותיהן עמהן אע"פ שנתפרקו בחול וברש"י דאע"פ קאי אנתפרקו בין בחול בין אשבת עיי"ש ובמהרש"א ויש להבין למה נאמר בדלתות דניטלין אף דבעצמם לאו כלים נינהו משום דמוכנין אגב אביהן דאם אין צורך בהם שייך מוקצה וסילוק הדעת אף דאביהן הוי כלי ולמה יצא מכל דלא הוי כלי דאמרינן דהוי מוקצה משום שאינו עומד לצורך:

וביושלמי דלתות הבית דרובה (פי' לרבותא) ודלתות הכלים לרובן דלתות הבית לרובו שאע"פ שנתפרקו מע"ש אסור לטלטלן בשבת דלתות הכלים דרובה שאע"פ שנתפרקו בשבת ניטלין בשבת לפי שאינן מן המוכן ואין תשמישן אלא ע"ג קרקע וזה נגד סוגית הבבלי דאיתא אדרבה בשבת מוכנין ע"ג אביהן בחול אין מוכנין ע"ג אביהן ונראה דרבינו הלך בדעת הירושלמי נגד הבבלי ויש להבין למה בחר כן גם יש להבין במ"ש בירושלמי לפי שאין מהמוכן ואין תשמישן אלא על גבי הקרקע ובקרבן העדה מפרש דמשו"ה לא הוי כלי ורבינו דנקיט לפי הירושלמי וכתב דהוי כלי וכנראה שכתב כן דכמ"ש יקשה למה נאמר לטלטל אגב אביהן כמ"ש ברש"י שהן כלים אגב אביהן וכמ"ש לעיל לכן פי' דהוי כלי רק בדלתות הבית אף דהוי כלי מסלק דעתו ממנו:

ונאמר להסמיך ענין הזה במאי דמצינו מחלוקת הפוסקים בטלטול אזמל של מילה

לאחר שנעשה מצותו עי' במג"א בסי' של"א ס"ק ה' דדעת מהרש"ל לומר דאמרינן אין מוקצה לחצי שבת ודעת המג"א וטו"ז אינה כן וכתבו דאינו דומה לאין מוקצה לחצי שבת דהוי בנדחה בשבת וחזר ונראה אבל בכה"ג דמוקצה מחמת חסרון כיס עומד במקומו אחרי המילה ודומה לעלי אחרי שקצב עליו בשר עיי"ש. וכנראה במסיקין ואין מסיקין בשברי כלים דף קכ"ד ע"ב בנשברו בשבת דברי הכל מותרין הואיל ומוכנין אגב אביהן וכן בסוגיא בדלתות הבית ג"כ אי' בשבת מוכנין ע"ג אביהן כנ"ל בס"ד דלא נדע עוד דתליא אם הוי נולד נראה אף דחזי ביה"ש אסור אח"ז בנשברו לר"י במעין מלאכתו מותר ולת"ק מעין מלאכה עכ"פ וביותר אם יודע ביה"ש שיהיה בשבת בלתי ראוי וא"כ ביה"ש אקצאי על לאחר מעשה המצוה דמילה:

והנה במוקצה מחמת איסור דרבנן דעת רש"י ביצה ל"א ע"ב דל"א ובתוס' חולקים עליו עיי"ש ומסברה לכאורה מ"ש אם מסלק נפשיה מהדבר מאיסור דאורייתא או מאיסור דרבנן והיה נראה משום דאין שבות ביה"ש ולא אתקצאי ביה"ש באיסור דרבנן ולפ"ז מאן דס"ל מוקצה לחצי שבת דלא שייך האי טעמא דהרי ס"ל אף דביה"ש היה ראוי שייך מוקצה אבל אנן קיי"ל אין מוקצה לחצי שבת והמג"א שמחלק בכה"ג לא הוי בכלל אין מוקצה לחצי שבת משום שאינו ראוי השתא אבל מ"מ ביה"ש לא הוקצה והוי כמוקצה מחמת איסור דרבנן לכאורה וכמ"ש י"ל באזמל הוי ביה"ש לסלקו לאחר מצותו שיודע שיועבר זמן המצוה ודעתו על סילוקו לאח"ז:

ולכאורה נאמר מסוגיא ראיה לדעת מהרש"ל דכמ"ש לרש"י יקשה להבין למה יהיה מותר לטלטל דלתות שאינן כלים אגב אביהן ונראה דמשו"ה לא פי' רש"י כרבינו דפי' דהוי כלי דא"כ מאי אשמעינן במשנה כיון דאביהן כלים ג"כ וי"ל דאשמעינן בזה דנאמר דתליא אם יש בנין וסתירה בכלים דאם מותר להחזירו לא הוי מוקצה ואשמעינן דאין בנין ופלוגתא בעלמא בזה ואסור אלא משום שמא יתקע דאסור מדרבנן דלא שייך מוקצה מאיסור דרבנן כיון דביה"ש היה ראוי לרש"י דאין מוקצה מאיסור דרבנן (והאי דלא הביאו במס' ביצה מכאן לראיה דאין מוקצה לחצי שבת י"ל) ונבין בזה דברי רש"י ואע"פ לא ארבותא דנתפרקו בשבת קאי אלא ארבותא דנתפרקו בין בשבת או בחול ולא מבעיא כשהן מחוברין עכ"ל ועי' במהרש"א שלא היה גריס בגמ' אע"פ שנתפרקו בחול וכיו"ב כתב בר"ן עיי"ש ובלתי מובן למה לא פי' מעצמו ביותר דאע"פ קאי אחול מלומר אע"פ על שנתפרקו דיקשה בלשון דמאי רבותא דפשיטא במחוברין בכלי מותרין לטלטלן דודאי כל חלק מהכלי נקרא כלי כ"ז שהמה ביחד אבל למ"ש לרש"י דרבותא דחול משום דלא נאמר אתקצאי ביה"ש וביה"ש דהוי מוכן אגב אביהן ולא אתקצאי ביה"ש הרי למ"ש

בשניהם טעם אחד דאמרינן אין שבות ביה"ש ולא אתקצאי בין בחול ובין בשבת מטעם אחד דזה דנאמר בשבת מוכנין אגב אביהן ג"כ משום אין שבות ביה"ש כמ"ש וכמו כן בחול כיון דמדאורייתא ראוים להחזירן אלא מדרבנן אסור וא"כ לא שייך אע"פ לא על שבת ולא על חול ועל כרחך קאי על ונתפרקו דאשמעינן כן דאמרינן אין בנין וסתירה בכלים מדאורייתא ובדרבנן אין שבות ואין מוקצה וכמ"ש וזה יהיה כדעת המהרש"ל:

אמנם יקשה לאוקמי מתניתין כמאן דסבירי ליה אין בנין וסתירה בכלים גם יקשה סוגיא דמוקצה לחצי שיעור מסוגיא וגם לדעת הסוברים דלא אמרינן רק במצוה וצורך גדול אין שבות במקדש וכן דעת רבינו בפ' הקודם לזה וגם לשון מוכן אגב אביהן לא נתפרש במ"ש:

והנראה ביותר לומר בזה הוא דהנה שלא יהיה דבר בתורת מוקצה צריך שיהיה מידי דחזי אע"ג דלא הוי כלי כדאי' להלן קכ"ג ע"א טומאה כלי מעשה בעינן לענין שבת מידי דחזי בעינן וכו' או כלי דראוי מצד עצמו לכו"ע ואפי' בכלי אם גילה דעתו או דסתם בני אדם שלא להחשיבו הוי בגדר מוקצה ויתר שאת לכלי לדבר דחזי בלבד ואינו כלי ומשום דחזי מצ"ע וגם הוא מחשיבו ונאמר לפרש הסוגיא דלהלן שלח ליה רבא וכו' מחט שניטל חררה או עוקצה וכו' וכי מה אכפת לקוץ בין נקובה וכו' איתיביה מחט שנטל חררה וכו' טהורה אמר אביי טומאה אשבת קרמית טומאה כלי וכו' שבת מידי דחזי בעינן אמר רבא וכו' מדלענין טומאה לאו מנא לענין שבת לאו מנא מיתיבי וכו' ולא אמרו נקובה אלא לענין טומאה בלבד תרגמא אביי אליבא דרבא בגולמי עסקינן זימנין דממלך עלייהו ומשוי להו מנא אבל היכא דניטל חררה או עוקצה אדם זרקה לבין גרוטאות וברש"י ומשוי להו מנא כמות שהיא ולנטילת קוץ עכ"ל ועיין בתוס' בד"ה מדלענין אבל היכא דהוי מנא לענין טומאה ע"י יחוד איכא למימר דהוי מנא לענין שבת אפי' בלא יחוד כיון דיכול להיות כלי לענין טומאה וכן משמע וכו' בגלמי דזימנין דממליך עלייהו ומשוי להו מנא משמע דלהכי מותר לטלטל אע"ג דטהורה היא דאכתי לא ממלך עלה כיון שראוי ליחדה להיות כלי עכ"ל עיי"ש:

ונראה דגם רבא ס"ל דלא בעי בשבת רק שיהיה מידי דחזי דזיל בתר טעמא דכיון דחזי לא מקצי ממנו אלא בניטלה חודה אע"ג דהוי חזי מ"מ רוב בני אדם מסלקים נפשם ממנו וזורקין לבין גרוטאות אבל היכא דלא נגמר עוד ע"כ לא ישליכנה לבין גרוטאות דבדעתו להשלימו לכלי ובכה"ג אע"ג דלא הוי עודנו כלי עכ"פ מיוחד להיות כלי וא"כ הוא נחשב וחזי ג"כ ואם כן י"ל לפ"ז בדלתות הכלים הוי חזי אלא כיון דלא הוי כלי י"ל דלא נחשב כמו דאמרינן להלן קכ"ד ע"א בבקעת הני מילי דאיכא תורת כלי עליה עיי"ש

אבל כה"ג דצריכין אותו למאי דהוי כלי וא"כ אין משליכו ולא הוי כהאי דאם משליכו וכו' וכיו"ב וזה הפי' מוכן אגב אביהן כיון דחזי מצ"ע ונחשוב הוא ג"כ עבור כי עומד לכלי והוא מוכן אגב אבוה ובגדר כלי שרוצה להשלימו וכמ"ש משום דמחזירו לכמות שהיה אלא דלפ"ז גם בדלתות הבית נאמר כן וע"ז מפרש בירושלמי שאין תשמישו אלא בקרקע וא"כ לא הוי חזי מצ"ע ולא מהני מאי דמוכן אגב אבוהו ולא שייך מוכן אגב אביהן בזה:

אמנם יש לעיין עוד עיון בתוספות בד"ה אדרבה שהקשו דלהלן בשברי כלים אמרינן איפכא דשרי יותר לטלטל כשנשברו בערב שבת מכשנשברו בשבת ותירצו דהתם הוי בנשברו בשבת נולד משא"כ כאן עיי"ש. ולדברינו יקשה דהא ודאי אף דהוי השתא חזי בדלתות השידה כגון לכסות בו דבר וכיו"ב מ"מ בעודו עליו לא הוי ראוי לזה וא"כ הוי נולד. וי"ל דזה תליא דאם אמרינן דמותר להוציאו מצירו בשבת וא"כ לא הוי נולד דגם קודם לזה ראוי לכך ונוטלין מציר לא הוי אפי' איסור דרבנן למאן דס"ל אין בנין וסתירה לכלים ואתי שפיר דיקשה דאמרינן אף על פי בשבת אדרבה בחול הוי רבותא טפי ולמ"ש בשבת הוי רבותא טפי די"ל דהוי נולד. ולפי מ"ש דאם נאמר אין בנין בכלים לא הוי נולד וא"כ סוגית הגמרא דס"ד יש בנין בכלים וא"כ הוי נולד וקמ"ל דאין בנין אבל בס"ד יש בנין ושבת רבותא טפי דהוי נולד וכבסוגיא להלן בשברי כלים דבחול עדיף עיי"ש אבל בירושלמי דאזיל לפי המסקנא להלן וכן דעת הירושלמי וא"כ הוי בשבת יותר רבותא ולפ"ז מאן דס"ל יש בנין בכלים ס"ל נולד מותר ומוקי מתני' כר"ש. ולאחר שכתבתי ראיתי בס' פרי מגדים בסי' ש"ח בפי' לטו"ז ס"ק ח' וז"ל הנה דלתות הבית אף על פי שראוים למלאכה אחרת אסורים ודלתות הכלים אע"פ שאינן ראוים כלל למלאכה אחרת מותרין מחמה לצל דעדיין שם כלי עליהן שראוי להתחבר עם הכלים משא"כ בשברי כלי וכו' עכ"ל עיי"ש ואני כתבתי הנראה לענ"ד:

והנה רבינו שכתב בדלתות הבית הוי כלי אלא דלא הוכנו לטלטל משום דס"ל דמסתמא דומיא דשידה דעל כרחך הוי כלי דאל"כ למה מותר לטלטלה ואינו מפרש כרש"י אף באינו כלי ובחזי וכמ"ש ולכן נקיט כירושלמי שאינו מיוחד רק לקרקע שאין דרך שמושו אלא לקרקע וא"כ הוי לא חזי:

ולמ"ש ליישב דעת רש"י דאין חילוק בין שבת וחול לדעתו ועיין ברש"י דף קכ"ו בד"ה ה"ג שכתב דדלתי שידה הוי דחזי עיי"ש:

והנה כמ"ש לעיל בפי' גולמי וכו' ומשוי מנא בדעת התוספות עיי"ש דלא כלי ממש אלא כיון דמחשיבו להשלימו וחזי הוי בגדר כלי והאי דלא הוי בגולמי מלאכתו להתר

ויהיה עדיף מנקובה דאז הוי מלאכתו לאיסור י"ל דמלאכתו לאיסור אינו גרוע משום דמלאכתו לאיסור אלא משום דאינו עומד להתר רק על המעט ומשום מעט תשמיש מסלק דעתו ממנו. וא"כ אף דלא שייך לאיסור בגולמי מ"מ מטעם זה לא נתרבה לו הצורך ולהיות חזי:

הלכה ח

ומטלטל אדם מחט של יד השלימה וכו' ואם היה גולם ועדיין לא נקבה מותר לטלטלה.

עי' מ"ש לעיל בה"ו בזה עיי"ש:

הלכה ט

כל כלי שמקפיד עליו שמא יפחתו דמיו כגון כלים המוקצים לסחורה וכלים היקרים ביותר שמקפיד עליהן שמא יפסדו אסור לטלטלן בשבת וזה הוא הנקרא מוקצה מחמת חסרון כיס כגון המסר הגדול ויתד של מחרישה וסכין של טבחים וחרב של אושכפים וחצין החרשים וקורנס של בשמים וכיו"ב.

בענין מוקצה מחמת חסרון כיס:

במשנה שבת קכ"ג ע"ב ר' יוסי אומר כל הכלים ניטלין חוץ מן המסר הגדול ויתד של מחרישה ושם קכ"ג ע"א בשם רב דהכל מודים בסיכי זיירי ומזורי דכיון דקפדי עלייהו מיחדי להו מקום וברש"י שם מיחדי ליה מקום מקצה להם בידים עכ"ל:

ובטור או"ח בסי' ש"ח וז"ל כל הכלים ניטלין בשבת חוץ מכלים שאדם חס עליהן כגון סכין של שחיטה ומילה ושל סופרים דהוי כאלו הקצה שמקפיד עליהן שלא יטלטל כדי שלא יפגמו עכ"ל. נקיט בלשונו שמקפיד עליהן שלא לטלטל וכו' נראה דבמוקצה מחמת חסרון כיס לא הוי רק אם גם מטלטול הקצה נפשו והנה י"ל למ"ש לעיל באות ג' דיש מהסוברים במוקצה מחמת חסרון כיס מותר לצורך מקומו והנה כל זה שייך כשלא הקצה נפשו מטלטול ג"כ אלא ממלאכה אחרת בלבד ולכן הטור שכתב לאסור בכל אפי' לצורך מקומו כתב כיון דהקצה נפשו מטלטול ג"כ וי"ל דמשו"ה נקיט סכין של שחיטה וכיו"ב ולא המוזכר במשנה מסר הגדול ויתד של מחרישה כמ"ש לעיל בה"ו דאלה לא הוי מוקצה בטלטול והביא של מילה ושחיטה דאפי' מטלטול מדרכם להקצה דגם הטלטול מביא לידי פגם וא"כ היה נראה דלשון הטור מסכים להסוברים דלצורך מקומו מותר בחסרון כיס והו"ל לפרש דלמ"ש תליא במחלוקת הראשונים ז"ל וצ"ע דלכאורה לשונו נראה כן ועי' בב"י שכתב להיפוך מזה:

וי"ל דכתב כן אף לר' שמעון דקיי"ל כותיה דבמוקצה מחמת חסרון כיס מודה כדאי' במס' שבת דף קנ"ו ע"א וכנראה מלשון רש"י שכתב מיחדי וכו' מקצה ליה בידים

ובמוקצה בידים גם ר"ש מודה ואף באלה דהוי חסרון כיס ולא מיחדי להם מקום מצינו לר"ש במחובר וכיו"ב דהוי בגדר מוכיח עליהם והוי כדחיא בידים וכמ"ש במ"א בזה וא"כ י"ל היכא דעל הטלטול לא הוי חסרון כיס לא הוי כדחיא בידים ע"ז וצ"ע ועי' בשו"ע בסי' ש"ח בשם מהרי"ל ובהג"ה סעיף א' וז"ל אפי' תחובין בנדן עם שאר הסכינים אסור לטלטלו ועי' בטו"ז שם ובמג"א ס"ק א' שכתב דקאי על אותן סכינים של סופרים דהו"א כיון דהוי אצל סכינים של התר לא קפיד עליהו קמ"ל עיי"ש ובטו"ז מפרש אסור לטלטלם אפי' בנדן עיי"ש בס"ק ב' ויקשה הא הוי הנדן בסיס להתר ולאיסור אבל למ"ש י"ל דס"ל בחסרון כיס כה"ג דסכינים דמקצה נפשו גם מהטלטול דהוי ג"כ בחסרון כיס וא"כ ניהו דהוי בסיס להתר ולאיסור מ"מ שאני בחסרון כיס דמקצה מטלטול שניהם על ההתר ג"כ בשביל האיסור דיש בו חסרון כיס וי"ל גם בנדן שייך חסרון כיס בטלטול דעל כרחך מיירי בכה"ג:

והנה לעיל באות ג' כתבתי בדעת הרשב"א דנראה כסתירה בדבריו מ"ש בדף קנ"ד כנראה דעתו אף באין ראוי כלל בחסרון כיס מותר לצורך מקומו ובדף ל"ו כתב לאסור כלי המיוחד לאיסור כמו מטה שיחדה למעות והנה ברמב"ן ובריטב"א במס' שבת דף מ"ד בסוגיא דמטה כתבו לחלק בין מיחדה לאיסורא בלבד עיי"ש אבל הרי הרשב"א מדמה חצוצרות למטה שיחדה למעות ועיין בתוס' דף מ"ד ע"ב בד"ה לא עיי"ש וצריכין לומר שמחלק בין חסרון כיס לשאר מוקצה לענין לצורך מקומו וטעמא בעי:

ויש מקום לומר דבחסרון כיס שייך יותר לומר דמותר לצורך מקומו אף דלצורך גופו אסור מבשאר דברים דהנה כמ"ש לעיל דזה שנאמר כיון דלצורך גופו אסור לא שייך לצורך מקומו הטעם משום דהוי מוקצה דדבר שאין לו בו צורך לגופו מקצה ממנו ובמוקצה לא מצינו התר בטלטול לצורך מקומו וכמ"ש דלא שייך לומר דאין מקצה נפשו מצורך מקומו דא"כ בכל מוקצה נאמר כן. אמנם לצורך מחמה וצל שלא יופסד או להצנע שלא יגנב מסתברא דעל זה אדם שם לבבו ולטלטול עבור זה אין אדם מקצה נפשו ולהיפוך דעתו ע"ז וביותר במוקצה מחמת חסרון כיס וכל הקצאתו משום הפסד ממון והרי לא שייך לומר דמשו"ה יהיה מקצה מטלטול מחמה לצל ושלא יגנב דהוי הפסד ממון בודאי והטלטול יציל מחסרון כיס אלא במלאכתו לאיסור מחמה לצל אסור משום דלא הוי לצורך שבת כמו שאסרו מו"מ וכיו"ב אף דהוי הפסד ואם היה שייך טלטול מחמה לצל ושלא יגנב ודאי היינו דלא הקצה נפשו מטלטול משום זה אלא דאסרו לטלטל מחמה לצל וכיו"ב בלי מוקצה ג"כ ולא שייך דעתו עליה משום זה:

והנה במג"א בסי' ש"ח ס"ק ח' על מאי דאי' בשו"ע שם אבל מחמה לצל דהיינו שאינו

צריך לטלטלו אלא מפני שירא שישבר או יגנב אסור כתב וז"ל ואי' בירושלמי פ"ח דביצה כשמחשב עליו לתשמיש מותר לטלטלו אפי' עיקר כונתו מחמה לצל ועי' שבת קכ"ד ע"ב עכ"ל ועי' במחצית השקל במ"ש לפרש בהציון מקכ"ד ע"ב עיי"ש ובפני משה ובירושלמי ביצה נראה שכיון במאי דאי' בפ"ה ה"א מצדתא הווין פריסין והוין משתרפין גו שמשא אתון שאלון לרב מהו מטלטלתון א"ל אסור ליגע בהון חשבין עליהן מתגנין תחותי ראשיכון ושרי לכון מטלטלתון עיי"ש:

ולפי' הקרבן העדה חשבין וכו' שקאי בער"ש בחשבו לישכב עליהן עיי"ש ובלתי מוכח מ"ש במג"א אבל במג"א מפרש כמ"ש ואם כן לפ"ז למ"ש המגן אברהם לא הועילו באיסורם דמחמה לצל אלא במקום דלא שייך במציאות לא גופו ולא למקומו דהיכא דשייכי יוכל בכל פעם לטלטל מחמה לצל על דרך זה שכתב במג"א וא"כ לפרש היכא דשייך מחמה לצל לא מקצה נפשיה מהטלטול בשביל זה וא"כ כמו להמג"א הצורך מקומו מציל על לחמה לצל להתירו וכמו כן נאמר להיפוך ג"כ דמחמה לצל מציל להתיר הטלטול לצורך מקומו שלא יהיה מוקצה בשאינו לצורך גופו שייך שם:

והנה בהאי דמס' שבת קנ"ד בקרני דאומני שם אף דלא שייך מחמה לצל מ"מ שלא יגנב ושלא ישבר שייך ושם שהיה בערב שבת על הבהמה וסתמא דעתו על כל זה וא"כ סר המוקצה וא"כ שייך לומר לצורך מקומו בכה"ג אף דלא שייך צורך גופו משא"כ בעלמא וביותר בהאי דשופר דלא שייך השתא כל זה כן נאמר ליישב דברי הרשב"א שלא יסתרו א"ע:

ונאמר כמו כן ליישב קושית התוס' במס' שבת ל"ה ע"ב הנ"ל דמאי מקשינן והתניא שופר מטלטלין על האי דאי' מקום צנוע היה וכו' לפי שאין מטלטלין את השופר ואת החצוצרות דהרי האי דאין מטלטלין וכו' בצורך להצניע דהוי במחמה לצל והאי דמטלטלינן בצורך גופו ומקומו דמותר עיי"ש ומנ"ל ועי' בס' אבן העוזר ובס' תוספת שבת מ"ש ע"ז:

וי"ל דהנה במג"א בסי' רס"ו על מאי דאי' שם סעיף י"ב ומי ששכח כיסו עליו בשבת אם הוא בביתו יכול לילך עמו לחדר להתיר חגורו וליפול שם להצניעו וכו' כתב שם בס"ק י"ט יכול וכו' כמ"ש בסי' ש"ח ס"ג וצ"ע בשבת דף ל"ה דאי' שהצריכו להמתין לקבל שבת עד שיצניע התוקע השופר וי"ל דעכ"פ עדיף שלא יבוא לידי כך עכ"ל:

והנה כל זה שייך בדבר דהוי מוקצה ואסור לטלטלו בשבת לא ישהה בידו מקודם שבת ויסירם קודם שבת דאל"כ ישהה דבר מוקצה כל השבת אם יהיה בידו מער"ש וזה בלתי מסתבר רק בשכח דעת האגודה כן אבל בכה"ג דגם בשבת בכה"ג מותר לא שייך לחוש

ע"ז ולא שייך מ"ש במג"א דעדיף שלא יבוא לידי כך וא"כ לפמ"ש דמחמה לצל לא שייך לפמ"ש במג"א בסי' ש"ח הנ"ל לאיסור אלא היכא דלאו במציאות טלטול גופו או מקומו אבל בשייכי אחד מזה גם מחמה לצל שייך להתירו וא"כ לפ"ז אם נאמר דמטלטלין שופר לגופו או למקומו הרי אין לך צורך מקומו גדול מזה להסירם מידו שלא יהיה בידו תמיד וא"כ ממילא כיון דשייך לצורך מקומו גם מחמה לצל ושלא יגנב שייך ומותר ושם ודאי קודם השבת דעתו ע"ז ובטלה תורת מוקצה בכה"ג ומשו"ה מקשינן והתניא מטלטלין שופר וכו' וא"כ מדמותר לצורך גופו ומקומו יהיה בכה"ג אפי' מחמה לצל מותר וכמו כן להצניע להתירו ואתי שפיר והנה לא שייך לומר דהוי לצורך מקומו שלא יהיה בידו באיסור דע"ז נאמר דיסירו קודם שבת אבל למ"ש הוי בהתר גם אח"ז בכה"ג ואם גם דימצא שלא יהיה אז צורך גופו צורך מקומו הוי בכל גוונא כשירצה לסלקו מידו ואין לך צורך מקומו גדול מזה:

הלכה י

כל כלי שהוקצה מחמת האסור אסור לטלטלו כגון נר שהוקצה שהדליקו בו בשבת והמנורה שהיה הנר עליה ושולחן שהיו עליו מעות אע"פ שכבה הנר או שנפלו המעות אסור לטלטלן שכל כלי שהיה אסור לטלטלו בין השמשות נאסר לטלטלו כל השבת כולה אע"פ שהלך הדבר שגרם לו האסור. ועיין בכ"מ בענין לצורך גופו ומקומו דאסור במוקצה מחמת איסור לדעת רבינו נגד דעת המרדכי עיי"ש ועי' בהגהות מיימוני כאן בשם הראבי"ה להתיר לצורך גופו ומקומו עיי"ש ועי' מ"ש לקמן בה"כ עיי"ש:

ובהמ"מ ודע שדעת הרמב"ן והרשב"א הוא שתנאי מועיל בנר שהדליקו בו בשבת כיון שעשוי לכבות והוא שיתנה מער"ש שאינו מסתלק הימנו ולכשיכבה יהא מותר לטלטלו והביאו ראיה לזה מן הירושלמי עכ"ל:

בענין תנאי במוקצה:

בתוספות במס' ביצה דף ל' ע"ב בד"ה אמר וכו' מצי נמי למפרך דלמאי דס"ל דהוי מוקצה מחמת איסור לא אשכחנא דמהני ביה תנאה וכו' עכ"ל עיי"ש וכיו"ב דעתם במס' שבת מ"ד ע"א בד"ה שבנר עיי"ש ולא כן דעת הר"ן ורמב"ן במס' ביצה ל' הנ"ל ועי' בבעה"מ שם וברשב"א במס' שבת שם האריך בזה לומר דמהני תנאי והביא כן בשם הירושלמי וכמובא בקיצור בהמ"מ עיי"ש ועי' בכ"מ בפ"ב הי"ד מהל' יו"ט לדעת רבינו דלא מהני לר"י תנאי להוציא מידי מוקצה עיי"ש:

ויש להבין בדעת הסוברים דלא מהני תנאי במוקצה דתליא בדעת בני אדם ולמה לא יהני התגלות הדעת להיפוך שאין מקצה מזה וביותר במתנה שלא יהיה המוקצה חל מעיקרא

ועי' בתוס' שבת מ"ד הנ"ל ויפלא ביותר להירושלמי מובא ברשב"א ובר"ן במס' שבת הנ"ל דמוקצה מחמת איסור מהני לר' שמעון תנאי ולא במוקצה מחמת מיאוס עיי"ש וכנראה היה להם נוסחא אחרת בירושלמי כאשר היה לפנינו ועי' בשיירי קרבן שהעיר ע"ז והרי מוקצה מחמת איסור חמיר ממוקצה מחמת מיאוס לפי הגמ' דידן ובירושלמי להיפוך לפ"ז מיאוס חמיר והרי במיאוס לא הודחה ובאיסור הודחה לפי שעה:

גם בתוס' במס' שבת הנ"ל הקשו מ"ש נר שכבה דאסור לטלטלו לר' יהודה מסוכה רעועה דמהני תנאי משום דדעתו עליה וגם בנר דעתיה עליו שיכבה ולמה בלתי מועיל תנאי להסתפק בשמן המותר ולר' שמעון נמי יועיל תנאי להסתפק בשמן המטפטף בשעה שהנר דולק וכתבו ע"ז וז"ל דהתם סוכה דעלמא היא עשויה מזמן גדול ועתה ביה"ש אינו בודל ממנה ויושב ומצפה מתי תיפול אבל בנר עיקר הקצאתו הוא ביה"ש ודחיה בידים לצורך שבת וחמיר טפי ולא מהני ביה תנאי עכ"ל עיי"ש וכונתם בסוכה רעועה לא חלה המוקצה אבל בשמן חלה המוקצה לפי שעה ויקשה דהרי ר"ש על כרחך ס"ל בנר זוטא משום דדעתו עליה וכדאי' בסוגיא משום דעומד ומצפה עיי"ש והרי עומד ומצפה הוי בגדר תנאי ובלתי מפורש ולא תהיה סתמא עדיפא מתנאי מפורש והרי שם ג"כ כדחיה בידים לפי שעה ומאי שנא נר שכבה מדולק בשמן המטפטף לענין תנאי:

והנה דעת התוס' בד"ה אמר נראה דס"ל דלמסקנא לא מהני תנאי ועיין במהרש"א ומהרמ"ל שם וכמ"ש בכ"מ בפ"ב מהל' יו"ט הי"ד דעת רבינו כן ג"כ עיי"ש והנה ר"ש דס"ל בנר זוטא דשייך עומד ומצפה לא שייך מוקצה כמש"ל על כרחך ס"ל דתנאי מהני דעומד ומצפה לא יהיה עדיף מתנאי מפורש:

ונראה לומר וגם בטעמא דלר' שמעון דלא סבירי ליה מגו דאתקצאי לביה"ש בעומד ומצפה ובאיזה סברה פליג עם ר' יהודה. והנה כבר כתבתי במקום אחר דבטעמא דאיסור מוקצה י"ל ב' טעמים אחד מאי דאי' במס' פסחים בסוגיא דהואיל מדכתיב והכינו את אשר יביאו שם דף מ"ו ע"ב ועי' ברש"י ביצה כ"ז ע"ב וברמב"ן במלחמות ריש מס' ביצה ובפרי מגדים בפתיחתו לאו"ח בכללי מוקצה דלמאן דס"ל מוקצה מדרבנן ג"כ משום והכינו דמדרבנן צריך הכנה מבעוד יום ואסמכוהו אקרא דוהכינו וכו' והטעם מבואר ברמב"ן הנ"ל וכמ"ש במ"א דעת רש"י מטעם אחר וכתבתי שם דמהכינו לא נדע אלא מוקצה לאכילה בלבד ולא לטלטול שנית לומר בטעמא דאיסורא דמוקצה למ"ד במס' שבת קכ"ד אטו טלטול לאו משום הוצאה הוא עיי"ש דאסרו החכמים בטלטול כלים שאינן נצרכים שלא לפגוע באיסור הוצאה עיי"ש וכמ"ש במ"א דמוקצה בגדר שאין בו צורך אף בהנצרך מצ"ע משום כיון דסילק נפשו ממנו הוי לו בגדר שאין בו צורך

והנפק"מ בין הטעמים כמ"ש שם והנה כמ"ש דמשום והכינו לא נלמד אף למאן דס"ל מוקצה דאורייתא אלא לאכילה בלבד וכיו"ב עיין בפנ"י במס' שבת בסוגיא דמטלטלין נר חדש דועייל עצי מוקצה דאי' בגמ' במס' פסחים הנ"ל כל מידי דהנאה בכלל אכילה עיי"ש אלא משום דהוי כאין בו צורך אסור בטלטול כמו בגזירת נחמיה בכלים שאינם נצרכים:

והנה בהאי דאמרינן בכמה דוכתי מגו דאתקצאי לביה"ש אתקצאי לכולהו יומא עיי' ברש"י ביצה כ"ו ע"ב בד"ה ואי בלא אחזי וכו' ביה"ש ודאי אסורין דאין כאן הכנה מבעוד יום ומאן דס"ל מוקצה הכנה מבעוד יום בעי כדכתיב והכינו את אשר יביאו עכ"ל ולכאורה למ"ש מגו דאתקצאי וכו' לא שייך אלא לטעם והכינו וכו' אבל לטעם דשאין בו צורך לא תליא כלל בביה"ש וא"כ י"ל לר' שמעון דלא ס"ל מגו דאתקצאי לביה"ש וכו' על כרחך לא סבירי ליה מוקצה מטעם והכינו אלא משום שאין בו צורך ומוקצה כה"ג ס"ל כמו בחסרון כיס וכיו"ב דמודה אלא מגו דאתקצאי וכו' לא ס"ל ונאמר לפ"ז דמטעם שאין בו צורך תנאי מהני מהאי דצריכין לתנאי והרי אפי' ר"ש לא מתיר אלא בנר זוטא דעומד ומצפה דהוי בגדר תנאי שאינו מפורש וכמ"ש י"ל ע"ז שגם בלעדי והכינו וכו' אף מאן דלית ליה האי טעמא גם משום טעמא דאין בו צורך נאמר מסתמא בדבר שאינו ראוי ביה"ש מסלק נפשו ולאין בו צורך לו והוי כן לכל השבת לאיסור לו דלא התירו רק כלים הנצרכים ואשר דעתו עליהם ומזה דסלק נפשו ממנו בתחילת שבת אף דהוי אח"ז בטעות מ"מ יצא מגדר יש בו צורך דהתירו בקושי כדאי' וכנראה בהגמ' שם וברש"י ביצה י"ב ע"א משום דאין גוזרין גזירה שאין רוב ציבור יכולין לעמוד בו עיי"ש וזה לא שייך במוקצה לו קודם שבת אבל בנר זוטא ובמותר השמן שדעתו עליהן ועומד ומצפה ולא סלק נפשו מהם לכל השבת אלא לביה"ש בלבד ולא היה ראוי לשעה לאח"ז הוי בגדר צורך לו ולא שייך לאסרו משום והכינו וכו' דלא סבירי ליה לר"ש ומטעם והכינו י"ל דאפי' תנאי לא יהני דעכ"פ אינו מוכן מצ"ע מבעוד יום דחול אבל ר"ש דל"ל והכינו מהני תנאי וצריכין לעומד ומצפה ג"כ ולכן נקיט ברש"י ביצה כ"ו הנ"ל טעמא דוהכינו וכו' משום דשם הוי בגדר תנאי כהתנה כשיבשו יאכל אתם ומסתמא דעתו כן עיי"ש וא"כ נמצא לפי דברינו אם תנאי מהני או לא תליא בטעמים הנאמרים במוקצה:

ולפי דברינו זה נאמר בדעת הירושלמי דס"ל במחמת מיאוס לכו"ע לא מהני תנאי לדעת הרשב"א ורמב"ן ועי' מ"ש בתוס' בשמן המטפטף והנה יש לספק במוקצה מחמת מיאוס אם אזלינן בתר רוב בני אדם שמקצים מדבר הזה משום מיאוסו אף כי הוא בלתי מקצה נפשו ממנו או דתליא בהמקצה ממנו ובדעתו והנה לירושלמי דס"ל דלא מהני תנאי

ע"כ אזלינן בתר רובא דעלמא ומסברה כן דאל"כ נאמר הוכיח סופו על תחילתו שאינו מקצה ממנו דלא שייך לומר כן במוקצה מחמת איסור והנה ע"ז י"ל דלא שייך סופו על תחילתו דלענין טלטול י"ל שאינו מקצה אבל מצ"ע לצורך מקצה ממנו ואסור בטלטול משום דהוי דבר שאין בו לצורך אבל מדלא מהני תנאי ע"כ משמע ומוכח דאזלינן בתר רובא דעלמא וי"ל בטעמא למה אזלינן בתר רובא דעלמא ולא בתר דעת המטלטל והרי מוקצה דבר התלוי בדעתו הוא ועי' ביצה כ"ו ע"ב דאיכא אינשי דאכלי ואיכא אינשי דלא אכלי אזמין גליא דעתיה לא אזמין לא גליא דעתיה נראה במחצה על מחצה מהני תנאי אלא נגד רובא נאמר דלא יהני ובטלה דעתו נראה דלא שייך בכה"ג דמ"מ לא שייך טעמא דאיסורא בו אמנם לפמ"ש ברש"י במס' ביצה י"ב ע"א בד"ה אלא מעתה וכו' ומה שלא גזרו על כל הטלטולים אפי' על אוכלים וכלים משום דאין גוזרין גזירה על הציבור אלא א"כ רוב הציבור יכולין לעמוד בו עכ"ל עיי"ש וא"כ אף על דיש בו צורך ועומד להתר היה לגזור אלא דאין רוב הציבור יכולין לעמוד בו וא"כ בדבר שרוב ציבור מקצים וא"כ יכולין לעמוד בו לא אזלינן בתר דעתו אף דצורך והתר לו הרי התר ג"כ היה בכלל טעמא דגזירה אם היה אפשר לעמוד בו ובזה זולתו עומדין בו ולא מהני גם תנאי ושייך שפיר לא פלוג בזה:

נמצא דעת הירושלמי דסובר במיאוס לא מהני תנאי מובן שפיר גם דעת הסוברים דלא מהני תנאי גם בשאר מוקצה (גם י"ל למ"ש המ"מ להלן בדבר שרוב בני אדם מקצים אין מחשבה מוציא מידי מוקצה אלא במעשה ונדבר בזה להלן בס"ד) ונפק"מ למ"ש לעיל בשם ס' היראי"ם באות א' שלא כדעת רש"י עיי"ש:

אמנם עוד עלינו לפרש לדעת הירושלמי במוקצה מחמת איסור מהני תנאי דג"כ י"ל כמש"ל דרוב בני אדם מקצים מחמת האיסור ושייך לומר כדברי רש"י הנ"ל וכמ"ש ונראה דיש לחלק בין מחמת מיאוס למחמת איסור די"ל דזה דתנאי לא יועיל נגד המוקצה בכה"ג דהמוקצה עומד במקומה והוא גילה דעתו נגדה אבל אם ע"י התנאי ממילא יבוטל המוקצה מלהיות י"ל לר' שמעון דלא ס"ל מגו דאתקצאי וכו' אלא כמ"ש דאם לא יהיה ביה"ש ראוי הוי מוקצה ומסלק מיני' והוי כשאין בו צורך לו וע"ז מהני עומד ומצפה ודעתו ע"ז לאחר הכביה כיון שעומד לכבות וא"כ לא הוי כתנאי נגד המוקצה אלא שלא יהיה מוקצה אבל במיאוס וכיו"ב דהוי נגד המוקצה לא מהני לר"ש מטעם שכתבתי דכיון דרוב מקצים בכה"ג וכמ"ש לעיל:

ויש לפרש בזה דברי המג"א בסי' ש"ח ס"ק ב' עמ"ש המחבר שם וקורנס של בשמים שמקפידים עליו וכו' כתב אבל במקום שאינם מקפידים עליו שריא עכ"ל. ועיין בספר

מחצית השקל שכתב לשון במקום לא דוקא עיי"ש. ולמ"ש י"ל דהוי דוקא ועיין עוד שכתב בס"ק ג' בכלים המיוחדים לסחורה דנקיט המחבר לשון מקפיד עיי"ש. ויפלא דשינה הלשון בזה:

ונראה דדעת המג"א לומר דהנה בקורנס אם הוי במקום שכולם מקצים והוא אינו מקצה לא מהני דעתו היחידי וכמ"ש לעיל וצריך שיהיה במקום שאין מקפידים או בזמן שאין מקפידים אבל במוקצה לסחורה עי' שכתבו ז"ל דאיכא דאקצי ואיכא דלא אקצי וא"כ בזה אזלינן בתר דעתו בלבד ועי' ביצה כ"ו ע"ב הנ"ל ולשון שמקפיד דחקי להמג"א מדשינה המחבר דלעיל כתב כיון שמקפידין עיי"ש. ולכן פי' שמקפידין אין פי' שודאי מקפידים ופי' אם מקפידים וקאי אלעיל ואתי שפיר:

וא"כ למ"ש במתנה לאחר שיכבה דאז לא הוי מוקצה ולא הוי נגד המוקצה דנפקעה אלא דמגלה דעתו ע"ז וכמו כן בסוכה רעועה וכיו"ב ולמ"ש לפרש הירושלמי במחמת מיאוס דלא מהני תנאי משום דמוקצה במקומה ומתנה נגד הרוב דשייך כמ"ש ברש"י הנ"ל כמו כן י"ל בשמן המטפטף דהוקצה למצותו ואין רוצה בהטפתו וכמ"ש ברש"י מ"ב ע"ב בסוגיא דביטל כלי מהיכנו דשמן המטפטף לא שכיח עיי"ש ובתוספות שם ואם כן הוי נגד הלא שכיח דעל הקצאתו למצוה אינו מתנה אלא נגד המטפטף בתנאי בדבר דלא שכיח ושייך ג"כ סברת רש"י דביצה הנ"ל וכמ"ש. ונבין בזה דברי התוספות במסכת שבת דף מ"ב ע"ב בד"ה אין נאותין שכתבו וכ"מ בכמה דוכתי דלר' שמעון דס"ל בשעה שדולק אסור גם שמן המטפטף עיי"ש. דיקשה להבין דהרי על השמן המטפטף לא שייך בסיס לדבר איסור ולא הוקצה למצותו ולא שמא יכבה דהוי טעמי דאיסורא לר"ש בנר שדולק ומ"ש ממותר השמן שבנר שמותר לר"ש אבל למ"ש כאן דכיון דטיפטוף השמן הוי לא שכיח וא"כ לא שייך עומד ומצפה וכמ"ש אפילו תנאי לא מהני בלא שכיח:

והמוכיח לדברינו זה הסוגיא במסכת ביצה כ"ו ע"ב ה"ד אי דאחזי וכו' למה לי הזמנה ואי דלא אחזי כי אזמן להו מאי הוי וברש"י הא לא חזי לאכילה ולא מהני להו הזמנה דהוי ליה כמזמין להו עצים ואבנים לאכילה שאין בריה אוכלתן עכ"ל. ומובן לפי דברינו דכה"ג דהוי נגד דרכן של בני אדם לא מהני תנאי. והנה בהמ"מ שלפנינו בהל' זאת שכתב שתנאי מועיל בנר שהדליק בו בשבת כיון שעשוי לכבות עכ"ל וזה כנאמר דדוקא שעשוי לכבות ולכן מהני תנאי. ומ"ש ברש"י במסכת ביצה דף ל' ע"ב לשון ולאו אדעתיה לפי מ"ש כונתו דלא הוי הכנה. והנה י"ל דלענין תנאי דחיה בידים קיל ממוקצה מחמת עצמו דבדחיה בידים המוקצה מדעתו והוי כמו כן בדעתו להוציאו מידי מוקצה. משא"כ במוקצה מחמת עצמו וגם בזה יש לפרש דברי התוספות לעיל אבל מ"ש לעיל נראה

ביותר:

וניישב במ"ש לעיל קושית הפנ"י בסוגי' דביצה דף ל' דמנ"ל דלית ליה לר' שמעון מוקצה דילמא דוקא במותר השמן דהוי מוקצה מחמת איסור דרבנן דכבוי הוי מלאכה שאצל"ג עיי"ש. אבל למ"ש כיון דמחלק בין נר זוטא דעומד ומצפה דהוי משום תנאי ועל כרחך כמ"ש לעיל מדס"ל דמהני תנאי דלא סבירי ליה משום והכינו בכה"ג דנאסר ביה"ש עכ"פ וכיון דלא ס"ל והכינו ולא מגו דאתקצאי וכו' על כרחך ל"ל מוקצה בעומד ומצפה דאם הוי משום דמדרבנן מאי שנא עומד ומצפה בלא"ה לא יהיה מוקצה גם לא יקשה דלמא ס"ל רק בשבת אבל ביו"ט ס"ל מוקצה וכמ"ש יש מהראשונים ז"ל דברייתות מחלקות בין יו"ט ושבת אבל למאי שנא דלא ס"ל והכינו מאי שנא יו"ט משבת דמשום אין בו לצורך לו ס"ל גם בשבת היכא דשייכי:

הלכה יב

כל הכלים וכו'. עי' מ"ש לעיל ה"ו:

הלכה יד

שני דברים אחד אסור לטלטלו ואחד מותר לטלטלו והן סמוכים זה לזה או זה על זה או זה בזה ובזמן שמטלטלן אחד מהן יטלטל השני אם היה צריך לדבר שמותר לטלטלו מטלטלו ואע"פ שדבר האסור מטלטלו עמו ואם צריך לטלטל דבר האסור לא יטלטלנו באותו דבר המותר.

בענין בסיס לדבר איסור:

במסכת שבת קמ"ב ע"ב ודף מ"ז ובכמה דוכתי. והנה בבסיס לדבר איסור ובטעמו לאיסורו יש להתבונן דאם נפרש דאף שהכלי התר מ"מ כיון דהמונח עליו אסור ואי אפשר לטלטל זה בלא זה שניהם אסורים ההתר משום האיסור וא"כ למה בבסיס להתר ולאיסור מותר ויש להבין דמאי נפק"מ דמטלטל גם ההתר ניזול בתר האיסור. והנה יש לומר למ"ש דאיסור מוקצה משום דהוי בגדר שלא לצורך לו ומשו"ה בבסיס לאיסור וגם להתר ואי אפשר לטלטל ההתר בלי האיסור וא"כ הוי טלטול האיסור לצורך בשביל טלטול ההתר אבל לפ"ז נשרי כמו כן לטלטלו משום הכלי דהוי התר:

והנה כמ"ש רבינו וכנראה בדעתו דאם עיקר הטלטול משום האיסור אסור ואם עיקר כונתו בטלטול בשביל ההתר מותר וכמ"ש בהל' אח"ז כיצד פגה וכו' ועיין בהה"מ וכ"מ עיי"ש וי"ל לפ"ז נמי דמשו"ה דאם הכלי הוי בסיס לדבר האיסור וא"כ האיסור עיקר וההתר טפל לו ואע"ג באבן ע"ג חבית דע"כ החבית חשיב יותר מהאבן מ"מ לאותו שבת הוי האבן לו העיקר בטלטולו אע"ג דמצ"ע החבית עיקר לו דכיון דמחשבו להיות בסיס

לו הוי האיסור עיקר והתר טפל. ובזה מובן מ"ש ז"ל דבעינן שיהיה בדעתו להניחו עליה כל השבת וכמ"ש בתוספות בכמה דוכתי דלכן הוי האבן עיקר כל השבת. ולכן דעת התוספות במסכת שבת דף מ"ג ע"ב בד"ה דכו"ע דבמת וכיוצא סזה אפי' בשכח אסור משום דזה בכל גוונא עיקר טלטולו בשביל האיסור וז"ל וי"ל דיש לחלק דהכא עיקר טלטולו לצורך מת ולא דמי לכל הנהו שעושה עיקר הטלטול לצורך כר וחבית ולא לצורך מעות ואבן וכו' עיי"ש. ובתוספות כתבו לחלק במניח ליטלו בשבת בין באפשר בענין אחר דאסור עי' דף קכ"ג ע"א בד"ה האי פוגלא עיי"ש שכתבו וז"ל ומ"מ לא היה לו להניחו בענין שיצטרך טלטול מצד עכ"ל. יש לומר כמ"ש די"ל דמשו"ה מותר לטלטל האיסור משום ההתר דהוי טלטול האיסור לצורך בשביל ההתר אבל בכה"ג דעיקרו בשביל האיסור אסור וכמ"ש וכה"ג על כרחך דניח"ל בטלטול האיסור שהרי היה אפשר לו בלי טלטולו והוא עושה טלטול במתכוין בדרך שיהיה צריך לטלטלו הרי עיקרו בשביל האיסור ג"כ וצ"ע. ועיין במרכבת המשנה דלדעת רבינו לא שייך בסיס אלא בכלי לפי שעיקר כלי לקבל חפצים עיי"ש:

והנה במותר השמן שבנר וכו' לא שייך לומר דהוי בסיס לדבר איסור דממ"נ מותר דאם נאמר דהוי בסיס צריכין לומר דהוי דעתו עליו דאם לא כן בשוכח לא אמרינן בסיס וא"כ בכה"ג לא הוי מוקצה כלל כיון שדעתו עליו ולא שייך משום שדעתו עליו לאסרו משום מוקצה. וע"ע בענין בסיס לדבר איסור בתוספות במסכת שבת דף מ"ה ע"ב בד"ה דאית וברמב"ן במלחמות בפרק כל הכלים דאבן המיוחד לישיבה אסור לטלטלו דבר אסור וצ"ע:

הלכה טז

נוטל אדם בנו שיש לו געגועין עליו והאבן בידו אבל לא דינר שאם יפול הדינר יטלנו האב בידו. להנ"ל במס' שבת קמ"א ע"ב אמר רבא הוציא תינוק וכיס תלוי בצווארו חייב משום כיס וכו' תנן נוטל אדם את התינוק והאבן בידו אמרי דבי ר' ינאי בתינוק שיש לו געגועין על אביו וברש"י שאם לא יטלנו יחלה ולא העמידו טלטול שלא בידים במקום סכנה ואע"ג דלא סכנת נפש גמורה היא אלא סכנת חולי עכ"ל. ועי' לעיל פי"ח הי"ז בדין הוציא תינוק וכיס בצווארו חייב:

ויש להבין דהנה מדמין איסור מוקצה בטלטול בנוטל את התינוק ואבן בידו לדין הוצאה מרשות לרשות בהוציא תינוק וכיס תלוי בצווארו ולכאורה יש לומר דשאני בטלטול ההתר עם האיסור דנאמר כמ"ש לעיל דבכה"ג דהוי טלטול התר עם האיסור לא שייך לומר דניזול בתר האיסור משום דע"י טלטול ההתר הוי האיסור לצורך כיון דאי אפשר

בלעדו וביה"ש עומד לטלטול שניהם וכנראה עיקר הטלטול בשביל התינוק והוי כהאי שכתב בהל' י"ד:

ולכאורה יש ג"כ לומר דאף דאסרו הטלטול היינו במטלטלו בעצמו אבל במטלטל ע"י דבר אחר המותר אף דהאיסור מתטלטל ג"כ ממילא לא הוי אלא גורם אבל ע"ז י"ל גם בהוצאה במלאכת שבת ג"כ גורם מותר עי' במס' שבת בגרם כיבוי ומ"ש לעיל בשאין מתכוין וצ"ל בכה"ג דמוציא ע"י התינוק עדיף מגורם אבל מ"ש בראשונה יש לעיין דלענין הוצאה משום דהוי לצורך אסור דאל"כ תליא במחלוקת שאצל"ג אם חייב או לא אבל בטלטול משום מוקצה איסורו משום שאין בו צורך וכה"ג לצורך לשניהם ובמניח הוי ביה"ש עומד לזה ובלא"ה לא הוי בסיס:

ונראה לומר דהנה ברש"י כתב געגועין סכנת נפש חולי ומלשון התוס' לא נראה כן לפום רהיטא עיי"ש וכמו כן רבינו לא כתב חולי אלא כלישנא דגמ' ובפרי מגדים הקשה דמחמת חולי בשאין בו סכנה למה מחלקין בין דינר לאבן עיי"ש:

ונראה דהנה בתוס' וברשב"א בחידושיו שכתבו והאריכו לפרש דאתי לאתוי על מוקצה בידים דגרע מע"י דבר אחר עיי"ש דיקשה דשניהם מדרבנן ולמה יחמירו בזה יותר מזה ולגזור עליו ובחולי דיש להקל בדרבנן:

ונ"ל דהנה בתוס' עמדו ע"ז למה בתינוק צריך שיהיה געגועין ובכלכלה מתירין בכל גונא ותירצו בתינוק אין דרך לטלטלו עיי"ש ולפ"ז יש לומר דבאמת לא הקילו כלל משום הגעגועים אלא דאם באיכא געגועים יש בדרך בני אדם לטלטלו והוי בגדר הצורך וכמו כלכלה ולכן בדינר אסור דשמא אתי לאתוי דינר עצמו דאסור דלא התירו כה"ג כלל בשאין בו סכנה אלא ע"י טלטול בדבר האחר ההתר ובתינוק ע"י הגעגועין דהוי בגדר כלכלה אבל בלי געגועין לא התירו ולא משום החולי אלא כמ"ש שיהיה דרכו בכך ולפ"ז י"ל דיקשה למה לא מקשינן מכלכלה אלא מבנו ולמ"ש י"ל מכלכלה לא הקשה משום די"ל דהוי לצורך ובהוצאה מה"ט דהוי לצורך אסור ובמוקצה הוי טעמא להתירא אלא מבנו הקשה דלא הוי צורך בטלטול ואין דרכו בכך כמ"ש בתוס' הנ"ל בד"ה ונשדינהו דאין מדרך לטלטל תינוק עיי"ש וא"כ בהוצאה ג"כ ישרי דא"כ לאו משום צורך מותר אלא משום דלא הוי טלטול בידים וכגורם בלבד ולפ"ז גם בהוצאה בגורם אינו חייב ומשני בבנו וגעגועים והוי דרכו וצורך בטלטולו וא"כ בטלטול מותר כמו בכלכלה ובהוצאה מהאי טעמא דמותר בטלטול מוקצה אסור בהוצאה דהוי לצורך וכמ"ש ואתי שפיר:

כלכלה וכו'. עיין במרכבת המשנה בזה ובס' מעשה רוקח ובקרבן העדה בירושלמי שבת פ"ז ה"ו עיי"ש:

הלכה יט

פירות שאסור לאכל כגון פירות שאינם מעושרין אפי' הן חייבין במעשר מדבריהן וכו' או תרומה טמאה וכו' אסור לטלטלן אבל הדמאי הואיל וראוי לעניים וכן מעשר שני והקדש שפדאן אע"פ שלא נתן החומש מותר לטלטלן. מטלטל ישראל התרומה אע"פ שאינה ראויה לו וכו'.

במוקצה לבעלים הוי מוקצה לכו"ע:

במסכת שבת דף מ"ז ע"א בגדי עניים לעניים בגדי עשירים לעשירים ודף קכ"ז ע"ב ומפנין תרומה טהורה וכו' פשיטא לא צריכא דמנחא ביד ישראל מ"ד כיון דלא חזי ליה אסור קמ"ל כיון דחזי לכהן שפיר דמי:

ובתוס' שם בד"ה כיון הקשו מבגדי עניים לעשירים הנ"ל ותירצו לחלק בין אינן ראוי מעצמן כמו בגדי ענים לעשירים לראוי מעצמו אבל לא משום איסורא כמו בתרומה והאי דאמרינן קכ"ה בשאין בו ג' על ג' אין מטלטלין דנראה בג' על ג' מטלטלין היינו לעניים וסיימו א"נ אפי' לעשירים בבית עניים עכ"ל עיי"ש:

ובר"ן בדף מ"ז הנ"ל גבי בגדי עניים וכו' כתב ומהא שמעינן דמוקצה לעשירים ואפי' עניים אין מטלטלין אותו שכבר הוקצה מדעתו של בעה"ב העשיר ולא בעינן שיהא מוקצה לכל וה"נ משמע טעמא דאמרינן גבי מפירין ונשאלין נדרים לצורך שבת ואמרינן מי יימר דמזדקק לה בעל וחכם אלמא מפני שאסרה הככר על עצמה נעשה מוקצה עכ"ל ומ"ש ומהא שמעינן וכו' מהאי דמקשינן שם וקורטין מי חשיבי וכו' עיי"ש:

ובשו"ע בסי' ש"ח סעיף נ"ב מוקצה לעשירים הוי מוקצה ואפי' עניים אין מטלטלין עיי"ש ומקורו מהר"ן הנאמר ועי' בטו"ז שם ס"ק כ"ה דמוקצה לכל הענים שבעולם מוקצה דאזלינן למי שבעליו מתחילה עיי"ש ובמג"א ס"ק ע"ט בשם השלטי גבורים שכתב דתוס' שבת מ"ו ע"ב כתבו דוקא על האשה אסורה ולא על האחרים ועל כרחך שאין דעתם שיהיה מוקצה לכו"ע והביא תוס' בפ' המפנין הנ"ל ובמג"א כתב ע"ז דגם דעתם כר"ן אלא בזה דס"ל לחלק בין אין ראוי מעצמו או מחמת איסורא בזה דעת התוס' שלא כהר"ן ולתוס' בתרומה ונדר לא שייך מוקצה לכו"ע ולר"ן גם בזה כן ועיין בפרי מגדים בפתיחתו הכוללת בכללי מוקצה אות ד' עיי"ש כתב די"ל תרומה לא מקרי בעלים דטובת הנאה אינה ממון עיי"ש והנה בטובת הנאה ממון להלכה מחלוקת בין הפוסקים ולמאי שמחלקין בין לאגב דהוי ממון לשאר דברים וא"כ מסתבר לענין מוקצה מקרי בעלים דעכ"פ אין הכהן רשאי ליטלו לכתחילה ביד חזקה ממנו לכו"ע וא"כ הוי מהאי טעמא שם בעלים עליה וגם מסתברא דהיינו טעמא לומר במוקצה לבעלים הוי מוקצה

לכו"ע דהנה לכאורה יש לומר לכל דבר שאינו שלו אין דעתו עליו והוי לו כדבר שאין בו צורך לו משום סילוק דעתו מזה וצריכין לומר דעם כל זה אינו מסלק נפשו מלטלטלו בשביל אחרים אבל אם גם הבעלים מקצים נפשם ממילא הוי מוקצה לכו"ע אמנם יש להבין תרומה דאסור ליתנו לכהן בשבת עי' לעיל פכ"ג הט"ז אפי' בביתו אסור אם לא בלמודין לאכל אצלו עיי"ש ועי' ברש"י במשנה ריש מפנין בד"ה מפנין תרומה טהורה וכו' אבל תרומה טמאה לא דאפי' לבהמת כהן לא חזיא בשבת וכו' עיי"ש וא"כ כיון דגם בטהורה דאסור לו וגם ליתנו לכהן בו ביום ומאי דראוי בחול לא מהני וא"כ מאי שנא טהורה מטמאה לפ"ז ועי' בר"ן שם במשנה הנ"ל (גם למ"ש בכ"מ לעיל ה"י דמשו"ה לא מטלטלין לצורך גופו ומקומו במוקצה מחמת איסור משום דאתקצאי ביה"ש מאי דלא שייך במלאכתו לאיסור עיי"ש ולפ"ז בטבל דאמרינן אם עבר ותיקנו מתוקן וכמ"ש ברש"י ביצה דאין מוקצה מחמת איסור דרבנן וכמ"ש ז"ל דאין שבות ביה"ש ולא אתקצאי ביה"ש וא"כ למה אין מפנין טבל כיון דלא הוי מוקצה ביה"ש ומ"ש למלאכתו לאיסורו כמ"ש לעיל באין ראוי כלל אפי' במלאכתו לאיסור אסור אבל שם ג"כ מטעם מוקצה והרי כאן על זה אנו דנין לומר גם במוקצה מחמת איסור בכה"ג דלא אתקצאי ביה"ש שיהיה כמלאכתו לאיסור מותר לצורך גופו ומקומו):

הנראה מדעת התוס' דבדבר שמצ"ע חזי אלא אינו ראוי משום האיסור והדבר חזי לאחרים לא שייך מוקצה אף שאין יכול ליתנו בשבת לאחרים ויש להבין בטעמם בזה וכמ"ש:

והנה בלישנא דגמ' לא צריכא דמנחא ביד ישראל נוכל לפרש בתרומה של כהן שביד ישראל ורשאי לטלטלו דכהנים הבעלים וכן בלשון רבינו שסתם מטלטלין תרומה הטהורה יש לפרש כן אמנם בלשון התוס' שהקשו מבגדי עניים לעשירים ומחלקין בין חזי מצ"ע יקשה לפרש כן אם לא נאמר דבראשונה בלתי מחלקין בין מוקצה לבעלים אלא פי' בגדי עניים לעשירים הוי מוקצה כיון שאין ראוי להם ואח"ז כתבו א"נ אפי' לעשירים בבית עניים דתליא בבעלים עיי"ש וא"כ לפ"ז נאמר לכו"ע תרומה של ישראל כל זמן שלא נתנו לכהן יהיה בכלל איסור טלטול אלא דא"כ למה אמרו טבל וכיו"ב ולא ג"כ תרומה של ישראל שלא נתנו לכהן עוד וצ"ע ולמ"ש בתוס' בד"ה דאי בעי דהו"ל לומר כיון דחזי לעניים ול"צ לומר דאי בעי מפקיר אלא דמשכח טעמא דאפי' לדידיה חזי עיי"ש ולמ"ש י"ל דאפי' באם הוי שלו מותר בדמאי דבכה"ג בתרומה בשל כהן דוקא דברשותו של ישראל וכמ"ש ולמ"ש לעיל יהיה מיושב ג"כ מ"ש בשלטי גבורים דתוס' כנגד הר"ן דלמ"ש בתוס' לא מיירי משום בעלים בתחילת דבריהם:

ולהלן בס"ד נדבר במוקצה לבעלים אם מהני הזמנה מאחרים להוציאו מידי מוקצה אם נאמר דמסתמא הוי מוקצה לכו"ע אבל הזמנה מהני והנה למ"ש דהוי מהאי טעמא מסתמא מוקצה דעל שאינו שלו אין דעתו אלא לצורך חבירו דלזה אין מקצה נפשו וא"כ בשאינו (לא) [ראוי] לחבירו ג"כ מקצה נפשו מסתמא וכו"ע כן וכמ"ש ז"ל נגד רוח בני אדם לא מהני הזמנה כמ"ש לעיל ועי' בהמ"מ להלן:

בענין אם חזי לאחד חזי לכו"ע הנה זה מוכח מסוגיא דלעיל באות הקדום:

ועיין בס' שער המלך בפ"ז מהל' לולב הל' כ"ה שהביא ממס' סוכה מ"ב ע"א מקבלת אשה לולב מיד בנה פשיטא מהו דתימא הואיל ואשה לאו בת חיובא היא אימא לא תקבל קמ"ל וברש"י אימא לא דלגבה איכא איסור טלטול קמ"ל כיון דראוי לנטילת אנשים תורת כלי עליה ומותר בטלטול עיי"ש בשעה"מ מ"ש בזה ויש להעיר בלשון רש"י במ"ש תורת כלי עליו כיון דהוי מידי דחזי לאחרים מותר לטלטלו ועי' בתוס' סוכה מ"ב ע"ב בד"ה טלטול בעלמא הוא עיי"ש:

ובשעה"מ שם הקשה ממס' יבמות ל"ג בזר ששימש במאי אי בשחיטה שחיטה בזר כשירה ואי בקבלה והולכה טלטול בעלמא הוא וכו' דלמה לא נאמר כמו בתרומה דחזי לכהן מותר לטלטלו אף דקבלה אסורה לזר וחשובה מוקצה מחמת איסור והרי מ"מ בטלטול הדם משרי דאין כאן עבודה עיי"ש והנה אם נאמר כמ"ש לעיל בתרומה ג"כ בתרומה של כהן בלבד מותר לטלטלו וא"כ י"ל דשם מטלטול לא הקצה הישראל נפשו משום דחזי לטלטלו בשביל אחרים דחזי להם אבל בדם שאינו ראוי בטלטולו אלא לצורך עבודה אשר אסורה לזר לו וא"כ אף מטלטולו הקצה נפשו ושייך מוקצה בכל גונא והרי דעת המ"מ במלאכתו להתר בשלא לצורך כלל אסור בטלטול ומכ"ש לעשות איסור בטלטולו שלא כהלכתו לעבוד בזרות:

והנה במס' ביצה כ"ו ע"ב איכא דאקצי ואיכא דלא אקצי אזמניה וכו' דלכאורה כיון דאיכא דאכלי וראוי להם ויצא מתורת מוקצה אבל שם נאמר לענין אכילה ולענין טלטול י"ל ג"כ דאנו מסופקים בכל אחד ואחד שמא הוא מהמקצים וכולהו בכלל הספק וא"כ אינו ראוי לשום אדם לטלטל בעבורו וכמ"ש לעיל דצ"ל דלא הקצה מטלטולו אף שאין ראוי לו משום שראוי לאחרים ובזה לא שייך לומר כן כיון בכל אחד בספק אם מהמקצים וכ"ז שלא הזמינו וצ"ע בזה ועי' בענין אין הכנה בשל גוי ובסי' ש"ח ובשעה"מ הנ"ל מ"ש בזה:

והנה במס' יבמות דמקשינן טלטול בעלמא דנראה מטעם מוקצה יש לעיין לטעמא דמוקצה דאי' בגמ' משום הוצאה דלא שייך במקדש דאסור להוציאו לחוץ דמקדש וגם

אין שבות במקדש ובזה י"ל בזר לטעמא דכהנים זריזים הן לא שייך בו וביותר בעושה שלא כהלכתו וגם שאר הטעמים הנאמרים במוקצה נראה דלא שייך בכה"ג וצ"ל מטעם לא פלוג וביותר בעביד באיסורא ועי' בצל"ח ביצה בסוגיא דנדרים ונדבות בעבר ושחט עיי"ש בזה ומ"ש לענ"ד שם עיי"ש:

הלכה כא

נדבך של אבנים שחשב עליו מבעוד יום אם למדום מותר לישב עליהן למחר ואם לאו אסור חריות של דקל שגדרן לעצים ונמלך עליהן מערב שבת לישיבה מותר לטלטלן וכן אם ישב עליהן מבעוד יום מותר לטלטלן. ועיין בהמ"מ שכתב לתרץ למה בחריות של דקל פסק רבינו כרשב"א דלא בעינן קשירה ובנדבך של אבנים פסק דצריכין למוד עיי"ש ובכ"מ:

בענין מחשבה ומעשה להוציאו מידי מוקצה:

הנה בב' מקומות בנדבך של אבנים ובחריות של דקל מצינו מחלוקת אם להוציא מידי מוקצה די במחשבה או גם דצריך במעשה ורבינו כמ"ש בחריות פסק במחשבה ובנדבך במעשה דוקא ולכאורה היה נראה להיפוך בחריות שגידרן לעצים וא"כ היה דעתו לעצים אף כמ"ש ברש"י גדרן לקטן שכל לקיטת תמרים נקרא לקיטה עיי"ש וא"כ לא הוי המוקצה במעשה מ"מ עכ"פ בדעתו משא"כ באבנים דלא חשב ג"כ אלא ממילא אמרינן דמוקצים:

והנה בהמ"מ כתב וז"ל דשאני חריות דאיכא דקיימי לישיבה ואיכא דקיימי לעצים וכאן לא נאסרו אלא מפני מחשבתן שגדרן לעצים וזהו שהזכירו כן בדוקא ומפני כך מחשבת ישיבה מוציאה מידי מחשבה דלעצים אבל נדבך של אבנים ליכא דקאי לישיבה לפיכך צריך מעשה להוכיח שהן לישיבה כן נ"ל לדעת רבינו עכ"ל:

הנה נאמר בדבריו להיפוך בחריות של דקל שגדרן דבלקיטתו היה לעצים ורק ממחשבתו מוקצה מהני מחשבה להוציאו ג"כ משא"כ מאי דהוי מוקצה מצ"ע שאינו ראוי צריך מעשה. והנה גדרן לא מקרי מעשה משום דלקיטה צריך להיות בכל אופן ובלתי מעשה מוכחת על המוקצה אלא במחשבה בלבד:

והנה יש להבין לפי מאי דאמרינן במס' ביצה כ"ו ע"ב דאיכא אינשי דאכלי ואיכא אינשי דלא אכלי אזמין גלי דעתיה לא אזמין לא גלי דעתיה עיי"ש. וא"כ נראה בלי מעשה מהני הזמנה והנה שם באיכא דאקצאי ובהמ"מ בדבר דמוקצה מכל בני אדם והנה תליא לפ"ז אם מהני תנאי במוקצה עי' מ"ש לעיל ובטעמא שכתב שם דא"כ מ"ש במעשה דמהני הזמנה נגד רוב בני אדם ועי' בר"ן במס' שבת באבן שבכלכלה דדברים כהמ"מ עיי"ש:

והנראה דהנה האי דבעינן מעשה במוקצה דתליא בדעת בני אדם ובמחשבתן במחשבה תליא בין לעיולי ובין לאפוקי מוקצה ומה ענין המעשה בזה ולא שייך לומר דע"י המעשה מחשבתו גלויה לנו דמאי נפק"מ לנו בזה בדבר התלוי באיסור עליו ומה מועיל המעשה בעושה בפ"ע ולא מצינו חלוקים בזה וצריך לומר כמו דמצינו בכמה דוכתי כיוצא בזה בדברים התלוים במחשבה בקנין ובטומאה במלאכה וכיו"ב דבעינן מעשה המוכיח על מחשבה וזה דמחשבתו איננה תמיד דעת גמורה והרבה מחשבות סותרות עולות ויורדות באדם והמעשה עדות על גמר מחשבתו דנכרת ע"י מעשיו דהוי מחשבה גמורה וכמ"ש במ"א בזה בשם הריטב"א לענין קנין עיי"ש ובזה יש להבין דברי המ"מ דדבר שנגד דרכי בני אדם לשמש בהן על אופן הזה צריך הוכחה ביותר אשר תוכיח שמחשבתו גמורה וזה ע"י מעשה המוכיח וסמך לדבר שמצינו דברים שבלב לא הוי דברים אלא בהוכחה מבוררת:

ובשלטי גבורים בפ' כירה (שבת דף מ"ד) שכתב במטה שיחדה למעות דנראה לכו"ע עד שיעשה מעשה להניח עליו מעות והקשה מחריות של דקל דדעת רבינו במחשבה בלבד מועלת להתירן וכתב ע"ז וי"ל דלעיולי התירה המחשבה מועלת אפי' בלי שום מעשה הילכך אפשר דהמיחד אבן לפצוע בו אגוזים או לטלטלה בשבת דשפיר דמי במחשבה בעלמא וכן כיוצא בזה אבל לעיולי אסור צריך מעשה הילכך אם לא נתן המעות ע"ג המטה לפחות מבעוד יום לא אסרה בטלטול במחשבה בעלמא וה"ה כלי תחת הנר לקבל שמן הנוטף דאם לא נטף בו שמן מבעוד יום לא אסרו במחשבה בעלמא ועי' לקמן בדין החריות עכ"ל:

ולכאורה למ"ש היה נראה להיפוך דהנה אף למ"ש דצריך מעשה להוכיח על המחשבה מ"מ בלי מעשה לכל הפחות הוי ספק שמא מחשבתו גמורה ולפ"ז היה נראה בעיולי מוקצה לא חל המוקצה מספיקא אף דקיי"ל ספק מוקצה לחומרא יש לחלק בין לאכילה וטלטול כמ"ש במ"א גם י"ל דמוקמי על חזקתו הראשונה שלא היה מוקצה אבל בדבר שהוא כבר מוקצה לאפוקי ממוקצה במחשבה לבדה אף דהוי ספק בדרבנן באתחזק איסורא בדרבנן בספיקו עי' בש"ך בסי' ק"י ס"ק ל"א ובכלל ספיקות אות כ' דדעת הש"ך לחומרא והנה להשלטי גבורים דבכל פעם להוציאו ממוקצה די במחשבה ולהכניסו צריך מעשה י"ל דס"ל כדעת הפר"ח דחולק על הש"ך ועי' בשעה"מ בהל' מקואות בפ"י כלל א' בספק דרבנן דאתחזק איסורא עיי"ש וזה לא נראה לומר דמקרי חזקת התר מימי חול דעכ"פ בחזקת מוקצה לאיסורא לבשבת הוי גם בימי חול:

ובמ"ש יש לפרש לשון הגמ' דף קכ"ד ע"ב א"ר נחמן הנו שיורי דלבני מבנינא שרי

לטילטולינהו דחזי למזגא עליה שרגינהו ודאי אקצינהו וכו' דלשון ודאי אקצינהו צריך פירוש ולמ"ש י"ל דבכל מוקצה ע"י מחשבה בלי מעשה בכה"ג שרוב בני אדם מקציים אותו בגדר ספק ולכן מחשבה מוציאה גם כן מידי מוקצה אבל שרגינהו דעשה מעשה ודאי אקצינהו דמעשה מוכחת דהוי ודאי מוקצה ובעי מעשה ג"כ להוציאה מתורת מוקצה. והנה בדבר שרוב בני אדם מקצין י"ל דהוי כמעשה אבל בשיורי דלבני לא הוי בגדר זה אלא מוקצה במחשבה בלבד אבל בשרגינהו הוי במעשה וכמ"ש וצ"ע לדינא לפמ"ש:

ועם מ"ש יש לפרש המחלוקת אם בעי מעשה בכל גוונא דלמ"ש באפוקי איסורא תליא במחלוקת הפוסקים בספק דרבנן באתחזק וגם בספק מוקצה דלחומרא תליא במ"ש במקום אחר במחלוקת דר' יהודה ור' שמעון. ועיין בסי' תצ"ח ולענין טלטול בספק. וי"ל דפליגי בזה (וצ"ע והצריכן רבי מעשה שבת קכ"ה ע"ב ורבי ל"ל מוקצה וי"ל) גם להבין דמחלקינן בגמרא בין מידי דבר מעשה דלאו בר מעשה א"צ מעשה. וגם בבית המשתה ואבל שלא הצריכו כדאיתא שבת דף נ'. ולמ"ש י"ל במקום דאפשר לא התירו ספק דרבנן באתחזק היכא דאפשר לסלק הספק והחזקה והוי כבידים להכניס בספק דאתחזק אמנם כנראה בכה"ג שכתב בהמ"מ דרוב בני אדם מקצין בכה"ג י"ל הוי כמעשה במוקצה דהוי בגדר מחשבה המוכחת בגדר מעשה בהעומד מצד עצמו מרוב דעת בני אדם להקצותו:

ויש ליישב במ"ש קושית התוספות דף קכ"ה ע"ב בד"ה ואזדו לטעמייהו שהקשו דהרי גם לר' אסי היה במעשה זוטא עיי"ש. גם יקשה לחלק בין מעשה זוטא ורבה בעביד מעשה המוכיח על מחשבתו מי ישום שיעור ויקשה לומר דפליגי בגודל המעשה כמה תהיה:

וי"ל דהנה כמ"ש בתוספות הנ"ל בנדבך של אבנים אין צריך תיקון לישיבה וראוי בלי למוד עיי"ש. וברש"י כתב שפשפם מן הטיט שיהו נאות לישב ולמחר תלמדום וכו' עיי"ש. וי"ל דבאמת לא בעי מעשה כלל כיון דלא היה המוקצה אלא במעשה ובמחשבה די אלא משום הטיט לא היה ראוי לישב עליו ואין מדרך בני אדם לישב בכזה ואמר שישפשם וכמ"ש ברש"י שיהיה נאות לישב עליו ויסיר ההקפד מבני אדם ואחר זה יהיה די במחשבה בלבד וכמ"ש כיון שאין בהדבר הקפד לרוב בני אדם די במחשבה וא"צ למעשה. ואמרינן שפיר ר' אמי לטעמיה דבאמת לא היה מעשה כלל וא"צ מעשה בכה"ג. אמנם דעת התוספות נגד דעת הר"ן להלן דף קמ"ב דדעתו שם דאבן הוי בלתי ראוי לרוב בני אדם עיי"ש וכיו"ב נראה בהמ"מ לדעת רבינו לדינא:

ובשלטי גבורים במס' שבת נ' כתב לר"ת וסייעתו דס"ל דבעי מעשה במידי דבר

מעשה להוציא ממוקצה כמו כן במטה שיחדה למעות צריך ג"כ מעשה להשותו מוקצה ומחשבה אינה עושה בהם לא להתיר ולא לאיסור אבל לרבינו וסייעתו דס"ל בחריות של דקל מחשבה מוציאו ממוקצה וא"כ למה במטה שיחדה צריך להניח עליו מעות וכתב ע"ז דרבינו מחלק בענין זה כמו בנדבך שהצריך מעשה וכמ"ש בהמ"מ בטעמו וה"ה גבי מטה שאינה נאסרת במחשבה אלא במעשה ולדברי הרא"ש כתב לתרץ כמ"ש לעיל בין עיולי מוקצה לאפוקי מוקצה כנ"ל וכתב עוד וז"ל ולפ"ז פליגי רבינו ומיימוני בנדבך של אבנים דלרבינו והרא"ש דס"ל דבמחשבה סגיא ואם חישב עליו בעוד יום שרי לטלטלן ולישב עליהן ומיימוני בפכ"ה מצריך בהן מעשה להתירן ולפ"ז נמצא דר"ת ומיימוני שוין בזה דכל מידי שאין המחשבה גרם לו האיסור צריך מעשה להתיר טלטולו והוא שיהיה בר מעשה ולפיכך שפיר מה שכתב מיימוני בפי"ט מהל' שבת דאין יוצאין בפקריון ובציפיה שבראשי בעלי חטטין אם לא עשה בהן מעשה ולא יצא בהן קודם שבת לפי שהנהו דברים לאו לצאת בהן הבעלי חטטין קיימי ואין המחשבה אוסרתן אלא מעצמן אסורין הן לטלטלן בשבת הילכך צריך בהן מעשה להתיר טלטולן לפי שיטת מיימוני ע"ד החילוק שעשינו אמנם אתיא האי סברה דלא כהמ"מ בפכ"ה דאיהו כתב דדעת המיימוני כדעת התוס' עיי"ש ולפי דבריו וכו' אך לפי דברינו הדרא קושית דנדבך וכו' עכ"ל:

והנה מ"ש דאם המחשבה גרם המוקצה מחשבה מוציאה אבל במוקצה מצ"ע דאין המחשבה גרם המוקצה צריך מעשה להתירו בלתי מובן המציאות דבר שמעצמו מוקצה אם לא נתקצה ממחשבה דאם בדבר שאינו עומד לדבר ראוי וכו"ע מקצין אותו ואין מחשבתם עליו ולא גלוי דעתו בלבד מ"מ ממחשבת כו"ע הוקצה ואם דעתו דמוקצה כה"ג דכו"ע גרע ממוקצה ממנו בלבד הן זה כדברי המ"מ שלא נראין לו וי"ל בכונתו בפקריון וציפיה דמיוחדים ממעשה לדבר אחר ולא אולמי למחשבה להוציא מידי מעשה ועי' בתוס' נ' ע"א בד"ה בפקורין בפי' פקורין עיי"ש וצ"ע:

והנה היה נראה לחלק במוקצה ע"י מחשבה מחשבה מוציאה למוקצה ע"י מעשה דאז רק מעשה מוציא מידי מעשה אבל א"כ בדף קכ"ה ברבי שמצא נדבך ואמר לתלמידיו צאו וכו' הצריכן רבי למעשה וכו' דיקשה לפ"ז היכי מיירי אם בנדבך של הפקר א"כ לא היו המה המקצים ולא היה ע"י מעשה ואם בשל אחר מאי מועיל המעשה דמוקצה לבעלים הוי מוקצה לכו"ע כמ"ש לעיל ומאי מועיל מחשבה ומעשה של אחרים והנה כתבתי לעיל אם במוקצה לבעלים מהני הזמנת אחרים די"ל דמסתמא הוי מוקצה לכו"ע מ"מ בגלוי להפוך בהזמנה מוציאו לאחרים מידי מוקצה אבל הרי בלא"ה הקצאה

מהבעלים ולא ממנו ואפ"ה מוקצה לכו"ע ולא מהני הזמנת אחרים אבל יש מקום לומר בכה"ג דאין הבעלים מקפידין לשמש בהם אחרים דעת כו"ע ע"ז והוי מוקצה מצ"ע ותליא אם באופן דמהני הזמנה אמנם להמ"מ דעכ"פ אין מהדרך לעשות נדבך לישיבה בעי הוכחה ביטול דעת המוקצה במעשה דוקא ועי' מ"ש בהל' י"ט בפ"ב ה"ט עיי"ש:

הנה יש לשום לב לפי דעת רבינו בסוגיא דמס' שבת דף מ"ט ע"ב אמר רבא לא שנו אלא שלא טמן בהן אבל טמן בהן מטלטלין אותן איתיביה וכו' טומנין בגזי צמר ואין מטלטלין אותן כיצד הוא עושה נוטל את הכסוי והן נופלות אלא אי אתמר הכי אתמר אמר רבא לא שנו אלא שלא יחדן להטמנה אבל יחדן להטמנה מטלטלין אותן:

ויש להבין ממ"נ אם הטמנה אף בלי מעשה מהני מאי שנא אם יחדן להטמנה ועי' בר"ן מ"ש בזה מטעם זה עיי"ש גם קושית רש"י במשנה ובסוגיא שם דנאמר דהוי בסיס לדבר אסור עיי"ש:

וי"ל דלכאורה נאמר דלא אקצי נפשיה ממנו שהרי צריך לו להטמנה ביה אלא דזה אינו הוכחה בדעתו לטלטולו משום דהרי יוכל לטלטלו ע"י ניעור ונופלת ולא הוי לפ"ז אפי' מחשבה לבדה להוציא מידי מוקצה מידי סחורה. ולכן בעינן יחדן להטמנה דלהוי מחשבה והכל לפ"ז מיירי בלי מעשה ומיושב קושית רש"י דלא שייך לומר דהוי בסיס לדבר איסור דאם נאמר דהוי בסיס לדבר איסור ואסור לטלטלו גם ע"י ניעור וא"כ ע"כ דעתו בטלטולו משום הטמנה כיון דאי אפשר בניעור וא"כ הטמנה לחודא יחוד ומחשבה להוציא מידי מוקצה נמצא למ"ש היכא דשייך בסיס לדבר איסור ואי אפשר בניעור לא בעיא יחדן להטמנה לעולם ויקשה לפ"ז להלן דף נ"א ע"א טמן וכיסה בדבר הניטל בשבת הרי זה נוטל ומחזיר טמן וכיסה בדבר שאינו ניטל בשבת או אם היה מגולה מקצתו נוטל ומחזיר ואם לאו אינו נוטל ומחזיר ובתוספות שם בד"ה או שטמן הקשו ממתני' ותירצו דברייתא מיירי באופן שאי אפשר בניעור עיי"ש. ולפמ"ש יקשה א"כ לא יהיה מוקצה כלל וכמ"ש אבל כל זה אם נאמר מחשבה לחודא מהני ולכן טמן דהוי כמחשבה מהני אבל אם בעי מעשה בטמן לא מהני בלי מעשה וצ"ל לדעת רבינו לדמות גיזי צמר לנדבך:

ויש להבין עוד במחלוקת דנדבך דפליגי האיך רבי אמר להן והיה נראה דרבי אמר צאו וחשבו וגם לעשות מעשה והיה מסופקים בכונתו בהמעשה אם להוציאו ממוקצה או שלא ליגע למחר וכמ"ש ברש"י סדרו והושיבו כדי שלא נצטרך ליגע בהם למחר וכו' עיי"ש והיו מסופקים בכונתו על דרך זו אלא דיש להבין עוד דאמר להן צאו וחשבו כיון שחשב הוא למה הצריכם גם להם להחשב אם נאמר דבמחשבה די וכיון דחזי לו חזי

לכו"ע כמו בתרומה דחזי לכהן לא הוי מוקצה לישראל ואם נאמר דהוא לא החשיב אלא לצרכו ולא לצורך אחרים וגם לומר דלא יהני הזמנתו לצורך אחרים כיון שלא היה בדעתו לטלטלם בשביל אחרים ואם גם נאמר כן יקשה למ"ד שם גשוש של ספינה היה עיי"ש וא"כ היה דבר אחד בלבד לישב עליו הרבה וא"כ מחשבתו בלבד יהיה די. וגם הצריכם למעשה מה מהני לו בעשיתם והוא לא עשה מעשה אם נאמר דצריך כל אחד להזמין בפ"ע וא"כ ממ"נ אם צריך הזמנת כל אחד בפ"ע למה למאן דאמר דצריך מעשה הצריכן למעשה א"כ הרי רבי לא עשה מעשה ואם א"צ הזמנת כל אחד ואחד א"כ למאן דאמר דדי במחשבה יהיה די במחשבת רבי בלבד:

וי"ל דרבי החשיבו ואמר צאו ועשו מעשה להיותם שלוחו לענין המעשה בעבורו וא"כ הוי גם לו מחשבה ומעשה והיה נראה דאף דאם חזי לאחד כמו בתרומה לכהן חזי לכו"ע עיין בתוספות בפרק המפנין שהבאתי לעיל באות ח' וט' דבאין ראוי מצד עצמו כמו במטלניות פחות מג' דמוקצה לו אף דחזי לעניים עיי"ש. ונראה דבכה"ג דלא נחשב לו גם בשביל אחרים וא"כ נראה בשאין חזי מצ"ע לכו"ע צריך כל אחד להוציאו ממוקצה בהזמנתו ולא מהני לומר כיון דחזי לאחר דדוקא בחזי לאחר תמיד מצ"ע אבל בגם לאחר אין חזי מצ"ע אלא בהזמנתו לא מהני לאחרים וצריך כל אחד בפ"ע להזמינו וצ"ע:

הלכה כג

אסור לבטל כלי מהיכנו מפני שהוא כסותרו כיצד לא יתן כלי תחת הנר בשבת לקבל את השמן הנוטף שהשמן שבנר אסור לטלטלו וכשיפול לכלי יאסר טלטול הכלי שהיה מותר וכל כיו"ב וכו'. הנה רבינו כתב בטעם ביטול כלי מהיכנו משום כסותר ובתוס' במס' שבת מ"ג ע"א בד"ה דמבטל עמדו על רש"י דשם בכלי תחת הנר כתב משום כבונה דמחזי כמחברו בטיט ושבת קכ"ח ע"ב בבהמה שנפלה לאמת המים מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה וכו' והא קמבטל כלי מהיכנו וכו' ברש"י דמשהניחם שם תחתיה אין יכולין לטלטלן דדומה לסותר בנין מדרבנן עכ"ל וכן בדף קנ"ד ע"ב גבי היתה בהמתו טעונה כלי זכוכית מביא כרים וכו' ומניח תחתיה וכו' והתנן נוטל את הכלים וכו' בקרני דאומנא דלא חזיא ליה והא קמבטל כלי מהיכנו וכו' וברש"י שכשמניחם תחת דבר שאינו ניטל מבטלן מהיכנו דשוב לא יטלנו משם ודמי לסותר עכ"ל ולמה כאן כתב משום בונה ושם משום סותר:

והנה לכאורה יש לדמותו לבונה דעל המקום הוי כבונה וכמ"ש ברש"י כמחברו בטיט אף דאין בנין בכלים וכו' כמ"ש לעיל בנין ממש אסור וביותר לחברו למקום דאסור מצד בנין להמקום ומצד הכלי הוי כסותר בביטולו לטלטולו, לו למה שעומד וראוי הוא:

וי"ל להלן קנ"ד בבהמתו טעונה כלי זכוכית דאם יניחם יהיה אסור לטלטל הכרים וכסתות לצרכן משום שלא יהיה רשאי ליטול מהם הכלי זכוכית שאסור בטלטול ועי' ברשב"א שם ובבעה"מ למה אסור לצורך מקומן עיי"ש מ"מ לא הוי הכרים וכסתות בסיס לדבר איסור שלא הונחו שם מערב שבת וא"כ יוכל לטלטל עכ"פ הכרים וכסתות אלא דלא יוכל ליטול הכלי זכוכית מהם ולפ"ז לא שייך בונה וכמחברו כיון דיוכל לטלטל שניהם האיסור ע"י ההתר ואף דהוי עכ"פ כמחובר להכרים וכסתות נראה דלרש"י דוקא חיבור למקום שלא יוכל ליטלו מהמקום כלל מחזי כבונה והרי בעושה כלי לרש"י מטעם מכה בפטיש ולא משום בנין עי' במס' ביצה וכמ"ש לעיל בזה אבל כסותר שייך שפיר דסתרו למה שראוי ועומד לכך אבל כלי תחת הנר דאסור בכל טלטול בשניהם דנעשה בסיס לדבר איסור שייך כבונה וכן מורים לשון רש"י שם אסור לבטל כלי מהיכנו להושיב כלי במקום שלא יוכל עוד ליטלו משם דהוי כקובע לו מקום ומחברו בטיט ודמי למלאכה וכלי זה משיפול בו השמן מוקצה יהא אסור לטלטלו עכ"ל ונראה משום איסור הטילטול להנר הוי כבונה וכמ"ש ועי' ברש"י קנ"ד הנ"ל בד"ה מטנפי בדבר הנשפך עליה וקמבטל כלי מהיכנו דשוב אינן ראוין לבו ביום לכלום עכ"ל ג"כ מהאי טעמא אף דגם שם לא הוי בסיס לדבר איסור מ"מ כסותר הוי מצד הכרים וכו' וכמ"ש:

אמנם בדף קכ"ח בבהמה שנפלה לאמת המים שם דלא יוכל לטלטל הכרים וכו' כלל ואפ"ה כתב ברש"י משום כסותר ולא משום בונה וי"ל דעי' ברשב"א שם שכתב דאין דומה לכופין הסל לפני אפרוחין דלעיל מ"ג מוקמינן אפי' למאן דס"ל ביטול כלי מהיכנו אסור וז"ל והיינו טעמא דהתם לא קיימי אפרוחין אלא לפי שעה ויוכל להפריחן אבל הכא דילמא לא תעלה ודילמא מבטל כלי מהיכנו קאמר עכ"ל:

ויקשה לכאורה מנשברה לו חביות של טבל משום דאם עבר ותיקנו וכו' לא מקרי ביטול כלי מהיכנו וכה"ג נמי אם תעלה לא יהיה ביטול מהיכנו:

ונראה די"ל ולחלק בין בונה לסותר דבבונה גופא ממש אם בונה כה"ג בנין שאפשר להנטל מעצמו בקל לא מקרי בנין אף דבכל בנין שייך סתירה עכ"פ כל זמן בנוי ולא נעשה סתירה בדרך הרגיל לא נסתר מעצמו מקרי בנין אבל בדבר דשייך בו סתירה מעצמו בדרך הרגיל לא מקרי בנין ועי' בפנ"י במס' ביצה בסוגיא דמתוך שכתב במגבן דוקא לאוצר הוי בונה אבל מגבן לאכילה לא הוי בונה דהוי ע"מ לסתור עיי"ש וכה"ג דודאי ניח"ל שתעלה בהמה ודעתו בודאי על הסתירה ומצפה ע"ז לא הוי כבונה ולא דומה לו אבל בסותר דקיי"ל דדוקא סותר ע"מ לבנות חייב דאל"כ הוי מקלקל וסתירה לזמן הוי סתירה והרי כמ"ש בפנ"י גדר בונה לימים רבים עיי"ש אבל סתירה נהפוך הוא שצריך

שתהיה ע"מ לבנות ורק לשעתו בלבד ואף דאי' בירושלמי בפ' כלל גדול ה"ב הדא אמרה בנין לשעה בנין עיי"ש היינו כשבונה לשעה מדעתו על זמן הזה אבל בכה"ג דלא ניח"ל בבנין לא מקרי בנין וי"ל דלא רצה ברש"י לומר משום בנין ומשום ספק כמ"ש ברשב"א וכמ"ש דלא מקרי כה"ג בונה ולכן כתב משום סותר דהוי ודאי לפי שעה ועי' באוהל תולדה דבונה באוירי דלבני אוהל מדרבנן וכמו כן בכה"ג שאפשר בכל שעה להסתר מעצמו לא הוי אפי' דומה לבנין דמדרבנן ועכ"פ י"ל דלא שייך גזירה ודומה בכה"ג:

ורבינו בחר לומר דכולהו משום סותר אף דגם בונה שייך בזה ומשפט הקדימה לבונה מלסותר וכתב משום כסותר דכמ"ש כסותר שייך בכל גונא שנאמר משום ביטול כלי מהיכנו משא"כ בונה כמ"ש דיש דלא שייך בהם כן:

גם כנראה לר' שמעון דקיי"ל כותיה על כרחך ביטול כלי מהיכנו מטעם סותר עי' בתוס' מ"ג ע"ב בד"ה ואין שכתבו דואין נאותין ממנו לפי שאינו מן המוכן דאתיא כר"ש דמתיר מוקצה במותר השמן שבנר ואין נאותין דקתני הכי היינו כ"ז שדולק דמוקצה מחמת מצוה מודה ר"ש כדאי' בגמ' לקמן מ"ה ע"א אין מוקצה אלא וכו' והוקצה למצותו הוקצה לאיסורו ולא שבנר ממש קאמר דהוי אסור בלא"ה משום מכבה וכו' אלא כלומר שמן המטפטף מן הנר וטלטול דהנר עצמו אין לאסור מטעם הוקצה למצותו דלא אסור רק משום בסיס וכו' עכ"ל עיי"ש ועי' במהרש"א שכתב דדחקי לתוס' לאוקמי מתני' כר"ש מדאי' אין נאותין שפי' נהנין ולר' יהודה אפי' בטלטול אסור ועי' שפי' האי דביטול כלי מהיכנו לר"ש דס"ל דמותר בטלטול מ"מ כיון דאסור באכילה ואף דיוכל לטלטלו מכלי לכלי יבטל עכ"פ כלי אחר מהיכנו ועי' מ"ש על דברי התוס' שם בד"ה בעודן עליו עיי"ש:

ולפ"ז על כרחך לר' שמעון איסור ביטול כלי מהיכנו רק משום סותר דלא שייך כבונה וכמ"ש ברש"י כמחברו בטיט כיון שאינו יכול לטלנו משם כמ"ש לעיל משם רש"י הנ"ל והרי לר"ש מותר לטלטלו מכלי לכלי וא"כ לאו כמחברו הוא אבל מטעם סותר הוי וכמ"ש לעיל דסתירה שייך בכל גונא ואפי' לזמן ועל כרחך צ"ל לר' שמעון דס"ל ביטול כלי מהיכנו לזמן נמי אסור דהרי לר"ש מותר לאחר הכבוי ולהלן קנ"ד מחלוקת הראשונים ז"ל בזה עיי"ש ולא דמי לטבל מוכן וכו' דלא הוי אפי' לזמן משום דבכל עת יוכל להיות מסולק האיסור ולדעת רש"י כתבתי במ"א בזה עיי"ש ועי' בפכ"ו הל' י"ד:

פרק כו

הלכה א

כל כלי האורג וכו' חוץ מכובד העליון וכו'. עיין בהמ"מ ומ"ש לעיל בפכ"ה אות ד' עיי"ש:

הלכה ב

מכבדות של תמרה וכו' לבנים שנשארו וכו' ואם צבר אותן הרי הקצם ואסור לטלטלם.
עיין מ"ש לעיל בפ' הקדום באות י' עיי"ש ועי' בשעה"מ כאן:

הלכה יב

מנעל שעל גבי האמום שומטין אותו בשבת וכו'. עיין בירושלמי בפ"ק דמס' ביצה הי"ב ובשו"ת אמרי אש ח"א או"ח סי' מ"ד עיי"ש:

הלכה יד

שמן שיוצא מתחת הקורה וכו' כיו"ב קמיע שאינו מומחה אע"פ שאין יוצאין בו מטלטלין אותו וכו'. תוספתא פ"ה דמס' שבת עיי"ש מובא במרכבת המשנה:

הלכה טז

כל שהוא ראוי למאכל בהמה וכו' כל הקליפין והגרעינין הראוין למאכל בהמה מטלטלין אותן ושאינן ראוין אוכל את האוכל וזורקן לאחריו ואסור לטלטלן וכו'. ועיין בהמ"מ מקורו שבת קמ"ג ע"א רב ששת זריק להו אחורי מטה אמרו עליו על ר' זכריה בן אבקילוס שהיה מחזיר פניו אחורי המטה וזורקן עיי"ש:

ובתוספתא במס' שבת בפי"ז ב"ה אומר מגביהין מעל השולחן עצמות וקליפין ב"ש אומר מסלק את הטבלא כולה ומנערה זכריה בן אבקילוס לא היה נוהג לא כדברי ב"ש ולא כדברי ב"ה אלא נוטל ומשליך לאחר המטה אמר ר' יוסי ענותנותו של ר' זכריה בן אבקילוס שרפה את ההיכל עיי"ש:

ונראה בפי' והנה כיוצא בזה דמצינו במסכת גיטין בפרק הנזקין במעשה דקמצא דאיתא ענותנותו של ר' זכריה בהאי דסבור למקטליה דלא ליזול ולימא אמר להו ר' זכריה בן אבקילוס יאמרו מטיל מום בקדשים יהרג א"ר יוחנן ענותנותו של ר' זכריה וכו' עיי"ש ויש להבין מאי ענין ענוה בזה אם מהתעוררות רחמים כרחמי שאול על אגג שלא כדין או כנאמר ממנו שלא יאמרו וכו' ונראה לפרש עם מ"ש ברשב"א מובא בב"י ובש"ך בסי' שפ"ח בחו"מ ס"ק נ"ה דלאחר שעשה המעשה צריך להיות מוחזק למסור דא"צ בי"ד של כ"ג ומומחה וסיים שכל הנעשה ענותן ומרחם על אלו נעשה אכזר וכו' עיי"ש וא"כ י"ל דר' זכריה מרוב ענותו הוא שהיה הראש לשם וממנו תצא ההוראה להרגו חשב בלבבו שאינו כדאי להורות בזה סברה אלא כן להורות לבי"ד מומחה ממנו וא"כ מענותנותו מנע דמים ממסור וגם אמר יאמרו מטיל מום בקדשים יהרג אף כי אכל קורציא בי מלכא מרדו בך היהודים וזה היה אחר המעשה ואחר המעשה צריך שיהיה מוחזק כמוזכר בסי' הנ"ל סעיף י"א ומה שהטיל מום בקדשים שהיה נראה לכל שעשה משום למסור והוי

קודם המעשה וע"ז אמר שיאמרו וכו' ולא היה לבו עמו לעמוד נגד מורדי ה' מפחד העם כי יאמרו כי שלא כדין נהרג הן חטאים כאלה לרחמי לב בנפש ענוגה הרחמים והענוה שלא לבטח בכבוד שמו בין העם וכיו"ב אשר ממדות המשובחות ישרים יתהללו בהם אבל לפעמים נגד רשעי ארץ לחטאה הענוה והרחמים כשאול נגד האגג וזה אשר יקשה לצדיקים למשול ברוחם המלא רחמים וענוה לצאת מגבולם נגד מורדים ומשחיתים וחטאת צדיקים בזה עדות על גודל צדקתם מבלעדי זאת ור' יוחנן דן את ר' זכריה בן אבקילוס כי מה שאמר יאמרו וכו' לא היה מעיקר טעמא בזה אלא מרוב ענות לבבו לא מצא בנפשו שיהיה אדם נידון על ידו להריגה ולכן אמר מענותנותו וכו':

והנה בהאי דאין מגביהין וכו' דאיתא ר' זכריה וכו' שהיה מחזיר פניו אחורי מטה וזורקן בהמ"מ כאן פירוש וטעם לאחוריו כדי שלא יעשו כגרף של רעי לפי שאין עושין גרף של רעי לכתחילה וכן נראה שם עיי"ש ברא"ש רב ששת זריק וכו' רב פפא זריק וכו' אמרו על ר' זכריה וכו' והך סוגיא כר' יהודה ואנן קיי"ל כר' שמעון דלית ליה מוקצה ושרי לטלטולי ומה שכתב הרי"ף ז"ל אע"ג דקיי"ל כר"ש לאשמעינן דאדם חשוב מבעיא ליה לאחמור אנפשיה כאביי ורבא דלעיל וכן לשמואל דס"ל כר"ש בפ' בתרא ואפ"ה הוה מחמיר אנפשיה עכ"ל וכן איתא בשו"ע בסי' ש"ח דאדם חשוב יש להחמיר על זה עיי"ש והנה בתוספתא הנ"ל דנאמר כן על אין מגביהין וכמ"ש בתוס' שם בד"ה עצמות דמיירי בשאין קשים אפי' לר"ש וכו' עיי"ש וא"כ הוי בגדר גרעינן אשר לאדם חשוב להחמיר והנה כמוזכר ר' זכריה בן אבקילוס החמיר על עצמו ועשה א"ע כאדם חשוב כאשר היה באמת כן וע"ז הרים ר' יוחנן בקינה שענותנותו החריב מקדשינו ואם אז היה מחזיק עצמו לחשוב ומומחה לדון דין מיתה על המסור לא היה המקדש נחרב וכאשר הסיר הענוה בחומר המוקצה כי בדבר ה' לא יבוא איש בנטית לבבו כן אז היה לו לגבור על מדת טובו ורחמי וענות לבבו ולא הגדיל האויב להרוס מקדש ה':

הלכה כג

מת שהסריח בבית ונמצא מתבזה בין החיים והם מתבזים ממנו מותר להוציאו לכרמלית וכו'. עי' בהמ"מ ומ"ש לעיל בפט"ו הל' כ"ב עיי"ש:

ועי' מ"ש במקום אחר אם שייך מחילה בכבוד הבריות עיי"ש דאם נאמר דמשום כבוד החיים עי' בהמ"מ א"כ להני מחילתם ונגד איסורא נאמר דודאי מחלי וי"ל דרבנן לא עשו מעיקרא בכה"ג ולא הוי נגד איסורא ולא הוי מטעם דחיה אבל בדאורייתא מטעם דחיה יש לעיין כזה וכמ"ש במ"א בזה:

פרק כז

הלכה א

היוצא חוץ לתחום המדינה בשבת לוקה שנא' אל יצא איש ממקומו ביום השביעי מקום זה תחום העיר ולא נתנה תורה שיעור לתחום זה אבל חכמים העתיקו שתחום זה הוא חוץ לשנים עשר מיל כנגד מחנה ישראל וכך אמר להם משה לא תצאו חוץ למחנה ומד"ס שלא יצא אדם חוץ לעיר אלא עד אלפים אמה אבל חוץ לאלפים אמה אסור שאלפים אמה הוא מגרש העיר. ועיין בהמ"מ וכן מורין דברי הרי"ף ספ"ק דעירובין כירושלמי שם בפ"ג מ"ד די"ב מילין דאורייתא וכיו"ב נראה רי"ף בפ"ג דמס' ביצה כ"ח ע"ב בלהראות סכינא לחכם ביו"ט שכתב שמא ילך אצל החכם חוץ לתחום ובבעה"מ השיג עליו וברמב"ן שם ובמס' ביצה כתב לפרש דעת הרי"ף ג"כ דאפי' י"ב מילין מדרבנן עיי"ש ובחי' רמב"ן ג' שיטות בהשמטות למס' עירובין ועיין בתוס' במס' חגיגה דף י"ד ע"ב בד"ה דכתיב עיי"ש ולמ"ש בטורי אבן חגיגה שם דביו"ט לכו"ע תחומין דרבנן צ"ל כמ"ש ברמב"ן ביצה במראה סכינא לחכם דהוי חששא קרובה חיישינן אפי' בדרבנן עיי"ש ועי' בס' קרבן נתנאל בספ"ק דמס' עירובין ומ"ש בנודע ביהודה מהדו"ב חלק או"ח סי' מ"ז בהשואל להקשות מעתי אפי' בשבת וכן מ"ש בשעה"מ ראיה די"ב מילין דאורייתא ממס' עירובין נ"ה ע"ב מדובר מבכל זה בחי' ג' שיטות לרמב"ן במס' עירובין ספ"ק הנ"ל ומדחה הראיה של שעה"מ עיי"ש:

והנה סוגית הגמ' דספ"ק דעירובין דתני ר' חייא לוקין על עירובי תחומין דבר תורה מתקיף וכו' לאו שניתן למיתות בי"ד אין לוקין עליו אמר ר' אשי מי כתיב אל יוציא אל יצא כתיב ועי' ברש"י ובתוס' בד"ה לאו שהקשו על רש"י דמפרש אל יצא וליכא הוצאת משא וגם למה ב' קראי להוצאה עיי"ש אבל לדעת רבינו דדעתו לעיל בפי"ב ה"ח דהוצאה מהלכה למשה מסיני וקרא אסמכתא וא"כ י"ל דמפרש אל יצא כתיב והוצאה מהלמ"מ ונשאר אל יצא לתחומין זה הנראה לפי פשטיה דסוגיא כירושלמי דיש תחומין דאורייתא בי"ב מילין עכ"פ ולתרץ קושית התוס' הנ"ל שם:

ובהג"א שם ובפ' בכל מערבין חשבינן לה אין לו עיקר מן התורה מיהו י"ל כיון שאין כתובה בפירוש חשיב לה אין לו עיקר כדי שלא יחלוק תלמודינו על הירושלמי עכ"ל:

ובנודע ביהודה מהדורה קמא אהע"ז סי' ב' כתב דלהג"א להירושלמי ליכא קרא לי"ב מילין ומשו"ה כתב לפרש האי שאין לו עיקר מהתורה אבל להרא"ש ולרבינו שכתב דמאל יצא ילפינן תחומין א"כ מפורש בתורה ולהג"א לירושלמי אין לוקין וא"כ לא יקשה דנאמר דידע לו בתחומין בי"ב מילין דלא הוי בלאו וי"ל כמ"ש בתוס' שם לענין

עשה דשבתון עיי"ש ובמהדורה בתרא חלק או"ח סי' מ"ו ובס' יד דוד במס' שבת דף ס"ט עיי"ש והנה בס' ברכת אברהם מרבינו אברהם בנו של רבינו ז"ל בסי' י"ב כתב וז"ל ויראה מדברי אבא מארי זצ"ל בפירוש המשנה במס' סוטה דהאי דאמרינן בכל דוכתין בגמ' תחומין דרבנן שיעור תחומין דרבנן לפי שאינו בפירוש בתורה וכו' עיי"ש ובפי' המשנה שלפנינו בז"ל בפ' כשם במס' סוטה ר' עקיבא שאסור תחומין מדאורייתא ואמר שהם מפורשים בפסוק ור' אליעזר אמר תחומין מדרבנן רוצה לומר שאין להם גדר אלא שיעור תחום שבת דרבנן והלכה כר"א וכו' שאמר תחומין דרבנן עכ"ל ולפי לשונו שאין וכו' שיעור וכו' נראה דלא פליגי אם הוי מפורש או לא ועל כרחך צ"ל דנפק"מ בין מפורש לשאינו מפורש ולדעת רבינו בהל' שחיטה בדרוסה להחמיר בספיקא משום דמפורש בתורה וכמ"ש במ"א רק בספק בדינא כן ולא בספק במציאות ועכ"פ האי שאין כתובה בפירוש נובע מרבינו ז"ל אע"ג דס"ל דלוקין על תחומין דהלכה למשה מסיני מפרש המקרא וזה כמ"ש במ"א דודאי חמירא הלמ"מ כמפורש אלא בספיקא בלבד כמ"ש בטעמא בזה והנה להג"א משו"ה לא נקרא עיקר מדאורייתא ובנוב"י כתב לרבינו לא נוכל לומר כן וכמ"ש מדעת רבינו יצא להג"א כן:

אמנם טעמא בעי בספיקא דמציאות כמ"ש הלמ"מ חמירי כמפורש וא"כ למה נקל לומר דלא הוי מטעם הלמ"מ עיקרו מדאורייתא להחמיר בספק דרבנן אבל בלא"ה דברי פי' המשנה שלפנינו בלתי מובן דהרי באלפים לכו"ע מדרבנן לדידן וכמ"ש רבינו ונראה בכונת רבינו אף דבי"ב מילין גם ר' אליעזר מודה אלא דלא הוי מפורש לדידיה ובאלפיים מדרבנן בלבד ולר' עקיבא אפי' באלפים מפורש ועי' בסה"מ ל"ת שכ"א וברמב"ן ובמג"א שם:

ועי' במהרלב"ח בסי' כ"ח שכתב דאף למאן דס"ל י"ב מילין דאורייתא הוצאת בהמה וכלים מדרבנן עיי"ש. ועיין בשו"ת מהר"מ אלשקר בסי' מ"א וכמ"ש לעיל דעת הטורי אבן ביו"ט לכו"ע אפי' י"ב מילין מדרבנן עיי"ש. ועיין מג"א בסי' ת"ד ס"ק א' שכתב דמהר"מ אלשקר חולק על מהרלב"ח הנ"ל:

ומ"ש רבינו "**שאלפים אמה מגרש העיר" במס' סוטה כ"ז ע"ב במשנה לר' עקיבא אלף מגרש ואלפים תחום שבת ולר"א בנו של ריה"ג אמה מגרש ואלפים שדות וכרמות וא"כ ליכא למ"ד דאלפים מגרש ועיין במסכת עירובין נ"ו ע"ב וצ"ע**:

הלכה ג

המהלך חוץ לתחום למעלה מי' טפחים כגון שקפץ ע"ג עמודים שגבוהין י' ואין בכל אחד מהן ד' על ד' טפחים הרי זה ספק אם יש תחומין למעלה מי' או אין תחומין

למעלה מי' אבל אם הלך על מקום שיש בו ד' על ד' ה"ז כמהלך על הארץ ויש איסור תחומין שם. ובהמ"מ כתב רבינו הרי הדבר ספק ולא ביאר ספק זה אם הוא לקולא או לחומרא ובתשובה בירר שכל מי שיהיה מן התחומין מן התורה ספיקו להחמיר ומה שהוא מדבריהן ספיקו להקל כמ"ש ספיקא דרבנן לקולא וכו' ומכלל זה שההליכה בנהרות יש ספק אם הן למעלה מי' או לא מותרת לפי שהוא ספק של דבריהן עכ"ל עי' בשעה"מ בפ"י מהל' מקואות ה"ו כלל ה' שם דמדברי המ"מ נגד מ"ש במל"מ בפ"ד מהל' בכורות ובפ"ה מהל' שאר אבות הטומאות ה"ה דבס"ס בדרבנן להחמיר והרי כאן הוי תרי ספיקי להחמיר ספק אם הו"ל למעלה מי' ואם הן למעלה מי' שמא גם למעלה מי' יש איסור תחומין עיי"ש ובפ"ז ה"ב מהל' אישות עיי"ש:

ובהמ"מ עוד שם ומ"מ כתב הרשב"א ז"ל שמי שהוא ביה"ש ביבשה לכתחילה אסור לצאת אפי' למעלה מי' לפי שיש לו חזקת ביתו זה דעתו ז"ל עכ"ל ועי' בשעה"מ בהל' מקואות הנ"ל שכתב מזה לראיה למ"ש במל"מ בפ"י ה"ו וז"ל ועוד דיש לחלק בין היכא דכבר בא הדבר לכלל ספק דהתם מורין לו דכך הוא הגזה"כ לטהר ספק זה אבל היכא דעדיין לא בא הדבר לכלל ספק פשיטא שאין מורין לו שיכניס לכלל ספק וחילוק זה מבואר עכ"ל. ועי' שכתב בספק דרבנן כמו כן לחלק כזה וכתב בשעה"מ דדברי הה"מ בשם הרשב"א מורין כהמל"מ דאף דהליכה בנהרות מדרבנן אפ"ה אין להכניס לבית הספק הזה עיי"ש:

ועי' בענין י"ב מילין בנהרות בב"י או"ח בסי' רמ"ח ובענין י"ב מילין דאורייתא בספר באר יעקב בסי' ת"ד והרבה מה שכתב שם בשעה"מ ובחי' ג' שיטות לרמב"ן הנ"ל עיי"ש:

הלכה יב

מי שיצא וכו'. עי' בראב"ד בהשגות וקאי על הל' י"ד כמ"ש במרכבת המשנה ועי' בהמ"מ:

פרק כח

הלכה א

כל בית דירה וכו' והוא שיהיה בית דירה ד' אמות על ד' אמות או יותר. עי' בהל' תפילין פ"ו ה"א ובהמ"מ שם כדעת רבינו בד' על ד' עיי"ש:

הלכה יז

אין סומכין אלא על מדת אדם מומחה שהוא יודע מדת הקרקע היו לנו תחומי שבת מוחזקין ובא מומחה ומדד ריבה בתחום מהן ומיעט בתחום שומעין לו בתחום שריבה

וכן אם באו שנים מומחין ומדדו התחום אחד ריבה ואחד מיעט שומעין למרבה ובלבד שלא ירבה יתר ממדת אלכסונה של עיר.

הלכה יח

כיצד בעת שירבה זה נאמר שמא הראשון מקרן וכו' ואין מחזיקין על הראשון שטעה ביותר על זה וכו'. אין סומכין וכו' אדם מומחה וכו'. נראה שצריכין לידע שהוא מומחה ומאי שנא משחיטה וכיו"ב איסורי דאורייתא בליכא לפנינו לברורי סומכין על רוב המצוין מומחין הן והנה למ"ש בהמ"מ בפ"א מאישות בדרבנן לא שייך חזקת כשרות עיי"ש והנה יקשה האיך נסמוך על איסורי דרבנן בשאין מכירין ועל כרחך דהוי עכ"פ ספק מחצה על מחצה הזהירין דכמ"ש בהמ"מ דלא וכו"ע זהירין וא"כ מאי שנא עירובין דלא נסמוך אלא בידוע שהוא מומחה ומ"ש מכל ספק דרבנן ועי' בתוס' מנחות מ"ב ע"ב בד"ה ואין עיי"ש והנה אח"ז כתב רבינו היו לנו תחומי שבת מוחזקין וכו' נראה דסמכין על המוחזק לעירוב כמ"ש ברא"ש ריש הל' מקואות בשם תוספתא שחזקת מקואות כשירות עיי"ש והיינו מטעם רוב וכמו כן לפ"ז בעירובין ג"כ דסמכין על רוב ומ"ש באם אין מכירו שהוא מומחה והנה צריכין לפרש דלכתחילה צריכין לידע שהוא מומחה ולשון אין סומכין אין נראה כן ולפרש שאין סומכין על שאינו בקי הנודע לנו לכאורה מלתא דפשיטא אשר נראה מהאי טעמא כמובא בהגהות מיימוני ובתוס' שם בשם ר"ת פי' אחר בהאי דאין סומכין אלא מן המומחה עיי"ש. ועם כל זה צריכין דעת רבינו באם מכירין שאינו מומחה ואשמעינן דצריך בקיאות לזה ובשאין מכירין וליכא לברורי סמכינן על רובא ומידי ספיקא לא נפקא דלקולא בדרבנן:

נאמר שמא הראשון מקרן וכו'. הנה בזה דאמרינן שלא נאמר הכחשה לפרש דבריו בטעות לאחד מצינו בב' עדים ג"כ בחו"מ בסי' כ"ט סעיף א' שיש לתרץ העדים עיי"ש. ויש לעיין היכא דלא שייך טעות דהוי עד א' בהכחשה באיסור דרבנן אם הוי ספק דרבנן ולקולא אי אמרינן סלק עדותן ונשאר כבראשונה ועי' בש"ך (חו"מ) בסי' פ"ז ס"ק ט"ו שחולק על תה"ד וכתב דאמרינן בעד נגד עד סלק עדותן ועיין בספר שב שמעתא בזה עיי"ש. ושם נשאר על חזקתו הראשונה. ואם נאמר דהוי ספק יש לעיין במ"ש המל"מ בהל' בכורות. ובשעה"מ בהל' מקואות כלל א' בספק הינוח בעירוב ובמ"ש בטור בסי' שצ"ד עיי"ש:

הלכה יט

אפי' עבד אפי' שפחה נאמנין לומר עד כאן תחום שבת ונאמן הגדול לומר זכור אני שעד כאן היינו באים בשבת כשהייתי קטן וסומכין על עדותו בדבר זה דלא אמרו

חכמים בדבר להחמיר אלא להקל מפני ששיעור אלפים מדבריהם. ועי' בתוספות מ"ש בזה ובתורת הבית לרשב"א דף ח' ע"ב שער א' וז"ל וא"ת עוד והתנן אפי' עבד ואפי' שפחה נאמנין לומר עד כאן תחום שבת שלא אמרו חכמים בדבר להחמיר אלא להקל לפי שתחומין דרבנן דאלמא כל בדאורייתא לא מהמני. לא היא התם היינו טעמא לפי שמדידת תחומין צריך בקיאות לדקדק בקידור וריבוע והבלע ואלו הוי תחומין דאורייתא לא הוי מהמני דילמא אף הן מדדו וטעו או שראו מודד מי שאינו בקי וטעה הא בעלמא אפי' בדאורייתא מהמני וכו' עכ"ל ובבדק הבית להרא"ה שם בשם הרמב"ן וז"ל ומורי רבינו משה ז"ל לא כך אמר אלא האי בהכחשה הוא ובהכחשת עד אחד מרבה וע"א ממעט שומעין למרבה ואע"ג דהוא ע"א בהכחשה ועלה קתני אפי' עבד ואפי' שפחה נאמנין לומר ע"כ תחום שבת פי' ואע"פ שמרבים בתחום בהכחשת ע"א כשר שממעט שלא אמרו חכמים בדבר להחמיר אלא להקל דבתחומין הקלו משא"כ בשאר איסורין ואפי' של דבריהן עכ"ל ויש להבין מה הקלו בזה ביותר מבשאר איסורים כיון דמפרשינן דברים שאינן מכחישין וזה כמ"ש לעיל וכדאיתא בשו"ע הנ"ל וכנראה לאו דוקא בב' עדים המכחישים אלא אפי' בעד נגד עד אמרינן לפרש דבריהם לומר שאחד טעה עי' פסחים דף צ"א ע"ב אחד אומר בשנים ואחד אומר בג' עדותן קיימת שזה יודע וכו' עיי"ש. והנה לומר שזה הקולא דאפי' אשה ועבד נגד ע"א כשר אמרינן להשות אותם שלא יהיה הכחשה ולומר שע"א טעה ג"כ יקשה למה לא נאמר כן בכ"מ וכמ"ש אפי' בשאר דרבנן לא נאמר כן ואפשר משום דאיתא במסכת יבמות קי"ז ע"ב ואב"א כל היכא דאתא ע"א כשר מעיקרא אפי' מאה נשים כע"א דמיין עיי"ש ועיין בשו"ע אהע"ז בסי' י"ז סעיף ל"ז עיי"ש:

פרק כט

הלכה א

מ"ע מן התורה לקדש את יום השבת בדברים שנאמר זכור את יום השבת לקדשו כלומר זכרהו זכירת שבח וקידוש וצריך לזכרהו בכניסתו וביציאתו בקידוש היום וביציאתו בהבדלה. ובהמ"מ דמדברי רבינו נראה בביאור שסובר שהבדלה ג"כ דבר תורה עיי"ש ועי' בסה"מ עשה קנ"ה הוא שצונו וכו' אמרו זכרהו וכו' הבדלה שג"כ חלק מזכירת שבת ומתקנת מצותה וכו' עכ"ל ובפר"ח בלקוטיו לאו"ח בסי' רצ"ח כתב ראיה לדעת רבינו מהאי דאיתא במסכת נזיר דף ג' ע"ב מאי היא קדושה ואבדלתא הרי מושבע ועומד מהר סיני נראה דהבדלה ג"כ בכלל מושבע ועומד מסיני עיי"ש. וכדבריו בסמ"ג עשה כ"ט

שהביא ג"כ הראיה ממסכת נזיר וכתב ג"כ ואני אומר כי שתי הזכירות היא זכור ואחת ביציאתו וזכרת שנכתב בפרשת שמור שאומר במדרש שנאמר על יציאת שבת עיי"ש. אמנם בשיטה מקובצת במס' נזיר שם בשם הרא"ש שכתב והאי דדריש וזכרהו על היין אסמכתא בעלמא היא ועוד אבדלתא מאי איכא למימר על כרחך לאו דאורייתא היא וכו' ונ"ל וכו' דלהך פי' ל"ג אלא אלא ה"ג כי הא דאמר רבא עיי"ש ובשטמ"ק במסכת ביצה דף ד' ע"ב כתב בשם הריטב"א דהבדלה ביו"ט מדאורייתא עיי"ש. והנה גם למ"ש בתוספות במסכת נזיר דף ד' ע"א בד"ה מאי לר"ת דגריס וכי מושבע וכו' דיין מדרבנן עיי"ש וא"כ י"ל ג"כ דהבדלה מדרבנן ויש להבין בסמ"ג שכתב שם דעל היין מדרבנן ומפרש קושית הגמרא כר"ת וכי וכו' וא"כ מאי ראיה משם דהבדלה דאורייתא ונראה וכן מוכיח שכתב בסמ"ג ממסכת נזיר לא קאי על וביציאתו הסמוך לדבריו אלא עמ"ש למעלה מ"ע מן התורה לקדש את יום השבת בדברים וכו' שרצה למעט דעל היין אינו מדאורייתא וכמ"ש אח"ז וע"ז כתב וכן מוכיח וכו' ממס' נזיר לפי גירסתו וכי וכו' דעל היין מדרבנן ודברי פר"ח צ"ע שגם הוא כתב להוכיח שם דעל יין מדרבנן וזה סותר ראיתו ובסמ"ג שם בשם הירושלמי וירא ויבדל וכו' בבה"ג מכאן שמבדילין בנורא מדאורייתא עיי"ש:

הלכה ב

וזה נוסח הקידוש וכו' זכרון למעשה בראשית תחלה למקראי קודש זכר ליציאת מצרים וכו'. זכר ליצ"מ מובן עם מ"ש ברמב"ן בפרשת בא בד"ה ולטוטפות שכל המצות זכר ליצ"מ נגד כופרי השגחה וחידוש העולם וכמ"ש שם וז"ל כי הקונה מזוזה בזוז אחד וקבעה בפתחו ונתכוין בענינה כבר הודה בחידוש העולם ובידיעת הבורא והשגחתו וגם בנבואה והאמין בכל פנות התורה לבד שהודה שחסד הבורא גדול יותר מאוד על עושי רצונו שהוציאנו וכו' לזכות אבותינו החפיצים ביראתו וכו' עכ"ל עיי"ש אמרות טהורות מזוקקים מנופת צופים ובספר החינוך בפרשת יתרו מצוה ל"ב שלא לעשות מלאכה בשבת כתב ומלבד זכירת חידוש העולם יש בו זכירת נס מצרים שהיינו עבדים שם ולא היינו יכולים לנוח בעת חפצינו במנוחה והאל הצילנו מידם וצונו לנוח בשביעי וע"כ זכר במשנה תורה זה השורש השני שיש לנו במנוחה ואמר שם במצוה הזאת וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים וכו' ע"כ צוך וכו' עכ"ל:

הלכה ד

עיקר הקידוש בלילה אם לא קידש בלילה בין בשוגג בין במזיד מקדש והולך כל היום כולו וכו'. בטור בסי' רע"א בשם רב עמרם דוקא בשוגג ובב"ח שם דמדמהו לתפילה דבמזיד אין לה תשלומין וכתב דשאני תפילה דהוי משום תשלומין אבל קידוש שייך

וזמנו כל היום אלא דמהמובחר להקדים בהכנס שבת ואם לא עשה כן יקדש בשאר היום דזמנו ובשם הרשב"ם הביא בטעם בלילה יקדש ביום קודם אכילה עיי"ש והנה מלישנא דגמ' פסחים ק"ו ע"א אין לי אלא ביום בלילה מנין וכו' אדרבה עיקר קידושא בלילה הוא קדש דכי קדש תחילת יומא בעי לקדושי וכו' צ"ל דמדרבנן כן ולשון עיקר יקשה לפרש כן וכמו ביציאתו דלרבינו בדאורייתא וא"כ נראה דצריך ביציאה וכמו כן בכניסה אלא גם ביציאתו מבדיל עד יום ג' וכמו כן בכניסתו וגם משום זריזין מקדימין וכמ"ש במ"א אם הוי מדאורייתא וא"כ מהתורה להקדים בלילה ועי' בראש"ש בפ' מי שמתו (ברכות דף י"ח ע"א) באונן במ"ש דלרבינו מאיר מבדיל למחר ולרא"ש שם מדמהו לחגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני עיי"ש ואם נאמר דהבדלה אח"ז אינו מטעם השלמה אין לדמותו לחגר ונתפשט וכו':

ועיין בשו"ע יו"ד סי' שמ"א ושצ"ו ובטו"ז שם עיי"ש ונראה דדעת רבינו מסכמת לדעת רבינו מאיר ברא"ש הנ"ל. והנה הטור באו"ח בסי' רע"א כתב על דעת רבינו והכי מסתבר טפי ובסי' שמ"א ביו"ד הביא דעת הרא"ש הנ"ל ולמ"ש לדעת רבינו לא נוכל לומר כהרא"ש ועי' בהל' י"א שמצות זכירה לאמרה בשעת כניסתו וכו' צ"ל מדרבנן ומדאורייתא משום זריזות לא שייך לומר דא"כ קודם לזה זריזות ביותר ולא צריכין לומר דשרי. אמנם לכאורה נראה לחלק בין קידוש להבדלה דבקידוש י"ל זכרהו על כל היום וא"כ לא הוי מטעם השלמה דבשבת שייך זכירה כמו בלילה אבל הבדלה דעיקרה משום היציאה משבת לחול דבחול עצמו לא שייך הבדלה וא"כ על כרחך הכל תשלומין לתחילת היציאה משבת לחול וא"כ י"ל דאפי' בקידוש לא הוי משום תשלומין בהבדלה משום תשלומין ומיושב מ"ש על דברי הטור הנ"ל דאין סתירה בדבריו ועי' בהמ"מ בהי"ב בד"ה היה אוכל שם ק"ה מפסק וכו' שחיוב הבדלה אינו בשביל ההוה אלא בשביל זמן שעבר וכו' עכ"ל עיי"ש וכמ"ש לעיל דלאח"ז מטעם השלמה:

הלכה ח

אין קידוש אלא במקום סעודה וכו'. בראש"ש שם שחולק על רבינו יונה וכתב דהוי ברכה לבטלה דאפי' ידי דאורייתא לא יצא עיי"ש וזה כמ"ש בתוס' במס' סוכה דף ג' ע"א בד"ה דאמר דאם עושה מצוה דאורייתא שלא כתיקון הרבנן אף ידי דאורייתא לא יצא וכיו"ב בפסקי תוס' בפ"ק דברכות דף י"א עיי"ש ועי' מ"ש לעיל הי"ג:

הלכה יג

היה אוכל וכו' ולא יברך ויקדש על כוס אחד שאין עושין שתי מצות בכוס אחד שמצות קידוש ומצות בהמ"ז שתי מצות של תורה הן. כנראה ממה שדייק רבינו של תורה

דבאחד מדרבנן לא אמרינן אין עושין חבילות חבילות והנה כמ"ש בתוספת סוטה דף ח' בד"ה והא דהוי מדרבנן י"ל דתרי דרבנן לא אמרינן אבל כ"ז בשניהם מדרבנן אבל באחד דאורייתא ואחד דרבנן לטעמא שכתבו בתוס' סוטה הנ"ל משום דמחזי כמשא ולמ"ש בתוס' במס' מ"ק דף ח' שיהיה לבו פנוי למצוה אחת ולא יפנה עצמו ממנה עיי"ש צ"ע לחלק בין אחד דאורייתא ואחד מדרבנן:

ובמרכבת המשנה כתב לפרש מאי דאיתא בגמ' מהבדלה וקידוש חדא מלתא דקידוש ביו"ט דרבנן והבדלה דשבת דאורייתא עיי"ש ויהיה מיושב בזה במה שהקשה בס' ארעא דרבנן ע"ז מסוגיא הנ"ל דנראה דאם לא הוי קדושה אחת היה מצות חבילות חבילות הרי בלא"ה קידוש ביו"ט דרבנן ולפי' יהיה זה באמת תירוץ הגמ' חדא מלתא היא ולפ"ז לרש"י ורשב"ם שפי' קדושה אחת המה עיי"ש וא"כ על כרחך לא ס"ל דבדאורייתא ודרבנן לא הוי חבילות חבילות אם ס"ל הבדלה דאורייתא וקידוש ביו"ט דרבנן ועל כרחך באחד משלשתן פליגי ואף דלכאורה היה נראה כיון דיין מדרבנן ובהמ"ז הכוס ג"כ אינה מדאורייתא וזכירה בקידוש יוצא מדאורייתא דעל היין ובתפילה מדרבנן ונראה דעיקר הקידוש הברכה והוי על שניהם ביחד אבל מ"מ על בהמ"ז הוי גם הברכה מדרבנן וגם לא מסתברא כיון דמדאורייתא בזכירה יוצא למה ברכת אשר קדשנו וכו' לא יהיה די להיות יוצא מדאורייתא וצ"ל כמ"ש לעיל בשם תוס' דהיכא דעשה מצוה דאורייתא שלא כתיקון חכמים אף ידי דאורייתא לא יצא והמה תיקנו בתפילה ועל כוס וכה"ג דידן שלא הזכיר בתפלה וא"כ הוי ע"י כוס קיום הדאורייתא כשעושה עם הברכה ועל יין ולר"ת כשאין לו יין לא יקדש כלל:

וסברת המ"מ בהלכה הקודמת בהבדלה ובהמ"ז דשניהם על לעבר לא שייך אין עושין מצות חבילות נראה דס"ל כדמסקינן קדושה אחת אמרינן כן בכל דברים מענין אחד כמו בהמ"ז והבדלה דשניהם הודאה אלא דוקא בהמ"ז וקידוש שמשונים שבהמ"ז על לעבר וקידוש על להבא או ההוה ואין מענין אחד משא"כ הבדלה ובהמ"ז שדומים גם בזה לזה שהמה שניהם גם לעבר וכמ"ש בתוס' הנ"ל מטעם שיהיה לבו פנוי לאחת בכה"ג ששניהם שוים מענין אחד הוי לבו פנוי אלא לפ"ז צ"ל שרבינו מפרש כרש"י ורשב"ם חדא היא קדושה אחת ולא כמ"ש בשם מרכבת המשנה וא"כ יקשה קושית הארעא דרבנן אם נאמר דאחד דרבנן ואחד דאורייתא לא שייך חבילות וכו' מאי מקשינן מהבדלה ובהמ"ז ולמה צריכין לומר באין לו הלא קידוש יו"ט מדרבנן להמ"מ להלן וצ"ע לפ"ז אם נאמר לרבינו קידוש ביו"ט מדרבנן ולכאורה י"ל חבילות וכו' משום דבמצוה שיש בה מעשה צריך מעשה מיוחדת לכל אחת ואחת וטעמים שכתבו בתוס' י"ל בהמ"ז

וקידוש דלא הוי במעשה וכיו"ב דצ"ל מטעמים הנ"ל או בכה"ג בסוטה דהוי ב' מעשים בבת אחת וכיו"ב:

הלכה יח

כשם וכו' ומבדילין במוצאי יו"ט וכו'. ובהמ"מ ודע שאין קידוש יו"ט דבר תורה עכ"ל. ובש"מ במס' ביצה דף ד' הנ"ל דגם הבדלה ביו"ט מדאורייתא עיי"ש ועי' מ"ש לעיל בהי"ג עיי"ש ועי' במ"א בסי' רע"א ס"ק א':

הלכה כד

סדר הבדלה וכו' ועל הנר וכו'. עיין מ"ש לעיל ה"א בשם הבה"ג וסמ"ג עיי"ש דמירושלמי בנר בהבדלה מדאורייתא ואולי אסמכתא בעלמא ועי' ברכות נ"ג אין מחזירין אחרי האור עיי"ש ובסי' רצ"ח עיי"ש:

הלכה כו

ישראל שהדליק מעכו"ם או עכו"ם מישראל מברכין עליו וכו'. עיין בהמ"מ ובטו"ז בסי' רצ"ח ס"ק ה' ועי' ע"ז בצל"ח במס' ברכות נ"ג ע"א בד"ה אי הכי עיי"ש:

פרק ל

הלכה א

ד' דברים נאמרו בשבת שנים מן התורה ושנים מדברי סופרים והן מפורשין ע"י הנביאים שבתורה זכור ושמור ושנתפרשו ע"י הנביאים כבוד ועונג שנאמר וקראת לשבת עונג ולקדוש ה' מכובד. יש לעיין אם עונג שבת הוי מדאורייתא או מדרבנן ונפק"מ בזה דהנה בשו"ת צמח צדק בסי' כ"ח וז"ל ואע"ג דכבוד שבת נמי דאורייתא הוא דכתיב וקראת לשבת עונג ואמרינן בפסחים ס"ח אמר רבה הכל מודים בשבת דבעי לכם וכו' ובפ' כל כתבי קי"ח במה מענגה וכו' אפי' דבר מועט ולכבוד שבת עשהו הרי זה עונג הרי מבואר מדאורייתא בכל מילי שעשאו לכבוד שבת די ולאו דוקא דגים וכו' עכ"ל מבואר בדבריו דהוי מדאורייתא ובפרי מגדים בפתיחה כוללת לאו"ח ח"א סי' י"ח וז"ל רביעית דברי קבלה המוזכר בנביאים ישעי' כ"ח י"ד וכו' הוי מדרבנן לא מהתורה ועי' בשו"ת צמח צדק סי' כ"ח כתב בפשיטות עונג שבת הוי ד"ת ובפריי לאו"ח סי' רמ"ב ובדיני קידוש רע"א ורמ"ב כתבתי מזה וכו' עכ"ל ובמג"א בסי' רנ"א ס"ק ו' בשם סדר היום דעונג שבת דאורייתא עיי"ש דנפק"מ בזה לדינא:

ובספר יראים עמוד זמנים סי' צ"ט מובא בקצתו בב"ח בסי' רמ"ב וז"ל מצות עונג שיענג אדם את השבת גמרא גמירי לה עד דאתא ישעיהו ואסמכא אקרא דכתיב וקראת לשבת

עונג וה"נ אמרינן בזבחים בפ"ב ובסנהדרין בפ"ב לענין מצוה אחרת א"ר חסדא דבר זה מתורת משה וכו' ועד דאתא יחזקאל גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכא אקרא וכו' עיי"ש הנה דעתו דהוי מהלכה למשה מסיני וקרא גלוי מלתא דהוי מהלמ"מ:

ומדברי רבינו שכתב ושנים מדברי סופרים והן מפורשים ע"י הנביאים וכו' מלשון דברי סופרים אין הכרע דס"ל דהוי מדרבנן דנודע דכל הלמ"מ שאינו מפורש בקרא כולל הוא בלשון מדברי סופרים כמ"ש ז"ל בכמה דוכתי ולשון והן מפורשים ושנתפרשו וכו' שכתב רבינו אין מורה בהחלט שכונתו דהוי גלוי מלתא בהנביאים כדעת היראים אכן נודע דס"ל דדברי קבלה הוי מדרבנן וכן נראה שהיראים ג"כ ס"ל כן לכן כתב דהוי מהלמ"מ ואסמכהו אקרא ועי' מ"ש בס' יראים בענין אמירה לנכרי מ"ש לעיל בשמו עיי"ש וצ"ע אבל מנ"ל להיראים דהוי הלמ"מ ודאורייתא:

והנה ביו"ט במס' פסחים ס"ח ע"ב ר' יהושע לטעמי' דס"ל שמחת יו"ט נמי מצוה היא וכו' ומפורש ביו"ט העונג דאורייתא ומקראי ובפרי מגדים הנ"ל שכולל יו"ט לשבת בחיוב העונג מדברי קבלה צ"ע ורבינו בפ"ו מהל' יו"ט הט"ז כשם שמצוה לכבד את השבת ולענגה כן כל יו"ט שנאמר לקדוש ה' מכובד וכל יו"ט נאמר בהם מקראי קודש וכו' עכ"ל גם מזה אין הוכחה דשבת הוי דאורייתא משום דיו"ט ודאי דאורייתא וכמ"ש והרי כתב כשם ונראה דשבת פשיט טפי מיו"ט די"ל כנראה שהביא האי כשם וכו' רק לענין כיבוד הנאמר בשבת בלבד ולכן הביא מקרא זה ולא ושמחת בחגיך המפורש בתורה שכתב אחר זה אע"פ שהוא על קרבן כל השמחה בכלל עיי"ש וא"כ אין להכריע בדעת רבינו אם ס"ל עונג שבת דאורייתא או דרבנן:

ובסמ"ג עשין עשה ל' מדברי הנביאים לעשות לשבת כבוד ועונג וכו' והדלקת נר הוא עיקר הכבוד ומברכין אשר קדשנו במצותיו וכו' דגבי נביא כתב אליו תשמעון וגם בלאו דלא תסור וכו' עכ"ל נראה דס"ל דהוי מדרבנן ומ"ש משום אליו תשמעון צ"ע דזה לא נאמר בדינים דודאי חלילה לשמוע ולקבל דין חדש מנביא שאין רשאי לחדש דבר ארז"ל ואליו תשמעון בנבואה חוץ מדיני התורה נאמר ועי' מ"ש לקמן בהל' עירובין פ"א ה"ב:

ובאיסור תענית בשבת עי' בהל' י"ב להלן ובהל' נדרים בפ"ג ה"ט הנודר שיצום בשבת או ביו"ט חייב לצום שנדרים חלים על דבר מצוה וכו' פגע בו חנוכה ופורים ידחה נדרו מפני הימים האלו הואיל ואיסור הצום בהם מדברי סופרים הרי הן צריכין חיזוק וידחה נדרו מפני גזירת חכמים עכ"ל עיי"ש נראה דס"ל דאיסור תענית בשבת מדאורייתא וכיו"ב בטור יו"ד בסי' רט"ו ובב"י באו"ח בסי' תי"ח עיי"ש ובפי' משניות לרבינו נדרים ט"ו פותחין בשבתות ויו"ט משום דכתיב וקראת לשבת עונג עיי"ש ועי' שלא פי' נדר

להתענות רק שלא לאכל בשר ויין עיי"ש:

ובשו"ת הרשב"א בסי' תרי"ד מובא בב"י יו"ד בסי' רל"ט וז"ל מה שכתבת שכתב הרמב"ם ז"ל שהנשבע להתענות בשבת לוקה משום שבועות שוא ומשמע לן מדבריו שהוא ז"ל סובר שאין שבועה חלה על ביטול דברי סופרים שהרי תענית בשבת מדברי סופרים אפשר לומר שהוא סובר שאסור להתענות דאורייתא מדאמרינן בברכות דף מ"ט אלא מעתה שבתות ויו"ט דעל כרחך אכיל ה"נ אלמא בשבתות צריך לאכול פת מדאורייתא דומיא דיו"ט דהיינו ראשון של פסח דכתיב ביה בערב תאכלו מצות הכתוב קבעו חובה וכן ליל ראשון של סוכות דגמרינן ט"ו ט"ו מחג המצות והאי דמגילת תענית נמי אפשר מהאי טעמא הוי דס"ל כמאן דאמר בעירובין אסור להתענות מפני שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה עכ"ל ועי' בלח"מ בפ"ג מהל' נדרים הל' ט' עיי"ש:

והן זה מצאתי במדרש תנחומא בראשית דף ז' ע"א ליושב בתענית שאסור לישב בתענית בשבת וכו' ואם חל י"ד בשבת אסור להתענות בע"ש מפני טורח שבת שעיקר תענית סליחות ורחמים ואתא לאמנועי מכבוד שבת וכבוד שבת עדיף מאלף תעניות דכבוד שבת דאורייתא ותענית דרבנן ואתיא כבוד שבת דאורייתא ודחי תענית דרבנן וכו' עכ"ל ואף דאין למדין ממדרש כדאי' בירושלמי מ"מ כתבו ז"ל כשאין סותר הגמ' למדין ממדרשות:

ועיין עוד ברשב"א המובא בב"י בסי' רפ"ח באו"ח וז"ל אבל הרשב"א דכתב בתשובה דהאי דמר בריה דרבינא דיתיב בתעניתא וכו' בתענית חלום דאי לאו הכי אסור וכן צריך לפרש כדי שלא יחלוק אכולהו תנאי ואמוראי ואת"ל בתענית דעלמא קאמר לא שבקינן כולהו תנאי ואמוראי ועבדינן כיחיד וכ"ש בשל תורה והאריך להביא ראיות לדבר עכ"ל מפורש בדעתו דאיסור תענית בשבת מדאורייתא ע"ע בשו"ת הרשב"א בסי' קכ"ז שהוקשה לו שם לדעת התוס' דשלא מן המוקף אסור מדאורייתא מהאי דאי' במס' יבמות דף צ"ג דר' ינאי עשר אפרי דמייתי אריסא בע"ש משום כבוד שבת וסמכו ליה אקראי ולמען תלמד ליראה את ה' אלוקיך כל הימים זו שבתות ויו"ט והאיך דחי משום עונג שבת איסורא דאורייתא ואפי' בין השמשות לא התירו הפרשה גופה משום עונג שבת והשיב ע"ז וז"ל ומאי דקשיא לך היכי שרי איסורא דאורייתא משום עונג שבת ליכא לאקשוי מידי שהרי התורה התירתה מדכתיב למען תלמד ליראה כל הימים ולא עוד וכו' ומ"מ א"צ להאריך לך במקום הזה שהרי התירה התורה להפריש שלא מן המוקף לעונג שבת מדכתיב למען תלמד ליראה עכ"ל נראה מפורש דס"ל עונג שבת דאורייתא וכן נראה מסוגיא דמס' יבמות הנ"ל דאיתא אילימא לטלטל אצטרך קרא וכו' נראה שהוא

דרש גמור ולא אסמכתא וא"כ לרשב"א יש לנו מקרא מפורש דעונג שבת דאורייתא וא"צ לומר דהוי מהלמ"מ וצ"ע על היראים שלא הביא הגמ' דמס' יבמות הנ"ל ולרבינו שכתב דעונג מד"ס ואפי' פי' הלמ"מ הרי מפורש בקרא וגם לרשב"א למה לא כתב דלרבינו איסור תענית בשבת מהאי דמס' יבמות הנ"ל וי"ל משום דרבינו כתב על עונג מד"ס לא כתב ממס' יבמות לדידיה ולרבינו ולס' יראים י"ל דכמ"ש רבינו בהקדמתו לש"ס וכן מצינו בהרבה מקומות בספרו יד חזקה הזה דגם הלמ"מ אסמכוהו אקרא וא"כ הוי דאורייתא גם לרבינו וקרא דלמען תלמד אסמכתא להלמ"מ וכמ"ש ביראים אלא דיראים הו"ל להביא ראיה ממס' יבמות ג"כ וצ"ע. והנה מה דלרבא במס' ביצה דף ט"ו ע"ב עירוב תבשלין כדי שיברור מנה יפה לשבת וכו' נראה דהוי מדאורייתא העונג דאל"כ הוי תרי דרבנן ועי' בפנ"י ביצה כ"ט ע"א במשנה שם עיי"ש:

ועיין במס' פסחים ק"כ ע"א בגמ' שם ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה' אלוקיך מה שביעי רשות אף ששת ימים רשות וכו' וברש"י בד"ה מה וכו' אף ששת ימים רשות שאם רוצה יכול לאכול בשר בלא לחם או להתענות עכ"ל וכ"כ ברשב"ם שם בד"ה אף ששת ימים רשות שאם רצה לאכול בשר בלא לחם או להתענות רשות בידו עכ"ל נראה דלהתענות לא קאי אלא על ששת ימים בלבד ולא על שביעי:

אמנם יש לעיין אם איסור תענית דאורייתא למה הותר להתענות תענית חלום בשבת עי' בשו"ע בסי' רפ"ח סעיף ד' מותר להתענות ת"ח בשבת ומקורו ממס' ברכות ל"א כל היושב בתענית בשבת וכו' ואעפ"כ פורעין לו ממנו דין עונג שבת עיי"ש ועי' בהל' תענית הי"ב להלן כ"כ האי דינא וברשב"א הנ"ל רצה לפרש דמר בריה דרבינא בתענית חלום עיי"ש והיה נראה דאיסור תענית מדרבנן ולכן הקילו בזה אבל עיין בבעה"מ במס' פסחים בפ' אלו דברים וז"ל ויש תענית שאדם מכוין לבו לאביו שבשמים כגון בקשת רחמים לקרוע גז"ד בתענית חלום ובו ביום זה מותר ואפי' בשבת וזה עונג שלה וכ"ש ביו"ט ור"ח וזה אין עליו תורת תענית ולא שם תענית וכו' עיי"ש ולדבריו צריך פי' האי דאיתא ופורעין לו דין עונג שבת הנ"ל וברש"י במס' תענית דף י"ב ע"א בד"ה ואפי' בשבת יכול להתענות כדי שיתבטל צער גופו עכ"ל מסכים עם דברי הבעה"מ הנ"ל וא"כ אף דעונג שבת דאורייתא אפ"ה מותר בתענית חלום:

והנה יש לעיין עוד ביו"ט לר' יהושע דס"ל חציו לכם מהאי דאיתא במס' מגילה ט"ו ע"א ויעבור מרדכי אמר רב שהעביר יום ראשון של פסח בתענית עיי"ש ויש לומר צער כל ישראל כהגזירה אז שאני דדחי בשב ואל תעשה דאורייתא ועיין בהל' י"ב ואפילו בצרה וכו' שהציבור וכו' יש לומר כל ישראל שאני ועי' בס' כפתור ופרח פרק ל"ט דף פ"ז ע"ב

כתב הריא"ג אין אנו דוחים עונג שבת ושמחת יו"ט הקבועין מן התורה מפני תענית נדבה שאין לה עיקר חיוב אפי' מד"ס אלא לתענית חלום בלבד משום צערא דגופא וכו' עכ"ל ועי' במחלוקת הראשונים ז"ל בתענית בר"ה עיי"ש:

והנה מהאי דאמרינן שבת קבעה למעשר אין להוכיח דעונג שבת דאורייתא דאפי' אם הוי סעודת שבת מדרבנן דגם מצוה מדרבנן י"ל דהוי קבע למעשר מדאורייתא דמ"מ סעודה חשובה הוי ועי' במל"מ בפ"ז מהל' תרומות עיי"ש. ועיין בר"ן בפ"ק דמס' שבת מובא בב"י בסי' רנ"ד ברדית הפת דבאי אפשר שלא לבטל עונג שבת רודה כדרכו עיי"ש. גם מזה אין להוכיח במקום עונג שבת אף דהוי מדרבנן לא גזרו וכמ"ש בספר שאגת אריה בהל' ק"ש שלא העמידו דבריהם באותו הדבר בעצמו ק"ש בשביל ק"ש וכמו כן י"ל שלא לבטל של שבת בשביל שבת מדבריהן ומאי אולמי האי מהאי ועשה דכבוד שבת גם יהיה מדבריהן חביבה להו וכמו דעשה דאורייתא דוחה לל"ת דאורייתא כן י"ל דעשה דרבנן דוחה דרבנן ובפרט רדית דפת איסורא קלילא כמ"ש ז"ל ואף למ"ש בר"ן דרדיה משום עובדא דחול אסירי לא משום גזירה עיי"ש וכמ"ש במ"א לעיל דהוי בכה"ג בכלל שבות מדרבנן עשה מדרבנן מ"מ עונג שבת עדיפא ומהאי טעמא אין ראיה מהאי דמסכת ביצה י"ז ע"ב המעשר בשוגג יאכל וכו' בלית ליה פירי אחריני מהאי טעמא שכתב דאפי' הוי דרבנן היו מתירין כן ועי' בעשה דוחה ל"ת בדרבנן במסכת ר"ה ל"ב ע"ב ועיין במג"א בסי' תמ"ו ס"ק ב' עיי"ש. וע"ע ברא"ש בפ"ק דמסכת שבת בסי' ל"ח שכתב דאין מפליגין בספינה ואיסור הילוך ג' פרסאות בע"ש ואין צרין על העיר וכו' הכל משום ביטול עונג בשבת ולדבר מצוה מפליגין משום דעוסק במצוה פטור ממצוה עיי"ש ולמ"ש לדעת דעונג שבת דאורייתא צריך שתהיה מצוה דאורייתא דנראה דעוסק במצוה דרבנן אינו פטור ממצוה דאורייתא:

ובמס' שבת דף קי"ח ע"א הא מני ר' עקיבא היא דאמר עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות וברש"י אבל זה שצריך לבריות יעשה שבתו חול ולא יטיל על אחרים כבוד שבתו עכ"ל ובמסכת פסחים צ"ט ע"ב אפי' עני שבישראל לא יאכל עד שיסב ולא יפחתו לו מארבע כוסות ואפי' מן התמחוי עיי"ש וצריך לומר דלא השוו הכל והחמיר באחד יותר מבאחר אבל אם עונג שבת דאורייתא למה יפטור בצריך לבריות ונראה דאכילת ג' סעודות לא הוי דאורייתא ומצד עונג א"צ לכולהו ועיין בלבוש שכתב דג' סעודות דאורייתא עיי"ש וצ"ע ואף למ"ש לעיל בלית ליה שיעור עכ"פ בכל מה שמוסיף קיים דאורייתא כמ"ש ברבינו יונה במסכת ברכות בתוספת שבת עיי"ש. ובכה"ג החשיבו במצות רשות מדאורייתא וחיוב מדרבנן כדאורייתא כמ"ש לעיל מ"מ לא החמירו משום

זה להצריך לבריות דצער הוא לו:

אמנם במג"א בסי' רמ"ב הוכיח בס"ק ב' שם דלדעת רבינו בפי' משניות דר' עקיבא לא נאמר אלא דר' חדקא בלבד דלא הצריך להטיל על הבריות בשביל זה עיי"ש ולפמ"ש נראה דרבינו דס"ל תענית אסור מדאורייתא וכיו"ב גם לשונו כאן נוטה ביותר למ"ש ביראים וא"כ דעתו דעונג שבת דאורייתא הצריך לפרש כן לר"ע דשיעור דר"ח לדידיה דרבנן בלבד דהתורה למ"ש בלבוש לא חייבה אלא בג' סעודות ועי' בה"ו נראה דרבינו רצה ליישב מ"ש ועי' בה"ט וע"ע במס' ב"מ נ"ד ע"א נראין דברי ר"א בשבת דבשבת יוכל לאכול ואין חומש מעכב ועי' בתוס' בד"ה אמר ומ"ש לעיל בהאי דמעשר בשבת ועי' מ"ש לעיל בפ"ה ה"א ומשם ג"כ מיושב ממ"ש ממס' שבת הנ"ל ועי' מ"ש בה"י עיי"ש. אלא דיש לעיין ממ"ש רבינו שם בה"א דמברכין על הדלקת הנר אף דהוי מד"ס וכאן כתב בהל' ה' שהוא מכבוד שבת ושם בפ"ה ה"א כתב משום עונג שבת וא"כ הוא מדאורייתא וצ"ל זה שיהיה דוקא בהדלקת נר ואפי' במתענג בשאר דברים ואפ"ה מברך על הדלקה וצ"ע:

הלכה ב

איזהו כבוד זה שאמרו חכמים וכו' וחכמים הראשונים היו מקבצין תלמידיהן בערב שבת ומתעטפים ואומרים בואו ונצא לקראת שבת המלך. בגמ' שלפנינו שבת המלכה במס' שבת קי"ט וכיו"ב ברי"ף ואולי בגירסת רבינו היה מלכא בלשון זכר בארמית ועי' בתוס' במס' כתובות דף ה' ע"א בד"ה שמא דשבת לשון נקיבה וזכר דמצינו מחלליה שמות ל"א וכל העושה בו וכו' שם ל"ה שומר שבת מחללו ישעי' נ"ו ע"ש ומובא בטו"ז או"ח בסי' רצ"ב ס"ק ב' לכן אנשי כנה"ג בתפילה משתמשין פעם בלשון זכר ופעם בלשון נקיבה וכן בתרגום באותן מקומות בלשון זכר ונקיבה עיי"ש ונראה דרבינו שינה מלשון מלכה למלך וכמ"ש קודם לזה:

ויושב בכובד ראש מיחל לקבלת פני השבת כמו שהוא יוצא לקראת המלך וחכמים הראשונים וכו'. נראה כי מלכה מורה על חשיבת יום הזה מכל הימים כמו חשיבת המלכה מכל הנשים וכמ"ש ברש"י שם על האי דאי' ג"כ שם ר' ינאי וכו' בואי כלה בואי כלה הכי קרי ליה לשביתת שבת מתוך החביבות עכ"ל וכן מלכה עבור החשיבות אבל לרבינו בשם הזה עוד כונה והוראה על מעלת שבת לזכרון חידוש העולם וזכר ליצ"מ יסוד הכל כי הש"י בורא העולם ומשגיח וחפץ בטובתנו בטובת גופינו ונפשינו ואנחנו עבדיו מקבלי מלכות שמים להיות רצון ה' מושל על רוחינו ויצר לבבינו ואשר יום הזה קדוש הוא ימלא לבבינו ברגשות קדושות המה ימשלו בנו כל הימים ויחשב יום הזה

כמלך נגיד ומצוה על כל הימים עלינו כי נקדש אותו כמלפנים בבתי מדרשות לשמוע אמרי אל מחכם הדורש מלמד להשכיל בכל הימים ימי המעשה ועבור גודל יעודו נכבד יום הזה מכל הימים ונשמח בגורלינו להיות עם ה' ולשכוח כל עמל נפשינו ולחצינו ככה ימשול היום עלינו על כל רגשי צער ויסורין ודאגת רבות כולמו יסורו ביום הזה וככה יגדל ממשלתו עלינו בכל עת כמ"ש במ"א כי בגלות החל הזה השבת היה לחיזוק וקיום לנו לכן בצדק כמלך הוא על כל הימים:

ובכובד ראש וכו' לא בשמחה של הוללות "מיחל לקבלת פני השבת וכו' ולשון מלכה דאיתא בגמ' כולל חשיבות וממשלה ורבינו ברצונו להעיר על רעיון הנכבד ממשלה בחר בלשון מלך המפורש ביותר בזה ועי' מ"ש לקמן בה"ו עיי"ש ובמ"ש נבין מחד לשבתא לשבתא כמלך שמלאכתו ע"י אחרים והוא מתענג בענוגים. - מלך אין כמוהו למשול ברוח לבבינו. - מלך משכיל וחסד משמח לבבינו ומסיר הצער מאתנו ומרים לבבינו. - מקים מעפר דל. -

הלכה ד

אסור לקבוע סעודה ומשתה וכו' ואעפ"כ מכבוד השבת וכו'. עיין בהמ"מ ובטו"ז באו"ח בסי' רמ"ט ס"ק א' ובטור שם עיי"ש:

הלכה ו

אע"פ שהיה אדם חשוב ביותר ואין דרכו ליקח דברים מן השוק ולא להתעסק במלאכות שבבית חייב לעשות דברים שהן לצורך השבת בגופו שזה כבודו חכמים הראשונים מהן מי שהיה מפצל העצים לבשל בהן וכו' וכל המרבה בדבר זה הרי זה משובח. העירו ז"ל למה במצוה הזאת הזהירו ואנשי מעשה הפליגו לעשות בעצמם ולא ע"י שלוחם אשר לא מצינו כיו"ב בשאר מצות פסח וסוכה ויו"ב ונראה כמ"ש לעיל בדעת רבינו לקבל השבת כמלך אשר ממנו יצא דבר דת ומשפט על עבדיו לעשות כרצונו לכן נעמוד כעבדים עיניהם ואזנים להם לשמוע אשר יצוה יום הזה לנו באות ברית אשר הוא בין ישראל לה' יתעלה ולכן במעשי עבדים נראה לפניו ולכבודו ועבדות הזה שררה תהיה על יצר לבבינו כאשר נשמור הוראות יום הקדוש הזה. - ועי' מ"ש לעיל בה"ב עיי"ש:

הלכה ט

חייב אדם לאכול ג' סעודות בשבת אחת ערבית ואחת שחרית ואחת במנחה וכו'. עי' בהרב המגיד אם אלו הזמנים דוקא עיי"ש:

עי' בתוס' במס' פסחים דף ק"א ע"א בד"ה ובקידושא דהכא לא נפקיתו ומה שלא היה מקפיד על סעודות שבת שלא לאכול בלא נר כדפי' בקונטרס היינו משום שיוכל לעשות

למחר שלש סעודות וכו' עכ"ל הנה דעתם דהזמנים לאו דוקא אלא דיקשה דנראה דאם לאו משום קידוש דאין קידוש אלא במקום סעודה יכול לעשות כל ג' סעודות ביום לכתחילה וכן למאן דס"ל יש קידוש בשלא במקום סעודה. ויש להבין דמ"ש מקידוש דזמנו כל היום בעבר ולא קידש בלילה עיין בפכ"ט ה"ד ואפ"ה מצותו לכתחילה בלילה בכניסת שבת וצ"ל דיש לו לקדש מיד בכניסתו אבל בעונג שבת די לו ביום וצ"ע בזה:

הלכה י

אכילת בשר ושתית יין בשבת עונג הוא לו והוא שיהיה ידו משגת וכו'. יש לפרש דאם אין ידו משגת צער הוא לו ולא עונג וכמ"ש לעיל בהל' ז' ואינו חייב להצר לעצמו ולשאול מאחרים וכו' ובזה מיושב במה שעמדתי לעיל בה"א מעשה שבתך חול עיי"ש:

הלכה יב

אסור להתענות וכו'. עי' מ"ש לעיל בה"א עיי"ש: